T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

140099

KÖROĞLU DESTANI'NIN AYVAZ KOLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ASUMAN GÜNEŞ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İSA ÖZKAN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ANKARA 2003

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Asuman GÜNEŞ'e ait KÖROĞLU DESTANI'NIN AYVAZ KOLU adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Halk Edebiyatı Bilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....

Üye .....

Üye .....

ÖN SÖZ

Köroğlu Destanı, uzun asırlar ötesinden günümüze ulaşan ve hâlâ anlatım geleneğindeki yerini koruyan ünlü bir destanımızdır. Hemen bütün Türk dünyasında ve Türklerle uzun asırlar beraber yaşamış milletlerin hayatında derin izler bırakmış olan Köroğlu Destanı, destanî bir eser olmasının yanı sıra, geçmişi taşıyan abidevî bir kıymete de sahiptir. Bugün bile, anlatıldığı coğrafî alanın genişliği dikkate alınınca, Türkler arasındaki kültür bütünlüğünü göstermesi bakımından önemi daha iyi anlaşılır.

Köroğlu Destanı'nın versiyonları hakkında karşılaştırmalı olarak yapılan bilimsel araştırmalar, Köroğlu'nun tipolojisi; menşei; tarihî, sosyal, kültürel ve coğrafî zemini gibi pek çok problemin gün ışığına çıkması hususunda yeterli değildir. Bu bakımdan tezimizde Köroğlu Destanı'nın versiyonlarından Ayvaz kollarını tespit etmeye, bunlardaki epizotları, motifleri karşılaştırmalı bir şekilde incelemeye ve böylece yukarıda bahsi geçen problemlerin çözümüne kısmen yardımcı olmaya çalışacağız.

Tek bir nüshayı esas alarak yapılacak çalışmalar, araştırıcıları farklı ve ilmî olmayan sonuçlara götürecektir. Bize göre bu problemlerin çözümü, bugün yayıldığı geniş coğrafî alan içinde Doğu ve Batı olmak üzere başlıca iki versiyon silsilesi oluşturan Köroğlu'nun varyantlarını inceleyip, ortak ve farklı noktalarını tespit, aynı zamanda analiz etmekle mümkündür.

Tezimizin giriş bölümünde Köroğlu Destanı'nın teşekkül ettiği devir, destan metnini tespit ve yayın çalışmaları, destanın anlatım geleneği içindeki yeri ve Ayvaz ile ilgili kollar hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştık.

Birinci bölümde, Köroğlu Destanı'nın çalışmamız sırasında faydalandığımız her iki versiyona ait varyantlardan ulaşabildiklerimizin özetlerini sunduk.

İkinci bölümde Köroğlu Destanı'nın Ayvaz kolu ile ilgili rivayetler karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Ayvaz'ın ailesi ve niçin "han" ünvanı aldığı konusuna değindikten sonra Ayvaz ile ilgili kollarda tespit etmiş olduğumuz yedi epizodu (Ayvaz'ın kaçırılışı, küsmesi, esir alınışı, turna teline gidişi, evlenmesi, oğlu, ölümü veya sonu.) Batı ve Doğu varyantlarını karşılaştırarak inceledik. Köroğlu'nun Ayvaz ile ilgili olarak söylemiş olduğu şiirlere de yer verdik.

Üçüncü bölümde, "Ayvaz" kelimesinin anlamı, Ayvaz'ın tarihî kişiliği, Köroğlu Destanı'nda Ayvaz'ın kimliği üzerinde durduk. Ayvaz'ın Köroğlu Destanı'ndaki kimliğini incelerken, onun fizikî ve karakter özellikleri, hizmetkârlığı, sakiliği, sazı ve sesi, atı; Köroğlu ve koçaklarla olan ilişkisi, halkın Ayvaz'a olan sevgisi, ona sahip olmak isteyen diğer kişiler hakkında da ayrıntılı olarak bilgi verdik. Ayrıca konuyla ilgili olan şiirlere yer verdik.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. İsa ÖZKAN Beye şükran ve saygılarımı sunarım.

Ankara 2003

Asuman GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
İÇİNDEKİLER III

GİRİŞ 2

I. BÖLÜM : KÖROĞLU DESTANI KOLLARININ ÖZETLERİ

Behçet Mahir Rivayeti 16
Ümit Kaftancıoğlu Tarafından Derlenen Rivayet 42
"Ağca Guzu" Kolu 59
"Köroğlu ile Selma" Kolu 60
Antep Rivayeti 61
Türkmen Rivayeti 64
Chodzko'nun Tercüme Ettiği ve Aslı Paris Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Rivayet 93
Veli Huluflu Tarafından Derlenen Rivayet 101
Hemit Elizâde Tarafından Derlenen Rivayet 111
Kazakistan Rivayeti 119
Özbekistan Rivayeti 125
Uygur Rivayeti 141

II. BÖLÜM: KÖROĞLU DESTANI'NIN AYVAZ KOLU

RİVAYETLERİN KARŞILAŞTIRILMASI 151
1. Ayvaz'ın Ailesi 151
2. Ayvaz'ın "Han" Unvanını Alışı 159
3. Ayvaz'ın Kaçırılışı 167
a. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırma Sebepleri 167
-Köroğlu'nun Çocuksuz Oluşu 183

-Köroğlu'nun Evlâtsızlıktan Yakınması.....189
b .Köroğlu'nun Ayvaz'ın Adını İlk Olarak Duyuşu.....199
c. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırmadan Önce Söyledikleri.....208
ç. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırışı.....212
d. Ayvaz'ın Kaçırılırken Söyledikleri.....223
e. Kaçırılırken Ağlayan Ayvaz'ı Avutmak İçin Köroğlu'nun Söyledikleri.....228
f. Ayvaz'ı Kaçıran Köroğlu'nun Peşine Düşenler.....239
g. Köroğlu Tarafından Kaçırıldığında Ayvaz'ın Yaşı.....246
ğ. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Çamlıbel'e Getirişi.....249
-Köroğlu'nun Ayvaz'a Çamlıbel'i Tanıtışı.....249
-Ayvaz'ın Çamlıbel'de Karşılanışı.....252
-Köroğlu'nun Eşinin Ayvaz'a Anne Olması.....259
-Köroğlu'nun Eşinin Ayvaz'a Sevgisi.....263
4. Ayvaz'ın Küsmesi.....271
5. Ayvaz'ın Düşmanlar Tarafından Esir Alınışı.....278
6. Ayvaz'ın Turna Teline (Tel Çiçeğine) Gitmesi.....283
7. Ayvaz'ın Evlenmesi.....295
8. Ayvaz'ın Oğlu.....321
9. Ayvaz'ın Ölümü veya Sonu.....323

III. BÖLÜM: KÖROĞLU DESTANI'NDA AYVAZ'IN ROLÜ

1. "Ayvaz" Kelimesinin Anlamı.....331
2. Ayvaz'ın Tarihî Kişiliği.....335
3. Köroğlu Destanı'nda Ayvaz'ın Kimliği.....338
3. 1. Ayvaz'ın Özellikleri.....338
a. Fizikî Özellikleri.....338
b. Karakter Özellikleri.....350
b. 1. Yiğitliği.....350
b. 2. Akıllığı.....359

b. 3. Yetenekliliği.....361
b. 4. Vefalılığı.....362
b. 5. Saygılı, Gururlu ve İyiliksever Oluşu.....366
b. 6. İnancı.....367
b. 7. Saflığı ve Söz Dinlememesi.....374

c. Ayvaz'ın Hizmetkârlığı.....378
ç. Ayvaz'ın Sakiliği.....380
d. Ayvaz'ın Sazı ve Sesi.....392

3. 2. Ayvaz'ın Atı 393
3. 3. Köroğlu ve Ayvaz'ın İlişkisi.....414

a. Köroğlu'nun Ayvaz'a Olan Sevgisi.....414
a. 1. Ayvaz'ın Başı İçin Yemin Etme veya Aman Dileme.....421
a. 2. Köroğlu'nun Ayvaz ile Dertleşmesi.....424
a. 3. Köroğlu'nun Ayvaz'a Öğüt Vermesi.....429
a. 4. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Övmesi.....433
a. 5. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Savaşa Göndermek İstememesi.....441
a. 6. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Merak Etmesi veya Özlemesi.....453
a. 7. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Başkalarına Emanet Etmesi.....468
a. 8. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Başkalarından Kıskanması.....473

b. Savaşlarda Ayvaz'ın Köroğlu'nun Yanında Olması.....477
b. 1. Köroğlu'nun Ayvaz'dan Yardım İstemesi.....480
b. 2. Ayvaz'ın Köroğlu'na Akıl Vermesi.....487

b. 3. Ayvaz'ın Kılık Değiştirmesi.....488
b. 4. Köroğlu ve Ayvaz'ın Sıkıntılı Zamanlarda Birbirlerini Rüyalarında Görmeleri.....493

c. Ayvaz'ın Köroğlu'na Olan Sevgisi.....499
c. 1. Ayvaz'ın Köroğlu'ndan Yardım İstemesi.....501
c. 2. Köroğlu'nun Ayvaz'a Yardım Etmesi.....503
c. 3. Köroğlu'nun Ayvaz'ın Üzgün Olmasına Tahammül Edememesi.....525
c. 4. Ayvaz'ın Köroğlu'nun Yerini Tutması.....529
c. 5. Ayvaz'ın Köroğlu'na İhaneti.....531
c. 6. Köroğlu'nun Ayvaz'a Küsmesi veya Kızması.....535

3. 4. Koçaklarla Ayvaz'ın İlişkisi.....542
a. Ayvaz'ın Arkadaşları ve Koçaklar Tarafından Kıskanılması.....549
b. Ayvaz'ın Arkadaşları ve Koçaklar Tarafından Öğretilmesi (Kandırılması) 558

3. 5. Ayvaz'a Âşık Olan veya Sahip Olmak İsteyen Diğer Kişiler.....565

SONUÇ
KAYNAKÇA
ÖZET
ABSTRACT

GİRİŞ

GİRİŞ:

Orta Asya bozkırlarından Balkanlara kadar uzanan geniş saha içinde teşekkül eden ve sözlü destan anlatım geleneğinde yaşamakta olan Köroğlu Destanı'nın varyantları, iki versiyon etrafında toplanır: Batı versiyonu ve Orta Asya (Doğu) versiyonu. Köroğlu Destanı'nın Batı versiyonuna Azerbaycan, Anadolu, Balkan ve çevre Türk yerleşim sahalarında yer alan Türk varyantlarıyla, Gürcü, Ermeni ve diğer etnik grupların, milletlerin hayatında yer alan varyantlar dâhildir. Orta Asya (Doğu) versiyonu Türkmen, Özbek, Karakalpak, Kazak, Kırgız, Uygur Türklerine ait varyantlar ile Tacik ve Buhara Arapları arasında dolaşan Arapça, Tacikçe varyantları kapsar. Afganistan Türklerine ait Köroğlu Destanı varyantları da, Orta Asya versiyonuna dâhildir.[1] Köroğlu Destanı İdil-Ural sahasında Kazan, Tobol ve Başkurt Türkleri arasında da bilinmektedir. Batı versiyonuna Gagavuz ve Kırım varyantlarını da eklemeliyiz. Ayrıca Köroğlu Destanı Kafkasya kavimlerinden Abazalar ile Kumuklar tarafından da bilinmektedir.

Köroğlu Destanı'nın yüzü aşkın kolu bulunmaktadır. Destan anlatıcıları, Köroğlu Destanı'nın 366, 700 veya 777 kolu olduğunu rivayet etmektedirler. Farklı Türk boylarına mensup destan anlatıcılarının repertuvarlarında, Köroğlu Destanı özel bir yer tutar. Destanın Anadolu sahasından on beş kolu derlenmiştir. Behçet Mahir' den derlenen bu kollardan bazıları daha önce bir kısım araştırıcılarca başka âşıklardan da derlenip yayımlanmıştır. Azerbaycan'dan tespit edilen Köroğlu kolu sayısı on yedidir. Ermeniler arasında destanın on dört kolunun mevcut olduğu kaydedilmektedir. Destanın Türkistan'da Kazaklar arasında altmış iki , Özbek ve Karakalpaklar'da ise kırk üç kolu olduğu belirtiliyorsa da bu kollar henüz yayımlanmadığı için, müstakil kol mu; yoksa adları farklı muhtevası aynı destanlar mı olduğunu tespit etmek şimdilik güç görünmektedir. Destanın Türkistan varyantları içinde şimdiye kadar yayımlanan en zengin kol sayısı Türkmenistan varyantlarıdır. Hoca

[1] Dursun YILDIRIM: "Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri".Türk Bitiği , Ankara 1998. 169.

Ahmet Yesevî Üniversitesine Yardım Vakfı tarafından yayımlanan bu Göroğlu Destanı otuz koldan oluşur.[2]

Köroğlu Destanı'nın teşekkül ettiği devir hakkında çeşitli görüşler vardır ancak, bu konuda yapılan araştırmaların kabul edilebilir sonuçlara ulaştığını söylemek güçtür.

Mustafa Arslan, Köroğlu rivayetlerinin ortaya çıktığı yer, zaman ve çekirdek olaylar hakkında ileri sürülen düşünceleri iki ana grupta toplamanın mümkün olduğunu ifade eder:

Birinci grup araştırıcılara göre; Köroğlu Destanı, XVI. yüzyılda Anadolu, Azerbaycan ve Kafkasya bölgesinde, Celâlî isyanları zamanında, bir Celâlî reisi etrafında teşekkül etmiş ve sözlü gelenek temsilcileri vasıtasıyla değişerek geniş bir sahaya yayılmıştır.

İkinci gruba göre ise; Köroğlu Destanı, XVI. yüzyıldan çok daha önce, İran-Turan mücadeleleri zamanında Orta Asya'da teşekkül etmiş, sözlü gelenek temsilcileri ve göçler vasıtasıyla yayılarak yeni epizotlar, yeni kahramanlarla değişmiş ve zenginleşmiştir. [3]

Mustafa Akdağ'ın tespit etmiş olduğu, Başbakanlık Arşivine ait "Mühimme Defterleri"ndeki "iki yüzden ziyade adam katledüp ve Müslümanların emred oğlanlarını çektiği" gibi kayıtlara dayanarak Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı'nın XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında yaşamış Köroğlu adında bir eşkıya etrafında teşekkül ettiğini ifade etmektedir.[4] Buna karşılık Zeki Velidî Togan, Köroğlu'yu 7.–8. asırlarda Türkmenistan'da Cürcan mıntıkasında yaşayan Sol-Türkmen beğleriyle

---

[2] İsa ÖZKAN: "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu İle İlgili Motiflerin Tahlili", Türk Dili Dergisi, S. 549. Eylül 1997. s. 224.

[3] Mustafa ARSLAN: Köroğlu Destanı'nın Türkmen Versiyonu Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme, Basılmamış Doktora Tezi. İzmir 1997. s. 40.

[4] Pertev Naili BORATAV: "Köroğlu Kimdir?", Folklor ve Edebiyat-2, s. 238.

birleştirir ve bu sülâlenin, Emevî kumandanı Yezid bin Mühelleb tarafından imha edildiğini ifade eder.[5] Fuat Köprülü de, Köroğlu Destanı'nı Göktürk devrine mensup ikinci derecedeki menkıbeler içinde değerlendirir ve İran-Oğuz (Türkmen) mücadelelerinin bir hatırası olarak İslâmiyetten evvel meydana getirildiğini belirtir.[6] M. Fahrettin Kırzıoğlu, Köroğlu'nun Celâlî isyanlarından çok daha evvel "Afşar taifesine mensup Husrev Sultan Köroğlu" adıyla kayıtlı meşhur emirlerden biri olduğunu ileri sürer. Avşar ve Dulkadırlu boylarının yedişer oymağa ayrıldıklarını ve herbirinde "Koroğlu/Köroğlu" adlı birer oymak bulunduğunu da zikreden araştırıcı, destanî kahraman Köroğlu'nun da Timur'dan önce yaşamış olduğunu ifade eder.[7] Prof. Dr. Dursun Yıldırım da, destanın, Orta Asya'dan Anadolu'ya doğru yapılan göçler sırasında, hem çatısı, hem muhtevası ve hem de kahramanlarının, zamanın ve yeni coğrafyanın, yeni medeniyet sahasının tesirleriyle muayyen değişikliklere uğradığını; fakat bu değişikliklerin hiçbir zaman efsanevî kahraman "Köroğlu Han"ı bir eşkıya veya Celâlî reisi ile eşleştirmemize cevaz verecek durumda olmadığını ifade eder. Araştırıcı, ileri sürülen delillerle, yani tarihî vesikalardaki şahıslarla destan anlatım geleneğinde yarattığı paralellikleri hakikatmiş gibi değerlendirmenin, bir edebî tür olarak destanın mantığı ile bağdaşmayacağını da belirtmektedir.[8]

Prof. Dr. İsa Özkan konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

"XVI. yüzyıldaki tarihî kaynaklarda birkaç cümle ile adı geçen Köroğlu, memleketi yakıp yıkan, evler basan bir kimse iken nasıl olup da kısa sürede millî bir destan kahramanı hâline gelmiştir? Celâliler, Anadolu'da huzur ve asayişi bozdukları için resmî otoriteyle (padişah, han, bey) çatışmanın yanı sıra halka da zararlar vermişlerdir. Destan anlatıcıları ve dinleyicilerinin baskın, yağma ve haraç alma gibi meşru olmayan işler yapan böyle birini olumlu ve millî kahraman olarak sözlü gelenekte yaşatmasını mümkün

---

[5] Zeki Velidî TOGAN: "Türk Destanı'nın Tasnifi-IV". Atsız Mec., S. 5. İstanbul 1931. s. 41.
[6] M. Fuat KÖPRÜLÜ: Türk Edebiyatı Tarihi. Ötüken Yayınları. İstanbul 1981. s. 58.
[7] M. Fahrettin KIRZIOĞLU: "Avşarlu ile Dulkadirlu Türkmanları'nın Köroğlu Oymakları". Türk Kültürü, S. 65. Mart 1968. s. 356.
[8] Dursun YILDIRIM: a.g.m.. s. 176.

göremiyoruz. Çünkü Türk boylarının töresinde haksızlık ve eşkıyalığın onaylandığı durumlara rastlanmaz. Dolayısıyla Boratav'ın destan kahramanı Köroğlu'yu eşkıya gibi göstermesi pek çok bakımdan izaha muhtaçtır."[9]

Türkiye'de Köroğlu Destanı'na bağlı olarak anlatılan hikâyelerin, şiirlerin neşri, 19. asır sonlarında başlar. Taşbaskısı birtakım Köroğlu hikâyeleri yayınlanır. Cumhuriyet devrinde de çeşitli mecmua ve kitaplarda bazı rivayetler ve ona atfedilen şiirler neşredilir.

Köroğlu Destanı'nın halk ağzından ilk derlemeleri, 19. asırda Orta Asya Türk boyları arasında dolaşan seyyahlar tarafından yapılmıştır. 19. asrın başlarında İ. Şopen adlı bir seyyah, Azerbaycan'da bir âşığın ağzından dinlediği destanın mevzuunu, Rusçaya tercüme edip yayınlar. 1840 yıllarında Aleksandr Xodzko adlı Polonya asıllı bir Rus memuru, Azerbaycan ve Türkmen boyları arasında dolaşarak, on üç hikâyelik ilk mühim Köroğlu Destanı metnini tespit eder. Aynı yıllar içinde Rusçaya tercüme ederek bastırır.

Köroğlu Destanı'nın halk arasından derlenmiş ilk Türkçe neşri, Kalıncarlı Mirbabaoğlu Hasan Molla tarafından yapılmıştır. 1870 yıllarında Kazak Yurt'larında söylenen Köroğlu hikâyelerini derleyen Hasan Molla, bunları "Hikâyât-i Köroğlu Sultan" ve "Hikâyat-i Gayvazhan" adı ile Kazan'da neşreder. Bu hikâyelerin 1885-1915 yılları arasında çeşitli basımları gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Türklerine ait dairenin en eski varyantlarından birisi, Ignacz Kunoş tarafından derlenmiş ve Radloff'un "Proben" adlı eserinin sekizinci cildinde yayımlanmıştır. Bu ciltte Kunoş, 19. yüzyıla ait taş baskısı bir metin yayımlamıştır.

---

[9] İsa ÖZKAN: a.g.m., s. 233.

Destan anlatım geleneği içinde Köroğlu Destanı önemli bir yere sahiptir. "Köroğlu Destanı'nı anlatanlara Köroğluhan adı verilir. Destan anlatıcıları, destanları sözlü gelenekte boy farkı gözetmeksizin belli bir usul ve icra düzeni içinde söylemişlerdir. Dolayısıyla Türkistan ile Azerbaycan ve Anadolu'da yüzyıllar içerisinde müstakil birer destan anlatım dili ve geleneği teşekkül etmiştir. Destan anlatıcıları ilden ile, obadan obaya, avıldan avıla dolaşarak son derece işlek, samimî ve canlı bir dille destanlar anlatmışlardır. Her biri, birer kültür taşıyıcısı olan âşıklar, bahşılar ve cıravlar halkın sosyal ve edebî ihtiyaçlarını karşılamışlar, ortak zevk ve anlayışı nesilden nesle aktarmışlar. Destan anlatıcıları bir taraftan halkı manevî yönden eğitmişler diğer taraftan da onların tepkilerini ve tavırlarını toplayarak eserlerine aksettirmişlerdir. Gelenek, kendi içinde devamlılığını ve kontrolünü bu yolla sağlamıştır."[10]

Bahşılar, manzum ve mensur karışık olan destanları, özellikle Köroğlu Destanı'nı gösterişli bir şekilde dile getirirler. Bazen akşamdan gün ağarıncaya kadar, bazan birkaç gün boyunca dinleyiciler tarafından sevilen Köroğlu türkülerini ve diğer eserleri söylerler. Hemen hemen her zaman yanlarında bir veya iki müzisyenin çaldığı "dutar", "gicyak" (dutardan daha küçük telli bir çalgı) veya "tuyduk" (nefesli bir çalgı, düdük) eşliğinde bu icra yerine getirilir. Asrımızda, Türkmenistan sahasında "Pelvan Bagşı, Nazar Baga Bagşı, Cumamırat Ovaz, Pürlü Sarı, Saparov Bagşı, Babacan Bagşı, Gurbancuma oğlu, Boldumsazlı Palta Bagşı, Övlüyagulı Bagşı Goçoğlu, Gurbandurdı Bagşı, Nedir Bagşı, Begenç Bagşı, Çerkez Babayev" gibi pek çok bahşı bulunmaktadır. (Arslan, 1997:8)

Köroğlu Destanı'nın Batı versiyonu kollar hâlinde sözlü gelenekte yaşamaktadır; fakat Doğu versiyonunda Köroğlu'nun babasından, en küçük torunu Cihangir'e kadar uzanan kolların yanı sıra müstakil dairelerin varlığı söz konusudur.

---

[10] İsa ÖZKAN: a.g.m., 225.

Maceralarıyla Köroğlu anlatmalarına daha da genişlik ve dinamizm kazandıran kahramanların başında Ayvaz gelmektedir.

Merkezî kahramanın Köroğlu olmasına karşılık, bazı kollar doğrudan Ayvaz'ın etrafında teşekkül eder. Bu kollarda Köroğlu'nun evlâtlığı ve arkadaşı olan Ayvaz çoğu zaman pasif bir rol üstlenir, fakat olayların gelişmesinde onun etkisi oldukça fazladır.

Köroğlu Destanı'nın çalışmamız esnasında yararlandığımız rivayetleri ve Ayvaz ile ilgili kolları şunlardır:

Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali tarafından Erzurum'da Behçet Mahir'den derlenen ve 1973 yılında 615 sayfa hâlinde yayımlanan rivayette toplam on beş kol bulunmaktadır. Behçet Mahir anlatmasında *"Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırması"*, *"Kenan Kolu"* (Ayvaz'ın Evlenişi) ve *"Bağdat Kolu"* (Turna teline gidiş) doğrudan Ayvaz etrafında teşekkül ederken *"Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması"*, *"Hasan Bey"* ve *"Bolu Beyi"* kollarında da Ayvaz önemli bir role sahiptir (Kaplan, 1973).

Hüseyin Bayaz, çocukluğunda Kilisli İbo'dan dinlediği Antep rivayetini 1935 yılında Hayri Erten adlı öğrencisine (Kilisli İbo'nun büyük oğlu Mustafa'dan yazmasını rica etmiştir.) yazdırmıştır. Hayri Erten tarafından yazılan bu rivayeti eksik bulan Hüseyin Bayaz 1964 yılında Gani Akarçay'a bu eksiklikleri tamamlatmıştır. Böylece Köroğlu Destanı'nın Antep rivayeti tamamlanmıştır. Bu rivayet yedi bölümden oluşmaktadır (Bayaz, 1982).

Ferruh Arsunar tarafından Maraş'ta zamanın meşhur hikâyecisi Gül Fehmi'nin çırağı Fırıldak Ökkeş'ten derlenen ve "Köroğlu" adını taşıyan rivayet 1963'te Türkiye İş Bankası tarafından yayımlanmıştır. Bu eserde kollar

ayrı başlıklar hâlinde değil bir bütün olarak anlatılmıştır. Hüseyin Bayaz'ın derlemiş olduğu Antep rivayetiyle hemen hemen aynıdır (Arsunar, 1963).

Maraş ve Antep rivayetlerinde *"Çamlıbel'e Meyva Ağaçları Dikilmesi"* başlığını taşıyan bölüm aslında Ayvaz'ın kaçırılmasını anlatır. *"Erzurum Seferi"* başlığını taşıyan bölümde Bolu Beyi'ne esir olan Ayvaz ve diğer beylerin Köroğlu tarafından kurtarılışı anlatılır. *"Çin Maçin'e İkinci Sefer"* bölümünde Firenk Bezirgân'ın Ayvaz'a bir tabanca hediye etmesinden sonra beylerin birbirini vurması ve Çamlıbel'in dağılışı anlatılır.

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu "Köroğlu Kol Destanları" adını taşıyan eser 1979'da yayımlanmıştır. 335 sayfa olan bu rivayette sekiz kol bulunmaktadır. Ümit Kaftancıoğlu, bu rivayeti Cevlani, Müdami, Pünhani, Müdamoğlu, Bayram Köroğlu, Cenani, Zarrafi, Kemali, İlhami, Veli Yaycı gibi ozanların katkılarıyla derlemiştir. Ü. Kaftancıoğlu, eserin önsözünde "halktan, ozan olmayan, saz çalmayan, söz sohbet bilenlerden" de yararlandığını ve Türkiye'de Köroğlu'nun anlatıldığı bütün illerde araştırma yaptığını vurgulamaktadır (Kaftancıoğlu, 1979).

Bu rivayette *"Bolu Bey"* kolunda (İsabalı Destanı) olaylar Ayvaz'ın Köse Kenan'ı küstürmesi üzerine gelişir. *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Ayvaz'ın Köroğlu'nun kahvesini geç getirmesi üzerine başlayan olaylar Kırat'ın kaçırılmasından dolayı Ayvaz'ın Köroğlu'yu küstürmesi ile devam eder. *"Koca Bey"* kolunda Hezeran Bülbülünü kaçırmak için Ayvaz da Koca Bey ve Köse Kenan ile birlikte yola düşer. *"Oltu"* kolunda ise Tamara'nın eline düşen Köse Kenan ve Hasan'ın yardımına Köroğlu ile birlikte Ayvaz koşar.

İstanbul Maarif Kütüphanesi tarafından araştırmalar yapıldıktan sonra1959'da kırk sekiz sayfa hâlinde basılan "Köroğlu ve Selma" adlı rivayetin kim tarafından anlatıldığı ve hangi yöreye ait olduğu bildirilmemiştir. Bu rivayette olaylar belli başlıklar dahilinde anlatılmıştır fakat bu başlıklar

kolları ayırmak için kullanılmamıştır. Olaylar bir bütün hâlinde takdim edilmiştir.

Köroğlu İle Selma rivayetinde *"Ali Nerman", "Kasapbaşı", "Ayvaz", "Kenan"* başlıklarını taşıyan bölümler Ayvaz'ın kaçırılışını anlatır. *"Tel Çiçeği"* başlığını taşıyan bölümde ise tel çiçeğine gönderilen Kenan ile Ayvaz'ın Bolu Beyine esir oluşu ve Köroğlu tarafından kurtarılışları anlatılır.

Veli Huluflu'nun Azerî rivayeti Kazak kazasının Bozalkanlı köyünden Âşık Söyün (Huseyn)'den derlenmiştir. Âşık Hüseyin'e göre Köroğlu Destanı'nın başlıca beş kolu vardır. 1.Tokat Seferi, 2.Bağdad Seferi, 3. Bolubey, 4.Ereb Rehan, 5. Arzurum Seferi. Veli Huluflu, eserinde bunlardan yalnızca Tokat ve Bağdad Seferi kollarına yer vermiştir.

Bu rivayetin *"Tokat Seferi"* kolunda Kırat'ın kaçırılışı ve Eyvaz'ın Köroğlu'yu küstürmesi; *"Bağdat Seferi"* kolunda ise Eyvaz'ın üç bey ile birlikte turna teli toplamaya gidişi, Aslan Paşaya esir oluşu ve Köroğlu tarafından kurtarılışı anlatılır.

Hemit Elizâde'nin derlemiş olduğu rivayet on koldan oluşmaktadır. *"Türkmen Seferi"* kolunda Eyvaz'ın Köroğlu tarafından kaçırılışı anlatılmaktadır. *"Tokat Seferi"* kolu bu rivayette de bulunmaktadır (Elizâde, 1941).

Türkmen rivayetlerinde Övez'in daha önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Merkezî kahraman, Köroğlu olmakla birlikte hemen bütün rivayetlerde asıl olayların Övez etrafında teşekkül ettiğini görüyoruz.

Annagulı Nurmemmet tarafından hazırlanan "Türkmen Halk Destanı Göroğlu" adlı eser otuz kola yer vermektedir ve sekiz cilttir. Ahmet Yesevî

Üniversitesine Yardım Vakfı tarafından 1996'da yayımlanmıştır (Nurmemmet, 1996).

Türkmen rivayetinde *"Övez'in Getirilişi"* kolunda Övez'in Veyennam'dan Göroğlu tarafından kaçırılışı, *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Hünkâr Şah tarafından kaçırılan Övez'in kurtarılışı, *"Hoşgeldi"* kolunda Övez'in Şah Sepit tarafından kaçırılması ve Hoşgeldi kılığına giren Göroğlu tarafından kurtarılması, *"Övez'in Evlenmesi"* kolunda Övez'in Gülruh ile evlenişi, *"Ayçemen"* kolunda Övez'in Ayçemen'i almak için yaşadığı maceralar, *"Servican"* kolunda Övez'in yine Şah Sepit'e esir oluşu ve kurtarılışı, *"Övez ve Kırat"* kolunda Övez'in Edil Şahın Gövdürgül adlı cadısı tarafından esir alınışı, esâretten kurtuluşu ve Şahın kızını almaya çalışması; *"Arap'ın Bağlanması"* (Arap Reyhan) kolunda Övez'in Arap Reyhan tarafından kaçırılan Göroğlu'yu kurtarışı, *"Kırk Binler"* kolunda Hünkâr Şaha esir olan Övez'in Göroğlu tarafından kurtarılışı; *"Övez'in Küsmesi"* kolunda yiğitlerin, öleceğini sandıkları Göroğlu'nun malını paylaşırlarken Övez'i aralarına almamaları, Övez'in küsüp Veyennam'a dönüşü, hakkını almak için bir orduyla tekrar Çandıbil'e dönüşü, fakat savaşta Göroğlu'ya yenik düşmesi ve Göroğlu'nun Övez'i bağışlaması; *"Cadı Kadın"* Kolunda Kırat'ın Nişabur Padişahı tarafından kaçırılması, Göroğlu'nun kılık değiştirerek Kırat'ı tekrar almaya çalışması ve bu sırada Çandıbil'de kalan yiğitlerin, Övez ile Ağayunus'a iftira atması; *"Göroğlu ve Balı Bey"* kolunda Göroğlu'nun Nisficihan beyleri ile olan mücadelesi, Övez'in esir alınması, sarhoş edilen Övez'in Göroğlu ile savaşması ve yenilerek Göroğlu tarafından bağışlanması; *"Telli Hanım"* kolunda Övez'in Telli Hanım ile evlenmesi ve bu sırada yaşadığı maceralar; *"Erhasan"* kolunda Övez'in Göroğlu tarafından kaçırılarak Çandıbil'e getirilişi, Övez'in ve Kengan'ın Fulu Beye esir oluşu, Göroğlu'nun Kırat karşılığında onları kurtarışı, Göroğlu'nun tekrar Kırat'ı almaya çalışması, Göroğlu'nun oğlu Erhasan'ın Çandıbil'e gelişi ve Övez ile karşılaşması, Övez'in Dürbey tarafından esir alınışı, Erhasan ve Övez'in Eldır Hanla savaşması, Övez'in Eldır Han tarafından yakalanışı, Göroğlu'nun onu kurtarışı; *"Perinin Küsmesi"* kolunda yiğitlerin Övez ile

Ağayunus'a iftira atışı, Göroğlu'nun Ağayunus'u Övez'den kıskanışı, Ağayunus'un küsüp Kaf Dağına gidişi, Övez'in Kaf Dağına gidip Ağayunus'u tekrar getirip Göroğlu ile barıştırması; *"Merdivenli"* kolunda Övez'in Huraman Peri'yi kaçırışı; *"Sapar Mehrem"* kolunda Övez'in Köse ile birlikte, Gülşirin'i ve babasını Berzengi'den kurtarmaya çalışması; *"Belâgerdan"* kolunda Övez'in, küsüp İrem Bağına kaçan Ağayunus'u bulup tekrar Çandıbil'e dönüşü; *"Gencim Bey ve Hıdırali Zengin"* kolunda Köroğlu ile birlikte Övez'in Gencim'e karşı mücadeleleri; *"Övez'in Oğlu Nurali"* kolunda Nurali ile Zülfüzerrin'in evlenişi anlatılmaktadır.

Genç kahraman Ayvaz, incelememize esas aldığımız diğer pek çok epizot/kolda da anlatılan maceraların satır aralarında çeşitli vesilelerle anılmaktadır. Bu anlatmalarda genel olarak pasif bir tip özelliği gösteren Ayvaz, sadece, "Arap Reyhan" adıyla bilinen anlatmada Köroğlu'ya bağlılığı ve savaş anındaki kahramanlığıyla ön plâna çıkar. Köroğlu'yu esir alan Arap Reyhan'ı tek başına takip eder ve öldürür. Cesareti, kahramanlığı, Kırat'ın üzerindeki heybetiyle tam bir alp özelliği göstermektedir. Burada gördüğümüz esir alınan babasını kurtaran evlât motifi Dede Korkut Kitabı başta olmak üzere, diğer anlatmalarda da sıkça karşımıza çıkan ve yaygın olan motiflerdendir.

Kazak rivayetlerinde "Köroğlu Sultan", "Köroğlu Sultan'ın Avazhan'ı Ele Geçirdiği Seferi" veya "Hikâyât-ı Köroğlu Sultan" kolunda Gavaz'ın Gürcistan'dan kaçırılışı; "Avazhan Kıssası"nda Avaz'ın küsmesi; "Gavazhan'ın Kıssası" kolunda Gavaz'ın evlenişi; "Köroğlu" kolunda Gavaz'ın Köroğlu'nun isteği üzerine Gülpara'yı getirmek için gösterdiği kahramanlıklar; "Kaldarhan Kıssası" kolunda Gavaz'ın eşi Botagöz'in babası Ahmet Batırın doksan boylu Türkmenlerin hâkimi oluşu, Gavaz'ın Köroğlu ve Hasenhan'ın yanında İran padişahı Kaldarhan'la savaşması; "Köroğlu ve Bezergen" kolunda Köroğlu'nun evlâtlıkları Gavazhan, Hasanhan ve komutanı Sapabek'in Bezergen'in oniki bin askeriyle savaşması anlatılır. "Hikâyât-ı

Köroğlu" iki bölümden oluşur: 1. Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla Savaşıp Gavaz'ı Getirmesi 2. Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla İkinci Kez Savaşıp Yenmesi, Gavaz'ı Zindandan Kurtarması. "Kıssa-yı Gavazhan" kolunda Gavazhan'ın kahramanlıkları anlatılır. Kazak rivayetinde "Gavazhan Öleni" adında bir kol vardır, ancak bu kolun büyük kısmı kaybolmuştur.

Kazaklar arasında dolaşan ve tespit edilen rivayetlerde, Orta Asya'da Kazaklar ile Çungarlar arasında cereyan eden tarihî mücadelelerin yanı sıra, Kalmuklar ile Arapların fütuhatı sırasında yapılan savaşların bıraktığı derin akisler de yer alır.[11]

Kazakistan rivayetlerinden Melike Gumarova metninin özetini verirken Bekir Şişman tarafından hazırlanan "Kazakistan'da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı" adlı basılmamış doktora tezi ile Metin Arıkan tarafından hazırlanan "Köroğlu'nun Kazak Varyantları" adlı basılmamış yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Orta Asya versiyonuna bağlı rivayetlerde beşerî, mitolojik, eski Türk dinine ait unsurlar kesif bir yapıya sahiptir. Bu versiyon, destanın en eski tabakalarından derin izler taşımaktadır. Tarih içinde bu tabakalar İslâmî renkler kazanmış ve hayatiyetlerini belli bir nispette korumuşlardır. Özbek rivayetlerinde Köroğlu, Özbeklerin ve Türkmenlerin padişahıdır. Destanda yer alan tarihî hadiselerin akisleri, Arap ve İran hâkimlerinin Özbeklerle, Türkmenlerle, kısaca Orta Asya Türk kavimleri ile yaptıkları savaşların, mücadelelerin hatıralarından ibarettir.[12]

Özbek rivayetlerinde ayrı bahşılardan tesbit edilmiş iki Melike Ayyar, on iki Avazhan, iki Zülfikar ve Avaz (Avazhan), altı Kunduz ve Yüldüz, on bir Nurali (Nuralihan, Nuralibek), üç Böteköz (Böteköz Ayim), üç Hırman Deli, iki Zaman bek, dört Goroğli, iki Avaz'ın Evlenişi, iki Goroğli ve Avaz, dokuz

[11] Dursun YILDIRIM : a.g.m. 172.
[12] Dursun YILDIRIM: a.g.m. 174.

Goroğli'nin Ölimi, üç Goroğli'nin Toğulişi, sekiz Goroğli'ning Doğuşi (Köroğlu'nun doğumu ve gençliği), iki Hasanhan, iki Zülfikar ve Avaz destanı vardır. Diğer destanların birer anlatması mevcuttur. Filiz Kırbaşoğlu'nun tespitine göre bunların içinde Avaz adının geçtiği yirmi dört, Köroğlu adının geçtiği otuz dört, Nurali veya Nuralihan adının geçtiği on üç destan yer almaktadır.[13]

Özbek Köroğlu destanları, baş kahraman Köroğlu'nun iştirakine göre üç gruba ayrılmaktadır:

1.Biyografik torkumluk
2.Geografik torkumluk
3.Neslî torkumluk

Neslî torkumluk en geniş gruptur. Burada Köroğlu'nun çocukları ve torunlarının başlarından geçen maceralar yer alır. Özbek Köroğlu destanlarının, neslî torkumluk açısından bakıldığında iki yönde geliştiği görülür:

1.Göroğlu-Avazhan-Nurali-Cihangir
2.Göroğlu-Hasanhan-Ravşan (Kırbaşoğlu, 1993: 25)

Halk ananesine göre babanın başladığı işi çocuğun devam ettirmesi gerekir. Bu hayat talebi doğrultusunda, Köroğlu'nun el-yurt menfaati yolunda başladığı işini çocukları devam ettirir. Halk, Köroğlu'ya verilen demokratik gayelerin devamlılığını isteyip onun takipçileri iki, üç, hatta dördüncü evlât hakkındaki destanları yaratmış, sonuçta da Köroğlu torkumu gelişmiştir. Oğulları Hasanhan, Avazhan torunları Ravşan, Nurali ve onun oğlu Cihangir Göroğlu'nun çocuksuzluğunu giderip onu üç evlât kahramanın serdarı ve mürebbii yapar.

---

[13] Filiz KIRBAŞOĞLU: Köroğlu Destanı'nın Özbek Rivayeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Basılmamış yüksek lisans tezi, Erzurum, 1993, 13.

Köroğlu karakteri, Özbek destancılığında geniş ölçüde işlenmiştir. Köroğlu, oğulları Hasanhan ve Avazhan, Kırk Yiğit, Gırat ve Çembil yurdu destanlardaki olayları birleştirici unsurdur. Özbek Köroğlu destanları sayı bakımından diğer versiyonlardan daha geniştir.

Tacikler arasında dolaşan Köroğlu rivayetleri de Orta Asya versiyonuna bağlıdır. Bu rivayetlerde merkezî kahraman, efsanevî kahraman Köroğlu yerine, onun manevî evlâdı olan Avaz Handır. Destanın yapısındaki bu gelişme, daireleşme ameliyesinin bir neticesi olabileceği gibi, başka faktörlere de bağlanabilir. Avaz Hanın merkezî figür hâline gelmesinde Köroğlu'nun yaşlanması da rol oynamış olabilir. Zirâ, daireleşme ameliyesinde, birinci dairede Köroğlu, ikinci dairede Avaz Han-Hasan Han ve üçüncü ile dördüncü dairelerde Köroğlu'nun torunları ve küçük torunları merkezî figürler hâline gelmektedir. Dolayısıyla, Tacik rivayetlerinde göze çarpan gelişme, Avaz Han dairesi destanlarla ilgili olmalıdır.[14]

Türkmen Goroğlu'sunda baş kahraman, Guroğlu'nun kendisidir. Bu durum hemen hemen Doğu ve Batı anlatmalarında ortaktır. Sadece Gurguli'de, (Tacikistan'da) Gurguli, ikinci plâna düşmekte, ilk rolü Avazhan almaktadır. Avazhan, Gurguli'nin üvey oğludur. Çambul'un ve kırk yiğidin lideri olarak görünür. Ahmet Padişah ile savaşır. Türkmen varyantında Ahmet Padişah şahsiyeti hiç görülmez. Ayrıca Avazhan'ın oğlu Nurali, üçüncü kol olarak hikâyeler zincirine *'Nurali'nin Güzelhan'ın kızı Gülpınar'la Evlenmesi'* adıyla katılır.[15]

Uygur rivayeti, Şincan Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı tarafından 1986'da Urumçi'de yayımlanmıştır. Muharrirleri Yasin Zilal ve Meryem Muhammed'dir. Tamamı 466 sayfa olan eserin ilk 280 sayfasında Köroğlu Destanı'na yer verilmiştir. Bu rivayette kollar başlıklar hâlinde değildir.

---

[14] Dursun YILDIRIM: a.g.m.. 175.

[15] Fikret TÜRKMEN: "Köroğlu'nun Orta Asya Arapları ve Tacikler Arasındaki Varyantları", Mehmet KAPLAN'a Armağan . İstanbul 1984. 271-272.

I. BÖLÜM

KÖROĞLU DESTANI KOLLARININ ÖZETLERİ

KÖROĞLU DESTANI KOLLARININ ÖZETLERİ

Behçet Mahir Rivayeti :

1. Köroğlu'nun Zuhuru: Köroğlu'nun babası Ürüşan Baba, Bolu Beylerinin yanında imrahor başıdır. Bir gün Bolu Beyleri, Ürüşan Babadan Anadolu'ya gidip iyi cins iki at bulmalarını isterler. Ürüşan Baba Erzurum'da Tercan'ın bir köyünde akşam saat on birde çiftçilerin yanına gelir. Kırlarda dolaşan Kır ile Dor onun dikkatini çeker. Bu iki tayın deniz aygırından olduğunu anlar. Ürüşan Baba Dor'u satın almak ister. Sahibi bu tayların değerini bilmediğinden çok ucuza satar ve kardeş olan bu taylardan Kır'ın yalnız kalmaması için onu da almasını söyler. Ürüşan baba iki tayı alıp Bolu Beylerinin yanına gelir. Bolu Beyleri cılız ve bakımsız olan bu tayları görünce imrahorun kendileriyle alay ettiğini düşünüp onun gözlerine mil çektirirler. Tayları Ürüşan Babaya verip onu evine gönderirler. Ürüşan Baba on iki yaşındaki oğlu Ali'nin yanına gelir. Kır ile Dor'u hiç ışık görmeyen bir tavlada beslemesini, yem verdikten sonra kesinlikle arkasına dönüp onlara bakmaması gerektiğini, ayrıca onları günde iki defa tımar yapmasını söyler. Rüzgârdan yaratılan bu taylar yem yerken kanatlarını açmaktadırlar, fakat yem veren kişi onlara dönüp baktığında kanatları kırılmaktadır. Ali, tayları babasının söylediği şekilde beslemeye başlar. Bolu Beyleri, Ürüşan Babanın gözlerine mil çekmelerine karşılık onun ailesine günde üç öğün yemek vermektedir. Ali, her öğün Beylerin mutfağına gidip aşçılardan yemek almaktadır, fakat her seferinde köyün yaramaz çocukları onun eve götürmekte olduğu yemekleri yer, artıklarını da ona verirler. Ali eve tabak dibinde kalan artıklarla gider, ama korkusundan babasına bir şey söyleyemez. Bir gün sokakta bir köpeğin kendine saldıran köpeklerden tek başına nasıl kurtulduğunu izler ve kendisinin de bu köpek gibi o çocukları tek başına dövebileceğini düşünür. Ertesi gün sabah yemeğini getirirken önünü kesen yedi çocuğu değnekle döver ve yemeği evine götürür. Öğle vakti önünü kesenlerin on beş kişi olduğunu görür ve onları da döver. Akşam yemeği

zamanında önünü kesenlerin sayısının daha da artacağını düşünerek yanında kılıç bulundurur. Zamanla külüng, kargı, kalkan kullanmaya başlar. Artık kimse körün oğlu Ali ile başedemez ve o, Köroğlu adıyla ünlenir. Dört sene sonra Ürüşan, ona Kır ve Dor'un binilecek zamanı geldiğini söyler. Etrafını çevirttiği bir tarlaya su salıp kuşun bile kurtulamayacağı şekilde çamur hâle getirmesini ve atları bu tarlada koşturmasını ister. Köroğlu önce Dor'u koşturur. Ürüşan, Dor'un ayaklarını kontrol ettiğinde tırnağında bir parça çamur olduğunu anlar ve onun sabah sağ kaburgasına güneş ışığının düştüğünü, bunun için kanatlarından birinin kırıldığını söyler. Köroğlu, Kır'ı da tarlada koşturup babasının yanına getirir. Babası Kır'ın tırnaklarının çamur olmadığını ve hiç çamura basmadığını anlar. Ürüşan Baba bundan sonra oğlunun bu atlarla yenilmez olacağını ve Bolu Beylerinden intikamını alabileceğini söyler. Köroğlu, haramilik yapmaya başlar. Erzincan'a yakın Kemah diyarında kendisine bir kule yapar ve gündüz haramilik yapıp gece bu kulede saklanır. Sultan Murat, onun öldürülmesi için emir verir, fakat hiç kimse bunu başaramaz.

2. Köroğlu ile Demircioğlu: Köroğlu, üç ayda bir atını nalbant Armenik isminde bir Ermeniye nallatmaktadır. Kendisini ele vermediği için Köroğlu her zaman Armenik'i tercih etmektedir. Bir gün yine Kırat'ı nallatmak için Armenik'in dükkânına gider; fakat dükkânda onun kalfası vardır. Bu kalfanın asıl adı Kenan'dır; fakat babası demirci olduğu için lâkabı Demircioğlu'dur. Köroğlu, Demircioğlu'nun getirdiği nalları beğenmez ve ona gücünü göstermek için nalları büküp önüne atar. Demircioğlu, Köroğlu'nun bu hareketine sinirlenir; fakat hiç tepki göstermez. Kırat'a uygun dört tane nal döğer ve bunları ustaca çakar. Bu sırada dükkâna Armenik gelir. Bükülmüş nalları görür ve kalfanın sinirlendiğini anlar. Köroğlu'na Demircioğlu'nu kızdırmakla hata yaptığını çünkü onun üç yüz delikanlının başı, güçlü biri olduğunu ve Köroğlu'ndan er geç intikam alacağını söyler. O akşam evine misafir olmasını ve karanlıkta gizlice şehirden kaçmasını söyler. Köroğlu, işini bitiren Demircioğlu'na bir kızıl altın verir. Demircioğlu, altını elinde sıkıp

yazısını, turasını silip tekrar Köroğlu'na verir. Köroğlu başka altınlar verip Armenik'in evine gider. Gece yarısı gizlice oradan kaçmayı plânlamaktadır; fakat Demircioğlu, üç yüz adamına şehrin bütün kapılarını tuturmuştur. Köroğlu İstanbul kapısından çıkarken Demircioğlu onun yolunu keser ve attan inmesini söyler. Elinde büyük bir değnekle duran Demircioğlu'ndan çekinen Köroğlu, hile ile ondan kurtulmaya çalışır. Ona yiğitliğin kendisini öldürmekle gösterilemeyeceğini, yiğitliğini tüm halka göstermek istiyorsa devletin aramakta olduğu Köroğlu'nu bulup onu öldürmesini söyler. Demircioğlu, Köroğlu'nun bu sözünün doğru olduğunu; ama onu nerede bulacağını bilmediğini söyler. Köroğlu, Demircioğlu'na onu Köroğlu'nun yerine götürebileceğini söyler. Demirciğlu, üç yüz adamına seslenip dağılmalarını, kendisinin Köroğlu'nu bulmaya gittiğini söyler. Köroğlu ve Demircioğlu birlikte Köroğlu'nun kulesine gelirler. Bir gün boyunca beklerler. Bu sırada Köroğlu, Demircioğlu'na Köroğlu'nu öldürdüğünde hiç kimsenin ona inanmayacağını, böyle iyi bir yiğide boş yere kıymamasını bunun yerine onunla birlikte çalışırsa daha kazançlı olacağını söyler. Demircioğlu bu söze de hak verince Köroğlu, kendisinin Köroğlu olduğunu bildirir. Böylece Demircioğlu ve Köroğlu dost olurlar. Bu sırada Armenik, Demircioğlu'nun Köroğlu'nun yanına gittiğini ve onun adamı olduğunu Erzurum valisi Mustafa Paşaya şikayet eder. Mustafa Paşa da İstanbul'a elçi gönderip Sultan Murat'a bildirir. Sultan Murat, Köroğlu'nu ve Demircioğlu'nu bulup öldürmeleri için Kemah'a üç yüz atlı gönderir. Atlılar gelip Kemah da çadır kurar. Köroğlu derviş kılığına girip onların yanına gelir ve niyetlerini öğrenir. Sonra kuleye gidip Demircioğlu'na kaçmaları gerektiğini söyler. Köroğlu'nun asıl niyeti Demircioğlu'nu denemektir. Demircioğlu, kaçmaya gerek olmadığını onlarla dövüşebileceğini söyler. Bunun üzerine ikisi birlikte üç yüz atlının çoğunu öldürürler. Canını kurtaran atlılar kaçıp Sultan'a haber verirler. Bu sırada Kenan Eli'nden Kenan Sultanından padişaha bir mektup gelir. Kenan Sultanı, padişahtan üç ülke (şehir) vermesini yoksa Kenanlı Reyhan Arap adlı pehlivanı ordunun üzerine salacağını söyler. Bunun üzerine Sultan Murat, Reyhan Arap'ı bulup sağ bir şekilde getirmesi koşuluyla Köroğlu'nu ve Demircioğlu'nu affedeceğini bildirir.

Köroğlu bu haberi alınca Sultan Murat'ın yanına gelir ve görevi kabul ettiğini bildirir. Sultan Murat ona Reyhan Arap'ı getirmesi durumunda hem affedileceğini hem de bezirgânlardan kırkta bir baç alabileceğini söyler ve bol bahşiş verip Köroğlu'nu gönderir. Köroğlu, kuleye gelip olanları Demircioğlu'na haber verir. Demircioğlu, Reyhan Arap'ı bulmaya kendisinin gideceğini söyler.

3. Demircioğlu-Reyhan Arap: Demircioğlu, Reyhan Arap'ı bulmak için Kenan Eli'ne gider. Şehre girmek için havanın kararmasını bekler. Reyhan Arap da hava kararınca Alapaça atına binip etrafı kolaçan etmeye başladığında Demircioğlu ile karşılaşır. Ona kendisini tanıtır ve onun da kendini tanıtmasını ister; fakat Demircioğlu sağır ve dilsiz numarası yaparak onun yanına daha çok yaklaşmasını sağlar. Reyhan Arap, kulağına eğilip kim olduğunu sorduğunda Demircioğlu onun solukluk yerine vurur. Reyhan Arap attan düşer. Demircioğlu onu bağlar. Reyhan Arap kendine geldiğinde Demircioğlu, ona Köroğlu'na koçak olmasını yoksa kendisini Sultan Murat'a teslim edeceğini bildirir. Reyhan Arap Köroğlu'na koçak olmayı kabul eder. Demircioğlu, ona Köroğlu'nun yanına gitmesini kendisinin de Kenan'da biraz gezip arkasından geleceğini söyler. Reyhan Arap Köroğlu'nun yanına gider ve onun yanında koçak olmak istediğini söyler. Bu sırada Demircioğlu Kenan'a girer ve bir bahçe görür. Bekçiye dar-ı hüşver koklatıp bayıltır ve atıyla birlikte bahçeye girip saksıdaki çiçekleri talan eder. Bu bahçe Kenan Sultanının kızı Mine Sultan'ın has bahçesidir. Mine Sultan gece uyanarak cariyesine havuzdan soğuk su getirmesini söyler. Cariye, bahçedeki çiçeklerin bir adam tarafından talan edildiğini görüp ağlayarak Mine Sultan'a şikayet eder. Mine Sultan, hizmetçileriyle birlikte bahçeye çıkar. Demircioğlu, Mine Sultan'ın güzelliğine hayran olup onu almak ister; fakat bunun yanlış olacağını düşünüp vazgeçer ve oradan ayrılır. Reyhan Arap'tan altı saat sonra Çamlıbel'e gelir. Köroğlu, Sultan Murat'tan af dileyip izin almak maksadıyla Reyhan Arap'ı İstanbul'a götürmeye ikna eder. Köroğlu, Reyhan Arap'ı eli bağlı bir şekilde padişahın huzuruna çıkar. Padişah, Reyhan Arap'ın Köroğlu'nun yanında

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

çalışmasına izin verir. Ayrıca Köroğlu'na bezirgânlardan kırkta bir baç alması için ferman verir. Köroğlu, emirlerinden çıkmayacağına dair padişaha söz verir. Tokat ile Sivas ve Kayseri arasında Çamlıbel'i vatan edinir.

4. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırması: Köroğlu, Kırat ile gezerken cennet gibi bir sahraya gelir. Beyler Yaylası adlı bu yerde çadırlar kurulmuştur. Sanatçılar sıcak aylarda sanatını bu çadırlarda işlemektedirler. Köroğlu güzel kızların ve pirlerin olduğu bir çadıra girer. Duvarda birkaç asılı saz görür. İhtiyar bir adam kızlara nota vermektedir. Köroğlu sazını yaptırmak bahanesiyle çadıra girer. İhtiyar adam önce onu kovar; fakat onun Köroğlu olduğunu öğrenince sazını yapmaya başlar. Bu sırada Köroğlu kızlardan uzun boylu ve ince bellisini seçip ister. İhtiyar adam, kendi kızı olduğu için onu Köroğlu'na vermek istemez. Köroğlu'na bir kızın yiğit adama yoldaşlık yapamayacığını ama bir oğlanın ona daha faydalı olacağını söyler. İstanbul-Üsküdar'da Kasapbaşı Ermeni Antik'in oğlu Ayvaz'ın güzellikte ve yiğitlikte eşsiz olduğunu ve kendisine bu kızdan daha çok yardımcı olacağını söyler. Köroğlu, oradan ayrılıp Ayvaz'ı nasıl kaçırabileceğini düşünür. Sonunda birkaç sürü högeç getirdim diye kuşluk vakti Kasapbaşı'nın dükkânına gider. On dört yaşlarındaki Ayvaz, yazıhanede babasının yanında oturmaktadır. Ayvaz da babasıyla birlikte sürüyü görmeye gitmek ister; fakat babası izin vermez. Köroğlu sürünün hepsini almasın durumunda oğluna dört boynuzlu bir koç vereceğini söyler ve Ayvaz'ı atın terkisine alır. Şehir dışına çıktıklarında Köroğlu, sürünün olmadığını söyleyip Ayvaz'ı kaçırır. Kasapbaşı hemen Sultan Murat'a gider ve Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırdığını söyler. Sultan Köroğlu'nun sözünde durmamasına ve çocuk kaçırmasına kızıp Kenanlı Köse Kenan'ı peşinden gönderir. Babası Kenan Eli'nde Arap olan Araboğlu Demirdon Köse kendi pehlivanlığını, şöhretini duyurmak için Köroğlu'nun yanında koçak olmayı plânlamaktadır. Sultan isteğiyle Köroğlu'nun peşine düşer. Köroğlu'nu bulup ona bu çocuğu niçin kaçırdığını sorar. Köroğlu, bu Ermeni çocuğunu Müslüman yapıp evlat edineceğini böylece sevap iş yapacağını söyler. Köse, Köroğlu'nun doğru iş yaptığını söyler ve Sultan'ın

askerlerinden kurtulmaları için kendisini bağlamasını ister. Köroğlu, Köse'yi bağlayıp oradan ayrılır. Köse askerlerin dağılmasını sağladıktan sonra Sultan'ın yanına gider ve ona Köroğlu'nun çocuğu müslüman yapıp vatan için yanında çalıştıracağını söyler. Sultan da Köroğlu'nun doğru iş yaptığını düşünüp Köse'ye hak verir. Kasapbaşı'nı da Köroğlu'nu yakalayamadıklarını söyleyip gönderirler. Köroğlu iki dağ arasında bir yere gelince Ayvaz'ın güzelliğine dayanamaz. Nefsine yenik düşüp Ayvaz'dan uçkurunu çözmesini ister. Ayvaz çaresizlikle cebinden mendil çıkarıp gözünü bağlar. Köroğlu'na "Senin yüz suyun dökülse de benimki dökülmesin, çünkü yer şahitlik yapar, diye gözümü bağladım." der. Bu sözlerden Köroğlu çok etkilenir ve yaptığı işten utanç duyar. Ayvaz'a kendine doğru yolu gösterdiği için büyük bir sevgi duyar. Bundan sonra onun evladı olduğunu söyleyip kendisini affetmesini söyler. 1999 koçak içinde Ayvaz, Köroğlu'nun en sevdiği koçağı olur.

5. Köroğlu-Niğdeli Geyik Ahmet: Köroğlu, Niğdeli Geyik Ahmet'in yiğitliğini duyar ve Demircioğlu'ndan onu Çamlıbel'e getirmesini ister. Demircioğlu, Niğde'ye gidip bir kahvehaneye oturur. Buradaki adamlardan Niğdeli Geyik Ahmet'in Cuma günü meydanda pehlivanlık yapacağını ve kendine rakip aradığını işitir. Demircioğlu, kahvedeki adamlara kendisinin onunla güreşeceğini söyler. Kavedeki adamların bir kısmı Geyik Ahmet'in diğer kısmı Demircioğlu'nun kazanacağını söyleyip bahse girerler. Cuma günü Demircioğlu, Geyik Ahmet'in karşısına çıkar. Demircioğlu meydana davul eşliğinde Köroğlu oyunu oynayarak hüner gösterir. Geyik Ahmet, Demircioğlu'na bir şart ile güreşeceğini söyler. Geyik Ahmet yenerse Demircioğlu onun yanında kalıp kardeşi olacak. Demircioğlu yenerse Geyik Ahmet onunla Çamlıbel'e gelip Köroğlu'nun koçağı olacak. Demircioğlu da zaten aynı niyette olduğu için hemen kabul eder. Demircioğlu, Geyik Ahmet'i yener ve onu Çamlıbel'e götürür. Geyik Ahmet, Köroğlu'nun üçüncü koçağı olur. On iki yaşındaki Ayvaz'ın kaçırılmasından üç ay sonra da Köse Kenan Çamlıbel'e gelir. Çok güçlü ve yaşça Köroğlu'ndan büyük olan Köse her zaman ocağın sağ tarafında oturur. Köse Kenan sadece koçakların başı olan

Demircioğlu'ndan çekinmektedir. Köroğlu'nun 1999 keleşi vardır. Bunlardan 366'sı Köroğlu ile divanda oturur.

6. Köse Kenan-Dana Hanım: Erzurum diyarında Tekman'ın Kürt köyünde, Kürt beyi Adov Bek'in yedi eşinden kırk oğlu, bir kızı vardır. Kızı Dana Hanım, kırk oğlandan daha güçlüdür ve evleneceği erkeğin kendini meydanda yenmesini şart koşar. Bu haberi işiten Köse Kenan, Tekman'a gidip Adov Bek'i bulur ve kızının ikrarına geldiğini söyler. Adov Bek herkese haber verir. Halk meydanın etrafında toplanır. Dana Hanım kisbet giyip meydana çıkar; fakat Köse Kenan bir kadın karşısında kisbet giymeyi gururuna yedirememeyip elbisesiyle çıkar. Dana Hanım, Köse Kenan'ı görür görmez onu sever ve yiğitliğini beğenir. Dana Hanım meydanda hüner gösterir. Köse Kenan da Köroğlu oyunu oynayıp herkesi hayran eder. Köse Kenan, Dana Hanımı bir çırpıda yener. Adov Bek ona üç sürü davar, kırk yük çehiz, bin altın ve iyi bir küheylan verip kızıyla birlikte Çamlıbel'e uğurlar. Çamlıbel'de Köse Kenan için yedi gün düğün yapılır. Demircioğlu ile Reyhan Arap da sağdıç olurlar.

7.Köroğlu-Han Nigâr: Dağıstan'da bir derviş Köroğlu'nun ona yiğit veya güzel haberi getirenlere çok para verdiğini işitir. Dağıstan'da Han Nigâr adlı bir güzel vardır. Bu güzelin nişanlısı üç yıl önce Halep'e bezirgânlık yapmaya giderken ölür. Han Nigâr, nişanlısının ölüm haberinden sonra bir daha kimseyle evlenmeyeceğini ilân eder ve dünürcüsü da gelmez. Derviş, Han Nigâr'ın cuma günleri cariyeleriyle birlikte has bahçede gezdiğini öğrenir. Cuma günü gidip gizlice Han Nigâr'ın resmini çizer ve Köroğlu'nun yanına gelir. Köroğlu'na resmi verir ve bol bahşiş alarak oradan ayrılır. Köroğlu, Han Nigâr'ın resmini görünce ona âşık olur. Keleşlerini Köse'ye emanet edip tek başına Dağıstan'a gider. Han Nigâr'a ölen nişanlısının ağzından bir mektup yazar. Mektupta nişanlısının ölmediğini, mallarını sattıktan sonra kırk güne kadar geleceğini, mektubu getiren dervişe çok iyi davranmasını ve onu bir hafta evinde ağırlamasını yazar. Köroğlu derviş kılığında Han Nigâr'ın yanına

gelir ve ona mektubu verir. Han Nigâr, nişanlısının ölmemesine çok sevinir ve dervişi evinde misafir eder. Köroğlu, burada kaldığının dördüncü gecesi dayanamaz ve Nigâr'ın odasına gidip bütün gerçeği anlatır. Mektubu kendisinin yazdığını ve nişanlısının da yaşamadığını söyler. Kendisinin derviş değil Köroğlu olduğunu ve onunla evlenmek istediğini bildirir. Nigâr da Köroğlu'na âşık olur. Hemen o gece halkı uyandırıp düğün yaparlar. Üçüncü gece Kırat da Nigâr'ın ölmüş nişanlısının atını aşar. Köroğlu bir hafta sonra Çamlıbel'e gitmeye karar verir. Nigâr Çamlıbel'e gitmeden önce çöl beyi olan üç kardeşine haber vermeleri gerektiğini söyler. Elçi gönderip üç kardeşi çağırtırlar. Köroğlu, onların varlığından haberdar olmadığı için onları düğüne çağırmadıklarını söyleyip özür diler. Üç kardeş onları affeder; ama Çamlıbel'de hiç kadın olmadığı için Nigâr'ı şimdilik götürmemesini söylerler. Köroğlu, beylerini evlendirip, Çamlıbel'de kadın çoğalınca Nigâr'ı götürmeyi kabul eder. Nigâr'a bir oğlu olursa adını Hasan Bey koymasını, Kırat'tan olan ata da Kamer Tay adını vermesini ister. Bir bazubent ve kılıç bırakarak oğlu büyüdüğü zaman bunları ona vermesini söyler. Köroğlu'nun Çamlıbel'e yalnız döndüğünü gören Köse onun iş beceremediğini düşünüp onu mahçup etmemek için beylere hiçbir şey sormamalarını tembihler. Beylerin kendisine hiçbir şey sormamalarına içerleyen Köroğlu da başından geçenlere onlara anlatmaz ve inadından bir daha Dağıstan'a gitmez. Aradan yedi yıl geçmiş, Hasan Bey de yedi yaşına gelmiştir. Han Nigâr artık Köroğlu'ndan umudu keser ve onun öldüğünü sanır.

8. Köroğlu-Han Nigâr-Hasan Bey-Telli Nigâr: Hasan yedi yaşına gelince sünnet olur. Tahsil görmeye başlar. On dört yaşına geldiğinde okul arkadaşlarından on dokuz kişi bir kişiyle dövüşeceklerini ve Hasan'ın da kendi taraflarında olmalarını isterler. Hasan, on dokuz kişinin bir kişiye saldırmasını uygun bulmaz ve o bir kişiden yana olduğunu söyler. Okuldan sonra marangoza gidip bir altın karşılığında yirmi hokkalık bir değnek yaptırır. Sonra değneği demirciye götürüp yine bir altın karşılığında etrafına mısmar çaktırır. Değneği alarak çocukların toplandığı meydana gelir. Çocuklar değneği

görünce korkup kaçarlar. Hasan da değneğini alıp eve giderken çeşmeden su taşıyan bir nene görür. Değneğini deneyip hevesini almak için nenenin kovasına (çirdeğine) vurur. Nene çok korkar ve Hasan'a "piç" der. Hasan neneye de bir altın verip eve gelir ve annesine babasının kim olduğunu sorar. Han Nigâr ona babasının Köroğlu olduğunu söyler. Babasının ona bıraktığı bazubendi ve kılıcı çıkarır. Hasan babasını bulmaya gideceğini söyleyip annesiyle vedalaşır. Bazubendi ve kılıcı alıp Kamer taya binerek yola düşer. Hasan, İran'ı geçip Türk toprağına girerken bir kervan görür. Kervan başı olan bezirgân Hasan'ı görür ve yola tek başına devam ederse haramilerin eline düşebileceğini söyler. Hasan, Bezirgân'ın kendi işine karışmasına kızıp onu bağlar ve kervanın başı olur. Kervanla birlikte ilerlerken Çanlıbel'e yaklaşırlar. Bezirgân, burada Köroğlu'na baç vermemek için develerin zillerinin çıkarılmasını ve yola devam etmek için geceyi beklemelerini söyler. Hasan, Köroğlu'na kendi gücünü göstermek niyetindedir. Bunun için develere daha büyük zil takılmasını ve kervanın da Çırpıcı çayırlarında konaklamasını emreder. Köroğlu, zil seslerinden bir kervanın geçtiğini anlar ve baç istemesi için Han Ayvaz'ı kervanın olduğu yere gönderir. Doru Bedevî atına binen Han Ayvaz (Telli Ayvaz) kervanın Kırat'ın otlağına kurulduğunu görüp kızar ve Hasan Beyin yanına gelip kırkta bir başlarını verip orayı terketmelerini emreder. Hasan, sağır ve dilsiz numarası yaparak Ayvaz'ı yanına çağırır. Solukluk yerine vurup onu bağlar. Köroğlu, Ayvaz'ın gecikmesini cahilliğine verip kızarak Reyhan Arap'ı arkasından gönderir. Hasan aynı hileyle Alapaça ata binmiş olan Reyhan Arap'ı da bağlar. Reyhan Arap da gecikince Köroğlu, Hasan'ın yanına gelir. Hasan Köroğlu ile güreşir ve onu yener. Sonra da kendini tanıtır. Köroğlu, kendini yenen kişinin öz oğlu olduğunu anlayıp sevinir. Baba oğul kucaklaşırlar. Köroğlu Hasan'ın isteği üzerine bezirgânla tuz ekmek yeyip kardeş olur. Çırpıcı çayırlarını ona bahşeder ve ondan bir daha baç almayacağına söz verir. Bezirgân da bu işe memnun olup oradan ayrılır. Bir süre sonra Köroğlu, Han Nigâr'ı getirmek için Dağıstan'a gitmeye karar verir. Kendisi yokken her gün bir odada eğlenmeleri için Ayvaz'a otuz dokuz odanın anahtarını verir. Kırkıncı odaya girmemelerini tembihleyip yola

çıkar. Hasan ve Ayvaz diğer keleşlerle birlikte her gün bir odada eğlenirler. Hasan, kırkıncı odaya da girmek ister; fakat Ayvaz onu vazgeçirmeye çalışır. Sonunda Hasan'ın fazla ısrarına dayanamayıp kırkıncı odanın kapısını kırarlar. Hasan odadaki bir dolapta Akkavak şehrinin güzeli Telli Nigâr'ın resmini görüp ona âşık olur.

9. Akşehir Telli Nigâr Cengi: Hasan Bey, Telli Nigâr'ın tasvirine âşık olup hasta düşer. Köroğlu Dağıstan'dan geldiğinde onun derdini anlar. Köroğlu daha önce o kızı almak için çok uğraşmış ama başaramamıştır. Hasan Akkavak şehrine gitmeye karar verince Köroğlu ona birtakım nasihatler verir. Öncelikle Akkavak'ta tek dostu olan at baytarı Abdurrahman Beye, Hasan'a kendi oğlu gibi yardımcı olması için bir mektup yazar. Mektubu Hasan'a verip Akkavak şehrine ikindi vaktinden önce gitmesini; çünkü kapıların sadece o zaman açık olduğunu söyler. Köroğlu başından üç kıl koparıp Hasan'a verir ve zorda kalırsa bu kıllardan birini yakmasını tembihler. Hasan cuma günü Akkavak (Akşehir) şehrine gelir. Âşık kılığına girip atını bir hana bırakır ve kendisi de bir aşçı dükkânına gider. Aşçı çırağından Telli Nigâr'ın has bahçeye çıkacağını, bütün halkın oraya toplandığını öğrenir. Hasan da has bahçeye gider. Boyu kısa olduğu için bahçe duvarından onu göremez. Su deliğini genişleterek bahçeye girer. Havuzun başına oturup Telli Nigâr'ı seyreder. On sekiz yaşındaki Telli Nigâr önce ona kızar, fakat sonra dikkatli bakınca ona âşık olur. İkisi odaya gidip nasıl kaçacaklarını plânlarlar. Telli Nigâr, Kamer Tay'ın yeterince güçlü olmadığını ancak Kırat'a veya Akkavak şehrinin elliğinde çöl beyi olan Elbeyi'nin atı Eşgerdor'a binebileceğini söyler. Hasan bu atlardan birini bulmasını söyler. Hasan saraydan çıkıp babasının dostu Abdurrahman Beyin konağına gelir. Babasının mektubunu ona verir ve iyi bir at almak istediğini söyler. Pazara gidip bir Arap küheylanı almaya karar verirler, fakat buradaki atları beğenmezler. Hasan, Abdrrahaman Beye Eşgerdor'u nerede bulabileceğini sorar. Abdurrahman Bey Eşgerdor'un sahibinin kendi kardeşi olduğunu söyler. Abdurrahman Bey kardeşine gidip Eşgerdor'u kırk gün için ödünç alır.

Telli Nigâr'a bir nineyle haber gönderip Eşgerdor'un geldiğini bildirirler. Telli Nigâr yatsı zamanı köşkün önündeki binek taşında bekleyeceğini söyler. Eşgerdor'un ayağına keçe bağlayarak gece Telli Nigâr'ı kaçırırlar. Sabaha doğru Akkavak şehrinden çıkarlar. Altı saat sonra bir pınarın başında konaklarlar. Hasan'ın uyuduğu sırada Telli Nigâr'ın yedi kardeşi ve Kalkan Arap gelirler. Hasan onlarla dövüşürken yaralanır. Telli Nigâr da Hasan'a yardım edip düşmanları dağıtırlar. Hasan babasından aldığı kıllardan birini ateşe atar. Yaraları ağır olduğu için uykuya dalar. Telli Nigâr'ın duasıyla Hızır İlyas gelir ve ona bir çiçek gösterip kaybolur. Telli Nigâr o çiçeklerden toplayıp Hasan'ın yaralarına basar. Hasan'ın yaraları iyileşir. Bu sırada Köroğlu da keleşleriyle birlikte onların yanına gelir. Hep birlikte Çamlıbel'e dönerler. Büyük bir düğün yaparlar. Eşgerdor'u da sahibine verirler.

10. Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması: Silistre hükümdarı Hasan Paşa at meraklısıdır. On iki atı vardır. Her gün bir atıyla şehirde dolaşır ve atlarıyla övünür. Bir gün şehirde gezerken kahyası ona Köroğlu'nun Kırat'ının bütün atlardan üstün olduğunu söyler. Paşa da kahyaya Kırat'ı bulup getirmesini aksi taktirde onu öldürteceğini söyler. Kahya, Köroğlu'na mektup gönderip Kırat'ı satmasını aksi taktirde zorla alacaklarını söyler. Köroğlu Kırat'ı satmayı kabul etmez. Kahya Silistre'de tellal bağırtıp Köroğlu'nun Kırat'ını kaçıran kişiye dünyalığının verileceğini bildirir. Hasan Paşanın kız kardeşi Perizat Sultan'a âşık olan Keloğlan (asıl adı Murtaza), Kırat'ı kaçırabileceğini buna karşılık Perizat Sultan ile evlenmek istediğini söyler. Keloğlan ile Perizat Sultan'ın nikahı kıyılır, fakat Keloğlan atı kaçıramazsa öldürülecektir. Keloğlan uzun bir yolculuktan sonra Çırpıcı Çayırına gelir. Burada Köroğlu Çeşmesini görür. Başına musallat olan sineklerden kurtulmak ve gölgelenmek için pınar kurunun altındaki boşlukta uyumaya başlar. İkindi vakti imlahorlar Kırat'ı su içirmeye getirirler. Kırat, kurun altındaki Keloğlan'ı farkeder ve ürkerek çeşmeye yanaşmaz. Kırat'ın neden su içmediğini anlayamayan imlahorlar Köroğlu'na haber verirler. Köroğlu Ayvaz'ı gönderir. Ayvaz, Kırat'ın gözlerinin kurun altına baktığını

görür ve orada bir şey olduğunu anlar. Kurun altında Keloğlan'ı görür. İmlahorlar Keloğlan'ı dövmeye başlarlar. Ayvaz, Keloğlan'ı onların elinden kurtarır ve Kırat'a su içirip döner. Keloğlan imlahorlara kendisine biraz yemek ve yatacak yer vermeleri karşılığında onların işlerini yapabileceğini söyler. İmlahorlar kabul ederler, fakat bundan Köroğlu'nun ve diğer koçakların haberleri yoktur. Köroğlu'nun ahırında cılız ve hastalıklı bir atın bakımını üstlenen Keloğlan, bir hafta içinde bu atı güçlü hâle getirir. Köroğlu, bu attaki değişikliği farkeder ve ona kimin baktığını sorar. İmlahorlar yalan söylemeye korkup o ata Keloğlan'ın baktığını söylerler. Köroğlu, Keloğlan'ın hizmetini taktir eder ve her hafta bir koçağının atının bakımını ona verir. Keloğlan sırasıyla Niğdeli Geyik Ahmet'in atına, Reyhan Arap'ın atı Alapaça'ya, Demircioğlu'nun atına, sonra da Ayvaz'ın Dor atına bakar. Köroğlu, Keloğlan'ın atlara çok iyi baktığını görüp Kırat'ın bakımını da ona verir ve onu imlahor başı yapar. Keloğlan herkesin güvenini kazandıktan sonra bir gün diğer imlahorları sarhoş edip Kırat'ı kaçırmaya karar verir. Köroğlu, atların bakımında hata yapmamaları için imlahorların rakı içmesini yasaklamıştır. Keloğlan, Han Nigâr'a yalvarıp Köroğlu'nun bir geceliğine imlahorlara rakı vermeye razı etmesini sağlar. O gece bütün imlahorlar sarhoş olur, fakat Keloğlan içiyor gibi yapıp rakıyı yere döker. Sonunda Keloğlan imlahorların sızmasını fırsat bilip ahıra gider. Kırat'ın zincirlerini çözemediği için Dor ata binip kaçar. Kırat, Dor atın yanında olmadığını görünce huysuzlanır ve zincirinden boşalıp gürültü çıkarır. Koçaklar gürültüye uyanıp ahıra gelirler ve Dor atın olmadığını farkederler. Sarhoş olan imlahorları ayıltırlar. Keloğlan'ı göremeyince Dor atı onun kaçırdığını anlarlar. Ayvaz ağlayarak Köroğlu'na haber verir. Köroğlu Kırat'a binip Keloğlan'ın peşine düşer. Keloğlan arkasından Köroğlu'nun geldiğini görüp yakınlardaki bir değirmene girer. Değirmenciyi kandırıp onun kılığına girer. Köroğlu değirmene gelir ve değirmenci kılığındaki Keloğlan'a Kırat'ı tutmasını söyleyerek Keloğlan'ı aramaya başlar. Bu sırada Keloğlan Kırat'a biner. Köroğlu, Keloğlan'ın yanına gelip Kırat'ı kaçırmaması için onu ikna etmeye çalışır. Keloğlan da Perizat Sultan'la evlendikten sonra onun gelip Kırat'ı tekrar almasına yardımcı

olacağını söyleyip gider. Köroğlu Dor atla Çamlıbel'e dönünce Demircioğlu, Ayvaz'ı öğretir ve ona Köroğlu'ya kapıyı açmamasını, Kırat'ı getirmediği taktirde onun ağa olmadığını söylemesini tembihler. Ayvaz, Demircioğlu'nun dediklerini yapar, ama Köroğlu'nu küstürür. Köroğlu, derviş kılığına girerek Silistre'ye gider. Köroğlu burada cindarlığıyla ünlenir. Hasan Paşa Kırat'ı akıllandırması için Köroğlu'nu çağırtır. Kırat kimseyi yanına yaklaştırmadığı için ahırda bakımsız kalmıştır. Köroğlu Kırat'ı iyileştirmek için kırk gün mühlet ister. Keloğlan, onu tanır ama ele vermez. Bu kırk gün içinde Kırat'ın bakımını yapar ve onu eski hâline getirir. Kırkıncı gün denemek için Kırat'a biner ve oradan kaçar. Köroğlu kaçarken Tuna nehrinden geçer. Tunadaki bir adada dinlenirken burada güzel kızların toplanıp eğlendiğini görür. Bu kızlardan biri Hasan Paşanın nişanlısıdır. Köroğlu bilmeden ona göz koyar ve Ayvaz'a nikahlamak amacıyla onu kaçırır. Yolda onun Hasan Paşanın nişanlısı olduğunu öğrenir. Yalnızca Kırat'ın çıkabileceği bir dağın tepesinde dinlenirken Hasan Paşa askerleriyle onun etrafını kuşatır. Bu sırada Demircioğlu Ayvaz'ın Köroğlu'nu küstürdüğünü Köse'den saklamaktadır. Köse Köroğlu'nun gecikmesi üzerine koçaklarla atlanıp onu aramaya çıkar. Demircioğlu olanları Köse'ye anlatır. Reyhan Arap'ı Silistre'ye yollarlar. Reyhan Arap dağın tepesindeki ateşi görüp Köroğlu'nun orada olduğunu anlar. Gece Köroğlu gizlice dağın eteğindeki Hasan paşanın çadırını dinler. Keloğlan'ın kendi lehinde konuştuğunu duyar. Reyhan Arap diğer koçakları da alıp Hasan Paşanın askerlerini dağıtır. Köroğlu, Hasan Paşaya nişanlısını teslim eder ve onunla barışarak Çamlıbel'e döner.

11. Kenan Kolu: (Bu kolda Kenan hükümdarının kızı Mine Sultan ile Han Ayvaz'ın evlenişi anlatılır.) Bir derviş, Köroğlu'nun yiğit veya güzel haberi getirenlere çok para verdiğini işitir ve bir cuma günü Kenan hükümdarının kızı Mine Sultan'ın tasvirini Köroğlu'na götürür. Köroğlu, Mine Sultan'ın tasvirini görünce onun ancak Ayvaz'a uygun olduğunu düşünür. Demircioğlu'na, gidip Mine Sultanı görmesini söyler. Demircioğlu Reyhan Arap'ı kaçırmaya gittiğinde Mine Sultanı görmüştür, ama Köroğlu'nun isteği üzerine tekrar onu

görmeye gider. Mine Sultanın bahçesine girer. Atına çanaklardaki çiçekleri yedirir. Cariyeler Mine Sultana haber verir. Mine Sultan bahçeye gelip Demircioğlu'na kızar. Demircioğlu da Mine Sultanı görünce bahçeden çıkar ve tekrar Köroğlu'nun yanına gelir. Köroğlu elli beş koçak ile Mine Sultanı istemeye gider. Kenan Sultanı kızının ağırlığınca altın ve hazırlık için altı ay mühlet ister. Köroğlu neyi var neyi yoksa Kenan Sultanına verip Çamlıbel'e döner. Köse, Köroğlu'na Kenan Sultanın onu kandırdığını söyler, ama Köroğlu onun sözüne kulak vermez. Köroğlu'nun elli iki derife atlısı Köroğlu'nun düğün için daha çok masraf yapmaması için koçak kılığına girip Mine Sultanı kaçırmaya karar verirler. Ayvaz'ı da kendileri ile birlikte gelmeye ikna ederler. Köroğlu'nun derife atlısının her biri bir koçak başının yerine geçip Ayvaz'ı da alıp gizlice Kenan'a giderler. Kenan hükümdarı Köroğlu için şehrin etrafını askerlerle kuşatmıştır. Askerler derife atlılarını (Köroğlu'nun koçakları sanıp) ve Ayvaz'ı yakalayıp zindana atarlar. Kenan ilinde Köroğlu'nun baş koçaklarının yakalandığı haberi yayılır. Akçadağ Yaylalarında Kiziroğlu Mustafa Bey de Köroğlu'nun koçaklarının yakalandığı haberini işitince baş koçağı Aydınlı Dönek Ahmet'i bu haberin doğru olup olmadığını öğrenmesi için Çamlıbel'e gönderir. Gerçekten yakalanmışlarsa Köroğlu'ya yardım etmek niyetindedir. Dönek Ahmet Çamlıbel'e geldiğinde bütün koçakların yerinde olduğunu görüp şaşırır. Köse ve Köroğlu Kenan ilinde yakalananların derife takımının olduğunu anlarlar. Köroğlu, Deli Mehtar'ı haber getirmesi için Kenan'a gönderir. Deli Mehtar Kenan'da bir kahveye oturur ve buradaki konuşmalardan derife takımının zindanda olduğunu anlar. Köroğlu'ya haber verir. Köroğlu koçaklarıyla birlikte Kenan'a gider ve sultanın askerleriyle savaşır. Derife takımını ve Ayvaz'ı kurtarırlar. Sultan, Kenan'ın dört tarafına hendek kazdırır. Köroğlu koçakları ile cenkte iken Köse Kenan, Han Ayvaz'ı alıp Çamlıbel'e döner. Köroğlu'nun koçakları hendeğe dökülür. Bir tek Köroğlu hendeğe düşmekten kurtulmuştur. Köroğlu tek başına kalınca aklını kaybeder ve yakın bir köyün kabristanına gelip burada soyunup bir mezara girer. Herkesin öldüğünü sanan Köroğlu günlerce bu mezarda kalır. Kırat da sahibini göremeyince Çamlıbel'e döner. Köyün çocukları mezarda

yatan Köroğlu'yu taşlamaya başlarlar. Onun giysilerini alırlar. Kırat Çamlıbel'e gidip Han Ayvaz'ı uyandırır. Köse, Köroğlu'nun başına bir iş geldiğini anlar. Kırat'ı boyar ve bir Arap at hâline getirir. Han Ayvaz'ı da boyar ve onu da bir Arap çocuğu hâline getirir. Birlikte Kenan'a gidip kahve, cami önlerinde otururlar. Köse kendini cindar olarak tanıtır. Bir adamın uykusuzluk derdine tesadüfen derman olur ve ünü Mine Sultan'a kadar duyulur. Mine Sultan talihini görmek için Köse'nin yanına gelir. Köse zaten Mine Sultanın yaşadıklarını bildiği için ona geçmişte birine sözlendiğini sonunda yine o kişiyle evleneceğini söyler. Mine Sultan Köse'nin her şeyi bilmesine şaşırır. Köse'ye yanındaki çocuğun kim olduğunu sorar. Köse o Arap çocuğunu istediği zaman bembeyaz yapabildiğini söyler. Mine Sultan daha çok şaşırır ve nasıl yaptığını görmek ister. Köse ona yarın geldiği zaman bu çocuğu beyaz göreceğini söyler. Ertesi gün Mine Sultan tekrar cami önündeki Köse'nin yanına gelir. Köse, gece Ayvaz'ı yıkamıştır. Mine Sultan Arap çocuğun dünya güzeli bir oğlan olduğunu görüp Köse'nin kerametine inanır. Mine Sultan Ayvaz'a âşık olur ve onu Köse'den satın almak ister. Köse, Ayvaz'ın gündüz kendi yanında gece onun yanında kalmasına razı olur. Gece başına da bir altın ister. Bu sırada bir bezirgân Köroğlu'nun çırılçıplak mezarda yattığını ve çocukların onu taşladığını görür. Daha önce Köroğlu'nun iyiliğini görmüş olan Bezirgân, çocukları kovup onu mezardan çıkartır. Bal ve yağı eritip Köroğlu'ya yedirir. Köroğlu bunu yeyince uykuya dalar. Bezirgân, Köroğlu'yu da alıp Kenan'a gelir. Malını satıp bütün parasıyla Köroğlu'yu iyileştirmeye çalışır. Bu sırada cami önünde Köse'yi görür ve onu tanır, ama Köse bezirgânı tanımaz. Bezirgân, kimliğini bildirmeden Köse'ye bir hastası olduğunu ve ondan yardım istediğini söyler. Köse, Bezirgân ile birlikte Köroğlu'nun yattığı yere gelir. Köroğlu'yu görünce şaşırır. Bezirgân olanları Köse'ye anlatır. Köse ve Bezirgân Köroğlu ile konuşarak onun aklını başına getirirler. Bezirgân, Kenan Sultanından Köroğlu'nun yakalanan koçaklarının atını ve kılıçlarını satın alır. Köroğlu Mine Sultan ile Ayvaz'ı Deli Mehtar eşliğinde Çamlıbel'e gönderir. Zindandaki koçakları kurtarırlar. Büyük bir savaş olur. Kenan Sultanı, hem askerlerinin öldüğünü hem de kızının

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

kaçtığını görüp barış ister. Köse koçak başına beş bin altın vermesi koşuluyla barışı kabul edeceğini bildirir. Bezirgân da satın aldığı atların ve kılıçların parasını tekrar Kenan Sultanından alır. Köroğlu aldığı paranın yarısını kendini kurtaran bezirgâna verir. Köroğlu, koçaklarıyla birlikte Çamlıbel'e döner ve Ayvaz ile Mine Sultan'a düğün yapar.

12. Bağdat Kolu: Bir derviş Köroğlu'nun fakirlere yardım ettiğini duyup Çamlıbel'e gelir. Köroğlu'nun meclisine girer. Köroğlu, dervişe 366 koçağını övmesini ve başka kusuru varsa söylemesini ister. Derviş bütün koçakları över, ama Han Ayvaz'ın yakasında bir turna cığası olursa güzelliğinin daha da artacağını söyler. Köroğlu cığanın ne olduğunu ve nerede bulunduğunu sorar. Derviş cığanın telli turnada bulunduğunu, turnanın teleğinin altındaki bir çiçek olduğunu ve bu turnaların da Bağdat'ta, Hindistan'da yaşadığını söyler. Köroğlu ortaya yedi bardak şerbet getirtir. Kim Bağdat'a gidip cığa getirecek diye yiğitlere sorar. Şerbetleri sırayla Demircioğlu, Kenanlı Reyhan Arap, Niğdeli Geyik Ahmet, Bursalı Topal Dursun, Kayserili Abulobut, Köroğlu'nun oğlu Hasan Bey içer. Yedinci şerbeti Ayvaz içer; fakat Köroğlu ona kızar. Henüz savaşa girmemiş, kılıç kullanmamış, gurbete çıkmamış olan Ayvaz'ın Bağdat'a gitmesini istemez. Köroğlu öz oğlu Hasan'ı savaştan sakınmadığı hâlde Ayvaz'ı sakındığı için Köse karşı çıkar ve Ayvaz'ın Bağdat'a gidip yiğitliğini göstermesini engelleyen Köroğlu'na kızar. Bunun üzerine Köroğlu, Ayvaz'ın da gitmesine razı olur. Köroğlu, Demircioğlu'nu bu altı koçağa baş yapar. Bu sırada Bağdat'a Şehoğlu Şeh Abbas hâkimdir. Şeh Abbas, Bağdat'ta bu turnaların vurulmasını yasaklamıştır. Yedi koçak Bağdat'a gidip turnaların olduğu yerde yedi hendek kazarlar. Gündüz hendekte saklanıp gece turna avına çıkarlar. Bir hafta boyunca turna avlarlar ama cığa bulamazlar, çünkü bu turnalar telli turna değii yaban turnasıdır. Şeh Abbas, turnaların feryadını duyup baş veziri Yakup Hanı'ı turnaları kontrol etmeye gönderir. Yakup Han turnaların çoğunun öldürüldüğünü ve hendekte yedi avcının saklandığını görüp Şaha haber verir. Şah iki bin kişilik bir orduyu avcıların üzerine gönderir. Yedi koçak iki bin kişiyi yaralar. Şah on bin süvari

daha gönderir. Gece gündüz savaş olur. Geceleri Demircioğlu nöbet tutmaktadır. Hasan Bey bir gece Demircioğlu'na yalvarıp nöbeti ondan alır, nöbet sırasında dinlenirken düşmanlar saldırır ve altı koçağı ele geçirirler. Demircioğlu yalnız kalınca Köroğlu'na hesap veremeyeceğinden korkup o da teslim olur. Yedi koçak zindana atılır. Aradan üç ay geçince Köroğlu onları merak eder. Deli Mehtar'ı haber getirmesi için Bağdat'a yollar. On iki dil bilen Deli Mehtar Kara papak kılığına girip Bağdat'ta bir kahveye gelir. Buradaki konuşmalardan yedi koçağın zindanda olduğunu öğrenir. Çamlıbel'e gelip Köroğlu'na haber verir. Köroğlu, koçaklarını bırakması için Şaha mektup yazar. Şah bu isteğini reddeder. Köroğlu bütün koçaklarını alıp Bağdat'a gider. Yolda tarla biçen bir delikanlıdan haber sorarlar. Delikanlı yedi koçağın asılmasını istediği için onu öldürürler. Sonra tarla biçen bir ihtiyarla karşılaşırlar. İhtiyar yedi koçak asılacağı için üzgün olduğunu söyler. Koçaklar ihtiyarın tarlasını sürüp yola devam ederler. Köroğlu koçaklarını Bağdat'a dağıtırak derviş kılığında Şahın yanına gelir ve Köroğlu'nun kendine para verdiğini ama sonra yolunu kesip döverek verdiği parayı geri aldığını, bunun için bu yedi koçağı kendinin asmak istediğini söyler. Şah kabul eder. Derviş, zindana gelir ve önce Demircioğlu'na sonra Hasan'a sonra da Ayvaz'a birer sille vurur. Koçaklar kendilerine vuran adamın Köroğlu olduğunu anlarlar ama belli etmezler. Köroğlu'nun Demircioğlu'na nöbeti Hasan'a bıraktığı için, Hasan'a nöbetini iyi tutamadığı için Ayvaz'a da kendi karşı çıktığı hâlde Bağdat'a geldiği için vurmuştur. Derviş bunları sırasıyla dar ağacının altına çıkartır. Koçakların onun en evvel kendi oğlunu kurtarmak istediğini düşünmemeleri için önce Ayvaz'ı sonra da Hasan'ı çıkarttırır. Onları ayaklarından asar. Şah onları niçin ayağından astığını sorunca onları yavaş yavaş öldürmek istediğini söyler. Köroğlu damarlarındaki kirli kan çıksın, canlansınlar diye onların biraz kanını akıtır. Bu sayede Şahın da güvenini kazanır. Bu sırada Ayvaz, yirmi iki yaşındadır, Üsküdar'dan kaçırılışının üzerinden on yıl geçmiştir. Demircioğlu da otuz iki yaşındadır. O da Çamlıbel'e geleli on yıl geçmiştir. Köroğlu, bunların asılacağı vakit işaret verir ve diğer koçaklar askerlere saldırır. Yedi koçağı kurtarıp çok savaşırlar ve

yaralanırlar. Köroğlu'nun yenilmek üzere olduğunu gören bir derviş Akçadağ Yaylalarına gidip Kiziroğlu Mustafa Beyi yardıma çağırır. Kiziroğlu Mustafa Bey 909 koçağıyla atlandığı sırada birkaç fesat adam ona bu fırsatı değerlendirip Çamlıbel'i yağmalamasını ve Köroğlu'nun adının silinmesini önerir. Böylece kendi yiğitliklerinin söylenmesini isterler. Kiziroğlu onlara kanıp Alapaça, diğer adı ile Fener atına binip Çamlıbel'e gider. Derviş de Kiziroğlu'na haber verdiğine pişman olur. Çamlıbel'de sadece Dana Hanım, Han Nigâr ve Telli Nigâr ile elli iki derife atlısı kalmıştır. Telli Nigâr Kiziroğlu'nun geldiğini görüp yüzüne nikap örter ve atlanır. Onun önünü keser ve ona Köroğlu'nun yokluğunda düşmanlık yaptığı için ağır sözler söyler. Kiziroğlu bu sözlerden çok etkilenir ve yaptığına pişman olarak, gidip Köroğlu'na yardım etmeye karar verir. Telli Nigâr ile Dana Hanım Kiziroğlu'ndan önce Köroğlu'na yardıma yetişirler. Sonunda Köroğlu hanımların ve Kiziroğlu'nun yardımıyla Şahın askerlerini bozguna uğratır. Şah barış ister. Köroğlu'na ne istediğini sorar. Köroğlu Han Ayvaz için cığa istediğini söyler. Şah, Ayvaz'ı görüp onun gerçekten cığaya lâyık güzellikte olduğunu söyler. Şah iki cığa getirtip birini Han Ayvaz'a diğerini de Hasan Beye takar. Demircioğlu'nun çok kaba olduğunu görüp ona cığa yerine at ve kılıç verir. Şah, Köroğlu'na başka bir isteği olup olmadığını sorunca Köroğlu, Kiziroğlu'nun da teşvikiyle Bağdat'ı ister. Şah biraz düşünmek için altı ay mühlet ister ve altı ayın sonunda onları İsfehan'da bir düğüne davet ettiğini bildirir. Şahın niyeti düğünde onları hile ile öldürmektir. Köroğlu Çamlıbel'e gelir. Bu sırada kış ayıdır. Parasız kalan koçaklar Ayvaz'ı öğreterek Köroğlu'nu para bulmaya göndermesini söylerler. Ağır kış şartlarına rağmen Köroğlu Ayvaz'ın ricası üzerine derviş kılığına girip para bulmaya çıkar. Köroğlu tek başına dolaşırken bilmeden kırk haramilerin olduğu bölgeye gelir. Burası şehitler mezarlığıdır ve kırk harami büyü ile bu toprağa girenleri öldürmektedir. Kırat büyülü toprağa girince ilerleyemez. Bu sırada şehitlerin ruhu Köroğlu'na seslenir. Ona kesinlikle attan inmemesini, dizgini Kırk haramiye vermemesini ve onlardan bir seccade istemesini söylerler. Kırk harami gelir ve Köroğlu'na attan inmesini söyler. Köroğlu seccadeyi

getirmeleri şartıyla attan ineceğini söyler. Kırk harami kendilerine güç veren seccadeyi uzaktan Köroğlu'na gösterirler. Köroğlu, kargısıyla seccadeyi alıp kaçar ve ölümden kurtulur. Köroğlu seccadenin üzerindeki kuhi yazıyı okuyamaz ve İstanbul'a gidip onu Sultan Murat'a verir. Sultan Murat da ona bir kese altın verir. Köroğlu Çamlıbel'e bir kese altın ile döner. Keseyi Ayvaz'a verir. Ayvaz da Demircioğlu'na verir. Demircioğlu, koçakların da isteğiyle gerektiği zamanda kullanmak için altınları saklar. Şah önce Kiziroğlu'nu sonra Köroğlu'nu düğüne davet eder. Köroğlu, Deli Mehtar ile Kiziroğlu'na haber gönderip Bağdat'a birlikte gitmek istediklerini bildirir. Kiziroğlu, İran yolunu bildiğini kendisinin ayrı gideceğini söyler. Deli Mehtar, Köroğlu'na Kiziroğlu'nun tek başına gitmek istediğini bildirir. Köroğlu, Kiziroğlu'nun bencilliğine gücenir ama onun yaptığı iyilikleri düşünüp kendini teselli eder. Kiziroğlu on beş gün önce Bağdat'a gider. Kara papak askerleri Şaha gidip Kiziroğlu'nun geldiğini haber verir. Şah emir verir ve otuz iki esnaf düğün teşkilâtı kurar. Kiziroğlu, düğüne gittiği için askerleri kılıçsızdır. Şah onları saraya davet eder. Geceye kadar içerler. Son kadehlere dar-ı hüşver katılır. Kiziroğlu ve 909 koçak kendinden geçer. Şah onları bağlatıp zindana attırır. Bu sırada Köroğlu da yola çıkmıştır. Köroğlu ve koçakları, her ihtimale karşı hazırlıklıdır. Köroğlu, koçaklarını bir yere bırakıp derviş kılığına girerek tek başına İsfehan'a gelir. Bir hancıya bol altın verir ve onun güvenini kazanır. Hancıyı kandırarak Kiziroğlu'nun ve adamlarının kaldığı zindanların yerini öğrenip kendi koçaklarının yanına gelir. Hep birlikte tekrar İsfehan'a girerler. Köroğlu çarşıyı gezme bahanesiyle zindanların yerini koçak başlarına işaret eder. Şahın sarayına çıktıklarında Demircioğlu, hizmet etmek istediğini söyler. Şah, Demircioğlu'nun hizmet etmesine razı olur. Demircioğlu dar-ı hüşver katılan kadehleri şahın askerlerine içirir. Şahın askerleri bayılınca Köroğlu, Kiziroğlu'nu ve adamlarını serbest bıraktırır. Şah ve askerleri ayıldığı zaman Köroğlu tekrar Bağdat'ı verip vermediklerini sorar. Şah İsfehan'dan Bağdat' a gidip orada görüşmelerini önerir. Bu sırada Bağdat, Şahın askerleriyle sarılmıştır. Köroğlu ve adamları burada çok savaşırlar, fakat yenilmek üzeredirler. İstanbul'da Sultan Murat Köroğlu'na 20 bin kişilik bir kuvvet

gönderir. Padişah da derviş kılığına girip cephede bir askere "Bağdat'ı alabilecek misiniz?" diye sorar. Asker, alamayacaklarını çünkü askerlerin aç olduğunu söyler. Padişah oradan ayrılıp askerlere yiyecek gönderir. Bir süre sonra tekrar aynı askerin yanına gelir ve aynı soruyu sorar. Bu sefer asker üç gün içinde Bağdat'ı alabileceklerini söyler. Padişah on sekiz yaşındaki Genç Osman komutasında yirmi bin kişilik bir kuvvet daha gönderir. Bağdat Genç Osman'ın da yardımıyla alınır. Genç Osman Bağdat'a Türk bayrağı dikerken şehit olur ve şöhreti günümüze kadar gelir.

13. Kiziroğlu Mustafa Bey-Afganistan-Gürcistan: (Bu kolda Kars'ın Ardahan Yaylalarındaki 22 bin atlısıyla Koca Bey, Mercan yaylalarında 35 bin atlısıyla Kanlı Arap, onun Hindistan'da yaşayan kardeşleri Poşoğlu ve Cazı Karı ile Akçadağ Yaylalarında yaşayan Kiziroğlu Mustafa Beyin hikâyeleri anlatılmaktadır.)

Akçadağ Yaylalarında Kiziroğlu Mustafa Bey, "Benim koçaklarım daha yiğit olduğu hâlde neden Köroğlu'nun adı benim adımdan daha fazla söyleniyor?" diye yiğitlerine sorar. Bu soruyu cevaplaması için Halep'ten ihtiyar, ilim irfan sahibi bir adamı çağırtır. Bu adam ona, Köroğlu'nun zenginden alıp fakire dağıttığı için, dervişlerin karnını doyurduğu ve cebine para koyduğu için daha ünlü olduğunu söyler. Kiziroğlu, gelen dervişleri geri çevirmemeleri, fakirlerin karnını doyurmaları için yiğitlerine emir emirir. Böylece Kiziroğlu'nun mekânına her diyardan dervişler gelmeye başlar. Köroğlu'nun kalesine artık hiç derviş gitmemektedir. Köroğlu bir adam görevlendirir ve bütün dervişlerin Kiziroğlu'na gittiğini öğrenir. Kenanlı Köse, Köroğlu'na Kiziroğlu'nun cahil adamların sözüne baktığı için eninde sonunda zorda kalacağını söyler. Bir derviş bahşiş alabilmek için Kiziroğlu'na Dağıstan (birçok yerde Gürcistan geçiyor.) şahının kızı Şah Suna'nın tasvirini götürür. Şah Suna on dokuz yaşındadır ve onun üç erkek kardeşi vardır. Kiziroğlu, tasvirini görünce Şah Suna'yı almaya karar verir. Dokuz yüz dokuz yiğidiyle yola düşer. Yolda giderken Köroğlu'nun aksine ekinleri çiğner, önüne çıkanların mallarını alır. Herkes Kiziroğlu'nun arkasından beddua eder.

Kiziroğlu böyle beddua alarak giderken Afganistan'a gelir. Afganistan hükümdarı elçi gönderip Kiziroğlu'nun niyetini sorar. Kiziroğlu da Gürcistan'a gitmekte olduğunu, önünü kesenlere zarar vereceğini söyleyip yoluna devam eder. Afganistan hükümdarı durumu Gürcistan şahına haber verir. Kiziroğlu geçtiği yerlerden kendine düşman kazanarak gitmektedir. Sonunda Gürcistan'a gelir. Şah onu saraya davet eder ve gece kadehlerine dar-ı huşver kattırır. Kiziroğlu ve adamlarını bayıltıp zindana attırır. Köroğlu, Kiziroğlu'nun zindanda olduğunu duyar ve bu haberin doğru olup olmadığını öğrenmek için kılık değiştirip Gürcistan'a gitmeye karar verir. Kırat'ı boyayıp Arap at yapar, kendisi de derviş kılığına girer. Afganistan'dan geçmekte iken yedi yaşındaki bir çocuğun sarraf dükkânındaki altınların yazısını eliyle sildiğini görür. Bu çocuğun Afganistan şahının torunu Esebali olduğunu öğrenir. Esebali, dadısı, sarrafla konuşurken oradaki altınlarla oynamakta ve onların yazısını eliyle silmektedir. Köroğlu, bu çocuğun büyüdüğünde çok güçlü bir yiğit olacağını anlar ve dönüşte onu almaya karar vererek yoluna devam eder. Köroğlu Gürcistan'a gelir ve Kiziroğlu'nun adamlarıyla birlikte zindanda olduğunu görüp tekrar Çamlıbel'e döner. Bütün koçaklarını alıp Kiziroğlu'nu kurtarmak için tekrar Gürcistan'a gider. Köroğlu yolda giderken Kiziroğlu'nun aksine ekinleri çiğnemez ve herkesin duasını alarak gider. Gittiği yerde hürmetle karşılanır. Şaha kendisini bir Türkmen Beyi olarak tanıtır. Kiziroğlu'nun atlarını ve kılıçlarını satın almak istediğini söyler. Şah, atları ve kılıçları Köroğlu'na satar. Gece derviş kılığına giren Köroğlu, zindan nöbetçilerini bayıltır ve Kiziroğlu ile adamlarını kurtarır. Kiziroğlu, cahil davranışlarından dolayı pişman olduğunu söyler. Köroğlu ona Gürcistan'dan çıkarken hiç kimseye zarar vermemesini öğütler. Atlarını ve kılıçlarını vererek onların önden gitmesini ister. Şah, Kiziroğlu'nun peşine düşer ama onları yakalayamaz. Türkmen Beyi kılığındaki Köroğlu, Şaha giderek satın aldığı at ve kılıçları Kiziroğlu'nun gasp ettiğini bildirir. Şah, Köroğlu'na bütün parasını iade eder. Köroğlu da Gürcistan'dan ayrılıp Kiziroğlu'na yetişir. Yolda bir cazı nineye para verip kırk gün içinde Şah Suna'nın gönlünü Kiziroğlu'na yapmasını ister. Köroğlu, Çamlıbel'e dönmeden önce tekrar derviş kılığında

Afganistan'a gidip Esebali'yi kaçırır ve onu Han Nigâr'a götürmesi için Deli Mehtar'a verir. Yirmi gün sonra tekrar Gürcistan'a gidip Şah Suna'yı kaçırır ve onu Kiziroğlu Mustafa Beyle evlendirir.

Koca Bey : Kars'ın Ardahan Yaylalarında yaşayan Koca Bey, Köroğlu'nun namını ortadan kaldırmak istemektedir. Fakir bir adam kılığına girip Köroğlu'nun meclisine gelir. Köroğlu'na, Koca Beyin otuz altı bin atlısıyla Çamlıbel'e saldıracağını söyler. Köroğlu bu fakir adamın Koca Bey olduğunu anlar ve ona Koca Beyden korkmadığını söyler. Koca Bey, oradan ayrılıp Köroğlu'nun ve yiğitlerinin ne kadar cesur ve görgülü olduğunu düşünür. Köroğlu, Koca Beyin gerçek niyetini anlamak için Demircioğlu'nu gönderir. Demircioğlu kılık değiştirip Koca Beyin mekânına giderken Susam Sümbül Yaylasından geçer. Susam Sümbül Yaylasının ellik ağası Ahmet Beyin dört oğlu, bir kızı vardır. Kızın adı Zeynep Hanımdır. Mercan Yaylasının ağası Kanlı Arap yüz elli bin atlıyla gelip Zeynep'i kaçırmış, Ahmet Beyin yaylasına da çok ziyan vermiştir. O günden sonra Ahmet Bey keder içinde yaşamaya başlar. Konağına eskisi gibi fakirler gelmez. Ahmet Bey birgün büyük oğluna, gidip yoldan bir fakir getirmesini ve eskisi gibi onu konağında ağırlamasını ister. Oğlu yola çıkar ve Demircioğlu ile karşılaşır. Demircioğlu'nu konağa getirir. Demircioğlu buraların harap hâlde olduğunu görür. Ahmet Beyin sürekli ağlamasına karşılık onun yemeğini yiyemez. Onlara dertlerini sorar. Ahmet Bey, kızının Kanlı Arap tarafından kaçırılışından beri yüzlerinin gülmediğini anlatır. Demircioğlu, Ahmet Beye yardım etmeye karar verir. Çamlıbel'e gidip olanları Köroğlu'na anlatır. Köroğlu ve koçaklar hep birlikte Ahmet Beyin yanına gelirler. Kendilerine Kanlı Arap'ın yerini göstermesi için ondan adam isterler. Ahmet Bey onlara Molla Arap adlı pehlivanını verir. Susam Sümbül ve Mercan yaylalarını birbirinden ayıran nehre gelirler. Köse buradaki köprüyü tutar. Köroğlu ve Molla Arap çerçi kılığına girip Kanlı Arap'ın konağına giderler. Kırat'ı beyaza boyayıp sandıkları yumurtayla doldururlar. Molla Arap Keloğlan kılığında Köroğlu'nun yanında gider. Köroğlu, yumurta satmak bahanesiyle Kanlı Arap'ın odasına girer. Burada Zeynep'in bir direğe

bağlanmış olduğunu görür. Kanlı Arap'a yumurta satar ve yaylasında kimsenin onu rahatsız etmemesi için bir belge alır. Köroğlu akşam tekrar Kanlı Arap'ın konağına gelir. Hanımlara hediye getirdiğini söyleyerek konağa girer. Nöbetçilere şifalı su diye dar-ı huşverli su içirip onları bayıltır. Uyumakta olan Kanlı Arap'ın da burnuna dar-ı huşver tutar, onu da bayıltır. Kanlı Arap'ın kıyafetlerini giyer ve Zeynep'i de alıp dışarı çıkar. Kanlı Arap'a da kendi kıyafetlerini giydirir. Bu şekilde oradan ayrılıp Ahmet Beyin yanına gelir. Kanlı Arap'ı ve Zeynep'i onlara teslim eder. İhtiyar adam ve karısı Kanlı Arap'ı kendi elleriyle öldürürler. Köroğlu tekrar köprüden geçer ve Kanlı Arap'ın adamlarını da öldürür. Hindistan Yaylalarında Poşoğlu ve Kanlı Arap'ın kardeşi Cazı Karı bu haberi duyar. Poşoğlu, gönülsüz olsa da Cazı Karının teşvikiyle Köroğlu'na saldırmaya karar verir. Poşoğlu görünmez olup Köroğlu'nun çadırına girer ve koçakların konuşmalarını dinler. Köroğlu ve altı bölükbaşı Poşoğlu'nun yiğitliğini, Cazı Karının fenalığını konuşmaktadırlar. Poşoğlu bu konuşmalardan memnun olup Cazı Karının yanına gider. Ona kesinlikle sihir yapmamasını, Köroğlu ve adamlarını bilek gücüyle, yiğitlikle yenmek istediğini bildirir. Asıl adı Mustafa olan Poşoğlu bir Türkmen oğludur. Savaşta karşısına Demircioğlu çıkar. Demircioğlu onu güreşte ve kılıçta yener. Buna rağmen Poşoğlu büyüye başvurmaz. Gece tekrar görünmez olup Köroğlu'nun çadırına girer. Demircioğlu'nun kendi yiğitliğini övdüğünü duyar ve onun ne kadar dürüst olduğunu düşünür. Poşoğlu ertesi gün Köse'nin atlılarıyla savaşır. İki günde altı yerinden yaralanır ve çok askerini kaybeder. Bu durumda Cazı Karı sihre başvurmak ister, fakat Poşoğlu ona izin vermez. Cazı Karı gizlice sihir yapıp fırtına çıkarır ve Köroğlu'nun çadırını yıkar. Poşoğlu buna çok kızar ve Cazı Karıyı bağlayıp Köroğlu'na getirir. Köroğlu'na Cazı Karının düşman olduğunu, onu öldürebileceğini söyler. Köroğlu Cazı Karıyı öldürür. Poşoğlu, yenilgisini kabul edip barış ister. Demircioğlu ve diğer koçaklarla tuz ekmek yeyip kardeş olur. Onlara bol ganimet verip Hindistan'a döner. Köroğlu aldığı ganimeti Ahmet Beye verir. Koca Bey de Köroğlu'nun Kanlı Arap'ı ve Cazı Karıyı öldürdüğünü duyunca kendi tutumundan pişman olur. Köroğlu'ndan özür diler ve onunla dost olur.

14. Bolu Beyi: On dört yaşına gelen Esebali Köroğlu'nu baba, Han Nigâr'ı anne olarak bilir, Afganistan'ı unutur, fakat küçük olduğu için henüz Köroğlu'nun koçaklarıyla aynı mecliste oturmamaktadır. Esebali'nin gücünü Köroğlu ve eşinden başka hiç kimse bilmemektedir. Kırk-elli bezirgân bir araya gelip Köroğlu'na kırkta bir baç vermemek için bir hile düşünürler. Her biri Sultan Murat'a bir dilekçe yazıp Köroğlu'nun ferman dinlemeyip kırkta bir yerine yedide bir baç aldığını söyleyerek iftira atarlar. Padişah bu duruma öfkelenir ve İstanbul'da tellal bağırtarak Köroğlu'nu eli bağlı getirene dünyalığını vereceğini bildirir. Bu sırada Bolu Beyi, Lalanın kızı Dönek Hanımı kaçırmaya çalışırken yakalanmış ve yüz bir yıl hapse mahkum edilmiştir. Keloğlan hergün ona tütün ve kahve getirmektedir. Keloğlan padişahın ilânını duyar ve Bolu Beyine, Köroğlu'nu getirirse hapisten kurtulabileceğini söyler. Bolu Beyi, padişaha bir mektup yazar ve Köroğlu'nu getirmek istediğini söyler. Padişah Bolu Beyini hapishaneden çıkarır ve ona Köroğlu'nu getirmesi durumunda Dönek Hanımı vereceğini bildirir. Bolu Beyi padişahtan seksen bin süvari, seksen bin de piyade kuvvet alarak yola düşer. Kemah dağlarında Kemah deresinde konaklarlar. Bu sırada kış mevsiminin uzamasından dolayı Köroğlu ve koçakları hiçbir yere çıkamamışlar ve parasız kalmışlardır. Koçaklar Ayvaz'ı öğretip Köroğlu'nun para bulmaya çıkmasını sağlarlar. Köroğlu Ayvaz'ın ricasına dayanamaz ve kış günü tek başına İstanbul'a doğru yola çıkar. Kemah deresinden geçerken Bolu Beyinin ordusunu görür. Onların niyetini öğrenmek için derviş kılığına girip askerlerin arasına girer. Askerlerin konuşmalarından Bolu Beyinin kendisini bulmaya geldiğini öğrenir. Köroğlu, derviş kılığında sazını alıp Bolu Beyinin çadırına girer. Bolu Beyi ondan türkü söylemesini ister. Derviş, ona bir taşlama söyler. Bolu Beyi çok sinirlenince bunu Köroğlu'ndan duyduğunu söyler. Bir altın karşılığında onlara Köroğlu'nun yerini gösterebileceğini söyler. Askerlerden biri bu dervişin Köroğlu olduğunu anlayıp Bolu Beyini gizlice uyarır. Bu asker yıllar önce Köroğlu'nun yanında çalışmış sonra İstanbul'a gidip orduya katılmıştır. Bolu Beyi hemen Köroğlu'nu bağlatır. Köroğlu, kendisinin Köroğlu olmadığını,

Sultan Murat'ın onları denetlemek için görevlendirdiği bir asker olduğunu söyler. Bolu Beyi inanıp Köroğlu'ndan özür diler ve ellerini çözer. Köroğlu, Bolu Beyine orada kalmasını, kendisinin önden gidip Köroğlu'nu bulacağını söyler. Köroğlu önden gidip koçaklarına Bolu Beyinin geldiğini haber verir. Koçak başları gidip bütün askerler uykudayken Bolu Beyini kaçırırlar. Bolu Beyi Köroğlu'nun karşısına gelince ağlayarak muradını alamadığını söyler. Köroğlu, ona acır ve onu Dönek Hanıma kavuşturacağına söz verir. Köroğlu, Bolu Beyi ile birlikte İstanbul'a gitmeye karar verir, fakat Köse buna izin vermez. Köse'nin uyarılarına rağmen Köroğlu Bolu Beyi ile gitmekten vazgeçmez. Bunun üzerine Köse sinirlenip hiçbir koçağın Köroğlu'na yardım etmeyeceğini bildirir. Hasan ve Ayvaz da dahil bütün koçaklar Köse'den korktukları için Köroğlu'nun adını ağızlarına almazlar. Bolu Bey yolda Köroğlu'nun ellerini bağlamadan götürürse padişahın ona kız vermeyeceğini düşünür. Köroğlu'nu ellerini bağlamaya ikna eder. Bolu Beyi elleri bağlı olan Köroğlu'na olmadık işkenceler yapar. Gür akan bir nehre geldiklerinde suyun derinliğini sınamak için Köroğlu'nu nehre iterler. Köroğlu suyla birlikte bir saat sürüklendikten sonra kıyıya çıkar. Bir sigara yakar. Bolu Beyinin askerleri dumanı görüp Köroğlu'nun yanına gelirler. Köroğlu'nu daha önce de ele vermiş olan asker, Bolu Beyine "Köroğlu tutsaksın!" derse onun teslim olacağını söyler. Bolu Beyi Köroğlu'na "Tutsaksın!" der ve onu bağlar. Köroğlu eli bağlı, kanlar içinde İstanbul'a götürülür. Bütün halk Köroğlu'nu ve Kırat'ı görmek için sokaklara dökülmüştür. Padişah, Bolu Beyine Köroğlu'nun başını kesmesini emreder. Dönek Hanım, Köroğlu'nun zorla değil kendi isteğiyle geldiğini anlar ve Bolu Beyinin övünmesine tahammül edemeyip Köroğlu'nu kurtarmaya karar verir. Cariyesiyle Bolu Beye bir mektup gönderip Köroğlu'nu konağın önünden geçirmesini ister. Dönek Hanımın konağının önünde Bolu Bey Köroğlu'na kendini övmesini söyler, fakat Köroğlu, onu rezil edecek sözler söyler. Dönek Hanım, Köroğlu'nu kendi elleriyle öldürmek istediğini söyleyip onu Bolu Beyinden alır. Köroğlu'nu ve atını konağın bodrumunda saklar. Bolu Beyine onu öldürüp nehre attığını söyler. Bolu Beyi de padişaha onun öldüğünü söyler. Bolu Bey, Tavuk Meydanında kendi adını taşıyan bir

kahvehane yaptırır ve her gün orada oturur. Köroğlu'nu öldüren adamı görmek isteyenler burada toplanır. Çamlıbel'de Han Nigâr iki aydır Köroğlu'ndan haber alamadığı için ağlamaktadır. Esebali onun bu hâline dayanamaz ve Köse'den izin alıp Köroğlu'nu bulmaya karar verir. Köse, Köroğlu'nun adını yasaklamış olduğu için izin isteyen Esebali'ye iki sille vurur. Buna rağmen Esebali Köse'ye el kaldırmaz. Köse de Esebali'nin iki silleye dayandığını görünce onun gücünü anlar ve tekrar vurmaya korkar. Ayvaz ve Hasan da dâhil koçakların hiçbiri Esebali ile birlikte gitmeye cesaret edemez. Esebali ihtiyar bir at ve paslı bir kılıçla yola düşer. Daha önce hiç gurbete çıkmadığı için yolu bilmez ve İstanbul diye Halep'e doğru gider. Gece bir gedik başında dinlenirken kırk harami gelir. Zamanında Köroğlu'nun iyiliğini görmüş olan harami başı, Esebali'nin Köroğlu'nun oğlu olduğunu öğrenince ona kendi Pullu Kırat'ını, kılıcını verir ve cebine bol altın koyarak yanına iki adam verip İstanbul'a gitmesine yardım eder. Esebali tesadüfen Bolu Beyin kahvehanesine gelir. Onun âşık olduğunu öğrenen Bolu Beyi kendi öven bir türkü ister. Esebali de onu küçük düşüren bir taşlama söyler. Dönek Hanımın cariyesi kahve önünden geçerken Esebali'nin sesine hayran olur ve onu dinlemeye dalar. Geç kaldığı için kendisine kızan Dönek Hanıma Esebali'den bahseder. Dönek Hanım, Bolu Beyine haber gönderip Esebali'yi kendi konağına getirmesini ister. Esebali, Dönek Hanımın konağına gelince duvarda Köroğlu'nun kılıcını görür ve ağlamaya başlar. Dönek Hanıma kendini tanıtır. Dönek Hanım Esebali'ye âşık olur. Dönek Hanım Köroğlu'na kendini kurtarmaya gelen adamı tahmin etmesini ister. Köroğlu sırayla Demircioğlu, Hasan Bey ve Ayvaz'ın adlarını söyler. Son olarak da Esebali'nin adını söyler. Hep birlikte kaçarlar. Dönek Hanımın kaçırıldığı duyulunca Sultan Murat, Köroğlu'nu öldürmesi için kendisine hediye edilen bir tüfeği üç mermisiyle birlikte Bolu Beyine verir. Esebali ile Dönek'i Çamlıbel'e gönderen Köroğlu, intikam almak için Bolu Beyin karşısına çıkar. Bolu Bey üç el ateş eder ama Köroğlu'nu vuramaz. Köroğlu onu tutup Kırat'ın kuyruğuna bağlar ve süründürerek öldürür. Sultan Murat, Köroğlu'nun tüfeği kendisine teslim edip etmeyeceğini sınamak için onun peşinden asker göndermez. Lala ise

Akçadağ Yaylalarındaki kardeşi Kiziroğlu Mustafa Beye elçi gönderip kızını Köroğlu'nun kaçırdığını haber verir. Kiziroğlu atlanıp Köroğlu'nun önüne çıkar. Köroğlu, Esebali'nin Çamlıbel'e yetişmesi için onu oyalamaya çalışır. Köroğlu ve Kiziroğlu güreşirler. Yenilen Köroğlu onun yiğitliğini över. Kiziroğlu, Köroğlu'nun meslisinde kendi hakkında söyleyeceklerini dinlemek maksadıyla onu serbest bırakır. Köroğlu, Çamlıbel'e gelip Han Nigâr'ın çadırına girer. Eşine Kiziroğlu'nun yiğitliğini anlatır. Derviş kılığındaki Kiziroğlu gizlice onların çadırını dinler ve Köroğlu'nun dürüstlüğünü anlar. O da lalaya Köroğlu'nu över ve barışı sağlar. Esebali ve Dönek Hanımın düğün hazırlıkları başlar. Köroğlu Kiziroğlu'nu da düğüne davet eder. Kiziroğlu daveti minnetle karşılar, fakat düğüne gelemeyeceğini bildirir. Kaçırılan bir kızın düğününe gitmenin yanlış anlaşılabileceğini söyler. Esebali ve Dönek Hanım evlenirler.

15. Köroğlu'nun Sonu: Köroğlu, Bolu Beyden aldığı silahı teslim etmek için Sultan Murat'a gider. Sultan Murat, iftiracı bezirgânları çağırıp Köroğlu ile yüzleştirir. Sultan Murat derebeyliğini kaldırır. Bütün koçakların dağılmasından sonra Köroğlu'ndan haber alınamaz. Lezgi Ahmet onun kırklara karıştığını görür. Köroğlu'nun bütün hikâyeleri, türküleri Lezgi Ahmet tarafından anlatılır.

Ümit Kaftancıoğlu Tarafından Derlenen Rivayet:

1. Bolu Bey Kolu (İsabalı Destanı): Günlerden bir gün Çardaklı'ya ünlü bir konuk gelir. Ayvaz dalgınlıkla ilk sofrayı bu konuğun önüne koyar. Oysa Köroğlu'nun meclisinde konuk kim olursa olsun ilk sofra Köse Kenan'ın önüne konurdu. Köse Kenan bu duruma çok kızar. Köroğlu durumu anlayıp Ayvaz'ın dalgınlığını bağışlamasını istedi, fakat Köse hem eskisi gibi saygı görmemekten hem de sofrada şarap olmamasından dolayı ona çok kızdı. Köroğlu, bu sırada para sıkıntısı çektiği için mahzenler boşalmıştır. Köroğlu sıkıldığı zamanlar Kırat'a binmekte ve Bozkule tepesine çıkmamaktadır. Yine atlanıp Bozkule'ye çıkar. Tepenin arkasında çadırlar görür. Ne olduğunu

merak edip derviş kılığına girerek nöbetçilere sorar. Bu çadırların padişahın ortağı Anka Bezirgân'a ait olduğunu öğrenir. Köroğlu, gidip Anka Bezirgân'dan haraç ister. Anka Bezirgân ise derviş kılığındaki Köroğlu'nu öldüresiye döver. Bu sırada Köroğlu'yu merak edip Bozkule'ye gelen Ayvaz, onun dövüldüğünü görür. Hemen koşup onu kurtarır. İkisi birlikte Anka Bezirgân'ı dövüp bol ganimet alarak kaleye dönerler. Bezirgân üzgün bir şekilde evine döner. Padişah, uzun süre Bezirgân'dan haber alamayınca adamlarını gönderir. Bezirgân onlara padişahı tanımadığını asıl padişahın Köroğlu olduğunu söyler. Bunun üzerine padişah Bezirgân'ı yanına getirtir. Padişah durumu öğrenince Köroğlu'nun kellesini getirmeleri için Basra, Bağdat, Dağıstan, Erzurum, Şam, Yemen, Mısır bölgelerinin paşalarına ferman gönderir. Köroğlu padişahın bu fermanını duyar ve yedi fermanı toplamak için yola çıkar. Köroğlu ilk önce Mısır'a gider. Derviş kılığına girip paşanın sarayına gelir. Köroğlu'nun yanında yedi yıl çalıştığını, ama yaşlanınca kovulduğunu, bu yüzden padişahın fermanını görmek, yüzüne sürmek, öpmek istediğini söyler. Padişah fermanı verince Köroğlu hemen onu yırtar. Bu şekilde yedi fermanı toplayıp Çamlıbel'e döner. Bu sırada padişah çok zor bir savaşa girmiş, yardıma muhtaç kalmıştır. Köroğlu. Köse Kenan'ın önerisiyle on sekiz bin seçme yiğidini alıp savaş meydanına gider. Yiğitlerini bir yere saklayıp derviş kılığında padişahın yanına gelir. Kendisini Tecirli aşireti olarak tanıtır. Osmanlı Tecirli aşiretini sevmemektedir. fakat onların yardımını kabul etmek zorunda kalır. Köroğlu önce perişan kıyafetinden dolayı küçümsenir fakat savaş meydanında çok başarılı olur ve düşmanı bozguna uğratır. Askerlerini İstanbul'da Çamlıca'ya bırakıp payitahta gelir. Padişah onun Köroğlu olduğunu öğrenince Anka Bezirgân'ın mallarını niçin aldığını sorar. Köroğlu işinin bu olduğunu söyleyip kendini affettirir. Padişah yirmi bin yayası, yedi bin atlısı, kırk keleşi olan Köroğlu'na savaştaki başarısından dolayı Çamlıbel'in tapusunu verir. Onu Sivas valisi tayin eder.

Aradan kırk gün geçince paşalar, padişaha Çamlıbel'in tapusunu bir eşkiyaya vermekle hata ettiğini söylerler. Padişah onların sözüne kanıp Köroğlu öldürtmek için tellal bağırtır. Padişahın kız kardeşi Döne Sultan'ı

almak isteyen Bolu Bey, Köroğlu'nu öldürmek için izin alır. Bolu bey yanında üç paşa, ve askerleriyle Çamlıbel yakınlarında (Bolu'ya) konaklar. Bolu Beyin hizmetçisi Kara Gede Köroğlu'nun yanında yedi yıl çalışmış sonra oradan kaçıp Bolu Beyine sığınmıştır. Kara Gede, Bolu Beyine yardım edeceğine söz verir. Köroğlu yine Bozkule'den etrafı seyrederken Anka düzlüğünde çadırları görür. Derviş kılığına girip Bolu Beyin yanına gelir. Kara Gede, bu dervişin Köroğlu olduğunu anlayıp Bolu Beyine haber verir. Bolu Beyi Köroğlu'nu bağlatır. Köroğlu bir türkü söyleyerek kendisinin Köroğlu olmadığını ve Bağdat'ta şeyh neslinden olduğunu bildirir. Bolu Beyi, Köroğlu'nun sözlerine inanıp onu serbest bırakır ve Kara Gede'yi hata yaptığı için döver. Köroğlu onlara yol göstermek bahanesiyle önden giderek Çardaklı'ya gelir ve keleşlerine Bolu Beyini anlatır. Keleşler gidip savaşarak Bolu Beyini eli bağlı Köroğlu'nun huzuruna getirirler. Köroğlu'nun hanımları Hurizat, Perizat, Telli Nigâr karşısında Bolu Beyi rezil olur. Köroğlu'nun ilk hanımı Hurizat Bolu Beyin kız kardeşidir. Bolu Bey aslen Çamlıbel elliğindendir, fakat okuyup paşa olarak kırk elli yıl önce İstanbul'a gitmiştir. Köroğlu, Bolu Beyinin ağlamasına dayanamaz ve onu Döne Sultana kavuşturmak için İstanbul'a gitmeye karar verir. Köse'nin razı olmamasına rağmen Köroğlu, Bolu Bey ile yola düşer. Bolu Bey gece herkes uyurken Köroğlu'nun elini bağlar ve onu olmadık işkenceler yaparak İstanbul'a getirir. Döne Sultan sarayından onları görür ve Köroğlu'nun bu hâliyle bile yiğit olduğunu düşünüp Bolu Beyinin onu hileyle yakaladığını anlar. Döne padişaha gidip Köroğlu'nu kendi elleriyle öldürmek istediğini söyler. Köroğlu'nu alıp Buz Meydanının ortasında, kırk kulaç derinliğindeki bir kuyuya kapatır. Eşyalarını da sarayına götürür. Çamlıbel'de Perizat, düşünde Köroğlu'nun zindanda olduğunu görür ve keleşlere haber verir. Köse Kenan herkesin şerbet içip düşe yatmasını, Köroğlu'nu görenlerin haber vermesini ister. İsabalı düşünde Köroğlu'nu görür. Köse töre gereği onu tek başına Köroğlu'nu kurtarmaya gönderir. İsabalı yolda bir pınar başında uyur. Buraya dört harami (Arap, Türkmen, Tat, Kürt) gelir ve onun mallarını aralarında paylaşmak isterler. Dört harami Köroğlu'nun keleşlerine katılmak için yola düşmüşlerdir. İsabalı uyanıp onlara kendisinin Köroğlu'nun keleşi

olduğunu söyleyince haramiler özür diler. İsabalı oradan ayrılarak İstanbul'a gelir. Döne Sultan belki Köroğlu'nu kurtarmak için birileri gelir diye çuhadarını gözcü koymuştur. Çuhadar kahvede oturan İsabalı'nın Köroğlu için geldiğini anlayıp onu Döne Sultan'a götürür. Döne Sultan otuz dokuz gündür zindanda olan Köroğlu'na kendisini kurtarmaya gelen adamı tahmin etmesini söyler. Köroğlu sırayla Demircioğlu'nun, Köse'nin, Bıyıklı Yusuf'un, Kiziroğlu Mustafa Beyin, Kocabey'in, Celâlî Mehmet Beyin, Reyhan Arap'ın adlarını sayar. Sonunda gelenin İsabalı olduğunu söyler. Bu sırada Döne Sultan ve İsabalı da birbirlerine âşık olur. Hep birlikte İstanbul'dan çıkarlar. Bir mağaraya sığınırlar. Köroğlu tekrar Bolu Beyin yanına döner. Büyük bir savaştan sonra onu bağlayıp Çamlıbel'e gelirler. İsabalı ile Döne Sultana kırk gün kırk gece düğün yapılır. Bolu Beyini serbest bırakıp İstanbul'a gönderirler.

2. Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu: Bir gün Köroğlu kahvesini geç getiren Ayvaz'a kızar. Ayvaz da suçun kahveyi ambardan geç getiren Tepesi Delik Vezir'de olduğunu söyler. Köroğlu Tepesi Delik Vezir'i öldüresiye döver. Vezir gece kaçıp Silistre'ye gider ve Hasan Paşaya sığınır. Hasan Paşa ve vezir çok iyi dost olurlar. Hasan Paşa, Selivan Beylerinin kızı Menzil Hanımı sever ve onu kendisine istemesi için Tepesi Delik Veziri Selivan'a gönderir. Selivan Beyleri, kızı, Hasan Paşanın düğünde eşsiz bir ata binmesi şartıyla vereceklerini söylerler. Vezir, Hasan Paşaya Kırat'ın eşsiz bir at olduğunu söyler. Hasan Paşa Vezire Kırat'ı bulmasını emreder. Vezir tellal bağırtıp Kırat'ı getirene tarla, toprak, saray, iki bin atlı ve Hasan Paşanın kız kardeşi Döne Sultan'ın verileceğini ilân eder. Hasan Paşanın dana çobanı Keloğlan Döne Sultan'a âşıktır. Tellalaın Döne Sultan'ın adını bağırmasına sinirlenir ve Hasan Paşaya gurursuz olduğunu söyler. Vezir, Hasan Paşaya, Keloğlan'da deli cesareti olduğunu, Kırat'ı ancak onun kaçırabileceğini söyler. Keloğlan'ı Kırat'ı kaçırması için Çamlıbel'e gönderirler. Keloğlan, Çamlıbel'de at sulağının altına saklanır. Seyisler atların ürkmesiyle Keloğlan'ı farkederler. Keloğlan onlara Köroğlu'na sığındığını, kendisine yatacak bir yer vermelerini ister. Keloğlan seyislere yardım etmeye başlar. Köroğlu, ölmek üzere olan bir

atın bakımını Keloğlan'a verir. Keloğlan bir hafta içinde bu atı küheylan yapar. Köroğlu, bu durumdan memnun kalıp önce Doratın sonra Kırat'ın bakımını da Keloğlan'a verir ve onu seyisbaşı yapar. Seyişbaşı değiştiğinde şölen vermek âdet olduğu için seyisler Keloğlan'dan şarap isterler. Köroğlu, Ayvaz'a Keloğlan'a istediği kadar içki vermesini söyler. Keloğlan en eski şarapları seyislere içirir. Bütün seyisler sızınca Kırat'ı kaçırmaya çalışır. Onun bir zincirini çözemediği için Dorat'ı kaçırır. Ertesi gün Ayvaz, Dorat'ın kaçırıldığını farkeder. Köroğlu Keloğlan'ın peşinden gider. Keloğlan bir değirmene girip değirmenci ile kıyafetlerini değişir. Köroğlu Kırat'ı değirmenci kılığındaki Keloğlan'a teslim edip değirmeni aramaya başlar. Keloğlan, Kırat'ı alıp kaçmadan önce onu tekrar teslim edeceğine dair Köroğlu'na söz verir. Köroğlu'nun Kırat'ı verip Dorat'la dönmesi üzerine Ayvaz kızar. Köroğlu kırk gün gam odasında kalıp yas tutar. Sonra derviş kılığına girip Silistre'ye gider. Hasan Paşa Kırat'ı ehilleştirebilmek amacıyla türkü yarışması açar. Köroğlu yolda bir çiftçinin işi bırakıp türkü yakmaya çalıştığını görür. Onun türküsünü beğenmeyip kendisi bir türkü söyler. Çiftçi, Köroğlu'nu Hasan Paşaya götürür. Köroğlu Kırat'ı iyileştirmek amacıyla sekiz gün orada kalır. Kırat iyileşince oradan kaçar. Tuna nehrini geçince Menzil Hanımın düğün hazırlığı yaptığı Selivan'a gelir. Burada birkaç türkü söyler. Menzil Hanım kendisine yemek uzatırken onu kaçırır. Hasan Bey, Köroğlu'nun peşine düşer, fakat Kırat'ın geçtiği bataklıktan geçemez. Köroğlu Tavşan Tepeye çıkar. Bu tepeye Kırat, Dorat, Ağca kuzu ve Köse Kenan'ın atı Çerçi Attan başka at çıkamamaktadır. Hasan Paşa tepeye çıkamaz ve tepenin eteğinde konaklar. Köroğlu gece Hasan Paşa'ya saldırır ama çok yaralanır. Menzil Hanım onun yaralarını sarar. Perizat Hanım Köroğlu'nun gitmesinden kırk gün sonra keleşleri uyarır. Keleşler şerbet içip Köroğlu'nu düşte görmek için uyurlar. Ayvaz Köroğlu'nu rüyasında görür. Keleşler hazırlanıp Tavşan Tepeye giderler. Köse Kenan on sekiz bin atlıyı saklayıp Köroğlu'nun yanına çıkar. Hep birlikte savaşıp Selivan Beylerini, Hasan Paşayı, Tepesi Delik Vezir'i ve Keloğlan'ı esir alırlar. Onları da alıp Çamlıbel'e giderler. Köroğlu, Menzil Hanımı Ayvaz için kaçırdığını

söyleyerek Ayvaz'ı sınar. Ayvaz, başkasının nişanlısıyla evlenemeyeceğini söyler. Hasan Paşa ile Menzil Hanımı evlendirirler.

3. Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu: Çamlıbel'e bir nine gelir ve hasım taşına oturur. Çamlıbel'de üç taş vardır. Çamlıbel'e gelen misafirler elçi taşına otururşa kız, çırak taşına otururşa para alır, ama hasım taşına otururşa bir yiğitle dövüşür. Bu nine bilmeden hasım taşına oturur. Köroğlu ile satranç oynamakta olan Perizat ninenin hasım taşına oturduğunu görünce güler. Köroğlu, ninenin bilmeden oraya oturduğunu anlar ve Ayvaz'dan ona iki avuç altın vermesini ister. Nine altını alır ve Köroğlu ile görüşmek istediğini söyler. Köroğlu, ninenin kırk gün bakım görmesini ondan sonra karşısına gelmesini ister. Kırk gün sonra Köroğlu nineye Çamlıbel'i gezdirir ve bir eksik görüp görmediğini sorar. Nine Çamlıbel'in, atın ve yiğitlerin kusursuz olduğunu ama Perizat ve Hurizat Hanımların Köroğlu'na lâyık olmadığını söyler. Köroğlu nineden kendine uygun bir eş bulmasını ister. Nine zaten Dağıstan'dan Telli Nigâr'ın elçisi olarak oraya gelmiştir. On beş-on altı yaşlarındaki Telli Nigâr, sözlüsü uzun bir yolculukta ölünce, kendisine lâyık bir eş olarak Köroğlu'nu seçmiş ve nineyi ona elçi göndermiştir. Köroğlu, Telli Nigâr'ın adını duyar duymaz yola çıkar. Kırk gün yol gider, kırk gün de dolaşır sonunda Dağıstan'ı bulur. Dağıstan beyi Kara Ahmet'in Hacca gittiğini öğrenen Köroğlu, nöbetçilere onun ölüm haberini getirdiğini söyleyerek Nigâr ile görüşmeyi başarır. Köroğlu, Nigâr'la evlenir ve kırk gün onun yanında kalır. Nigâr hamile kalmıştır. Köroğlu, Çamlıbel'e dönmeden önce Nigâr'a ikiz oğlunun olacağını, onların adlarını Hasan ve Hüseyin koymasını söyler. Kırat'ı yağız kısrağa çekerler. Köroğlu doğacak taya Kamertay adını vermesini söyler. İki pazubent ve iki kamçı bırakıp büyüdüklerinde bunları oğullarına vermesini tembihler. Günlerden bir gün Nigâr da kısrak da doğum yapar. Kısrağın da iki tayı olur. Nigâr tayların ikisine de Kamertay adını verir. Bir gün arkadaşları Hüseyin'e babasız olduğunu söylerler. Hüseyin annesiyle konuşup Kamertay'a biner ve Çamlıbel'e gelir. Buradaki bir mağarada Köroğlu'ndan korkan üç atlının saklandığını görür. Onlara korkmamalarını, ortaya çıkmalarını söyler. Atları

çimenlere salarlar. Köroğlu atlıları görüp Celâl Beyi atları alması için onların yanına gönderir. Hüseyin Bey onu döver. Köroğlu, Hüseyin'in gücünden korkar ve Ayvaz'a Kırat ile sazı vererek "Onları saz ve sözle yola getiremezsen zor kullan." der. Ayvaz, Hüseyin'e saz ve sözle isteğini anlatır ama Hüseyin kabul etmez. Ayvaz Hüseyin'e saldırır ama sonra onun gücünden korkup kaçar. Köroğlu Kırat'a binip Hüseyin ile dövüşür. Yenileceği sırada Hüseyin'in kolundaki pazubendi görür. Onun kardeşi Hasan yıllar önce Çamlıbel'e gelmiştir. Köroğlu, Hüseyin'in kendi oğlu olduğunu anlar. Daha sonra iki adam gönderip Telli Nigâr'ı da getirtir. Bir şölen yapılır. Şölende Hüseyin Köroğlu'nun belinde 99 anahtar görür. Anahtarları gizlice alıp 99. odaya girer. Buradaki bir sandığın içinde kız resmi görür ve bayılıp düşer. Pirler, erenler gelip ona bade içirir ve Tiflis hükümdarı Cihan Şahın kızı Zeycan'ın onun hak âşığı olduğunu söyler. Köroğlu, Hüseyin'i baygın bulur. Dağıstanlı nine onun âşık olduğunu söyler. Hüseyin uyanınca Tiflis'e gitmek ve Zeycan'ı almak istediğini söyler. Köroğlu bu kızı daha önce Ayvaz için kaçırmaya çalışmış ama başaramamıştır. Hüseyin tek başına yola çıkar ve Dağıstan yakınlarında Ören Çöl'e gelir. Çölde Ceyhun Arap'ın sarayını görür. Sarayın bahçesine girip yatar. Ceyhun Arap sefere gittiği için kızı Güllübal dışarı çıkar ve uyumakta olan Hüseyin'in baş ucuna buradan gitmesi gerektiğini bildiren bir not bırakır. Hüseyin bu notu önemsemez ve bahçede yatmaya devam eder. Ceyhun Arap gelir. Hüseyin, Ceyhun Arap ile dövüşür ve onu yener. Ceyhun Arap kendisini yenen bu yiğide kızını vermek ister. Hüseyin ve Güllübal evlenir, ama Hüseyin araya kılıç koyup yatar ve Zeycan'ı bulmak istediğini söyler. Ceyhun Arap, Zeycan'ı bulması için Hüseyin'e izin verir. Hüseyin yola çıkar. Yorulunca bir kayanın dibinde uyur. Uyandığında atının kaybolduğunu görür ve pirlerden yardım ister. Yaşlı bir derviş onu atına bindirir ve göz açıp kapayıncaya kadar Tiflis'e yakın Kosor Tepesine getirir. Zeycan'ın 23 kardeşi vardır. Tiflis'te herkes Zeycan'ın hak aşığının Hüseyin olduğunu öğrenir. Bunun için birçok kişi "Ben Hüseyin'im." diye Zeycan'a talip olur. En büyük ağabeyi Ali Bezirgân Tiflis'te Zeycan adının söylenmesini yasaklamıştır. Hüseyin Tiflis'te kırk kızın olduğu bir bağa girer. Zeycan'ın en

yakın arkadaşı Suna, Hüseyin'e göz koyar ve onun burada ne aradığını sorar. Hüseyin Zeycan için geldiğini söyler. Suna, Cihan Şahın yardımcısı Murat Hanın kızıdır. Suna, Hüseyin'e babası Murat Hanın kahvesine gitmesini ama Zeycan'ın adını söylememesini tembihler. Hüseyin, Murat Hanın kahvesine gelir. Murat Han ondan bir Türkmen türküsü ister. Hüseyin türkünün sonunda Zeycan'ın adını söyleyince kahvedeki herkes kaçar. Hüseyin yalnız kalır. Ertesi sabah Murat Han gelip Hüseyin'e Zeycan'ın sarayını gösterir. Hüseyin Zeycan'ı pencerede görüp türkü söyler. Zeycan, yıllardır beklediği hak aşığının geldiğini anlar. Hüseyin'i odasına alır. Hüseyin kırk gün Zeycan'ın yanında kalır. Zeycan dadısı Solmaz bunu farkeder ve Hüseyin'e eğer kendisini almazsa onu ele vereceğini söyler. Hüseyin, Solmaz'ı döver. Solmaz, Ali Bezirgân'a, Ali Bezirgân da Cihan Şaha gidip Hüseyin'i haber verir. Hüseyin Beyi yakalayıp zindana atarlar. Zeycan, Hüseyin'in zindanda rahat etmesi için nöbetçilere bol para verir. Ali Bezirgân o nöbetçileri öldürüp kendi adamını nöbetçi yapar. Bu nöbetçi uyumakta olan Hüseyin'i bağlar. Aradan bir ay geçince Hüseyin'i dar ağacına getirirler. Köroğlu dem odasında eylenirken yüzüğü kararır. Kırat kapıya gelip kişneyerek ağlar. Köroğlu durumu anlayıp yiğitlerine hazırlanmalarını, Hüseyin'i kurtarmaya gideceklerini söyler. Köroğlu derviş kılığında Tiflis'e gelir. Kırk kızın olduğu bağa gelir. Ağlamakta olan Suna'yı görür. Suna ona Hüseyin'in asılacağını söyler. Köroğlu Cihan Şahın yanına gelir. Ona eskiden fetva emini olduğunu, Bağdat'tan geldiğini, on dört kez Hacca gittiğini, şimdi dervişlik yaptığını söyler. Cihan Şah, Hüseyin'i bu dervişin asmasını ister. Derviş, Köroğlu'nun öldüğünü bunun için oğlunu korkusuzca öldürebileceğini söyleyerek Şahın güvenini kazanır. Köroğlu, yiğitlerine saldırmaları için işaret verir. Hüseyin'i kurtarırlar. Hüseyin Cihan Şahı ve onun oğullarını öldürür. Murat Hanı Tiflis'e hükümdar yaparlar. Suna'yı da Hasan Beye verirler. Çamlıbel'e dönerken Hüseyin, Güllübal'ı da alır. Hüseyin hem Güllübal ile hem de Zeycan ile evlenir. Ceyhun Arap da Çamlıbel'e gelir ve kule gözcülerinin başkanı olur.

4. Demircioğlu Kolu: İran Şahı, İsfehan'dan kalkıp Osmanlı üstüne yürür. Sivas'a geldiklerinde askerlerinin ve atlarının birçoğu ölür. Erzincan'da at almak isterler. Yusuf Ağanın iyi atları vardır. Yusuf Ağa onlara iyi cins ama gösterişsiz bir tay verir. Şah sinirlenir ve Yusuf Ağanın gözlerini oyar. Yusuf Ağa oğlu Ruşen Ali'yi çağırır. 120 bin yiğit intikamını almasını söyler. Ruşen Ali büyüyünce Çamlıbel'e yuva kurar. 20 bin piyade, 7770 bin atlı, 366 keleşi toplar. Babasının intikamını almayı düşünür. Köroğlu İran'a sefere çıkar. Erzurum yakınlarında Soğuk Çermik adlı yerde Kırat'ın bir nalı düşer. Köse, Köroğlu'nun korkudan özellikle böyle yaptığını düşünüp kızarak yoluna devam eder. Köroğlu Erzurum'da Lalapaşa semtine girer. Bir demirci dükkânına girer. Dükkânda on-on iki yaşlarında bir demirci çırağı vardır. Çırak çok işi olduğu için Köroğlu'na yardım etmez. Usta gelince Köroğlu'na yardım etmediği için çırağa kızar. Köroğlu ustanın verdiği nalları beğenmez ve yedi giyim nalı elinde ezip atar. Usta, polattan nal ve mıh döver. Usta çekiçle hem nala hem de çırağa vurur. Çırak hiç tepki göstermeyince Köroğlu onun gücünü anlar ve onu keleşlerine katmayı düşünür. Çırak usta bir demircinin oğludur. Babası, o doğarken ölmüştür. Köroğlu, Demircioğlu'na bir altın verir. Demircioğlu altını elinde ezip atar. Köroğlu yenisini verir. Böylece Demircioğlu yedi giyim nala karşılık yedi altının yazısını turasını siler. Köroğlu ona bir avuç altın verince Demircioğlu artık dükkânda çalışmak yerine Köroğlu'nun yanında keleş olmaya karar verir. Köroğlu gittikten sonra ustasından parasını alıp Köroğlu'nun ardına düşer. Köroğlu onu atına bindirir ve savaşta kan görüp korkmasın, diye İran gitmeden önce Çamlıbel'e bırakmaya karar verir. Onlar Çamlıbel'e geldiklerinde Köse Kenan İran'ı yağma, talan edip dönmüş, şenlik yapmaktadır. Köse, Demicioğlu'nun şimdilik ayak işlerine bakmasını söyler.

İran'ın İsfehan bölgesinde Âşık Canan, yaşlandığı için parasız kalmıştır. Bir adamdan Çamlıbel'e giderse zengin olacağını öğrenir. Ailesini bırakıp Çamlıbel'e gelir ve yerleşir. Bir gün Köroğlu'nu iki hanımıyla (Kürt kızı Perizat ve Bolu Beyin kardeşi Hurizat) eğlenirken gören Âşık Canan kendi ailesini özler. Köroğlu, derdini söylemediği için onu Allahtankorkmaz ve Yerindenkalkmaz adlı cellatlarına öldürtmek ister. Ayvaz ve Köse Kenan

Köroğlu'na engel olur. Âşık Canan, ailesini görmek istediğini söyler. Köroğlu ona ailesini görmesi için üç ay izin verir. Âşık Canan İsfehan'da Kallemkuşoğulları denen haramiler tarafından soyulur. Âşık, ailesinin yanına gelir. Altı ay kalır. Çamlıbel'e dönerken Erzurum'dan geçer. Erzurum'da Cafer Paşanın kızı Telli Nigâr cariyelerinden bir âşık bulmalarını ister. Cariyeler Âşık Canan'ı getirirler. Âşık Canan kendinin Köroğlu'nun yanına gittiğini söyleyip Köroğlu'nu çok över. Köroğlu'nun güzellere düşkün olduğunu öğrenen Telli Nigâr, ona gelip kendisini alması için bir mektup yazıp âşığa verir. Köroğlu'nun iki celladı üç ay geciktiği için âşığı aramaktadırlar. Âşık, Köroğlu'na Telli Nigâr'ın mektubunu vererek kendini affettirir. Köroğlu bir kahve ister. Bu kahveyi kim içerse Nigâr'ı o getirecektir. Kahveyi 20-25 yaşlarındaki Demircioğlu içer. Demircioğlu yola çıkar. Bir tepede uyuya kalır. Uyandığında her yerin sis olduğunu ve Kırat'ın kaybolduğunu görür. Bir süre sonra sis dağılır ve Kırat ortaya çıkar. Demircioğlu, Erzurum'a gelip bir ninenin evine misafir olur. Nineye kumaş aldırtır ve pazarda Köroğlu arşınıyla kumaş satmaya başlar. Herkes onun heybetinden korkup kaçtığı için kumaşları satamaz. Kumaşları nineye verip Cafer Paşanın sarayına gelir. Âşıklar meclisinde para yüzünden kavga çıkardığı için onu Cafer Paşaya götürürler. Cafer Paşa onun türkülerini beğenir. Telli Nigâr onu Köroğlu sanıp odasına alır. Demircioğlu, gerçeği anlatır. Bir ay sonra binek taşında buluşup kaçmak için anlaşırlar. Demircioğlu ninenin evine gelir. Nine kumaşlardan kendine elbise dikip genç kız süslenmiş, onu beklemektedir. Demircioğlu bir ay sonra Nigâr'ı kaçırıp bir mağaraya bırakır. Geri dönüp peşinden gelen askerlerle savaşır. Askerler de Demircioğlu'nu Köroğlu sanmıştır. Kırat yaralanır. Demircioğlu, Cafer Paşanın kementçisi Kara Pehlivan ve Yaycı Azgın adlı adamları tarafından yakalanır ve zindana atılır.

Köroğlu yüzüğünün kararmasından Demircioğlu'nun öldürülmek üzere olduğunu anlar. Erzurum'a gelir. Yolda bir çiftçiden Köroğlu sanılan Demircioğlu'nun öldürüleceğini öğrenir. Keleşler, Köroğlu'nun öldürülmesini istemeyen çiftçinin tarlasını biçerler. Kendilerini tanıtırlar. Köroğlu, kılık değiştirerek Cafer Paşanın yanına gelir. Köroğlu'ndan alınacak intikamı

olduğunu söyleyerek onu kendi elleriyle asmak istediğin bildirir. Bu sırada keleşlere saldırı işareti verir. Demircioğlu'nu kurtarıp Paşayı ve askerlerini bağlarlar. Telli Nigâr'ın isteğiyle Cafer Paşayı serbest bırakırlar. Kementçi Kara Pehlivan ile Yaycı Azgın'ı da Ayvaz'ın ve Demircioğlu'nun isteğiyle bağışlarlar. Cafer Paşa Telli Nigâr'ı Köroğlu'na verir. Köroğlu, Kırat yaralandığı için Demircioğlu'na kızar. Demircioğlu ona küser. Köroğlu onu sınamak için Telli Nigâr ona vereceğini söyler. Demircioğlu, Telli Nigâr'la bacı-kardeş olduğunu söyleyip bu teklifi kabul etmez. Köroğlu ve Nigâr evlenir. Kırk gün kırk gece düğün yapılır.

5. Köroğlu'nun Oğlu Hasan Bey Kolu: Dağıstan beylerinden en zalimi olan Yaman Ahmet Gül Nigâr ile evlenmek ister. Gül Nigâr, Yaman Ahmet ile evlenmeye niyetli olmadığı için ona Hacca gitmesini, dönünce evlenebileceğini söyler. Yaman Ahmet, Keloğlan adlı uşağıyla yola çıkacakken bir nine kendisini de Hacca götürmesi için yalvarır. Yaman Ahmet, nineyi de alıp Hacca gider. Dönüşte nine ve Keloğlan kervanın gerisinde kalırlar. Keloğlan nineden altınlarını zorla alır. Bunları harcadıktan sonra kendi atını sonra da ninenin atını satıp parasını harcar ve kaçar. Kervana yetişemeyen nine çölde kalır. Nine Hac yolu üzerinde Engürü yakınlarında bir çobandan yemek ister. Çoban ona Çamlıbel'e gitmesini söyler. Nine daha önce Gül Nigâr'dan da Köroğlu adını duymuştur. Çamlıbel'de Sulakgöze denen yerde Ayvaz ve birkaç keleş oturmuş eğlenmektedirler. Ayvaz nineyi görür ve bu kış bize masal anlatacak birini bulduk, diye sevinerek nineyi çağırır. Nine kırk gün boyunca onlara masal anlatır. Bir gün nine Köroğlu'nu görmek istediğini söyler. Ayvaz, nineyi Köroğlu'na götürür. Nine Köroğlu'nun hanımlarını (Kürt kızı Hurizat ile Türkmen kızı Perizat) beğenmez. Köroğlu'na Dağıstan Beylerinden Yaman Ahmet'in hac yolunda öldüğünü, nişanlısı Gül Nigâr'ın yalnız kaldığını söyler. Köroğlu kimseye bir şey söylemeden gitmeye hazırlanır. Ayvaz'a nineyi Dağıstan'da kalan torunlarına kavuşturacağını söyler. Köroğlu'nu iyi tanıyan Ayvaz onun bir güzel peşinden gittiğini anlamakta gecikmez. Köroğlu ve nine Dağıstan'a gelirler. Gül Nigâr,

ayvandan Köroğlu'nu görür ve bu yabancı adam belki nişanlımdan haber getirir, diye onu yanına çağırır. Köroğlu, ona nişanlısının öldüğünü söyeler. Köroğlu ve Gül Nİgâr kendi aralarında nikahlanırlar. Köroğlu kırk gün sonra Çamlıbel'e dönmeye karar verir. Doğacak ikiz oğlanlara Hasan ve Hüseyin, Kırat'tan olacak ikiz taylara Kamertay adının verilmesini söyler. Pazubent ve kılıç bırakarak gider. Hasan dünyaya gelir. Büyüdüğü zaman bir kavgada ona babasız olduğunu söylerler. Hasan annesinden babasının yerini öğrenip yola çıkar. Yolunu kaybettiği sırada bir derviş gelir ve onu Çamlıbel'e götürür. Hasan Çimliçayır'da bir kervan görür. Kervan atlarını çimlerde değil kuru yerlerde otlatmaktadır. Hasan bunun sebebini sorunca buranın Köroğlu'na ait olduğunu söylerler. Hasan onlara korkmamalarını atları çimlere sürmelerini söyler. Bu sırada Ayvaz ve birkaç keleş Bozkule'den etrafı gözlerken Çimliçayır'da iri yarı Hasan'ı görürler. Onu ejderha sanıp Köroğlu'na haber verirler. Köroğlu Hasan'ın yanına gelir. Atını ister. Kavga ederler. Köroğlu yenildiği sırada Hasan'ın pazubentini görür. Baba oğul birbirini tanırlar. Köse, Hasan ile ilgilenme işini Reyhan Arap'a verir. Reyhan Arap, Hasan'a Çamlıbel'i ve otuz dokuz odayı gezdirir. Kırkıncı odayı ona göstermez. Hasan gizlice kırkıncı odaya girer. Burada Akşehirli Mirza Hanın kızı Telli'nin resmini görür ve bayılır. Pir elinden bâde içer. Hasan kızı bulmak için hazırlanır. Köroğlu Telli'nin başodacısına bir mektup yazıp Hasan'a yardım etmesini söyler. Köroğlu mektubu Hasan verir ve başodacının ona yardım edeceğini söyler. Hasan yolda bir ormana girince korkar. Bir ak sakallı çıkıp göz açıp kapayıncaya kadar onu Telli'nin başodacısının kapısına bırakır. Hasan mektubu odacıbaşına verir. Odacıbaşı Hasan'a mektupta babasının iyi at bulup oğlumla gönder, dediğini söyler. Hasan odacıbaşının Telli'yi verme niyetinde olmadığını anlar. Birlikte at pazarına giderler. Hasan hiçbir atı beğenmez. Satıcılarla kavga edip oradan ayrılır. Kebapçıya girer. Kebapçı, Telli'nin bahçeye çıkacağını, şimdi oraya gideceğini söyler. Hasan da onunla gider. Hasan kebapçının omuzlarına çıkıp kale duvarına tutunur. Kebapçı Hasan'ın bileklerine taş attırıp onu arka düşürür. Bahçıvan gelip Hasan'ı boğulmaktan kurtarır. Onun yiğitliğini görüp Telli Hanıma haber verir. Telli

Hanım Hasan'a âşık olur. Hasan yedi gün Telli ile birlikte kalır. Telli, Ellik Ağasının atı Aşkar Doru'dan başka bir atla Çamlıbel'e gidemeyeceğini söyler. Hasan odacıbaşından bu atı getirmesini söyler. Odacıbaşı bu atı sahibinden isteyip alır ve Hasan'a verir. Telli bu sırada tellal bağırtıp kapısının önündeki yüz batman demiri kaldıran kişiyle evleneceğini ilân eder. Telli'nin eski sözlüsü Arap, demiri kaldıramaz. Bu demiri Hasan kaldırır, fakat Telli'nin babası, kardeşleri onu bu yabancıya vermek istemez. Telli ve Hasan kaçarlar. Bir pınarbaşında dinlenirken askerler yetişir. Hasan, Telli'yi bir mağaraya bırakıp onlarla savaşır, fakat ağır yaralanır. Telli, Hasan'ı mağaraya götürür ve kendisi savaşmaya devam eder, kardeşleri de dahil herkesi öldürür. Hasan'ın yaralarına otlardan merhem yapar. Köroğlu daha önce Hasan'a darda kaldığında yakması için iki saç teli vermiştir, fakat Hasan onları unutur. Köroğlu'nun yüzüğü kararır. Köroğlu keleşleriyle birlikte Hasan'ın yanına gelir. Keleşler Akşehir'i yerle bir ederler. Hep birlikte Çamlıbel'e dönerler. Hasan ve Telli'nin düğünü yapılır.

6. Kamber Kolu: Bayburt'ta Şahin Beyin yedi oğlu, bir kızı vardır. Oğullarının her biri bir yerde beydir, fakat kızı Şemsinur'un bir beyliği, hakim olduğu bir toprağı yoktur. Sarayda kapalı kalan Şemsinur babasına bu durumdan sıkıldığını, en azından Bayburt'un altındaki Gülşen Bağlarının kendisine verilmesini söyler. Şahin Bey Gülşen Bağlarına saray yaptırır ve kızını oraya gönderir. Şemsinur, kırk cariyesi ile birlikte burada eğlenerek yaşar.

Bayburt'ta Kamber adında kimsesiz, fakir bir çocuk bir gün yumurta çalar. Çocuğu padişaha şikayet ederler. Padişah, bir daha hırsızlık yapmaması için ona iş verir. Çobanlık yapmaya başlayan Kamber pınar başında uyurken dört şehzade gelir. Şehzadeler kendi aralarında tartışırken Kamber uyanır. Onlarla yemek yer ve neyi tartıştıklarını sorar. Onlar, Şemsinur'un bağına gittiklerini ama hiçbir kızın kendilerine yüz vermediğini söylerler. Kamber o günden sonra Şemsinur'u düşünmeye başlar. Çobanlığı bırakıp Şemsinur'un bağına gider. Çoruh nehri kıyısındaki kale duvarından

kızları seyreder. Nazlıhan, bir dilencinin geldiğini söyleyince Şemsinur ona altın verip göndermelerini emreder. Kızlar Kamber'e altın verir, fakat o altın için değil Şemsinur'u görmek için geldiğini söyler. Şemsinur daha çok altın gönderir, fakat Kamber yine aynı şeyi söyler. Şemsinur, onu yanına çağırtır ve ne istediğini sorar. Kamber, altın yerine kendisine bir devlet işi vermelerini söyler. Şemsinur babasına bu adamı öldürmesi için bir mektup yazar ve mühürleyip Kamber'e verirken babasının ona iş vereceğini söyler. Cariyelerin başı Nazlıhan, yolda Kamber'in önüne çıkar ve mektubu yırtıp Şemsinur'un ağzından, Kamber'in bahçıvan olmasını isteyen bir mektup yazar. Kamber, mektubu Şahin Beye götürür. Şahin Bey de onu Şemsinur'un bahçesine bahçıvan yapar. Kamber'in bahçede söylediği türkülerden onun kendisine âşık olduğunu anlayan Şemsinur, halası Adalet Hanıma bir mektup yazarak Kamber ile evlenmek istediğini, kendisine yardım etmesini söyler. Mektubu Kamber'e verir. Kamber, Bayburt'ta Adalet Hanımın sarayına gelir. Tıpkı Şemsinur'a benzeyen Adalet Hanım, Kamber'i iç gömleğinden geçirip kendine oğul yapar. Şahin Bey, Adalet Hanımın ricasıyla Şemsinur ile Kamber'in evlenmesine izin verir.

Bir gün kırk kız, evlenmeden önce Şemsinur'la dağlarda dolaşmak istediklerini söylerler. Kamber izin verir. Kızlar dağlarda dolaşırken Yek Atlı Başı adlı kırk harami gelir ve onları kaçırarak İsfehan'a götürür. Şemsinur, haramibaşına kırk gün Selvihan bağlarında kalmalarına izin verirlerse onların olacaklarını söyler. Haramibaşı kabul eder.

Kamber, ihtiyar bir dilenciyle karşılaşır. Ermiş olan bu dilenci. Kamber'in düşünceli olduğunu görüp ona haramiler tarafından kaçırılan kızların İsfehan'da olduğunu söyler. Ermiş, Şahin Beyin tavlasındaki ölümcül bir atı sıvazlayarak küheylana çevirip Kamber'e verir ve ona Çamlıbel'e gitmesini söyler. Kamber, Çamlıbel'de dolaşmakta olan Köroğlu. Ceyhun Arap ve Demircioğlu'nu görür. Onlardan korkup kaçmaya çalışır. Köroğlu ona derdini sorar. Kamber derdini anlatıp yardım ister. Köroğlu hazırlanmak için kaleye dönerken Ceyhun Arap ve Demircioğlu Kamber ile birlikte İsfehan'a giderler. Şaha gidip Köroğlu'nun kırk bir kızı bırakmasını isteyen mektubunu

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

verirler. Şah, Yek Atlı Başını yanına çağırır. Ceyhun Arap hemen Yek Atlı Başını oracıkta öldürür. Bu sırada Köroğlu da onlara yetişir. Köroğlu Yek Atlı Başının sağdıcı kılığına girip kırk bir kızın yanına gider. Amacı kızların ne durumda olduğunu anlamaktır. Kızlara kırk günün dolduğunu söyleyince kızlar ağlayıp yalvarmaya başlar. Köroğlu onların gerçekten kaçırıldıklarını anlayıp kendi kimliğini açıklar. Kızlar çok sevinir. Hep birlikte İsfehan'dan çıkıp Suphan dağının eteklerine gelirler. Köse orduyu Çamlıbel'e götürürken Köroğlu kırk kızı, Şemsinur'u ve Kamber'i Bayburt'a götürür. Şahin Bey, Köroğlu'na teşekkür eder. Kamber ve Şemsinur Çamlıbel'de yaşamak isterler. Adalet Hanımı da alarak Çamlıbel'e giderler ve orada düğün yaparlar.

7. Kocabey Kolu: Kocabey, parada pulda gözü olmayan adaletli bir beydir. Birgün padişahın bir bölük zaptiyesi gelip Kocabey'den at ve asker ister. Kocabey bunları verecek durumda olmadığını söyleyince zaptiyeler saldırırlar. Kocabey onları dövüp gönderir. Padişah daha kalabalık bir grup gönderip Kocabeyin yerini yağmalatır. Kocabey o günden sonra dağlara çıkıp padişahın kervanlarının yolunu keser ve ünü duyulur.

Bir gün kahveye giren Kocabey kahveyi beğenmeyip kahvecinin yüzüne serper. Kahveci ona yiğitliğin böyle olmayacağını, gidip Köroğlu'nu görmesini söyler. Kocabey, Arif adındaki kardeşini ve Mustafa adlı yiğidini alıp Çamlıbel'e gelir. Köroğlu'nun divanını, düzenini beğenir, ama belli etmez. Ayvaz'ın getirdiği kahveyi beğenmez ve Arif'ten kahve yapmasını ister. Bunun üzerine Köroğlu ona kim olduğunu sorar. Kocabey, kim olduğunu er meydanında göstereceğini söyler. Köroğlu ve Kocabey dövüşmeye başlar. Köroğlu yenilince Kocabey onun keleşi olmak istediğini söyler. Köroğlu sevinir ve hep birlikte eğlenmeye başlarlar.

Köroğlu Kocabey'e yenilmeyi içine sindiremez. Onu gidip dönemeyeceği bir yola göndermek ister. Köroğlu, bütün keleşlerin evli olduğunu, Kocabey'in yalnız olduğunu, onu aralarına alabilmeleri için yedi derya ötesinde Hezeran Bülbülü denen Acem kızını kaçırması gerektiğini söyler. Köse Emmi, Ayvaz'ın da Kocabey'in yanında gitmesini ister. Köroğlu

buna razı olmaz ama mecburen kabul eder. Ayvaz'ı Kocabey'e emanet eder. Kocabey, Arif, Mustafa ve Ayvaz yola düşer. Yolda Ayvaz ağlayınca Kocabey sinirlenir ve ona geri dönmesini söyler. Ayvaz gururuna yediremeyip yola devam eder. Kırk gün kırk gece sonra Hezeran Bülbülü'nün olduğu yere gelirler. Arif, Mustafa ve Ayvaz yedi deryanın arkasında kalır. Kocabey tek başına yedi deryayı geçip sarayın olduğu yere gelir. Bir yaşlıdan Hezeran Bülbülü ile evlenmek için kapısındaki aslan, kaplan gibi yırtıcı hayvanları bir vuruşta ikiye bölmesi; kırk basamaklı merdivenden çıkıp demir kapıyı kırması ve Hezeran Bülbülü'nü alt etmesi gerektiğini öğrenir. Kocabey bütün bunları yapıp Hezeran Bülbülü'nü alır ve yedi deryayı geçer. Ayvaz, Arif ve Mustafa'yı da alıp yola düşerler. Yolda padişahın en büyük bezirgânı Mamaş'ın kervanına rastlarlar. Kocabey, bezirgândan haraç istemeyi düşünür. Ayvaz, bu işi kendi yapmak ister, fakat Kocabey, Köroğlu'nun emaneti olduğu için onu göndermez. Mamaş Kocabey'i, Arif'i ve Mustafa'yı yaralar. Bunun üzerine Ayvaz, Mamaş'ı yaralar ve atını da öldürür. Kervandaki varı yoğu alıp yola devam ederler. Kocabey Ayvaz'ın yiğitliğini över. Bir dere boyunda konaklarlar. Kocabey burada turna sesleri duyar ve Ayvaz'dan birkaç turna vurup getirmesini ister. Ayvaz turnaları getirir. Onlar orada eğlenip dinlenirken Mamaş Bezirgân yaralı şekilde İstanbul'a gidip olanları padişaha anlatır. Padişahın askerleri Kocabey'in çadırını sarar. Onları esir alıp İstanbul'a götürürler ve zindana atarlar. Bir Türkmen uşak, Kocabey'in zindanda söylediği türküleri duyar. Kocabey'den bir mektup alıp Köroğlu'na gider ve adamlarının zindanda olduğunu haber verir. Köroğlu keleşleriyle İstanbul'a gelir. Köroğlu derviş kılığında padişahın yanına çıkar. Ona Köroğlu'nun yanında kırk yıl çalıştığını sonra dövülüp kovulduğunu, ondan alınacak intikamı olduğunu söyler. Padişah, tutsakları asma görevini dervişe verir. Zindandakiler darağacının altına getirilince Köroğlu Kiziroğlu'na, Köse Emmi'ye ve diğer keleşlerine saldırı işareti verir. Arif'i, Mustafa'yı, Kocabey'i, Ayvaz'ı ve Hezeran Bülbülü'nü kurtarıp Çamlıbel'e dönerler. Kocabey ile Hezeran Bülbülü'ne düğün yaparlar.

8. Oltu Kolu: Silistreli Hasan Paşa karşısında başarı elde eden Köroğlu kırk gün kırk gece dem odasında eğlenir. Sağında Perizat Hanım, solunda Dağıstanlı Telli Nigâr oturur. Köroğlu Telli Nigâr'ı daha çok sevmektedir, çünkü ondan Hasan ve Hüseyin adlarında iki oğlu vardır. Köroğlu eğlencedeyken kale gözcüleri bir derviş getirir. Oltulu olan bu dervişin adı İmdat'tır. İmdat Derviş Oltu paşasının zulmünden kaçıp Köroğlu'ndan yardım istemeye gelmiştir. Oltu beyliğinin başında Tamara adında bir kadın vardır. Paşa rütbesinden olan bu kadının oğlu Kenan Sancaktar'dır. Beyliği asıl yöneten ise Tamara'dır. İmdat Derviş Tamara ve oğlunun halka zulüm yaptıklarını söyler. Köse Kenan yüz elli yiğitle Oltu'ya gitmeye hazırlanır. Köroğlu da onunla gitmek ister, fakat Köse buna gerek olmadığını söyler. Buna karşılık Köse, Ayvaz'ın kendisiyle gelmesini ister, fakat Köroğlu onun yerine Hasan'ı götürmesini söyler. Köroğlu, gizlice Hasan'a, Köse'nin Tamara'nın oyununa gelmemesi için dikkatli olmasını söyler.

Köse ve yüz elli yiğit, Oltu'nun çevresindeki ormanda konaklarlar. Köse, alçıdan kendi heykelini yaptırır ve derviş kılığına girip bu heykeli Tamara Sultan'ın balkonuna bırakıp gider. Tamara, heykeli görünce Oltu'nun Köroğlu ve keleşleri tarafından kuşatıldığını anlar. Kırk cariye ile süslenir. Üstlerine de kara ipekten bir şal alıp yasa bürünmüş rolü yaparlar. Ormana gidip ağıt yakarak Köse'nin çadırının önünden geçerler. Köse Tamara'ya göz koyar. Ona derdini sorar. Tamara, adının Hatice Sultan olduğunu, genç yaşta beyini kaybettiğini, varlığının sahipsiz kaldığını söyler. Köse, ona evlenme teklif eder. Tamara da kabul eder ve Köse ile yüz elli yiğidi konağına davet edip oradan ayrılır. Hasan bu kadından şüphelenir ve Köse'yi uyarır, fakat Köse onun sözünü dinlemez. Tamara yiyeceklere tiryakiekber tozu katar. Hasan önce yemek istemez ama sonra Köse'nin ısrarıyla yer. Köse, Hasan ve yüz elli yiğit bayılır. Tamara onları kazıklara bağlatır. Kenan Sancaktar'ı da Köroğlu'nu öldürmesi için beş bin askerle Çamlıbel'e gönderir.

Köroğlu, düşünde Hasan'ın bir kuyuya düştüğünü ve kendisini çağırdığını görür. Uyanınca bütün keleşlerine hazırlanmalarını söyler. Yiğitlerden Lelevütlü Kara Usta'yı da alıp yola düşerler. Ayvaz, Köroğlu'na bu

kadar yiğidi götürmeye gerek olmadığını kılık değiştererek bu işin üstesinden gelebileceklerini söyler. Köroğlu, Ayvaz'ın sözünü dinleyip yiğitleri geri gönderir. Köroğlu Kırat'a, Ayvaz Akçadoru'ya biner ve Lelevütlü ile birlikte Oltu'ya gelirler. Köroğlu deli kılığında ortalıkta dolaşmaya başlar. Peşine çocuklar takılır. Köroğlu çocuklardan Tamara'nın Köse'yi ve yiğitleri bayıltıp kazıklara bağladıklarını öğrenir. Köroğlu yüksek sesle gazel söyleyerek gezer. Hasan, babasının sesini duyup ona karşılık bir türkü söyler. Köroğlu da Hasan'ın sesini duyar ve Ayvaz ile Lelevütlü'yü çağırıp yiğitleri kazıklardan kurtarırlar. Köse, kazıktan kurtulur kurtulmaz Tamara'yı öldürmeye kalkışır. Köroğlu, kadına el kalkmaz, diye Köse'ye engel olur. Çamlıbel'e dönüp Çimlibayır'da konaklayan Kenan Sancaktar'ı ve askerlerini kuşatırlar. Köroğlu onların öldürülmesine izin vermez. Kenan Sancaktar'ı ve askerlerini bağışlarlar. Tamara'yı Oltu'dan sürerler. O günden sonra Oltu'da kimse kimsenin hakkına göz dikmez.

Ağca Guzu Kolu[1] :

Bu kol, Habib İdrisi tarafından 1989 Aralık ayında Karayazı ilinin Kosalı köyündeki şenlikte Âşık Aslan Kosalı'dan (Mirzayev) yazıya aktarılmıştır. Metni yazıya geçirirken, âşığın lehçe ve cümle kuruluşuna dokunulmamıştır. (İDRİSİ, 1995).

Hikayeyi anlatanla anlaşılarak 'Perzad Hanım'ın Çenlibel'e Gelmesi' diye adlandırılan bu büyük kol aslında iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde Köroğlu'nun Bilkeys Hanım ile evlenmesi, Ağca Kuzu'nun doğması ve onların başlarına gelen hadiselerden bahs olunur. Bu bölüm Esmer Karı'nın, Ağca Kuzu'yu mağaradan götürüp ve onu Hasan Paşa'nın himayesine vermesiyle sona erer.

---

[1] Habib İDRİSİ : "Köroğlu'nun Yeni Kolu: Ağca Guzu" , Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993, (Ankara, 1995), 107-133.

İkinci bölümde ise, Ağca Kuzu'nun talim terbiyesi, Perzad Hanım'a âşık olması, bu yolda onun başına gelen hadiseler ve nihayet kahramanın kendi arzusuna ulaşması için Koç Köroğlu'nun çözüm getirmesinden bahs edilir.

Ümit Kaftancıoğlu'nun Silistreli Hasan Paşa Kolunda Tavşan Tepeye dört at çıkabilmektedir. Bu dört attan biri de Ağcakuzu'dur.[2] Hemit Elizâde'nin derlemiş olduğu *"Köroğlu'nun Rum Seferi"* kolunda Belli Ehmed'in atının adı Ağcakuzu'dur.[3]

Köroğlu ile Selma[4] :

1. Köroğlu: Köroğlu'nun dedeleri Türkistan'dan göçerek Sivas'ın Refahiye ilçesine yerleşmişlerdir.Köroğlu'nun babasının adı Hasan Beydir. Ali Nerman adında bir oğlu, Fatma adında bir kızı olan Hasan Bey burada kıtlık olması sebebiyle Bolu'ya gelerek iş arar. İyi bir seyis olduğu anlaşılan Hasan Bey, Bolu Beyinin yanında çalışmaya başlar. Bir gün Bolu Beyinin isteği üzerine cins bir tay bulup ona getirir. Cılız ve hastalıklı olan bu tayı gören Bolu Beyi çok kızar ve Hasan Beyin gözlerini çıkarttırır.

2. Ali Nerman : Ali Nerman, babasının verdiği talimat üzerine bu tayı besler ve büyütür. Bolu Beyinden ve Kasapbaşı'ndan babasının intikamını almak için Bolu'ya gelerek Çamlıbel'e yerleşir. Bolu yaylalarına gelerek çadır kuran Yörüklerden bir beyin kızına âşık olur. Yörük beyi, kızını evlendirebilmesi için, Kasapbaşı'na verdiği koyunların parasını almak zorunda olduğunu söyler.

3. Kasapbaşı: Köroğlu, çoban kılığına girerek Kasapbaşı'nın yanına gider ve Ayvaz'ı kaçırır.

4. Ayvaz: Köroğlu tarafından kaçırılan Ayvaz'ın durumu anlatılmaktadır.

5. Kenan: Ayvaz'ı kaçıran Köroğlu'nun peşine Üsküdar paşası tarafından Kenan gönderilir. Kenan ve Köroğlu dost olurlar. Sazının teli kopan

---

[2] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 105.
[3] Hemit Eli Zade: a.g.e., 122.
[4] Köroğlu ile Selma: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası, 1959.

Köroğlu Bolu'daki saz ustasına gider. Onun Mehmet adındaki çırağının çalışmasını beğenir ve onu kaçırır.

6. Ahmet Bey: Köroğlu, seyahat amacıyla gittiği Dağıstan'da Ahmet Beyin kızı Selma'ya âşık olur ve onunla evlenir.

7.Tel Çiçeği: Bolu Beyinin Köroğlu'nun bahçesindeki güllerden gizli bir şekilde alması üzerine onun hilekârlığından huylanan Köroğlu, Ayvaz'ı ve Kenan'ı onun bahçesine tel çiçeği almaya gönderir. Ayvaz ve Kenan gizlice tel çiçeği toplarken Bolu Beyinin askerlerine yakalanır. Bolu Beyi, Kenan'ı ve tel çiçeğini Köroğlu'nun atı karşılığında göndereceğini söylemesi için Ayvaz'ı Köroğlu'na gönderir.

8. Cins At: Köroğlu, Bolu Beyinin bu şartını kabul eder fakat atının yokluğuna daha fazla dayanamaz ve kılık değiştirerek onu kaçırır.

9. Kervan Başı: Köroğlu yol bacı vermeyen bir Bezirgânbaşıyla kavga eder ve sonunda onun altınlarını alır. Köroğlu'nun Selma Hanım'dan Hasan adında bir oğlu olmuştur. Hasan Erzurum'da Kara Vezir'in kızını rüyasında görerek ona âşık olur. Bu kızı bulmada kendisine yardım etmesi için babasının yanına gelir. Hasan, babasının yardımıyla bu kızı kaçırır ve onunla evlenir.

Antep rivayeti:

1. Öncel: Şehr-i Arzulum valisi Laloğlu Hüseyin Paşa tarafından Beyammi Ali'nin gardaşı Deli Yussup'un (İrişvan Ali'nin babası) gözleri çıkarılır. Gözleri çıkarılan Deli Yussup, oğlu İrişvan Ali'nin yardımıyla Sinani Bezirgan'dan aldığı tayı özel bir biçimde besler ve büyütür. Oğlunun kendi öcünü almasını isteyen Deli Yussup, Bingöl yaylasında Ulu dağları mesken tutar. İrişvan Ali babasının talimatları üzerine buraya yiğitleri toplar. Önce Hoylu Bey, sonra Köse Kenan onlara katılır.

2. Suvaztobul Seferi: Osmanlı ordusu, Suvaztobul'da Urus ordusu ile çarpışmaktadır fakat yenilmek üzeredir. Bunu yoldan geçen Hasan Gazi'den

öğrenen Köroğlu, askerlerini alarak Osmanlı ordusuna yardıma gider. Osmanlı ordusu Köroğlu'nun yardımıyla savaşı kazanır. Köroğlu burada "Suvaztobul Kahramanı" sanını kazanır. Osmanlı padişahı Köroğlu'na Bingöl yaylasındaki Çamlıbel dağının tapusunu verir ve bir kale yaptırır.Bu sırada Deli Yussup ölmüştür.

3. Çamlıbel'e Meyva Ağaçları Dikilmesi: Bu bölümde Köroğlu Çamlıbel dağının altından akan suyun çevresine Malatya'dan getirttiği bir bahçıvana güzel bir bahçe yaptırtır. Bu bahçenin ilk meyvesi olan bir elmayı Köroğlu'na getiren bahçıvan Köroğlu'nun "Bu elmadan daha güzel ne var?" diye sorması üzerine ona Ayvaz'dan bahseder. Bunun üzerine Köroğlu çoban (Deli Ali Ağanın oğlu Ali) kılığına girerek Üsküdar'dan Kasapbaşı'nın oğlu Ayvaz'ı kaçırır.

4. Dellek Deli Hasan'ın Çamlıbel'e Gelişi: Bağdat'ta bir hamamda dellek olan Deli Hasan Çamlıbel'e gelerek Köroğlu'nun koçakları arasına katılır. Köroğlu, Dellek Hasan'ın bir bezirgândan aldığı resimden görerek âşık olduğu Bey şehri beyleri Ahmet Bey ve Şerif Beyin bacısı Benli Döne'yi kaçırır. Köroğlu dönüşte nalbantlık yapan Mustafa (Demircioğlu)'yı , sazcı çırağı Gül Ahmet'i ve Mahmudu Bezirgân'ı da koçakları arasına katar. Mahmudu Bezirgan'ın haberi üzerine Gürcistan'dan Ahmet Şahın yedi güzelini kaçırıp koçaklarıyla evlendirir.Köroğlu Zor Ahmed Bezirgân'la karşılaşır ve ona yenilir. Daha sonra dost olurlar. Zor Ahmed, Köroğlu'nu serbest bırakır. Zor Ahmed Bezirgân'ı kılıç gücüyle yenemeyen Köroğlu'nun onu hilekârlıkla öldüreceğini düşünen koçaklar Köroğlu'yu öldürmeye yemin ederler. Bu durumu öğrenen Köroğlu koçaklarını Çamlıbel'den kovar. Bu durumu gören Bolu Beyi, Köroğlu'nu esir alır.Demircioğlu, Âşık Asebali takma adıyla Bolu'ya gelir ve Bolu Beyinin kızı Dizdar Hatunun yardımıyla Köroğlu'nu kurtarır.

5. Erzurum Seferi: Köroğlu, Arzulum'a giderek amcası Bey Ali'nin kızları Nigâr Hanla Döne Hanı kaçırıp Hoylu ve Hasan'a nikahlar. Köroğlu'nun beyleri Ayvaz'ı da alarak gümüş kümbetli pınarın başına eğlenmeye giderler. Bolu Beyi, Köroğlu'nun yokluğundan faydalanarak beyleri esir alır. Köroğlu, Kürt kılığına girerek onları kurtarır.

6. Düğün Emri: Köroğlu ve beyler düğün hazırlıklarına başladıkları sırada Zor Ahmet Bezirgân Çamlıbel'e gelir ve "Eğer müsaade ederseniz Çin'de Kara Vezir'in şehrinde bir nişanlım var, onu alıp gelirim ben de sizinle birlikte düğün yaparım."der. Bunun üzerine Köroğlu da Zor Ahmet Bezirgân'la birlikte Çin'e gitmeye karar verir. Köroğlu Çin'e giderken Dağıstan'da diğer askerlerden ayrılır. Köroğlu burada Hösne Bala Hatın'a âşık olur ve onunla evlenir. Evlendiğinin ertesi günü hamile eşini bırakarak Çin'e giden askerlere katılır. Köroğlu ve askerleri Çin ordusu karşısında yenilir ve Çamlıbel'e döner. Aradan 17 sene geçer. Hösne Bala Hatın'ın Hasan adında bir oğlu olmuştur. Hasan 14 yaşına gelince babasını arar ve sonunda Çamlıbel'e gelir. Hasan, Köroğlu'nun gizli odasına girerek orada Çin Maçin padişahının kızı Güllüzar Hatının resmini görür ve ona âşık olur. Hasan, babasından izin alarak tek başına Çin'e gidip Güllüzar Hatını kaçırır.

7. Çin Maçin'e İkinci Sefer: Köroğlu, Hasan'ın tek başına Çin'e gitmesinden endişe duyar. Ertesi gün Köroğlu askerleriyle birlikte Hasan ardından Çin Maçin'e gider. Güllüzar'ın ardından gelen Çin ordusunu hep birlikte yenerler. Çamlıbel'e dönerken Hasan'ın isteği üzerine Dağıstan'â uğrarlar ve Hösne Bala Hatın'ı yanlarına alılar. Çamlıbel'e gelip düğün hazırlıklarına başladıkları sırada Döne Hatın'ın isteği üzerine turna teli bulmak için Bağdat'a giderler. Bu sırada Bağdat'a saldırmak üzere olan Acem ordusunu yenerler. Hoylu bu savaşta ölür. Köroğlu, Çamlıbel'e dönünce Hoylu'nun yasını tutar. Firenk Bezirgân, oğlunu kaçıran Köroğlu'ndan intikam almak için tabancayı icat eder ve Ayvaz'a hediye eder. Ayvaz, tabancayı denerken Demircioğlu'nu öldürür. Bunun üzerine beyler birbirini öldürür.

Köroğlu, en sevdiği adamların birbirini öldürmesi üzerine askerlerini dağıtır ve Şam'a giderek orada kırklara karışır.

Türkmen Halk Destanı Göroğlu:

1. Göroğlu'nun Türeyişi: Çardağlı Çandıbil yurdunun sultanı Cığalı Beyin Gencim Bey, Mömin Bey ve Adıbeğ adında üç oğlu vardır. Cığalı Bey, yurdun sultanlığını Adıbeğ 'e bırakır. Adıbeğ, Reyhan Arap'ın evlenmek için götürdüğü Şirvan padişahının kızı Güllennam'ı kaçırır ve ağabeyi Mömin Beyle evlendirir. Daha sonra Sultan Adıbeğ de evlenir fakat çocuğu doğmadan ölür. Adıbeğ'in karısı da hamile iken ölür. Cığalı Bey, Adıbeğ'in karısının mezarında bir erkek çocuk görür ve onu alır. Ak sakallı bir baba bu çocuğa Rövşen adını verir. Rövşen büyüdükçe Çandıbil halkına çok eziyet vermeye başlar. Cığalı Bey onu alarak Hünkâr padişahın yurduna göçer. İyi bir seyis olan Cığalı Bey, Hünkâr Şahın veziri olur. Şahın sipahileri Cığalı Beyi kıskanır ve Padişaha, ondan eşsiz bir at istemesini söylerler. Cığalı Beyin getirdiği tayı beğenmeyen Padişah, sipahilerin kışkırtmasıyla onun gözünü oydurtur ve oğlu Mömin'i öldürtür. Bunun üzerine Cığalı Bey, Rövşen'i ve Güllennam'ı alarak Üçgümmez dağına kaçar. Reyhan Arap, İsfehan'a gitmekte olan kalenderlerden Gülennam'ın yerini öğrenir ve Üçgümmez dağına gelerek onu kaçırır. Rövşen'in kısrağı, Reyhan Arap'ın atından gebe kalır. Doğan erkek tay pirlerin himmetiyle çok güçlü hâle gelir. Rövşen, İsfihan'a giderek silahlar getirir ve Çandıbil'in sultanı olur. Atasından kalma kırk yiğidi yanına alır ve Hünkâr Şahın oğlunu ve askerlerini öldürerek intikamını alır.

2. Göroğlu'nun Evlenişi: Göroğlu'nun kırk yiğidi Gencim'in sürüsünden koyun alırlar. Gencim bu duruma çok sinirlenir ve Göroğlu'na küfür edip: "Hey devletsiz, sölpük ayaklı herif..."der. Göroğlu, amcasının bu kırıcı sözlerine üzülüp, "Devlet gerektir yiğide" şiirini söyler. Bundan sonra, o

üzgün olarak uykuya dalar ve rüyasına bir baba girip ona Köyü Kaf'ta Cihan Padişahının kızı Ağayunus Peri'yi verir. Göroğlu uyandığında baba da Ağayunus Peri de yoktur. Bunun üzerine Göroğlu, Ağayunus Peri'yi bulmak için yollara düşer. Sonunda Ağayunus Peri'yi bulan Göroğlu onunla evlenir. Birlikte Çandıbil'e dönerler.

3. Arap'tan İntikam Alış: Göroğlu'nun yiğitleri Gencim'in malına el sürünce, Gencim kızgınlıkla Arap'ın Gülennam yengesini alıp gittiğini söyleyerek Göroğlu'nu kışkırtır. Göroğlu hemen Reyhan Arap'tan Gülennam yengesini kaçırmak için yola düşer. Kırklar atlanıp yola düştüğünde, Köse, Arap'ın Göroğlu'nun yengesini tek başına gelip alarak gitmesi gibi, Göroğlu'nun da tek başına gidip yengesini alıp gelmesi gerektiğini söyler. Göroğlu bu sözü mantıklı bulup, Köse'yi kırk yiğidiyle geri gönderir. Tek başına Arabistan'a gider ve yengesi Gülennam (Lâlehan)'ı bulur, fakat Gülennam, artık yaşlandığı için Göroğlu ile gitmek istemez. Buna karşılık Gülennam, Göroğlu'na Arap'ın kızı Bibican (Gumrucan, Nozır, Novzer)'ı kaçırırsa Arap'tan intikamını daha iyi alacağını söyler. Göroğlu, Bibican'ı kaçırarak amcası Gencim'e nikahlar. Reyhan Arap, Göroğlu'nun elinden kızını kurtaramayacağını anlayınca geri Arabistan'a döner.

4. Övez'in Getirilişi: Bir gün Göroğlu'nun meyhanesine Hızır Aleyhisselam gelir ve ona meclisinin çok güzel olduğunu ama Övez Can adında güzel bir sakinin eksik olduğunu söyler ve kaybolur. Övez Can, Zengin Buldur Kasap'ın oğludur, fakat Haraz'ın yurdunda Veyennam şehrinin padişahı Yusuf'un yanında hizmetçi olarak kalmaktadır. Yusuf'un veziri Hemdem, Övez'e âşık olur ve padişahın olmadığı bir yerde Övez'i öpmek ister. Övez'in bu durumu padişaha haber vermesi üzerine saraydan kovulan Hemdem vezir, Göroğlu'na sığınır ve ona Övez'in yerini söyler. Bunun üzerine Göroğlu tek başına Övez'i kaçırmaya gider. Yolda bir kalenderle karşılaşan Göroğlu, Tebriz yurduna padişah olması için ona yardımcı olduktan sonra

yoluna devam eder.[5] Göroğlu, Buldur Kasap'ın eski çobanının kıyafetlerini giyer ve Övez'in annesine kendini ölen Buldur Kasap'ın eski bir arakadaşının oğlu olarak tanıtır. Göroğlu, Yusuf Şahın sarayına girip Övez'i kaçırır. Yusuf Şahın peşlerine taktığı askerlerden Kalenderin yardımıyla kurtulan Göroğlu bir süre kalenderin sarayında dinlenir. Bu sırada Hıri Yurdunun padişahı Sultan Övez, methini işittiği Övez Can'ı hileyle kaçırır, fakat Göroğlu'ndan kurtulamayacağını anlayarak geri verir. Göroğlu, Övez Can'ı alarak Çandıbil'e gelir.

5. Övez'in Dara Çekilmesi: Övez Çamlıbel'in havasına alışamayıp hasta olur. Göroğlu, Övez'in dinlenmesi için mecliste hizmet etmesine müsaade etmez. Bu durum yiğitlerin hoşuna gitmez. Köse ve Bedrüstem anlaşarak Göroğlu adına Osmanlı padişahı Cafer Beyden Mirim, Gammar, Balı ve Süycü adında dört hizmetçi oğlan alırlar. Bu sırada Övez de iyileşir ve Göroğlu'nun beş sakisi olur. Hünkâr Şah, Göroğlu'nun beş oğlanla birlikte çok rahat olduğunu ve Övez'in ününü işitir. Mustafa adlı adamına Övez'i kaçırtır. Övez'i Hünkâr Şahın yaşadığı Buldur Kalesine getirirler. Hizmet etmediği için Şah, Övez'in asılmasını ister. Göroğlu, Övez'i kurtarmak için Hazerbaycanlı kılığına girer. Yiğitlerin de yardımıyla Övez'i darağacının altından kaçırır. Şahın adamlarından Mustafa ve Şah Sepit Göroğlu'nun peşine düşer. Göroğlu onları öldürür. Çamlıbel'e dönünce Övez'in hem iyileşmesi hem de Şahtan kurtulması dolayısıyla toy yaparlar. 962 numaralı el yazmada "Övez'i ele geçirmek için düşmanların düşünceleri hiç anlatılmamaktadır. Aksine, Övez'in kendisi düşman öldürmeye hevesli olup, Göroğlu'nun kırk yiğidini ve Kıratını istemektedir. Göroğlu da Övez'in isteğini yapıp, Sapar Köse'yi baş edip, onları göndermektedir." 1100 numaralı el yazmada "Övez'i elinden aldıran Yusuf Şahın Hünkâr'ın yanına gelerek, Göroğlu'yu şikâyet etmesi esnasında, Hünkâr Şahın Övez'i ele geçirmek için yaptığı iş anlatılmaktadır.

---

[5] Türkmen rivâyetinin 474v, 960,1051 numaralı el yazmalarında Kalender Şahın yurdu Germiyan olarak gösterilmektedir. Bkz.: Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 423.

Onun casus gönderişi de bu el yazmada bulunmamaktadır. Burada Hünkâr hemen kırk binlik ordu toplamaları hakkında emir vermektedir."[6]

6. Hoşgeldi: Övez büyür ve yiğit olur. Göroğlu'nun Kırat'ını ve kılıcını alarak yurdunu dolaşmaya çıkar. Kayser pınarında dinlenirken Veyennam'ın son şahı Şah Sepit'in adamlarının saldırısına uğrarlar. Övez'i esir alıp Şah Sepit'in kalesine götürürler ve zindana atarlar. Ağayunus, rüyasında Övez'in zor durumda olduğunu görür ve bunu Göroğlu'na söyler. Göroğlu Övez'i kurtarmak, Kırat'ını ve kılıcını almak için, Şir Hüda Pirinin tavsiyesi üzerine Hoşgeldi Kalender kılığına girerek on iki yiğidiyle birlikte Şah Sepit'in sarayına gider. Kalede türlü mücadeleler vererek Şah Sepit ve askerlerini öldürüp Övez'i , Kırat'ı ve kılıcı alarak Çandıbil'e dönerler.Toy yaparlar.

7. Övez'in Evlenmesi: Övez 14-15 yaşlarında iken Ağayunus artık onun evlenmesi gerektiğini düşünür. Göroğlu Övez için kız arar ama kimse ona kızını vermek istemez. Ağayunus Gürcistan'da Leke Padişahın ortanca kızı Gülruh'un Övez'e uygun olduğunu söyler. Sapar Köse başkanlığında yedi yiğit Gülruh'u istemeye gider, fakat padişah böyle bir yağmacının oğulluğuna kızını vermeyeceğini söyler ve her birine kırkar kamçı vurdurup gönderir. Bunun üzerine Göroğlu, kızı hileyle kaçırmak için yola düşer. Şir Hüda Pirinin yardımıyla onu nasıl kaçıracağını öğrenir.Yolda bir kente uğrar. Burada bir zengin adamın toyuna katılır. Orada at yarışına, ozan yarışına ve pehlivanların güreşine katılır. Bütün yarışlarda başarılı olur ve çok ödül alır. Bu kentten ayrılıp Gülruh'un bağbanı Sansar Baba'yı bulur ve Gülruh'un yerini öğrenir.Gülruh'un cadı yengesi Hobnuşan'la dost olur ve onun da yardımıyla Gülruh'u bayıltarak kaçırır. Çamlıbel'e gelince Gülruh'u cadının verdiği bir ilaçla uyandırır. Gülruh uyanınca ona olanları anlatırlar. Gülruh Övez'i çok beğenir. On gün on gece toy yapılır. Nikahlarını Köse kıyar.

---

[6] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 463.

8. Ayçemen: Övez kemale erince Göroğlu ona her yerden kız arar. Göroğlu, Çandıbil'de yaşayan Yakup Bezirgân'dan gezdiği yerlerden bir kız bulmasını ister. Yakup Bezirgân, Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'i görür ve Göroğlu ile Övez'e haber verir. Övez, kızı almaya gitmek için izin ister. Göroğlu, Övez'in bu işin üstesinden gelemeyeceğini bile bile ona izin verir. Göroğlu, Övez'in yanına yüz yiğit vererek Tebli Bahatır'ı onlara baş eder. Övez ve yiğitler yola düşerler. Hacıazım Yurduna yakın iki dağın arasında Alisultan'ın askerleriyle savaşırlarken yetmiş yiğit ölür. Övez, otuz yiğidiyle yoluna devam eder. Şehre yaklaşınca bir bağ görürler. Bu bağ Ayçemen'in bağıdır. Bağın bekçisi Babakul, Övez'i bir ağaca bağlar. Babakul cariyelerin başı Novhalı'ya haber verir. Novhalı Övez'in kim olduğunu öğrenip Ayçemen'e haber verir. Ayçemen Övez'i yanına getirmelerini emreder. Yiğitliğini sınamak için Övez'i zindana attıran Ayçemen'in rüyasına giren Hazret-i Ali Murtaza, Ayçemen'e onu zindandan çıkarmasını, çünkü onun hak âşığı olduğunu söyler.Bunun üzerine Ayçemen, Övez'i zindandan çıkarıp babasından gizli olarak üç gün odasında saklar. Babakul, bu durumu Alisultan'a haber verir. Alisultan, kızını Övez'e vermek için üç şart koşar. Bu şartlara göre onların atı padişahın atıyla yapacağı yarışta başarılı olmalı, onların pehlivanı padişahın pehlivanını yenmeli ve dağın ötesindeki sekiz yüz askerini kırmaları gerekmektedir. Tebli Bahatır'ın boz atı padişahın atlarını geçer. Tebli Bahatır padişahın pehlivanlarıyla güreşir ve hepsini yener. Üçüncü şartı gerçekleştirmek için Göroğlu'na haber verirler.Bütün bu olanlar Göroğlu'nun rüyasına girmiştir.Göroğlu hemen onlara yardıma gider. Göroğlu Piri Şah-ı Merdan'ın yardımıyla dağdaki askerleri öldürür. Hep birlikte Ayçemen'i alıp yedi yün, yedi gece toy temaşa yaparlar.

9. Servican: Göroğlu, Handar Bahatır ile kırkların birkaçını alarak avlanmaya gider. Çandıbil'de kalan Sapar Mehrem (Köse), Veli Hırtman ile Seytek Gırma'yı gönderip Gencim Beyin sürüsünden koyun getirtir. Hep birlikte meclis kurup eğlenirler. Bu sırada Sultan Hünkâr, kendi serdarlarından Şah Sepit'i bir orduya baş edip Göroğlu'nun yurdunu talan ettirir.Bu durumu

haber alan Köse, Övez'le birlikte Ağayunus'a danıştıktan sonra düşmanın peşinden giderler. Göroğlu'nun tekniğiyle savaşırlar ve orduyu dağıtırlar. Şah Sepit on askeriyle kaçar. Köse ve Övez orada biraz dinlenip, içerler. Övez sarhoşluğun etkisiyle Şah Sepit'in peşine düşmek ister. Köse'nin uyarılarına rağmen Övez Şah Sepit'in peşine düşer. Bu sırada Sultan Hünkâr'ın Şah Sepit'e gönderdiği yardımcı orduyla karşılaşır. Övez'i esir alırlar. Köse yaralanır. Köse, Kırat'la Göroğlu'na haber gönderir. Göroğlu durumu öğrenince yardıma gider. Yaralıları Çandıbil'e gönderip Şah Kalender kılığına girerek Sultan Hünkâr'ın kalesine gider. Hünkâr'ın kızı Servican bir cadıdır ve bilmediği dil yoktur. Hünkâr, Övez'in dilinden anlamadığı için kızını çağırır. Servican, Övez'e âşık olur. Köşkteki bütün askerleri büyüyle uyuturak Övez'i kurtarması için Göroğlu'na yardım eder. Hep birlikte Çandıbil'e giderler. Övez'in Gülruh'la evli olduğunu öğrenen Servican, Göroğlu'nun yiğitlerinden Mirim'le evlenir.

10. Övez ve Kırat: On on iki yaşlarındaki Övez, Esen Pehlivanla birlikte avlanmaya gider. İki gece gündüz yol alırlar. uçsuz bucaksız bir çöle gelirler ama hiçbir ava rastlamazlar. Aydere Dağının yanında bir çınarın altında dinlenirlerken Esen Pehlivan uyumaya başlar. Övez, dinlendikten sonra yola devam etmek ister, fakat Esen Pehlivan'ı bir türlü uyandıramaz. Esen Pehlivan'ı zorla kaldırır ve yola devam etmek istediğini söyler.Esen Pehlivan henüz uykusunu almadığını onun yola düşmesini kendisinin arkadan yetişeceğini söyler. Bunun üzerine Övez, Kırat'a binerek tek başına yola devam eder. Edil Şahın Gövdürgül adlı cadısı Övez'i görür. Bir avuç toprağa cadı duası okuyarak gündüzü gece yapar. Havanın birden kararması üzerine Övez yolunu kaybeder. Gövdürgül, Kırat'ın dizginini alır ve onları kendi evine getirip hapseder. Kırat'a ve Övez'e çok işkence yaparlar. Övez'in bu hâli Göroğlu'nun rüyasına girer. Sakı adlı cadısına rüyasını anlatır ve ondan Övez'i bulmasını ister. Sakı bir kırlangıç kılığına girerek Övez'in kaldığı evin penceresine gelir. Övez'e ordan kurtulabilmesi için Gövdürgül'e hoş sözler söylemesini, misafirperverlikleri için teşekkür etmesini söyler. Gövdürgül

Övez'i ve Kırat'ı 40 gün sonra serbest bırakır, fakat Kırat'ın durumu gördüğü işkencelerden dolayı çok kötüdür. Bu sırada Edil Şah büyük bir toy yapmaktadır. Övez de bu toya katılmak ister. Bu toyda at yarışı yapılmaktadır. Birinci gelen atın sahibine Edil Şahın kızı Karagözayım verilecektir. Övez'in atı Edil Şahın oğlunun bindiği atı geçerek birinci gelir. Bu sırada yedi padişahlıktan gelmiş devlerin başı Hebeşi Dev padişahın pehlivanıyla güreşmek ister. Aksi takdirde Karagözayım'ı kaçıracaktır. Padişah, Övez'den yardım ister. Övez de Esen Pehlivan'ı evlendirme vaadiyle güreşmeye razı eder. Esen Pehlivan, Hebeşi Dev'le güreşirken kırklardan yardım ister. Kırklar, Göroğlu'nun hakkı için Esen Pehlivana yardım eder. Esen Pehlivan devleri yener. Bunun üzerine Övez, Karagözayım'la Esen Pehlivanı alarak Çandıbil'e döner. Karagözayım'ı Esen Pehlivanla evlendirirler. Dokuz gece dokuz gündüz toy yapılır.

11. Arap'ın Bağlanması (Arap Reyhan): Göroğlu, Leke Şahın kızını hile ile kaçırmış ve Övez'le evlendirmiştir. Leke Şah, Göroğlu'ndan intikamını almak için Arap Reyhan'dan yardım ister. Arap Reyhan, hazırlığını tamamlayarak tek başına Göroğlu'nu bulmaya gider. Yolda bir yılkıya rastlar ve bir kısrağı kaçırıp yer. Bu yılkı Göroğlu'na aittir. Çobanlar gidip Göroğlu'na haber verirler. Çobanların tarifinden bu adamın Arap Reyhan olduğunu anlayan Göroğlu yiğitlerini alarak yılkının olduğu yere gelir. Arap Reyhan saklanmış olduğu için orada beklemeye başlarlar. Bu sırada Göroğlu, kırk yiğidi ava gönderir. Kendisi Övez'le birlikte kalarak dinlenir. Göroğlu, Övez'i de kırkların peşinden gönderir. Bu sırada Arap Reyhan ortaya çıkar ve yalnız başına uyumakta olan Göroğlu'nu bağlayarak oradan ayrılır. Yiğitler geldiklerinde Göroğlu'nu bulamayınca Çandıbil'e giderler. Bu sırada Kırat, Arap Reyhan'ın elinden kurtulup olanları Ağayunus'a haber vermektedir. Ağayunus, Kırat'ın haberini yiğitlere söyler, ama kimse Göroğlu'nu kurtarmaya cesaret edemez. Bunun üzerine Övez, Köse'yi ve onun sakileri Mirim ile Gammar'ı alarak yola düşer. Köse'nin atı Bozduman çok yavaş gittiği için Övez önden gider. Övez, Göroğlu'nun yardımıyla Arap Reyhan'ı yaralar.

Mirim ve Gammar da yetişirler. Hep birlikte Arap Reyhan'ı öldürüp geri dönerler. Göroğlu Çandıbil'de keyiflerine göre oturan yiğitleri Övez'in hatırı için bağışlar.

12. Kırk Binler: Göroğlu, Arap'ın leşini filine yükleyip Gürcistan'a gönderir. Leke Padişah bu cesedin Arap'a ait olduğunu anlayamamıştır. Arap Reyhan'ın ağabeyi Aman Arap telaşlanır ve Leke Padişahın huzuruna gelir. Aman Arap bu cesedin kardeşine ait olduğunu anlar ve Leke Padişahı öldürmek ister, fakat Leke Padişah, canının bağışlanmasını, Hünkâr Şah ile birleşerek Göroğlu'nu öldüreceğini söyler. Aman Arap kabul eder.Leke Padişah ve Hünkâr Şahın orduları Çandıbil'e doğru yola çıkarlar. Çandıbil'in bekçileri olan Deli Metel ve Seytek Gırma gelen orduyu yiğitlere haber verir, fakat yiğitlerin hepsi sarhoş olduğu için onunla ilgilenmezler. Övez de sarhoş bir hâlde tek başına Kırat'a binerek gelen orduyu görmeye gider, fakat düşman tarafından esir alınır. Göroğlu bu durumu haber alınca Övez'i kurtarmak için yola düşer. Hünkâr'ın Esenhan Padişah adındaki komutanıyla karşılaşır. Kendisini ona Göroğlu'nun Becanlı bir hizmetçisi olarak tanıtır. Esenhan Padişah ondan Göroğlu'nun savaş oyunlarını göstermesini ister. Savaş oyunlarını gösterme bahanesiyle Göroğlu Esenhan Padişahın birçok askerini öldürerek ordusunu dağıtır. Esenhan Padişah kaçarak kurtulur. Göroğlu, ölen askerler ile Esenhan Padişahın kulak ve burunlarını keser.Göroğlu bol ganimet alarak Çandıbil'e gelir. Köse'yi ve kırk yiğidi alarak Övez'i kurtarmak için tekrar yola düşer. Övez'i ordudan Kerem Sultan adında biri yakalayarak Hünkâr'a götürür. Kendine geldikten sonra Övez'i Göroğlu'na elçi göndererek kılıcını, Ağayunus'u, Gülruh'u, Kırat'ı ve elli yıllık zekatını vermesini isterler. Övez bu şartlarda elçi olmayı kabul etmeyince onu çadırın direğine bağlarlar. Hünkâr, Kerem'i elçi olarak gönderir. Kerem Kırat'a binerek Göroğlu'nun yanına gelir, ama atın üzerinde zor durmaktadır. Göroğlu, Kırat'ı onun elinden alır. Hünkâr, tekrar Göroğlu'na üç elçi gönderir. Göroğlu şartları kabul etmiş gibi görünerek Hünkâr'ın yanına gelir. Hünkâr, Göroğlu'ndan Kırat ile gösteri yapmasını ister. Göroğlu, Kırat'ın Övez'i sağ

salim görmeden oyunlarını göstermeyeceğini söyler. Bunun üzerine Övez'i giydirip ata bindirerek meydana getirirler. Göroğlu ve Övez birleşerek oradakileri öldürürler. Hünkâr Şah ordusunda bulunan Ilayhor adlı aşiretten on yedi kişiyi Göroğlu'nun üzerine salar. Göroğlu, Şir Hüda Pirinin yardımıyla onlardan kurtulur.Üçyüzler Dağında Sultan Tokmak ordusuyla Göroğlu ve yiğitlere saldırır. Göroğlu yaralanır. Övez ve Köse Göroğlu'nu alarak Çandıbil'e dönerler.

13. Övez'in Küsmesi: Son savaşta yaralanan Göroğlu'nun yaraları kırk gün geçtiği hâlde iyileşmemiştir. Yiğitler, artık Göroğlu'nun öleceğini düşünerek onun malını mülkünü kendi aralarında paylaşırlar, fakat bu paylaşmada Övez'i hesaba katmazlar. Övez, bu durum karşısında çok gücenir ve Veyennam'a ailesinin yanına dönmeye karar verir. Göroğlu, Övez'in gitmesini istemez, ancak altı ay sonra geri dönmesi koşuluyla ona izin verir. Övez, Veyennam'a gelir, annesini bulur. Yusuf Şah, Övez'e hiç ilgi göstermez. Övez kendi yurdunda üç yıl kalır. Bir gün Yusuf Şah'tan izin isteyerek Çandıbil'e gitmek ister. Amacı, Göroğlu öldüyse onun malını, karısını getirip Şaha hediye etmektir. Yusuf Şah, Övez'in isteğini kabul eder ve ona istediği kadar asker, silah verir. Övez, ordusuyla Çandıbil'e gelir. Bu sırada Göroğlu'nun ölüp ölmediğini anlamak için elçi gönderir. Göroğlu ve yiğitler Övez'in bu davranışına çok üzülürler. Göroğlu hasta yatağından kalkıp savaş için hazırlanır. Övez'in ordusunda Giciroğlu Mustafa Bey adında bir komutan vardır. Göroğlu'nun atası Adıbey, Mustafa'nın babası Gicir'e zamanında bir iyilik yapmıştır. Bunun için Mustafa Beyin amacı Göroğlu'yla savaşmak değil ona yardımcı olmaktır. Mustafa Bey, Göroğlu ile güreşir ve onu altına alır. Göroğlu, ondan canını bağışlamasını isteyince Mustafa Bey, kendini tanıtır. Göroğlu ve Giciroğlu Mustafa barışırlar. Bu sırada Köse ve diğer yiğitler Övez Can'ın ordusunu yenmiştir. Övez Can kurtuluş yolunu bulamayınca Göroğlu'dan özür diler. Göroğlu de genç ve cahil olan Övez'i bağışlar. Göroğlu'nun iyileşmesi ve Övez'in geri dönmesi şerefine on gün on gece toy temaşa yapılır.

14. Cadı Kadın: Nişafur Padişahı Balıbey, sürekli yurdunu talan eden Göroğlu'ndan intikam almak için Kırat'ı kaçırmaya karar verir. Onun kalesindeki Şahmamay Zulman adlı ihtiyar bir cadı beş yüz tümen altın karşılığında hile ile Kırat'ı kaçırabileceğini söyler. Padişah, cadıya izin verir. İhtiyar kadın bir kervanın peşine düşerek Çandıbil'e gelir ve Göroğlu ile karşılaşır. Yalnız başına dolaşan bu kadına acıyan Göroğlu, Ağayunus'un karşı çıkmasına rağmen onun Çandıbil'de kalmasına izin verir. İhtiyar kadın, Çandıbil'de kaldığı süre içinde Kırat'ı kendine alıştırır ve bir gün cadı duası okuyarak kaledeki herkese bir ağrı verir. Göroğlu, bu ağrılar için ihtiyar kadından ilaç ister.O da bayıltıcı bir ilaç vererek kaledeki herkesin üç gün boyunca uyumasını sağlar. Böylece Kırat'a binip Nişafur'a kaçar. Üç gün sonra uyanan Göroğlu, Kırat'ın bu kadın tarafından kaçırıldığını anlar. Şir Hüda Pirinin tavsiyesine uyarak kalender kılığına girip Nişafur'a gider. Burada kırk kalenderle arkadaş olur. İhtiyar bir adamın yanında kalır. Sonra Kırat'ın yerini öğrenir. Kırat'a cadı kadın bakmaktadır. Göroğlu, şahtan izim isteyerek Kırat'ın bakıcısı olur ve bir gece cadı kadını öldürerek Kırat'ı kaçırır.Göroğlu, Çandıbil'den ayrılalı bir yıl olmuştur. Onu merak eden yiğitler, Övez ve Ağayunus'un bulunduğu odaya gelerek haber sormak isterler. Göroğlu Kırat'ı almaya gitmeden önce Övez'e "Bir yıl içinde gelmezsem, Ağayunus'un odasına gir ve hiç kimseye kapıyı açma.Kendini ve anneni koru."demiştir. Bunun için Övez, yiğitlere kapıyı açmaz. Yiğitler, sinirlenerek kapıyı taşlamaya başlarlar. Bu sırada Göroğlu gelir. Yiğitler yaptıkları işten dolayı Göroğlu'nun kendilerini cezalandırmasından korkarak Övez ve Ağayunus'un Göroğlu'nu aldattığını söyleyerek onlara iftira atarlar. Göroğlu, bu habere çok üzülür, ama yine de Övez ve Ağayunus'a işin aslını sorar. Gerçekleri öğrenince Göroğlu rahatlar. Yiğitler de bu iftiralarından dolayı özür dilerler.

15. Göroğlu ve Balı Bey: Nisficihan şehrinde Balı Bey, Dolu Bey, Depel Bahatır adlı üç kardeş han vardır. Onların en küçüğü Depel Bahatır'ın karısı Dilber Cemal, ününü duyduğu Göroğlu'na âşık olur. Hanlar ava gittiği

sırada Göroğlu'nu yanına getirmesi için bir kadını Çandıbil'e gönderir. Göroğlu, bu haberi alınca Ağayunus'un karşı çıkmasına rağmen yola düşer. Göroğlu ve Dilber Cemal yedi gün boyunca birlikte kalırlar. Hanlar avdan dönünce kapıcılar onlara Göroğlu'nun yedi gün boyunca Dilber Cemal'ın odasında kaldığını haber verir. Balı Bey bu duruma çok sinirlenir ve Göroğlu'nun elini bağlatır. Türlü işkenceler yaptıktan sonra onu serbest bırakır. Göroğlu, Çandıbil'e dönerken Balı Beyin yılkıcısının başını keser. Bu durumu haber alan Balı Bey, askerleriyle birlikte tekrar Göroğlu'nun peşine düşer. Göroğlu, bütün askerleri öldürür ve Balı Beyi bağlayarak Çandıbil'e getirir. Balı Beyin kendisine yaptığı işkencelerin aynısını Göroğlu, ona yapar ve sonra dost kalmak şartıyla onu serbest bırakır. Balı Bey, yurduna dönerken kardeşleri ona yardım için gelmektedirler. Dolu Bey ve Depel Bahatır o sırada bekçilik yapan Övez'i esir alırlar. Çok içirip onu sarhoş ederek kendi dinlerine alırlar. Hep birlikte Göroğlu'ya saldırırlar. Bu sırada Övez de Göroğlu'na doğru at sürer. Göroğlu bütün askerleri öldürür. Bu sırada Övez kendini Araz Çayına atar. Göroğlu, onu çekip alır ve barışırlar.

16. Telli Hanım: Yetişkin olan Övez, evlenmeye karar verir. İsfihan Yurdunda Esenhan adlı padişahın Tellihanım adlı bir kızının olduğunu öğrenir ve onu almaya karar verir.[7] Göroğlu'ndan izin ister, fakat Göroğlu Övez'in bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünür. Övez, izin vermediği için Göroğlu'na küser. Bunun üzerine Göroğlu, Demircioğlu ile bir pehlivan yiğidi ve birkaç seçme askeri Övez'e yardımcı olarak verir. Böylece Övez, sekiz yiğitle birlikte yola düşer. İsfihan Şehrine gelirler ve Demircioğlu, Esenhan'a Göroğlu'nun selamını söyleyerek kızını ister. Esenhan, "Göroğlu'nun kendisi gelip isteseydi belki verirdim. Ama, yolculara verip göndermek için benim kıra bıraktığım kızım yok." der. Bunun üzerine dokuz yiğit Esenhan'ın ordusuyla savaşmaya başlar. Askerler onları esir alıp zindana atarlar. Bu durum Göroğlu'nun rüyasına girer ve uyanır uyanmaz yiğitlerini toplayarak onlara yardıma gider. Göroğlu, İsfihan'a geldiğinde padişah Övez'i asmak üzeredir. Göroğlu, gerçek

[7] 727 numaralı el yazmada Esenhan Padişahın yurdu Gürcistan'dır. Bkz.: Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 451.

kimliğini tanıtmadan padişahın yanına gelir. Bu sırada yiğitler halkın içinde gizlenip Göroğlu'nun onlara işaret vermesini beklemektedir. Padişahın bir veziri Göroğlu'nun dutarını görür ve kendilerine türkü söylemesini ister. Göroğlu, türkü söyleyerek onları oyalamaya çalışır, fakat söylediği türkülerden padişah onu tanır. Bunun üzerine Göroğlu, yiğitlerine savaşmaları için işaret verir. Övez'i ve diğer yiğitleri kurtarırlar. Geri dönerken bir yolcudan Tellihanım'ın yerini öğrenirler. Demir Kapı Derbent adlı yerin arkasında bir vilâyette han olan Kudalı Reyhan'ın kardeşi Burcu Bey, Tellihanım'ın sözlüsüdür. Göroğlu, Burcu Bey ağzından bir hat yazarak elçi kılığında Tellihanım'ın yanına gelir. Tellihanım'ı kolundan tutarak atın terkisine alıp kaçırır. Burcu Bey ve Reyhan onların peşine düşer. Göroğlu, Burcu Beyi öldürür. Övez de Reyhan'ı öldürmek üzereyken Göroğlu ona engel olur. Reyhan'ı bağışlarlar. Hep birlikte Çandıbil'e dönerler. Övez ve Tellihanım için düğün hazırlıkları başlarken Övez, Tellihanım'la evlenemeyeceğini çünkü onu kendisinin değil, Göroğlu'nun kaçırdığını söyler. Bunun üzerine Göroğlu ve Ağayunus Övez'e küserek Çandıbil'den ayrılmaya karar verirler. Övez, bu durumdan pişmanlık duyar ve onlardan özür diler. Göroğlu, onu affeder ve düğün yapılır.

17. Erhasan: Göroğlu, Çandıbil'e han olduktan sonra pirlerinden ruhsat diler. Pirler, Göroğu'na dileğini sorarlar. Göroğlu keskin kılıç, şöhret ve pehlivanlık diler fakat yerine geçecek bir oğul dilemeyi unutur. Pirler onun dileklerini gerçekleştirir fakat başka dilek hakkı olmadığı için oğlu olmayacağını söylerler. Göroğlu, oğul isteğinde diretince pirler ona Erem Padişahın kızı Gülsanem ile evlendiği zaman onun bir oğlu olacağını söylerler. Göroğlu Erem Padişahına gidip kızını ister. Erem padişah, Buldur Kasap'ın elinde bulunan oğlanı getirip kendi kızına kardeş yapması şartıyla Göroğlu'nun isteğini kabul eder. Göroğlu, Kasap'a verip oğlunu almak için Erem Padişahtan dört boynuzlu, altın saçlı bir koç alır. Kasap oğlu ile kırda gezerken Göroğlu gelir. Göroğlu, Kasap'a "Senin oğluna dört boynuzlu, altın saçlı bir koç getirdim."der ve uzak bir yere sakladığı koça doğru hep birlikte

yürümeye başlarlar. Bu sırada Övez yorulduğu için Göroğlu onu atın terkisine alır. Koçun yanına geldiklerinde Göroğlu, Kasap'ı orada bırakarak Övez'i kaçırır. Kasap, padişaha haber verir. Padişah, Kengan'ı onların peşinden gönderir. Kengan önceden şöhretini işittiği Göroğlu'na elini kolunu bağlatarak padişahın askerlerini kandırır ve Göroğlu'nun Övez ile kaçmasına yardım eder. Daha sonra kendisi de Çanlıbel'e gelerek yiğitlere katılır. Göroğlu,yolda bir bezirgândan yolun padişahın askerleriyle dolu olduğunu öğrenir. Bunun için Erem padişahına gitmeden önce Övez'i Çandıbil'e bırakmaya karar verir. Yolda Fulu Bey adlı bir padişahla karşılaşır. Fulu Beyin kahırlı bakışından şüphelenen Göroğlu ona kimliğini söylemez. Fulu Bey Göroğlu'nu tanır ve ona saldırır. Göroğlu bir nağra atar ve bütün askerler korkudan bayılır. Göroğlu Çandıbil'e geldikten sonra yiğitleriyle birlikte mecliste saz çalıp eylenirken sazının kapağını döver. Tamir ettirmek için Dalhat Ağılında Kurban ustaya giderler. Kurban usta sazı tamir ettikten sonra Göroğlu onun çırağını da çekip alarak kırklarıyla birlikte Çandıbil'e gönderir. Kendisi de Erem Padişaha gider. Gülsanem ile evlenir. Üç ay onunla kaldıktan sonra yolculardan birçok padişahın Çandıbil'e saldırmak için hazırlık yaptıklarını öğrenir. Hamile olan Gülsanem'e bir oğlu olursa adını Hasan koymasını, Kırat'tan olan taya da Akkuş adını vermesini söyler. Bir kamçı, bir yüzük ve bir yazılı hat bırakarak on beş yaşına geldiğinde bunları Hasan'a verip onu yanına göndermesini tembihler.

Göroğlu Çandıbil'e döndüğünde canı meyve yemek ister, fakat bahçesinde hiç meyve yoktur. Göroğlu Fulu Beyin bahçesinde çok meyve olduğu için oradan meyve getirilmesini emreder. Kengan ve Övez oradan meyve getirmeye gönüllü olur. Kengan ve Övez Fulu Beyin bağından meyve toplarken askerlere yakalanırlar. Fulu Bey onları esir alır ve Göroğlu'nun Kırat'ı göndermesi şartıyla Kengan'ı serbest bırakacağını söyleyerek Övez'i Göroğlu'na gönderir. Göroğlu, Kırat'ı verir ve Kengan'ı kurtarır. Göroğlu, Kırat'a tekrar kavuşmak için tabip kılığına girer ve Fulu Beyin sarayına gelir. Fulu Bey, yanına kimseyi yaklaştırmayan Kırat'ı ehlileştirmesi için

Göroğlu'nun Kırat'a binmesine izin verir. Göroğlu bu fırsatı değerlendirerek Kırat'la birlikte oradan kaçar.

Bu sırada Gülsanem bir oğlan doğurur ve adını Hasan koyar. Hasan on beşine geldiğinde rüyasında yeşil örtülü hacılar görür. Hacılar ona babası Göroğlu'nu bulmasını ve hak aşığı kara vezirin kızı Beklimhan'ı alması gerektiğini söyleyip kaybolurlar. Erhasan annesine olanları anlatır ve babasının emanetlerini de alarak yola çıkar. Çandıbil'e gelir. Bu sırada Göroğlu mecliste Övez'e etrafı kolaçan etmesini söyler. Övez dışarı çıktığında Hasan'ı ve atını görür. Göroğlu, Övez'den o atı almasını ister. Övez, Erhasan'dan atını ister. Erhasan vermez. Konuşma sırasında Övez Erhasan'ın Göroğlu'nun oğlu olduğunu öğrenir. Göroğlu ve Erhasan görüşürler hep birlikte mecilste eğlenirler. Günlerden bir gün bir pehlivan Dürbey adlı bir padişahın müslümanlara kötü davrandığını haber verir. Göroğlu bu padişahı engellemek için kırklarıyla Dürbey'e gider. Kapıdan girecekleri sıra Göroğlu şehrin yolunu öğrenmesi için Övez'i görevlendirir. Övez dilenci kılığına girerek dolaşmaya başlar. İki adam, niyetini anlayarak onu yakalarlar ve padişaha teslim ederler. Göroğlu, Övez'in yakalandığını rüyasında görür ve onu kurtarmak için bezirgân kılığına girer. Padişaha giderek yanlışlıkla kendi adamını yakaladıklarını söyler ve Övez'i serbest bıraktırır. Övez'i alan Göroğlu hemen Dürbey Padişaha saldırır. Erhasan, Dürbey'le tek başına savaşmak için babasından izin alır. Erhasan Dürbey Hanın ordusunu dağıtır; fakat Dürbey hanın askerlerine yardıma gelen Eldır Hanla karşılaşır. Eldır Han, Erhasan'ın Göroğlu'nun oğlu olduğunu öğrenince korkar ve meydanı terkeder.

Günlerden bir gün yeşil örtülü hacılar, düşünde Erhasan'a Kara vezirin kızını alması gerektiğini hatırlatır. Göroğlu, tek başına gitmek isteyen Erhasan'a "Başına zorluk gelse ateşe atarsın." diye sakalından üç kıl koparark verir. Erhasan, Derim (Derem) iline gelir ve çardak başında Beklimhan'ı görür. İkisi anlaşıp kaçarlar. Padişah sekiz askeriyle onların peşine düşer. Erhasan yaralanır. Göroğlu, bunları rüyasında görür ve kırklarıyla Derim padişahın üstüne gider. Askerlerini öldürdükten sonra

Padişahla barışırlar ve kızı da alarak Çandıbil'e dönerler. Günlerden bir gün Erhasan, Eldır Hanla savaşmayı vaadettiğini hatırlar. Övez ve kırklarla yola düşer. Savaşta Erhasan Allah'ın emriyle maraz olur. Dilsiz, ağızsız kalır. Kırklar, düşmandan korkarak Erhasan'ı Övez'e bırakıp kaçarlar. Düşman askerleri Övez'i yakalarlar, fakat Erhasan kaçarak kurtulmuştur. Göroğlu rüyasında bu olanları görür ve çok yaşlı olmasına rağmen onlara yardım etmek için yola düşer. Eldır Hanın Ağamet adlı serdarı Göroğlu'nu görür. Askerler Göroğlu'nun nağrasından korkarak bayılır. Ağamet, canını bağışlaması için Göroğlu'na yalvarır. Göroğlu, Övez'i Eldır Hanın elinden ancak hileyle alabileceğini düşünerek çok yaşlanmış ve elden ayaktan düşmüş gibi davranır. Eldır Han, bu yaşlı Göroğlu'ndan zarar gelmeyeceğine inanarak Övez'i serbest bırakır. Göroğlu Övez'e kavuşunca hemen Eldır Hanın ordusuyla savaşır. Hepsini öldürüp Çandıbil'e dönerler. Bu sırada Erhasan da Çandıbil'e dönmüştür.

18. Perinin Küsmesi: Göroğlu, Nişafur'dan Kırat'ı alıp geldikten sonra kırk gece-gündüz keyif, sefa ile meşgul olur. Kırkıncı gün şarabın da etkisiyle elindeki tabağı yere vurur. Aslan gibi kükreyip Övez'e söylenir. Bunun sebebi Sapar Köse'nin çıkardığı bir dedikodudur. Sapar Köse, "Sultan Göroğlu, Nişafur'a gittiğinde Ağayunus Peri ile Övez Han arasında karı-kocalık ilişkileri olmuş." diye bir dedikodu çıkarmıştır. Ağayunus Peri, Göroğlu'nun kıskançlığına dayanamayarak Gülşirin cariyeyi de alıp Kaf Dağına gider. Göroğlu, kendine geldiğinde yaptığı işe pişman olur. Övez'den Ağayunus Periyi getirmesini ister. Övez, Kırat'a binerek Kaf Dağına gitmek için yola düşer. Yolda bir devle karşılaşır. Bu devi yenmek için Allah'ı, pirleri ve Göroğlu'nu anarak dua eder. Duadan sonra gayrete gelir ve devi öldürerek Ağayunus'a ulaşır. Ağayunus'a geri dönmesi için yalvarır. Ağayunus da dayanamayıp Övez ile tekrar Çandıbil'e döner. Bu sırada Göroğlu, kırk yiğidin de önerisiyle Sapar Köse'yi affeder. Hep birlikte Ağayunus'un gelişini kutlarlar.

19. Merdivenli: Pirlerin mekânı İsfihan'da Cihan Padişahın kızı Huraman Peri Göroğlu'nun methini işitir ve ona gıyaben âşık olur. Gizlice Göroğlu'na adam gönderip, gelip kendisini götürmesini ister. Göroğlu, bu kızın Handan Bahatır'a layık olduğunu düşünür ve onu getirmeye karar verir. Kırklar Göroğlu'nun gitmesine razı olmaz. Övez Serdar, bu kızı getirmeye gönüllü olur. Göroğlu, onun gitmesine izin verir. Övez, Kırat'a binerek İsfihan'a gelir. Burada ihtiyar bir kadının evine misafir olur. Kendisini Göroğlu'nun gazabından kaçan bir adam olarak tanıtır. Bu sırada Huraman Peri Göroğlu'nun atına denk bir at bulmaları için şehirde tellal çağırttırır. Övez tellalları işitince Huraman Perinin yanına gider. Huraman Peri onun atını almak isteyince Övez ona kimliğini açıklar. Övez, Kırat'ı denemesi bahanesiyle Huraman Periyi atına bindirir. Böylelikle birlikte kaçarlar ve çok yüksek, uçurumlu bir dağın başına çıkarlar. Cihan Şah askerleriyle birlikte onların peşine düşer, ancak bu yüksek dağa tırmanamazlar.360 basamaklı 360 merdiven dayayarak dağa tırmanmaya çalışırlar. Bu sırada Övez ve Huraman Peri onlara taş atarlar. Övez, Kırat'ı göndererek Göroğlu'nu çağırttırır. Göroğlu, Kırat'la birlikte gelerek Cihan Şahın askerleriyle savaşır. Hep birlikte Çandıbil'e dönerler. Huraman Periyi Handan Serdar'a nikahlarlar.

20. Harmandeli: Rum vilâyetinde Arslan Zengin adında zengin bir adam vardır. Onun on altı-on yedi yaşlarında Harmandeli adlı bir kızı vardır.

Harmandeli kendisiyle evlenecek kişinin sözde, güreşte kendisini yenmesi gerektiğini tüm ahaliye bildirir. Sözde, güreşte Harmandeli'ye yenilenin kellesi kesilmektedir. Harmandeli aradığı gibi birinin olup olmadığını öğrenmek için ihtiyar, falcı bir kadına gider. İhtiyar kadın Göroğlu'nun tam onun istediği gibi olduğunu söyler. Harmandeli, Göroğlu'nu getirmesi için ihtiyar kadını görevlendirir. İhtiyar kadın gelip Göroğlu'na haber verir. Göroğlu, Harmandeli'ye gitmek için Ağayunus'tan izin ister. Ağayunus, Göroğlu'na gitmemesini ama gidecekse Şehr-i Bostan'da Âşık Aydın Pirin hizmetinde kırk gün çalışıp onun hayır duasını alıp öyle gitmesini önerir. Göroğlu, Âşık Aydın Pire uğramadan hemen Harmandeli'nin yanına gider, fakat hem sözde hem

de güreşte ona yenilir.Göroğlu, kendisini öldürmemesi için Mirim ve Gammar adlı yiğitlerini Harmandeli'ye vereceğini söyler. Harmandeli, Göroğlu'nun canını bağışladığını artık gidebileceğini söyler. Göroğlu, gitmemek için diretince Harmandeli ondan kurtulmak için evlendikten sonra onunla görüşeceğine dair söz verir.Göroğlu, Çandıbil'e gelip Mirim ve Gammar adlı hizmetçi oğlanlarını ava götürmek bahanesiyle Harmandeli'nin bağına götürür. Bağda meyve toplarlarken önce Gammar sonra Mirim Harmandeli'nin hizmetkârlarına yakalanır. Asılacakları sıra bunlar Göroğlu'nun bağda kendilerini beklediğini söyler. Bunun üzerine Harmandeli, Mirim ve Gammar'ı Göroğlu'na gönderip hemen buradan gitmelerini yoksa üçünün de kellesinin kesileceğini söyler. Göroğlu bu şekilde de Harmandeli'ye ulaşamayacağını anlayınca Âşık Aydın Pirin yanına gider ve onun hizmetinde kırk gün çalışır ve Çandıbil'e döner. Bir gün Aşık Aydın Pir rüyasında bir kız görür. Bu kızın kim olduğunu müritlerine sorar. Kimse bilemez. Onun Kerem Deli adlı bir sofisi bu kızın Harmandeli olduğunu söyler. Aşık Aydın Pir ve Kerem Deli Harmandeli'ye giderler. Kerem, sözde ve güreşte Harmandeli'yi yener, fakat Harmandeli, Kerem Deli'yi daha çok zorlamak için onu küçümser. Bu duruma tahammül edemeyen Kerem Deli, Âşık Aydın Pirden Harmandeli'ye haddini bildirmesini ister. Aşık Aydın Pir de bir gece görünmez olup tuhaf sesler çıkararak Harmandeli'nin kapısından geçer. Harmandeli çok korkar ve ertesi gün bir evliyanın türbesini ziyaret etmeye karar verir. Aşık Aydın Pir da bu türbenini yakınında bir çukura saklanır ve evliyaya ziyarete gelen Harmandeli'yi tekrar korkutur. Sonunda hatasını anlayan Harmandeli Aşık Aydın Pir'den ve Kerem Deli'den özür diler. Hep birlikte saraya dönerken Arslan Zengin kızının yanındaki bu adamların huyu bozuk cinli olduğunu söyleyerek onları saraydan attırır. Aşık Aydın Pir de gece Hünkâr Şahın rüyasına girer ve onu korkutur. Hünkâr Padişah uyanınca Aşık Aydın Piri bulup kendisinden ne istediğini sorar. Aşık Aydın Pir de Harmandeli'yi istediklerini ama Arslan Zengin'in kendilerine kötü davrandığını söyler. Hünkâr Şah, Arslan Zengin'le konuşur ve Harmandeli'yi Kerem Deli'ye vermeye ikna eder. Kerem Deli, Harmandeli'yi kendi yurdu olan Şehr-i Şirvan'a götürür.

Burada büyük bir düğün yapılır. Kerem Deli'nin babası Usta Badam marangoz, dülgerci, afyon tiryakisi bir adamdır. Kerem Deli, Harmandeli'yi babasına emanet ederek Aşık Aydın Pirle birlikte Şehr-i Bostan'a döner. Bu sırada Göroğlu, geçen kervanlardan Harmandeli'nin Şehr-i Şirvan'a gittiğini öğrenir. Harmandeli'nin kendisine verdiği sözü hatırlayarak Şehr-i Şirvan'a doğru yola çıkar. Kırk yiğide nasihat vermesi ve Övez'e talim vermesi için Köse'yi Çandıbil'de bırakır. Köse de Göroğlu'ndan dönüşte kendisine bir hanım getirmesini rica eder. Göroğlu Usta Badam'ı bulur. Ona sazını yaptırır ve yemeklerine bayıltıcı ilaç katarak onları bayıltıp Harmandeli'nin odasına gider. Harmandeli sözünü hatırlayarak bir gece ona hizmette bulunur.Göroğlu üç ayda bir onu ziyarete geleceğini söyler ve ayrılır. Göroğlu dönüşte Usta Badam'ın büyük kızını da kaçırarak Çandıbil'e gelir. Bu kızı Köse'ye nikahlar.

21. Sapar Mehrem: Sapar Mehrem, Şehr-i Bostan'dan Usta Badam'ı kızı Gülşirin ile nikahlanır. Düğünden sonra Gülşirin hazırlanarak oradan kaçmaya niyetlenir. Sapar Mehrem Gülşirin'i odada bulamayınca dışarı çıkar. Gülşirin atın üstündedir ve ona bir işi olduğunu bitirince döneceğini söyler ve gider. Sapar Mehrem, üzülerek Göroğlu'na gider ve Gülşirin'i getirmek için yola çıkacağını söyleyerek yanına Övez Han'ı vermesini rica eder. Göroğlu Övez Hanla Sapar Köse'nin bu işin üstesinden gelemeyip kendi adını rezil edeceklerini düşünür, ama Köse'nin yalvarmasına dayanamayıp onlara izin verir. Övez Kırat'a biner ve Sapar Mehrem ile birlikte yola düşer. Bir havuz başına gelirler. Burası Kırk Kalenderin mekânıdır. Şah Kalender onlara nereye gittiklerini sorar. Övez olanları anlatır ve Şah Kalender'den yardım ister. Şah Kalender, Gülşirin'in Yazım Berzengi'nin sözlüsü olduğunu, fakat Gülşirin'in kaçırılmasından Usta Badam'ı sorumlu tutan Berzengi'nin şimdi ona işkence yaptığını söyler. Gülşirin de babasını Berzengi'nin elinden kurtarmak için Çandıbil'den kaçmıştır. Şah Kalender, Berzengi'nin çok güçlü ve zalim bir adam olduğunu, Usta Badam'ı ve Gülşirin'i kurtarmak için Övez ile Köse'ye yardım edebileceklerini söyler. Övez ve Köse kalender kılığına girip Kırk Kalenderle birlikte dolaşmaya başlar. Bu sırada Köse, Gülşirin'i

görmeye çalışırken Yazım Berzengi'nin eline düşer. Kırat kaçarak Övez'in yanına gelir. Şah Kalender, Yazım Berzengi'ye gidip Pazar günü kırk kalenderin ona misafir olacağını söyler. Pazar günü kalenderlerle birlikte Övez de Berzengi'nin kalesine gelir. Yemekten sonra Şah Kalender içkilere haşhaş katarak herkesi bayıltır. Övez, Sapar Köse'yi, Usta Badam'ı ve Gülşirin'i kurtarır. Hep birlikte Berzengi'yi de bağlayıp Çandıbil'e gelirler. Göroğlu, imana gelmesi şartıyla Berzengi'yi affeder. Berzengi de bir daha kimseye zulüm yapmayacağına söz verip oradan ayrılır.

22. Handan Bahatır: Göroğlu'nun Handan Bahatır adlı şakacı bir yiğidi vardır. Göroğlu, Şirvan'a Harmandeli'yi görmeye gittiğinde Handan Bahatır, Köse'ye bir şaka yapar. Bir gece Seytek Gırma'nın para torbasını alıp uyumakta olan Köse'nin koltuğuna koyar. Seytek Gırma uyandığında para kesesinin Köse'de olduğunu görür ve onu hırsızlıkla suçlar. Köse de bu duruma çok kızıp Çandıbil'den ayrılmaya karar verir. Handan Bahatır yaptığı şakayı anlatıp onu geri çevirmeye çalışır, fakat Köse, gitmekten vazgeçmez. Köse, Çandıbil'den çıkıp tek başına giderken yolunu Hünkâr Şahın adamları çevirir. Onu esir alıp götürürler. Bu sırada Handan Bahatır da Köse'nin peşinden gitmektedir. Handan Bahatır uzaktan Köse'nin Hünkâr Şahın adamlarının eline düştüğünü görür. Onları takip edip Hünkâr Şahın yurduna gelir. Burada ihtiyar bir kadının evine misafir olur. Bu kadın Hünkâr Şahın ordubaşısının hizmetçisidir. Handan Bahatır, kimliğini bildirmeden bu kadına saraydaki işlerinde yardımcı olur. Ordubaşının kızı Servigül, uzaktan Handan Bahatır'ı görür ve ona âşık olur. Handan Bahatır'la görüşür ve onun asıl amacını öğrenip ona yardımcı olmak ister. Handan Bahatır, Servigül'ün yardımıyla Köse'nin yerini öğrenir ve ordubaşı kılığına girerek onu kurtarır. Servigül'ü de alarak Çandıbil'e giderler. Yolda Handan Bahatır'ın uyuduğu bir sırada Köse, Servigül'e sahip olmak ister, fakat bir erkek kadar iyi dövüşen Servigül ondan kurtulup Handan Bahatır'ı uyandırır. Handan Bahatır, bu olay üzerine Köse'yi öldürmek ister, fakat Servigül ona engel olur. Yaptığı işe pişman olan Köse'yi affedip hep birlikte Çandıbil'e dönerler. Bu sırada

Göroğlu da Şirvan'dan dönmüş, yanında da Usta Badam'ın kızı Gülşirin'i getirmiştir. Gülşirin'i Köse'ye, Servigül'ü de Handan Bahatır'a nikahlayıp düğün yaparlar.

23. Bezirgân: Ağayunus Peri, Harmandeli'yle görüşen Göroğlu'nu küçümsemeye başlar. Onun er değil ercağız olduğunu söyler. Asıl erin ise Salsal neslinden Akbeyoğlu Bezirgân'ın olduğunu söyler. Akbeyoğlu on sekiz yıldır Göroğlu'na hiç baç vermemiştir. Göroğlu bir gün onun yolunu keser ve kimliğini bildirmeden baç ister, fakat Akbeyoğlu ona baç vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine Göroğlu onun gücünü sınamak için İsfehan'dan getirilmiş yayını kullanmasını ister. Özel bir duası olan bu yayı ancak o duayı bilenler çekebilir. Bezirgân bu duayı okur ve yayı çeker. Göroğlu bu durum karşısında şaşırır ve oradan uzaklaşıp kırk yiğidin yanına gelir. Köse, Bezirgân'ı öldürmekten vazgeçen Göroğlu'nu tekrar ikna etmeye çalışır. Onun amacı bol ganimet almaktır. Göroğlu'yu ikna etmesi için Övez'le konuşur. Övez, Göroğlu'nu ikna eder. Göroğlu tekrar Bezirgân'ın yolunu keser, fakat Bezirgân bundan rahatsız olur ve Göroğlu'nu altına alır. Göroğlu'nun yenildiğini gören yiğitler kaçarlar. Övez ise kaçan yiğitleri Göroğlu'nu yalnız bırakmamak için geri çevirmeye çalışır. Bu sırada Göroğlu, evlatsızlığını, yurdunda kendini bekleyenlerin olduğunu söyleyerek ağlar. Bezirgân ona acır ve kardeş olmak şartıyla 500 tümen altın verip onu serbest bırakır. Göroğlu 500 yüz tümen altınla yiğitlerinin yanına gelir. Göroğlu, Çandıbil'e dönerken yolda Zeynel adlı ihtiyar bir kadına uğrar. Göroğlu ne zaman bir yerden ganimet alsa bu kadına bir iki tenne verip gönlünü almaktadır. Zeynel kadın Göroğlu'na bu parayı nerden aldığını sorar. Göroğlu da Akbeyoğlu Bezirganın verdiğini onunla dost olarak ayrıldığını bildirir. Zeynel kadın, Göroğlu'na Bezirgan'ın hiçbir zaman dost olmayacağını onun Ağayunus'ta gözü olduğunu ve öldürülmesinin daha iyi olacağını söyler. Bunun üzerine Göroğlu, geri dönüp Bezirgân'ı okla vurur. Bezirgân, son nefesinde kendi mertliğine karşılık namertlik yapan Göroğlu'ndan cesedini ortada bırakmamasını rica eder. Ayrıca kız kardeşi Aysultan'ı Karahan Devden kurtarmasını rica edip ölür.

Göroğlu, Bezirgân'ın cesedini orada bırakıp malını alıp Çandıbil'e döner. Ağayunus bütün olanları tırnağından görmüştür. Göroğlu'nun namertliğine kızar. Göroğlu'na yaptığı işin yanlış olduğunu, Zeynel kadının fesat birisi olduğunu söyler. Göroğlu, yaptığı işe pişman olur. Gidip Zeynel kadını öldürür. Ağayunus'un da gönlünü almak için hemen Bezirgân'a bir kümbet yaptırır ve altın tuğ diker. Malını da onun Aysultan'a götürüp teslim ettirir. Ağabeyine ne olduğunu soran Aysultan'a Köse yalan söyler. Bezirgân'ın birkaç gündür Göroğlu'na misafir olduğunu ancak cümcüme hastalığına yakalanıp öldüğünü söyler. Aysultan bir tacirden ağabeyini öldüren kişinin Göroğlu olduğunu öğrenir. Çandıbil'e gidip Göroğlu'ndan intikam almaya karar verir. Bu sırada Göroğlu yiğitleriyle ava çıkmak üzeredir. Göroğlu, yolda Aysultan ile karşılaşır. Ona kimliğini bildirmez ve kendini Göroğlu'nun namertliğine kızıp onun yanından ayrılan bir yiğit olarak tanıtır. Aysultan onlardan ağabeyinin mezarının yerini sorar. Hep birlikte Bezirganın kümbetine giderler. Aysultan, ağabeyinin cesedinin ortada bırakılmamasına şaşırır ve Göroğlu'nun hem namert hem de namert bir insan olduğunu söyleyer. Aysultan'ın burada çok ağlamasına dayanamayan Göroğlu, kendinin Göroğlu olduğunu açıklayıp bütün olanları anlatır ve Aysultan'a hançerini vererek ölmeye hazır olduğunu söyler. Aysultan, Göroğlu'nu affeder ancak onun Hint şehrinin hakimi Karahan Dev (Karahan Töre)'i öldürmesini ister. Karahan Dev, Aysultan'la evlenmek istemektedir ama Bezirgân'dan korktuğu için ona yaklaşamamaktadır. Bezirgân'ın ölümü üzerine Aysultan korumasız kalmıştır. Göroğlu Karahan Devi öldüreceğine söz verir. Hep birlikte Bezirgân'ın kalesine giderler. Göroğlu, bir hücreye saklanır ve Karahan Devin gelmesini bekler. Karahan Dev gelince Aysultan onu oyalamak için yıkanmasını ister. Karahan Dev dışarda yıkanırken Göroğlu çıkar ve onu öldürür. Göroğlu Aysultan'ı da alıp Çandıbil'e döner. Aysultan'ı da kendi yiğitlerinden Taymaz'a nikahlar. (954 numaralı el yazmada Aysultan Övez'le nikâhlanır.s.577.)

24. Göroglu Bey ve Davut Serdar: Göroğlu ile Aysultan Gürcistan halkının serdarı kim olacak, diye düşünürler. Sonunda Gürcistan halkının

serdarlarını kendilerinin seçmesine karar verirler. Yurdun yaşlıları toplanıp Davut Serdar'ın hanlığa uygun olduğunu söylerler. Davut Serdar, Bezirgân'ın sadık adamlarından biridir. Göroğlu, Davut Serdar'ı han ilân eder. Gürcistan'da bayram olur. Davut Serdar, işini en iyi şekilde yapacağına söz verir ve hemen bir ordu kurar. Göroğlu'nun yiğitleri Davut Serdar'ın askerlerine savaş usüllerini öğretir. Sonra hep birlikte ava giderler, eğlenirler. Göroğlu ve Aysultan, Davut Serdar'la vedalaşıp Çandıbil'e döner. Çandıbil'de Aysultan, Taymaz Beye gönül verir. Ağayunus ve Göroğlu ile konuşur. Göroğlu bu işin uygun olduğunu söyler. Aysultan ve Taymaz Beyin düğün hazırlıkları başlar. Göroğlu'nun yiğitlerinden Veli Hırtman, aslında Göroğlu'nun gizli düşmanıdır. O, Sultan yurdundan Murat Hanın neslinden Osman Bey ile Hasan Beyin adamıdır. Onun niyeti Taymaz Beyi bir şekilde öldürüp Aysultan'la evlenip Gürcistan'a han olmaktır. Ayrıca Davut Serdar'la Göroğlu'nun arasını bozmak istemektedir. Göroğlu, düğüne davet edilecekleri belirlemek için Molla Maşrık'la görüşür. Molla Maşrık da Veli Hırtman gibi sultanın adamlarından biridir. Molla Maşrık düğüne Osman ve Hasan Beylerin çağrılmasını önerir. Göroğlu kabul eder. Düğün sırasında Veli Hırtman ile Hasan Bey nikahı bağlamaya çalışırlar, fakat beceremezler. Göroğlu, onların niyetini anlamak için Meyrem can ve Gammar can adlı adamlarını görevlendirir. Meyrem ve Gammar Veli Hırtman'ı takip edip sultanın adamlarıyla aralarında geçen konuşmaları gizlice dinlerler ve Göroğlu'na haber verirler. Göroğlu, düğün bitince Veli Hırtman'ı zindana attırır. Molla Maşrık da Kuran'a el basarak bir daha casusluk yapmayacağına söz verir.

25. Tebli Bahatır: Esenhan Padişah, Göroğlu'nun Kızılbaş yolcu kervanını tuttuğunu işitir ve iki oğluyla birlikte kırk yiğidi onu öldürmeleri için gönderir. Göroğlu Alameydan Çölünde dağın arasında gezerken onlarla karşılaşır. Niyetlerini öğrenince onların gözlerini çıkarır. Bunun üzerine Esenhan Padişah her yerden pehlivanları toplayıp Göroğlu'ya saldırmak için hazırlanır. Hasan adlı bir tüccar bu durumu Göroğlu'na haber verir. Göroğlu da kırk yiğidin savaşa hazırlanması için emir verir, fakat Tebli Bahatır, bu emri

dinlemez, çünkü Göroğlu'nun akrabası Gülşirin, Kızılbaş ilinden gelen Tebli Bahatır'ı her fırsatta küçümsemekte ve onu kızdırmaktadır. Göroğlu, Tebli Bahatır'ın gönlünü alır ve onu haberci olarak Esenhan Padişahın ordusuna gönderir. Tebli Bahatır, Esenhan'a gidip Göroğlu'nun mertliğine karşılık Gülşirin'e kızdığı için onlardan yana olduğunu söyler.Tebli Bahatır, Esenhan'a Göroğlu'nun gelin kıza düşkün olduğunu, onu bu yolla ele geçirebileceklerini söyler. Esenhan, Göroğlu'nun yoluna kızların gülüp oynadığı bir meclis kurar. Tebli Bahatır da bir yerde saklanıp Göroğlu'nun gelmesini bekler. Bu sırada Göroğlu, yiğitlerini çevreye dağıtır. Övez ile Demircioğlu'nu da çağırdığı zaman gelmeleri için bir tarafa gönderir. Göroğlu buradan geçerken kızların içinde Esenhan'ın kızı Gülperi'yi görür. Ondan mey ister. Kızlar meye bayıltıcı ilaç katıp verirler. Göroğlu bayıldığı zaman Tebli Bahatır onu bağlatıp Araz Nehrinin kenarına attırır. Kırat'ı da alıp Esenhan'ın şehir dışında bulunan yılkısına götürmek için yola düşer. Yolda Övez'le karşılaşan Tebli Bahatır onu kandırarak Dorat'ı elinden alır. Göroğlu, Araz Nehrinin kenarında yatarken Hızır Aleyhisselam gelir ve ona İstanbul padişahı Cafer Hanın oğlu Hasan'la karşılaşıp onun atını almasını ve böylece Kırat'a yetişmesini, buna karşılık Hasan'ı Söyünhan Padişahının kızı Gülperi'ye kavuşturmasını söyler. Göroğlu, bağlarından kurtulup Hızır'ın söylediği tarafa doğru yürür. Yolda Hasan ile karşılaşır. Hasan ona kendi atını verir. Göroğlu bu ata binerek Tebli Bahatır'a yetişir ve Kırat ile Dorat'ı alıp yiğitlerinin yanına döner. Dorat'ı Tebli'ye verdiği için Övez'e kızar. Hep birlikte Esenhan'ın ordusuyla savaşırlar. Bu sırada Gülşirin rüyasında Göroğlu'nun zorda olduğunu görür ve ona yardım etmek için gelir. Gülşirin, Göroğlu'ya karşı savaşan Tebli'yi görüp onu öldürmeye çalışır, fakat Göroğlu ona engel olur. Gücü kalmayan Esenhan, Göroğlu'ndan af diler. Göroğlu Esenhan'ı ile Tebli Bahatır'ı affeder ve Gülperi'yi Hasan'a nikahlayıp Çandıbil'e döner.

26. Belâgerdan: Hasan, Arzrum Yurdundan Tellihan'ı Çandıbil'e getireli bir ayı geçmiştir, fakat Göroğlu hâlâ onları evlendirmemiştir. Ağayunus, Göroğlu'nun Tellihan'a âşık olduğunu, onu üzerine kuma

getireceğini, bunun için Hasan'a hemen düğün yapmadığını düşünür ve Miskal Peri'yi de alarak İrem Bağına dönmeye karar verir. Göroğlu'nun içki meclisinde olduğu bir gece Ağayunus, Kırat'ın seyisi Gecdimhan'a gider. İrem Bağından güzel bir kız ile evlendirme vaadiyle Gecdimhan'ı Kırat'a binerek kendilerine yardım etmesi için kandırırlar. Ağayunus Peri, gitmeden önce Övez ile vedalaşmak ister. Mecliste yarı sarhoş olan Övez, dışarda birinin kendini beklediğini hisseder. Dışarı çıktığında Ağayunus ile karşılaşır. Ağayunus, bir daha Çandıbil'e dönmeyeceğini söyleyerek Övez ile vedalaşıp uçar, fakat yarı sarhoş olan Övez durumu çok iyi kavrayamamıştır. Ertesi gün Övez uyandığında Ağayunus, Miskal Peri ve Gecdimhan'ın olmadığını görüp gece olanları hatırlar. Hemen Göroğlu'na gidip olanları anlatır. Göroğlu, Ağayunus ve Kırat olmadan yaşamayacağını düşünür ve Tövekgel dağında inzivaya çekilir. Yiğitler de artık Göroğlu'nun eski gücünü kaybettiğini söyleyerek dağılmaya başlarlar. Bu sırada yirmi yaşında olan Övez de bu karışıklıkta Tebriz Yurduna dönmeyi düşünse de sonra vazgeçer. Böyle zor bir gününde Göroğlu'nu yalnız bırakmanın doğru olmadığını düşünür ve Ağayunus'la Kırat'ı getirmek için Göroğlu'ndan izin alır. Göroğlu, altında Kırat olmadan Övez'in bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünür; ama çaresiz onun gitmesine izin verir. Övez kalender kılığına girerek yola düşer. Bela dağına geldiğinde Bela adlı devle karşılaşır. Bela'yı korkutmak için kendini ona Belagerdan olarak tanıtır. Belagerdan olduğunu ispatlamak için iki taşın arasına yumurta koyar. Taşları sıktığında yumurta kırılır. Bela ise onun taşları kül ettiğini sanır ve onun gerçekten Belagerdan olduğuna inanır. Canını bağışlaması için Belagerdan'ı sırtında taşıyarak İrem Bağına götürür. Bela, koltuğundan bir kıl koparıp Övez'e verir ve zor durumlarda bunu yakarsa ona yardıma geleceğini söyleyip gider. Övez, İrem Bağına girince eski bir kulübeden inleme sesi duyar. Kulübeye girdiğinde Gecdimhan ile karşılaşır. Yaptıkları işe pişman olan periler, kendilerine engel olmadığı ve Göroğlu'na ihanet ettiği için Gecdimhan'ın gözlerini kör edip buraya bırakmışlardır. Övez oradan ayrılarak yoluna devam eder. İhtiyar bir cadı kadınla karşılaşır. Cadının asıl niyeti Övez'i kandırıp evine götürerek yemektir. Övez'e

Ağayunus'a ve Kırat'a nasıl ulaşacağını anlatarak onu kazanın başına getirir. Övez, kadının niyetini anlayarak onu kazana atar. Cadı ölür. Övez, bir tünel kazarak perilerin yüzdüğü havuzun altına gelir ve havuzu deler. Su boşalınca deliğe Akkız adlı peri takılır. Diğerleri kaçarlar. Akkız Peri burada Övez'i görür ona âşık olur. Ağayunus'a giderek Övez'in geldiğini haber verir. Ağayunus, Övez'in gelmesine çok sinirlenir ve onu zindana attırır, fakat sonra pişman olarak onu zindandan çıkarttırır. Övez, Göroğlu'nun öldüğünü ve düşmanların Çandıbil'e girmek için hazırlık yaptıklarını söyler. Ağayunus bu duruma çok üzülür ve bütün perileri ve dostlarını toplayarak Göroğlu'nun cenazesine gitmeye karar verir. Övez'i Zangar Yurdundan Arzıgül'ü de cenazeye çağırması için gönderir. Övez Kırat'a binerek Zenniler Yurduna gelir. Burada orta yaşlı bir kadına misafir olur. Bu kadın Arzıgül'le görüşmesi için Övez'e yardım eder. Arzıgül, Övez'i görür görmez ona âşık olur. Gece birlikte çok içerler. Arzıgül sarhaş haldeyken Övez onu Kırat'a bindirir ve Ağayunus'un yanına götürür. Burada birkaç gün dinlendikten sonra hep birlikte Çandıbil'e gitmek için yola çıkarlar. Bu sırada Göroğlu mağaradan çıkmış, yiğitlerinin başına geçmiş, Övez'in gelmesini beklemektedir. Övez, yalanının ortaya çıkmaması için Ağayunus'tan izin alıp evi temizlemek bahanesiyle Çandıbil'e perilerden önce gelir. Göroğlu'na tekrar Tövekgel dağına gidip ölmüş gibi yatmasını söyler. Göroğlu, mağaraya gider ve yatar. Periler gelince Göroğlu ölmüş, diye ağlarlar. Övez de yüksek sesle Göroğlu'na tekrar can vermesi için Allah'a dua eder. Göroğlu gürültüye daha fazla dayanamayarak yattığı yerden kalkar. Övez de Allah'ın dualarını kabul ettiğini söyler. Periler de buna çok sevinirler ve hep birlikte kaleye dönerler. Göroğlu Tellihan'ı Hasan'a, Arzıgül'ü Övez Hana, Akkız Periyi Sakı cana, Ağayunus ile gelen kırk perinin her birini bir yiğidine nikahlar.

27. Gencim Bey ve Hıdırali Zengin: Göroğlu bir gün Sakı canı yılkıları kontrol etmesi için yaylaya gönderir. Sakı can yılkıyı kontrol edip dönerken yolda Saray Yurdunun hanı Şahdarhan'ın ordusunu görür. Onlardan haber alır ve elçilerle birlikte Göroğlu'nun yanına gelir. Elçiler, Şahdarhan'ın

Göroğlu'ndan atını, Övez'i, kızlarını ve haraç istediğini vermezse Çandıbil'e saldıracaklarını haber verir. Göroğlu, elçilerin burun ve kulaklarını kestirip göndertir. Şahdarhan'a hiçbir şey vermeyeceğini, isterse gelip saldırabileceklerini söyler. Elçiler gittikten sonra Göroğlu, 15 bin atlıya baş yapıp Gencim Beyi arkalarından gönderir. Beş gün sonra iki bin atlıya baş yapıp Övez'i gönderir. İki gün sonra da ikişer bin atlıya baş yapıp Hasan Han ile Satı Hanı gönderir. İçi rahat etmeyip kendisi de gitmeye karar verir. Kaleyi ve kadınları Bedrüstem ile Seytek Gırma'ya emanet edip Göroğlu da onların arkasından gider. Gencim Han Çandıbil'den ayrıldıktan sonra kendisi han olup, yağmaya gitme arzusuna düşer ve Şahdarhan'a gitmekten vazgeçer. Bir yerde konaklayıp emrindeki adamları da ava, yağmaya gönderir. Övez can gelince onu da kandırır ve yanına alır. Gencim Bey, Göroğlu geldiğinde ise ne yapacağını şaşırır ve kendisine güvenmeyip arkasından önce oğulluklarını gönderip sonra da kendisinin gelmesine sitem eder. Kendi gururunu ayaklar altına alıp, karısını ve kalesini de güvenilmez adamlara emanet ettiği için Göroğlu'na ağır konuşur. Daha sonra beş bin kadar adamı yanına alıp Çandıbil'e döner. Göroğlu, Gencim'in gitmesine engel olmaz. Gencim Bey, Göroğlu'nun bu adamlara kendinden daha çok güvenmesine sinirlenir ve Göroğlu'nun kadınlarını kaçırmaya karar verir. Gencim Bey Çandıbil'e geldiğinde Seytek Gırma, ona kapıyı açmaz; çünkü Göroğlu'ndan izin almamıştır. Gencim Bey zorla kaleye girer ve Seytek Gırma'yı asarak öldürür. Kadınların olduğu kaleye girmeye çalışır; ama Bedrüstem onları gece gizlice kaleden çıkarıp Göroğlu'nun dostu olan Hıdırali Zengin'in evine gönderir. Hıdırali Zengin kadınları korumak için ordusunu hazırlar. Gecnim Bey kadınların Hıdırali Zengin'in evine kaçtığını öğrenir ve oraya gider. Hıdırali Zengin'in ordusuyla Gencim Beyin ordusu arasında büyük bir savaş olur. Hıdırali'nin askerleri yenik düşmek üzeredir. Ağayunus, Miskal Periyi Göroğlu'na, Gülnar Periyi de Hasan Capkır'a yardım çağırmaya gönderir. Gülnar, Hasan'ı bulur. Hasan gelerek Gencim'in ordusunu dağıtır. Gencim güçsüz kalınca yaptıklarına pişman olup tekrar Çandıbil kalesine dönüp odasına kapanır. Bu sırada Miskal Peri yanlışlıkla Şahdarhan'ın ordusunun

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

olduğu yere gelir. Göroğlu'nun çadırı diye Şahdarhan'ın çadırına girer. Herkesin uyuduğu çadırda rahat uyuması için hanın başındaki tacı alır. Çadırdan çıkarken yanlış yerde olduğunu anlar ve kaçarak Göroğlu'nun yanına gelir. Gencim'in yaptıklarını anlatır. Göroğlu da Çandıbil'e gidip Gencim'i yola getirmesi, kadınları tekrar kaleye getirmesi, Seytek Gırma'yı gömmesi ve kalenin yıkılan yerlerini onartması için Övez'i gönderir. Şahdarhan ise tacını alan kadının Göroğlu'nun hanımı olduğunu anlar ve onun kendisini öldürmek için geldiğini sanır. Hanımları bile yiğit, olan Göroğlu'ndan korkar ve onunla savaşmayı göze alamaz. Göroğlu'na kıymetli hediyeler gönderir ve barış istediğini söyler. Ayrıca kendi kızı Ayhumar'ı da Göroğlu'na vereceğini söyler. Göroğlu, Şahdarhan'ın barış teklifini kabul edip Çandıbil'e döner. Kaleyi iyi koruduğu için Ayhumar'ı Bedrüstem'e nikahlar. Büyük bir düğün yapılır. Düğüne Gencim'den başka herkes katılmıştır. Gencim'in eşi Bibican, Göroğlu'nun Gencim'i affetmesi için Hıdırali Zengin'den yardım ister. Hıdırali Zengin, Göroğlu'na Gencim'i de düğüne davet etmesinin doğru olacağını söyler. Göroğlu, Gencim'i affeder.

28. Övez'in Oğlu Nurali: On-on iki yaşlarındaki Nurali arkadaşlarıyla birlikte ava gitmek için Göroğlu'ndan Kırat'ı ve silahını ister. Göroğlu izin vermeyince Nurali Ağayunus'a gider. Ağayunus, Göroğlu'nu ikna eder. Nurali, Kırat'a binip arkadaşlarıyla ava gider. Yolda Nehen Şahın ordusunu görür. Nehen Şahın oğlunun sünnet düğünü vardır. Gidip düğüne katılırlar. Nehen Şah Nurali'ye kızıl bir çadır kurup ikramda bulunur. Düğünde at yarışı yapılır. Karahan Pehlivan bu yarışlarda birinci gelmekte ve Nehen Şahın yirmi beş yaşındaki kızı Zülfizerrin ona büyük ilgi göstermektedir. Nurali, Zülfizerrin'den ilgi görebilmek için yarışmaya katılmak ister. Nehen Şah, Nurali'nin yarışa katılmasını istemez; çünkü ona bir şey olursa Göroğlu'na ve Övez'e nasıl hesap vereceğinden endişe duyar. Nurali diretince, ondan bir senet yazmasını ister. Nurali, yarışta kendine bir şey olursa bunun sorumlusunun Nehen Şah olmadığına dair bir senet imzalar. Nurali yarışa katılır ve Kırat birinci gelir. Zülfizerrin, Nurali'ye âşık olur. Karahan Pehlivan Nurali ile

dövüşmek ister; fakat onun Göroğlu'nun torunu, Övez'in oğlu olduğunu öğrenince korkup dövüşten vazgeçer. Gece Zülfizerrin gizlice, Nurali'nin çadırına gelir. Dadısı Tuti Ana, Zülfüzerrin'i yatağında göremeyince Şaha haber verir. Şah her yeri aratır. Karahan Pehlivan'ın çadırına bile baktırır ama kızını bulamaz. Bunun üzerine Nurali'nin çadırına bakarlar. Şah onları aynı yatakta görünce sinirlenir ve Nurali'yi Şehr-i Cürcan'da zindana attırır. Bu sırada Kırat kaçarak Göroğlu'nun yanına gelir. Göroğlu, Nurali'nin başına bir iş geldiğini anlayıp Esenhan Pehlivan'a oraya bir adam gönderip haber getirmesini emreder. Esenhan tellal çektirip Nurali'nin peşinden gidecek adam arar. Hekim adlı dul ve fakir, herkese borçlu bir adam bu işe gönüllü olur. Hekim, molla kılığına girerek Şehr-i Cürcan'a gider. Hekim Molla, Nehen Şahın hasta bir atını iyileştirir. Padişah bu duruma memnun olur. Nehen Şahın beş karısı vardır. En küçük karısı Senemcan'ın çocuğu olmamaktadır. Nehen Şah onu Hekim Molla'ya götürür. Hekim, Senemcan'dan hoşlanır ve onu kaçırır. Nehen Şah ordusuyla onların peşine düşer. Hekim, Mecnun Dağında bir mağaraya saklanır. Nehen Şah ve ordusu onların izini kaybedip dağın etrafında dolaşmaya başlar. Göroğlu, Hekim'den haber gelmeyince yola çıkar. Mecnun Dağında kalabalığı görüp sebebini öğrenir. Nehen Şah'a hat gönderip savaş ilan eder. Nehen Şah her ordudan birer askerin çıkıp teke tek savaşmasını ister; fakat kendi ordusunda Göroğlu'nu yenecek pehlivan olmadığı için yaptıklarına pişman olur ve Nurali'yi serbest bırakır. Zülfizerrin'in ve Nehen Şahın ricası üzerine Nurali karşı tarafın pehlivanıyla dövüşmeyi kabul eder. Nurali, yüzünü peçeyle kapatarak Göroğlu'nun karşısına çıkar. Göroğlu'nun attığı ok ve mızraklar Kırk erenler ve Şir-i Derga tarafından tutulur ve parçalanır. Göroğlu, buna kızıp Nurali'yi omzundan tutup yere yıkacakken Zülfüzerrin onun yanına gelir ve karşısındaki adamın kendi torunu Nurali olduğunu söyler. Göroğlu, yaptığı işe pişman olup onu öldürmediği için sevinir. Nehen Şah ile Göroğlu barışır. Hep birlikte Çandıbil'e dönerler. Nurali ile Zülfüzerrin'i, Hekim ile Senemcan'ı evlendirirler.

29. Ahmet Beyin Evlenişi: Göroğlu'nun akrabası on-on iki yaşlarındaki Ahmet Bey, Gaysar Yurdunda Makul Şahın Güldestan adlı kızına gıyabında âşık olur. Bir gün onu rüyasında görür. Uyanınca Göroğlu'ndan izin alıp Güldestan'ı bulmaya gider. Yıldız Dağına geldiğinde bir çınarın altında dinlenir ve uyumaya başlar. Göroğlu'nun yiğitleri arasında iki ekmek düşmanı vardır: Veli Dönek ile Veli Hırtman.Bunlar Göroğlu'nun kendilerine yeterince güvenmemesine acizlenip yiğitleri teker teker öldürmeyi plânlamaktadırlar. Ahmet Beyin uykuda olmasını fırsat bilip ona ateş ederler. Ahmet Beyin üzerinde rişbent olduğu için ona kurşun işlemez. Ahmet Bey koşup bu adamları yakalar. Veli Dönek ve Veli Hırtman ne yapacaklarını şaşırıp, biz seni düşman sandık, diye yalan söyleyip af dilerler. Ahmet Bey onları bırakıp yoluna devam eder. Gaysar Yurduna geldiğinde sarayın eşiğinde kenevir satan yaşlı bir kadınla karşılaşır. Maral Mama adlı yaşlı kadın onun Göroğlu'nun adamı olduğunu anlar. Üç yıl önce Göroğlu oraya savaşa geldiğinde bu kadın Ahmet Beyi de görmüştür. Eşini o savaşta kaybettiği için Ahmet Beye yardım etmek istemez; fakat Ahmet Bey Göroğlu'nun Maral Mama'ya özel olarak selam söylediğini ve kendisine ancak onun yardım edebileceğini söyleyerek kadının gönlünü alır. Maral Mama, Ahmet Beyi misafir eder. Güldestan'ın sazendesi olan Maral Mama, Ahmet Beyi kız kılığına sokup Güldestan ile tanıştırır. Ertesi gün Ahmet Bey, Kırat'la birlikte Güldestan'ın bahçesine gelir. Cariyeler, bahçeye iyi bir atın girdiğini Güldestan'a haber verirler. Güldestan atı satın almak için Ahmet Beyin yanına gelir. Ahmet Bey, denemesi için onu Kırat'a bindirir ve bu sayede kaçırır. Şah onların peşine Abcoş adlı devi gönderir. Ahmet Bey, Abcoş Devi öldürür. Şah, Ahmet Beyin gücünden korkar ve onları affeder. Birlikte Çandıbil'e dönüp düğün yaparlar.

30. Göroğlu'nun Ölümü: Göroğlu, yüz yirmi yaşına geldiğinde Övez, Erhasan oğullarından, kırk yiğidinden ayrılır ve yanında sadece Ağayunus Peri ile Gülşirin kalır. Göroğlu iyice ihtiyarlamış, elden ayaktan düşmüştür. Övez'in kase sunduğu, kırk yiğidiyle oturduğu yerleri ziyaret edip

ağlamaktadır. Ağayunus ve Gülşirin onu son günlerini geçirmesi için Yıldız Dağındaki bir mağaraya bırakırlar. Mağaraya ak bir kuş gelir ve yüz çeşit yiyecek ortaya çıkar. Mağaranın kıble tarafından bir pınar peydah olur. Bu pınardan abdest alan Göroğlu, erenlere katılmıştır. Eskiden günde bir defa gördüğü piri, artık günde dokuz defa görünmektedir. Pir, Göroğlu'na Ağayunus'u ve Gülşirin'i Kaf Dağına göndermesi gerektiğini; çünkü onları bekleyen beş yüz perinin olduğunu söyler. Göroğlu, Ağayunus ile Gülşirin'i Kaf Dağına gönderir; fakat periler Ağayunus'u tekrar Göroğlu'nun yanına gönderir. Ağayunus Göroğlu ile son kez vedalaşıp tekrar Kaf Dağına gider. Bu sırada Hünkâr Padişah, Göroğlu'nun ölmek üzere olduğunu işitir ve ölmeden önce onun savaş bilgilerini öğrenmek ister. Yedi komutana onu diri olarak yanına getirmeleri için emir verir. Komutanlar binlerce asker alıp Göroğlu'nun mağarasının önüne gelir. Göroğlu son gücüyle askerleri öldürür. Komutanlar, onu diri olarak götüremeyeceklerini anlayınca tüfekle ateş ederler. Göroğlu her yerinden yaralanınca onun başını kesip Padişaha götürürler. Savaşta Göroğlu'nu kurtarmaya çalışan Kırat da yaralanır ve ölür. Padişah Göroğlu'nu diri getiremedikleri için yedi komutanını astırır. Çandıbil halkı Göroğlu ile Kırat'ı yan yana gömerler.

Chodzko'nun Tercüme Ettiği ve Aslı Paris Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Azerî Rivayeti (Paris)

Pertev Naili Boratav'ın Köroğlu Destanı adlı kitabından nakledilmiştir.

"Teke kabilesinden olan Köroğlu'nun (ismi Ruşen) babası Mirza Sarraf Türkistan padişahı Murat'ın at sürülerini idare etmektedir. Bir gün Ceyhun nehrinden bir at çıkar. İki kısrağa aşar. Mirza Sarraf doğan tayları Padişaha hediye eder. Bu cılız atların hediyesine kızan padişah Mirza Sarraf'ın gözlerini oydurur. Dokuz yaşındaki Ruşen intikam duygusuyla büyür. Şahtan aldıkları atın birisini babasının tavsiyelerine göre besler. Herat civarında bir adaya yerleşirler. Mirza Sarraf, oğluna bir çeşme tarif edip oradan suyun köpüklerini getirmesini söyler. Köroğlu çeşmeyi bulur ama ihtiyarın gözlerini açacak olan

suyu kendisi içer. Köroğlu, babasının isteğiyle Meşhed'e gider. Mirza Sarraf bu şehirde ölür. Köroğlu Azerbaycan'a giderken yolda Deli Hasan ile karşılaşır. Deli Hasan delileriyle Köroğlu'na katılır. Yaklaşık 700 kişi olurlar. Rum vilâyetine gelirler. Kazlı Göl'de bir kervan yağmaladıkları için Revan hâkimi Hüseyin Ali Han'la savaşmak durumunda kalırlar. Onu mağlup edip Çamlıbel'e gelirler.

Köroğlu burada bir kale yapar; etrafına ahali toplanır, bir şehir meydana gelir. Burada tecrübeli, çok gezmiş bir adam vardır:Hoca Yakup. Bu, Köroğlu'na Urfa'da görüp âşık olduğu kasap oğlunun resmini hediye eder. Köroğlu da derhal bu gence âşık olur ve tek başına onu almaya gider. Şehrin kenarında rastgeldiği çobanla elbiselerini değiştirip kasaba gider. Kasapla oğlu Ivaz'ı, koyunları göstermek üzere şehirden dışarı çıkarır. Koyunları teslim ederken kasabın verdiği paraların sikkesini eliyle bozar ve kalp diye kabul etmez. Kasabın paraları değiştirmek için gitmesinden istifade ederek, çobandan elbiselerini ve atını alır. Ivaz'ın yanında bulunan kasabın çırağını öldürdükten sonra Ivaz'ı atın terkisine bindirip kaçar.

Yolda Reyhan Arab'a rastgeliyorlar. Orada bir hendek varmış; Arap, "Eğer Köroğlu bu hendeği geçerse ona dokunmayayım" diye ahdediyor. Köroğlu atını sürüyor, kulağına: "Beni Çamlıbel'e yetir Kır Atım" diye yalvarıyor. At hakikaten uçar gibi, hendeği bir adımda atlıyor. Lakin Arap bu sefer de kendisinin, karısının ve çocuklarının, Köroğlu yaşadıkça maruz kalacakları tehlikeyi düşünüyor ve harbe karar veriyor. Fakat mağlup oluyor. Köroğlu kendi kendisine, Arap Reyhan'ı ancak yalvardığı, korktuğu taktirde öldürmeye söz veriyor. Bakıyorki Arap hiç oralı değil, dokunmuyor ve arkadaş oluyorlar.

Nahçıvanlı Demircioğlu. Köroğlu'nun şöhretini işitiyor. Onun hizmetine girmek üzere Çamlıbel'e gidiyor. Köroğlu onun cesaretini, başına bir elma ve elmanın üstüne de bir yüzük dikip yüzüğün içinden seksen ok geçirmek suretiyle tecrübe ediyor. Ve bu imtihandan sonra Demircioğlu Deliler sırasına giriyor.

İstanbul civarında oturan Beli Ahmet isminde Erzurumlu bir adam vardır. Bu bir gün İstanbul'd gezerken, herkesin dükkânlarını açık bırakıp gittiğini görüyor. Meğer elan Haçta bulunan ve yerine vekâleten Burcı Sultan'ı bırakmış olan Sultan Murat'ın kızı Nigâr Hanım, her cuma gezmeye çıkarmış ve ahalinin onu görmemesi için bu tedbire müracaat edilirmiş. Beli Ahmet bir sebzeci dükkânına kapanıp Sultan Hanımı gizlice görmek istiyor. Nigar Hanım bunu farkedince dükkâna geliyor, uyur gibi yapan Ahmet'i uyandırıyor; Ahmet'in Erzurumlu olduğunu öğrenince onu kendi resmi ve bir davet mektubu ile Köroğlu'na gönderiyor. Köroğlu bu mektubu alır almaz Kır Atına binip derhal İstanbul'a geliyor. O gece bir kocakarıya misafir oluyor. Ertesi gün bir saz satın alıyor. Bir de, mollanın birine zorla Sultan Murat'ın ağzından Nigâr Hanıma bir mektup yazdırıyor. Mektup Köroğlu hakkında bir tavsiyeyi muhtevidir. Diğer bir mektup da Heft-Hisar (Yedikule) Karakol reisine hitaben yazılıyor. Bu da mektubun hamilinin içeri bırakılmasını amirdir. Velhasıl Köroğlu bu hileler sayesinde Nigâr Hanımın dairesine kadar giriyor. Lakin yalnız kalır kalmaz üstündeki molla cübbesini atıp kendi tabiî kıyafetiyle meydana çıkıyor. O sırada içeri gelen Nigâr Hanımı şehrin kenarında bekliyor; Nigâr geliyor ve atlara binip yola düzülüyorlar. Köroğlu çok yorulmuştur. Bir müddet sonra dinlenmek üzere bir yere iniyorlar. Köroğlu uyuyor. O sırada Burcı Sultan yetişiyor. Köroğlu ile harbetmeye başlıyor. Lakin o sırada şiirleriyle meydan okuyan kahramanın sözlerinden Köroğlu olduğunu anlayan askerlerin çoğu kaçıyor. Köroğlu galip geliyor. Maamafi, kızkardeşinin ricası üzerine Burcı Sultan'ın hayatını bağışlıyor. Nigâr'ı alıp Çamlıbel'e yollanıyor.

Yolda, Nigâr Hanımı almak için Müslüman olup İstanbul'a gitmekte olan Firenk Padişahının vezirinin oğluna tesadüf ediyorlar. Nigâr Hanımın Köroğlu'nun elinde olduğunu gören Firenk, Köroğlu'nu öldürmek istiyor. Köroğlu onunla ve maiyetiyle döğüşüyor. Askerin hepsini kırıyor, Firenk oğlunu bağlıyor ve ancak Nigâr Hanımın şefaatiyle salıveriyor. Yine, çok merhametli olan Nigâr Hanım, Köroğlu'ndan, kaçırdığı kızı bir gece için isteyen bir tüccarı da ölümden kurtarıyor. Nihayet iki âşık Çamlıbel'e varıyorlar ve kırk gün kırk gece düğün yapıp evleniyorlar.

Hasan Paşa 30 bin çadırlık Hınis aşiretinin reisidir. Kır Atın şöhretini işiten bu Paşa, bu atı getirene yedi kızından birini veya devletinin yarısını vermeyi vaadeder. Kiçel Hamza isminde bir ahçı çırağı bu teklifi kabul eder. Gider, Köroğlu'nun yanına seyis girer. Kösteğinin anahtarları Köroğlu'nda bulunan Kır Atı çalması mümkün olmadığından Doru Atı çalar. Köroğlu, Kır At üstünde Hamza'nın peşinden gider. Hamza bir değirmende değirmenci kıyafetine girmiştir. Köroğlu onu tanımaz, gezdirsin diye Kır Atı verir; Kiçel biner, sürer. Fakat arkasından Köroğlu'nun yalvarmasına acır; hakikaten de Köroğlu Kır Atsız acınacak bir haldedir; kahramanlığı bırakıp değirmenci olmalıdır. Kiçel Hamza, Paşanın kızını aldıktan sonra, Köroğlu gelip onu bulduğu taktirde Kır Atı iade edeceğini vaadeder.

Hamza, Hınis'e döner. Padişah (Paşa) onu Veziriâzam yapar, kızını verir. Diğer taraftan Köroğlu da Çamlıbel'e dönmüştür. Fakat dünyayı gözü görmez. Altı ay evden çıkmaz. Nihayet Kır Atın hasreti canına tak eder. Âşık kıyafetine girip Hınis'e gider. O esnada büyük bir ziyafet verilmektedir. Orada bu yeni âşıka da yer verirler. Âşık, Hamza'nın getirdiği ve o zamana kadar kimsenin zapta muvaffak olamadığı atı zaptedeceğini söyler. At gelir; Köroğlu, sevgili atına kavuşmasından duyduğu süruru, en güzel şiirleriyle ifade ederek ona biner ve alaylarıyla Paşayı müthiş kızdırır. Paşa bu küstahın üstüne askerlerini saldırtır. Kır Atının üstünde Köroğlu hepsiyle başa çıkar. Hasan Paşa da dahil olmak üzere hepsini kırar; Kiçel Hamza'yı Paşa yapar ve eski Paşanın bir kızını alıp Çamlıbel'e döner; bu kızı da Deli Mihter'e verir.

Bir gün Köroğlu'nun kalesinde Kacarlardan Mehmet Bey on iki bin askerle misafir bulunuyor. Köroğlu'na erzak kalmadığını söylüyorlar. Köroğlu bir kafile görüyor. Bu kervanın reisi Türkiyeli bir Türk bezirgândır; çok kahramandır: gelip kendisine gayet kötü muamele eden Köroğlu'na evvela, "Köroğlu böyle alçakça muamele etmez, herkesi çadırında rahatsız etmez," diyen bu başı bektaşi börklü kahraman Türk, sonunda Köroğlu ile dövüşü kabul eder. Köroğlu'nu attan yıkmak üzere iken acır, evvela onu çadırında misafir eder, ona çok ikram eder ve beş yüz tümenle Çamlıbel'e gönderir.

Çamlıbel'den ikinci bir kervan sahibi geçer; bu Ermenidir, daha kuvvetlidir. Ama yine Köroğlu'na altı yüz tümen vermeye razı olur. Mamafi Köroğlu ve arkadaşları bunun Ermeni olduğunu öğrenince arkasından gidip Erzurum'la Erzincan arasında öldürürler.

Köroğlu daima yeni maceralar peşinde koşar: onun âdeti bütün şehirleri gezmek, görmektir. Bunun için vesile de yok değildir. Bir elmacı vasıtasıyla gıyaben Kars hâkimi Ahmet Paşanın kızı Perizat'la tanışır. Tıpkı Nigâr Hanımla macerasında olduğu gibi, kızın da kendisini sevmesinden cesaret alarak gider. Burada da İstanbul'daki gibi karşılanır: evvela, Köroğlu'nu tanımayan Perizat onu dövdürür; fakat sonradan kim olduğunu anlayınca iltifat eder. O gece elmacının evine dönen Köroğlu, Reyhan Arap'ın baskınına uğrar. Kiliseye kaçar, çan kulesine çıkar. Kılıcıyla Kır Atına eli yetmeyen Köroğlu acizdir. Bereket versin elmacı koşup arkadaşlarına haber verir. Deliler yetişiyorlar, harp ediliyor; lakin Reyhan Arap'a karşı dövüşmeye Ivaz'dan başka kimse cesaret edemiyor. Genç Ivaz, Delilerinin korkaklığına kahırlanan Köroğlu'nun cesaret verici ve gururlandırıcı sözleriyle Reyhan Arap'a karşı çıkıyor ve onu mağlup ediyor.

Artık Kars'a hakim olan Köroğlu ve arkadaşları şehri harap ediyorlar. Perizat'ı, Ahmet Paşanın ve Reyhan Arap'ın mallarını alıp Çamlıbel'e dönüyorlar. Yolda bir kervana rastgeliyorlar. Kervan burada Perizat'ın şefaatiyle kurtuluyor. Çamlıbel'e varınca Köroğlu, Nigâr Hanımın müsaadesiyle Perizat'ı da alıyor.

Köroğlu'nun ziyafetlerinden birinde Girizoğlu Mustafa Bey de hazırdır. Onun, Tokat Paşasının meclislerini, turna, ördek, kaz avlarını methetmesi üzerine Köroğlu Delilerine bu avlardan getirmelerini söyler. Lakin Ivaz'dan başka kimse buna cesaret edemez. Ivaz kalkar, yalnız başına gider. Onu yalnız bırakmak istemeyen Kiyimçioğlu, Demircioğlu ve Beli Ahmet de arkasından yetişirler, hep beraber Tokat'a, Hasan (başka bir yerde Mustafa) Paşanın bahçesine varırlar. Orada yerler, içerler, bahçeyi harap ederler. Bunun üzerine Paşanın adamları gelirler; iki taraf dövüşür; Tokat askeri üç kahramanı zorla tutamayınca kement atmak suretiyle bağlarlar; Paşa bunları

zindana attırır. Bereket versin Hoca Yakup imdatlarına yetişir; onun vasıtasıyla esirler Köroğlu'na haber gönderirler. Köroğlu Delileriyle yetişir. Esirlerin asılacakları gün meydanda büyük iş-ü-işret meclisi kurulmuştur. Paşa da tahtına oturmuştur. Bu esnada âşık kıyafetiyle Köroğlu gelir; birçok şiirlerden sonra arkadaşlarıyla beraber meydana çıkarlar ve hepsi kendilerini bildirirler. Paşanın askerleriyle harp ve hepsini münhezim ederler; Köroğlu, Paşayı kaçarken vurur, kellesini keser; yerine eski veziri Paşa yaptıktan sonra ganimetlerle Çamlıbel'e döner.

Artık Köroğlu'nun şöhreti her tarafa yayılmıştır. Türkiye'de Tercim ilinden Nazar Celâli isminde bir yiğit Ivaz'a âşık oluyor; Köroğlu ile boy ölçüşmek üzere on iki bin askeriyle Çamlıbel'e geliyor. Evvelâ Köroğlu'ndan askerlik talim etmek niyetinde görünüyor ve kötü maksatlarını gizliyor. Lakin Köroğlu'nun ve etrafındakilerin bahadırlıklarını görünce tasavvurundan tamamen vazgeçiyor. Köroğlu'nun misafiri oluyor. Köroğlu bu kalabalık misafirlerine izzet, ikram ediyor. Hatta erzakları bile bitiyor ve Köroğlu, o zamana kadar hiç haraç almadığı Bol-kıda kabilelerinden, sürülerini istemek mecburiyetinde kalıyor.

Bir gün, mecliste kendisine sakîlik yaptırıldığı için kızan Ivaz kaçıyor. Mustafa Beyin veya Bolu Beyinin hizmetine girip Köroğlu'nun kalesini yıkmaya yemin ediyor. Arkasından giden Köroğlu'nun ricaları fayda vermiyor. Ivaz, o sırada Köroğlu'nun Tokat tahribatının intikamını almak üzere Çamlıbel yakınına çadır kuran Bolu Beyinin yanına varıyor; onunla, Köroğlu'nun aleyhine suikast tertip ediyorlar. Ivaz kırk elli adamla Çamlıbel'e yakın bir yere varıp Köroğlu'nu çağırtıyor; kahraman gelince Ivaz onu adamlarına tutturmak istiyor. Köroğlu bunların hepsini kırdıktan başka o sırada imdada gelen Bolu Beyinin askerlerini de dağıtıyor; kaçmak için kendisine yol açıyor ve sarp bir kayaya atı sürüyor; kimse o kayaya çıkamıyor.

O sırada rüyasında Köroğlu'nu Kır Atıyla kan deryasında yüzer gören Deli Mihter diğer Delilerle yetişiyor. Bolu Beyi münhezim oluyor ve bu sefer hileye başvuruyor: sırf Ivaz'la Köroğlu'nu barıştırmak istediğini ve oraya vu maksatla geldiğini söylüyor, şefaat diliyor. Köroğlu bütün ricalara lakayttır;

şimdi o sakin, soğuk, harbi seyreder; Ivaz'ın ihaneti onu çok kahırlandırmıştır. Nihayet Bolu Beyi ile, kalan askerler esir ediliyor. Köroğlu esirine, Ivaz'la aralarında geçen vakayı anlatıyor ve onu hakem yapıyor. Artık Bolu Beyinin de ısrarı üzerine Ivaz, Köroğlu'nun elini öpüyor, misafir Nazar Celâli'nin de şefaatiyle, Bolu Beyinin kızı Deli Mihter'e verilmek şartıyla esirler azat ediliyor.

Ivaz'la bir kavga neticesinde kafası yarılan Demircioğlu, Köroğlu'nun buna lakayt kalmasına hiddetlenerek kaçıyor, Ivaz gibi suikast emelleriyle Kürdistan Beyi Mustafa Beye (Gırizoğlu) iltica ediyor; onunla Köroğlu'nu öldürmeyi kararlaştırıyorlar. İkisi beraber geliyorlar; askerleri bırakıyorlar; Demircioğlu'nun, Nigâr Hanımın odasında Köroğlu'nun kafasını kesmek için ettiği yemini yerine getirmek üzere gizlice Köroğlu'nun yanına giriyorlar. O sırada Köroğlu sazını alıyor ve Nigâr Hanıma, Halep seferinde Perizat'ı kaçırırken kuyuya girdiğini, Mustafa Bey tarafından yardım gördüğünü ve kurtarıldığını hikâye eden şiiri okuyor. Bunu duyan Mustafa Bey niyetine pişman oluyor ve alicenap Köroğlu'nu öldürmekten vazgeçmeye Demircioğlu'nu da ikna ediyor. İkisi de gizlendikleri yerden çıkıyorlar ve af diliyorlar; Köroğlu mutat alicenaplığıyla her şeyi unutuyor.

Bu esnada İstanbul Padişahının Veziri Hasan Paşa, Köroğlu'nun şerrinden kervanların İran'dan mal getirmemelerine kızmış ve birçok para ile kendisi bir kervan göndermiş, mal getirmelerini emretmiştir. Bu kervanı Köroğlu vuruyor ve bezirgânları, burun ve kulaklarını keserek Paşaya gönderiyor. Buna çok gazaplanan Paşa, ahaliyi topluyor, eline bir kadeh alıyor: "Bunu elimden alan yiğit Çamlıbel'e gidecek: ölü veya diri Köroğlu'nu bana getirirse ben de ona kızım Duna Paşayı vereceğim." diyor. Bir aşiret reisi olan ve Duna Paşayı seven Bolu Paşa bu teklifi kabul ediyor. On iki bin askerle Çamlıbel yakınına konuyor. Köroğlu bunu haber alınca, âşık kıyafetinde yanına gidiyor. Paşanın bir mihteri onu tanıyor. Paşaya haber veriyor. Paşa, Köroğlu'nu esir edip yola koyuluyor. Yolda çok hakaret ve işkenceye maruz kalan Köroğlu kurtulmak için bir hileye başvuruyor: Köroğlu olduğunu inkâr ediyor. Bundan Bolu Paşa şüpheleniyor: kim bilir belki mihterin âşıka bir garezi vardır; sonra ya götürdüğü adam Köroğlu değilse... Köroğlu

ile harbetmeden dönmüş olmanın İstanbul'da yapacağı tesiri düşünüyor, Köroğlu'nu, ona bir de at bağışlayıp serbest bırakıyor. Kendisi de onun arkasından Çamlıbel'e dönüyor. Köroğlu ile harbediyor; fakat mağlup ve esir oluyor. O zaman Köroğlu'nu tanıyor. Hem hayrete, hem de korkuya düşüyor. Lakin Köroğlu onun işkence ve hakaretlerinin intikamını almayacaktır. Bilakis Paşaya ikram edecektir. Hatta bir gün Duna Paşanın aşkından, hasretinden yaşayamayacağını söyleyen Bolu Paşaya bir iyilik yapabilmek için, esir olup İstanbul'a gitmeyi bile kabul edecektir.

İşte bu suretle kararlaştırıp yola koyulurlar, fakat İstanbul hududuna gelince Bolu Paşa, Köroğlu'nun iyiliğine karşı nankörlükle mukabele ediyor: esirinin başına habersizce bir darbe indirip bağlatıyor. Şehirde herkes, Köroğlu gibi bir bahadırı Bolu Paşanın getirebilmesine hayret etmektedir. Hele Hasan Paşa, bir örümceğin bir değirmen taşını kaldırmasına benzeyen bu işe bir türlü inanamıyor. O sırada, bir hile düşünerek hep Bolu Paşayı metheden Köroğlu'na Hasan Paşa kızıyor, onu Üsküdar'da Narin Kale'nin bir kuyusuna attırıyor. Diğer taraftan Duna Paşa, bir kadın gibi korkak olan nişanlısının getirdiği bahadırı görmek istiyor. Ve Köroğlu'nu görünce o da hayrete düşüyor. Köroğlu'ndan macerayı dinliyor. Onun dostu oluyor; ve ona her gün yemekler indirtiyor.

Köroğlu'nun arkadaşlarından, Kahire Padişahının oğlu –Mısır'dan Köroğlu'nun, Ivaz gibi, kaçırdığı delikanlı- İsa Balı vardır. Bu kahraman rüyasında Köroğlu'nun halini görüyor. Ve Kır Ata binerek imdadına koşuyor. İstanbul'a varınca âşık kıyafetinde dolaşıyor. Şöhreti Duna Paşaya kadar gidiyor. Öyle ki Duna Paşa gıyaben buna âşık oluyor. Bir gece Duna'nın evinde buluşuyorlar. Onlar îş-ü-işret ederken Bolu Paşanın adamları sarayı sarıyorlar. Bunun üzerine iki âşık Köroğlu'nun yanına varıyorlar. Duna kahramana, çıkmasını söylüyor. Esasen yerini de pek rahat bulmuş olan Köroğlu bir kadın tarafından kurtarılmayı izzeti nefsine yedirmiyor. Ancak İsa Balı'nın sesini işittikten sonra –yine biraz nazlanmakla beraber- razı oluyor. İki âşık cariyelerin yardımıyla kuyuda epey semirmiş olan Köroğlu'nu zorla çıkarıyorlar. Bir defa Kır Atına binen Köroğlu kale kapısını kırıp çıkıyor; Bolu

Paşa ile vuruşuyor. Binlerce asker ile Paşanın kendisini öldürüyor. Duna Paşanın şefaatiyle diğer askerleri bırakıyor. Bu iş de tamam olduktan sonra üçü beraber yola düzülüyorlar. Çamlıbel'e varınca Köroğlu, İsa Balı ile Duna Paşayı evlendiriyor; yirmi gün düğün yapıyor.

Seneler böyle geçtikten sonra, Şah Abbas, Köroğlu'nun, şöhretini duyar, onu kendisine serdar yapmak ister ve bunu Köroğlu'na teklif eder; Köroğlu "Şahlar insan kıymeti bilmezler," diye düşünerek bu teklifi reddeder. Buna kızan Şah, kahramanın başını getirene serdarlık vaadeder.

Bu sırada Köroğlu da ihtiyarlığını sezmiş, İran Şahının yanına ve oradan da Mekke'ye gitmek arzusunu duymuştur. Bir gün Delilerini çağırıyor, yerine Ivaz'ı halef bırakıyor. Kılıcını büküyor; artık harbetmemeye yemin ediyor. Kendisini Kazlı Göl'e kadar teşyie gelen arkadaşlarına veda ediyor. Gitmeden evvel yüzünü Çamlıbel'e dönerek dağlara hitaben şiir söylüyor ve hayatında ilk defa orada ağlıyor.

Şahın iki menkûp kölesi vardı: İlyas (Elmas) Han ve Behram Han. Köroğlu bunlara tesadüf ediyor ve misafirleri oluyor. O gece iki köle Kır Atı öldürüyorlar. Köroğlu bunu görünce kendisine hücum eden kölelere, hiç müdafaaya kalkışmaksızın, boynunu uzatıyor; Kır Atsız yaşamayacağını söyleyerek ölüme razı oluyor. Köleler kahramanın kellesini Şah Abbas'a götürüyorlar; bir damla kan Şahın eteğine damlıyor. Şah, "Bu masum kanıdır." diyor. Kölelerin Köroğlu'nu mertçe öldürmediklerinden şüpheleniyor; Çamlıbel'den üç deli çağırtıyor; bunlardan hakikati anlıyor. Hep beraber yiğit Köroğlu'na ağlıyorlar. Şah köleleri İsfihan halkına parçalatıyor. Sonra Delilere hilat veriyor: Ivaz'ı da Köroğlu'nun vasiyeti mucibince Çamlıbel'in hâkimi tayin ediyor."

Veli Huluflu'nun Derlemiş Olduğu Rivayet:

Eserin **"1. Hisse"** adlı bölümünde şunlar anlatılmaktadır:

Koroğlu Kimdir? Koroğlu aslen Osmanlı toprağında yetişmiş, sonra da İran'ı, Turan'ı dolaşmış bir adamdır. Koroğlu'nun asıl adı da Roşen'dir. Onun babası Ali, çocukluğundan ihtiyarlığına kadar Hesen Paşanın yılhıçısı olmuştur. Ali, bir gün derya kenarında atları otlatırken deryadan iki aygır çıkar ve sürüden iki kısrağı aşıp tekrar deryaya dalar. Kısraklar ayı, günü dolunca iki tay doğurur. Ali bunları özel olarak besler. Bir gün Hesen Paşanın bir paşa dostu gelir ve aygırlık iyi cins at ister. Ali, zayıf ve hasta görünümlü tayları paşaya layık gördüğünü söyler. Paşa bu atlarla alay edince Hesen çok sinirlenir ve Ali'nin gözlerini çıkarttırır. Ali, o iki tayı alarak on-on iki yaşlarındaki oğlu Roşen'in yanına gelir. Bu atlara özel bir şekilde bakmasını ve sonra Hesen Paşadan intikamını almasını ister. Roşen, babasının öğütlediği gibi tayları özel bir şekilde besleyip büyütür. Kırat, üzerine ışık düşen diğer attan daha güçlüdür. Hesen Paşa, Koroğlu'nun kendinden intikam almaya hazırlandığını işitir ve Kırat'a da sahip olmak için onu saki meclisine davet ederek hile ile öldürmeyi plânler. Koroğlu, bu meclise gelir; ama fazla içmez ve kendisine saldıracakları sırada ayağa kalkıp meclistekileri ve Hesen Paşayı öldürür. Oradan kaçarken Çenlibel denen yere gelir ve burayı mesken tutar. Ali, oğluna buradaki soğuk bir bulaktan su içerse hem şair olacağını hem de geç ihtiyarlayacağını ve yiğitlikte onun üstüne olmayacağını söyler. Etrafına delileri toplamaya başlar. Koroğlu'nun Perzad, Mehbube, Nigar ve Telli Hanım adında dört hanımı; Kırat, Durat (Dorat), Agcakuzu, Ereb atı adlı dört atı vardır. Koroğlu'nun bir rivâyete göre yedi yüz yetmiş yedi, bir rivâyete göre de yedi bin yedi yüz yetmiş yedi delisi vardır. Bunlardan en meşhurları Kosa Sefer, Belli Ehmed, Eyvaz (Ayvaz) ve Demirçioğlu Hesen'dir.

Nigâr Hanımın Getirilmesi: Koroğlu, Nigar Hanımın güzelliğini işitir ve onun şehrine gider. Burada dul bir kadına misafir olur. Koroğlu, kadından Nigar Hanımı nasıl görebileceğini öğrenir. Nigar Hanımın dolaştığı bağa gider ve ona selam verir. Nigar Hanım, Koroğlu'nu çok kaba ve çirkin bulup onu küçümser. Koroğlu'nun teklifini evlenme teklifini kabul etmez. Koroğlu oradan

ayrılacağı sırada vedalaşmak bahanesiyle Nigar'a elini uzatır. Nigar da ona elini uzatınca kolundan tutup Kırat'ın terkisine alır ve kaçırır.

Demirçioğlu'nun Deliler Cerkesine Girmesi: Kırat'ı Demirci'den başkası nallayamamaktadır. Köroğlu, bir gün Kırat'ı nallatmak için Demirci'ye gelir. Demirci, Koroğlu'nun, beğendiği oğlanları kaçırdığını bildiği için o geleceği zaman Hesen adlı oğlunu saklar. Köroğlu, Demirci'nin gösterdiği nalları avucunda bükerek atar ve en iyi nalı ister. Kırat'ın arka ayaklarını nallamayı beceremezler. Hesen, onların beceriksizliklerine dayanamayıp saklandığı yerden çıkar ve Kırat'ın arka ayaklarını kolayca nallar. Koroğlu'nun verdiği paraları avucunda büküp daha sağlamlarını ister. Koroğlu oradan ayrıldığında, Demirci, sözünü tutmayan oğluna kızar. Hesen bu gelenin Koroğlu olduğun öğrenince haddini bildirmek için onun peşinden gider. Gece, gizlice Kırat'ın ahırının kapısına gelir. Kapıyı açmaya çalışırken Koroğlu ile karşılaşır, fakat karanlıkta onu tanıyamaz. Koroğlu kendini Kırat'ı kaçırmaya gelmiş bir hırsız olarak tanıtır. Demirçioğlu Hesen, kapıyı açamayınca çatıya çıkar ve bir delik açar. Koroğlu'nu buradan ahıra sokup Kırat'ı zincirle bağlamsını söyler. Koroğlu, Hesen'in tuttuğu zincire Kırat'ı bağlar. Hesen çatıdaki delikten Kırat'ı çıkartır. Koroğlu, Hesen'in gücüne hayran olur. Birlikte Kırat'a binip giderken Hesen'e Koroğlu'ndan korkup korkmadığını sorar. Hesen de onun sadece nağrasından korktuğunu söyler. Bunun üzerine Koroğlu bir nağra atar ve Hesen bayılıp attan düşer. Hesen ayıldığı zaman Koroğlu'nun yiğitliğine hayran olur ve onun delileri arasına katılır.

Koroğlu'nun Taciri Kaçanda: Koroğlu, bulup getirdiği malları satması için bir tacire verir. Tacir ise sattığı malların parasını alıp kaçar.

Cunul Âşıh: Koroğlu bir gün atına binip gezmeye çıkar. Büyük bir kervan görür. Bezirgân başıdan kervandaki bütün malı ister. Bezirgânbaşı karşı gelince onun bütün kervanı dağıtır ve sandıklarını kırar. Sandıkların birinden Aşık Cunul çıkar. Aşık Cunul o andan itibaren Koroğlu'nun adamı

olur ve Koroğlu'nun başından geçenleri yazıp saklar. Bu hikâyeler Cunul'dan âşıklara geçer ve âleme yayılır.

Cunul Âşıh ve Telli Hanım: Cunul Âşık Çenlibel'de yaşamaya başlar. Bir gün karısını ve çocuklarını ziyaret etmek üzere Hindistan'a gitmek için Koroğlu'ndan izin ister. Koroğlu ona kırk gün izin verir; ama Aşık Cunun evinde üç ay kalır. Çandıbil'e dönerken Arzurum Yurdundan geçer. Arzurum Paşasının kızı Telli Hanımın karabaşlarına rastlar. Bunlar âşığı tutup Telli Hanıma götürür. Telli Hanım onun Koroğlu'nun yanına gittiğini öğrenince Koroğlu'na iletmesi için bir mektup verir. Mektupta: "Kişiysen papah koy! Arvatsan yaylıh ört!" yazılıdır.

1. Kol: Tokat Seferi:[8] (Kırat'ın Tokat'a Kaçırılması ve Koroglu'nun Tokat Seferi)

Hesen Paşanın ölümünden sonra Çardahlı Çenlibel'in şöhreti aleme yayılmıştır. Tokat şehri paşası Mahmud paşa bir gün vezirlerini toplar ve onlara Deli Koroglu yüzünden kervanların işlemediğini, ticaret yapamadıklarını söyler. Kim Koroglu'nun başını veya Kırat'ı getirirse ona kızını vereceğini, onu varisi yapacağını söyler. Keçel Hemze'den başka hiç kimse bu işe cesaret edemez. Keçel Hemze Çenlibel'e doğru yola düşer. Kaleye yakın yerde Koroglu ile karşılaşır. Koroglu'na işsiz ve aç olduğunu söyleyip kalede hizmetçi olmak isteğini söyler. Koroglu onu kaleye alır. Hemze burada yerleri süpürmektedir. Koroglu, onun hizmetini beğenir ve kötürüm bir bakımı işini ona verir. Ayrıca Hemze'yi Kaloğlan adını verir. Kaloğlan bu ata çok iyi bakar ve onu sağlıklı, güçlü bir hâle getirir. Koroglu, Kaloğlan'ın bakıcılığını beğenir ve Dorat'ın bakımını da ona verir. Yiğitler, bu duruma karşı çıkarlar fakat Koroglu onları dinlemez. Kaloğlan bir gece Kırat'ı kaçırmaya çalışır; fakat zincirlerini çözemediği için onun yerine Dorat'ı kaçırır. Koroglu, Dorat'ın kaçırıldığını öğrenince Kırat'a binip Kaloğlan'ın peşine düşer. Kaloğlan Kırk Değirmen bölgesinde bir değirmene girer. Değirmenciyi

[8] Âşık Söyün bu hikâyeyi Âşık Musa'dan almıştır. Âşık Musa, Köyçe mahalinin Agkilse kentindendir.

kandırarak onun kıyafetlerini giyer. Koroglu, değirmene geldiğinde Kırat'ı Kaloğlan'a tutturup burayı aramaya başlar. Değirmenci Koroglu'ndan sakınırken başını değirmenin dişlerine kaptırır ve ölür. Bu sırada Kaloğlan, Kırat'ı kaçırır. Koroglu, eve Dorat'la dönünce yiğitler, Eyvaz ve hanımları onu kötü karşılar. Eyvaz, Koroglu'na kırıcı sözler söyler. Yiğitler dağılmaya başlarlar. Nigar da Koroglu'na küser. Koroglu, âşık kılığına girerek Tokat'a gider. Burada ihtiyar bir kadının evine misafir olur. İhtiyar kadın ona Kırat'ı getiren Hemze Beyin, Mahmut Paşanın kızı ile evlendiğini ve şimdi onun düğünü olduğunu söyler. Koroglu düğüne gider. Mahmut Paşanın isteğiyle türküler söylemeye başlar. Koroglu'nu ve Kırat'ı çok övmesi üzerine Paşa onu öldürmek için Kırat'ın ahırına bırakır. Nitekim Kırat, yanına gelenleri tepip öldürmektedir. Hemze, Koroglu'nu tanır ama onu ele vermez. Koroglu, Kırat'a binip oradan kaçar. Kırat uçarak Dona Çayının karşı kıyısına geçer. Koroglu sonunda Çenlibel'e gelir.

2. Kol: Bagdad Seferi: Bir gün Koroglu, Nigar Hanım, Mehbube Hanım ve Peri Hanım (Telli Hanımı henüz getirmemiştir.) ile Çenlibel'de oturup bağları seyretmektedir. Bu sırada karşıdan deliler gelir. Önlerinde Eyvaz vardır. Hepsinin başında da durna teli olduğu için çok yakışıklı görünmektedirler. Nigâr Hanım, delilere bu kadar yakışan durna telinin kendilerine daha çok yakışacağını düşünüp Koroglu'ndan kendilerine durna teli getirmesini ister. Nigâr Hanımın bu sözünü Eyvaz işitir ve Koroglu'na "İzin verin ben Bağdat'a gidip durna teli getireyim." der. Demirçioğlu Deli Hesen, Eyvaz'ın çok genç olduğunu bunun için onun değil kendisinin gidebilecebiliğini söyler. Koroglu ikisine de izin vermez; fakat onların çok diretmesine dayanamaz ve Belli Ehmed'i de yanlarına alarak gitmelerine izin verir. Eyvaz, Deli Hesen ve Belli Ehmed birlikte Bağdat'a giderler. Durna teli topladıktan sonra içip keyfederler ve uykuya dalarlar. Bu sırada Bağdat paşası Aslan Paşa üç kişinin bağlarını telef ettiği haberini alır. Askerlerini gönderir. Hesen ile Belli Ehmed uyanırlar fakat Eyvaz'ı bir türlü uyandıramazlar ve askerlerin eline düşerler. Aslan Paşa Koroglu yakalandı diye tellal çektirir. Bu haber

Koroglu'nun kaçak tacirine ulaşır. Kaçak tacir, Koroglu'nu son kez görmek için zindana gelir ve yakalananların içinde onun olmadığını anlar. Yiğitler ondan öncelikle paşanın satmakta olduğu Kırat'ı almasını sonra gidip Koroglu'na olanları bildirmesini isterler. Tacir Kırat'ı satın alır ve gidip Koroglu'na haber vermek için yola düşer. Koroglu rüyasında Eyvaz'ın zor durumda olduğunu görür. Uyandığında tacir gelir ve yiğitlerinin zindanda olduğunu, Paşanın onları asacağını bildirir. Koroglu ve yiğitler hazırlanıp Bağdat'a giderler. Yolda ihtiyar bir çiftçi ile karşılaşırlar. Çiftçi ağlayarak çalışmaktadır. Koroglu ona niçin ağladığını sorar. O da, Koroglu'nun, üç yiğidinin asılacağından haberdar olmamasına ağladığını söyler. Bunun üzerine Koroglu, kendini tanıtır. Yiğitler çiftçinin işine yardım eder. Koroglu ona paşanın hazinesini dağıtacağını, hazine kapısında kendisini beklemesini söyleyip gider. Koroglu âşık kılığında Paşanın meclisine girer. Yiğitleri ise halk arasında gizlenip Koroglu'nun işaretini bekler. Bu sırada Kiziroğlu Mustafa Bey, Koroglu'nun haberini alıp Bağdat'a gelir. Kiziroğlu Mustafa Beyin niyeti Koroglu ile dövüşüp ondan güçlü olduğunu ispatlamaktır; fakat önce onun üç yiğidi kurtarmasını bekler. Eyvaz, Demirçioğlu Deli Hesen ve Belli Ehmed darağacının altına getirilir. Deli Hesen ve Belli Ehmed, Eyvaz'ın ölmesine dayanamayıp önce kendilerini asmalarını isterler. Bu sırada Koroğlu, işaret verdi ve deliler her taraftan düşmana saldırdı. Üç yiğidi kurtardılar. Koroglu da Aslan Paşayı öldürüp hazinesini dağıtır. Çiftçiye de bol altın verir. Çenlibel'e dönerken Kiziroğlu Mustafa Bey, Koroglu'nun yolunu keser ve teke tek dövüşte onu yener. Koroglu, evlatsız olduğu için kendisi öldüğünde yurdunun sahipsiz kalacağını söyleyip ağlar. Kiziroğlu, her gittiği yerde kendisini övmesi şartıyla onu serbest bırakır. Kiziroğlu, daha sonra kendi adamlarını Koroglu'nu yendiğine inandıramaz. Adamlarını alıp Koroglu'nun kalesine gelir. Bu sırada Koroglu, eşi Nigâr Hanıma Kiziroğlu Mustafa Beyi övmektedir. Kiziroğlu Mustafa Bey, Koroglu'nun dürüstlüğüne inanır ve onunla kardeş olurlar.

3. Kol: Deli Koroglu ve Bolu Bey: Bir gün Hotker Padişah bütün paşalara haber salıp Koroglu'nun başını getirene Üsküdar Kalesini vereceğini

söyler. Bu haber Arzurum'da Cafer Paşaya, Trabzon'da Kulbenki'ye, Tokat'ta Hesen Paşaya ulaşır. Hesen Paşa da, Hotker'in bu haberi üzerine, kendi vezirlerini toplayıp onlara Koroglu'nun başını getirene kendi kızı Telli Hanımı vereceğini söyler. Üsküdarlı Bolubey, Koroglu'nun başını getireceğini ama yanına Kecerali'nin de verilmesini ister. Hesen Paşa kabul eder. Bolubey, Koroglu'nun yerini bilmemektedir. Daha önce Koroglu'nun yanında çalışmış olan Murtuz (Murtaza) onlara yol gösterir. Koroglu'nun yanına gidip gelen bir tacir, yolda Hesen Paşanın adamlarını görür ve Koroglu'nu uyarmaya giderken İsabalı ile karşılaşır.İsabalı gelip Koroglu'na tacirin haberini iletir; ama Koroglu onlardan korkmadığını söyleyip önlem almaz. Bolubey ve adamları Çenlibel'de Koroglu'nun "yagı korugu"na gelirler ve burada biraz dinlenmek isterler. Koroglu, gece gürültüyle uyanır ve geceliğiyle koruya iner. Murataza, Koroglu'nu tanır ve Bolubey'i uyarır. Koroglu her ne kadar kendini korucu olarak tanıtsa da onu bağlarlar ve işkence ederek Koroglu olduğunu kabul etmesini isterler. Sonunda Koroglu kimliğini açıklar; ancak Hesen Paşanın huzuruna bu kılıkta çıkmak istemediğini söyler ve gidip üzerini giymek için izin alır. Koroglu kaleye dönüp üstünü giyer ve Kırat'a binerek geri döner. Bolubey'i, Keceralı'yı ve Murtaza'yı öldüresiye döver ve intikamını aldıktan sonra onlara artık kendisini bağlayıp Hesen Paşaya götürebileceklerini söyler. Bolubey, Koroglu'nu bağlar ve Hesen Paşaya götürür. Hesen Paşanın kızı Telli Hanım Koroglu'nun kendi isteğiyle geldiğini anlar ve onu daha kolay kurtarmak amacıyla kendi sarayındaki kuyuya attırır. Telli Hanım, Koroglu'ndan onu kurtarmaya gelecek adamların özelliklerini öğrenir ve pazarda bu adamları arar. Bu sırada Çenlibel'de herkes Koroglu'nu aramaya başlar. Isabalı, onun Hesen Paşanın elinde olduğunu tahmin eder. Diğer yiğitler ona eşlik etmeye cesaret edemedikleri için Isabalı Dorat'a binip tek başına Koroglu'nu bulmaya gider. Hesen Paşanın şehrine geldiğinde pazara uğrar ve dükkanın birinden atı için arpa alır ama parasını ödemez. Dükkancının fazla ısrarı üzerine onu döver. Diğer dükkâncılar Isabalı'dan korkup dükkânlarını kapatırlar. Telli Hanım, Isabalı'nın Koroglu için geldiğini anlar ve onu çağırıp sarayına götürür. Bu sırada dükkâncılar gidip Hesen

Paşaya Isabalı'yı şikâyet ederler. Paşa, şehri askerleriyle kuşatır. Isabalı ve Telli Hanım Koroglu'nu kuyudan çıkarır. Kırat'ı da getirirler. Hep birlikte Çenlibel'e kaçarlar. Telli Hanım ile İsabalı evlenir.

4. Kol: Koroğlu'nun Derbend Seferi (Ereb paşa): Koroglu'nun Osmanlı padişahından kaçıp Çenlibel'e yerleştiğinde sadece yedi delisi vardır: Demirçioğlu, Isabalı, Halaypozan, Tupdagıdan, Tanrıtanımaz, Kosa Sefer, Belli Ehmed.

Dağıstan Hanı Ereb Paşanın kızı Mö'müne , Derbend'de (Demir Kapı, Derbend'de), Koroğlu'nun ününü işitir ve gıyaben ona âşık olur. Koca Eziz adlı adamı ile Koroğlu'na bir pusula göndererek onunla görüşmek istediğini bildirir. Koroğlu, pusulayı alınca tek başına Dağıstan'a gider.Paşanın huzuruna çıkar ve kendinin İranlı olduğunu, buraya bir kızın haberi üzerine geldiğini söyler. Bu sırada Kırat Paşanın ahırındaki bütün atları telef eder. Paşa Koroğlu'nu tanıyınca vezirlerin de tavsiyesiyle onunla dost olabilmek için kızını ona vermeye karar verir. Koroğlu'nu ve Mömüne'yi evlendirirler. Altı ay burada kalan Koroğlu artık gitmek zorunda olduğunu, delilerinin kendini beklediğini söyler. Mömüne'ye burada iki kişiye hürmet etmesini ister. Onlar da kılıç ustası ile eyer ustası Feteli'dir. Hamile olan Mömüne'yi burada bırakarak Çenlibel'e döner. Mömine, Koroğlu'nun isteği üzerine oğluna Hesenbey adını verir. Hesenbey, büyüdüğü zaman çevresindeki insanlara zarar vermeye başlar. Babası da İranlı olduğu için herkes ona Kurdoğlu diye hitap eder. Kızdırdığı adamlardan biri ona babasız olduğunu söyler. Bunun üzerine annesinden babasının kim olduğunu ve nerede bulunduğunu öğrenir. Çandıbil'e gitmeye karar verir. Ereb Paşa ona Kırat'tan olan atı verir. Kurdoğlu, Derbent'ten ayrılmadan önce kılıççıya gider ve iyi bir kılıç yaptırır. Feteli'ye gidip tam atına uygun bir eyer yaparsa ona istediği her şeyi verebileceğini söyler. Feteli tam onun istediği gibi bir eyer yapar. Kurdoğlu ona isteğini sorar. O da gönlünden ne koparsa ona razı olacağını söyler. Kurdoğlu ona, Derbent'in hanı bundan sonra sensin, der. Kurdoğlu Çandıbil'e giderken önünü kesen tacirleri öldürür. Onların mallarını alır. Yolda Cafer

Paşayla kavga eder. İranlı bir tacirden sorarak sonunda Çenlibel'de "yagı koruguna" gelir ve burada dinlenmek ister. Koroglu'nun bekçisi gelir ve ona buradan gitmesini söyler. Kurdoğlu oradan ayrılmaz. Bu sırada Koroglu'nun seferden dönen yiğitleri Hesenbeyi görürler. Ona kim olduğunu ve nereden geldiğini sorarlar. Hesenbey önce onların kendilerini tanıtmalarını ister. İki taraf da kendini tanıtmaktan çekinir. Hesenbey önce Eyvaz'ı, Demirçioğlu'nu ve Isabalı'yı sonra diğer yiğitleri bağlar. Bir nöbetçi Koroglu'na haber verir. Koroglu ile Hesenbey dövüşmeye başlarlar, fakat hiç biri diğerine üstün gelemez. Deli Mehter gidip Nigâr'a Koroglu'nun yenilmek üzere oduğunu söyler. Nigâr, koruya gelir. Hesenbey'e kim olduğunu sorar. Hesenbey nihayet kendini tanıtır. Koroglu oğlunu bulduğuna çok sevinir ve hep birlikte Çenlibel'e dönerler. Hesenbey bir süre sonra Dağıstan'a dönüp Ereb Paşayı tahtından indirir ve Feteli'yi han yapar. Annesini de alıp Çenlibel'e döner.

Eserin **"2. Hisse"** bölümü "Gürcistan Turklerinden Koroglu" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Ahıska kazasının Polete kentinden halk âşığı Mehemmed Yusifzada Koşayev'in anlatmış olduğu "Demirçioğlu'nun getirilmesi" koluna yer verilmiştir. Bu kolun özeti:

Osmanlı ülkesinin Erzurum vilayeti yakınlarında Bayburt dağlarının yüksek ve düzlük çimenliklerini örten büyük meşelikler vardır. Koroglu, kör babasıyla birlikte yaşamaktadır. Bunun için bu adı almıştır. Babası öldükten sonra Koroglu yaşamak ihtiyacından veya padişahın zulmünden kaçarak Çamlıbel namını alan Bayburt daglarındaki çamlığa yerleşir. Burada saray yaptırır ve yetmiş bin yedi yüz yetmiş yedi koçağı vardır. Koroglu bir gün Silistre şehrini gezmeye gitmiş. Burada atını nallatmak istemiş. Usta Eli adlı meşhur nalbandın dükkânına gider, ancak dükkânda onun çırağı Demircioğlu vardır. Atın nalını Demircioğlu takmaktayken Usta Ali pencereden Koroğlu gibi güçlü bir adamın geldiğini görür ve kendini ona göstermek için dükkana gelir. Kendisine iyi bir müşterinin geldiğini haber vermediği için Demircioğlu'na tokat atar ve onun taktığı nalları çıkarıp kendisi yeniden takar. Koroğlu, Usta'nın bu hareketinden hoşlanmaz ve onun taktığı nalları çıkarır. Usta,

korkar ve nalları yeniden çakar. Koroğlu, Usta'ya bir avuç altın verir. Usta da kasaya koyması için altınları Demircioğlu'na verir. Demircioğlu, gücünü bildirmek için eliyle altınların yazısını silerek daha sağlamlarını ister. Koroğlu, Demircioğlu'na gücünü burada değil, Çenlibel'de Koroğlu'nun yiğidi olarak harcamasını önerir ve başka altınlar vererek oradan çıkar. Koroğlu gittikten sonra Demircioğlu, annesiyle de görüştükten sonra Çamlibel'e gitmek için yola düşer. Yolda Koroğlu ile karşılaşır. Koroğlu, kendisinin de yiğit olduğunu ve Çamlibel'e gitmekte olduğunu söyler. Birlikte Çamlibel'e gelirler. Koroğlu, onu denemek için bir müddet tavlada çalıştırır.

Koroglu'nun yiğitlerinden Hesabalı, seyahatten dönerken Heleb şehrinde bir kahvede Cunun Âşık'ı dinler, onu beğenir ve Koroğlu'nun yanına götürür. Koroglu eşleri Nigar ve Gulzar Hanımla Cunul Âşık'ı beğenirler. Cunun Âşık bir gün Hindistan'daki ailesini görmek için Koroğlu'ndan izin ister. Koroğlu ona bir heybe altın ve kıymetli bir kemer vererek altı ay sonra gelmesi şartıyla Hindistan'a gönderir. Cunun Âşık yolda arkadaşlarına rastlar. Arkadaşları onu sarhoş edip altınlarını alırlar. Cunun, evine parasız döner. Burada on iki ay kalır. Bir gün yemek yerken kaşığı elinden düşer ve Çamlıbel'e dönmesi gerektiğini hatırlar. Çamlıbel'e dönerken Erzurum'dan geçer. Erzurum valisi Cavahır paşanın kızı Telli Hanım bir âşık dinlemek ister. Hizmetçiler o sırada yoldan geçen Cunun'u çağırıp Telli Hanımın yanına getirirler. Cunun Âşık, Koroglu'nu ve Çamlıbel'i öven bir türkü söyler. Telli Hanım, Koroglu'nun kendine uygun bir yâr olduğunu düşünüp kendisini götürmesi için ona bir mektup yazar ve Cunun ile gönderir. Koroglu geciken Cunun'nu bulmaları için Allahdankorkmaz ve Yerindenkalkmaz adlı cellatlarına emir vermiştir. Cunun mektubu Koroglu'na götürür ve bu sayede kendini affettirir. Koroglu mektubu okuyunca yetmiş bin yedi yüz yetmiş yedi deliden kimin Telli Hanımı getireceğini sorar. Demircioğlu, tavladan kurtulup gerçek bir yiğit olduğunu ispatlamak için Telli Hanımı getirmeye razı olur. Demircioğlu Erzurum'a gelerek bir ninenin evine misafir olur. Ertesi gün mağazaya gidip kumaşlar alır. Bunları satarak dolaşırken Telli Hanımın sarayının önünden geçer. Telli Hanım ondan kumaş alır. Bu sayede

Demircioğlu Telli Hanımın yerini öğrenip oradan ayrılır. Âşıkların olduğu bir kahveye gider. Burada bütün âşıklara üstün gelir. Usta âşık onunla kavga edince herkesi döver. Kahvedekiler onu Cavahır paşaya şikayet eder. Kimse onu paşanın yanına götürmeye cesaret edemez, ama o kendisi gider. Paşaya kendini sazıyla tanıtır. Telli Hanım türkülerinden onun kendisini almaya geldiğini anlar ve babasına âşığı kendi odasına göndermesini rica eder. Cunun âşık Telli Hanımın odasına gider. Orada anlaşarak kaçarlar ve Keçi-bulak adlı mağaraya saklanırlar. Demircioğlu, arkalarından gelen askerlerle savaşmak için Telli Hanımı mağarada bırakıp geri döner. Paşanın meşhur nişancısı Keloğlan ve meşhur kemençisi Huseyn Demircioğlu'nu yakalar. Koroglu'nun bir yüzüğü vardır ki ne zaman onun yiğitleri darda kalsa kırmızı olur. Yüzüğün kırmızı olduğunu gören Koroglu, Demircioglu'nun zor durumda olduğunu anlar ve yiğitleriyle Erzurum'a gider. Yolda bir telaşlı Kürt ile karşılaşırlar. Ona niçin telaşlı olduklarını sorduklarında Kürt, Koroglu'nun bir yiğidinin yakalandığını ve onu öldürmek için acele ettiğini söyler. Ayvaz, kılıcını çıkarıp Kürt'ün başını keser. Daha sonra telaşla çalışan ihtiyar bir sabancı ile karşılaşırlar. Sabancı onlara Koroglu'nun yiğidini ölümden kurtarmak için acele ettiğini söyler. Telli Ayvaz ona bir avuç altın verir. Telli Ayvaz yiğitler ile bir derede saklanır. Koroglu da âşık kılığına girip sabancıyla birlikte Demircioglu'nun asılacağı meydana gider ve Kırat'ın sesini duyduklarında yardıma gelmeleri için yiğitlerine tembihte bulunur. Koroglu, Cavahır paşanın yanına çıkar ve orada bir yiğitlerine işaret veren bir türkü söyler. Yiğitler çıkıp Demircioglu'nu kurtarır. Cavahır paşayı da esir alıp Keçi-bulak mağarasına gelirler. Telli Hanımın ricası üzerine Cavahır paşayı serbest bırakırlar ve Çamlıbel'e dönerler. Kırk gün kırk gece düğün olur. Böylece Demircioglu da yiğitliğini ispatlamış olur.

Köroğlu, (Toplayan: Hemit Elizâde, Bakû, 1941)

1. Köroğlu: Köroğlu'nun asıl adı Ruşen, babasının adı Eli'dir. Eli, uzun yıllardan beri Hesen Hanın yılhıçısı olarak çalışmaktadır. Eli bir gün

sürüsünü derya kenarına otlatmaya götürür. Deryadan iki at çıkıp sürüden iki kısrağı aşar. Üç ay sonra kısraklar birer tay dünyaya getirir. Hesen Paşa, bir gün Eli'den sürüyü otlağa götürmemesini, bir paşa arkadaşı için iyi cins iki aygırlık at seçeceğini söyler. Eli bu paşa için derya atından olan o iki tayı seçer ve geri kalan sürüyü otlağa götürür. Paşa bu iki gösterişsiz tayı görünce beğenmez. Bunun üzerine Hesen Han, kendisini rezil eden Eli'nin gözlerini çıkarttırır. Eli, iki gözüne karşılık bu iki tayı alıp Ruşen'in yanına gelir. Birlikte yola çıkarlar. Bir gece çay kenarında bir gece de uçsuz bucaksız bir düzengâhta kalırlar, fakat yerleşmek için buraları uygun bulmazlar. Yüce bir dağa gelirler. Burası ağaçlık ve sisli bir yer olan Çenlibel'dir. Burayı kendilerine yurt tutmak için uygun bulurlar. Ruşen kendileri için bir çadır, atlar için bir tavla yapar. Eli, oğluna tavlanın hiç ışık görmemesini söyler. Ruşen hiç ışık görmeyen tavlada atları beslemeye başlar. Eli bir gün atları kontrol eder ve Kırat'ın iğne deliği gibi bir yerden ışık gördüğünü söyleyip oğlunun o deliği kapatmasını ister. Kırat, Dorat'tan daha çok yemektedir. Eli bir gün atların binilme zamanının geldiğini söyler. Atları önce çamuru bir tarlada, sonra dikenlik ve taşlık bir arazide koşturarak sınarlar. Kırat bu yerlerden hiçbir yara iz almadan koşar, fakat Dorat'ın arka ayağında bir parça çamur ve çizik bulunur. Eli, oğluna iki atın da eşsiz olduğunu ama Kırat'ın daha güçlü olduğunu bunun için sefere, kale almaya, düşman üstüne Kırat'la gitmesini söyler. Böylece Ruşen'in adı âleme Kırat'la yayılacaktır. Eli, Hesen Handan intikam alma vaktinin geldiğini söyler. Ruşen Kırat'a, Eli Dorat'a biner ve Hesen Hanın imaretine gelirler. Hesen'i kapıya çağırırlar ve ondan intikam almaya geldiklerini söyler. Hesen, Eli'ye saldırır. Ruşen da Hesen'e saldırır ve onu öldürür. Oradan ayrılırken peşlerine düşerler. Ruşen, peşlerinden gelen (kehr) atlıları görünce çamur alana, kara atlıları görünce dikenliğe, beyaz atlıları görünce taşlığa girer. Böylece onlardan kurtulup Çenlibel'e gelirler.

2. Köroğlu'nun İstanbul Seferi: Köroğlu, Çenlibel'e yeni yerleştiği sıralarda İstanbul Hodkâr'ının kızı Nigâr Hanıma âşık olur. Keleşler kızı getirebileceklerini söyler, fakat Köroğlu tek başına onu almaya gider.

İstanbul'da bir değirmenciye konuk olur. Değirmenci ve karısından Nigâr'ı kırk kızla birlikte Güllü Bağda görebileceğini öğrenir. Ertesi gün Güllü Bağa gider ve Nigâr'a onunla evlenmek istediğini söyler. Nigâr, önce onu küçümser sonra kendisini nasıl kaçıracağını sorar. Köroğlu ona atını gösterir ve Nigâr'ı da terkisine alıp oradan kaçar. Köroğlu, Hodkâr'ın askerlerini kendisine yardıma gelen keleşlerin sayesinde öldürür ve Çenlibel'e döner.

3. Köroğlu ile Âşık Cunun: Köroğlu bir bezirgândan baç ister. Bezirgân baç vermeyi kabul etmeyince Köroğlu, onun kervanını yağmalar. Sandıklarını açar. Büyük sandıkların birinden Âşık Cunun çıkar. Köroğlu Bezirgân'ı serbest bırakır ama Âşık Cunun'u alır. Bundan sonra Âşık Cunun Köroğlu'nun yanında kalır ve onun yaşadıklarını türkü hâlinde söyler. Gezip dolaşarak Köroğlu'na yiğit veya güzel haberi getirir. Köroğlu da gidip o yiğidi veya güzeli kaçırıp Çenlibel'e getirir. (Söyleyen: Âşık Ali, Kazah 1938)

4. Köroğlu'nun Türkmen Seferi: Köroğlu'nun Nigâr'dan evlâdı olmaz. Söylenenlere göre Köroğlu, Kars eteklerinde Alacalar Dağında Osmanlı askeriyle savaşırken yedi gün yedi gece mandırada kalmıştır. Bunun için çocuğu olmamaktadır. Bir eğlence meclisinde Nigâr'ı üzgün gören Köroğlu ona derdini sorar. Nigâr, Köroğlu'nun yerine geçecek bir evlâtları olmadığından yakınır. Bunun üzerine Köroğlu da gamlanır. Âşık Cunun, onlara üzülmemelerini kendisinin gezip dolaşarak onlara lâyık bir evlat bulabileceğini söyler. Âşık Cunun yola çıkar, çok diyarlar gezer, çok yiğitler görür, fakat Köroğlu ve Nigâr'a lâyık oğul bulamaz. Sonunda Teke Türkmen'de bir obaya gelir. Obanın gençleri, çobanları onu toya davet eder. Âşık Cunun toyda Köroğlu'nu öven türküler söyler. Halk çok beğenir ve biraz da kendi yiğitlerini övmesini söylerler. Âşık Cunun da henüz onların yiğitlerini görmediğini söyler. Bunun üzerine düğündekiler Kasap oğlu Eyvaz'ın ayağa kalkmasını isterler. Eyvaz ayağa kalkar. Âşık Cunun, Eyvaz'ın güzelliğini tarif eden bir türkü söyler ve ona Köroğlu'nun onu Çenlibel'e götüreceğini söyler. Bunun üzerine Eyvaz kızar ve Köroğlu'nun kendisini götüremeyeceğini söyler.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Âşık, Eyvaz'ı sazla ya da korkutarak götüremeyeceğini anlayıp Çenlibel'e döner. Köroğlu ve Nigâr'a Eyvaz'dan bahseder. Köroğlu tek başına Teke Türkmen'e gelir. Keleşlerinin gelmesine izin vermez. Koyun seçmekte olan Kasab'ın yanına gelir ve koyun almak istediğini söyler. Kasap Eli, bir koyunun beş manat olduğunu söyler. Köroğlu, tanesi on beş manattan yüz koyun alır. Kasap Eli bu işe çok memnun olur, fakat Eyvaz şüphelenir. Kasap Eli, sürüyü götürmekte yardım etmesi için Eyvaz'ı Köroğlu'nun yanında gönderir. Köroğlu bir tepeyi geçtikten sonra Eyvaz'ı Kırat'ın terkisine alıp kaçırır. Kasap, dönmekte geciken Eyvaz'ın peşinden gider. Köroğlu ona Eyvaz'ı Çenlibel'e götürüp yedi yüz yetmiş yedi deliye serdar, kendine de evlat yapacağını, ona gözü gibi bakacağını, istediği zaman oğlunu görebileceğini söyler. Kasap razı olur ve döner. Köroğlu Eyvaz'ı Çenlibel'e getirir. Nigâr, Eyvaz'ı gömleğinden geçirip kendine oğul yapar. Eyvaz da Çenlibel'de kendisine gösterilen sevgi ve saygıdan memnun kalır.

5. Köroğlu ile Demircioğlu: (Âşık Mirza, 1938) Köroğlu'nun atını nallayan demircinin Hesen adında bir oğlu vardır. Demirci, Köroğlu geleceği zaman oğlunu saklar. Köroğlu, demircinin getirdiği nalları beğenmez ve büküp atar. Demirci, ona polattan nal ve çivi döver. Kırat'ın arka ayaklarını nallarken zorlanırlar. Hesen, onların zorlandığını görüp ortaya çıkar ve Kırat'ın arka ayaklarını tutar. Köroğlu'nun verdiği altınları elinde büküp atar. Köroğlu sonunda altınları demirciye verip gider. Demirci, sözünü dinlemeyip ortaya çıkan Hesen'e kızar ve bu gelenin Köroğlu olduğunu söyler. Hesen gece Köroğlu'nun Kırat'ını kaçırıp ona gücünü göstermeye karar verir. Gizlice Kırat'ın tavlasına gelir. Bu sırada Köroğlu da ordadır. Karanlıkta birbirlerini tanımazlar. Köroğlu kendini hırsız olarak tanıtır. Birlikte Kırat'a binip kaçarlar. Köroğlu yolda Hesen'i bağlamaya çalışır, ama beceremez. Ona Köroğlu'ndan korkup korkmadığını sorar. Demircioğlu Hesen Köroğlu'nun narasından korktuğunu söyler. Köroğlu hemen bir nara atar. Demircioğlu korkup bayılır. Köroğlu onu bağlar. Demircioğlu ayıldığında Köroğlu'nun delileri arasına katılmak istediğini söyler. Köroğlu, kabul eder ve birlikte Çenlibel'e dönerler.

6. Köroğlu'nun Erzurum Seferi: (Söyleyen: Âşık İbrahim Karacaoğlu, 1938.) Âşık Cunun, Erzurum'da Cafer Paşanın meclisinde türkü söylerken paşanın kızı Telli Hanım babasına haber gönderip âşığı kendi odasına göndermesini ister. Telli Hanım âşıktan Köroğlu'nu tarif etmesini ister. Köroğlu'nun yiğitliğine hayran olup gelip kendisini alması için ona bir mektup yazar ve âşığa verir. Âşık Cunun, mektubu Köroğlu'na getirir. Köroğlu, şarap getirtir ve onu içenin Telli Hanımı getireceğini söyler. Şarabı Demircioğlu Deli Hesen içer ve Erzurum'a gitmek için yola çıkar. Yolda dinlendiği bir sırada her tarafı sis kaplar ve arap atını kaybeder. Sis açıldıktan sonra atını bulur. Akşam Erzurum'a gelir ve yaşlı bir kadına misafir olur. Kadına Telli Hanımı nasıl görebileceğini sorar. Kadın, Telli Hanımın konağının önünde pehlivan meydanı olduğunu oraya gidip saz çalarsa onu görebileceğini söyler. Ertesi gün Demircioğlu, pehlivan meydanında saz çalar. Âşığın sesini duyan Telli Hanım dışarı çıkar ve bir adam gönderip Köroğlu sandığı Demircioğlu'na sabah Gülşen Bağında kendisini beklemesini bildirir. Ertesi gün, Demircioğlu, Gülşen Bağına gider ve Telli Hanımı kaçırır. Kızının kaçtığını duyan Cafer paşa askerlerle birlikte Demircioğlu'nun peşine düşer. Demircioğlu onlarla üç gün üç gece dövüşür, ama sonunda yakalanır ve zindana atılır. Demircioğlu'na derisini soyarak işkence yaparlar. Bu sırada Köroğlu kötü bir rüya görür ve Demircioğlu'nun yakalandığını anlar. Delilerle hazırlanıp Erzurum'a gelirler. Bütün askerleri dağıtırlar. Demircioğlu'nu kurtarırlar. Telli Hanımın hatırı için Cafer Paşayı öldürmekten vazgeçerler. Telli Hanımı da alıp Çenlibel'e gitmek için yola düşerler. Eyvaz, Köroğlu'na, çok kan kaybeden ve ölmek üzere olan Demircioğlu'nu yolda bırakıp gitmeyi teklif eder. Köroğlu, bu kötü fikrinden dolayı Eyvaz'a çok kızar ve hiçbir yiğidini yarı yolda bırakmayacağını, ölse bile mezarını Çenlibel'e yapacağını söyler. Çenlibel'e geldiklerinde hekim çağırırlar. Hekim, Demircioğlu'nu iyileştirir. Telli Hanımı da Demircioğlu'na verip düğün yaparlar.

7. Köroğlu'nun Tokat Seferi: (Âşık Ali, 1937.) Köroğlu, bir gün Tokat Paşası Mahmut Paşanın kervanının önünü keser ve mallarını alır. Mahmut Paşa Köroğlu'nun atını getirene kızı Döne Hatunu vereceğini söyler. Ortaya konan şarabı Keçel Hemze içer ve Kırat'ı getirmek için yola düşer. Çenlibel'e geldiğinde kervan yolu gözleyen Köroğlu ile karşılaşır. Ona Paşanın yanında at bakıcısı olarak çalıştığını, ama sonra kovulduğunu söyler. Köroğlu ona Çenlibel'de küçük işlere bakmasını söyler. Hemze kendisine verilen işleri en iyi şekilde yaparak herkesin güvenini kazanır. Köroğlu ona Keloğlan adını verir ve onun hastalıklı bir ata bakmasını ister. Bu atı kısa sürede küheylana çevirdiği için Dorat'ın bakımını da ona verir. Köroğlu'nun delileri ve hanımları Keloğlan'a fazla güvenmemesi için Köroğlu'nu uyarırlar, fakat Köroğlu onları dinlemez. Keloğlan bir gece Kırat'ı kaçırmaya çalışır, fakat onun zincirlerini açamadığı için Dorat'ı kaçırır. Köroğlu, Dorat'ın peşine düşer. Değirmene giren Keloğlan una bulanıp tanınmaz hâle gelir. Köroğlu, Kırat'ı ona verip değirmeni aramaya başlar. Değirmenci saklanmaya çalışırken değirmenin dişlerine takılıp ölür. Keloğlan, Kırat'a binip kaçar. Deliler ve Eyvaz , Dorat'la dönen Köroğlu'na kızarlar. Üç gün yas tutan Köroğlu, kılık değiştirip Tokat'a gider ve bir yaşlı kadının evine misafir olur. Ondan Kırat'ın yerini öğrenir. Döne ile Keloğlan'ın toyuna gelir ve âşık olduğunu söyler. Mahmut Paşanın yanında Köroğlu'nu öven türküler söyler. Mahmut Paşa, bu âşığı, ölmesi için Kırat'ın tavlasına attırır. Köroğlu, burada Kırat'a biner ve Tuna Çayını geçip Çenlibel'e döner.

8. Köroğlu'nun Rum Seferi: (Âşık Mahmud, 1929) Âşık Cunun, Rum diyarında Mehdî Paşanın kızı Mahbub Hanımı görür. Mahbub Hanım, onu yanına çağırtır ve Çamlıbel'in nasıl bir yer, Köroğlu'nun nasıl bir yiğit olduğunu sorar. Âşık Cunun ona Çamlıbel'in güzelliğini ve Köroğlu'nun nasıl mert ve güçlü bir yiğit olduğunu anlatır. Mahbub Hanım Köroğlu'na bir mektup yazıp kendisini almasını ister. Âşık Cunun, onun mektubunu Köroğlu'na getirir. Köroğlu'nun hanımları, bu Rum güzelini merak edip Köroğlu'na onu getirmesini söylerler. Köroğlu, Mahbub Hanıma gider ve kırk kızın yanında

onu almaya geldiğini söyler. Mahbub Hanımın amcasının kızı Şirin, kırk cariyeyi kandırmaya çalışır ve Köroğlu'nun sadece güzellere meraklı olduğunu söyler. Köroğlu herkesten gizli, birkaç gün Mahbub Hanımın odasında kalır. Bir gün sıkılıp pazara gezmeye gider. Rum halkı onun yabancı olduğunu anlayıp Mehdî Paşaya haber verir. Mehdî paşa adam gönderip Köroğlu'nu yanına çağırtır. Köroğlu ise Paşayı tanımadığını söyleyip kendisini zorla götürmek isteyen adamları döver. Birinin kulağını keser. Kulağı kesilen adam Paşaya durumu bildirir. Paşa on beş kişi daha gönderir. Köroğlu onlardan on üç adamı öldürür. Kalan iki adam Paşaya şikâyet eder. Paşa önce iki yüz, sonra beş yüz kişilik orduyla Köroğlu'na saldırır. Sonunda Köroğlu'nun yolu üzerine kuyu kazıp üstünü kapatırlar. Köroğlu kaçarken kuyuya düşer ve yakalanır. Paşa onu asmak ister, fakat vezirler 7777 delisi olan Köroğlu'nu zindana atmanın daha doğru olacağını söylerler. Mahbub Hanım Köroğlu'nun kılıcını ve atını saklamıştır. Bu sırada deliler Köroğlu'nu merak ederler. Köroğlu'nun peşinden gidecek adamı seçmek için poşun atarlar. Poşun Belli Ehmed'e düşer. Belli Ehmed, Ağcakuzu atına binip Rum'a gelir. Nöbetçileri öldürüp Köroğlu'nu zindandan kurtarır. Mahbub Hanımı ve Şirin'i alıp Çenlibel'e dönerler. Köroğlu, Mahbub Hanımla, Belli Ehmed de Şirin ile evlenir.

9. Köroğlu'nun Derbent Seferi: (Şair Veli, 1932) Dağıstan'da Demir Kapı Derbent'te Arap Paşanın Mömine adında kızı vardır. Mömine Hanım, ününü ve yiğitliğini duyduğu Köroğlu'na gıyabında âşık olur. Ona bir mektup yazar ve kendisini almasını ister. Mektubu babasının bir askeri ile Köroğlu'na gönderir. Köroğlu, Derbent'e gelir ve pazarda dolaşmaya başlar. Halk onun yabancı olduğunu anlayıp Paşaya haber verirler. Paşa, Köroğlu'nu yanına çağırtır. Köroğlu. Paşanın yanına gelir ve kızı Mömüne'yi ister. Arap Paşa vezirlerine danışır. Vezirler, Köroğlu'nun düşmanlığındansa dostluğunun hayırlı olduğunu söyler ve Mömine'yi ona vermesini önerirler. Paşa kabul eder ve Köroğlu ile Mömine Hanım evlenirler. Bir süre sonra Köroğlu Çenlibel'e döner. Mömine Hanımın bir oğlu olur ve adını Hasan koyar. Hasan on

sekizine geldiğinde çok yaramaz olduğu için Kurt oğlu lâkabını alır. Dövdüğü çocuklardan biri onu babasız olduğu için aşağılar. Hesen, annesinden babasının yerini öğrenip gitmek ister. Dedesi ve annesi Hesen'i çok düşmanı olan Köroğlu'na göndermek istemezler, ama Hesen söz dinlemez. Babasının bıraktığı pazubendi takar, Kırat'tan olma atına biner ve Usta Feteli'ye iyi bir kılıç yaptırıp yola düşer. Yolda önce Ehmet Paşanın sonra da Cafer Paşanın askerleriyle dövüşmek zorunda kalır. Hepsini dağıtıp bir ihtiyardan Çenlibel'in yerini öğrenir. Çenlibel'e geldiğinde deliler onu görür. Eyvaz gelip onun burada ne aradığını sorar. Hesen, Eyvaz'ı, Demircioğlu'nu ve İsabalı'yı sırayla bağlar. Köroğlu gelir ve Hesen ile dövüşür. Hesen Köroğlu'nu iki defa yener. Üçüncüsünde Köroğlu yener. Onu öldüreceği sırada Nigâr Hanım izin vermez. Köroğlu ona kim olduğunu sorar. Hesen kendini tanıtır ve pazubendini gösterir. Köroğlu, oğlunu tanır ve kucaklaşırlar.

10. Köroğlu'nun Kocalığı: (Âşık Kamber, 1938) Köroğlu yaşlanır ve elden ayaktan düşer. Delileri dağılmıştır. Köroğlu, Kırat ile gezerken bir adamla karşılaşır. Bu adamın elinde yarı ağaç yarı demir bir alet vardır. Ona bu aletin ne olduğunu sorar. Adam bu aletin tüfek olduğunu ve insan öldürmeye yaradığını söyler. Köroğlu eline ateş etmesini ister. Adam elinin delineceğini söyler. Köroğlu, Kırat'a ateş etmesini söyler. Adam atın öleceğini söyler. Tüfeği denemekte kararlı olan Köroğlu, bir öküze ateş etmesini ister. Adam öküze ateş eder ve öküz ölür. Köroğlu, tüfeğin icadına çok üzülür ve bu namert zamanda Köroğluluğun bittiğini söyleyip Kırat'ını da çöle salıp yalnız kalır. Köroğlu'nun Hoca Ehmed adlı dostu, ona paşaların saldırmak için hazırlandığını haber verir. Köroğlu, Hoca Ehmed'e Eyvaz'ı bulmasını söyler. Hoca Ehmed, Eyvaz'ı ararken çölde Demircioğlu'na rast gelir. Demircioğlu sakalını tıraş ettirip kendine düzen verir ve Hoca Ehmed'le birlikte Eyvaz'ı ararken bir kayanın dibinde Tanrıtanımaz'a rastlarlar. Tanrıtanımaz da çok yaşlanmıştır ve artık savaşacak gücü kalmamıştır. Buna rağmen o da Eyvaz'ı aramaya başlar. Sonunda Eyvaz'ı bulurlar. Ona Çenlibel'in ve Köroğlu'nun tehlikede olduğunu söylerler. Bütün delileri toplayıp Köroğlu'nun yanına

gelirler. Köroğlu, bütün delilerini bir arada görünce çok sevinir. Kırat'ı buldurur. Paşaların saldırısına karşı hazırlıklı beklerler. Bu sırada Eli ve Mehdî Paşalar ihtiyar ve yalnız olan Köroğlu'ndan intikam almak için Çenlibel'e saldırırlar. Köroğlu ve deliler, paşaları öldürüp düşman askerlerini dağıtırlar. Bol ganimet alıp Çenlibel'de yaşamaya devam ederler.

Kazakistan rivayetleri:

Melike Gumarova Metninin Özeti:

1. **Varyant:** Köroğlu
   - Ravşanbek
   - Körde Doğan Köroğlu
   - Köroğlu'nun Rayhan Arap'la Savaşı
   - Köroğlu'nun Kızılbaş Şağdat Han'la Savaşı
2. **Varyant:** Kıssa-yı Köroğlu
3. **Varyant:** Hikayat-ı Köroğlu

- **Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla Savaşıp Gavaz'ı Getirmesi:**

Jambilbel'e ilkin Ağalık Han, sonra Jığalı Han, sonra Köroğlu sultan olur. Köroğlu 30 yaşına geldiğinde Hızır ile kırklar ve 12 imam ona dileğini sorarlar. Köroğlu, uzun bir hayat ve şöhret diler; fakat evlat dilemeyi unutur. Köroğlu'na 120 yaş verilir. Kırk yaşındayken Kaf Dağı padişahının kızı Ağayunus peri, kırk beş yaşındayken Hindistan'dan Miskal Peri, elli beş yaşındayken İranbağ'dan Gülnar peri gelip Köroğlu ile evlenir. Köroğlu'nun onlardan başka dokuz karısı daha vardır. Bu on iki kadından çocuk olmaz. Köroğlu, yüz yaşına geldiğinde evlatsızlıktan yakınmaya başlar. Isfahan şehrinde Kaldar adlı birisinin oğlu Hasan'ı kaçırır ve evlat edinir. Bir gün kırk yiğidine bir arzularının olup olmadığını sorar. Kırk yiğit, Künhar padişahın

ülkesinde Buldırık Kasap'ın oğlu Gavazhan'ın yiğitliğini, güzelliğini övüp Köroğlu'nun onu evlât edinmesini arzuladıklarını söylerler. Köroğlu, Gavazhan'ı kim getirecek, diye sorar. On altı yaşındaki Hasanhan bu işe gönüllü olur. Hasanhan kırk yiğitle birlikte yola çıkar. Bed-Baht Dağına gelirler. Bu dağın diğer tarafında Künhar ülkesinin Gürcistan şehri vardır. Kırk yiğit dağın çok sisli olduğunu görüp korkuya kapılır ve geri dönerler. Yalnız kalan Hasanhan da dönmek zorunda kalır. Bunun üzerine Köroğlu kendi gitmeye karar verir. Yola çıkacağı zaman Allah'ın adını anmayı unutan Köroğlu'nun önüne Hızır, İlyas, Gavıs-Gıyas ve kırklar, on iki imam çıkar ve Hüda'nın ona öfkelendiğini söylerler. Daha sonra ona Gavazhan'ı nasıl kaçırabileceğini anlatırlar: Bed-Baht dağında ihtiyar bir çoban vardır. Gavazhan'ı çok seven bu çoban Buldırık Kasap'ın koyunlarını güder. Karşılığında ise yılda bir kez Gavazhan'ı görür. Buldırık Kasap'ın karısı Küleyim, Türkmen kızıdır. O, Kızılbaşların eline düşeli kırk yıl olmuştur. Onun Türkmen'de Konırbay adlı ağabeyi vardır. Hızır, Köroğu'na çobanın kıyafetlerini giyip, sürüyü de alıp kendini Konırbay olarak tanıtmasını söyler. Köroğlu, kendisine denildiği gibi Bed-Baht dağına gider. İhtiyar çobanı bulur. İhtiyar çoban, Köroğlu'nun niyetinin Gavazhan'ı kaçırmak olduğunu anlayınca çok sinirlenir ve ona sopasını fırlatır. Köroğlu. onu bağlar ve kıyafetlerini giyer. Kırat'ı da onun yanına bırakıp 400 koyunu alarak Gürcistan'a gelir. Kendini deli bir Özbek tüccarı olarak tanıtır. Halk onun konuşmalarıyla alay eder. Koyunları satma bahanesiyle şehrin pazarına gelir. Pazara yanında 500 adamla birlikte Buldırık Kasap gelir. Buldırık Kasap elli bir yaşındadır. Köroğlu'nun yanına gelir ve ona nereden geldiğini sorar. Köroğlu, ona Türkmen olduğunu, adının Konırbay olduğunu söyler. Sürünün de enistesi Buldırık Kasap'a ait olduğunu, ablasının Küleyim olduğunu söyler. Bunun üzerine Buldırık, Köroğlu'na samimî davranır. Onu evine götürür. Künhar padişahın evinde eğlenmekte olan Gavazhan'ı çağırttırır. Gavazhan başlangıçta çoban kılıklı dayısını beğenmez; ama sonra ailesinin de teşvikiyle ona sıcak ilgi gösterir. Köroğlu, sohbet sırasında Gavazhan'a yanlışlıkla Kırat'ını över. Gavazhan, ondan şüphelenir, ama Köroğlu, hayal kurduğunu

söyleyerek durumu kurtarır. Konırbay 400 koyunu satarak parasını Küleyim ve Buldırık Kasap'la paylaşır. Gavazhan için de 400 kara kuzu getirdiğini ama onları yolda bir çobana emanet ettiğini söyler. Gavazhan ile Kasap önden yola düşerler. Arkada kalan Konırbay, Küleyim'e kendisinin Köroğlu olduğunu, amcının Gavazhan'ı götürmek olduğunu söyler. Küleyim, oğlunun gitmesine karşı çıkar, Kasap'ı uyarır; ama Kasap eşinin sözlerine kulak vermez ve oğluyla birlikte kuzuların olduğu yere gider. Çaresiz kalan Küleyim, oğlunu Köroğlu'na emanet eder.

-Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Han'la İkinci Kez Savaşıp Yendiği, Gavaz'ı Zindandan Kurtardığı:

Gavazhan Jembilbel'e gelip sultan olur. Herkes onu sever, ona saygı duyar. Bir gün Gavazhan ava çıkar. Havadak gölüne gider. Avdan dönerken sigara içmek için bir köye uğrar. Evlerin birinden güzel bir kız çıkıp ona sigara verir. İkisi konuşurlar. Gavazhan kendisini "Köroğlu'nun oğlu Gavazhan'ım" diye tanıtır. O zaman evden çıkan Ahmet serdarın kızı Botaközayım, Köroğlu'nun oğlu değil kulusun diye hakaret eder. Buna kızan Gavazhan Kürjistan'a dönmek ister; fakat vazgeçer. Çünkü "Köroğlu benim ne için kızdığımı bilmez. Gidip Ahmet Serdar'ın kızını al, derim, eğer almazsa giderim." diye düşünür.

Jembilbel'e geldiğinde Köroğlu'ya her şeyi anlatır. Köroğlu ihtiyarları toplayıp Ahmet serdara gitmelerini söyler. Fakat kimse kabul etmez. Böyle olunca Gavazhan Kürjistan'a gider. Onun gittiğini sadece Ağajünis Peri bilir.

Gavazhan Kürjistan'a gelince Künhar padişah sevinerek kırk gün eğlence, kırk gün düğün yapar. Sonra Gavazhan'a iyi atı, iyi insanı, iyi dini, iyi memleketi, iyi yiğitleri nerede gördün, diye sorar. Gavazhan ise Jembilbel'i över. Buna çok kızan Künhar padişah Gavazhan'ı zindana atar.

Köroğlu kırk yiğidi ile Gavazhan'ı arayıp yola çıkarlar. Yolda Kürjistan'dan gelen tüccarları görürler. Onlara Gavazhan hakkında sorarlar. Tüccarlar Gavazhan'ın Jembilbel'i övdüğü için zindanda yattığını ve asılacağını söylerler.

Gavazhan'ın dar ağacına asılacağı gün Köroğlu ve kırk yiğit gelip yetişir. Gavazhan'ı kurtarıp, Künhar padişah ile savaşıp, onları yendikten sonra Jembilbel'e dönerler. Sonra Gavaz'a Ahmet Serdar'ın kızını alır. Her şeyini Gavaz'a verir. Gavaz sultan olur, herkes muradına erer.

4. Varyant: Köroğlu İle Bezergen:

Bu destanda daha önce Köroğlu ile birkaç kez savaşıp yenemeyen Kızılbaş Kaldarhan'ın Çocuğu Bezergen'in 120 yaşına gelen Köroğlu ile yeniden savaşmak için Türkmen iline gelmesi, Köroğlu'nun evlatlıkları Gavazhan, Hasanhan ve komutanı Sapabek'in Bezergen'in on iki bin askeriyle savaşı anlatılır.

5. Varyant: Köroğlu (Bozayhan)

6. Varyant: Kıssa-yı Gavazhan:

"Köroğlu ve Gavaz birgün ava çıkarlar. Köroğlu Gavaz'a Havadak gölünden altı kaz, dokuz ördek getirmesini emretmiştir. Giyrat'a binen, yanına şahini ve laçını alan Gavaz Havadak gölüne gider. Bu sırada fırtına çıkar, etraf görünmez olur. Köroğlu o an meyhanesindedir. Pirler ona gelip: "Gavaz'ı dualarla göndermediniz; şimdi yedi sene onun hasretini çekeceksin." derler. İki gözünden yaş döküp feryad eden Köroğlu hava açılınca Havadak gölüne gider, ancak Gavazhan'ı bulamaz. Pirlerine yalvarır, yakarır, çok ağlar. Gavazhan'ı Kızılbaş düşmanlarının götürdüğünü düşünen Köroğlu askerleriyle birlikte Kızılbaş şehrine doğru yola koyulur.

Bu sırada Gavazhan büyük göle gelip kuşunu bıraktıktan sonra birden yeryüzünü kaplayan fırtına başlamış ve Gavazhan'ın kuşları gökyüzünde kaybolmuştur. Babasının çok sevdiği kuşların arkasından gideyim derken kaybolur. Yolda bir adam ve kıza rastgelir. Gavazhan orada kız ile tanışır. Bu kız Kaf Dağı'nın padişahı Ahmer perinin güzel kızı Kunduzay'dır. Gavaz'ı

yanına çağırdığında gitmeyince küsen kız kuğu kılığına girer ve uçup gider. Gavazhan Kunduzay'a âşık olur. Yakın yerdeki ustadan o kızın sırrını öğrenir. O kızı bulmak için Kafdağı'na aramaya yola çıkar. Giyratıyla dağ ve taşı aşan Gavaz yolda bir köye gelir. Köyün kağanı Rayhan Arap'ın çocuğu Ernazerbek'in komşu köyde Kızılbaşların düzenlediği at yarışına gittiğini öğrenir. Kızılbaş kağanı Köhiy Han at yarışını kazanana kızı Julduzay'ı ve servetinin yarısını verecektir. Yarışmaya Gavazhan da isteklenir ve atının başını Kızılbaş şehrine çevirir. Gavazhan'ı gören Ernazarbek'in kızkardeşi Zeynepgül ona âşık olur. Gavaz misafir olmayınca da çok üzülür. Kızılbaş şehrinde düzenlenen bu şölene her taraftan insanlar, küheylanlarıyla katılır. Gavazhan bir divane kılığına girip bu yarışa katılmaya bel bağlar. At sınşısı bütün atları gözden geçirir. Kenarda duran Gavaz'ın Giyratına gözü ilişir. Kağan'a gelip Köroğlu'nun atı olduğundan şüphelendiğini söyler. Gavaz, Kağan'a kendisini Afganistan'tan gelen bir müslüman olarak tanıtır. Ertesi gün tan ağardığında yarış atları yarışa başlar. Tam o sırada Gavazhan uyuyakalır. Bir gün bir gece uyur. Giyrat, Gavaz'ı uyandırır. Böylece yarışa bir gün geç kalarak katılır. Bir gün geç kalmasına rağmen bütün küheylanları geçer, ama Ernazarbek'in Boztarlanını geçemez. Çünkü Boztarlan Giyrat'ın akrabasıdır. Giyrat, Gavazhan'a akıl verir. Ernazerbek'le tanışıp bu yarışı bırakması için yalvarmasını söyler. Gavazhan'la Ernazerbek tanışıp orada ahiretlik dost olurlar. Ernazerbek, Gavaz'a hem Julduzay'ı hem de kız kardeşi Zeynepgül'ü vereceğine söz verir. Böylece Gavazhan'ın atı kazanır. Kağan sözünde durur, Julduzay'la Gavaz'ı evlendirir. Gavaz üç sene burada mutlu bir hayat geçirir.

Bir gün Gavaz aklına peri kızı Kunduzay'ı getirir. Eşi Julduzay'a "Allahım Kunduzay'ı nasip etmezse gönlümdeki arzuyu gideremem." der. Peri kızı Kunduzay ve kağan kızı Julduzay çok önceden arkadaşlardır. Julduzay, Gavaz yiğitten iyiliğini unutmayacağına dair söz alıp Kunduzay'ı yakalamasına yardımcı olur. Julduzay Gavazhan'la Kunduzay'ı nikahlayıp kırk gün düğün yapar.

Bir gün peri kızı memleketine gitmek için izin alır. Gitmeden önce başından bir adet saç koparıp zor durumda kaldıklarında çağırması için

Gavaz'a verir ve uçup gider. Julduzay ve Gavazhan hayatlarını sürdürürken, bir gün Julduzay'ın kırk kızlarından biri Gavazhan'a âşık olur. Kız bu teklifi kabul etmeyen Gavaz'ı kağana gidip onun, düşmanı olan Köroğlu'nun oğlu olduğunu söyler. Kızılbaş ili Türkmen ili çok önceden birbirlerine düşmandır. Köhiyhan bu haberi duyunca çok sinirlenir ve toplanmaları için yiğitlerine emir verir. Bütün askerler toplanıp Gavazhan'ın sarayını kuşatır. Bu sırada Gavaz ile Julduzay saraylarında uyumaktadır. Pirler gelip sarayı düşmanların kuşattığını haber verir. Yanına Julduzay'ı alan Gavaz, Giyratına atlayıp pirlerine sığınarak önündeki askeri def edip dağa kaçar. Önü dağ, arkası düşman olan Gavaz çaresiz kalır. Julduzay'la ağlaşır, eğer ölürsek ahirette buluşuruz diye vedalaşırlar. Gavaz "Kaçarsam düşman güler." diye tek başına düşmanına doğru aç kurt gibi saldırır. Akılsız acımasız düşman Gavaz'ı yetmiş iki yerinden yaralar.

Bu olaylar olurken Rayhan Arap'ın oğlu Ernazerbek Gavaz'ın gelmemesine çok üzülür. Çok sevdiği dostundan haber alamayıp hasret çeker. Birgün seher vaktinde yayan dağa çıkar. Bir taşın üzerine oturup uyuyakalır. Rüyasında Gavazhan'ın taşın üzerindeki baygın, yaralı hali gerçekmiş gibi ayan olur. Gavaz'ın vücudunu kana boyanmış görür, uyanıverir. Hemen yüz yiğidini toplayıp Kızılbaş şehrine doğru, arkadaşı için canını feda etmek üzere yardıma koşar. Yolda bir çobandan dağın öbür tarafında büyük bir savaşın olduğunu öğrenir. Dağa çıkınca Kızılbaş askerini görür. Allah'tan yardım dileyip yüz askeriyle aç kurt gibi Kızılbaş askerine saldırır. Ernazarbek'in askeri Kızılbaş'ın askerine çok zayiat verdirir. Julduzay'la konuşup üç senede neler olduğunu öğrenir. Taşta baygın yatan dostu için çok üzülüp ağlar.

Julduzay peri kızı Kunduzay'dan yardım istemek için saçı ateşte yakar. Anında kırk kızıyla Kunduzay gelir. Bütün düşman askerini Aladağ'ın taşlarıyla peri kızları yok eder. Gavazhan'ın durumunun çok kötü olduğunu gören peri sultanı Kunduzay kırk kıza dünyanın her bir yanından doktor getirmeleri için emir verir. Gelen doktorların hepsi Gavaz'ı tedavi eder. Bir sene Elibay ilinde yatıp iyileşir.

Bir sene sonra Ernazerbek arkadaşı Gavaz'a düğün yapıp kızkardeşi Zeynepgül'le evlendirir. Kırk gün düğününü yapıp üç güzel kız için ayrı ayrı otağ diktirip misafir eder. Gavazhan bir sene Elibay ilinde dostunun yanında misafir kalır, üç kırmızı gülü elinde yetiştirir.

Bir zaman sonra Gavazhan memleketi Jembilbel'i, babası Köroğlu'yu çok özlediği için gitmek ister. Ernazerbek bu dileği kabul edip bütün Elibay halkını toplayıp Jembilbel'e göç ederler. Ernazerbek Tarlan atını hızlı sürüp öne çıkar ve Köroğlu'ndan müjde almak için dualarla yola koyulur. Yedi günlük yere bir günde ulaşan Ernazerbek sabah olunca Köroğlu'nun yanına gelir. Köroğlu Ernazerbek'i içeriye aldırıp Gavazhan'dan haber sorar. Yedi sene oğlundan haber alamayan baba çok hasret çekmiş ve bu yüzden iyice çökmüştür. Ernazerbek Gavazhan'ın üç güzel hanımıyla sağ-salim memlekete gelmekte olduğunu haber verir. Türkmen ilinin düşmanı Kızılbaş askerlerini def ettiğini söyleyip Köroğlu'yu çok sevindirir. Köroğlu Gavaz'ın dostu Ernazerbek'i halkına han yapar, tacını, tahtını, bütün Jembilbel şehrini, hayvanının yarısını, avlandığı Havadak gölünü, kara dağın eteğini hediye eder. Elibay ilinin göç kervanını karşılamaya çıkan Köroğlu hem oğlunu, hem de çok sevdiği Giyratını görünce hasreti diner."

7. **Varyant:** Türkmen-Kasımhan

Özbekistan Rivayeti:

Bu rivayetler Filiz Kırbaşoğlu'nun "Köroğlu Destanı'nın Özbek Rivayetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma" adlı basılmamış yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Avazhan: Göroğlu Yunus, Miskal Periler, kırk bahadır, doksan altı komutan, bir eksik otuz önderi, ordusu, Sakibülbül müzisyeni ile bir gün şarap içme gecesi düzenler. Vakit gece yarısını geçince Göroğlu Bey kırk yiğitlerine, Haldar, Sahman, Şadman Pehlivanlarına bakarak bir istekleri olup olmadığını

sorar. Daniyar Atalık ve Temirhan, hiç evladı olmayan Köroğlu'na Hunhar şahı Münsik Hanın mahremi Bal Avazcan'ı Çembil'e getirip sohbete saki yaparsa hiçbir eksiklerinin kalmayacağını söyler. Göroğlu on altı yaşındaki Hasanhan'ı yiğitlere baş yapıp Avaz'ı getirmelerini emreder. Hasanhan başkanlığında yiğitler yola çıkar, fakat Bedbaht Dağını geçince Hunhar şahından korkup geri dönerler. Göroğlu, Avaz'ı tek başına getirmeye karar verir. Yolda Hızır İlyas'ı görür. Hızır İlyas, Göroğlu'na Hunhar şahın elinde olan Avaz'ı getiremesinin zor olduğunu, ancak kendini Avaz'ın dayısı Konğırbay olarak tanıtırsa işinin kolaylaşacağını söyler. Bulduruk Kasap Türkmen soyundandır. Kıtlık zamanı Yavmit'ten Gülayım, Hunhar'a gelmiş ve Kasap ile evlenmiştir. Gülayım'ın kardeşi Konğırbay Yavmit'te kalmıştır. Bedbaht Dağında Kasap'ın sürüsünü otlatan Kemik adlı çoban Avazhan'a âşıktır. Göroğlu, Hızır İlyas'ın tavsiyesine uyarak Kemik Çobanı bulur. Kemik Çoban Göroğlu'nu tanır ve onun Avaz için geldiğini anlayınca ona saldırır. Göroğlu, çobanı bağlayıp elbiselerini alır. Kırat'ı orada gözcü olarak bırakıp Hunhar şehrine girer. Bulduruk Kasap'ı bulup kendini tanıtır. Hunhar padişahının yanında olan Avaz'ı dayısını görmesi için çağırırlar. Avaz, çoban kılıklı dayısının sandığı gibi zengin olmadığını görünce hayal kırıklığına uğrar. Avaz, kendisiyle gelmesi ve Çembil'de yaşaması için yalvaran dayısının aslında Göroğlu olduğundan şüphelenir, ama kimseyi buna inandıramaz. Göroğlu, Avaz için dokuz yüz karabaş kuzu getirdiğini ama şehir dışında bıraktığını söyler. Bulduruk Kasap'ı ve Avaz'ı kuzuların olduğu yere götürür. Avaz, bu sürünün zaten kendilerine ait olduğunu anlar ama babasını buna inandıramaz. Sonunda Göroğlu, kimliğini ve niyetini açıklayıp Kasap'a, gidip şaha şikayet etmesi için izin verir. Bulduruk Kasap, geri dönüp Hunhar şahına durumu anlatır. Şah ordusuyla Göroğlu'nun üzerine gelir. Göroğlu, tek başına onlarla savaşır. Avaz, Göroğlu'nun yiğitliğini görünce onunla gitmeye razı olur. Avaz, Çembil'e gelince üç gün düğün yapılır. Avazhan ortada saki olur. Yunus, Miskal ve Gülnar Periler Avaz'ı yakalarından salıp eteklerinden çıkararak oğul edinirler. Avaz'ı tahta çıkarıp, taç giydirirler.

Melike Ayyar: Köroğlu Şeker göle ava gider. Çölde muazzam bir kale görür, içeri girer ve hayran kalır. Bir peri ortaya çıkar. Köroğlu ona memleketini sorar. Perizad, Şebistan'dan Kasımhan'ın kızı olduğunu söyler ve tekrar kuş olup uçar, gider. Köroğlu bu duruma şaşırır, boz tarlan kuşunu uçurup Çembil'e döner. Saki, Köroğlu'nun avdan boş döndüğünü görünce sebebini sorar. Köroğlu, bu işe tövbe ettiğini söyler ve çilehaneye gidip yatar. Aradan bir hafta, on gün geçer. Köroğlu'nun Ahmet dayısı, yiğitleri ona karşı kışkırtmak ister. Avaz bunu duyar ve çilehaneye girip, böyle yatarsa Çembil'in elinden gideceğini söyler. Köroğlu, Avaz'la birlikte çilehaneden çıkar. Avaz Köroğlu'nun âşık olduğu Melike'yi getirmek için Tarkistan'a gidecektir. Saki atı getirir. Köroğlu Avaz'ın altmış yılda gidip altmış yılda döneceğini, buna ömürlerinin yetmeyeceğini söyler. Avaz ise on altı ayda döneceğini söyleyip yola çıkar. Neymen'in cesuru Şadman, Kıpçak'ın cesuru Esad atlarına binip Avaz'ın arkasından giderler. Palapan dağında Avaz'a ok atarlar. Avaz kılıcını çekerek onlara neden düşman olduklarını sorar. Onlar da korkak mı cesur mu olduğunu denemek istediklerini, Köroğlu'nun hizmetkârı olduklarını, onun emriyle geldiklerini ve kendilerini düşman bilmemesini söylerler. Açgeze Derbend dağına gelirler. Esad'la Şadman uyurlar. Ancak Kırat Avaz'ı uyutmaz. Köroğlu, etrafta düşman olduğu zaman Kırat'ın ısırıp uyutmayacağını söylemiştir. Avaz, atına biner ve Derbend dağının başına çıkar. Bir adamın geldiğini görür ve hangi memlekete gideceğini sorar. Adam, Arbatin'den gelip Çembil'e gittiğini, Köroğlu'nun başını kesip, Avaz'ı alıp geleceğini, böylece şahın 105 yaşına giren kızını kendisine vereceğini söyler. Bunun üzerine Avaz kendini tanıtır. Makatil önce ona inanmaz, ancak Avaz onu inandırır. Makatil, Çembil'e gitmeye gerek kalmadan yolda hem Avaz'ı hem de Kırat'ı bulduğuna sevinir ve onları Arbatin'e götüreceğini söyler. Avaz sinirlenir ve onunla dövüşeceğini söyler, Makatil'i bir vuruşta ikiye böler. Avaz yolda pek çok asker görür, onların Arbatin'den geldiklerini ve komutanlarının da Makatil olduğunu öğrenir. Askerler, onu Makatil'in elinden kurtulduğu için Köroğlu zannederler, savaşa hazırlanırlar. Kırat Avaz'ı Hulker dağının başına çıkarır. Düşman dağı topa tutar. Esad'la Şadman gürültüye uyanıp Avaz'ı

bulamayınca dağdan gelen dumandan orada olduğunu anlarlar. Ancak düşman güçlü olduğu için yanına gidemezler. Köroğlu'nun geldiğini söyleyerek düşmanı korkutup üstlerine giderler. Pek çoğunu öldürürler, kalanlar da kaçar. Avaz'ın yanına gelirler, Avaz'a değen okları çıkarırlar. Yaraları iyileşince atlarına binerek Tarkistan çölüne, Melike periyi aramaya giderler. Yolda Makatil'in ölüsünü görürler ve Avaz'ın öldürdüğünü öğrenirler.

Kırk gece kırk gündüz yol yürüdükten sonra Beldas denilen bir kıra gelirler. Uzaktan duman görürler, aradıkları şehir olup olmadığını anlamak için Avaz gider. Yolda bir mağara görür, içeri girer. Kırk dev içki içip oturmaktadır. Devlerin en büyüğü olan Yaprak dev Avaz'ı görür, hizmetkârlarından onu öldürmelerini ister. Avaz, Miskal ve Köroğlu'nun oğlu olduğunu söyler. Devler şaşırıp korkarlar. Yaprak dev, Yunus Miskal perinin padişahlığı zamanında onun hizmetkârı olduklarını, bu yüzden Avaz'ı yeğen bildiklerini, misafir edeceklerini söyler. Avaz, Yaprak devin isteği üzerine arkadaşlarını da getirir. O gece orada misafir olurlar. Ertesi gün Yaprak dev Avaz'a nereye gideceklerini sorar. Avaz da Melike'yi bulmak için yola çıktıklarını anlatır. Yaprak dev her yere uçtuklarını, öyle birini ve öyle bir şehri hiç duymadıklarını söyler. Avaz ondan yardım ister. Dev, Kızıl devden bahseder ve yardım edeceğini söyleyerek üçünü bir dua okuyarak elma, atları da turgay haline getirip koynuna koyar ve gökyüzüne uçar. Bir yere geldiklerinde dev onları tekrar eski hallerine getirir. Avaz'ın yürüyüşüyle yirmi yıllık yolu, kendi yürüyüşüyle yirmi günde aldıklarını söyler. Dev, onlarla vedalaşır ve geri döner.

Esad'la Şadman korkarlar. Bir daha Çembil'i, ailelerini göremeyeceklerini düşünür ve geri dönmek isterler. Avaz onları yatıştırır. Bir bağ görürler. Avaz gidip bakacağını söyler. Esad'la Şadman, eğer orada dev varsa kendilerinden bahsetmemesini, çünkü önceki devlerden çok korktuklarını söylerler. Avaz bağdan içeri girer. O yer, Gülkız perinin yeridir. Gülzaman adında bir aşçısı vardır. Gülkız perilerle oturmaktadır. Gülzaman'dan yemek getirmesini ister. Gülzaman aşağı inince Avaz'ı görür, çıkıp Gülkız periye haber verir. Gülkız aşağı iner. Avaz'ı görünce âşık olur ve

nereden geldiğini sorar. Avaz, Köroğlu'nun oğlu olduğunu ve Çembil'den geldiğini söyler. Gülkız Avaz'ı köşke çıkarır. Oturur yer, içer, eğlenirler. O yerde üç dev vardır. En büyükleri Kızıl devdir. Köyikaf tarafına ava gitmişlerdir. Devler geleceği zaman Gülkız Avaz'ı bir sandığa saklar. Devler gelir. Kızıl dev Gülkız'a orada bir insan olduğunu, onu vermesini ister. Gülkız, ona gelen kişinin Avaz olduğunu ve devlerin sonunun geldiğini söyler. Devler şaşırır ve Yunus Miskal ablalarının oğlunun kendilerinin de yeğenleri olduğunu, onu görmek istediklerini söylerler. Gülkız Avaz'ı sakladığı yerden çıkarır. Devler Avaz'a Yunus'un, Köroğlu'nun ve Çembil'in nasıl olduğunu sorarlar. Avaz devlerin korktuğunu anlar, gidip atını alır. Esad ve Şadman, gökyüzünden gelen devleri görmüş ve korkularından saklanmışlardır. Birlikte Gülkız'ın köşküne gelirler. Devler o akşam ziyafet çekerler. Ertesi gün Avaz kendilerini devlere, Melike'yi bulmada yardım etmeleri için Köroğlu'nun gönderdiğini söyler. Kızıl dev, her tarafa uçtuklarını, Tarkistan ve Melike adını hiç duymadıklarını, bunu ancak yetmiş yıllık yolda Baymak devin bilebileceğini, onun güçlü ve çok büyük olduğunu söyler. Kızıl dev dua okuyup üçünü elma, atlarını da turgay yaparak yanına alır ve yedi gece yedi gündüz uçtuktan sonra bir yere iner. Bir dua okuyarak onları eski hallerine getirir. Geldikleri yerin Baymak devin sınırı olduğunu, oraya kendisinin giremeyeceğini, bundan sonraki yolu kendilerinin gitmesi gerektiğini söyler ve geri döner.

Kızılkum denen yere gelirler. Büyük bir çınar görürler. Avaz bakmaya gider. Kapıdan bir kalender çıkar. Avaz onun heybetinden korkar ve çınarın üstüne çıkar. Kalender çınarın altına oturur, bir elma çıkarıp vurur, bir peri ortaya çıkar. Onunla eğlenirler, kalender perinin dizine yatıp uyur. Peri onun başını yere koyar, yakasından bir iğne çıkarır ve onu bir insan haline getirip onunla eğlenirler. Kalender uyanacağı zaman onu tekrar iğne haline getirir, kalenderin başını dizine alıp oturur. Kalender uyanıp periye vurarak elma haline getirir ve kalkıp gider. Avaz bu duruma şaşırır, ağaçtan inerek kalenderin peşinden gider ve perinin yaptıklarını anlatır.

Yine bir kalender gelir ve elindeki sopayla çınara vurur. Çınardan bir kapı açılır. İçeride üç köşk vardır. Kalender Avaz'a kendisinin Çin-Maçin hanı olduğunu ve bâde veren Melike Ayyar'ı aradığını söyler. Avazhan, kalendere yola çıkış sebebini ve başından geçenleri anlatır. Diğer kalender de Rum memleketinin padişahı olduğunu ve Tarkistan'da Tillekız'ı bulmak istediğini söyler. Avaz Esad'la Şadman 'ı getirir, üçü atlı, ikisi yaya yola çıkarlar. Kalenderlerden Şakalender Avaz, Esad ve Şadman'ı birer elma, Şazerger de atları birer turgay haline getirir, yola çıkarlar.

Gidecekleri yere yakın bir yerde durup dinlenirler. Avaz, Esad, Şadman ve atları eski haline getirirler. Yolda Avaz'la arkadaşları su içmek isterler. Ancak Akdevşah sulara zehir katmıştır. Şakalender bunu bilir ve su içmelerine izin vermez. Şakalender dua eder, bir çeşme ortaya çıkar. Hepsi o sudan içer. Şakalender, Tarkistan'ın dağın ya altında ya da üstünde olabileceğini ve gidip bakacağını, kendisini beklemelerini söyler. Bir şehre gelir. Gökten uçarak gelen Baymak devden korkar ve saklanır. Baymak dev ve yetmiş bin dev gelip otururlar. Baymak devin dizindeki çocuk onu görür. Devler ava gider. Kalender çocuğun kendisini gördüğünü bilmez. Çocuk, kalendere Melike için geldiğini, ancak devin elinde kaldığını söyler. Kalender, çocuğun kendisini gördüğünü anlar ve saklandığı yerden çıkar. Onun insan olduğunu görür. Çocuk, Zabit şehrinin şehzadesi Mahmut'tur. Avda Melike ona bâde vermiştir. Yedi yaşında askerleriyle onu aramaya çıkmış, devlerin eline düşmüş, askerlerini ise yemişlerdir. Kalender çocuğa devlerden Tarkistan'ın yerini öğrenirse kendisini kurtaracağını söyler. Devler gelince çocuk Melike'nin yerini öğrenir. Köklemdağ denilen yerde oturmaktadır. Ancak orası dağ değildir, büyüyle öyle yapmışlardır. Buradan da ancak Şakalender'in geçebileceğini söylerler. Devler tekrar gökyüzüne uçup giderler. Kalender arkadaşlarının yanına gelir. Olanları anlatır, birlikte yola çıkarlar. Tarkistan şehrinin eşiğine gelirler. Şakalender dua okuyup sopasını vurur ve kapı açılır. Melike'nin atı onlardadır. Atı bırakıp yaya giderler. At Melike'nin köşküne gelir. Melike, ata kalenderlerin bindiğinden habersizdir. Kalenderler Tarkistan şehrine gelirler. Bu şehirde periler, devler büyü yapmaktadırlar. Şehir,

karanlık dünyadandır. Melike'nin köşkünü görürler. Melike ve perizadlar arslanla oynamaktadırlar. Arslan bunları görür ve Şakalender'in üstüne atlar. Şakalender arslanı gökyüzüne atar. Melike, padişah babasına durumu bildirir ve arslanın kanını üç kalenderden almasını ister. Padişah her tarafa adamlarını gönderip onları buldurur. Cellatları çağırıp öldürülmelerini emreder. Şahıkalender bir tılsım yapar ve seyretmeye gelen üç yüz kişi taş olur. Cellatlar durumu şaha bildirir. Kasımşah, onların pir olduklarını zanneder, onlara yol verir. Melike bunu duyar ve babasından padişahlığı bir gün için kendisine vermesini, böylece kalenderleri kendisinin cezalandıracağını söyler. Şazerger, Kasımşah'a kendisine kırk gün vermesini, bu kırk günde altından bir arslan yapacağını söyler. Şah, kızına durumu bildirir. Bunlara bir yer ve kırk gün yetecek kadar yiyecek verilir. Yiyip içip son güne gelirler. Yapamayacakları bir işe söz vermişlerdir. Şazerger Avaz'a altını kazana koyup eritmesini söyler. Eriyince Şazerger altından bir arslan yapar, Avaz'ı içine koyar. Melike kırkıncı gün hizmetkârlarını gönderip arslanı aldırır ve hayran kalır. Kalenderleri yanına çağırır. Arslana binip bağa gezmeye gider. Geri döndüğünde hizmetçisini Tillekız'a göndererek onu davet eder ve bir arslan yaptırmasını öğütler. Tillekız bu teklifi kabul etmez. Onların hilekâr büyücü olduklarını, arslanın canı olmadığını, içindekinin Köroğlu'nun oğlu Avaz olduğunu gidip Melike Ayyar'a söylemesini ister. Hizmetçi gelip Melike ve perilerin yanında arslana vurur ve içinden Avaz çıkar. Periler korkup kaçarlar. Melike korkusundan atına biner, Şakalender onları görür. Şakalender bağırınca bütün canlılar korkmaktadır. Melike'nin gittiğini görünce bağırır. Melike korkar. Avaz ve Şakalender Karatulpar'a binerler. Şazerger onlarla gitmez. Şazerger tılsım yapar ve bir yüzük olur. Akdevşah bunu görür, Tillekız'a hediye eder. Şakalender, Melike, Avaz uzun bir yol giderler. Avaz arkadaşlarını bıraktığı yerde bulamaz. Atı bulur, arkadaşlarını aramaya başlar. Tillekız yüzükten şüphelenir. Devlere doksan kutu yaptırır, yüzüğü içine koyar. Şazerger bir dua okuyarak fare olup kutulardan çıkar ve tekrar yüzük olur. Tillekız onu kuyuya attırır ve kuyunun ağzını iyice kapattırır. Şazerger on sekiz gece gündüz fare olup kemirir. Kuyunun başına çıkar,

sonra bir yılan olur ve bir taşın üstünde yatar. Kuyunun yanına birkaç adam gelir ve konuşurlarken kumarı Tillekız'ın çıkardığını, kumarbaz olduğunu söylerler. Şazerger bir dua okur ve görünümüne bürünüp Tillekız'la kumar oynar. Şazerger Tillekız'a arkadaşlarından bahseder ve onları merak ettiğini söyler. Birlikte yola çıkarlar. Şazerger karanlık dünyadan çıkar, Şakalender ve Melike çeşmenin önünde durmaktadırlar. Daha sonra Avaz da gelir. Şakalender Şazerger'e Baymak devin yerinde bulunan Mahmudhan'a kendisini kurtaracağına dair söz verdiğini, bu sözünü yerine getireceğini söyler. Şakalender ve Şazerger Avaz'a Melike, Tillekız ve Karatulpar'ı korumasını tenbih eder ve giderler. Şakalender ve Şazerger Baymak devin kalesine gelirler. Ancak kimseyi göremezler. Şehzadeyi bulup arkadaşlarının yanına döner ve hep birlikte yola çıkarlar. Baymak dev Şakalender'den korkup kaçmıştır. Döndüğünde hazinesini ve şehzadeyi bulamaz, kızar ve onlarla savaşmaya karar verir. Şakalender diğerlerini gönderip kendisi devlerin üstüne gider. Devlerin bir kısmı korkup kaçar. Arkadaşlarıyla giderken bir sudan içmek isterler. Ancak Şakalender bırakmaz ve kılıcıyla suya vurur. Su bir ateş olup yükselir. Hep birlikte önceki çınarın yanına gelirler. Burası, Melike'nin bir yere giderken gelip dinlendiği yerdir. Şakalender tekrar devlerle çarpışmak zorunda kalır. Çoğunu öldürür, ancak Baymak devi göremez. Şazerger, Avaz, Şehzâde Mahmud, Melike ve Tillekız yolda giderlerken bir ateş etraflarını sarar. Şakalender yetişip sopasıyla vurur ve ateş gökyüzüne çıkar. Hep birlikte tekrar yola çıkarlar. Yolda Gülkız'ın cariyelerine rastlarlar, cariyeler onları Gülkız'ın köşküne götürür. Melike, Tillekız ve Gülzaman Gülkız'ı şehzade Mahmud'un yanına gönderirler. Bu, Şakalender'in hoşuna gider. Şehzade Mahmud, Gülkız'ı yanına alarak yola çıkar. Yolda Yaprak dev ve diğerleri bunları görür ve kaçarlar. Şazerger'le Tillekız da ayrılırlar. Avaz, Melike, Şakalender Çembil'e doğru yola koyulurlar. Avaz, Esad'la Şadman'ı bıraktığı yerde bulur. Köroğlu, Avaz gittikten sonra onu devlerden korumak için arkasından gitmiştir. Yolda karşılaşırlar. Hep birlikte Çembil'e dönerler. Köroğlu Melike'yi Avaz'la evlendirir. Sonra Köroğlu ile Avaz Tarkistan'a giderek Mahmudhan'la Gülkız'ı da evlendirirler.

Meşrika: Şehrizer'de Meşrika hüküm sürmektedir. Devler, periler onun hizmetindedir. Çembil belinde, Türkmen elinde beyliğini süren Köroğlu 45 yaşındadır. Avaz ve Hasan'ı kendine oğul yapmak için getirir. Çeşitli yerlerden bahadır beğler gelip onun hizmetine girerler. Gücü her tarafa duyulur. Köroğlu bir gece rüyasında Meşrika'yı görür ve âşık olur. Saki'ye atının hazırlatır. Yola çıkarken Çembilbel'i Avazhan'a emenet eder. Yiğitleri, Avazhan'ı hepsinden üstün gördüğü için alınırlar. Dua ederek Köroğlu'nu uğurlarlar. Köroğlu, gideceğini eşlerine söylemez. Dağın arasından giderken Kırat huysuzlanır. Dağın başında on-on beş deve otlamaktadır. Ancak develer gökyüzüne uçarlar. Bunlar büyücü devlerdir. Köroğlu şaşırır. Devler gelip Köroğlu'nu alır ve gökyüzüne uçarlar. Kırat Çembil'e döner. Atın yalnız döndüğünü görünce Yunus, Sakibülbül ve diğerleri Köroğlu'nun başına bir şey geldiğini anlar ve atlarına binerek onu aramaya çıkarlar. Kırat onları Köroğlu'nun kaçırıldığı yere getirir, ancak hiçbir iz bulamazlar. Sakibülbül düşmanın gökyüzünden geldiğini söyler. Bir yerde Köroğlu'na ait bazı eşyalar bulurlar. Fakat hangi şehirde olduğunu bilemezler. Grup grup ayrılıp her biri bir yola gider. Avaz, Esad ve Şadman çalılıklarda büyücüleri görürler. Hasan Kölber, büyücülerin yanındadır. Avaz, Hasan Kölber'e Çembil'e dönmesini söyler. Yaşlı büyücü Avaz'a saçından bir tel verir ve kendisine ihtiyaç duyduğu zaman hizmetine geleceğini söyler. Avaz ve arkadaşları çalılıktan çıkarlar. Bir kale görürler. Kaleye girdiklerinde yemeklerin piştiğini ve bir kızın kazanın başında dönüp durduğunu görürler. Bu arada devler havadan bulut gibi gelirler. Bu üç atlı kaleden çıkarken devler onları görürler. Savaşırlar, devlerin bir kısmı ölür, kalanlar da yok olup gider. Üçü tekrar geri dönerler. Kız bunlara yemek verir. Yanlarına pilav ve devlerin hazinesinden bazı şeyler alıp giderler.

Hasan'la Sakibülbül yolda karşılaşırlar. O arada adamlarıyla birlikte Haldarhan gelir. Sakibülbül, Avaz'la iki arkadaşını sorar ve orada beklemeleri gerektiğini söyler. Gökyüzünden bir ses gelir, her taraf kararır. Kempir bunların üstüne toprak saçar, sonra gözlerine görünür. O arada Avaz kempirin kızıyla birlikte gelmektedir. Kempir, Ağa yunus'un Avaz'a havada

uçma hilelerini öğrettiğini bilir. Avaz kızı attan indirip Kempir'in karşısına gelir, başını kesmeyi düşünür. Kempir bir dua okur ve kuş haline gelerek uçar. Avaz da bir kuş olup kempiri takip eder. Kempir yere iner ve bir dua okuyarak eski haline gelir. Arkadaşları Avaz'ın bu yeteneğini bilmemektedirler, şaşırırlar. Haldarhan Kempir'i öldürmek gerektiğini söyler. Avaz, eğer Kempir'in bir damla kanı yere düşecek olursa ondan pekçok ayyar ve dev peyda olacağını söyler. Avaz, Kempir'den kendilerini Şehrizer'e ulaştırmasını ister. Şehrizer'e giderken yolda Sakibülbül, Hasanhan ve diğerlerine rastlarlar. Avaz onlara Çembil'e gidip Köroğlu'nun iyi olduğunu herkese haber vermelerini ister. Avaz, Esad ve Şadman Kempir ile Şehrizer'e giderler. Kempir Avaz'a bir yere kadar gidip, sonra tekrar yanlarına geleceğini söyler. Kempir, dağda bir mağaraya girer, orada bir ihtiyarla buluşup, üç adamı olduğunu, onların Şehrizer'e sağ salim gitmeleri gerektiğini ve onlara bir şey yapmamasını söyler. İhtiyar da Kempir'e insanoğluna yardım etmemesi gerektiğini, çünkü kendi ihtiyacı olduğu zaman insanların kötü davranacaklarını söyler. Kempir, ihtiyara Avaz'ın kendisinden daha kötü olmadığını, iki adamıyla güçlü olduğunu, onları kızdırırsa bin canı olsa bile birinin kalmayacağını, Avaz'ı oğlu yerine koyduğunu söyler. İhtiyar razı olur. Kempir'in kaç aydır oradan ayrıldığını, artık yalnız kalmak istemediğini, adamlarla birlikte Şehrizer'e gitmemesini söyler. Kempir dağdan aşağı iner, birlikte Şehrizer'e doğru yola koyulurlar. Şadman, Şehrizer'dekilerin kendilerine benzemediklerini, dillerinden anlamadıklarını, Avaz'ın her dilden anladığı için kendilerine yardımcı olmasını ister. Bir dağa gelip içeri girerler. Çok güzel bir bağdır. Devler bunları görür ve tehdit ederler. Avaz kızar ve devleri öldürür. Köroğlu bağın içinde Kırat'ı görür. Kırat da onu görür ve yanına gider. Köroğlu Avaz'la arkadaşlarını da görür ve yanlarına gelir. Bir cadının kendisini buraya getirdiğini söyler. Bu durumu gören bir hizmetkâr olanları Meşrika'ya bildirir. Meşrika'nın pek çok adamını öldürürler. Kempir, Avaz'a Köroğlu'nun çok cesur olduğunu, Şehrizer'de herkesin ondan çekindiğini söyler. Kempir Meşrika'yla görüşmeye gider. Yanlarına döndüğünde Meşrika'nın kendilerinden korktuğunu söyler. Avaz da ona bir

şey yapmayacaklarını, kendilerini gitmeden önce köşkte misafir edebileceğini söyler. Kempir bunu Meşrika'ya iletir. Meşrika, onların düşman olmadıklarına sevinir ve köşkünde misafir eder. Avaz sarhoş olur ve Meşrika'ya kendileriyle birlikte Çembil'e gelmesini söyler. Çembil'e dönmek için hazırlanırlar. Köroğlu Meşrika'yı istemediğini ve Avaz'ın yanına almasını söyler.

Ağa Yunusning Alib Kaçilişi:

Köroğlu, Türkmen elinde gücünü âleme duyurur. Mezarlıkta Bibi Hilal'den doğduğu için adı Köroğlu'dur. Kırat'ı gayibden gelmiştir. Çembilbel'de yüz yıl devran sürer. Bir gün Köroğlu Sultan Havdak'a ava gitmek istediğini adamlarını bildirir. Dayısı Ahmed, Avazhan'ı kırk yiğide komutan ettiği için Köroğlu'na darılmıştır. Ancak ava giderken Çembil'i kendisine emanet etmesi hoşuna gider ve kabul eder. Köroğlu, Yunus perinin yanına giderek ava çıkacağını söyler. Yunus Peri, perilerin en güçlüsüdür. Kafdağı'nda, periler padişahı iken Köroğlu on dört yaşında onu Çembil'e getirmiştir. Köroğlu'nun çocuğu olmaz. Avaz'ı, Gürcistan'dan, Hasanhan'ı Bayangen'den getirir. Yunus Peri Avaz'ı, Miskal Peri Hasanhan'ı oğul edinirler.

Yunus Peri Köroğlu'nu ava uğurlar. Köroğlu oğlulları ve adamlarıyla birlikte yola çıkar. Çembil'den ayrılışları her tarafa duyulur. Tılsım şehrinin padişahı Ahman Dev, on dört yaşından beri Yunus Periye âşıktır. Köroğlu devlere galip gelip Kafdağı'nda savaşarak Yunus Periyi Çembil'e getirmiş, otuz yıldan beri hüküm sürmektedir. Ahman Dev, kardeşi Dahman Devi çağırır ve Yunus Periye olan aşkını anlatarak gidip onu getirmek istediğini söyler. Ancak Dahman Dev, Köroğlu'nun çok güçlü olduğunu, onunla başedemeyeceğini söyler. Ahman Dev onu dinlemez, bir kartal olur ve uçar. Tılsım'ın yanında Karakamış denen çalılığa gelir. Çalılıkta Ölmes Mestan adında bir dev vardır. Tılsım şehrinin anahtarı bu devin elindedir. Dev, Ahman Deve Yunus Perinin hangi sarayda yaşadığını söyler. Ahman Dev, Çembil'e gelir. Yunus Peri gül bahçesinde gezerken, yaşlı bir çınarın tepesinde kartal

şeklindeki Ahman'ı görür ve ağlar. Yunus Peri bir dua okur ve kuş haline gelerek gökyüzüne uçar. Yunus Peri, Köroğlu'nun her ava çıkışında Havdak gölüne gittiğini bilir. Kartal, Yunus'u kovalamaya başlar. Köroğlu, arkadaşlarıyla oturmuş çay içmektedir. Kuş kendini Köroğlu'nun çadırının üstüne vurur. Kartal kuşu kapar ve uçar. Köroğlu bu duruma çok şaşırır.

Yunus, kartalın elinde giderken Arpalı çölde anlanan Avaz, Şadman ve Nadirbeğleri görür, ağlayıp bağırmaya başlar. Bu sesi Avaz, Hasan, Şadman, Nadirbeğ duyarlar. Avaz Hasanhan'a annesi Yunus'un yeryüzündeki perilerin sultanı olduğunu, ondan daha güzel birinin olmadığını, bu yüzden bütün devler, sultanlar ve meleklerin ona âşık olduklarını, Ahman'ın yokluklarından faydalanarak annesini kaçırdığını söyler. Avazhan Köroğlu'nun yanına gelir, ancak ona bir şey söylemez. Köroğlu adamlarına Çembil'e dönmenin iyi olacağını söyler. Hazırlanıp yola çıkarlar. Çembil'e yaklaşınca halk yola çıkıp Köroğlu'nu bekler. Köroğlu Çembil'e gelince Yunus'la Miskal Periyi huzuruna çağırtır. Miskal yalnız gelir. Köroğlu Yunus Periyi sorar. Miskal çok korkar ve onu kaybettiklerini söyler. Bunu duyunca Köroğlu bayılır. Avaz, başını dizine koyar. Bir müddet sonra Köroğlu kendine gelir. Avaz olanları anlatır.

Ahman Yunus'u götürürken, Yunus Perinin kendilerine nasihat vererek Köroğlu'yla kendilerini izlememelerini, yoksa devlerden zarar göreceklerini söylediğini iletir. Köroğlu bunu duyunca öfkelenir, peşlerinden gideceğini söyler. Avaz Köroğlu'nun ısrarına rağmen, kendisinin gideceğini, Girkok atı verirse altı ayda annesini alıp geleceğini söyler. Avaz hazırlanır ve yola çıkar. Yolda rastladığı Nadirbeğ'in oğlu Alimbeğ birlikte gitmek için Avaz'ı razı eder. Avaz, geldikleri yerin Tılsım olduğunu anlar. Bu yerin bir tarafı ağaç, bir tarafı mağaradır. Avaz, bu mağarada bir sır olduğunu sezer ve mağaraya girerler. Çok güzel bir mağaradır. İçinde ağaçlar, havuzlar, bir de kale vardır. Bir ihtiyar havuzun suyundan içerken, Avaz'la Alimhan'ın suya aksettiklerini görür. Avaz Ölmes Mestan'a Köroğlu'nun oğlu olduğunu söyler. Ölmes Mestan Köroğlu'nun ne kadar güçlü olduğunu, ne kadar dev öldürdüğünü bildiği için korkar. Ahman Devin Yunus'u kaçırdığını bilmektedir. Avaz olanları anlatır. Dev o gece misafiri olmalarını, ertesi gün gidip Yunus'u getirmesini

söyler ve bu işi başarabilmesi için yol gösterir. Avaz devin öğütlerini tutarak tehlikelerden kurtulur. Tılsım şehrinin bir yanına gelir, memleketin devleri ve perileri bir yöne sel gibi gitmektedirler. Avaz bir kızın suya gittiğini görür. Bu, insan soyundandır. Ona nereden geldiğini sorar. Kız, memleketinin Kuyistan olduğunu, devlerin kendisini kaçırıp buraya getirdiklerini söyler. Avaz kızın elbiselerini giyerek kadınların içine katılır ve Yunus Perinin bulunduğu İrembağ'a gider. Yunus Peri bir kafese konulmuştur ve devler her gün onu seyretmeye gelirler. Avaz, birlikte geldiği kızlarla kaleden çıkar ve Yunus'un dediği mağaraya gider, Ahman Devin köşkünü bulur ve saklanır. Bir müddet sonra Ahman Dev Yunus'la birlikte gelir. Anne oğul ikisi aynı yoldan Tılsım şehrinden çıkıp Şişeli dağ kapısına gelirler. Avaz kendisine verilen ejderha dişini vurur, dağdan yol açılır. Atı bıraktığı yere gelirler. Alimhan da yanlarına gelir. Yunus, devlerin geldiğini görür ve Avaz'a gitmesini söyler. Avaz kabul etmez. Yunus Peri onu dua ederek gönderir. Devler ellerinde kılıçlarla gelmektedirler. Avaz'la Alimhan devlerin çoğunu öldürürler, kalanları da korkup kaçar. Yunus'un yanına dönerler. Yunus Peri bunları sağ görünce sevinir, yaralarını sarar. Yunus, Avaz'dan Çembil'e gitmek için izin ister. Avaz, babasının endişe içinde olduğunu, gitmesinin uygun olacağını söyler. Yunus kuş olur ve Çembil'e gider. Çembil'den çıkalı altı ay üç hafta olmuştur. Avaz düşünür ve kalan devlerin güçsüz olduğunu, artık Çembil'e dönmeleri gerektiğini söyler. Atlarına biner, yola çıkarlar. İki hafta sonra Ölmes Mestan'ın yerine gelirler. Ölmes Mestan, olup biten her şeyi bilmektedir. Avaz'ı misafir eder. Köroğlu'nun Ahmed dayısı, Avaz gecikince onun Köroğlu'na ihanet ettiğini söyler. Köroğlu kim ne derse ona inanmaktadır. Ahmed, Avaz'ın Çembil'e gelip Kırk yiğide komutan olmasını çekememektedir. Köroğlu Ahmed Serdara Avaz'ın oğlu olduğunu, ona güvendiğini, söylediklerinin ona uymadığını söyler. Ahmed Serdar, Köroğlu'dan bunu duyunca kızar ve çıkıp gider. Köroğlu Ahmed Serdarın Türkmen elinde saygın bir yeri olduğunu, rahatsızlık çıkarabileceğini düşünür. Çembil'deki büyükleri çağırır, onlara Avaz'ın kalesine gidip Yüzümköz, Gülnur, Nurhan ve kırk kızı Belhuvan'a götürmelerini ister. Büyükler

Köroğlu'nun emrini yerine getirirler. Yüzümköz ile çocuklarını harabe bir kaleye getirirler. Yüzümköz ağlar, üzülür. Aradan altı ay geçmiştir. Yunus Peri Çembil'e gelir. Köroğlu'na olanları anlatır. Köroğlu yaptığı işten pişman olur, Ahmed Serdarı düşman bilir. Yunus'a her şeyi anlatır. Yunus Köroğlu'na Ahmed Serdarın sözüne inanıp çok günahkâr olduğunu, Belhuvan'a gidip onları görerek özür dilemesini, Avaz'la kendisinin konuşup onun yerine özür dileyeceğini söyler. Avaz ile Alimhan Ölmes Mestan'da yedi gece, yedi gündüz kalıp eğlenirler. Devin yanından ayrılıp Çembil'e doğru gelirler. Köroğlu ve Yunus Avaz'ı karşılarlar. Yüzümköz de gelir, hep birlikte Çembil'e dönerler. Köroğlu toylar düzenler. Toyda Hazretkul bahşı destan söyler.

İntizar:

Köroğlu Çembil'de hüküm sürmektedir. Ünü her tarafa yayılır. Kırk şehirden kırk yiğit gelip hizmetine girer. Köroğlu Hasan ile Avaz'ı getirip oğul yapar. Şahdarşah adlı padişah, Çembil'e bir casus gönderir. Köroğlu Yusufbeğ'i Çembil'de koyup bir yere gider. Şahdar'ın askerleri Çembil kalesini alacaklarını ümit ederler. Ancak bozguna uğratılırlar. Köroğlu da gittiği yerden dönmüştür. Aşırbek serdar, yıllardır Köroğlu'nun hizmetindedir. Ahmet serdar onun hainlik ettiğini söyleyince Köroğlu kızar, ancak öldürmez, kaçmasına izin verir. Köroğlu, Aşırbeğ'in ailesine yardım eder. Aradan günler geçer. Avaz Kırat'a binip ava çıkar. Bir yurt görür ve seyreder. Hasan Kölber'le karşılaşır. Ona amcasının esir olduğunu duyduğunu, bu yüzden Gürcistan'a gideceğini söyler. Avaz'ın gitmesinden bir süre geçer. Köroğlu beğlerine Avaz'ı merak ettiğini söyler. Beğler yola çıkarlar, ancak Avaz da gelmektedir. Köroğlu'na haber verirler. Avaz gelir. Avladığı kuşları adamlar alır pişirirler. Avaz Köroğlu'na başından geçenleri anlatır. Avaz Havdak gölde avlanırken bir kıza âşık olduğunu, İsfahan'a onu bulmaya gideceğini söyler. Köroğlu vazgeçirmeye çalışır, ancak dinletemeyince Kırat'ı ve kılıcını vererek yolcu eder. Avaz Çembil'e geldiğinde Ağa Yunus onu evlat edinmiştir. Yunus'un da duasını alarak Çembil'den ayrılır. Ahmet Serdar Köroğlu'na, gelerek Avaz'a atını vermesinin doğru olmadığını söyler. Avaz'ın aleyhinde konuşarak

Köroğlu'nda şüphe uyandırır. Köroğlu Avaz'ın peşinden gider. Bir dağın yanında Avaz'ı görür, onu attan indirir. Avaz bu harekete şaşırır. Konuşurlar, Köroğlu Ahmet'in yalan söylediğini anlar, pişman olur. Köroğlu Çembil'e döner. Avaz bir dağa gelir ve çıkıp görünen şehrin İsfahan olup olmadığını anlamaya çalışır. Bir adam onu görür ve kim olduğunu, neden geldiğini sorar. Avaz ondan İsfahan şahının kendisini oraya koyduğunu, kızının çok güzel olduğunu öğrenir. Ebcoş Kempir, bugüne kadar herkese kötülük yaptığını, ancak Avaz'a iyilik yapacağını söyler. Kempir Avaz'a kendini tanıtır. Bu, Aşırbeğ'dir. Avaz Aşırbeğ'in ailesini görmeye gider. Avaz yolda devanbeğlere rastlar. Avaz'ın atını çok beğenip almak isterler. İntizar'ın at pazarını görmeye gideceğini öğrenirler. İntizar'ın at pazarını görmeye geleceğini öğrenirler. Avaz onu görmeye gider. İntizar da rüyasında Avaz'ı görüp âşık olmuştur. İntizar devanbegilerden Avaz'la atını duyup onları bulmaları için gönderir. Avaz bir kenarda durmaktadır. Kızlar onu bulup İntizar'a getirirler. İntizar'ın isteği üzerine Avaz atın marifetlerini gösterir. Kızlar İntizar'ı Avaz'ın arkasına bindirirler. Avaz İntizar'ı alıp kaçırır. Kızlar İntizar'ın gidişini şaha haber verirler. Şah, Aşırbeğ'in komutasında askerlerini gönderir. Arpalı çölde, Avaz'ın bulunduğu yerde Aşırbeğ askeri indirir. Çadırlar kurulur. Asker yatınca Aşırbeğ Avaz'ı kendi evine getirir, yaralarına ilaç yapar. Kempir, Aşırbeğ'in karısına gelip ağzından laf alır ve şaha bildirir. Avaz Çembil'den ayrılırken kırk beş gün içinde döneceğini söylemiştir. İntizar Avaz'dan ayrı düşünce Çembil'e gelir. Köroğlu Kırat'a biner, Avaz'ı aramaya gider. Beğleri de ona katılırlar. İsfihan'a gelirler. Köroğlu'nun adamları İsfihan askerlerini görünce irkilirler. Sakibülbül de arkalarından yetişir. O gün savaşıp askerlerin çoğunu öldürürler. İsfihan askerleri memleketlerinin elden gideceği endişesiyle bir hile düşünür, ancak o şekilde Köroğlu ve adamlarını yakalarlar. Sakibülbül dağın başında olanları görür ve Çembil'e dönüp Yunus periye anlatır. Birlikte Hasan Kölber'e gidip durumu bildirirler. Hasan Kölber'le Saki İsfihan'a giderler. İsfihan şahı, Hasan Kölber ismini duymuştur. Köroğlu ve adamlarını huzuruna getirtip, kendileriyle neden savaştıklarını sorar. Köroğlu Hasan Kölber'in geldiğinden habersizdir. Avaz için geldiğini anlatır. Ebcoş Kempir Avaz'ı

sakladığı yerden çıkarıp, şaha kendisinin yardım ettiğini söylememesini tenbih eder ve askerin savaştığı yere getirir. Avaz şahın yanına gelir. Köroğlu onu görür. Şaha olanları anlatırlar. Şah, Köroğlu'na İntizar'ı onlara emanet ettiğini söyler ve uğurlar, hep birlikte Çembil'e dönerler.

Nurali:

Köroğlu Çembilbel'de beğliğini kurar. Memleketlerden beğler gelip onun hizmetine girerler. Köroğlu İsfihan'dan Hasan'ı, Gürcistan'dan Avaz'ı getirip kendine oğul edinir. Hasan Delli ile, Avaz da Buviş İntizam'la evlenirler. İkisinin de oğlu olur. Hasan'ın oğluna Ravşan, Avaz'ın oğluna Nurali adını koyarlar. Köroğlu bunları okumaları için mollaya verir. Ravşan okumaz. Nurali mollanın yanında on yıl okur. Nurali Çembil'e döner. Gece rüyasında Aktaş memleketinden Marguman adında bir kız görüp âşık olur. Kırat'ı alıp yola çıkar. Marguman'ın bağına gelir. Marguman onu görür, adamlarını gönderip kim olduğunu öğrenerek köşke getirmelerini ister. Adamların onu getirmediklerini görünce kızar, kendisi Nurali'nin yanına gider. Nurali kendini tanıtır. Marguman ondan hoşlanır. Nurali on bir ay orada kalır. Nurali vatanını özlediğini söyler, Marguman'la birlikte yola çıkarlar. Bir dağa gelirler. Orada Kaykam adlı bir dev vardır. O da Marguman'a âşıktır. Onu aldığı için Nurali'ye kızar. Marguman'ın adamları onların gittiğini anlayınca Mahmuthan'a haber verirler. Mahmuthan adamlarıyla peşlerine düşer. Nurali Marguman'ı bırakıp onlarla savaşır. Marguman'a tekrar kavuştuğunda yanında bir çocuk görür. Bu kendi oğullarıdır. Adını Cihangir koyarlar. Nurali bir sal yapar ve Kırat'a bağlar. Kendisi Kırat'a biner, oğluyla karısını da sala bindirir. Denizi geçerken sal kopar ve birbirlerini yine kaybederler. Dalgalar Nurali'yle Kırat'ı kıyıya sürükler. Nurali kendine gelince karısını ve oğlunu arar, bulamaz. Oradan ayrılıp bir şehre gelir. Taşmezar denen yerde kalmaya başlar. Bir oduncu kumların arasında Marguman'la kucağındaki çocuğunu görür. Gidip çıkarır, ancak denizden gelen bir balık Cihangir'i yutar ve denize döner. Oduncu Marguman'ı evine götürür. Marguman ona ipek aldırır ve kalpak dikerek içine

Nurali'nin ve Cihangir'in adını yazarak satar. Mahmuthan vezirinden kendi yerine oğlunu ister. Cihangir onun yanında kalır. Handan beş yüz yiğit ister, onların başına geçer. Cihangir vezirin babası olmadığını öğrenir ve ailesini aramaya çıkar. Bir gün kalpak alır ve içindeki yazıyı okur, kalpağı diken kadınla tanışır, annesi olduğunu anlar. Marguman başından geçen olayları anlatır. Cihangir Taşmezarda bir kahin olduğunu söyler ve ondan babasını sormaya gider. Kâhin başından geçenleri anlatınca Cihangir kalpağı ona verir, Nurali gerçek olduğunu anlar. Nurali Cihangir'le birlikte Marguman'ın yanına gider, onu da alarak hep birlikte Çembil'e dönerler. Bu arada Avaz oğlunu merak eder ve Köroğlu'ndan izin alarak onları aramak üzere yola çıkar. Akkemer dağında karşılaşırlar. Hep birlikte Çembil'e dönerler. Köroğlu toylar düzenler.

Uygur Rivayeti:

1. Çembil şehrinin padişahı Ehmet Han, çevresindeki kırk beye (Keşide Ayhan, Künhan, Bulbulhan, Çengizhan, Esenhan...) hükmetmektedir. Birgün Ehmet Hanın kız kardeşi Zulperayım, kendine ait olan Çahar bağda seksene yakın hizmetçisiyle birlikte otururken Hazret-i Ali oradan geçer. Hazret-i Ali, Zulperayım'ın güzelliğini görür ve içinden "Şu kızdan bir oğlum olsa, ne güzel olurdu." diye düşünür. Bunun üzerine Zulperayım hamile kalır. Zulperayım annesine ve babasına ne diyeceğini bilemeyip canını alması için Allah'a dua eder. Allah onun duasını kabul eder ve Azrail, Zulperayım'ın canını alır. Zulperayım ölür fakat karnındaki altı aylık çocuk ölmez ve mezarda dünyaya gelir.

Hazret-i Ali'nin atlarına bakan Kamber Veli bir ala kısrağın sürekli mezara gittiğini ve orada bir çocuğu emzirdiğini görür. Bekçilerden bu mezarın kime ait olduğunu öğrenir ve çocuğu alıp Ehmet Hana götürür. Dede Kamber, Ehmet Hanın isteği üzerine bu çocuğa mezarda doğduğu için

Köroğlu adını verir. Köroğlu, Ehmet Hanın yanında ala kısrağı emerek büyür. Dört yaşında okula başlar.

2. Birgün Ehmet Han, Köroğlu'nu eşi Közayım'a emanet edip Ayhan, Künhan, Bulbulhan, Çengizhan, Esenhan adlı padişahlarla birlikte ava gider.

Ceyhun şehrinde Şahtar adında zalim bir padişah vardır. 90 bin askeri, 30 bin devesi, 30 bin fili vardır. Şahtar'ın Danyat adlı pehlivanı, çarşıda gezerken Közayım'ın suretini görür ve onun güzelliğine hayran olur. Ehmet Hanın ava gittiğini öğrenir ve Közayım'ı kaçırmak için Leyli kır atına binip yola çıkar. Çembil'e gelir ve Köroğlu ile karşılaşır. Köroğlu, kendi ala kısrağını Danyat'ın iyi cins aygırıyla çiftleştirmek ister. Danyat bunun karşılığında Közayım'ın kendisine su vermesini ister. Köroğlu, Közayım'a gidip durumu anlatır ve Danyat'a su vermesi için ona yalvarır. Közayım, Danyat'ın kötü niyetli olduğunu anlar ancak Köroğlu'nun ısrarına dayanamayıp kabul eder. Danyat, su alma bahanesiyle Közayım'ı kaçırır. Bu sırada on yaşında olan Köroğlu, atı iyi koşamadığı için Danyat'a engel olamaz. Üç gün sonra avdan dönen Ehmet Han, Köroğlu'ndan Közayım'ın kaçırıldığını öğrenir. Köroğlu, büyüdüğü zaman Közayım'ı tekrar getireceğine dair Ehmet Hana söz verir. Bu sırada Ehmet Han elli yaşındadır.

Bir zaman sonra ala kısrak, Leyli kıra benzer bir at doğurur. Bu at büyürken Köroğlu da dövüşmeyi öğrenir ve Közayım'ı kaçırmak için yola çıkar. Tecen Deryasını geçerek altmış kapılı Ceyhun şehrine gelir. Şehirde bir bağın içinde Közayım'ı ve yanında Danyat'ın eski eşinden olan yedi yaşındaki kız çocuğunu görür. Köroğlu, bağa girip Közayım'dan kendisiyle birlikte yurda dönmesini ister. Közayım ona, dört yıldır Danyat'ın yanında yaşadığını, bunun için artık Ehmet Hanın kendisini kabul etmeyeceğini söyleyip yanındaki kızı götürmesini söyler. Köroğlu, Közayım'ı bırakıp Danyat'ın kızını alarak oradan ayrılır. Danyat, Közayım'dan kızının Köroğlu tarafından kaçırıldığını öğrenir ve kırk bin yezitle onun peşine düşer. Köroğlu, Tecen Deryasını uçarak geçer, fakat yezitler geçemez.

Bu sırada Ehmet Han falcılardan Köroğlu'nun yedi yaşında bir kızla dönmek üzere olduğunu öğrenir ve onu karşılamaya çıkar. Ehmet Han, Köroğlu için bir saray yaptırır. Köroğlu bu sarayda yaşamaya başlar. Birgün Çembil'in bağlarında gezerken Hızır Aleyhisselâm, kırk eren ve on iki imam ile karşılaşır. Onlar Köroğlu'na dua eder ve yedi mühür basıp dileğini sorarlar. Köroğlu, onlardan üç dilekte bulunur: Şöhret, uzun ömür ve güç. Allah, Köroğlu'na yüz yirmi yaş, güç ve şöhret verir.

3. Köroğlu, yirmi-yirmi bir yaşlarına gelince, Ehmet Handan izin alıp savaş usullerini öğrenmek amacıyla İsfehan'a gider. İsfehan'da on iki yaşlarında bir yiğit ile karşılaşır. Bu yiğit, Haldarhan isimli pehlivanın oğlu Hesen Handır. Köroğlu, Hesen Hanı da yanına alıp Çembil'e dönmek üzere yola çıkar.

Kuhikap padişahının kızı Ağayunus Peri talihini görmek için fala baktırdığında yirmi bir yaşlarında bir yiğidin on iki yaşlarında bir çocukla gelmekte olduğunu görür. Ağayunus, Köroğlu'nun kendi nasibi olduğunu anlayıp ona âşık olur. Dayısı Kuzzat'tan izin alarak Köroğlu'nun yolu üzerine ihtişamlı bir bağ yapar ve yanında kırk kızla burada tahta oturup Köroğlu'nu bekler. Köroğlu daha önce görmediği güzellikte olan bu bağı görünce şaşırır ve içeri girer. Ağayunus ve kırk kız ona çok hürmet gösterir. Ağayunus, Köroğlu'na onu falda gördüğünü ve onunla evlenmek istediğini söyler. Köroğlu, Ağayunus'u, Hesen Hanı ve kırk kızı alıp Çembil'e döner.

Ehmet Han falda Köroğlu'nun Hesen Han ve Ağayunus'la döndüğünü görüp onu karşılamaya çıkar. Kırk gün kırk gece düğün yapılır ve Köroğlu ile Ağayunus evlenir. Köroğlu ile Hesen Han da baba-oğul olurlar. Köroğlu, Ağayunus'tan başka Danyat'ın kızıyla, Miskal Peri ile, İrem Bağından gelen Gülnar Peri ile de evlenir. Köroğlu'nun dokuz hanımı olur.

4. Günlerden birgün Ehmet Han bir rüya görür. Yakınları, bu rüyayı şahlığın Ehmet Handan gideceği şeklinde yorumlarlar. Bunun üzerine Ehmet

Han halkı toplayıp toy meclisi kurar ve şahlığı Köroğlu'na devreder. Köroğlu, yirmi beş yaşındayken Çembil'in padişahı olur.

Dokuz hanımından da çocuğu olmayan Köroğlu, Hesen Hanı hem oğlu hem de varisi olarak görmektedir. Beş-altı yıl mutlu bir şekilde yaşarlar. Köroğlu bir meyhane yaptırır ve her gün burada beyleriyle şarap içer. Köroğlu, birgün beylerine hâllerini sorar. Beyler, her şeyin yolunda olduğunu, ancak Hunha Şah ilinde Kerem Kassap'ın oğlu, Beg Havaz Hanı kendi başlarına sultan olarak getirirse daha mutlu olacaklarını söylerler. Köroğlu'nun yanında bulunan Ayhan, Künhan, Çengizhan, Bulbulhan, Esenhan adlı beyler, Havaz'ı getirmesi için çok ısrar ederler. Köroğlu, ortaya şarap kadehini koyup bunu içenin Havaz'ı getireceğini söyler. Kimse şarabı içmeye cesaret edemez. On altı yaşındaki Hesenhan şarabı içer. Köroğlu onun emrine yirmi bin yiğit verir. Hesenhan yirmi bin yiğitle yola çıkar. Bedbaht dağını geldiklerinde yirmi kapılı Gürcistan şehri görünür. Yirmi bin yiğit Hunhar şahın gücünden korkup geri dönerler. Hesenhan onlara her ne kadar cesaret vermeye çalışsa da başarılı olamaz. Yalnız kalan Hesenhan da onların ardından Çembil'e dönmek zorunda kalır. Ağayunus bu olanları falda görüp Köroğlu'na haber verir. Köroğlu, Havaz'ı getirmek için tek başına yola çıkar. Bedbaht dağını geçince Hızır Aleyhisselâm'ı görür. Hızır Aleyhisselâm Köroğlu'na dağda ak sakallı bir çobanla karşılacağını, onun 400 koyunu güttüğünü ve Havaz'a âşık olduğunu söyler. 400 koyunu ondan alıp Kerem Kasap'ı bulmasını söyler. Kasap'ın hanımı Gülayım, Türkmen ve müslümandır. Yurdundan ayrılalı kırk yıl olmuştur ve Kamber adındaki ağabeyini bu süre içinde hiç görmemiştir. Hızır Alehyisselâm, Köroğlu'na Kamber Dede kılığına girerse Havaz'ı daha kolay kaçırabileceğini söyler ve dua edip kaybolur. Köroğlu dağda ak sakallı çobanı bulur ve ona Havaz'ı sorar. Çoban, Havaz'ın adını andığı için Köroğlu'nu tersler. Köroğlu, onu bağlar ve atına emanet edip sürüyü de alarak gider. Kamber kılığında Gürcistan'a girer. Pazarda Kasap ile karşılaşır. Kensinin Gülayım'ın ağabeyi olduğunu söyler. Kasap, ona çok ilgi gösterir. Evine davet eder. Bu sırada Havaz, Hunhar şahın yanındadır. Gece gündüz onunla oturmaktadır. Hunhar'dan izin alıp dayısının onu görmeye geldiğini söylerler.

Havaz ve Köroğlu görüşürler. Köroğlu, söz arasında kendisinin Köroğlu olduğunu ve onu Çembil'e götürmek istediğini söyler. Havaz çok korkar ve hemen onu ele vermeye kalkar. Bunun üzerine Köroğlu, Havaz'ın kendisini yanlış anladığını söyler ve durumu düzeltir. Köroğlu, Kasap'a Havaz için 400 kara kuzu getirdiğini söyler. Kasap, Semen adlı atına binip Havaz'ı da alıp kuzuların olduğu yere gider. Arkada kalan Köroğlu, Gülayım ile vedalaşırken kendisinin Köroğlu olduğunu ve Havaz'ı götürmek istediğini söyler. Gülayım, Kasap'ı uyarmaya çalışır ama onu inandıramaz. Sonunda Havaz'ı Köroğlu'na emanet eder. Köroğlu, Kasap ve Havaz'ın yanına geldiğinde kendini tanıtır ve Havaz'ı almak istediğini söyler. Kasap ona engel olamayacağını anlayınca Gürcistan'a dönüp Hunhar Şahtan yardım ister. Köroğlu, pirlerin yardımıyla Hunhar şahın ordusundan kurtulur.

Havaz'ı Çembil'e getirir ve tahtını, tacını ona verir. Havaz, kırk bin askerli Karahan Padişahın kızı Zeynepşah ayım ile evlenir ve bir oğlu, bir kızı olur. Oğlunun adını Elihan, kızının adını Nurhan koyar.

5. Köroğlu, beyleriyle birlikte, Danyat pehlivanla savaşmak ve Şahtar şahın şehrini almak için yola çıkarlar. Tecen deryasını geçerler. Köroğlu'nun dayısı Ehmet han, Çembil'in korumasız kaldığını bunun için Havaz Hanı geri göndermelerini teklif eder. Köroğlu, dayısının bu teklifine çok sinirlenir, çünkü Havaz onun en önemli yardımcısıdır. Havaz yerine Ehmet Hanı Çembil'i korumaya gönderir. Ehmet Han, Köroğlu'nun bu davranışına çok kızar ve ondan intikam almaya karar verir. Çembil'e gidip orayı harap etmeyi ve kendi hanlığını ilân etmeyi plânlar. Çembil'in kapıcıları, Zeynepşah ayım ve Ağayunus Perinin izniyle Ehmet Hana kapıyı açmak zorunda kalırlar. Ehmet Han şehre girip kendi hanlığını ilân eder. Ağayunus Periyi, Zeynepşah ayımı ve Havaz'ın iki çocuğunu şehirden kovup çöle atar. Onlar çölde bir süre aç ve susuz yürürler. Önce Ağayunus, sonra Zeynepşah ayım bayılıp kalırlar. Nurhan ve Elihan yürümeye devam edip bir çadırın önüne gelirler. Bu çadır Haldar Dedeye aittir. Haldar Dedenin eşi bu çocuklara yiyecek içecek verir. Sonra Ağayunus ile Zeynepşah'ı bulup çadıra getirirler. Haldar Dede onlara

beş-altı gün bakar. Bir gün Haldar, Meyli adındaki tacire ait kervanın yolunu keser. Köroğlu adına baç ister. İspihan-Çembil- Ceyhun şehirleri arasında çalışan Meyli Köroğlu'ndan başkasına baç vermeyeceğini söyler. Haldar, Köroğlu'nun hanımının, gelininin ve torunlarının kendi çadırında olduğunu ve onların masraflarını karşılamak için kırkta bir baç istediğini söyler. Meyli'nin bir sandık kumaşını alır. Kumaşları Ağayunus ile Zeynepşaha hediye eder.

Haldar, günlerden bir gün Karahan Padişaha bir mektup yazıp onu oğlunun düğününe davet ettiğini söyler. Karahan Padişah, bir çobanın kensini düğününe davet etmesine kızar ve ona haddini bildirmek için daveti kabul eder. Haldar'ın çadırına geldiğinde kızı Zeynepşah ile karşılaşır. Zeynepşah, Ehmet Hanın kendilerini Çembil'den kovduğunu anlatır. Karahan Padişah Haldar ile birlikte Çembil'e gidip Ehmet Hanın askerleriyle savaşır ve Ehmet Hanı da zindana atar. Beş-altı gün burada kalıp giderler. Haldar, Köroğlu'nu bulmak için Ceyhun Şehrine gider. Yolda bir çadır görür. Çadırda kendisiyle ilgilenmeyen bir adamı öldürür. Başını bir sandığa koyup yola devam ede. Köroğlu ve Havaz'ın bulunduğu çadıra gelir. Havaz, sandıktaki kellenin Şahtar Şaha ait olduğunu görür ve sevinir. Haldar'ı tebrik edip şehri ele geçirirler. Haldar'ın çadırına gelip Ağayunus'u ve Zeynepşah ile çocukları alıp Çembil'e dönerler. Ehmed Hanı Çembil'den kovarlar.

6. Havaz, kırk bin yiğidin başı olur. Meyhanesinde yiğitleriyle şarap içer. Aradan on dört yıl geçer. 120 yaşına giren Köroğlu artık ölümün yakın olduğunu söyler ve hanımlarından kendisine ağıt yakmalarını ister. Ağayunus, Gülnar ve Miskal Peri Köroğlu'na ağıt yakarak onun evlatsızlığından duydukları üzüntüyü dile getirirler. Havaz, Köroğlu'nun ve hanımlarının evlatsızlıktan yakındıklarını duyunca çok üzülür, çünkü kendisinin onların evladı yerinde olduğunu düşünmektedir. Köroğlu, Havaz'ın meyhanesine gelip ondan kendisine ve beylere şarap vermesini ister. Havaz, küskünlüğünü belli etmemeye çalışırken dalgınlıkla şarap kadehlerinden birini düşürür. Mecliste bu tür dikkatsizlikler hoş görülmediği için beyler Havaz'ın cezalandırımasını ister. Köroğlu buna razı olmaz ve Havaz'ın ayıbını

üstlendiğini bildirir. Beyler, Havaz'ın uzun zamandır Çembil'den dışarı çıkmadığını, ava gitmenin ona iyi geleceğini söylerler.Havaz Leyli kır ata binip Ödek Göle avlanmaya gider. Havaz, avdan dönerken çölde bir kaleye rastlar. Tütün istemek için oraya gider. Bu kale Ehmet Hana aittir. Ehmet Hanın on beş yaşında Botaköz adındaki kızı Havaz'a tütün verir. Botaköz ve Havaz biribirlerini çok beğenirler. Havaz kendisinin Köroğlu'nun oğlu olduğunu söyleyince Botaköz "baytal kulu" diye onu küçümser. Havaz, hiç kimsenin kendini Köroğlu'nun oğlu olarak görmemesine çok üzülür. Gürcistan'a Hunhar Şahın yanına dönmeyi düşünür, ama sonra vazgeçer. Kendini aşağılayan Botaköz'e haddini bildirmek ister. Köroğlu'ndan Botaköz'ü kendisine almasını isteyecek, Köroğlu, bu kızı getirirse ona Çembil'deki beylere hizmet ettirecektir. Köroğlu, onu getiremezse bu bahaneyle küsüp Gürcistan'a dönecektir.

Havaz ağlayarak Çembil'e gelir. Köroğlu ona derdini sorduğunda Botaköz'le arasında geçenleri anlatır. Köroğlu, doksan bin yiğidi Ehmet Hanın kızını almaya gönderir. Beyler, Ehmet Hanın elinden kızını almanın mümkün olmadığını söylerler. Bunun üzerine Havaz, Köroğlu'nun Mecnun Kök adlı atına binip Çembil'den ayrılır. Havaz'ın gitmesi üzerine Ağayunus Peri de Kühkap dağına dönmek için hazırlanır. Köroğlu kalması için onu ikna eder. Havaz sekiz günlük yoldan sonra Gürcistan'a gelir. Bu sırada Havaz 25 yaşındadır ve Gürcistan'dan ayrılalı on-on dört yıl geçmiştir. Kasap ölmüştür. Hunhar Şah, Havaz'ı sevinçle karşılar. Tacını, tahtını Havaz'a verir ve onu Gürcistan'a han yapacağını söyler, ama önce gezip gördüğü yerleri anlatmasını ister. Havaz, dinin, inancın, yiğitliğin, insanlığın en iyisinin Çembil'de olduğunu söyler. Hunhar Şah dinini değiştiren Havaz'a çok kızar ve onun öldürülmesini emreder. Ayrıca annesi Gülayım ve kız kardeşi Balayım'ın onu görmesine izin vermez. Vezirler onun zindana atılması, pişman olup eski dinine dönebileceği konusunda Şahı ikna ederler. Aradan otuz iki gün geçer ama Havaz dininden dönmez. Hunhar Şah onun asılmasını ister.

Havaz'ın gidişinden beri gam keder içinde kalan Köroğlu ve beyler bir gün Ödek Göle avlanmaya giderler. Avdan dönerken yolda bir kervancıdan

Havaz'ı sorarlar. Kervancı, Havaz'ın başına gelenleri ve asılmak üzere olduğunu söyler. Köroğlu ve beyler Havaz'ı kurtarmak için Gürcistan'a giderler. Yedi gün yedi gece savaşıp Havaz'ı asılmaktan kurtarırlar. Hunhar Şah barış ister ve varlığının yarısını Köroğlu'na verir. Köroğlu ve Hunhar Şah dost olarak ayrılırlar.

Havaz, tekrar Çembil'e döner. Köroğlu ona tacını, tahtını teslim eder. Kırk gün toy yapılır.

7. Ehmet Han, Zengiler şahını Köroğlu'na saldırması ve Çembil'i ele geçirmesi için teşvik eder. Zengiler şahı Köroğlu'na elçi gönderip tüm varlığını ve hanımlarından birini kendisini vermesini söyler. Köroğlu bu hattı okuyunca elçileri öldürmek ister, fakat Havaz Han elçilerin suçlu olmadığını söyler ve onların öldürülmesini engeller. Köroğlu, kulak ve burunlarını kesip boyunlarına asarak elçileri gönderir. Ortaya şarap kadehi koyup bunu içenin Zengiler yurduna gideceğini söyler. Şarabı kimse içmez. Havaz, şarabı içer ve yola çıkmak için Köroğlu'ndan izin ister. Köroğlu önce Havaz'ın gitmesini istemez, çünkü ondan ayrılmak istemez, fakat sonra onun ısrarlarına dayanamayıp izin verir. Havaz, Leyli Kır'a binip yola düşer. Bir dağın ardında Zengiler Şahının ordusunu görünce korkup gitmeyi düşünür. Kaçmayı gururuna yediremeyip vazgeçer. Askerlerin başında kızıl başlıklar vardır. Havaz da başına kızıl bir yağlık örtüp ordunun içine girer ve "Köroğlu geliyor!" diye bağırarak ortalığı karıştırır. Şahın kızının çadırına girer. Kız ve kırk hizmetçisi uyumaktadır. Kızın yüzüğünü ve baş örtüsünü alıp dağa gider. Burada şükür namazı kılar. Köroğlu'na bu yüzüğü ve baş örtüsünü götürüp düşmandan haber vermeyi düşünür, ama sonra beylerin kendisine inanmayabileceğini düşünüp vazgeçer. Padişahın kızı uyandığında yüzüğünün ve başörtüsünün çalındığını görür. Hizmetçilerin bu işten haberdar olmamasına sinirlenir ve hepsini çadırından kovar. Padişah, kızına yeni yüzük ve baş örtüsü alır. Havaz, ertesi gece çadırında yalnız yatan kızın yanına gelir. Birbirlerinden hoşlanırlar ve Havaz kızı kaçırır. Kızının kaçırıldığını duyan Padişah doksan bin askeri onların peşinden gönderir. Havaz geri dönüp onlarla üç gün üç gece savaşır. Sonunda bitkin düşer. Düşmanlar ağ atıp Havaz'ı ve kızı yakalar. Leyli Kır,

ağı delip kaçar ve Köroğlu'na giderek olanları haber verir. Padişah, Havaz'ı asmak ister, fakat daha önce Köroğlu'nun yanında çalışmış bir veziri onun zindana atılmasının daha uygun olacağını söyler. Kızı ise bir çadıra kapatırlar. Köroğlu kırk yiğit ve on bin askerle Zengiler yurduna gelir. Yirmi bir gün yirmi bir gece savaşırlar. Zengiler padişahı onları yenemeyeceğini anlayınca doksan yaşında bir cadı çağırır. Cadı, padişahın isteği üzerine Havaz'ı ve kızı güvercine çevirir. Kendisi de şahin olup onları şehir dışına kovalar. Bu durumu öğrenen Köroğlu, Bulbulhan adlı vezirini Ağayunus'a gönderir. Ağayunus da şahin kılığına girip cadıyı kovalar. Havaz'ı ve kızı geyiğe çeviren cadı, kendisini kartala çevirip onları kovalamaya devam eder. Ağayunus da kartal olup cadıyı kovalar. Cadı bir kuyunun önünde Havaz'ı ve kızı balık yapıp kendisi de yılan olur. Ağayunus da köpek balığı olup cadıyı kovalamaya devam eder. Sonunda cadı, onları karakuşa çevirip Ağayunus'un üstüne salar. Çaresiz kalan Ağayunus, daha önce dayısının kendisine vermiş olduğu kılı ateşe atar. Böylece Kuhikap'taki dayısı hemen Ağayunus'a yardıma gelir. Dayısı, cadının başını keser, Havaz ile kızı eski hâline çevirir. Cadının ülkesinde üç gün karanlık olur. Hava sonra açılır. Ağayunus'un dayısı, Havaz'ı alıp Köroğlu'nun yanına bırakır ve kaybolur. Ağayunus ile kız da arkadan yürüyerek gelirler. Bu sırada Köroğlu, Zengiler ordusuna yenilmek üzeredir. Havaz savaşı devam ettirmek için Köroğlu'ndan izin ister. Köroğlu onun ölmesinden korktuğu için izin vermez. Havaz, Arabistan'a gidip Gul Palvan'ı yardıma çağırmak istediğini söyleyince Köroğlu izin verir. Gul Palvan gelip Zengiler ordusunu dağıtır. Padişah, Köroğlu'ndan barış ister. Havaz, hem Ehmet Hanın kızı Botaköz'ü hem de Zengiler Padişahının kızını alıp Çembil'e döner.

II.BÖLÜM

KÖROĞLU DESTANI'NIN AYVAZ KOLU

KÖROĞLU DESTANI'NIN AYVAZ KOLU

RİVAYETLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

1. AYVAZ'IN AİLESİ

Anadolu rivayetlerinde Ayvaz İstanbullu Kasapbaşı'nın oğlu veya çırağıdır. Kasapbaşı ise "Ermeni" veya "gâvur" dur. Ayvaz'ın annesi hakkında bilgi verilmez. Bu rivayetlerin birçoğunda Ayvaz'ın Köse Kenan veya Reyhan Arap ile akraba olduğundan bahsedilir. Azerî rivayetlerinde Ivaz (Eyvaz)'ın babası Kasap Ali Urfalıdır veya Teke Türkmenlerindendir. Türkmen rivayetine göre Övez Veyennamlıdır veya İran'ın Tebriz şehrindendir. Övez'in annesi Gülayım (Aygül Hanım veya Enar Ana) Gürcistanlıdır ve kırk yıl önce Veyennam'a gelmiştir. Özbek rivayetlerinde Avazhan Türkmendir. Kazakistan rivayetlerinin kiminde Gavaz, Fars padişahının oğlu, kiminde ise annesi Küleyim ve babası Buldırık Kasap Türkmen olmakla birlikte yıllardır Gürcistan'da yaşamaktadırlar.[1] Uygur rivayetinde Havaz'ın babası Kerem Kasap Gürcistanlı, annesi Gülayım ise Türkmen ve Müslümandır.

Ayvaz'ın babası hemen bütün rivayetlerde zengindir. Ayvaz ise Müslüman olmayan bir padişahın hizmetinde çalışmaktadır. Anadolu rivayetlerinde Müslüman olmayan padişahtan bahsedilmez. Ayvaz'ın ailesi genellikle Gürcistanlı, Ermeni veya Fars (Tebrizli) olarak gösterilmektedir ki bu durum evlâtlığın yabancı ailelerden alınması kültürüyle ilişkilidir.

Ayvaz. Kunoş rivayetine göre İslambol'da Kasapbaşı'nın oğlu[2]. Behçet Mahir rivayetinde *"İstanbul'un Üsküdar'da, Kasapbaşı Ermeni Antik'in bir tek oğludur. Lâkin, Antik çok zengin bir Ermenidir. Yüz elli kepenk kasap dükkanı, bütün Antik'in parası ile et keser, İstanbul'a gelen sürüler,*

[1] Bekir ŞİŞMAN: Kazakistan'da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1998, 81, 124.
[2] Wilhelm RADLOFF- İgnaz KUNOS: Proben Der Volkslitteratur Der Türkischen Stamme 8, TDK, Ankara 1998, 31.

Antik'in yazıhanesine devrolur. Onun parası ile alınır. Bütün İstanbul'un alt başı, üst başı, Kasapbaşı'nın parası ile; bütün kasaplar onun faydasından faydalanır."[3] Elâziz rivayetlerinde Ayvaz, İstanbul'da Kasapbaşı'nın çırağıdır.[4] İstanbul rivayetlerinde de Ayvaz, İstanbul'da Üsküdar'da Kasap başının oğludur. Cevat Alparslan'ın eserinde Kasap başı, şişman, kalın kaşlı asık suratlı bir adam ve nüfuzlu bir şahsiyet olarak tanıtılır. [5] Pertev Naili Boratav'ın Bolu'nun Kozyakası köyünden Kara Kâhya Hüsnü Ağa'dan öğrendiğine göre Ayvaz'ın babası Kasap, gâvurdur.[6]

Ümit Kaftancıoğlu, Ayvaz ile Köse arasında bir akrabalığın olduğunu söyler: *"Köroğlu'yu bir eliyle kaldırıp top gibi yere atan Köse Kenan'la Ayvaz'ın yakın kan bağı vardır. Kimi kaynak kişiler bu savı belirtirler."*[7] Antep rivayetine göre Irahan Arap, Ayvaz'ın teyzesinin oğlu iken[8] Maraş rivâyetine göre Reyhan Arap, Ayvaz'ın öz dayısıdır: *"Köroğlu Bolu Beyinin zindanında yatarken şöyle söyler:*

Çamlıbelim gayrı olmuştur harap
Çok bezirgânları eyledim harap
Ayvazın dayısı Reyhan Arap
Acap şimdi nerelerde ola(...)"[9]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayete göre Köse Kenan ve Reyhan Arap aynı kişidir ve Ayvaz'ın dayısıdır.[10]

Mahmut Kemal Yanbey tarafından Bayburt'tan derlenmiş rivayete göre Köse Kenan, Köroğlu'nun amcasıdır.[11]

---

[3] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: Köroğlu Destanı, Ankara 1973, 49
[4] Cemal ANADOL: Koçyiğit Köroğlu, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1997, 239.
[5] Cevat ALPARSLAN: a.g.e., 131-133.
[6] Pertev Naili BORATAV: "Anadolu ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanı'nın İzlerine Dair Yeni Notlar", Türkiyat Mecmuası 5, İstanbul 1935, 84.
[7] Ümit KAFTANCIOĞLU: Köroğlu Kol Destanları, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1979, XI.
[8] Hüseyin BAYAZ: Köroğlu Antep Rivâyeti, Karacan Yayınları, İstanbul 1982, 65.
[9] Ferruh ARSUNAR: Maraş Anlatması Köroğlu Hikâyesi, Türkiye İş Bankası, 1963, 188.
[10] Doğan KAYA, "Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları", Türklük Bilimi Araştırmaları, Sivas 1997, 5.
[11] Mahmut Kemal YANBEY: "Köroğlu İstanbul'da", Türk Folklor Araştırmaları, Temmuz 1953, 48.

Nejat Birdoğan'ın Iğdır'da yapmış olduğu derlemede Kiziroğlu ile Arap Reyhan kardeş gibi anlatılmışlardır.[12]

Malatyalı Ramazan Karlı tarafından anlatılan varyantta, zaman zaman hikâyenin kolları karıştırılmış, bazen Köroğlu kendisine bir kız kardeş bulmuş; Kır at nallatılmak için Erzurum yerine İstanbul'a götürülmüş; Bolu Beyi boğularak öldürülmüş; Köroğlu'nun oğlu Hasan rüya görmüş ve sevdiğini bulabilmek için Rusya'ya gitmiş; bir kasabın oğlu olan Ayvaz, demircinin oğlu olmuştur.[13]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde Ivaz, Urfa'da kasabın oğludur.[14]

Azerbaycan rivayetine göre Kasaboğlu veya Kasap Ali'nin oğlu[15] Ayvaz, Teke Türkmenlerindendir. Bu rivayetin Ayvaz'ın Çamlıbel'e Getirilmesi kolunda Ayvaz, Köroğlu'nun koçaklarından olan Âşık Cunun'a şunları söyler:

"Yiğitlikte dolaşır çevrede adımız,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler,
Nereye gitsek önümüz kesilmez,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler."[16]

Türkmen rivayetine göre *"Haraz'ın yurdunda Veyennam diye bir şehir vardı. Onun padişahına Yusuf diye ad verirlerdi. Onun döneminde Buldur Kasap diye bir zengin vardı. Yedi padişahın hazinesi gibi hazine onda vardı. Bir ayıbı evlâtsızlıktı. 'Hüda'm bana oğul verir mi?' diye on iki kaburgası olup her kaburgasına birer karı aldı. Sözün kısası iyi. En son evlendiği karısından Hüda Taala bir oğul verdi. Tarifini yapıp sonuna çıkmak mümkün değil idi. Herkes yüzüne bakarsa aynada gibi kendi yüzünü görüyor. On gece gündüz*

---

[12] Nejat BİRDOĞAN: "Kiziroğlu Mustafa Bey ve Köroğlu Üzerine", Türk Folklor Araştırmaları, No: 281, cilt: 14, Aralık1972, 6499.
[13] Ali Berat ALPTEKİN, "Köroğlu Hikâyeleri Malatya'da Bilinmekte midir?", Tebliğler, İnönü Üniversitesi, 3. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Malatya, 19-21 Ekim 1988.
[14] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, Adam Yayınları, 1984, 22.
[15] Hemit ELİZÂDE: Köroğlu, Bakû 1941, 39. Sevim GÜL, Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan Varyantı, (Basılmamış lisans tezi, Danışman: Ali YAKICI), Ankara 1998, 119-120.
[16] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 41. Sevim GÜL, a.g.e., s: 108, 113.

toy, şenlik yapıp Zengin Buldur Kasap oğlunun adını Övez koydu." Buldur Kasap, Göroğlu Övez'i almak için Veyennam'a gittiğinde ölmüştür.[17] Türkmen rivâyetinin 474 v numaralı elyazmasında Yusuf Şah'ın yurdu İran'ın Tebriz şehri olarak gösterilmektedir.[18]Türkmen rivâyetinin *"Övez'in Getirilişi"* kolunda Övez'in annesinin akıllı bir kadın olduğu söylenmektedir. Yusuf Şah, sokakta oynayan Övez'i görünce onun güzelliğine hayran olur ve babası Kasap'tan onu ister. Kasap ise önce eşine danışmak istediğini söyler.[19] Göroğlu, Övez'in annesiyle karşılaştığı zaman niyetini ona şu şekilde bildirir:

"Seni diye geldim Çandıbil'inden,
Varlığı bol, helal Kasap isterim.
Aslım beyan etsem Türkmen ilinden,
Varlığı bol, helal Kasap isterim.

Köşeler, sokaklar yoluna kurban,
Tatlı tatlı şeker diline kurban,
Sizler durun Övez canına kurban,
Zerefşan kâküllü oğlan isterim.

Vurulayım, kaşın ile gözünden,
Kurban olam şirin, şeker sözünden,
Bir zaman perdeyi atsan yüzünden,
Ak yüzleri hallı civan isterim.

Övez'in annesi gülsen ne oldu,
Rövşen'e bir nazar salsan ne oldu,
Bendeniz Göroğlu bilsen ne oldu,
Övez adlı derde derman isterim."[20]

---

[17] Annagulı NURMEMMET: Türkmen Halk Destanı Göroğlu, Ahmet Yesevî Vakfi, Bilig Yayınları. Ankara 1996, c.: 1, 135.
[18] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 417.
[19] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 135-137.
[20] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 173.

Türkmen rivayetinin 474 v numaralı el yazmasında Göroğlu'nun Övez'in annesine söylediği türküde aşağıdaki fazla dörtlükler bulunmaktadır.

"O kara gözüne çekip sürmeni,
Övez candır bu derdimin dermanı,
Koynuna girenin yoktur armanı,
Sizler gibi hallı civan isterim.

Nâ-mert dayanamaz görse oynunu,
Düşmanlara eğmem ben boynumu,
İşte yedi bin yedi yüz koyunu,
Sizler gibi fındık dehân isterim.

Bu türküden sonra Buldur Kasap'ın karıları kendilerini eş olarak almasını Göroğlu'na teklif ediyorlar. Bunun üzerine o: 'Ağam öleli bırakınız bir yılı, ayı; bir hafta bile olmadı. Bu ocağa gömdüğün itin kafası mıydı?' diye, yeniden ağlamaya başlıyor. Onu zorla sakinleştiriyorlar. Kadınların birisi: 'O Övez'in nerede olduğunu söyleyeyim, gitsin cehennep olup o yana.' diyor. Göroğlu Övez'in nerede olduğunu öğrendikten sonra tek başına yola çıkıyor."[21]

Türkmen rivayetinin 570 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Övez'in annesinin adı Gülayım'dır.

"Burada Övez'in annesi Gülayım olarak adlandırılmaktadır. Onun yurdu da Gürcistan olarak gösterilmektedir. Buldur Kasap'ın ve Gülayım'ın Gürcistan'a göç ettiğine kırk yıl oluyor. Göroğlu gidince, Buldur Kasap vefat etmemiş adam olarak gösterilmektedir. Göroğlu Buldur Kasap'ın kardeşi Gonurbay olarak onun evine geliyor. Göroğlu Buldur Kasap'ın çobanlarından aldığı koyunlarını ona vererek 'Ben koyun getirdim.' diyor. 'Koyunların bir

[21] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 429.

bölümünü yolda bırakıp geldim.' diye, Buldur Kasap'ı aldatıyor. O Göroğlu'nun yanına Övez'i de ekleyip gönderiyor."[22]

Türkmen rivayetinin *"Hoşgeldi"* kolunda Övez'in annesinin adı Enar Anadır. Veyennam'ın son şahı Şah Sepit tarafından kaçırılarak asılmak üzere darağacı altında bekleyen Övez'i annesi son bir kez görmek ister. Enar Ana oğlunu bu vaziyette görünce eline sazını alarak şu türküyü söyler:

"Bugün başımıza yazılan geldi,
Diriliğim, keyfi-sefam razı ol.
Yol geçecek uzak menzilin kaldı,
Didar kıyamete kaldın, razı ol.

Dünyada var mıdır ben gibi olan?
Bağı hazan olup gülleri solan,
Oğlundan ayrılıp özlemiş kalan,
Didarın göreyim yavrum, razı ol.

Geçen günlerimi ederim pişman,
Neyleyim, evvelden kısmetim yaman,
Bu kalenin sana tamamı düşman,
Diriliğim, göz kıvancım, razı ol.

Seni İbrahim teg atarlar nara,
Başı İsmail teg asarlar dara,
Ahır zaman oldu annen Enar'a,
Didar kıyamete kaldın, razı ol.

(...)Övez, kendisini kurtarmak için bekleyen kalender kılığındaki Göroğlu ve yiğitleri görünce annesine teselli vermek amacıyla şunları söyler:

---

[22] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 427, c.:3, 463.

Ağlama sen Kabem anam,
Ağalarım geldi, bil sen.
Açıldı talih yıldızım,
Ağalarım geldi, bil sen.

Gelmiş yiğitler yahşısı,
Sapar Mehrem var bağşısı,
Çadır, Çemen, ok yaycısı,
Darı kesip aldı, bil sen.

Övez yerim kafes oldu,
Er pirlerden nefes oldu,
Gönül alan o ses geldi,
Göroğlu Ağam geldi, bil sen.

deyince Enar Ana sevinip 'İnşallah, öyle olsun.' dedi."[23] 627 f ve 883 f numaralı el yazmalarda yukarıdaki türkünün bir dörtlük fazla olduğu kaydedilmektedir:

Ana nurlu oldu gözün,
Hatası yoktur bu sözün,
Açıldı talih yıldızın,
Senin günün doldu, bil sen.[24]

"Belâgerdan" kolunda Övez, İrem Bağında bir cadı ile karşılaşır. Övez ile ilgili her şeyden haberdar olan bu cadı, onun annesinin Gürcistan'da yaşadığını ve adının Aygül Hanım olduğunu söyler:

Gürcistan şehrinde anan var idi,

[23] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 49-51.
[24] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 417.

Adına da Aygül Hanım der idi,
Sığındığın daha büyük pir idi,
Aslın, neslin malûm Hanım Övez Can.

Gençliğinde ben analık kılardım,
Buldur Kasap atanı da bilirdim,
Evinizde daim mihman olurdum,
Atan-anan malûm canım Övez Can.

Hünkâr Şah karşında gözde olunca,
Çandıbil'den Göroğlu Bey gelince,
Seni aldatıp oğulluk alınca,
Ağlayışın bana malûm Övez Can.

Kırat ile İsfehan'a varınca,
Elamas cesurdan horluk görünce,
Aşırbey'in zindanında durunca,
Akrabalık ettim canım Övez Can.

Kırat geçip yıldız, ayı alınca,
Şahniyat'ın atı geri kalınca,
Gönlüm coşup Yıldız Dağa gelince,
Maman yardım etti Hanım Övez Can."[25]

Uygur rivayetinde Havaz, Gürcistanlı Kerem Kasap'ın oğludur. Annesi Gülayım Türmen ve müslümandır. Havaz'ın kız kardeşinin adı Balayım'dır.[26]

Özbek rivayetinde Avazhan'ın babası Bulduruk Kasap Türkmen'dir. Başında altın ciga vardır. Saman ata biner. Yanında 500 kasap vardır. Kıtlık olduğunda Yavmit'ten gelen Gülayım, Bulduruk Kasap'la evlenir ve doğan

[25] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 195-197.
[26] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: Emir Göroğlu, Şincan Yaşlar Ösmürler Neşriyatı, Urumçi 1986, 74, 219.

çocuğuna Bal Avaz adını koyar. Gülayım yurtsever bir insandır. Gülayım'ın kardeşi Amin Konğırbay, Yavmit'te kalmıştır. Avazhan'ın kızkardeşinin adı Balayım'dır.[27] Avaz'ın babası Bulduruk Kasap'tır fakat Avaz Hunhar şahı Münsik Hana hizmet etmektedir. Hunharlılar puta tapan bir topluluktur. Bulduruk Kasap, padişaha, olanları anlatmaya geldiğinde "Ağaçtandır senin gibi şahın Hudası" diye söze başlamaktadır. Köroğlu ile ilk karşılaşmasında onun müslümana benzediğini düşünür. Hunhar şehri Köroğlu'nun yiğitleri tarafından Hint şehrine benzetilir. Eğer bu şehrin kapısından girerlerse öldürüleceklerini düşünürler.[28]

Tacik Köroğluhanlarından Sarı Xisor'da oturan Kurbanali Recep'in rivayetinde Avaz Han, Köroğlu'nun evlâtlığı değil, öz oğludur; anası Şîrmox'tır.[29]

2. AYVAZ'IN "HAN" UNVANINI ALIŞI

Köroğlu, Ayvaz'ı kaçırdıktan sonra onu Çamlıbel'e ve yiğitlerine han yapar. Bazı rivayetlerde Ayvaz, Köroğlu tarafından kaçırılmadan önce de han, ağa veya beydir. Yabancı padişahların da dininden dönmesi veya kendi hizmetinde çalışması karşılığında Ayvaz'a hanlık vaadinde bulunduğu görülmektedir. Köroğlu'nun Ayvaz'ı "han" yapmasının çeşitli sebepleri vardır:

1. Köroğlu, öldüğü zaman kendi yerine geçecek bir oğula ihtiyaç duymaktadır. Bunun için evlât edindiği Ayvaz'ı han yapar. Nitekim birçok rivayette Köroğlu'nun ölümü veya kayıplara karışmasının ardından Ayvaz, Çamlıbel'e ve yiğitlere sahip çıkarak han olur.

2. Çocuk yaştaki Ayvaz'ı Çamlıbel'e götürmek isteyen Köroğlu, kendisiyle gelmeye ikna edebilmek için ona hanlık vaadinde bulunur.

---

[27] Filiz KIRBAŞOĞLU: Köroğlu Destanı'nın Özbek Varyantları Üzerine Bir Araştırma, 1. cilt, (Basılmamış doktara tezi) Erzurum 2000, 355, 361, 367, 369.
[28] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 2. cilt, 339, 342, 344, 362, 376, 1042.
[29] Dursun YILDIRIM: "Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri", Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, 176.

Çamlıbel'e giderken Ayvaz'ın ağlaması üzerine onu bu vaatle teselli etmeye çalışır.

3. Köroğlu, Ayvaz'ı gerçekten güçlü, yetenekli ve zeki bulduğu için han yapar.

4. Köroğlu ve yiğitler, aslında çok da güçlü olmayan, hatta savaştan anlamayan Ayvaz'ı sırf ona olan sevgilerinden dolayı han yaparlar. Köroğlu'nun Ayvaz'a "han" diye hitap etmesi bu kelimenin eski devirlerde sevgi, iltifat lâfzı olarak kullanılmasıyla ilgili olabilir.[30]

Antep rivayetinde Ayvaz, Üsküdar'da babası Kasapabaşı'nın yanında çalışırken "Ayvaz Ağa" şeklinde anılır. Köroğlu, Ayvaz'a şunları söyler:

"Seni Hak'dan dilemişem
Varım hey gasabın oğlu
Arş-ı âlâya yükseldi
Zarım hey gasabın oğlu.

Bizim dağlar olur güllü
Gül dalı sarı bülbüllü
Ak bilekli suna boylu
Beğim hey gasabın oğlu.

Kürdoğlu der nicem nice
Ne günüm gün ne de gece
Hem kalfamsın, hem de hoca
Ustam hey gasabın oğlu."[31]

Antep rivayetinde Köroğlu, Üsküdar'dan ayrılmak istemediği için ağlayan Ayvaz'a teselli verirken şunları söyler:

---

[30] Pertev Naili BORATAV: "Anadolu ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanı'nın İzlerine Dair Yeni Notlar", Türkiyat Mecmuası 5, (İstanbul 1935), 79-86.
[31] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 51.

Duman duman olur Çamlıbel dağı
Birlikte gezeriz bahçeyi bağı
Ayvaz, oldun sen de Çamlıbel beyi
Çamlıbel'in beyi oldun ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.[32]

Nejat Birdoğan tarafından Iğdır'da Aşık Kâmil Dur, Ali Kurtak, Famil Filiz, Nizamettin Onk, Sucu Kanber ağızlarından derlenen *"Turna Teli"* kolunda Ayvaz'ın kendi delileri (koçak, yiğit) vardır. *"Ayvaz birgün kendi delilerine eğitim yaptırırken başına avladığı bir turna'nın teleğini takar. Bu, ona çok yakışmıştır..."*[33] Kendine ait yiğitlerinin olması Ayvaz'ın "han" olarak anılmasına açıklık getirebilir.

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenmiş bir dörtlükte Ayvaz'ın savaş sırasında diğer beylere emir verdiğini görmekteyiz:

Demircoğlu'm at üstünde duruyor,
Güzel Ayvaz yavrum emir veriyor,
Kenan düşman nerde diye soruyor,
Vurun aslanlarım düşman nerede?(...)[34]

Aynı rivayetin *"Köroğlu'nun Kaybolması"* kolunda bütün yiğitlerin ölmesi ve Köroğlu'nun kayıplara karışmasından sonra Ayvaz, İstanbul'a döner ve orada bey, paşa olur.[35]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde Şah Abbas, Köroğlu'nun şöhretini duyar, onu kendisine serdar yapmak ister ve bunu Köroğlu'na teklif eder; Köroğlu "Şahlar insan kıymeti bilmezler," diye düşünerek bu teklifi reddeder.

---

[32] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 68.
[33] Nejat BİRDOĞAN, "Kiziroğlu Mustafa Bey ve Köroğlu Üzerine", Türk Folklor Araştırmaları, Nu.: 281, c.: 14, Aralık 1972, 6498.
[34] Doğan KAYA, "Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları", Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 5, Sivas 1997, 314.
[35] Doğan KAYA, a.g.m., 323.

Buna kızan Şah, kahramanın başını getirene serdarlık vadeder. Bu sırada Köroğlu da ihtiyarlığını sezmiş, İran Şahının yanına ve oradan da Mekke'ye gitmek arzusunu duymuştur. Bir gün Delilerini çağırır, yerine Ivaz'ı halef bırakır. Kılıcını büker, artık savaşmamaya yemin eder. Kendisini Kazlı Göl'e kadar teşyie gelen arkadaşlarına veda eder. Gitmeden önce yüzünü Çamlıbel'e dönerek dağlara hitaben şiir söyler ve hayatında ilk defa orada ağlar. Köroğlu, Şahın İlyas (Elmas) Han ve Behram Han adlı köleleri ile karşılaşır. Onların misafiri olur. O gece iki köle Kır atı öldürür. Köroğlu Kır atsız yaşamayacağını söyleyerek ölüme razı olur. Köleler Köroğlu'nun kellesini Şah Abbas'a götürür. Şahın eteğine kan damlar. Şah, bu kanın masum kanı olduğunu anlayıp kölelerin Köroğlu'nu mertçe öldürmediklerinden şüphelenir. Çamlıbel'den üç deli çağırır, bunlardan gerçeği öğrenir. Hep beraber yiğit Köroğlu'na ağlarlar. Şah köleleri İsfehan halkına parçalatır. Sonra Delilere hilat verir: Ivaz'ı da Köroğlu'nun vasiyeti gereğince Çamlıbel'in hâkimi tayin eder.[36]

Azerbaycan rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı kaçırış nedenini Kasap Ali'ye şu şekilde açıklar: *"Kasap, ben hükümdara, paşalara kan kusturan Köroğlu'yum. Benim çocuğum yoktur. Ayvaz'ı kendime evlât, yedi bin yedi yüz yetmiş (Hemit Elizade'nin derlemesinde 777 deliye) adama da komutan yapmak için götürüyorum.*

"(...)Ayvaz'n karadır kaşı,
Benimle yapma genç savaşı,
Yiğitlerin olur başı,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.(...)"[37]

Türkmen rivayetinde Veyennam şehrinin şahı Yusuf Şah, sokakta görerek güzelliğine hayran olduğu Övez'i ailesinden ister ve onu özel

---

[36] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 28.
[37] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 51. Sevim GÜL, a.g.e., s: 126-127.

hizmetkârı yapar. Ayrıca Övez Can'ın kendine benzer kırk yiğidi toparlayıp Övez'i kırk yiğide han yapar.[38]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, kalender kılığına girerek Yusuf Şah'ın sarayında bulunan Övez'i görmeye gider; ancak kendini karşılayan hizmetkârların Övez'den "şah" diye bahsetmemelerine çok kızar. Şahın ozanı durumu saraya bildirir:

"Ey, şahım padişahım huu. Kalenin batı tarafında, büyük tepenin üstünde gama batmış bir kalender oturuyor idi. Bir nâmeler söylüyor, bir nâmeler söylüyor. Hastalar iyileşecek şahım.

O zaman padişah dedi:

-O herif bize ölüleri diriltse de gerekmiyor.

Oğlan halkı hevesli oluyor, 'Bir yerde iyi bir şey var.' desen gönlü bölünüyor.Övez Can dedi:

-Şahım, huyu bozuksa Cehenneme gitsin, nâmesi iyiyse bir meydan söyletelim ya. Padişah söyledi:

-Bırak Övez Can, bırak, bırak.

Her zaman dediği yapılan oğlan tekrarlayıverdi. Padişah iki baş celladını çağırdı yanına:

-Gidin, heyt. O huyu bozuğu getirin.

Cellatlar koşup gidiverdiler. Gelip, Göroğlu'nun yanına çıkarak:

-Heey, huyu bozuk Türkmen. Kalk, seni padişah çağırıyor, dediler.

O zaman Göroğlu söyledi:

-Padişahınıza kim derler?

-Padişahımıza Yusuf Şah derler.

-Ne diyorsun sen? Benim kulağım ağır işitiyor, diye oturuverdi. Göroğlu'nun gönlündeki 'Övez.' dedirmekti. Birisi: 'Bu herifin kulağı sağırmış, ya.' diye yüksek sesle bağırdı, ağzıyla kulağını çınlatıp:

-Yusuf Şaaah.

---

[38] Annagulı NURMEMMET:a.g.e., 137.

Göroğlu'nun beynini sarstı da: 'Sesin sonunu kestin, Allah Allah.' dedi de elinin tersiyle tam vurdu kulağının tozuna. Beyni paramparça olup 'Hiii...' diye can verdi. Öbürü dönüp koştu, kaleye doğru. Geldi, hırıldaya hırıldaya.

-Eey, şahım. Arkadaşımı vurup öldürdü. Kendim zorla kaçıp kurtuldum.

Padişah söyledi:

-O herif gelirse meyhaneni harap eder diye söylüyorum. Benim sözüme kulak veren yok.

Pehey, yüz bin cellat ölse de Övez'e gam değil. Her ne olsa da getirtecek onu.

-Şahım, bir adam, iki adam ölmesi ile adam tükenmiyor. Getirtemesek olmaz.

Padişah söyledi:

-Eey, Övez Can. Eee, sen bir hayale düşmüşsün, hayırlısı olsun, ya. Bizim hizmetçilerden gidecek adam yok ona. Öyle gerekli adamsa kendi hizmetçilerinden adam gönderiver.

Övez Can da kırk yiğidin hanı. Övez Can kendi hizmetçilerinden ikisini çağırdı:

-Hadi, onu çağırıp gelin.

Övez Can o kaçıp gelenden sordu:

-Siz kim çağırıyor diye söylediniz ona?

-Biz Yusuf Can diye söyledik. Ondan sonra arkadaşımı vurup öldürdü.

Övez Can kendi hizmetçilerine söyledi:

-Siz Yusuf Can demeyin. Siz Övez Can deyin. Hiçbir şey demez. Beraberce gelin.(...)"[39]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i kaçırırken Övez çok ağlar. Göroğlu Övez'in dinlenmesi için bir yerde konaklar ve Övez kısa bir süre uyur. Övez, uyandığında bir rüya gördüğünü söyler. Göroğlu da *'Söyleyiver,*

[39] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., 179-181.

Övez Can söyleyiver. Benim atam tabirciydi, ben de tabirciyim.' der. Bunun üzerine Övez rüyasını anlatır:

"Ey Allah'ım bu cihan toz almasın, ya yaradan,
Düştü başım gurbete, bir ayrılık, ahir zaman,
Onda kaldı, tacı-tahtım, malı-mülküm, bu dükkân,
Ey, Allah'ım belâlardan belâlara düştüm ben.

Ey, Allah'ım, ben anadan doğmasaydım, keşke ya,
Bu kötü dünya yüzüne gelmeseydim, keşke ya,
Bu çobanla beraber olmasaydım, keşke ya,
Ey, Allah'ım belâlardan belâlara düştüm ben.

Ey, Allah'ım, bugün uçtum da düştüm ırağa,
Sıçrayıp kalktım yerimden, gözüm açtım fırağa
'Bir sipahi bin.' deyip beni götürdü Burak'a,
Ey, Allah'ım, belâlardan belâlara düştüm ben.

Ey, Allah'ım, öldü atam, hicirde bağrı kan olup,
Yaş döker ağlar anam, iki gözü giryan olup,
Baksanız bu han Övez, çöl yerde perişan olup,
Ey, Allah'ım, belâlardan belâlara düştüm ben.

Bu sözü söyledikten sonra Göroğlu, yerinden kalktı, Övez Can'ın etrafına çizgi çizip oturdu.

-Ey, ağa. Bu yaptığın ne?

-Övez Can, ben senin rüyanı yoracağım. Cinler buraya geçmesin diye çiziyorum.

Meydana alıp çıkmış, gönlüne geleni yapıyor, Övez Can'la oynuyor.

-Hey, Övez Can. 'Ey Allah'ım, ben bugün uçtum da düştüm ırağa.' diye söylüyorsun. 'Irağa'nın manası ya uzaklara gidiyorsun. 'Sıçrayıp

durdum yerimden, gözüm açtım fırağa' diyorsun 'Fırağa' manası da ayrılık. 'Bin sipahi bin.' deyip 'Beni götürdü Bırak'a.' diye söylüyorsun her kişi rüyasında Bırak binerse yurda han oluyormuş.

Han olursun demesi oğlanın kulağına hoş geldi.

- Ağa, ben hangi yurda han olurum.

- Çardağlı Çandıbil Tekeli Tebriz. dedi.

-Eey, ağa. Estağfurullah, estağfurullah 'Veyennam.' desene 'Veyennam.' desene.

Göroğlu söyledi:

-Hadi Övez Can, Veyennam olursa olsun."[40]

Türkmen rivayetinin bir el yazmasında Köroğlu Beyin, Övez'i Çandıbil'e getirdikten sonra kırk gece gündüz düğün yaptığı kayıtlıdır. Övez Cana padişahlık libaslardan giydirip, onu kırk atlıya baş eder, kendi başına meyhane yapıp verir.[41]

Gürcistan'da bulunan Azerice bir el yazmanın 5. meclisinde Koroğlu, Eyvez'e şöyle seslenir:

"Koroğlu'nun ruhu revanı Eyvez,
İyidlerün sultanı, hanı Eyvez,
Dev gününde Rüstemi tanı Eyvez,
Gılıc çekün, meydan günü hovdu hov."[42]

Uygur rivayetinde Havaz, Köroğlu tarafından kaçırılmadan önce Gürcistan'da Hunhar Şahın yanında kalmakta, ona hizmet etmektedir. Köroğlu onu kaçırdıktan sonra Çembil'e han yapar. Tacını, tahtını, bütün

[40] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 197.
[41] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 453.
[42] Dilara ELİYEVA: a.g.m., 41.

malını ona verir. Hunhar Şah, dininden dönmesi karşılığında Havaz'ı Gürcistan'a han yapacağını söyler. [43]

Özbek rivayetinde Köroğlu Avazhan'ı Çembil'e getirir getirmez tahta oturtur. Başına ciga takıp 4 hakimlik emel verir.[44] Kazakistan rivayetinde de Köroğlu, Gavazhan'ın yanına kırk yiğidi oturtur. Bütün mülkünü, tahtını, Jembilbel'i, her şeyini Gavazhan'a verir.[45]

3. AYVAZ'IN KAÇIRILIŞI

a. KÖROĞLU'NUN AYVAZ'I KAÇIRMA SEBEPLERİ

Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırış nedenleri gerek Batı gerekse Doğu rivayetlerinde aynıdır.

1. Köroğlu büyüdüğünde çok kahraman olacağını duyduğu Ayvaz'ı kendine koçak, arkadaş yapmak için kaçırır.

2. Köroğlu'nun çocuğu olmadığı için eşlerinin veya yiğitlerinin isteği üzerine kendine evlâtlık aramaktadır.

3. Güzelliğinin methini işitir veya resmini görerek ona âşık olur.

4. Yetenekli ve güzel bir sakiye ihtiyaç duyar.

5. Bu Ermeni çocuğunu Müslüman ederek devlete faydalı bir kahraman yetiştirmek ister.

6. Ayvaz'ı Çamlıbel'e han yapmak amacındadır. Köroğlu kendine vâris aramaktadır ya da beyler özellikle Ayvaz'ın gelip kendilerine sultan olmasını ister.

7. Köroğlu, babasının gözlerinin kör edilmesine seyirci olan Kasapbaşı'ndan intikam almak için onun oğlu Ayvaz'ı kaçırıp öldürmeyi

---

[43] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 132-133, 212-213.
[44] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 384, 1091.
[45] Bekir ŞİŞMAN: a.g.e., 125.

plânlamaktadır. Bu amaç sadece "Köroğlu ile Selma" kolunda tespit edilmiştir.

Dede Korkut hikâyelerinin "Mukaddime" bölümünde Dede Korkut "El oğlunu beslemekle oğul olmaz, büyüyünce bırakır gider, gördüm demez. Kül tepecik olmaz, güveyi oğul olmaz." sözleriyle evlâtlık olgusuna çok olumlu bakmadığını bildirir.[46] Köroğlu Destanı'nda da Ayvaz'ı kıskanan kimi beyler, zaman zaman onun evlâtlık olduğu için güvenilir olmadığını söyleyerek Köroğlu'nu kendi taraflarına çekmeye çalışırlar. Köroğlu'nun eşleri Ayvaz'ı kendi evlâtları gibi sevmelerine rağmen sık sık öz evlât hasretlerini dile getirirler.

I. P. Petruşevskiy Köroğlu'nun evlâtlığı Ayvaz'ı tarihî ilk örnek olarak belirtir.[47] Buna karşılık Manas Destanında evlâtlık edinme birkaç yerde tasvir edilmektedir: "Kalmuk Hanının oğlu Almambet, Manas'ın babası ve anası tarafından evlâtlık olarak kabul ediliyor. Manas'ın anasının memelerinden süt akıyor. Bir memesini Manas emiyor, birini de Almambet emiyor. Böylece Kalmuk prensi Manas'la kardeş oluyor. Yolay oğlu Bolat, düşmanlarından kurtarılmak için, halası tarafından başka bir kabileye kaçırılıyor ve Köçmes adlı bir zengin tarafından evlâtlık ediniyor. Manas'ın oğlu Simetey düşman çocuklarını kardeş yapmak için anasının memesini emzirir."[48]

Abdülkadir İnan, "Göçebe Türk Boylarında Evlâtlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler" adlı makalesinde konu ile ilgili olarak şunları söyler:

"Evlâtlık, eski devirlerde ancak yabancı boylardan alınmıştır. Orta-Asya ve Sibirya göçebe kavimlerinin evlâtlık edinme törenlerinde muhafaza edilen unsurlar bunu ispat ediyor.

Evlâtlık edinme müessesesinin menşei kölelik müessesi değil, iptidaî topluluklarda meşru sayılan döl alma âdetidir. Bu âdet çok ilerlemiş tarihî devir topluluklarında (Romalılarda, Araplarda) bile açık olarak tatbik edilmiştir."

---

[46] Muharrem ERGİN. Dede Korkut Kitabı, İstanbul 1971, 2.
[47] Rıza MOLLOV: "Köroğlu Destanı'nın Sosyal ve Tarihsel Temelinin İncelenmesine Katkı", Çev.: Kemal BOZ, Millî Folklor, sayı: 57. 2003, 138.
[48] Abdülkadir İNAN: a.g.m., 311.

"Eski toplulukların yerine gelen yeni topluluklarda evlâtlık edinme müessesinin bağlı bulunduğu aile müessesesinde miras, şahsî mülk hakları gibi çok mütekâmil değişiklikler neticesinde yeni hukuk telâkkileri ve münasebetleri meydana geldi; akrabalık mefhumu çok dar bir daireye inhisar etti. Durum böyle olunca, evlât sahibi olanlara evlâtlık vermenin "uşak" ve hizmetçi vermekten farkı olmayacağı kanaati yerleşti. Evlâdı olmayanların da ancak akraba dairesinden evlâtlık almaları âdet oldu. Satın almak yoluyla evlâtlık edinme gibi âdetler işte bu yeni topluluklarda görülmüştür."

A. İnan, Eski Romalılarda ve Araplarda çok açık olan bu âdetin, Orta Asya göçebe kavimlerinde de gizli kapaklı olarak muhafaza edildiğini söylemektedir.

"Kazak-Kırgız töreninde yaşatılan eski unsurlar tahlil edilirse görülecektir ki, eski devirlerde evlâtlık ancak yabancılardan, yani kabilenin ekzogami dairesi dışından alınmıştır. Bunu ispat eden unsurlar şunlardır:

a) Evlâtlık edinme için yapılan törende baba çadırının ocağına çocuğun eliyle yağ parçası atılması.

b)Kesilen kurbanlığın 'Bozkaska', yani alnında leke ve işaret bulunan hayvan olması (kaşka);

c)Evlâtlığa aşıklı kemik verilmesi;

d)Evlâtlığın, analığının memelerini emmesi veya sembolik olarak dokunması. Törende yaşatılan bütün bu unsurlar ata (cedd-i âlâ) ruhu veya boy koruyucusu sayılan ruhun şerefine yapılan şamanî âyin ve kurban törenlerinde görülen unsurlardır."[49]

Köroğlu Destanı'nın kimi rivâyetlerinde Ayvaz'ın evlâtlık olarak Çamlıbel'e getirilmesi epizodu yukarıdaki bilgilerle örtüşmektedir. (bkz. "Ayvaz'ın Çamlıbel'de Karşılanışı")

Behçet Mahir rivayetinde Köroğlu Ayvaz'ı, güzelliğine hayran olduğu için kaçırır. Bu rivâyette Köroğlu'nun yolu bir gün güzellerin ve pirlerin

[49] Abdülkadir İNAN: "Göçebe Türk Boylarında Evlâtlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler", Makaleler ve İncelemeler, 1. cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, 305-316.

oturduğu Beyler Yaylasına düşer. Güzel kızların ve ihtiyar bir saz ustasının oturduğu çadıra girer. Sazını yaptırmak bahanesiyle kızları görmeye çalışmaktadır; fakat usta tarafından kovulur. Bunun üzerine Köroğlu kendini tanıtır ve ustanın kızını ister. Usta ise ona Ayvaz'ı önerir:

"Şu kızımdan vaz geç! Lâkin, sazların hangisini beğenirsen, onu al, götür! Kızlara ilişme!" deyip; Köroğlu "Ben güzeli severim, güzele aşığım. Şu güzeli almadan, bu çadırın önünden giden değilim; kan dökülmesin." deyip, direndi. İhtiyar, başının çaresini düşünüp, Köroğlu'na şöyle ses verdi:

"Sen, dağda taşta, gezerim dedin. Dağlarda gezen adam, terkisinde güzel gezdiremez ve gezdirse bile, kendi ile beraber erkek olmalı, kadın yaramaz. Issız bir dere içinde bırakıp gidemezsin. Kime teslim edeceksin? Eğer güzele âşık isen, güzellere merak isen, benim bu çadır içindeki güzellerden daha güzel var. Güzele âşık olan, o güzele gider.". Köroğlu sordu: "Nerde imiş o güzel?" "Ey Körünoğlu, İstanbul'un Üsküdar'da, Kasap başı ermeni Antik vardır. Bu ermeni Antik'in bir tek oğlu var; Ayvaz derler adına. Lâkin, Antik çok zengin bir ermenidir. Yüz elli kepenk kasap dükkânı, bütün Antikin parası ile et keser, İstanbul'a gelen sürüler, Antik'in yazıhanesine devrolur. Onun parası ile alınır. Bütün İstanbul'un alt başı, üst başı, Kasapbaşı'nın parası ile; bütün kasaplar onun faydasından faydalanır. İşte, o çocuk burdaki kırk tane kızlardan daha güzel, daha kıymetlidir. Eğer onun oğlu Ayvaz'ı görürsen, buradaki gördüğün kızları kaybedersin.". Köroğlu bu cevabı işittiği gibi, "Peki, -dedi- demek, ki senin bu dediğin çocuk kızlardan daha kıymetli daha hesna". "Evet, git gör" deyip, Köroğlu "Peki, sen burda benim malımı hele şu sözün hakikat midir, deyip, Avaz'ı göreyim, eğer dediğin gibi olmazsa, bu yaylaları senin başına kül gibi savurmak, benim için hiç kıymeti yoktur" deyip, bir sedefli saz alıp, Kırat'ın başını çadırdan çevirip, İstanbul yolunu tuttu. (...)"[50]

---

[50] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: Köroğlu Destanı, Anlatan: Behçet MAHİR, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, s: 46-49..

Behçet Mahir anlatmasında Ayvaz'ı kaçırırken Köroğlu'nun peşine Köse Kenan takılır ve Köroğlu'na bu çocuğu niçin kaçırdığını sorar. Köroğlu şöyle cevap verir: *"Ey bilirsen emice"*. Çünkü, Köse yaşta büyük. *"Bu çocuk bir Ermeni çocuğu; evet, ben bunu Müslüman etmeye, kendime evlât etmeye, büyütüp de kendime koçak etmeye götürüyorum."* Köse Kenan bu cevabı beğenir, onları bırakır. [51] Köroğlu, Ayvaz'ı niçin kaçırdığını soran padişaha da aynı açıklamada bulunur:

"Bu taraftan padişah babamız el altı emir gönderdi, ki Köroğlu'nu bana sesleyin. Haber gelir gelmez, Köroğlu ise Kırat'ı binip İstanbul'a geldi. Huzur-ı divana çıkıp, el göğüs, sekizde saçak, yine dokuzda el peyvent durdu. "Oğlum Körünoğlu!" "Emret padişahım!". "Oğlum ben sana ferman verdim. Demedim, ki onun bunun çocuğunu al kaç, bu herif evlât kazanmış senin için mi?", Köroğlu ise, "Padişahım, sağ ol! Emir buyur, padişahım!". "Söyle, bakayım!". Dedi: "Padişahım sağ ol! Ben bir yiğit kaçırdım. Ama, lâkin, bu Ermeni Kasapbaşı'nın oğlu. Ben bunu Müslüman ederek, kendime ve sana büyük bir kahraman besleyerek, Türk toprağına, ölüncü bir güne kadar, vatana hizmet ettireyim. Hiç olmazsa Müslüman olur." O zaman, padişah babamızın hoşuna gelerek, "Hadi oğlum, bu kusurun da afettim. Bir daha böyle bir işler yapma!". "Baş üstüne!" dedi. O zaman emir verdi, ki "Şu adamın evlâdını da, bir daha babasına teslim edeceksin!" Köroğlu ise, "Baş üstüne şevketlim, sağ ol, teslim edeyim!". Lâkin, bu taraftan, Ayvaz Köroğlu'nun ve koçakların bu teşkilâtını görür görmez dedi ki "Babam da sen, anam da sen. Ben de, siz ile beraber kalırım. O zaman, Köroğlu elinden tutarak Ayvaz'ın, tekrar gönderdi İstanbul'a, Han Ayvaz İstanbul'da ikrar etti, padişah babamızın katında, iki "Ben Köroğlu ile beraber ve anamı babamı istemiyorum. Ben de, senin emrettiğin, ferman verdiğin bu yiğitlerle beraber yaşayacağım." O zaman, "Pekâlâ evlâdım. Eğer babanı ananı istiyorsan, niyaz et! Yok, Köroğlu'nu istiyorsan, baban da odur, anan da odur,

[51] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: a.g.e., s: 52.

gidebilirsin." O zaman Köroğlu'na teslim ettiler. Köroğlu, Ayvaz'ı da, Üsküdar'dan aldı kendi tarafına.(...)"[52]

İstanbul rivayetinde(2)[53] babası Köroğlu'na *"Çamlıbel'i mesken yapacaksın ve Silistre şehrinde Hasan Paşa'ya benim âhımı bırakmayacaksın. İstanbul'da Üsküdar'da Kasapbaşı'nın oğlu Ayvaz vardır. O çocuktur ama, sonu babayiğit olacaktır. Onu da yanına al!" der.(...)"*[54] Köroğlu bir Türkmen çobanından İstanbul'da (Üsküdar'da) Kasapbaşı'nın oğlu Ayvaz'ın methini işitir. Gider onu kaçırır.[55]

Elâziz rivayetinde(1) "Köroğlu, Bolu Beyleri'nden aldığı bir davar sürüsünü İstanbul'a sürmüş. Maksadı kendisine İstanbul'da Kasapbaşı'nın yanında bulunan Ayvaz'ı çalmakmış. Ayvaz'ın çok kahraman bir delikanlı olacağından Köroğlu'na katırcılardan birisi bahsetmiş, onu da yanına arkadaş olarak alırsa, dünyada üzerine gelecek başka kimse olmayacağını söylemiş."[56]

Trabzon rivayetinde[57] Köroğlu, Ayvaz'ı kendine lâyık bir çocuk bulamadığı için kaçırır: *"Şindi Köroğlu kendine ilayık bir uşak bulamadı. Kiziroğlu Mustafa Bey isminde bir adam vardı yanında. Dedi ki ona "ula Kiziroğlu" dedi. "Sen ihtiyarladın" dedi. "Ben kendime ilayık bir uşak bulamadım" dedi. Nerden bulacam ben kendime bir ilayık uşak didi. Dedi ki "sen kendine" dedi ilayık uşak bulacasan" dedi İstanbul'da Kasapbaşı'nın olu vardır, Ayvaz" dedi. "Çocuk" dedi. "Gider bunu alursun" dedi. "Sana yakuşur" dedi.(...)"*

---

[52] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ, a.g.e., s:65.
[53] Bu rivâyet, Radloff'un "Türk Halk Edebiyatı Nümuneleri" adlı dizisinin VII. kitabında yer almış, transkripsiyonu Macar Kunoş tarafından hazırlanmış, Meşaroş tarafından bir buçuk sayfalık önsöz ile tercüme edilmiştir. Ayrıca Azerbaycan'da da basılmıştır.
[54] Cemal ANADOL: a.g.e., 203.
[55] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, (Adam Yayınları, İstanbul 1984), 31. Cemal ANADOL: Köroğlu, (Türkmen Kitabevi, İstanbul 1997), 229.
[56] Cemal ANADOL: a.g.e., 238.
[57] Abdurrahman GÜZEL: "Köroğlu Destanı, -Trabzon'dan İki Kol-", Türk Folklorundan Derlemeler 1987, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987), 80.

Maraş rivayetinde, Deli Yusuf (Kör Yusuf)'un Çamlıbel dağına çıkınca oğluna eylediği nasihat sırasında söylediği şu sözler Köroğlu'nun Ayvaz'ı bir sakiye ihtiyaç duyduğu için kaçırdığını düşündürür:

"Eyvan gerek oturmaya yaz ile
Bir de sakî mey doldura naz ile
Yiğitlerin kumandasın saz ile
Vermek için yakışacak dil gerek"[58]

Ferruh Arsunar'ın derlemiş olduğu Maraş rivâyetinde ve Hüseyin Bayaz'ın derlediği Antep rivâyetinde Köroğlu Çamlıbel'de güzel bir bahçe yaptırır. Bu bahçede meyve ağaçları vardır. Köroğlu bahçıvana "Bahçenin ilk meyvesini ben yemek isterim." der. Bahçıvan bahçede olgunlaşan ilk elmayı koparıp getirir. Elmanın yarısı kırmızı, yarısı beyazdır. Elmanın kırmızı ve beyaz kısımlarını ayıran kahverengi bir çizgi, beyaz kısımda ise benekler vardır. Köroğlu elmanın güzelliğine bakıp tıpkı bu elma gibi güzel bir çocuğum olsa, diye düşünür. Bu yiğit bir evlât, hem de saki olmalıdır. Köroğlu böyle çocuğu nerde bulurum, diye yiğitlerine sorar. Kimse bilemez. Bahçıvan İstanbul'da Üsküdar'da Kasapbaşı'nın oğlu Ayvaz'ın bu elmadan da güzel olduğunu söyler. Köroğlu çok sevinir.[59]

Antep rivayetinde kendisini niçin kaçırdığını soran Ayvaz'a Köroğlu şu cevabı verir:

"-Ne yapacağım?Seni Çamlıbel beyi yapacağım. Herkes sana Ayvaz Ağa diyecek. Seni yakamdan geçirip evlât edeceğim. Hem de öz oğlum gibi sana baba olacağım. Benim seni Çamlıbel'e götürmemin sebebi, bir bakcacı oldu. Çok serhoşdum, seni bana haber verince, ben de gırk babayiğit huzurunda, bakcacıya dedim ki:

-Ulan bakcacı, Ayvaz'ı göstermesi senden, getirmesi benden, dedim. Dalga ile kalkdım, sözüm yere düşmesin deye, bu gadar zahmete gatlandım.

---

[58] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 145. Aynı dörtlük Antep rivâyetinde de bulunmaktadır. Bkz.: Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 34.
[59] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 38-39. Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 39-42.

Seni Çamlıbel'e ulaşdırsam, meclisi gurar ve hepimize birer gol mey verirsin, ondan sonra serbessin. Arzu edersen yanımda galırsın, gabul etmezsen seni hemen Üsküdar'a salarım. Boş yere ağlayıp bizi yoldan eyleme."[60]

Pertev Naili Boratav, İstanbul Üniversitesi Edebiyat şubesi öğrencisi Messerretin'den öğrendiğine göre , İnebolu'da "Köroğlu elması" adında bir çeşit elmanın bulunduğunu söylemektedir.[61]

Köroğlu ve Selma adlı rivâyette Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırış nedeni diğer rivâyetlerden oldukça farklıdır. Diğer rivâyetlerde Kasapbaşı'nı ilk olarak Ayvaz'ı kaçırırken gören Köroğlu bu rivâyette, Ayvaz'ı Kasapbaşı'ndan intikam almak için kaçırır. Bu rivâyette Köroğlu (Ali Nerman)'nun babasının adı Hasan Beydir ve Sivas'ın Refahiye kasabasından kıtlık nedeniyle gelerek Bolu Beyinin yanında seyis olur. Bolu Beyi birgün Hasan Bey'den kendisine iyi cins bir at getirmesini ister. Hasan Beyin getirdiği tayı beğenmeyen Bolu Beyi onun gözlerini çıkarttırır.

"Seyisin yalvarmaları, yakarmaları fayda vermiyordu. O sırada Kasapbaşı da orada bulunuyordu. Bu Kasapbaşı Üsküdar'da Paşakapısının kasapbaşısı idi. Paşakapısının etlerini o verirdi. Bolu Beyi ağıllarından gelen koyunları kasapbaşıya gönderir, o da senede iki defa gelerek aldığı koyunların parasını verirdi. Bu sefer de hesap için gelmişti. Bolu Beyi Kasapbaşı'nın hatırını sayardı.

Seyis, Bolu Beyinden ümidini kesince Kasapbaşı'ya:

-Aman Kasapbaşı, sen Bey'e rica et, bu at çok cins attır. Kıtlık sebebiyle böyle olmuştur. İleride çok işe yarar. Benim gözlerimi çıkarırlarsa çoluk çocuğumun boynu bükük kalır..diye yalvardı.

Fakat taş kalplilikte Bolu Beyi'nden aşağı kalmayan kasapbaşı da ona acımadı."

---

[60] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 69.

[61] Pertev Naili BORATAV, "Anadolu'da ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanı'nın İzlerine Dair Yeni Notlar", Türkiyat Mecmuası 5, (İstanbul 1935), 85.

Hasan Bey gözleri çıkarılmış vaziyette kendi getirdiği taya binerek köyüne gelir ve oğlu Ali Nerman'a intikamını Bolu Beyinden ve Kasapbaşı'ndan almasını söyler.

"Günlerden bir gün, yörüklerden birçoğu gelerek , Bolu yaylalarında çadır kurdular Köroğlu, o taraflarda gezerken gayet güzel bir yörük kızına rastladı. Bu kız, çadırlardan birine girmişti.

Köroğlu'nun bunu görünce aklı başından gitti. Canü gönülden kıza âşık oldu. 'Gidip şunu babasından helâllığa isteyeyeyim.' dedi. Kızın, Yörük beyinin kızı olduğunu öğrendi. Doğruca varıp Yörük beyinden Allah'ın emri ile kızını istedi.

Yörük beyi, Köroğlu'nu tepeden tırnağa süzdü. Onun mert bir delikanlı olduğunu anladı.

-Kızımı senden iyisine verecek değilim ya!...Yalnız bir müşkül var: Elimde şimdi düğün yapacak para yok. Kasapbaşından para alacağım. Ondan parayı alınca düğün yaparız.. dedi.

Köroğlu, Kasapbaşı'nın adını duyunca herşeyi unuttu. Kendi kendine: 'İşte intikam almak için güzel bir fırsat! Haydi göster kendini !...' diyerek, bilmiyormuş gibi:

-Bu Kasapbaşı da kimdir? diye sordu.

Yörük beyi:

-Kasapbaşı, Üsküdar'da Paşakapısı'nın Kasapbaşısı'dır. Karun kadar hazinesi vardır. Malının hesabını bilmez.. dedi.

Köroğlu:

-Ya!... Demek, Kasapbaşı'nın gözünde paranın pulun kıymeti yoktur, öyle mi? deyince, Yörük Beyi:

-Evet... O, dünyadaki bir tek oğlundan başka, hiçbir şeye ehemmiyet vermez. Oğlunu hayatından fazla sever, bu oğlan da sevilmeye lâyıktır. Müstesna bir güzelliği var. Ona Ayvaz derler. Hele öyle güzel bir saz çalar ki; işitenlerin aklı başından gider...dedi.

Köroğlu, kendi kendine: 'Haydi Nerman, işte fırsat. Şu herifin oğlunu kaçır da aklı başına gelsin...' dedikten sonra, Yörük Beyine sordu:

-Bu Kasapbaşı bu kadar zengindir de neden size borcu var?...

Yörük Beyi de:

-Biz ona koyun götürürüz. Fakat onu koyunsuz bırakmayalım diye bize kendisine götürdüğümüz koyunların parasını hemen vermez. Her koyun götürüşümüzde bir evvelki senede götürdüğümüzün parasını alırız. Şimdi yola çıkacağımız koyunlar İstanbul'a ulaşınca, bunları bırakır, evvelkinin parasını alırız... dedi.

Köroğlu:

-Öyle ise müsaade et de bu sefer koyunları ben götüreyim... dedi.

Yörük Beyi, onun bu isteğini kabul etti. Köroğlu koyunları önüne kattı; yola çıktı." Ali Nerman, Ayvaz'ı öldürecek, Kasapbaşı'nın da gözlerini çıkaracaktı. Fakat Ayvaz'a acır ve onun hatırı için babasını da affetmeye karar verir.[62]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde tecrübeli ve çok gezmiş bir adam olan Hoca Yakup, Köroğlu'na, Urfa'da görüp âşık olduğu kasap oğlunun resmini hediye eder. Köroğlu da derhal bu gence âşık olur ve tek başına onu almaya gider.[63]

Azerbaycan rivayetinde bir eğlence meclisinde Köroğlu'nun eşi Nigâr Hanım çok kederli görünmektedir. Bunun üzerine Köroğlu Nigâr Hanıma sorar:

"-Nigâr Hanım, niye böyle kederlisin?

Nigâr cevap vermedi. Köroğlu bir daha sordu. Nigâr'ın mavi gözlerinden damla damla yaş yuvarlanıp, lale yanaklarından aşağıya süzüldü. Köroğlu elindeki kadehi yere koydu.

Yiğitler Nigâr'ın mutlu olmasını çok istiyorlardı. Belki Köroğlu onun kalbini kırmıştır diye, şüphelendiler. Bu nedenle yerlerinden kalktılar. 'Nigâr

---

[62] Köroğlu ile Selma, İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası, 1959, 3-9.
[63] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 22.

Hanım, sıkıntını bize söylemelisin. Biz öldük mü ki, sen sıkıntı çekesin.' Nigâr bu durumu görünce duygulandı, Köroğlu'na dönerek dedi:

Gem-güssem başımdan aşıb,	*Dertlerim başımdan aştı,*
Mentek derde dalan yohdu,	*Benim gibi dertli yoktur,*
Ah çekmekden bağrım bişib,	*Ah çekmekten bağrım pişti,*
Birce yada salan yohdu.	*Bir tek hatırlayan yoktur.*
Nece bahım öz-eşiye,	*Nasıl bakayım insanlara,*
Yaralı könlüm üşüye,	*Yaralı gönlüm üşüyor,*
Toz bürümüş boş beşiye,	*Toz bürümüş boş beşiği,*
Şirin layla çalan yohdu.	*Tatlı ninni çalan yoktur.*
Çenlibelde gar görünür,	*Çamlıbel'de kar görünür,*
Güller mene har görünür,	*Güller bana diken görünür,*
Günüm ahü-zar görünür,	*Günüm ahu zar görünür,*
Bir gaygıma galan yohdu.	*Bir yardıma gelen yoktur.*
Tutun meclisde yasım,	*Tutun mecliste yasımı,*
Geymişem gem libasını,	*Giymişim gam elbisesini*
Bu felekden gisasımı,	*Bu dünyadan öcümü,*
Ne zamandı alan yohdu.	*Ne zamandır alan yoktur.*
Sene deyim er Koroğlu,	*Sana söyleyeyim er Köroğlu,*
Kesirsen dağlarda yolu,	*Kesersin dağlarda yolu,*
Bir çare söyle, ne oldu?	*Bir çare söyle ne olur?*
Derde çare gılan yohdu.	*Derdime çare bulan yoktur.*
Deliler sana düzüler,	*Yiğitler sana dizilir,*
Elim elimden üzüler,	*Benim yüzümden üzülür,*
Bağban ölse, bağ pozular,	*Bağban ölse bağ bozulur,*

Men tek gülü solan yohdu.	*Benim gibi gülü solan yoktur.*
Çenlibel'i güller bezer,	*Çamlıbel'i güller süsler,*
Güller saralsa kim üzer,	*Güller sararsa kim üzer,*
Her guş balasıynan gezer,	*Her kuş yavrusuyla gezer,*
Niye senin balan yohdu?	*Niye senin çocuğun yokdur?*
Koroğlu'san, hay salarsan,	*Köroğlu'sun, gürültü çıkarırsın,*
Paşalardan bac alarsan,	*Paşalardan öç alırsın,*
Neçe şeherler talarsan,	*Nice şehri yağmalarsın,*
Sen tek şehri talan yohdu.	*Senin gibi şehri yağmalanan yoktur.*
Ne derd olsa meni topar,	*Ne dert olsa beni bulur,*
Sonsuzlug bir yanım çapar	*Sonsuzluk bir yanımı parçalar,*
Yarığan uçar, toz gopar,	*Vadi uçar, toz kopar,*
Görerse ki, galan yohdu.	*Görürsün ki, kalan yoktur.*
Nigâr'ı derde getiren,	*Nigâr'ı kederlendiren,*
Cesedin gebre yetiren,	*Cesedini mezara koyduran,*
Koroğlu namın götüren,	*Köroğlu adını sürdüren,*
Yurdun da son olan yohdu.	*Yurdunda arkanda kalan yoktur.*[64]

Köroğlu, oğlunu isteyen Kasap Ali'ye onu niçin kaçırdığını söyler:

"-Kasap, ben hükümdara, paşalara kan kusturan Köroğlu'yum. Benim çocuğum yoktur. Ayvaz'ı kendime evlât, yedi bin yedi yüz yetmiş adama da komutan yapmak için götürüyorum."[65]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i bir sakiye ihtiyaç duyduğu için kaçırır. Bir gün Göroğlu'nun meyhanesine Hızır Aleyhisselam gelir ve bu

[64] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 32-33. Sevim GÜL, a.g.e., s:102-105.
[65] Sevim GÜL, a.g.e., s: 127.

meclisin çok güzel olduğunu ama içinde Övez Can adlı güzel bir sakinin eksik olduğunu söyleyip kaybolur.[66]

Türkmen rivayetinin 774 numaralı el yazmasında Göroğlu'nun, Övez'i getirmek için hanımı Ağayunus Peri'nin tavsiyesiyle yola çıktığı belirtilir. O "Senin izinde kimse kalmaz." diye, "Han Övez'e git, Göroğlu" türküsünü söyler:

Başına kurban olayım,
Han Övez'e git Göroğlu.
Ben başından döneyim,
Han Övez'e git Göroğlu.

Sen kendin erin eri sen,
Katar içinde neri sen,
Bütün erlerin piri sen,
Han Övez'e git Göroğlu.

Övez'siz gönlün açılmaz,
Gülgün şaraplar içilmez,
İkimizden evlât olmaz,
Han Övez'e git Göroğlu.

Çandıbil de olsun abad,
Fakir gönüller olsun şad,
Senden benden olmaz evlât,
Han Övez'e git Göroğlu.

Yunus der, yüreğim, bendim,
Menzilim, gorganım, kendim,
Şirinim, şekerim, kandım,

---

[66] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 133.

Han Övez'e git Göroğlu. [67]

"Hoşgeldi" kolu şu şekilde başlar:

"Kadim zamanda, Çardağlı Çandıbil yurdunda Göroğlu adlı bir er yaşamış. Onun oğul-kız hiç evladı olmamış. Göroğlu Bey Veyennam adlı yurttan Buldur Kasap denilen adamın Övez adındaki oğlunu kendine kıyametlik oğul olarak getirip, onu Ağayunus Perinin gömleğinin yakasından salıp eteğinden çıkarmıştır. Türkmenlik âdetinde böyle yapılırsa Övez, Göroğlu'nun da, Ağayunus'un da hakiki oğlu sayılmıştır."[68]

"Erhasan" kolunda pirler Göroğlu'ya Erem Padişahın kızı Gülsanem ile evlendiği taktirde bir oğlunun olacağını söyler. Erem Padişah, Göroğlu'na kızını bir şartla verebileceğini söyler. Bu şarta göre Göroğlu'nun Övez'i kaçırması ve onu Gülsanem'e kardeş olarak vermesi gerekmektedir.[69]

Özbek rivayetinde Köroğlu hem bir evlâda hem de sakiye ihtiyaç duyduğu için Avaz'ı kaçırır. Yunus, Miskal, Kırk Yiğitler ve diğer arkadaşları, adamları bir gün hep birlikte otururlarken Köroğlu onlardan bir eksikleri olursa hemen kendisine söylemelerini ister. Sahman, dua edip bir oğlu olmadığını söyler. Köroğlu bir gün ölürse ölüsüne sahip çıkacak, babam, diyecek bir oğuldan mahrumdur. Adamları tek eksik olarak bunu görürler.[70] Daniyar Atalık, tek isteklerinin Avaz'ı meclislerinde saki olarak görmek olduğunu söyler.

"Bellere gayretle hançeri asalım,
Gayret edip bizler Hunhar'a gidelim.
Hunhar Şahın bal Avaz mahremini,
Sohbete getirip saki yapalım.
Doksan beyin tek ümidi bu oldu."

---

[67] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 419-421.
[68] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 5.
[69] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 195.
[70] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 338.

Temirhan, "Avazhan'ın güzelliğine ev aydınlık oluverirmiş. Onu getirip avlara, düşmanlara götürürsek, hiç arzumuz kalmaz." der.[71] Özbek rivayetinde yiğitler, Göroğlu'na tek eksiklerinin evlât olduğunu söylerler:

"Hay yazık, halk sahip çıkmadı,
Dost ve düşman 'Kutlu olsun' demedi.
Ay Yunus'tan hiçbir evlât olmadı.
Çembil yurduna bir sahip olmadı.
Siz gibi yiğitten bir evlât kalmadı.
Tahtınıza sahip çıkmadı.
Kırk Yiğit'in tek eksikliği bu oldu."[72]

Kazak rivayetinin *"Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla Savaşıp Ğavaz'ı Getirmesi"* kolunda Köroğlu, kırk yiğide bir arzularının olup olmadığın sorar. Onlar da şöyle cevap verir:

"Künhar padişahın ülkesinde Buldırık Kasap denilen birisinin bir oğlu varmış, güzelliğini gören adam atından düşer bayılırmış, yiğit gösterişli, kahraman yapılı, melek sıfatlı imiş. İsmi Ğavazhan diye çağrılırmış. O Ğavazhan'ı alıp gelip önünüze oturtup kendinize evlat edinseydiniz, o zaman hiç arzumuz kalmazdı."[73]

Uygur rivayetinde Köroğlu beylerine hâllerini sorduğunda, beyler ona her şeyin yolunda olduğunu ancak Hunhar Şah ilinde Kerem Kasap'ın oğlu, Beg Havaz Hanı kendi başlarına sultan olarak getirirse daha mutlu olacaklarını söylerler:

"Kulak silip anlığın Çembilning şahı,

---

[71] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 1012-1014.
[72] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 1012-1013.
[73] Metin ARIKAN: Köroğlu'nun Kazak Varyantları, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İzmir 1999, c.:2, 508.

Kırk yigitning bir armani şol ırur,
Siz ursiz elning puşti panahi,
Yigitlerning bir armani şol ırur.

Siz ölsingiz kimni deymiz: 'Hanzade!'
Balisiz öttiğu ömrüng ziyade
Bir perzentni huda sizdin ayidi,
Yigitlerning bir armani şol ırur.

Tetur pelek biz diyenni kilmidi,
Dünyadin kıterini bende bilmidi.
Çembil'de bir mirashor bolmidi,
Yigitlerning bir armani şol ırur.

Beldin tilla kemiringni almıding,
Ödek kolge şungkaringni salmiding,
'Perzendim' dep kolgu bala almiding,
Yigitlerning bir armini şol ırur.

Bakmiding 'perzendim' dep yüzige,
Söymiding pişane hem közige.
Beygide körsetmiding elning közige
Yigitlerning bir armani şol ırur.

Angla emdi yigitlerning bavayi
Sen ırur sen gariplarning panahi.
Bu heverni ıytili Çembilning şahi,
Yigitlerning bir armani şol ırur."[74]

[74] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 44-45.

KÖROĞLU'NUN ÇOCUKSUZ OLUŞU

Köroğlu'nun çocuğunun olmamasının başlıca dört sebebi vardır:

1. Babasının gözlerini açacak, ömrünü uzatacak olan üç renkli suyu Köroğlu'nun içmesi üzerine babası ona beddua eder.
2. Köroğlu gençliğinde Alacalar dağında yedi gün yedi gece mandırada kaldığı için çocuğu olmaz.
3. Kırk erenden (üç yüz altmış eren, Pir Ali veya Hızır Aleyhisselam) üç dilekte bulunan Köroğlu, evlât dilemeyi unuttuğu için çocuğu olmaz.
4. Köroğlu'nun karısı peri olduğu için çocuğu olmaz.

Köroğlu Destanı'nın incelediğimiz bütün rivâyetlerinde Köroğlu'nun çocuksuz olduğu vurgulanır. Birçok rivâyette Hasan ve Hüseyin adlı oğullarından bahsedilir, fakat onlar Köroğlu'nun asıl karısından değillerdir. Kimi rivayetlerde de Hasan veya Hüseyin'in Köroğlu'nun öz oğlu olmadığından bahsedilir.

M. Fahrettin Çelik'in Kars'tan derlemiş olduğu rivâyetin *"İlk Boy"* (Köroğlu'nun yeri ve çıkışı) bölümünde babası Ali beddua ettiği için Huruşanalı'nın çocuğu olmaz. Karslı yerlilere ve Sarıkamış Türkmenlerine göre, Köroğlu'nun babası Ali, Kars köylerinden olan pek usta bir ilikçibaşı imiş. Buradaki evinin yanması üzerine İstanbul padişahının yanına giden Ali'nin at meselesi yüzünden gözleri kör edilir.

"Huruşanalı babasının arzusuyla doğru Bingöllere geldi. (Köroğlu'nun Ardahan ve Ahıska anlatmasında Aladağ'a geldiğini ve -Araz yerine- Mırat suyu başına geldiği söylenir.) Babası diyor ki, oğlum şimdi suyun kırağında atlı olarak bekleyelim, birazdan üç renkte sular gelip geçecek: Biri karasudur, onunla elimi yüzümü yuyacağım, ikincisi ağsu (bir anlatmada göğsu) dur, bunda da çimeceğim, sonki gelecek al-kırmızı sudan da bir avuç içeceğim ki belki bu canıma bir sağlık gele ve gözlerime bir çare ola.

Huruşanalı diyor ki, herhal babam bu sulardan içip de ölecek, babamdan sonra ben can sağlığını nedeceğim, onun yerine, dediklerini bu üç suda ben yapayım da öleyim! Saate bakıyor, karasuyun geçişini görünce, babasına haber vermeden atı sürüp bundan üç yol alarak elini, yüzünü yıkıyor, ağsuya gelince geyniğini çıkarmadan çimip çalkanıyor, alsudan da üç avuç içip, suyun ötesine geçiyor. Dorat'ın üstünde ardısıra gelen babası sudan çıktıklarını sezince, suların ne olduğunu soruyor. Bu sırada Huruşanalı da havada uçan bir çift kuşun konuştuklarını anlıyor. Babasına diyor ki, dediklerinin hepsini ben yaptım. Bunu duyan babası kargıyor ki, 'Seni bala (çocuk) yüzüne hasret kalasın!' O da diyor ki bunlarda ne var idi ki? O karasuda her kim elini yüzünü yuyarsa, Tanrı yirmi dört güzelliğin hepsini, ona verir; ağsudan da kim çimerse, Tanrı bütün koçaklık ve pehlivanlığı ona verir ki hiç dalı yere gelmez, mertliği bütün cihana yayılır; alsudan da her kim bir avuç içerse, ona ölüm olmadığı gibi, hem her bir hayvanın dilinden anlar, hem de öyle bir âşık olur ki, sözleri (şiirleri) kıyamete dek söylenir ve itip, batmaz. Bunu duyan Huruşan: 'Baba, öyle ise bunlar senden çok bana yaraşır, bu pay benim imiş' diyor..."[75]

Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan rivayetinin *"Ayvaz'ın Çamlıbel'e Getirilmesi"* kolunda Köroğlu'nun eşi Nigâr Hanım, çocuğu olmadığı için çok üzgündür. Bu durum Köroğlu'nu da üzer. Âşık Cunun bir eğlence meclisinde iken kederli görünen Köroğlu'na derdine sorunca ondan net bir cevap alamaz, fakat Âşık Cunun onun derdini bilmektedir:

"Âşık Cunun, Köroğlu'nun çocuğu olmadığını biliyordu. Söylenenlere göre o, bir defa gençliğinde Alacalar dağında zor durumda kalıp yedi gün, yedi gece (mandırada) kalmıştı. Ondan sonra çocuğu olmuyordu. Şimdi bu durumu görünce, Âşık Cunun bunu hatırladı.(...)"[76]

---

[75] M. Fahrettin ÇELİK: "Kars ve Çevresinde Köroğlu'na Ait Anlatma ve İnanlar", Halk Bilgisi Haberleri, c.: 10, s.: 117, (Temmuz 1941), 212-213.
[76] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 31. Sevim GÜL, a.g.e., s:108.

Türkmen rivayetinin 570 numaralı el yazmasında Göroğlu'nun çocuğunun olmayışı şu şekilde belirtilmiştir:

"Göroğlu Çandıbil'in bir tarafında büyüklüğü kırk kulaç, eni altı kulaç, uzunluğu yüz doksan kulaç kale kurduruyor. Çocuğu olmayan Göroğlu her kaburgasına bir kadın, dokuzunu insan cinsinden, üçünü peri cinsinden alıyor. O zaman bile yavrusu olmuyor. Göroğlu İsfihan Şehri'nden Haldar adlı adamın oğlu Hasan'ı oğulluğa alıyor."[77]

"Göroğlu'nun Türeyişi" kolunda Köroğlu'nun (Rövşen'in) çocuğunun olmaması şu şekilde açıklanır: Rövşen'in tayı (büyüyünce Kır at olacaktır) birgün kaçar. Onun peşine düşen Rövşen bir çınarın altına gelir ve burada tana yakın bir vakitte üç yüz altmış erenlerle karşılaşır. Erenler Rövşen'i tanırlar ve onun gelecekte bir kahraman olacağını bilirler. Daha sonra erenler Rövşen'e dileğini sorarlar:

"(...)Biz şu zaman toplanmışken, dağılmadan, o dünya, bu dünya gönlünde ne muradın varsa, bizden iste.

-Benim dileğimi verecekseniz, atıma, kendime yüz yirmi yaş verin. Atıma, kendime yüz yirmi yerimden yara düşse, yıldız gördüğümde iyileşeyim.

Erenler el verdiler.

-Oğlan, eksiğin kalmasın, gene iste, dediler.

-Gene dileğimi verecekseniz, düşman eline düşsem, tez kurtulayım, kılıcım küffara dokunsun, Müslümana dokunmasın.

-Erenler gene el verdiler.

-Oğlan eksiğin kalmasın, gene dile, dediler.

-Gene dilersem, ahiret için saf imanımı verin. Yetmiş iki dili gönlüme ayan edin.

-Erenler gene el verdiler. Üç sefer el verip, sonra 'Dile.' demediler.

---

[77] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 415.

-İmdat, erenler, öldüğümde izimin kaybolmaması için bir evlât verin.

-Ey oğlan, sana üç defa el verdik, eksiğin kalmasın diye, o ellerin içinde olsaydı olurdu. Şimdi o dileğin olmaz, dediler.

Rövşen gözlerini bir yumdu. Gözlerinden yaş boşanıverdi.

Üzgün olduğu için Şir Hüda Pir çıkıp:

-Oğlum, sen üzülme, ben sana kendim bir nefes edeyim, ta kıyamet ahir zamana kadar adın yedi yaşlıdan yetmiş yaşlıya kadar bendelerin dillerinde dolaşsın. Adın yerin altında yatmasın, diye Şir Hüda Pir nefes etti. Bugün söylenip gelinenler onun nefesinden. (...)"[78] Dedesi Cığalı Bey, Rövşen'e olup biteni sorar. Rövşen şunları söyler:

"(...)Allah'tan başkasın necat demedim,
Ali'den başkasın üstat demedim,
Bir dileğim kaldı evlât demedim,
Ocağın gam basan kör Cığalı oğlu.

Erenler toplanıp, geldiler bura,
Ağlayarak el verdiler bizlere,
Rövşen adım koydu Göroğlu diye,
Ruhsattır, yoluna var, Cığalı oğlu."[79]

Türkmen rivayetinin 883 f. numaralı el yazmasının Türkiye Türkçesine aktarılan metninde vak'alar farklıdır ve el veriş olayı da değişiktir. Rövşenveli Kırat'ını bulmak için, Hızır Dağı'nı beş yıl arar. Bir sefer dağ yankılanıp "Yedi" diye bir ses üç defa tekrarlanır. O bunu "Maksadım yedi yıl sonra gerçekleşecek imiş." diye yorumlar ve Aral Nehri'nin kenarına varır. O yerde Kırat'ını bularak, yine Hızır Dağı'na dönüp gelir. Bir yıl yedi ay Hızır Dağı'nı arar. Bir gün sabahla "Kalk yavrum uykudan!" diye bir ses peydah olur. Rövşen silkinip yerinden kalkar. Bakar ki, başucunda kara Düldül atın üstünde Şah-ı Merdan Ali Piri, dizgininde Gambar Baba da var. O: "Ey sana

[78] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 27-31.
[79] Annagulı NUEMEMMET: a.g.e., c.:1, 35.

armağan işte sana saz vereyim!" der. "Yedi yıldan beri Hıdır Dağı'nı arayıp, bugün maksat muradına erdin." diye, ona bu sazı verir. "Haydi yavrum benim sazımı çalıver." der. Rövşenveli sazı eline alıp çalar. Rövşeneli babanın verdiği sazını eline alıp, biraz örnek getirir, bir destan söyler:

Gammar baba verdiğin saz,
Aslın görsen ağaçtandır.
Ağaç desem üzülme sen,
Hurma biten ağaçtandır.

Cihan yüzü nice hâne,
İyiler yeter devrana,
Kız gelin elinde kına,
O da görsen ağaçtandır.

Yaz bağa seyre gezerler,
Cem' olup gelinler, kızlar,
Birbirine hat yazarlar,
Kalemler de ağaçtandır.

Rövşen der erdim kemale,
Sabreden yeter cemale,
Perden gümüş, telin tılla,
Gövdesi de ağaçtandır.

diye, sözüne nihyet verdi. Ondan sonra Ali Piri sordu:

-Ey yavrum, dile dileğini. Ne muradın var? dedi.

Rövşen söyledi:

-Baba Gammar benim sazımı verdi. Siz benim at esbabımı verin ve savaş esbablarını verin, dedi. Sonra orada Ali Piri altın eyer, altın yaldızlı çul, ala kalkan, elmas kılıç, sarı yay, sağdak dolu ok, zırh, zırh takımı,

mızrak, at üstünde kullanmak için gürz, beline altın yaldızlı kemer verdi Rövşenveli'nin. Rövşen 'Şu esbabları yerli yerinde kullanmak icabını Gammar baba bana göstersin.' dedi. Gammar baba Ali pirinden kaşağıyı alıp, Kırat'ın vücudunu kaşıdı. Ondan altın eyer, zer simli çulunu alıp mükemmel eyerledi. Sonra Göroğlu'nun beline elmas kılıcını astı. Sarı yayını omuzuna astı, zırh şalvarını giydirdi. Hepsinin de dışından zırh örtüsünü atıp, beline altın yaldızlı kemerini taktı. Sonra Rövşenveli'ye: "Ata bin!" dedi. Rövşen Ali Pir'in ruhsatıyla ata bindi. Ondan sonra Ali Piri :

-Ey Rövşen cani sana at mı gerekiyor, evlât mı? dedi. O zaman Rövşen söyledi:

-Ey Ali Pir'im evlât dilemiyorum, bana at gerekiyor, dedi.

-Var o zaman kıyamete kadar senin adın yitmesin. Her gece-gündüz kırk yerde adın tutulsun..."[80]

"Göroğlu'nun Evlenmesi" kolu 826 numaralı el yazmada Göroğlu'nun rüyasına kırk erenlerin girmesi ve ona bir at ile peri vermesiyle başlar:

"Sonra erenlerin birisi :
-Ey oğlan, sana at mı gerekiyor, evlât mı? diyor.
O zaman Göroğlu Bey:
-Bana at gerekiyor, diyor.
-At gerekiyorsa, bu oğlana bir peri kız da verelim.(...)"[81]

"Erhasan" kolunda Göroğlu'nun çocuksuz oluşu şu şekilde anlatılır:

"Günlerden bir gün Göroğlu pirlerinden ruhsat diledi. Pirleri razı oldu. 'Dileğin ne?' dediler. O zaman Göroğlu: 'Dileğim pehlivanlık... kılıcım keskin olsun, vardığım yerden almadan dönmeyeyim, şanım, şöhretim büyük olsun.' dedi. O zaman pirleri dua ettiler, duaları kabul oldu. Pirlerinden bu duayı alıp Çandıbil mekânına gittiği zamanda Göroğlu'nun yüreğine bir

[80] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 353-355.
[81] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 367-369.

tehlike girdi. 'Benden evvel bu mekânda hanlar olup geçti. Ben de onlardan birisi olup geçeceğim. Eğer ben ölürsem benim izimi tutacak oğul-evlâdım yok. Şimdi pirlerime gene yalvarsam benim için Allah-ı Teala'dan evlât dilek etsin diye.' diye istediği zaman pirleri karşı oldu. O zaman Göroğlu dileğini tekrarladı, o zaman pirleri 'Dileğin bir, iki dilek olmaz.' dediler. Sonra pirleri dediler: 'Erem Padişahın bir kızı var. Hiç kimseyi istemeden oturuyor 'Kendimi sahiplenecek şanlı kişiye yâr olacağım.' diye. Sen onu alırsan ondan bir oğul evladın olur. O izini sahiplenir.' diye işaret ettiler. O zaman bu haberi işitip Göroğlu kırklarına, Ağayunus'a da söyleyip, Kırat'ına binip Erem vilayetine yola revan oldu. Bozdumanlı atlarına bir aylık yol, Bedevî atlarına bir kuşluk yol. Erem vilâyetinde sorup padişahın huzuruna geldi. Selamlaşıp Padişah: "Ne diye gezen kişisin sen?" dedi. O zaman Göroğlu:

-Ben Göroğlu'yum, dedi.

Gene Padişah söyledi:

-Ben kızımın yanına, kardeş olması için 'Buldur Kasap'ın elinde bir oğlan var.'

diye duydum. Onu alıp, geldikten sonra kızım ile Çandıbil'e dönersin, dedi. (...)"[82]

Uygur rivayetinde Köroğlu, Hızır Aleyhisselâm, 12 imam ve 40 eren ile karşılaşır. Hızır Aleyhisselâm, ona dileğini sorar. Köroğlu üç dilekte bulunur. Ömrünün uzun olmasını, ünlü ve güçlü olmayı diler, fakat çocuk istemez. Köroğlu'nun dokuz hanımı vardır, fakat hiçbirinden çocuğu olmaz.[83]

KÖROĞLU'NUN EVLÂTSIZLIKTAN YAKINMASI:

Köroğlu, incelediğimiz bütün rivayetlerde evlâtsızlıktan büyük üzüntü duyar. Bundan dolayı birçok şiirinde, konuşmasında evlâdın önemini vurgular. Hayatında tek ukdesi, kendisi öldüğü zaman yerini sahiplenecek bir

[82] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3. 195.
[83] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 29, 39-40.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

evlâttır. Kendisi gibi evlâtsız olan insanlara, düşmanı bile olsa, merhamet duyar. Eşinin de sık sık evlâtsızlıktan yakınması ve Köroğlu'yu çok üzer.

Türkmen rivayetinin *"Göroğlu'nun Evlenişi"* kolunda Göroğlu, kırk yiğidiyle bir gün yağmacılığa gider, fakat yeterli ganimeti elde edemez. Bunun üzerine Sapar Köse'nin de kışkırtmasıyla öz amcası Gencim Ağanın koyunlarını çalar. Gencim Ağa, koyunlarının yeğeni tarafından kaçırıldığını öğrenince çok öfkelenir ve çocuğu olmayan Göroğlu'yu aşağılar:

"-Ey herif, Göroğlu herif! Ben senin için mi mal kazanmışım, varlık kazanmışım? Kendi çareni kendin görmeyecek misin? Eski devletsizlerden kurtuldum desem kadim katilleri bulup da getiriyorsun sen. Bırakmayacak mısın herif, bırakmayacak mısın? Hey devletsiz sölpük ayaklı herif.

Öylece küfür edip, homurdanarak döndü. Göroğlu arkasından düşündü. Göroğlu alnından vurulsa da 'vah' diyecek değildi. 'Devletsiz, sölpük ayaklı dediği, etinden, kemiğinden geçip, iliğine yetti. Devletsizliği oğlu olmaması, sölpük ayaklılığı, parası olmaması. Üzülüp, yiğitlerinin yanına geldi:

-Köse, beş altı tane kel toklu için Gencim Ağam bu kadar damgaları benim alnıma vurdu. Hüda Taala bendesine kendi verirse iyi imiş, diye yiğitlerine bakıp beş kelime söz söyler oldu:

Evvel baştan Allah'ımdan,
Devlet gerekir yiğide.
Yıkılınca kaldırmaya,
Medet gerektir yiğide.

Büyük büyük söylemeye,
Akraba teg gözlemeye,
Ar namusu izlemeye,
Kardeş gerektir yiğide.

Atı zerevşan saçaklı,
Eşiği eyvan ocaklı,
Uzun boylu, gen kucaklı,
Güzel gerektir yiğide.

Atı yerinde bağlayan,
Kesip ciğerin dağlayan,
Ölünce zar zar ağlayan
Naçar gerektir yiğide.

Attır yiğidin yoldaşı,
Oğuldur devletin başı,
Kız da olsa gönül hoşu
Evlât gerektir yiğide.

Koç yiğitler maslahatta,
Muhannesler rahatta,
Göroğlu Bey ahirette
İman gerektir yiğide.

Bu sözü söyledikten sonra üzülüp, ocağın etrafındaki balçıktan yapılmış duvarcığa yastık bıraktı, hislenip uyuyakalıverdi."[84]

Türkmen rivayetinin 390 f. numaralı el yazmasında Göroğlu, Arap Reyhan'ın kızını kaçırmadan önce kendini tanıtırken tek ukdesinin kaldığını, bunun da evlât olduğunu söyler:

Yusuf canım bize selâm gönderdi,
Şahın ordusuna var, Cığalı oğlu!
Hazret-i Ali şarap verip kandırdı,

[84] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., c.:1, 69-71.

Mest olup meydanda dur Cığalı oğlu!

Ali'den başkasın necat bilmedim,
Hüda'dan başkasın üstat bilmedim,
Çok uktem kalmıştır, evlât demedim,
Ocağı kem olan kör, Cığalı oğlu!

Babamı sorarsan Adıbeğ Sultan,
Atamı sorarsan Cığalı Bey Han,
Hepsinin piri o Şah-ı Merdan,
Meydanda mestçe dur, Cığalı oğlu!

Bir oğlan halimde yanıma geldi,
Tükenmez sevdayı başıma saldı,
Göroğlu der, ağlatıp yengemi aldı,
Arap'tan intikam al, Cığalı oğlu![85]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Göroğlu, Övez'i Hünkâr Şahın elinden kurtardıktan sonra Çandıbil'de düğün yapar ve bu sırada söylediği bir türkünün sonunda evlâdın önemini vurgular:

"Evvel koç yiğidi tarif eylesek,
Görün bu dünyayı netti Göroğlu?
Bu cellat kolunda nağralar çekip,
Düşmanını diri bastı Göroğlu.

Nağralar atılır savaş yönünde,
Dayanamazlar onun cenginde,
Ağır ordu gelmiş Balkan önünde,
Kalkan ile sürüp gitti Göroğlu.

[85] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 381-383.

Büyük dağ başında kurdu davayı,
Tebriz'i, Nişafur, o Rızva'yı,
Ruhum ilk duyuyor yakın davayı,
Topar topar sürüp gitti Göroğlu.

Evvel koç yiğide gayret gerektir,
Gayretli yiğide bir at gerektir,
Ölse yolun tutan evlât gerektir,
Adın bu dünyadan gitti Göroğlu."[86]

"Hoşgeldi" kolunda Göroğlu, Veyennam'a giderek Övez'i kurtarmayı düşünürken yiğitlerinin namertliğine üzülür ve Ağayunus'a bir türkü söyler. Bu türkünün bir dörtlüğünde evlâdın önemini vurgular:

Attır yiğidin yoldaşı,
Kızdır dünyanın dil hoşu,
Oğuldur devletin başı,
Oğul gerektir yiğide.[87]

Bu kolda Göroğlu'nun Övez'i Şah Sepit'in kalesinden kaçırırken yaralanması üzerine Ağayunus'un ona söylediği bir dörtlükte evlâdın önemi vurgulanır:

Sen ölsen Kırat asumana uçar,
Yiğitler dağılıp dört yana kaçar,
Evlâtsız ölenin çırağı göçer,
Atınla kendine kurban olayım.[88]

---

[86] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 511.
[87] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 411.
[88] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 69.

Övez'i kurtarmaya giden Göroğlu'nun gelmekte gecikmesi üzerine endişelenen Ağayunus'un söylediği türkünün bir dörtlüğünde Göroğlu'nun evlâtsız oluşu vurgulanır:

Yunus der, kesildi ömrümün badı,
Gidelim, açılmaz gönlümün şadı,
İzinde kalmadı tek evlâdı,
Eylendi, ne oldu gelmez Göroğlu?[89]

"Arap'ın Bağlanması" kolunda Göroğlu, Arap Reyhan tarafından ele geçirilince Kırat, olanları Ağayunus'a haber verir. Ağayunus da yiğitlere Göroğlu'yu kurtarmaları için seslenirken onun evlâtsızlığını sık sık vurgular:

Kırat geldi, dizgin basıp,
Göroğlu'nu bildiniz mi?
Eyerine kelle asıp,
Bey oğlunu bildiniz mi?

Var olmuş aklı şaştı mı?
Büyük dağlardan aştı mı?
Arap eline düştü mü?
Koç yiğidi bildiniz mi?

Kale yıkıldı, kenti yok,
Kırk yiğidin üstadı yok,
'Atam.' diyen evlâdı yok,
Nâ-muradı bildiniz mi?

Kırat'ın üstü boş geldi.
Veya Göroğlu Bey öldü,

[89] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 423.

Çandıbil sahipsiz kaldı,
Bî-evlâdı bildiniz mi?

Övez Can, sen kaşı kara,
Yüreğim oldu bin yara,
Ağayunus bir bî-çare,
Ah u zârı bildiniz mi?"[90]

"Cadı Kadın" kolunda Göroğlu, Cadı kadının kaçırdığı Kırat'ı bulmak için yola düşmeden önce Ağayunus'la vedalaşır. Ağayunus, Göroğlu'ya söylediği bir türküde onun evlâtsızlığını vurgular:

Oğlun yoktur senin ile gitmeye,
Kızın yoktur senin yasın tutmaya,
Kararım yok sensiz yalnız yatmaya,
Arap atlı, demir donlu Göroğlu.[91]

"Sapar Mehrem" kolunda Göroğlu, kendisi gibi evlâtsız olan Yazım Berzengi'yi imana gelmesi şartıyla bağışlar.[92]

"Bezirgân" kolunda Göroğlu, Bezirgân tarafından öldüreleceği sırada ağlamaya başlar. Niçin ağladığını soran Bezirgân'a kendisi öldüğünde yerini tutacak bir evlâdı olmadığı için ağladığını söyler. Bezirgân da ona acır ve canını bağışlar.[93]

"Göroğlu Bey ve Davut Serdar" kolunda Göroğlu, Taymaz Bey ile Aysultan'ın düğününde söylediği türküde evlâdın önemini vurgular:

"Bugünkü gün Taymaz Beyin toyunda,
Mest olup al şarap içelim dostlar.
Razı olsun Aysultan can evinde,

[90] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 277.
[91] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 17.
[92] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 143.
[93] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 199.

Onun da gönlünü açalım dostlar.

Toyun mutluluğu gitsin daşlara,
Uzun ömür dileyelim gençlere,
Devlet kuşu gelip konsun başlara,
Dillerden iyi söz saçalım dostlar.

Hasatsız ekini ekmek korkudur,
Bala, yavru insanoğlu görküdür,
Gönlünün direği yürek erkidir,
Pirden evlât sorup geçelim dostlar.

Dileğim kavuşsun olsun evlâdı,
Evlât olsa çıkar yiğidin adı,
Çocukla kıyaslanmaz dünya malı,
El vermek için el açalım dostlar.

Evlât doğsa gene ulu toy olur,
Oğul olsa hısım gönlü pay olur,
İkiz ise birbirine tay olur,
İsteyin donunu biçelim dostlar.

Taymaz Bey, Aysultan murada yetsin,
Mihmanlar hoş olup gönüller bitsin,
Başaranlar bunun gibi toy etsin,
Bol nimeti orta saçalım dostlar.

Göroğlu der, çocuk- ata olmadım,
Altın aşığımı elde bulmadım,
Gül goncanın hoş kokusun almadım,
Evlâtsız tamudan kaçalım dostlar."

Bu rivayette düğüne gelen Baba Gammar ile Göroğlu arasında şöyle bir diyalog geçer:

"-Göroğlu Bey, sen evlâdın olmadı diye gönlüne melâl getirme. Olursa olur. 'Vereyim."dese Hüda'da yavru çoktur. Şimdi siz, ikiniz de sağrısına vurulmuş yaşlı değilsiniz. İşte bir yıl sonra burada Taymaz Beyle Aysultan bacıdan oğul olur, sen de torunlu olursun, diye Göroğlu Beyin sağrısına kakıp gönlünü aldı. Göroğlu Bey de:

-Atam, ağzından Hüsa duysun. Eğer, yavru olup çoğalırsak ben de yeniden yirmi beşime girmiş gibi olurum, diye yaşlıya açık yüzle baktı da minnettarlık bildirdi. Göroğlu Bey kendi içinden: 'Taymaz Beyle Aysultan'dan yavru olsa ki, Göroğlu ile Ağayunus'tan yavru olmaz. Yaşlı Baba Gammar zavallı Periden yavru olmayacağını bilmiyordur. Eğer, bizden başta yavru olacak olsaydı bu vakitler birkaç torunlu olurduk.' diye içini konuşturduktan sonra gene de kendi kendine 'Vah, ben niçin kendi toyuma gelen adamlara kendimin evlâtsızlığımdan gamlı olduğumu söyleyip onların gönüllerine keder getirdim. Yürekte evlâtsızlık odu, yandığı için o ağzın yapacağını kendi eline alıp evlâtsızlığı söyletmiş.' diye çok pişman oldu."[94]

Kırım Tatarı Cafer Bekirov'un derlediği rivayette Köroğlu bir gün otururken memleketini, köyünü, anasını, babasını hatırlayıp şunları söyler:

"Anam sag olsaydı, korseydi alımnı,
Berirdim men ona taptıgım malımnı,
Neyleyim, anam kormedi kozümni,
Evimizni kaldırıp, çıktı daglarga,
Çok terekler oturttı bagçalarga, baglarga

Belki, oglum, oldı, kimge söyleyim,

[94] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 61-63.

Anam yok, gurbetim, buna neyleyim.
Garez Bolu hanları kozünü aldılar.
Amma atımnı korip peşman oldılar."[95]

Hemit Elizâde'nin derlemiş olduğu rivayetin *"Köroğlu'nun Türkmen Seferi"* kolunda Köroğlu, Nigâr'ın evlâtsızlıktan yakınması üzerine üzülür. Âşık Cunun ona niçin üzgün olduğunu sorduğunda şunları söyler:

"Sene diyem Âşık Cunun,
Gözlerimde yaş inilder,
Bir igit oğlan ucundan
Şeş atanda, baş inilder

Nigâr Hanım melül durar
El koyunda boynun burar
Müjgânın sineme vurar
Göz ohşayar, kaş inilder

Gönlümü namerdler yıhsa
Polad kolçak kolum sıhsa
Mısrî kılınc kından çıhsa
Leş seriler, baş inilder

Coşdu deli gönül coşdu,
Mevc virdi, kelleden aşdı,
Bir mişeye ki, od düşdü,
Kuru yanar, yaş inilder.

Köroğlu'yum, sözüm çohdur,
Sözlerim peykânlı ohdur

---

[95] Melek ŞOLPAN: Destanlar, (Basılmamış lisans tezi), Ankara 1989, 74.

Hansı iğitin sonu yohdur
Ocak söner, daş inilder."[96]

Uygur rivayetinde yüz yirmi yaşına gelen Köroğlu, hanımlarından kendisine ağıt yakmalarını ister. Ağayunus, Gülnar ve Miskal Periler Köroğlu'na ağıt yakarken onun evlâdının olmamasından duydukları üzüntüyü de dile getirirler.[97]

b. KÖROĞLU'NUN AYVAZ'IN ADINI İLK OLARAK DUYUŞU

Köroğlu, Ayvaz'ın adını Kunoş rivayetinde ilk olarak Çamlıbel'de karşı obaya çadır kurmuş olan Kürtlerden güzel bir kızın babasından, Behçet Mahir rivayetinde Beyler Yaylası'ndaki ihtiyar pirden, İstanbul rivayeti (2)'nde bir Türkmen çobanından, Elâziz rivayetinde katırcılardan, Maraş metinlerinde de bir dörtlüğün yardımıyla anlıyoruz ki çobandan duyar:

"Ben bir Türkmen idim, geldim yabandan
Haberini aldım ben bir çobandan
Beş yüz koyun verdim, aldım babandan
Alnı top, başı tel, yeşil ağlama.(...)"[98]

Şükrü Elçin tarafından derlenmiş olan İstanbul rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın adını ilk olarak babasından duyar: "Babası: Çamlıbel'i mesken yapacaksın ve Silistre şehrinde Hasan Paşaya benim ahımı bırakmayacaksın. İstanbul'da Üsküdar'da Gasap başının oğlu Ayvaz vardır. O çocuktur ama, sonu babayiğit olacaktır. Onu da yanına al, der."[99]

Trabzon rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın adını ilk olarak Kiziroğlu Mustafa Beyden duyar. Ferruh Arsunar'ın derlemiş olduğu Maraş rivâyetinde Köroğlu, ab-ı hayatı içtiği pınarın da içinde olduğu alana çok güzel bir bahçe

---

[96] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 35-36.
[97] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 158- 160.
[98] Cemal ANADOL: a.g.e., 307.
[99] Şükrü ELÇİN : "Köroğlu Hakkında Notlar", Ülkü 10, s.:57-58, 1937, 274.

yaptırmıştı. İşte bu bahçenin bahçıvanı Köroğlu'na Ayvaz' ı haber veren kişidir. [100] Antep rivayeti Maraş rivayetine benzemektedir fakat burada Köroğlu ab-ı hayat içmemiştir. Ayrıca bahçıvanın Malatya Beyi tarafından Köroğlu'nun isteği üzerine gönderildiği vurgulanır.[101]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayete göre Köroğlu Ayvaz'ı rüyasında görür.[102] Köroğlu ve Selma adlı rivayette Köroğlu, Ayvaz'ın adını ilk olarak kendi babası Hasan Beyden duyar. Bolu Beyi tarafından gözleri oyulurken Kasapbaşı da onların yanındadır. Hasan Bey, Kasapbaşı'dan yardım ister, fakat en az Bolu Beyi kadar zalim olan Kasapbaşı bu olaya seyirci kalır. Hasan Bey Köroğlu'na Bolu Beyinden ve Kasapbaşı'ndan intikamını almasını söyler.[103]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde tecrübeli bir adam olan Hoca Yakup, Urfa'da görüp âşık olduğu kasap oğlunun resmini Köroğlu'na hediye eder. Köroğlu, Ivaz'ın adını da ilk olarak ondan duyar.[104]

Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan rivayetinin *"Ayvaz'ın Çamlıbel'e Getirilmesi"* (Hemit Elizâde'nin derlemesinde *"Köroğlu'nun Türkmen Seferi"*) kolunda çocuğu olmadığı için üzülen Köroğlu'na Âşık Cunun şöyle söyler:

"-Köroğlu, bana kalırsa sen hiç sıkılma! Senin benim gibi aşığın var. Dünya benim ayağımın altında sini gibidir. Giderim, gezerim, dolaşırım, Rüstem gibi yiğit, Yusuf gibi güzel bir erkek çocuk bulurum, gelip sana haber veririm, sen de buraya getirerek evlât edinirsin.

Âşık Cunun'un bu düşüncesini hepsi beğendi. Âşık Cunun giyindi, kuşandı, yanına para ve altın aldı, sazını da omzuna asıp yola düştü.

Dağlar aştı, dereler geçti. Birçok köyler, şehirler gezdi. Her yerde toplantılar, şenlikler yaptı, çok erkek çocuk gördü, çok yiğitler denedi. Ama Köroğlu'na, Nigâr'a lâyık bir çocuk bulamadı. Birçok yeri gezdikten sonra Teke-Türkmende bir obaya vardı. Halk hayvanlarını obaya getiriyordu.

---

[100] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 39.
[101] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 41.
[102] Doğan KAYA: a.g.m., 318.
[103] Köroğlu ve Selma, 3-5.
[104] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 22.

Gençler, Âşık Cunun'u omzunda sazıyla görünce yakasına yapıştılar. İyi ki geldin, köyde ziyafet var. Seni oraya götürmeliyiz.

Âşık Cunun'a da böyle bir şey lâzımdı. Hemen onlarla beraber köye gitti.

Akşam ziyafet meclisi düzenlendi. Ziyafet veren zengin bir adamdı. Türkmenlerin ünlü yiğitleri, ihtiyarları, gençleri, kızları, gelinleri, ekmek yiyenden, meme emene kadar herkes ziyafete gelmişti.

Yeyip, içtikten sonra bir yer açtılar ve Âşık Cunun'u ortaya çıkarttılar. Âşık üsdatlardan bir iki söz söylemişti ki, ziyafete gelmişti.

-Âşık, sen buraların insanına benzemiyorsun. Söyle bakalım, nereden gelip, nereye gidiyorsun? Kimin aşığısın?

Âşık Cunun dedi:

-Ben, adı dillere destan olan koç Köroğlu'nun aşığı Cunun'um. Çamlıbel'den geliyorum.

Yiğitlerden biri Köroğlu'nun adını işitince dedi:

-Can Âşık, kurban olayım, biraz Köroğlu'ndan bahset! Onun çok yiğit olduğunu söylüyorlar.

Âşık Cunun böyle fırsatları kaçırmazdı. O gittiği her yerde toplantılar yapıyor, bir bahane bulursa veya sorarlarsa Köroğlu'ndan bahsediyor, onun yiğitliğini, beylere, paşalara düşmanlığını anlatıyordu. Âşık Cunun bir çok seçkin yiğidin Çamlıbel'e gelerek, Köroğlu'nun adamları arasına katılmasına sebep olmuştu. Bu nedenle, şimdi de fırsat bulunca sazını aldı.(...)

Ziyafetin sahibi Âşık Cunun'a dedi:

-Âşık, biraz da bizim buraların yiğitlerinden söz et!

Âşık Cunun dedi:

-Kurban olayım, üstad der ki, aşık gördüğünü söyler. Ben sizin yiğitlerinizi görmedim, tanımıyorum, onları nasıl anlatayım? Eğer bu topluluk içinde böyle yiğit varsa, bırak kalksın, bakayım, tanıyayım, sonra ona göre tarif ederim.

Bu söz Cunun'un ağzından çıkar çıkmaz topluluğun içine bir gürültü düştü. 'Kasaboğlu Ayvaz ortaya çıksın!' diye bağrışmaya başladılar. Sesler,

gürültüler birbirine karıştı. Âşık Cunun, Kasaboğlu Ayvaz'ın nasıl biri olduğunu anlamak için göz gezdirdi. Ama ne kadar baktıysa da kimse yerinden kıpırdamadı. Sonunda meclisin başkanı yardımcılarına dönerek sordu:

-Kasaboğlu Ayvaz niye kalkmıyor?

Dediler:

-Han sağ olsun. 'Türkmenlerin içinde yiğit doludur. Ben onların yanında neyim ki ortaya çıkayım?' diyor.

Meclis başkanı, topluluğun diğer tarafına dönerek dedi:

-Ayvaz, sen bize bilgelik yapma! Biz kimin ortaya çıkmaya gerektiğini biliriz. Kalk, çık ortaya! Âşık Cunun, topluluğun baş tarafından bir oğlanın ayağa kalktığını gördü. Bu öyle bir oğlandı ki, Yusuf onun eline su bile dökemezdi. Öyle bir delikanlıydı ki, boy, pos, kaş, göz sanki kudret kalemiyle çizilmişti. Âşık Cunun, aradığını bulmuştu. Koç Köroğlu'na, Nigâr'a lâyık çocuk işte buydu. Sevincinden ne yapacağını bilemedi. Yere göğe sığmıyordu. Âdeta kanı kaynadı, sazını alıp dedi:

Topluluğun önünde durursun,
Kimdir senin soyun Ayvaz?
Kaşlarını niye çatıyorsun?
Burca benzer boyun, Ayvaz.

Güzeller önüne gelir,
Doğuran ana kıymetini bilir,
Alnın açık, yüzün güler,
Ne güzeldir huyun Ayvaz.

Sen Yusuf-ı Kenan mısın?
Paşa mısın, sultan mısın?
Melek misin, insan mısın?
Kime varır soyun Ayvaz?

Gücüne ulaşamaz kimse senin,
Adın dillerde ezber senin,
Köroğlu gibi er senin,
Sonunda olur oyun Ayvaz.

Âşık Cunun sana hayran,
Eyleme gönlümü viran,
Çamlıbel'de kurup meclis,
Yapabilseydim düğününü Ayvaz.

Her taraftan 'sağ ol' sesleri yükseldi. Âşık Cunun'un bu ustalığına herkes 'bravo!' dedi. Ama Âşık Cunun'un gözleri Ayvaz'daydı. Ayvaz'ın güzellikte de, boy posta da gerçekten Köroğlu'na layık biri olduğunu düşündü.(...)

Âşık Cunun aradığını bulmuştu. Bunun için ertesi gün ziyafetten sonra vakit kaybetmeden Çamlıbel'e doğru yola çıktı. Rüzgar oldu esti, yolun damarını kesti, az gitti, uz gitti, bir gün sonra Çamlıbel'e vardı. Âşık Cunun'un geldiği haberi bütün Çamlıbel'de yankılandı. Yiğitler, hanımlar, hepsi onun başına toplandı.

Köroğlu dedi:

-Âşık Cunun, söyle bakalım nerelerden geliyorsun? Niye böyle geç kaldın? Bu seyahatte ne gördün, ne işittin?

Âşık Cunun , üç telli sazı bağrına basıp dedi:

Gezdim şehirler, obalar,
Geçti kış, yaz gördüm.
Dolaştım çölleri, sahraları,
Pınar üstünde yarpuz gördüm.

Tane tane oldu dağlarda kar,

Bağlar getirdi ayva, nar,
Geçti kış, geldi bahar,
Göllerde ördek, gaz gördüm.

Gidince bana müptela oldu
Kars, Kağızman, İstanbul, Muş,
Çanakkale, Sarıkamış,
Yiğitlerini gururlu gördüm.

Alacalardan aşınca
Erzurum'u dolaşınca
Düşmanlarla savaşınca,
Gözü kanlı hırsızlar gördüm.

Eğri kılıcı belinde
Şöhreti yiğitlerin dilinde
O Teke Türkmen ilinde
Kasaboğlu Ayvaz'ı gördüm

Çatışmada önde duran,
Meydanda yiğitleri yoran
Her zaman karşılamaya gelen,
Kırk ince belli kız gördüm.

Şahin gibi gökte uçar,
Alçakların bağrını ezer,
Eğlencelerde saki gezer
Ortada sohbet, saz gördüm.

Âşık Cunun şöyle karşılıklı,
Dolaştım dünyayı, dostu,

Koç Köroğlu'nun Nigâr'ı
Ayvaz gibi yiğidi az gördüm.

Söyleyeceklerini bitirdi. Âşık Cunun, sazla dediklerini sözle de anlattı Ayvaz'ı öyle tarif etti ki, görmeden, tanımadan ona âşık oldular.(...)"[105]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'in adını ilk olarak Hızır Aleyhisselam'dan duyar:

"Pekâlâ haberi kimden al? Göroğlu 'Dünyayı taht yaptım.' diye meyhanesinde mest olup yatıversin. Bir gün Göroğlu'nun meyhanesinde ak sakallı bir baba peydah oldu. Üç dört gün oldu gitmedi. Göroğlu dedi:

-Hey, baba. Sen yetmiş iki dilde konuşuyorsun. Seyyaha benziyorsun.

-Oğlum ben seyyahım. Olmadığım yer, dolaşmadığım şehir, görmediğim yurt yok.

-Görmediğin yer yoksa, işte bizim meyhaneyi de gördün. Bizim hayatımızda, kırk yiğidimizde nasıl eksikliğimiz var?

-Oğlum, senin hiç eksiğin yok. Senin meyhanene göre, kırk yiğidine göre tek bir eksiğin var.

-Nasıl eksiğimiz var baba?

-Yaşı on üçünden on dördüne adım atan, altın su ile kahkülü beline düşürüp yatan bir oğlan eksiğin var. Bu ortada çay, nargile dolaştırıp yürüse çok yakışıklı olacak, adı da Övez Can olursa. Bir sakallı adam yayık gibi olduğu için nargile, kase dolaştırıp yürümesinin yakışığı yok, diye ihtiyar baba çıkıp gidiverdi. Göroğlu: 'O baba sıradan bir adam değildir. Hemen yakalayıp getirin.' dedi

Dışarı çıktıklarında babanın izi de yok, tozu da yok.

Rivayette söylerlerdi, Hızır Aleyhisselam bu.(...)"[106]

---

[105] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 36-46. Sevim GÜL, a.g.e., s: 101-117.
[106] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 133.

Bu rivayete göre Hızır Aleyhisselam, Göroğlu'na Övez'i haber verir, fakat onun nerede olduğunu söylemeden kaybolur. Göroğlu'na Övez'in yerini bildiren kişi ise Hemdem vezirdir. Hemdem vezir Övez'e yakın olabilmek umuduyla Veyennam şehrinin şahı Yusuf Şah'ın hizmetçisi olur. Üç yıl sonra şahın güvenini kazanan Hemdem, vezir olur, ancak bir gün Övez'i öpmek istediğini söyleyince dövülerek saraydan kovulur. Bunun üzerine intikam almak isteyen Hemdem Vezir, Köroğlu'na sığınır ve ona Övez'in yerini söyler:

"Kulak ver sen Göroğlu Bey sözüme,
Baştan geçenlerim beyan eyleyim.
Veyennam'da Buldur Kasap oğlunu,
Övez Can sözünü ayan eyleyim.

Üç yıl bana zevk-i sefa sürdürdü,
Mübarek cemalin günde gördürdü,
Beş buseye seksen kamçı vurdurdu,
Canıma sayısız azap eyleyim.

Meğer, yaşı on üç, on dörtte ola,
Bir şeyda bülbüldür kondursan güle,
Mustafa baş olup kırk yiğit ile
Devam hizmetinde daim eyleyim.

Omzunda cübbesi, başta külahı,
Dilimden koymadan zikri duayı,
Hemdem vezir gezdim nice kaleyi,
Övez Can sözünü tamam eyleyim."[107]

[107] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 141-143.

Türkmen rivayetinin 1051 numaralı el yazmasında Hemdem vezir haber verinceye kadar, Göroğlu Övez'i rüyasında görür, fakat onun hangi yurtta olduğunu bilemez.[108]

"Erhasan" kolunda Göroğlu Övez'in adını ilk olarak Erem Padişahtan duyar.[109]

Kırım Tatarı Cafer Bekirov'un derlediği rivayete göre Köroğlu, Çamlıbel'deki evinin penceresinden bakarken, karşıda Bolu Hanın yaylasında kurulan çadırı ve o çadıra bir kızın girip çıktığını görür. O anda kendi yalnızlığını hatırlar. Onu babasından helâllığa ister. Lâkin bey, Köroğlu'ndan sakınır ve kızını ona vermez. Köroğlu'nu başından savmaya çalışır:

"-Oglum! Sen dolaşkan adamsın. Kadınınnı yangız bırakıp tetalmazsın. Ayaktaş olganday bir yigit olsaydı,-dey.

Kör oglu ondan:

-Ayaktaş olganday yigitni kaydan taba bilirim?-dep soray.

Bey ona kaydadır bir kasap başının oğlu Ayvazını ayta, daa çok yaş olsa da, onın karamanlığını maktay. Kör oglu oylana ve:

-Ya, o Ayvaz dediğiniz yigitni, nasıl rast ketirmek mümkün?- dep soray."[110]

Özbek rivayetinde Daniyar Atalık, Köroğlu'na eğer kendilerine emir verirse Hunharşah'ın oğlu Avazhan'ı alıp gelebileceklerini, o zaman bir dertlerinin kalmayacağını, 40 yiğidin tek muratlarının bu olduğunu söyler. 40 yiğit adına Temirhan, Avazhan'ın ne kadar güzel olduğunu anlatır. O da Avaz gelirse iyi olacağını söyler.[111]

Uygur rivayetinde Köroğlu, Beg Havaz Hanın adını ilk olarak yanındaki Ayhan, Künhan, Çengizhan, Esenhan adlı beylerden duyar.[112]

---

[108] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 417.
[109] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 195.
[110] Melek ŞOLPAN : Destanlar, (Ankara: Gazi Ünv., Eğt.. Fak., Lisans Tezi, 1989),65.
[111] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 340.
[112] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 44-45.

c.KÖROĞLU'NUN AYVAZ'I KAÇIRMADAN ÖNCE SÖYLEDİKLERİ:

Köroğlu Ayvaz'ın varlığını öğrendiği zaman, onun tam ihtiyaç duyduğu kişi olduğunu düşünür ve onu kaçırmadan önce gelecekle ilgili plânlarını, hayallerini ve endişelerini anlatan türküler söyler.

"Üce dağlardan aşdım da geldim
Hayaline dutuşdum da geldim
Serimi sevdana saldım da geldim
Ayvazım bir danem, ben seni al-giderim

Dağlarda koyun güderim
Billâh kâr etmeden zarar mederim
Ayvazım bir danem nurum
Ayvazım bir danem, ben seni al-giderim

Ayvazım dükkânda gezer
Ala gözlerini süzer
Gelip geçenin bağrını ezer
Ayvazım, bir danem, ben seni al-giderim

Bokçalarım yokdur açayım
Kemhalarım dürlü cabım(?)
Gücüm yetmez alayım kaçayım
Ayvazım bir danem, ben seni al-giderim" [113]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i kaçırmaya giderken yolda karşılaştığı bir kalenderin Tebriz'e padişah olmasına yardım eder ve beş altı

---

[113] Cahit ÖZTELLİ, "Köroğlu Hakkında Yeni Notlar ve Şiirler", Türk Folklor Araştırmaları, s: 131, 1960, 2163.

gün onun sarayında misafir kalır. Tekrar yola çıkmak için hazırlanan Göroğlu'na Kalender nereye gittiğini sorunca şu türküyü söyler:

Ey yârenler, Müslümanlar,
Gider oldum, han Övez'e
Cefa çekti, aziz canlar,
Gider oldum, han Övez'e.

Övez diye Çandıbil'den,
Koşup geldim, uzun yoldan,
Haber alsan bizim halden,
Gider oldum, han Övez'e.

Övez ile bağa girsem,
Çemen yığıp güller dersem,
Elele olanım görsem,
Gider oldum, han Övez'e.

Bazen konup, bazen göçüp,
Lebinden al şarap içip,
Göroğlu Bey serden geçip,
Gider oldum, can Övez'e.[114]

Türkmen rivayetinin 474v, 960v, 1051 numaralı el yazmalarında "Yusuf Şahın köşkünde Göroğlu'nun söylediği türkülerden esas metinde rastlanmayan 'Övez Can' türküsü bulunmaktadır. 960 ve 1051 numaralı el yazmalarda bu türkü 'Övezim' olarak adlandırılmıştır.

Şimdi meclisinde durarım olmaz,
Sensiz Çandıbil'e vararım olmaz,

[114] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 153-154.

Mübarek cemalın görmezsem olmaz,
Yağmacı olarak vursam Övez can.

Seni gören geçer mal ile candan,
Sen kendin şirinsin şekerden, baldan,
Sen bir lıbas giysen kızıldan, aldan,
Ben bir lıbas giysem şaldan Övezim.

Övez, seni gördüm gece düşümde,
Altından çift tacı vardır başında,
Nazar ettim on üç, on dört yaşında,
Serçemen seyrine varsak Övez can.

Köroğlu Bey geldim sefer indirip,
Övez seni uzun yola gönderip,
Kıratımın sağrısına bindirip,
Alıp varsam Çandıbil'e Övez can."[115]

Göroğlu Övez'in peşinden gidecekken, Kırat'a binip "Düz olsaydı" ve "Gider oldum Övez Can " türkülerini söyler.Türkülerin birincisinde Göroğlu Kırat'ını tarif eder:

Malım Kırat, canım Kırat,
Rahatlayım düz olsaydı.
Senin üstüne binince,
Düşman göze göz olsaydı.

Seni aldım heves ile,
Bindim galibiyet ile,
İçi kalaylı tas ile,

[115] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 431.

Soğuk su ucuz olsaydı.

Ben seni becerdim körpe,
Atların içinde türpe,
Her yemin kırk tabak arpa,
O da sana az olsaydı.

Çulun, gömleğin koysam,
Düşmanların gözün oysam,
Satılık bir fiyat koysam,
Bin tümen ucuz olsaydı.

Kamışa benzer kulağın,
Yakışıklı kol ayağın,
Senin otlağın sulağın,
Çandıbil düzü olsaydı.

At gerek sana yetmeye,
Kuş gerek vurup tutmaya,
Durup temaşa etmeye,
Köroğlu, Övez olsaydı.

İkinci türküsünde Göroğlu kırk yiğidine bakıp, Övez'i almaya gideceğini söylemektedir:

Ey yârenler, Müslümanlar,
Gider oldum Övez Cana.
Cefa çekip aziz canlar,
Gider oldum Övez Cana.

Övez beni ar eyledi,

Kara bağrım kan eyledi.
Ciğerim kebap eyledi,
Gider oldum Övez Cana.

Övez adını işittim,
İşitip canımdan geçtim,
Mest olup ak köpük saçtım,
Gider oldum Övez Cana.

Övez'i gördüm düşümde,
Altın kâkül var başında,
Övez Can on üç yaşında,
Gider oldum Övez Cana.

Köroğlu Bey candan geçip,
Acel şarabını içip,
Çok düşmanla karşılaşıp,
Gider oldum Övez Cana.[116]

ç. KÖROĞLU'NUN AYVAZ'I KAÇIRIŞI

Ayvaz'ın Köroğlu tarafından kaçırılarak Çamlıbel'e getirilmesini anlatan kol, destanın gerek Doğu gerekse Batı versiyonlarının bütün rivayetlerinde bulunmaktadır. Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırmak için başvurduğu hilelerin dahi incelediğimiz metinlerde ortak olması bu kolun, destanın ilk dönemlerinde oluşturulduğu fikrini verebilir.

Kunoş rivayetinde kızını Köroğlu'ya vermek istemeyen Kürt, ona Ayvaz'ı metheder ve nasıl kaçıracağını söyler: *"Sana bir sürü koyun ve bir dört boynuzlu koyun vereyim. Onu alıp Üsküdar'a gidersin ve koyunları İbrahim â Çayırı'na, kendin at ile Kasapbaşı'nın dükkânına gidersin,*

[116] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 417-419.

Kasapbaşı'na dersin ki: "Efendim, koyun getirdim, bir kerre bakın." dersin. Ol arada çocuk gelüp gezirken usul ile kulağına dersin ki: "Kuzum, sana dört boynuzlu koyun getirdim ki, görmı seza" dersin. Çocuk onu işidüp babasına der ki: "Baba bu â dört boynuzlu koyun getirmiş, ben de sizinle gidüp göreyim" der. Pederi götürmemek ister, sen dersin ki "Efendim eğer siz getirmezseniz, ben atın terkisine alayım" dersin. Çocuğu aldığın gibi atı uçurup gelirsin" dedi. [117]

Behçet Mahir rivayetinde Köroğlu, Kasapbaşı'na şöyle seslendi:

"Buyurun beyefendi, bir kaç sürü högeç getirdim, buyurun, bakın! Kasapbaşı siz misiniz" deyip seslendi. Kasapbaşı "Peki, attan inin buyurun bir kahve için!". "Hayır efendim, acele iş, kahvenizi sonra içerim. Buyurun, çobanlar sürünün önünde, buyurun işimiz acele". Ayvaz: "Bey baba, ben de geleyim" deyip babasına tenilti. "Hayır oğlum, kâtipler ile beraber dur! Ne işin var; askatadır; belki uyamadık, uyuşamadık, senin gelecek yerin değil" deyip Köroğlu'nun davası Ayvaz'ı götürmek. "Yahu niçin çocuğu mahsunnatın? Bırak gelsin! Dört boynuzlu bir koç, sürünün içinde. Şu delikanlıya hediye ederim. Zaten ben vadetmiştim. Kime sürüleri satarsam, bu koçu onun çocuğuna peşgeç vereyim, lâyık değil bir koç şu delikanlıya. Ama dört boynuzludur, çok güzel bir hayvandır." Ayvaz bu hali gördüğü gibi, iyice babasına yalvardı: "Aman beybaba, gideyim." diyip. "Gel oğlum terkime, gel ben o koçu sana hediye vereceğim." deyip de Köroğlu Ayvaz'ı Kırat 'ın terkisine aldı. E, Kasapbaşı burda gafil. Ne bilsin Köroğlu budur? Nihayet, üç beş kişi, Kasap başı ile beraber, döküldüler yola. Köroğlu ilerde, bunlar da etrafında gitmekte idi. Nihayet yalı kenarını çıkıp şehirden dışarı çıkar çıkmaz "Hani sürüler?" "Ahan şurda" deyip bir selamete vardıkları gibi, "Ey Kasapbaşı beni bildin mi? Ben kimim? Bana Köroğlu derler. Getirdiğim sürü şu gördüğün dağınan taştır. Dağda gezenin sürüsü ne olur? Hiç yok sürüler senindir, Ayvaz benimdir" deyip Kırat'a, yani sözün özü burda olmaz, deyip

[117] Wilhelm RADLOFF- İgnaz KUNAS, Proben Der Volkslitteratur Der Türkischen Stamme 8, Haz.:Saim Sakaoğlu- Metin Ergun, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998), 31.

de, bir kaç şenlik var, söz konuşmaya çare bulamayan Köroğlu, Kırat'a kamçı vurdu."[118]

Antep rivayetinde Köroğlu, Kürdoğlu kılığına girer ve Kasapoğlu'na koyun satmak istediğini söyler. Bu sırada Ayvaz'ı dört boynuzlu koç göstermek bahanesiyle kandırır.[119]

İstanbul rivayeti (1) nde *"Köroğlu babasının elini öpüp, Rumeli'ye geçer. Rastgeldiği sürüleri, çobanları ile sürerek Üsküdar'a Uzunçayır'a gelir. Çobanlara: "Siz burada kalın, ben şehre gidip, bu mallara müşteri bulacağım!" deyip atına biner. Üsküdar'a gelir. Kasapbaşı'yı sorar. Evini tarif ederler. Sonra Kasapbaşıyı bulup, ona: "On sürü malım var, satın alır mısın?" diye sorar. Kasapbaşı; "Alırım, fakat şimdi akşam yakındır. Bende misafir kal!" deyince, Köroğlu atını kapıya bağlar. Onu konağa çıkarırlar. Gece yarısı kasap: "Oğlum misâfirin yatağını yap!" deyip, Köroğlu, çocuğa, "Senin adın, Ayvaz mıdır? diye sorup, beklediği cevabı alınca; "yarın babana on sürü koyun vereceğim. Bu sürüler içinde dört boynuzlu bir koç var. Senin için getirdim onu. Yarın bizimle Uzunçayır'a gelirsen, onu sana vereceğim. Gelmezsen geri götürürüm." der. Çocuk; "Pek âlâ, peşinizi bırakmam" diye cevap verir. Ertesi gün çocuk peşlerini bırakmaz. Babası, Ayvaz'ın da geldiğini görünce, dönüp onu azarlar. Ve bir tokat vurur. Köroğlu; "Bırak gelsin, Uzunçayır uzak yer değil, senin atın götürmezse, benimki götürür." deyip, çocuğu atın terkisine alır. Sonra sürüyü görürler. Kasapbaşı: "Söyle bakalım fiyatını?" deyince, Köroğlu; "Kolay niye uyuşmayalım. Keçi sana, biz bana" der. Kasapbaşı, "Ben başka lisan bilmem. Bana Türkçe söyle." deyince bu defa Köroğlu; "Keçi sana, biz bana" der. Kasapbaşı; bundan da bir şey anlamaz. O zaman Köroğlu açıklar: Türkçe mi istiyorsun?: "Sürü sana, Ayvaz bana!" diye cevap verir. Kasap; "Böyle iş olur mu?" diye feryat ederken Köroğlu gözden kaybolur. Kasapbaşı; "Ben oğlumu isterim, sürü*

[118] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ : a.g.e., 50.
[119] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 61.

senin olsun! diye feryadı basar. Çobanlar; "Bağırmak fayda etmez. Oğlun Çamlıbel'i buldu bile!" derler. (...)"[120]

Elâziz rivayetlerinde *"Köroğlu Bolu Beyleri'nden aldığı bir davar sürüsünü İstanbul'a sürmüş. Maksadı kendisine İstanbul'da Kasapbaşı'nın yanında bulunan Ayvaz'ı çalmakmış. İstanbul'a gelmiş. Kasapbaşı'nı bulmuş. Ve dükkânda Kasabın çırağı Ayvaz'ı görmüş. Bakmış ki Ayvaz hakikaten anlattıkları kadar var, Kasapbaşına davarları görmesini söylemiş ve Ayvaz'ın kulağına yavaşça; "Sana bir dört boynuzlu davar getirdim, sen de gel onu al." demiş. Köroğlu atına binmiş. Çırak görmek için ustaya yalvarmış ve Köroğlu ile davarın yanına gelmişler. Köroğlu atına binmiş. Ayvaz'ın kolundan yapıştığı gibi:*

"Kasapbaşı Kasapbaşı
Sürü senin Ayvaz benim
Söyle Ayvaz senin neyin
Adını duyduğun Köroğlu benim"

diyerek atın kıçına bir kamçı vurup yollanmış ve Bolu'ya gelmiş."

Trabzon rivayetinde[121] Ayvaz'ı nasıl kaçıracağını Köroğlu'ya Kiziroğlu Mustafa Bey söyler:

"(...) Dedi ki "sen bir sürü toplarsun" dedi. "Okmeydanı'na varursun sürüyü götürürsün" dedi. Gelür Gasapbaşı'na dersün ki "Gasapbaşı ben bir sürü getürdüm" bir de bir orta goç getürürsün –ha bu goçdan- bu ortası dersin" dedi. "Bazarlığını yapalım mı haydi sen al sürüyü ben gidecem işim acele" dersin" dedi. "Bu sefer" dedi "Ayvaz" dedi "babasının peşine düşer" dedi. Peşine düştücezde" dedi "Gasapbaşı çocuk yorulmasın atın terkisine bırakalım da çocuğu yormayalım sen goçu al eliye. Ben de çocuğu terkiye alayım dersin" dedi. Neyse çocuk Gasapbaşı'nın peşine düşdü bunlar

[120] Şükrü ELÇİN'in derlemiş olduğu İstanbul rivâyetiyle aynıdır. Bkz.: Şükrü ELÇİN: a.g.m., 274.
[121] Abdurrahman GÜZEL: a.g.m., 80-81.

girdiler yola gidiyorlar. Giderken dedi ki "Gasapbaşı çocuk" dedi "yoruluyo yorulmasın sen goçu al eline de Ayvaz'ı terkime bırak" didi. "Çocuğu terkime bırak" didi. Bırakdı çocuğu terkisine. Dedi ki "Gasapbaşı" dedi "seni allaısmarladuk" dedi. "Sürü sa Ayvaz ba" dedi. Atı üzengiledi at galkdı. Şindi çocuğu aldı gidiyo. (...)"

"Köroğlu ve Selma" adlı rivayette Köroğlu çoban kılığına girer ve dört boynuzlu kuzu göstermek bahanesiyle Ayvaz'ı atına bindirerek kaçırır.[122]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde tecrübeli, çok gezmiş bir adam olan Hoca Yakup, Köroğlu'na Urfa'da görüp âşık olduğu kasap oğlunun resmini hediye eder. Köroğlu da derhal bu gence âşık olur ve tek başına onu almaya gider. Şehrin kenarında rastgeldiği çobanla elbiselerini değiştirip kasaba gider. Kasapla oğlu Ivaz'ı, koyunları göstermek üzere şehirden dışarı çıkarır. Koyunları teslim ederken kasabın verdiği paraların sikkesini eliyle bozar ve kalp diye kabul etmez. Kasabın paraları değiştirmek için gitmesinden istifade ederek, çobandan elbiselerini ve atını alır. Ivaz'ın yanında bulunan kasabın çırağını öldürdükten sonra Ivaz'ı atın terkisine bindirip kaçar.[123]

Azerbaycan rivayetinde Âşık Cunun'dan Ayvaz'ın güzelliğini ve yiğitliğini duyan Köroğlu, onu şöyle kaçırır:

"Köroğlu çobanın elbiselerini alıp giydi, değneğini de eline alarak obaya doğru yürüdü.

Köroğlu kasap dükkânının önüne geldi. Dükkânın kapalı olduğunu gördü. Ayvaz'ın babası Kasap Ali ile meraya sürüleri kontrol etmeye gittiğini sora sora öğrendi. Köroğlu buna çok sevindi. Sürülerin yerini öğrenerek, oraya doğru gitmeye başladı. Obadan yeni çıkmıştı ki, yaşlı bir kasabın sürüden etlik koyun ayırdığını gördü. Köroğlu ilerleyerek selam verdi. Kasap selamı alarak sordu.

-Senin için ne yapabilirim?

Köroğlu dedi:

---

[122] Köroğlu ile Selma, 9-10.
[123] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 22.

-Sağol, beyim. Hayvan tüccarıyım, koyun almak istiyorum. Kasap Ali bunu işitince seslendi:

-Hey Ayvaz, buraya gel, müşteri geldi. Gel de yardım et.

Köroğlu, sürünün diğer tarafından bir oğlan geldiğini gördü, Cunun'un anlattığından beş kat daha güzeldi. Gerçekten de Nigar'a layık bir çocuktu. Ayvaz yanlarına geldi. Selamlaştıktan sonra kasap Ali Köroğlu'na sordu:

-Oğlum, sana ne kadar koyun lazım?

Köroğlu dedi;

-Bey! Ben bin tane etlik koyun alacağım.

Kasap Ali'nin dudağı uçukladı. Dedi:

-Oğul, bak bu sürü iyi etliktir. İçinde bir tane sağımlık hayvan yoktur. Al bunu öylece vereyim. Hayrını görürsün.

Köroğlu bir iki koyun elleyip, bakarak sordu:

-Peki, bunların fiyatı nedir?

Kasap Ali dedi:

-Vallahi, şimdi koyunlar biraz pahalıdır. Ama senin uzaktan geldiğin belli. Sana tanesini iki tümenden veririm.

Köroğlu dedi:

-Hayır ben o fiyata koyun alamam.

Kasap Ali ne kadar dil döktüyse de müşterisini ikna edemedi. Sonunda dedi:

-Oğul, sen söyle bakalım ne kadara alırsın?

Köroğlu dedi:

-Bey, bizim orda koyunun tanesi on tümendir. Ben senden koyunun tanesinden sekiz tümen kar edeceğim. Bu haksızlık olur. Bunu hiç bir vicdan kabul etmez. Ben tanesini beş tümene alacağım. Verirsen ver, paranı vereyim. Hayır, vermiyorsan o zaman başka birinden alacağım.

Kasap Ali, bu müşteri gökten indi diye düşündü. Dedi:

-Ne yapalım, oğul senin dediğin olsun. Hey, Ayvazsürüyü say.

Ayvaz sürüyü saydı. Köroğlu da parayı saymaya başladı. Parayı saydıktan sonra, oğlanın hakkı diye her yüz tümene on beş tümen daha verdi. Ayvaz şüpelendi. Körolu'nun boyuna posuna, bıyıklarına bakarak dedi:

-Baba!

Adım atıp zaman zaman yavaşlar,
Bu kılıkta çoban olmaz, ses olmaz.
Beş beş verir, on beş on beş bağışlar,
Bu kılıkta çoban olmaz, ses olmaz.

Kasap Ali dedi:

-A çocuk, tüccar olmayıp ne olacak? Kıyafetini görmüyor musun? Bunların memleketinde koyunun çok pahalı olduğu belli.

Ayvaz babasına şöyle cevap verdi:

Mert yiğitler gibi yolları basan,
Tüysüz kartal gibi fırsat kollayan,
Bu ya Köroğlu'dur, ya Yiğit Hasan,
Bu kılıkta çoban olmaz, ses olmaz.

Cunun geldi, Çamlıbel diyarından,
Ayvaz bülbül olup uçar gülünden,
Bir söz çıktı Telli Nigâr dilinden,
Bu kılıkta çoban olmaz,ses olmaz.

Köroğlu, Ayvaz'ın kendisini tanıdığını anladı. Bir yandan da onun, ne kadar uyanık bir çocuk olduğunu anladı. Bir taraftan da durum anlaşılır Ayvaz elden gider diye korktu. Bu nedenle Ayvaz'a dönerek dedi:

-Evlât, senin iyi bir delikanlı olduğunu anladım. Maya verip seni damızlık yapmak istedim. Daha beni eşkiyaya niye benzetiyorsun? İstemiyorsan, hiç almam. Gidip başkasından alırım.

Kasap Ali öfkelendi. Ayvaz'a dönerek dedi:

-Burası ne şiirlik, ne de âşıklık yeridir. Bırak da alış verişimizi yapalım.

Ayvaz babasına bir şey söylemeden, gidip başka bir yerde durdu.

Kısacası, Köroğlu parayı sayıp verdi, sonra Ali'ye dedi:

-Bey, benim çobanlarım, bak şu tepenin diğer tarafındalar. Şimdi yanına birini ver, yardım etsin de sürüyü tepeden geçirelim.

Kasap Ali Ayvaz'a dedi:

-Yürü misafire yardım et, koyunları tepeden aşırın!

Ayvaz hiçbir şey söylemeden sürüyü haylamaya başladı.

Köroğlu kasden yolda Ayvaz'la konuşmadı. İkisi de sessizce sürüyü tepeden aşırdılar. Ayvaz, burada gerçekten büyük bir sürü olduğunu gördü.

Köroğlu dedi:

-Yeğenim, sana zahmet ben çobana haber verene kadar sürünün önünde azıcık dur.

Bunu söyledikten sonra, hızla çobanın yanına gitti, dedi:

-Çoban kardeş, ben geldim, elbiseleri ve silahları ver!

Elbiseleri alıp giydi, silahını kuşandı, atın dizginlerini düzelterek hazırlandı; sonra çobana dönerek dedi:

-Şimdi güzel güzel beni dinle! Haberin olsun ben tüccar falan değilim. Ben Çamlıbelli koç Köroğlu'yum.

Bunu duyunca çobanın rengi soldu. Kalkmak istedi, Köroğlu onun omuzuna basarak yere oturttu, dedi:

-Gürültü koparma! Ben aradığımı buldum, bulacağımı avladım. Bana koyun falan lâzım değil. Sürünün tam yarısını sana veriyorum. Diğer yarısını da Kasap Ali'ye verirsin. Ayvaz'ı Köroğlu kaçırdı dersin.

Köroğlu bunu söyledikten sonra ata atladı. Çoban sadece bunu görebildi. Kırat ansızın gözden kayboldu.

Ayvaz duruyordu. Bir atlının yıldırım gibi geldiğini gördü. Göz açıp kapayana kadar atlı onun yanına geldi. Ayvaz başını kaldırarak baktı. Ne... atlı tüccardı.

Köroğlu dedi:

Kardır Çanlıbel'in başı,
Gidelim, a kasabın oğlu!...
Gel gidelim düşmana karşı,
Duralım, a kasabın oğlu!...

Çok bulundum kavgada, gürültüde,
Yiğit görmedim senin gibi,
Kabul et, burada sen soyda,
Bırak a kasabın oğlu...

Eceli koydum berkime,
Büründüm çoban kürküne,
Gel bin Kırat'ın terkine,
Gidelim a kasabın oğlu!

Arslanım, tilki değilim,
Korku, ürküntü bilmem,
Arap'ı, Acem'i, Türk'ü,
Kır at a kasabın oğlu!

Çoktur Köroğlu'nun yaşı,
Bir çok kavgada çekti başı,
Birlikte olalım, seninle dağı taşı,
Yaralım a kasabın oğlu!

Ayvaz durumu anladı. Fakat Köroğlu ona fırsat vermedi. Kırat'a bir kamçı vurdu. Atın burun deliklerinden alev çıktı. Dizginlerini ısırarak rüzgar gibi kanatlandı. Çamlıbel'e doğru yönelince, kartal gibi Ayvaz'ın üstüne inerek onu atın terkisine aldı.(...)"[124]

[124] Sevim GÜL: a.g.e., 118-124.

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i kaçırmaya tek başına gider. Köse ile Seytek Gırma hem Övez'in yüzünü daha çok görebilme hakkına sahip olmak hem de yolda ganimet toplamak amacıyla Göroğlu'nun yanında gitmek isterler, fakat Göroğlu'nun ganimet toplamaya değil, sadece Övez'i kaçırmaya kararlı olduğunu öğrendiklerinde bundan vazgeçerler. Göroğlu, Övez'i kaçırmak için kalender kılığına girerek Yusuf Şah'ın yanında bulunan Övez'i görmeye çalışır. Sonunda Şah, Övez'in de ısrarıyla bu kalenderin türkülerini dinlemek ister ve onu saraya çağırır. Göroğlu bu durumdan yararlanarak Övez'i kaçırır.[125] Türkmen rivâyetinin 570 numaralı el yazmasında Övez'i getirmek için ilk önce Göroğlu'nun oğulluğu Hasan'la kırk yiğidin gittiği kayıtlıdır. Onlar Bedbaht Dağı'na gidip, geri dönerler. Sonra Göroğlu'nun kendisi gider.[126] Türkmen rivâyetinin 960v, 1051 numaralı el yazmalarında Göroğlu'nun türkülerini çok beğenen Övez Can ondan kendisini Çandıbil'e götürmesini ister.[127]

"Erhasan" kolunda Göroğlu, Erem padişahtan aldığı dört boynuzlu ve altın tüylü koçu bir yere saklar. Kırda gezmekte olan Kasap ve oğlunun yanına gelerek bu koçu oğlana getirdiğini söyler. Koçun olduğu yere doğru yürürlerken Övez yorulur. Göroğlu onu kendi atına bindirir. Kasap'a koçu vererek Övez'i kaçırır.Bu sırada Göroğlu Kasap'a şunları söyler:

"Çandıbil'den arzu çekip gelmişim,
Şükür Hakk'a cemalini görmüşüm.
Bu oğlanı at üstüne almışım,
Oğul bana, koyun sana neylersin.

Çandıbil'den bura hazır gelip ben,
Evlât için Hakk'a boyun eğip ben,
Ruhsatı pirlerimden alıp ben,
Oğul bana, koyun sana neylersin.

---

[125] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 179-193.
[126] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 421.
[127] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 431.

Kasap Paşa işit sözün dürüstün,
Ben Göroğlu, Kürt oyununu görürsün,
Çandıbil'den baksan oğlun alırsın,
Oğul bana, koyun sana neylersin."[128]

Kırım Tatarı Cafer Bekirov'un derlediği rivayette Köroğlu'na Ayvaz'ı nasıl kaçıracağını Bolu yaylasında çadır kurmuş olan bey söyler. Buna göre Köroğlu çoban kılığına girer ve dört boynuzlu koç göstermek bahanesiyle Ayvaz'ı kaçırır.[129]

Uygur rivayetinde Havaz'ı kaçırmaya Hesenhan başkanlığında yirmi bin yiğit gider, fakat bunlar Hunhar Şahtan korkup geri döner. Bunun üzerine Köroğlu, tek başına Gürcistan'a gider. Yolda Hızır Aleyhisselâm ile karşılaşır. Köroğlu, Hızır Aleyhisselâm'ın sözüne uyarak Kanber Dede kılığına girer. Kanber, Havaz'ın dayısıdır. Havaz'ın annesi Gülayım, aslen Türkmendir ve kendi yurdundan ayrılalı, ağabeyi Kanber'i görmeyeli kırk yıl geçmiştir. Köroğlu, Hızır Aleyhisselâm'ın söyledikleri doğrultusunda Bedbaht dağındaki ak sakallı dededen dört yüz koyunu zorla alır. Bu çoban Havaz'a âşık olduğu için Köroğlu'na sürüsünü vermek istemez. Köroğlu onu bağlayıp yola devam eder. Gürcistan'da Kasap'a kendisini Kamber olarak tanıtır. Havaz'a dört yüz kara kuzu getirdiğini söyler. Hep birlikte kuzuların bırakıldığı yere gelirler. Köroğlu, burada Havaz'ı kaçırır.[130]

Özbek rivayetinde Hazreti İlyas, Köroğlu'na Hunhar Padişahla vuruşup Avaz'ı alıp dönemeyeceğini söyler. Avaz gibi bir çocuğu alıp gitmesinin haddi olmadığını , padişahların da hileleri olduğunu söyleyip yol gösterir. Bedbaht dağdan aşmasını, Kemik Çal adlı çobanın yanına gitmesini söyler. Yavaşça gidip Kemik Çal'ı bağlayıp 2 bin koyun seçip Hunhar elde pazara sürmesini, Bolduruk Kasap'ın koyunlara müşteri olacağını söyleyip o zaman adının Konğırbay, ablasının adının Gülayım olduğunu söylemesini

---

[128] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 197.
[129] Melek ŞOLPAN: a.g.e., 65.
[130] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 70-132.

tembihler. Böylece Bulduruk Kasap'ın kendisine sahip çıkacağını , Avaz'ı kolayca alıp döneceğini söyler. Köroğlu, Hazreti İlyas'ın söylediklerini aynen yapar ve Avaz'ı kara baş bir kuzu göstermek bahanesiyle kandırır.[131]

d. AYVAZ'IN KAÇIRILIRKEN SÖYLEDİKLERİ:

Köroğlu tarafından kaçırılarak Çamlıbel'e götürülmek üzere olan Ayvaz, anne ve babasını Köroğlu'ya karşı uyaran, kaçırıldığını haber veren veya ailesiyle vedalaştığını belirten türküler söyler. Bu türküleri söylerken de ağlamaktadır.

Türkmen rivayetinde Övez, kendini çoban olarak tanıtan Göroğlu tarafından kaçırılırken ağlayarak şunları söyler:

"Çoban ağa, alıp geldin bu yana,
Koyun ile kul dediğin doğru mu?
Yalan deyip düşman olma Hüda'ya
Koyun ile kul dediğin doğru mu?

Dost olup düşmanlık etme arada,
Yaşın uzun olsun, ömrün ziyade,
Bu gece götürüp kaçtın piyade,
Koyun ile kul dediğin doğru mu?

'Kalk Övez.' diye on adam öldürdün,
Mertliğini Yusuf Şah'a bildirdin,
O kalenin kapısını sindirdin,
Koyun ile kul dediğin doğru mu?

Çoban ağa, beni aldın da gittin,
Görmedik, bilmedik yerlere yettin,

[131] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 360, 370

Han Övez'i bugün divane ettin,
Koyun ile kul dediğin doğru mu?

Bu sözü söyledikten sonra Göroğlu: 'Övez Can, üzülme, ağlama, doğrudur.' diye sözle oyalıyor.(...)"[132]

474v numaralı el yazmada bu türküde bulunmayan bir dörtlük daha kayıtlıdır:

Çoban ağa, çıktın sonsuz çöllere,
Kanlı yaşlar alıp kara gözlere,
Kervanın yok, çıktın uzak yollara,
Koyun ile kul dediğin doğru mu?

Bu el yazmada Çoban (Göroğlu) Övez'i kaçırıp, Buldur Kasap'ın evine gelir. Övez'in annesinin evinde bir gece kalırlar. Övez gece rüya görür. Ertesi gün gördüğü düşünü annesine söyler:

"Anne, ben bir olay gördüm,
Ben garçgayım ele düştüm.
Silkinip yerimden kalktım,
Ben garçgayım ele düştüm.

Bilmem yapacağım işi,
Gözden aktırıp yaşımı,
İhtiva gördüm düşümü,
Bir garçgayım ele düştüm.

Bir çoban aldı da geldi,
Gelip beni yola saldı,
Malın hesabını al, dedi,

[132] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c:1, 195.

Ben garçgayım ele düştüm.

Övez Can der, hayran oldum,
Hazan vurmuş gül teg soldum,
Çobanla buraya geldim,
Bülbülüm tuzağa düştüm.

Ama bu gazeli söyledikten sonra, Övez'in annesi küfür etti: 'Hey herifin oğlu, bundan da bir söz mü olur? Tuzağa düştüm, tuzağa düştüm. Kalk, malın hesabını al git de!' dedi. Övez Can çaresi yok, mecbur kalkıp gidiverdi çobanla."[133]

Asıl metinde çoban kılığındaki adamın Göroğlu olduğunu ve kendisini Çandıbil'e götürdüğünü anlayan Övez ağlayarak şunları söyler:

Veyennam'dan çıkıp Tebriz yurduna,
Senin ile hiç gidemem Göroğlu,
Allah koydu, cüdalığın cebrine,
Senin ile hiç gidemem Göroğlu.

Dikilmiş tuğundan bir haber alıp,
Hazanın yelinden sararıp solup,
Yabancı yurtlarda dilim bağlanıp,
Senin ile hiç gidemem Göroğlu.

Bütün melanetin başa getirme,
Bir şöhretli işin benden bitirme,
Yalnız bir yiğidin izin yitirme,
Senin ile hiç gidemem Göroğlu.

---

[133] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 433-435.

Övez söyler, Haydar Kezzar'dan olsan,
İskender, Cemşit teg yeryüzün alsan,
Çandıbil Tebriz'i mülk yerim kılsan,
O zaman da hiç gidemem Göroğlu."[134]

Göroğlu Övez'e kendini tanıtınca, o "Senin ile hiç gidemem Göroğu" türküsünü söyler. Bu türküdeki iki dörtlük 680 numaralı el yazmada bulunmamaktadır.

Duymadık, görmedik yerlere gelip,
Her çıkan kapıda boynumu büküp,
Çandıbil yurdunda yabancı olup,
Ölsem bile hiç gidemem, Keroğlu!

Dağların başından ayrılmaz duman,
Münkirin gönlünden gitmezmiş güman,
Diri ayrılmaklık ölümden yaman,
Ölsem bile hiç gidemem, Keroğlu![135]

1051, 960v numaralı el yazmalarda Övez, Göroğlu'na durumunu şu sözlerle anlatır:

"Gafil yattığımda geldin yanıma,
Ne sebepten düştün böyle yollara?
Acımaz mısın sen şirin canıma,
Ağa can, kulak ver arzı-hâllere!

Bir atam var idi, bir vakit öldü,
Annem de izimde ağlayıp kaldı,
Şimdi bildim, mülküm virane oldu,
Ağa can, kulak ver arzı-hâllere!

[134] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 209.
[135] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 437.

Yalnız yiğit bu dünyaya gelmesin,
Gelse bile benim gibi olmasın,
Akrabasız kızıl yüzü solmasın,
Yalnız yiğidim yalancı dünyada.

Övez söyler kurban olsun bu canım,
Kulak verip işit, aziz mihmanım,
Bir zaman kovlasan çıkar bu canım,
Ağa can, kulak ver arzı-hâllere!"[136]

Uygur rivayetinde, Havaz Han kaçırılırken arkasına bakıp ağlayarak yurduyla vedalaşır:

"Aldımda körüner Bedbahtnın yolu
Kançe künlük yol iken bilmeymen çölü,
Aman bolğan kayta seni körünçe,
Oynap ösken ana yurtumnun ili.

Erlik saldı bu başımga hicranı,
Kim körüptü ejdiharnın zehrini,
Aman bolgan Gürcistannın şehri,
Kandak untuyu ana yurtnun mihrini.

Aman bolgan yene kaytıp kelinçe,
Ak süt bergen ayım hoşkal körünçe.
Veyran könlüm bügün kaynar özünce,
İsen bolsak körüşermiz ölünçe (...)"[137]

---

[136] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 437.
[137] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 127-128.

Özbek rivayetinin *"Avazhan"* kolunda Avaz, Hunhar'dan ayrılıp Köroğlu ile Çembil'e giderken ağlayarak şunları söyler:

"İşte çölde dolup kalmış leş şimdi,
Kılıç kaldırıp yuvarlayan baş şimdi.
Gider oldum Göroğlu'nun şehrine,
Bulduruk Kasap, babacığım, hoşça kalın.
Misafir olup Avaz yaşını döker,
Avazcan yiğittir, endamın büker.
Helalleşmeden, anne sizden ayrıldım,
Ak süt veren, anneciğim, eyvallah!

Ölüp gitsem garip olur mezarım,
Hey dersem silinir yürekten derdim.
Felek hey, felek hey,
Koklaşmadan kendim sizden ayrıldım.

Sağ olun, Balayım gibi ciğerim,
Sağ olun, Danagül gibi gamım (...)"[138]

e. KAÇIRILIRKEN AĞLAYAN AYVAZ'I AVUTMAK İÇİN KÖROĞLU'NUN SÖYLEDİKLERİ:

Köroğlu, Ayvaz'ı avutmak için ona Çamlıbel'in güzelliklerini, oradaki insanların Ayvaz'a olan sevgilerini anlatır. Ayvaz'ın Çamlıbel'de han olacağını ve eskisinden daha mutlu bir hayat yaşayacağını ifade eden, teselli verici şiirler söyler.

Köroğlu'nun Paris rivayetinde şu mısralar bulunmaktadır:

[138] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 1086.

"Seni gördüm ürek taptı teselli
Sen oğul ben ata bülsün Tekeli
Adum koç Köroğlu Urumda belli
Seri turna tellim Ivaz ağlama."[139]

Antep rivayetinde:

Yoluna baş koyup kurban olduğum
Başı telli gözel çocuk ağlama
Göğde arayıp da yerde bulduğum
Başı telli gözel çocuk ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.

Ayvaz oğlum, senin ile olalım
Gam dağıdıp oynayalım gülelim
Birlikde içelim, sazlar dövelim
Başı telli gözel çocuk ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.

Duman duman olur Çamlıbel dağı
Birlikde gezeriz bakcayı bağı
Ayvaz, oldun sen de Çamlıbel beyi
Çamlıbel'in beyi oldun ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.

Ayvaz sensin beni yavaş yürüden
Yüreğimi yaka yaka eriden
Artık yardım gelmez sana geriden
Başı telli gözel çocuk ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.

---

[139] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, Doktora Tezi, (İstanbul, 1931), 100. Annagulı NURMEMMET'ten naklen, XLV.

Seni al'gidem şu dağlardan dışarı
Orda yidireyim balı şekeri
Sensin Köroğlu'nun siftah şikârı
Başı telli gözel çocuk ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.[140]

Trabzon rivayetinde:

"At üzerinde Ayvaz sana saruluram
Ağlama Ayvaz'ım da baban sana darulur
Başı Bağdad Şam'i be Ayvaz ağlama
Yüz iki seveyli Ayvaz ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme."

Çocuk ağlıyo. Aldı bi daha:

"At üzerinde Ayvaz sana saruluram
Ağlama Ayvaz'um baban sana darulur
Başı Bağdat Şam'i Ayvaz ağlama
Yüzü çifte benli Ayvaz ağlama
Ağlama Ayvaz'um sana yazukdur
Bir guzum var orada sana ilayıkdur
Başı Bağdat Şam'i Ayvaz ağlama
Ağlayıp da beni yoldan eyleme."[141]

***

"Ben bir Türkmen idim geldim yabandan
Haberini aldım ben bir çobandan
Beşyüz koyun verdim aldım babandan

[140] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 68.
[141] Abdurrahman GÜZEL: a.g.m., 81.

Alnı top başı tel yeşil ağlama

Vardım gördüm kumru gibi oturur
Ak elini kınalara batırır
Kırat bizim ikimizi götürür
Başı turna telli Ayvaz ağlama

Geç gidelim harmandan yokarı
Akar leblerinin balı şekeri
Çökerse Ayvaz kahrın çökeri
Alnı top kâkülü yeşil ağlama

Gel Ayvazım bu dağlara gidelim
Bile ağlayalım bile gülelim
. . . . nehrinden murad alalım
Başı telli turnam Ayvaz ağlama

Geç gidelim harmandan beriye
Yüreğimde yağ komayıp eriye
Şimdi anan baban gelir geriye
Başı telli turnam Ayaz ağlama"[142]

"Köroğlu ile Selma" adlı rivayette Köroğlu'nun kendisine bir fenalık yapacağından korkarak ağlamaya başlayan Ayvaz'a Köroğlu şu türküyü söyler:

At üstünde Ayvaz bana sarılır,
Baban duysa, o da sana darılır,
Biraz sonra, Çamlıbel'e varılır,
Başı, Bağdat şallı Ayvaz ağlama!

[142] Cahit ÖZTELLİ : a.g.m., 2165.

Gökten uçan kuşun yemi darıdır,
Tatlı balı bize veren arıdır,
Ayvazın, giydiği çizme sarıdır,
Başı, Bağdat şallı Ayvaz ağlama!

Behey Ayvaz, çok ağlama yazıktır,
Kır atımın bağlandığı kazıktır,
Çamlıbel'de yediğimiz azıktır,
Başı, Bağdat şallı Ayvaz ağlama!

Senin baban büyük Kasapbaşıdır,
Daim yedikleri yoğurt aşıdır,
Parmağında yüzük elmas taşıdır,
Başı, Bağdat şallı Ayvaz ağlama!

Bugün için besledi atan seni,
Hiç üzülme sakın, sen dinle beni,
At üstünde şahlan göreyim seni,
Başı, Bağdat şallı Ayvaz ağlama!

Aynı rivayette peşlerine düşen Timurlenk oğlu Kenan'dan korkan Ayvaz ağlamaya devam edince Köroğlu ona şunları söyler:

Kenan'dan korkma ey oğlum Ayvaz,
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.
Kenan sana, bil ki hiçbir şey yapmaz,
Ağlayıp da beni yoldan eyleme.

Kenan kimdir, bize bir şey edemez,
Dev olsa da gücü bana yetemez,

Ona ben dur, desem geçip gidemez,
Ağlayıp da beni yoldan eyleme..[143]

Aynı rivayette Kenan'ın ardından gelen Üsküdar Paşasını ve onun askerlerini gören Ayvaz tekrar ağlamaya başlar. Köroğlu, ağladığını görünce onu cesaretlendirmek için şu türküyü söyler:

Ayvaz'ın kalpağı, samur deriden
Ayvaz'ın kederi yürek eriden
Sen inanma gelir paşa geriden
Başı Bağdat şallı Ayvaz ağlama,
Ağlayıp da beni yoldan eyleme!...

Çamlıbel'dir, bizim doğru yolumuz,
Dost ile doludur sağ ve solumuz,
Kim gelirse, o bükemez kolumuz,
Başı Bağdat şallı Ayvaz ağlama,
Ağlayıp da bizi yoldan eyleme!...

Köroğlu'nun söylediği bu türkü, Ayvaz'ı yatıştırır.[144]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, sürekli ağlayan ve sürünün nerede olduğunu soran Övez'e kendini tanıtır:

"Ey yârenler, Müslümanlar,
Ağlama Övez, ağlama.
Cefa çekti, aziz canlar,
Ağlama Övez, ağlama.

Han değil ben, bey değil ben,

[143] Köroğlu ve Selma, 11-12.
[144] Köroğlu ve Selma, 14-15.

Sana kıyar can değil ben,
Anan atan ben değil ben,
Ağlama kuzum, ağlama.

Ala dağdan aşırır ben,
Dal sinemde saklarım ben,
Deden gelse veririm ben,
Ağlama Övez, ağlama.

Ağlatır ben, güldürür ben,
Mertliğimi bildirir ben,
Kahrım gelse öldürür ben,
Ağlama Övez, ağlama.

Buraya nasıl yer derler,
Küffarın etin yerler,
Bize Göroğlu derler,
Ağlama didem, ağlama." [145]

Ağlamayı bir türlü bırakmayan Övez'le Göroğlu arasında şu diyalog geçer:

"-Hani Övez Can, ağlamayacağım diyordun?

-Hey, ağa, benim ağladığımı ayıp görme. Dokuz kapılı şehri kendim soruyordum. Ondan ayrılıp geliyorum. Ak süt emziren annemden ayrılıp geliyorum. Kavim, kardeşten; il, halktan; yâr, dosttan ırak düşüp geliyorum. Ben ağlamayayayım da kim ağlasın.

-Övez Can, ağlamak ayıp olur. Senden de evvel ayrılık çeken insanlar çoktur.

---

[145] Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 207.

-Doğrudur ağa. Hep yetim oğlanlar, fukaralar ayrılık çekmiştir. Benim gibi saf oğlan ayrılık çekmemiştir.

-Övez Can, sen bencillik ettin. Kendini düşündün. Ben sana Adem'den Hatam'a kadar ayrılık çeken adamlardan haber vereyim. Kendince var mı, yok mu?

Övez Can'a bakıp ayrılık çeken adamlardan haber veren beş kelime söz söyler oldu:

İki aziz yaratılmış, nur dolup,
Buğday yiyip Behişt'ten ayrılmadı mı?
Üç yüz yıl arayıp divane olup,
Adem o Havva'dan ayrılmadı mı?

İnsanoğlu Hac olmuştur, baş ile,
Yüz yıkadı, gözden akan yaş ile,
Habil vurdu o Kabil'e taş ile,
Ağa kardeşinden ayrılmadı mı?

İbrahim Peygamber dünyaya geldi,
Arzu, pişman ile Hacer'i aldı,
Müslüman olanlar, gemiye bindi,
Nuh, öz oğlundan ayrılmadı mı?

O Hak'ın, Tevrat'ı okuyan Musa,
Zamanında yoktur, onlar teg resa,
Bibi Meryem oğlu Hazret-i İsa,
Kaçıp küffarlardan ayrılmadı mı?

Peygamber âleme padişah oldu,
Zebur ile halka nasihat kıldı,
Bir gün de kendine bencillik geldi,

Davut, kırk oğlundan ayrılmadı mı?

Davut öldü, evlâdına yer kaldı,
Hüdasından ona bir yüzük geldi,
Nurdan olan yüzüğünü dev aldı,
Süleyman, tahtından ayrılmadı mı?

Yakup, ağlap ayrılmıştır gözünden,
Hiç fayda bulmadı kendi sözünden,
Arzı, Gammar'ından güler yüzünden,
Yusuf, Züleyha'dan ayrılmadı mı?

Dört peygamber, göz yaşını dökerler,
Şeyhler sofusundan, şahlar askerden,
Papağan dilinden, arı balından,
Bülbül, gülistandan ayrılmadı mı?

Göroğlu Bey talim al sen üstattan,
Yahşı, yaman herkes geçer Sırat'tan,
Leyli Mecnun'undan, Şirin Ferhat'tan,
Vamık Uzra'sından ayrılmadı mı?

Bu sözü söyledikten sonra Övez:

-Hey ağa, bu söylediklerinin hepsi gerçek mi? dedi.

-Hepsi gerçektir, Övez Can. Bizde hiç iki söz olmaz.

Övez Can, içinden düşünüyor: "Sende iki söz olmuyor ise nerede koyun çobanı?" diyor.

-Ağa, bu söylediklerinn hepsi doğruysa benim ağlayarak gelmem abestir.(...)"[146]

[146] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 213-215.

Göroğlu, Mustafa Beyi yenik düşürüp geldiğinde, Övez Göroğlu'nu sarı yayın okuyla vurup öldürüyor. 'Övez Can Köroğlu'yu sarı yayın okuna diziverdi. Biri noksan kırk ok attı, değmedi. En sonunda bir oku zar-ı zar olup attı, Köroğlu'nun iki kaşının ortasından girdi, ensesinden delip çıktı. Köroğlu dirilip Övez Canın yanına geldi ve bu türküyü söyledi:

Ey yârenler, Müslümanlar,
Meğer aklın şaştı Övez.
Kırk ok kısmet ettin bana,
Tamam dıştan geçti Övez.

Yükün nehirden geçirdi,
Bir merdin işin bitirdi.
Seni nasibin getirdi,
Şimdi yurdun daşdır Övez.

Ağlama bağrım ezildi,
Gamın sazları dizildi,
Yıkıldı, ordu bozuldu,
İki gözün yaştır Övez.

Bey oğlu meydana girse,
Düşmanına doğru dursa,
Senin okun keymir olsa,
Benim canım taştır Övez.

Köroğlu yolunu gözler,
Daima düşmanın izler,
Kahrederek sonra söyler,
Şimdi yurdun daşdır Övez." [147]

[147] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 439-441.

1051 numaralı el yazmada Göroğlu gelince Övez kendine bir ev ayarlıyor:

"Görövli'nin geldiğini görüp, bir kilo gibi, iki kilo gibi tuğlaları Görövli'ne doğru atmaya başladı. Görövli söylüyor:

-Ey Övez can, bu ne düşmanlık?

-Ey ağa, seninle gitmeyeceğimden kaynaklanan düşmanlık."[148]

"Erhasan" kolunda Göroğlu annesinden babasından ayrıldığı için ağlayan Övez'e şunları söyler:

Karşı gelsen ata-anandan ayrıldın,
Ağlama can yavrum ben de neyleyim.
Baban görse yüreklere zar eyler,
Ağlama can yavrum ben de neyleyim.

Çandıbil'in koşucuları derinden,
Yüreğim bağlayıp çıktım ilimden,
Baban gelir ordu yığıp izinden,
Ağlama can yavrum ben de neyleyim.

Ağlama can Övez'im sana barktı,
Ben atımı bağladığım kazıktı,
Evde bir kuzum var sana lâyıktı,
Ağlama can yavrum ben de neyleyim.

Atan seni benim için sakladı,
Beline gevherden kuşak bağladı,
Koç Göroğlu senin için ağladı,
Ağlama can yavrum ben de neyleyim."[149]

---

[148] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 441.

f. AYVAZ'I KAÇIRAN KÖROĞLU'NUN PEŞİNE DÜŞENLER

Ayvaz'ı kaçıran Köroğlu'nun peşine padişah, sadrazam veya paşa tarafından askerler gönderilir. Bu durum Ayvaz'ın zengin ve önemli bir aileden geldiğini gösterir. Birçok rivayette ülkenin en iyi pehlivanlarından olan Reyhan Arap, Hoylu veya Timurlenk oğlu Kenan Köroğlu'nu yakalar, fakat Köroğlu onları kendi tarafında savaşmaya ikna eder.

Kunoş rivâyetinde Kasapbaşı, Paşa kapısına varır. Paşa, Timurlenk oğlu Kenan'ı gönderir. Paşa ve Kasapbaşı da ardı sıra 500 askerle gider. Köroğlu, Timurlenk oğlu Kenan'a "Arap oğlu" diye seslenir. Köroğlu onu ikna eder, sonra koçaklarına katar.[150]

Cevat Alparslan'ın kitabında yer alan rivayette, Sadrazamın (Paşa'nın) seçme bir kıtası ve Hoylu Bey, Köroğlu'nun peşine düşer. Köroğlu, Hoylu'yu ikna eder. Hoylu, kıtasını kandırmak için Köroğlu'na ellerini bağlatır.[151]

Behçet Mahir rivayetinde Köroğlu'nun peşine Sultan Murat tarafından Kenanlı Köse (Demirlenk Köse Kenan) gönderilir. Köroğlu onu ikna eder ve koçaklarına katar.[152]

Antep rivayetinde Ayvaz'ı kaçıran Köroğlu'nun peşine Ayvaz'ın arkadaşları tarafından Irahan Arap gönderilir. Irahan Arap, Ayvaz'ın teyzesinin oğludur. Arkasından gelen Irahan Arab'ı gören Köroğlu ona şunları söyler:

Garşıdan Arap göründü
Zannetdim belim gırıldı
Gır at altımda yoruldu
Medet Irahan Arap medet

---

[149] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 197-199.
[150] Wilhelm RADLOFF, İgnaz KUNOS: a.g.e., 33.
[151] Cevat ALPARSLAN: Aşık Dertli, Aşık Figani ve Köroğlu, (Ankara: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfi, 1995), 133.
[152] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: a.g.e., 50

Ördek uçmasın gölünden
Ceren geçmesin çölünden
Alma Ayvaz'ı elimden
Medet Irahan Arap medet.

Ata binersin eyersiz
Aslan dutarsın yularsız
Goyma Çamlıbel'i ıssız
Medet Irahan Arap medet.

Gel Arap gardaş olalım
Gılıncı gına goyalım
Hançere el vurmayalım
Medet Irahan Arap medet.

Seyrettim gaşı kemanı
Göynümden atdım gümanı
Köroğlu etdi amanı
Medet Irahan Arap medet.

Irahan Arap, Ayvaz'ı kaçıranın Kürdoğlu değil yıllar önce canını bağışlayan Köroğlu olduğunu anlayınca ondan özür diler ve Köroğlu'ya engel olmaz[153]

İstanbul (1) rivayetinde Kasap, Üsküdar'da oturan İstanbul kumandanı Hasan Paşa'ya çıkar. Paşa, askere ve başı bozuğa karşı tutulan Reyhan Arap (İreyhan Arap)'ı çağırtır. Yirmi tabur asker arkasından gelir. Köroğlu Reyhan Arap'ı ikna eder, taburu kandırmak için ellerini bağlar sonra koçaklarına katar. [154]

---

[153] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 64-66.
[154] Cemal ANADOL: a.g.e., 204. Bu rivâyet Şükrü ELÇİN tarafından derlenmiştir.

İstanbul (2) rivayetinde Timurlenk oğlu Kenan'ı Köroğlu'nun peşinden gönderirler. Köroğlu, Kenan'a yalvarır, onu ikna eder, ellerini bağlar, hendeğe atar, sonra koçaklarına katar.[155]

Köroğlu ve Selma adlı rivayette Ayvaz'ı kaçıran Köroğlu'nun peşine İstanbul paşası tarafından Timurlenk oğlu Kenan gönderilir. Kenan, Timurlenk'in torunlarından çok bahadır bir yiğittir. Her tarafta "Timurlenk oğlu" diye şöhret almıştır. Ona Arap oğlu diyenler de vardır.[156]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayete göre Köroğlu'nun peşine Ayvaz'ın dayısı Köse Kenan (Reyhan Arap) düşer ve Çamlıbel'e yakın bir yerde onlara yetişir. Köse Kenan, yiğenini kaçıranın Köroğlu olduğunu öğrenince, ondan af diler. Köroğlu Çamlıbel'e döner; yirmi gün sonra da Köse Kenan 40 atlısıyla Köroğlu'na iltihak eder.[157]

Hemit Elizâde'nin derlediği Azerî rivayetinin *"Köroğlu'nun Türkmen Seferi"* kolunda Ayvaz'ı kaçıran Köroğlu arkasından gelen Kasap'ı ikna eder. Kasap hiç kimseye şikâyet etmez.[158]

Azerbaycan rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı atın terkisine alıp yola çıkmak üzereyken Kasap Ali ona şunları söyler:

Acem oğlu, yiğit çoban,
Ayvaz'ı sana vermem.
Ayvazsız kalbim kan ağlar,
Ayvaz'ı sana vermem.

Ayvaz yiğitlerin gözü,
Bırak gelsin, dinle sözü,
Ellisi, altmışı, yüzü,
Ayvaz'ı sana vermem.

Sirene çekmemiş dağı,

[155] Cemal ANADOL: a.g.e., 229.
[156] Köroğlu ve Selma, 10.
[157] Doğan KAYA: a.g.m., 318.
[158] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 51-52.

Çek git burdan kanlı düşman,
Bu gözümün ateşli zamanı,
Ayvaz'ı sana vermem.

Bütün varlıklar toplansa,
Bu oğula olan sevdam dağılmaz,
Böyle bir oğula da kimse kıyamaz,
Ayvaz'ı sana vermem.

Kasap Ali kılınç çalar,
Düşmandan öcünü alır,
Başın gider, leşin kalır,
Ayvaz'ı sana vermem.

Köroğlu Kasap'a şöyle cevap verdi:

Canım kasap, gözüm kasap,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.
Boşa gitmesin sözüm kasap,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.

Ayvaz diye Nigâr ağlar,
Göğsünü çapraz dağlar,
Götürmezsem kara bağlar,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.

Ayvaz'ın karadır kaşı,
Benimle yapma genç savaşı,
Yiğitlerin olur başı,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.

Korkarlar benden paşalar,
Hükümdarlar çeker "hâşâ"lar,
Türkmende erler baş olur,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.

Köroğlu'yum ben, alırım,
Kıyamet olur koparım,
Razı olmazsan zorla götürürüm,
Bırak götüreyim ben Ayvaz'ı.

Köroğlu sazla söylediklerini sözle de söyledi:

-Kasap, ben hükümdara, paşalara kan kusturan Köroğlu'yum. Benim çocuğum yoktur. Ayvaz'ı kendime evlât, yedi bin yedi yüz yetmiş adama da komutan yapmak için götürüyorum. Ben buraya gelirken söz verdim. Sen de beni düşmanlarıma karşı mahçup etme. Ayvaz'ı benim elimden alma. Bırak götüreyim, senden iyi bakmazsam, yaşamak bana haram olsun. Ne zaman görmek istersen, o yine senin oğlundur, o da, ben de.

Kasap Ali bu adam böyle iyi niyetli, onun kalbini kırmak insanlığa sığmaz diye düşündü. O, Köroğlu'nun yanında olursa ben de yücelirim, sözüm geçer. İsteyince gider görürüm. Bu sebeple dedi:

-Köroğlu, kalbini kırıp Ayvaz'ı senden almayacağım. Al götür, ama ona iyi bak.

Köroğlu dedi:

-İçin rahat olsun, ben senden iyi baba olacağım. Sürüden beş yüz koyun ayırıp götür. Beş yüz tanesini de çobana veriyorum.

Köroğlu ve Ayvaz yeniden tokalaşıp öpüşerek ayrıldılar. Ali Teke-Türkmen'e, Köroğlu ile Ayvaz da Çamlıbel'e doğru yola çıktılar.

Köroğlu Çamlıbel'e doğru gidedursun, biz şimdi Arap Reyhan'dan söz edelim.

Arap Reyhan Türkmen beylerindendi. Çok yiğit bir adamdı. Buralarda şimdiye kadar onun sözünden çıkan olmamıştı. Köroğlu ile Ayvaz Kasap

Ali'nin yanından yeni ayrılmışlardı ki, Arap Reyhan, yanında yüz atlısıyla birlikte geldi.

Kasap Ali'ye sordu:

-Onlar kimdi öyle?

Ali dedi:

-Köroğluydu, Ayvaz'ı alıp götürdü.

Arap Reyhan haykırdı:

-Nasıl Köroğlu'ydu? Yani nasıl Ayvaz'ı götürdü? Sen ne söylüyorsun? Başına atlıları toplamadı ki, niye verdin?

Kasap Ali dedi:

-Nasıl vermeseydim? Eğer benim gücüm Köroğlu'na yetseydi kasap olur muydum? Ben de senin gibi pehlivan olurdum. Senin gücün yetmezse, benimki nasıl yetsin?

Bu söz Arap Reyhan'ı sinirlendirdi. Ayvaz biraz büyüyünce, onu birliğine katmak fikrindeydi. Bu konuyu kasap Ali'ye defalarca söylemişti. Ama Ali'nin Arap Reyhan'la arası iyi değildi. Kişiliği hoşuna gitmiyordu. Ancak bir şey söyleyemiyordu. Şimdi bu nedenle kasten böyle konuşup onu kızdırıyordu. Bir taraftan Kasap Ali'nin sözleri bir taraftan Ayvaz'ın elden gitmesi, bir taraftan da Köroğlu'nun Çamlıbel'den gelerek Teke-Türkmen'de böyle bir şey yapması Arap Reyhan'a çok ağır geldi. Adamlarına emir vererek Köroğlu'nun peşine düştü.(...)"[159]

Türkmen rivayetinde Övez'i kaçıran Göroğlu'nun peşine Yusuf Şah tarafından, Mustafa Bey ve Len vezir gönderilir. Yusuf Şah, Övez'in kaçıran kalender kılığındaki Göroğlu'nu tanımamıştır. Övez'i kimin kaçırdığını öğrenmek için falcılara, müneccimlere başvurur. Kalenderin aslında Göroğlu olduğunu öğrenir. "Padişah gazaba gelip hemen veziri bin atlıya baş yapıp gönderdi. Onun gerisinden de Mustafa Beyin hazırlığını yapıverdi. Büyük küçük top, ayaklı tüfek ve başka tüfek silahlarla bu da kovup gidiversin." Göroğlu, arkasından gelen askerlerle tek başına mücadele eder. Birçok

[159] Sevim GÜL: a.g.e., 124-128.

asker ölür, Len Vezir de korkusundan kaçar.[160] Türkmen rivâyetinin 474 numaralı el yazmasında Övez'i öpmek istediği için saraydan kovduğu Hemdem vezir intikam almak için Çandıbil'e gidince, Yusuf Şah Göroğlu'nun Övez'i isteyip geleceğinden endişelenir.

"Falcılarını toplayıp, Göroğlu'nun ne zaman geleceğini öğrenmek istiyor. O zaman bir ihtiyar kadın onun ne zaman geleceğini söylüyor. Ona bir arka dolusu ipek veriyorlar. Yusuf Şah Göroğlu'yu yakalayıp getirmeyi halkına emrediyor: 'Birisi Göroğlu Türkmen'i görüp yakalamazsa, başı ölümlü, malı talanlı olur. Birisi Göroğlu Türkmen'i görüp öldürerek yakalarsa, boyuna eşit altın vereceğim. Yakalayıp, elini sırtına bağlayıp gelirse, padişahlığımın yarısını vereceğim.' Zindana girip zindandaki adamları da serbest bıraktı: 'Göroğlu Türkmen'i görürseniz yakalayın.' diye. İki bekçisine emretti: 'Meydana çıkıp ark kazana, yer işleyene, su tutana, ot toplayana, odun toplayana, koyun bakana, deve bakana, inek bakana, eşek bakana, oğlan uşağa 'Göroğlu Türkmeni görürsen, yakala' diye söyle!' dedi."[161]

"Erhasan" kolunda Göroğlu'nun peşine padişah tarafından Kengan gönderilir. Kengan, önceden şöhretini işittiği Göroğlu'yu padişahın askerlerinden kurtarmak için elini bağlatır. Askerler Kengan'ı o halde görünce geri dönerler. Daha sonra Kengan Çandıbil'e gidip Göroğlu'nun yiğitleri arasına katılır.[162]

Uygur rivayetinde Havaz'ı kaçıran Köroğlu'nun peşine Hunhar Şahın askerleri düşer. Köroğlu, pirlerin yardımıyla askerlerden kurtulur.[163]

Özbek rivayetinde Köroğlu, Bulduruk Kasap'a Hunharşah'a giderek olanları anlatıp asker getirmesini üç gün onları bekleyeceğini söyler. Köroğlu'nun Avaz'ı alıp hemen gitme imkânı vardır. Fakat o mert, cesur bir insandır ve namertler gibi kaçmayarak, kalıp bir orduya karşı mücadele edecektir. Bolduruk Kasap oğlu için ağlayarak Hunhar'a gider. Munsık

---

[160] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 215-217.
[161] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 423.
[162] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 199.
[163] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 121

Padişah'a ağlayarak olanları anlatır. Padişahın aklı başından gider. Saçlarını yolar. Hemen asker toplayıp şehirden çıkar.[164]

g. KÖROĞLU TARAFINDAN KAÇIRILDIĞINDA AYVAZ'IN YAŞI

Köroğlu Destanı'nın bütün Doğu ve Batı rivayetlerinde Ayvaz, çocuk yaştayken kaçırılır. Bu sırada Köroğlu ise orta yaşlarını geçmiş, hatta yaşlanmış olarak tasvir edilir.

Köroğlu tarafından kaçırıldığında Ayvaz, Behçet Mahir rivayetine göre on dört[165](Bu sırada Köroğlu, yaklaşık kırk iki yaşındadır), on iki[166] veya yedi[167] ; Elâziz rivayeti(1)ne göre yaklaşık on üç[168] yaşlarındadır. Köroğlu ve Selma hikâyesine göre de Ayvaz, kaçırıldığında on dört on beş yaşlarında bir çocuktur.[169] Azerbaycan rivayetine göre Ayvaz, kaçırıldığında on beş yaşındadır; çünkü bu rivayetin *"Turna Teli"* kolunda Köroğlu, Ayvaz'a şunları söyler:

"(...)Ayvaz'ım on beş yaşında,
Kudret kalemi kaşında,
Turna teli var başında,
Bu gelen Ayvaz'dır.(...)"[170]

Türkmen rivayetine göre Övez kaçırıldığı sırada on üçünden on dördüne adım atmaktadır. Hızır Aleyhisselam Göroğlu'nun tek eksiğinin yaşı on üçünden on dördüne adım atan, altın su ile kâkülü beline düşürüp yatan

---

[164] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 375-376.
[165] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: a.g.e., 49, 54.
[166] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 64 ve 323.
[167] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 284.
[168] Cemal ANADOL: a.g.e., 238.
[169] Köroğlu ve Selma: 15.
[170] Sevim GÜL, a.g.e., s: 142.

bir oğlan olduğunu söyler.[171] Bu rivayette Yusuf Şah'ın veziri Hemdem Göroğlu'na sığındığı zaman ona Övez'i anlatır:

"Kulak ver sen Göroğlu Bey sözüme,
Baştan geçenlerim beyan eyleyim.
Veyennam'da Buldur Kasap oğlunu,
Övez Can sözünü ayan eyleyim.

Üç yıl bana zevk-i sefa sürdürdü,
Mübarek cemalin günde gördürdü,
Beş buseye seksen kamçı vurdurdu,
Canıma sayısız azap eyleyim.

Meğer, yaşı on üç, on dörtte ola,
Bir şeyda bülbüldür kondursan güle,
Mustafa baş olup kırk yiğit ile,
Devam hizmetinde daim eyleyim.

Omzunda cübbesi, başta külahı,
Dilimden koymadan zihri duayı,
Hemdem vezir gezdim nice kaleyi,
Övez Can sözünü tamam eyleyim."[172]

Övez'in Çandıbil'e getirilişi sırasında Göroğlu'nun yiğitlerine bakarak söylediği türküde Övez, on dört on beş yaşındadır:

Çifte tac vardır, başında.
Altın bıçak yan başında.
Övez on dört, on beşinde,
Geldi, Övez oğlan geldi.[173]

---

[171] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 133.
[172] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 141-143.

Uygur rivayetine göre Havaz kaçırıldığı sırada on bir - on beş yaşlarındadır. Havaz, Köroğlu'ya küsüp Gürcistan'a döndüğünde yirmi beş yaşındadır. Gürcistan'ın kapıcıları Havaz'ı görünce, Hunhar Şahın ondan on dört yıldır ayrı olduğunu söylerler. Hunhar Şah ise Havaz'a söylediği şiirde bu sürenin on yıl olduğunu söyler:

"(...)İytar bolsan çıkar sözler tilinden,
Tapalmadım istep sinin halından.
On yıl boldu sen ketkeli Çembilge,
Sadığan bolayı men hepçe bilinden. (...)"[174]

Köroğlu, Havaz'ı kaçırdığı sırada yüz yaşından daha büyüktür:

"(...)Oğul kılıp Hesenhannı
İyttim barçe armanı.
100 yaşta Havaz Hannı
Kördüm, arman kalmadı.(...)"[175]

Gülnar Peri, yüz yirmi yaşına gelen Köroğlu'ya yaktığı ağıtta onun Havaz'ı getirdiğinde yüz on bir yaşında olduğunu söyler:

"Aldıkta çaldurduk tilladan sazını,
Laçnıga aldurdun ödek ve gazını,
111 yaşka kirgen vaktında,
Ap keldin Kasap oğlu Havazını
Butdek bozlutup kaçkan sultanım."[176]

---

[173] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 251.
[174] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 209-212.
[175] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 277.
[176] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g..e., 159.

ğ. KÖROĞLU'NUN AYVAZ'I ÇAMLIBEL'E GETİRİŞİ:

Köroğlu'nun Ayvaz'a Çamlıbel'i Tanıtışı:

Köroğlu ve Selma hikâyesinde Köroğlu kendisine Çamlıbel'i soran Ayvaz'a şöyle cevap verir:

Çamlıbel'den ok aşırdım,
Engin ovaya düşürdüm,
Yedi bin telden geçirdim,
Bay Ayvazım, dağlar deyu!

Çamdan çama su geçirdim,
Cümle âleme içirdim,
Sinemden serden geçirdim,
Bay Ayvazım, dağlar deyu!

Biraz gittikten sonra Ayvaz, nasıl cenkettiklerini sorar. Köroğlu cevap verir:

At kişnemesinden düşman sesinden,
Dağlar çınladı, dağlar çınladı hey..
Atın köpüğünden, düşman kanından,
Çizme ile şalvar aşındı hey...

Gürzün zahmından, kalkan sesinden,
Dağlar inledi, dağlar inledi hey...
Düşman kaçar, korkudan hey babam hey
Nâramızdan dağlar inliyor hey...

Çamlıbel'e gelip kuleye yaklaşınca, Köroğlu şunları söyler:

"Meskenimizdir bu kule,
Su akıttım güle güle,
Hep yaşarız bele bele[177],
Geçiniriz güle güle!..." [178]

Uygur rivayetinde Köroğlu, Havaz'a Çamlıbel'i şöyle tanıtır:

"Huda boldu men geripka mihrivan,
Meydanda akturdum sudek kızıl kan.
Men aylanayı buyükden min çırağım,
Kulak salıp anla bunu Havazcan.

Kulak salğan Havazhan atan tiline,
Gerip bolup çüştüm Çembil iline.
Buyükden örünleyi oğlum Havazhan,
Közün açkın, kelduk Çembil iline.

Ene köründü Çembilnin bağı,
Bulbullar konup, uçarlar zağı.
Közün açıp yer-suynu tunğun,
Körünüp turgan elnin bulağı.

Közümni tutuptu çaknin gubarı,
Yıraktan körüner Çembil münarı,
Közünni açıp Kara Beğ Havaz,
Pakrap körüngen Çembilnin darı.

---

[177] Bele: Beraber. (Hikâyeden naklen)
[178] Köroğlu ile Selma: 16-17.

Tola karap aktı közümnin yağı,
Bir taş kildu Çembil uzağı,
Munara kışda en çon körüngen,
Parçasıdur medirisinin peştağı.

Bağlansun Havazhan düşmannın kolu,
Biz kilvatkan cayı Çembilnin çölü.
Şükrüllah imdi kelduk Çembilne,
Ene u, körüngen ödeknin kölü.

At çıpışka eplik ördek dalası,
Oynaydu ödekni bekler balası.
Köroğlu der keldük Çembil iline,
Aldımda turğan Çembil kelesi."[179]

Özbek rivayetinin *"Avazhan"* kolunda Göroğlu, Avaz'ı getirirken Askardağ'ın üzerinde çıkıp parlayan Çembil'i görünce, gönlü coşup, şunları söyer:

"Yürüyüp geldik Bedbahtdağı'ndan aşıp,
Kâkülün Avazcan, beline uzayıp,
Bin kere şükür Allah'ıma,
Avazhan, Çembil'i eyle temaşa.

Hiç kimseyi düşürmesin ölüme,
Adamı susatır dağların beli.
Gözünü aç, temaşa et Avazcan,
İşte, parlayan Çembil'in eli.

Bitmez konuşmakla babanın sözü,

[179] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 129-130.

Hasretle kalmıştı Yunus'un gözü,
Gözünü aç, temaşa et, evlâdım,
Parlayan o medresenin kubbesi.

Allah'a ulaşır kulunun ahı,
Artık gidecektir bir sıkıntıları,
Gözlerini dikerek, bak Çembil'e,
İşte şu görünenler halkın kulesi (...)"[180]

Ayvaz'ın Çamlıbel'de Karşılanışı:

Yol verin dumanlı dağlar
Aşmaya Ayvaz geliyor
Çağlasın soğuk pınarlar
İçmeye Ayvaz geliyor

Göründü beyler paşalar
Görünce düşman şaşalar
Yüce dağdaki meşeler
Yol verin Ayvaz geliyor

Bu dağlarda biter güller
Kaygıyı atar gönüller
Yeşil ördek yüzen göller
Dalgalan Ayvaz geliyor

Çamlıbel'in koçakları
Belindedir bıçakları
Bizim dağın çiçekleri

[180] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 1088.

Eşişin Ayvaz geliyor

Bizim dağların yiğidi
Belinde gümüş dividi
Yaylanın servi söğüdü
Gölgelen Ayvaz geliyor

Bizim yaylalar oluklu
Akar suları balıklı
Al yanaklı mor belikli
Kız gerek Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın firezi
Şekerden tatlı kirazı
Gökteki ülker terazi
Parlayın Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın uşağı
Belinde Aydın kuşağı
Yaylanın türlü çiçeği
Kokuşun Ayvaz geliyor

Koç Köroğlu der ovalar
Atlılar ceren kovalar
Sarptaki yalçın kayalar
Yassılın Ayvaz geliyor"[181]

Türkmen rivayetinin asıl metninde Göroğlu Övez'i Çandıbil'e getirirken, Kalender Şah'ın ve Hırı Beyin yurduna geliyor. (Bu hikâyeler başka el yazmalarda bulunmamaktadır.) Sonra Çandıbil'e dönüyor. "Gelirse,

[181] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 69-70.

müjdeleyin!" diye, Seytek Gırma'yı, Deli Metel'i onun önüne bekçi koyuyorlar. Onlar müjdeliyorlar. Övez'i getirip, Göroğlu kırk yiğidiyle meclis kuruyor. Övez şarap ikramında bulunup, hizmet ediyor: *"Şimdi haberi Köse'den al.*

-Hey, yiğitler. Göroğlu, öldüyse ölmüştür. Ölmezse de bugün yarın bir yerden çıkar. Tüfeklerin içini dışını temizleyin, atları gezdirip hazırlayın. Giysileriniz varsa yıkayıp, katlayıp koyun. Övez geldiği gün giyin, olmazsa yakası kirlenir. Övez dediğin hassas bir oğlandır. 'Göroğlu'nun bir bölük bitli, kirli yiğitleri var.' diye söylemesin.

Deli Metel'i, Seytek Gırma'yı, Serçemen'e bekçi bıraktı: 'Övez'i getiriyorsa müjdeleyin.' diye.

Övez Can ile Göroğlu sürüp Serçemen'e geldi. Deli Metel, Seytek Gırma ikisi selam etti.

-Hey, yiğitler, yurt, kale selamet mi?

-Yurt, kalenin eksiği yoktur. diye kaleye karşı bastılar kamçıyı. At salıp, bağırıp geldiler buraya.

-Hey, yiğitler müjde hey, müjde. Göroğlu ağam Övez Can'ı getirdi.

Kırk yiğit giyinebildiğini giyinip, takınabildiğini takınıp, süslenip Göroğlu'nun önüne çıkıverdiler.

Haberi kimden al, Hemdem vezirden. 'Övez Can geldi.' denildikten sonra cübbesi omuzlarında, külahı başında, bedbaht su kabağı koltuğunda, asası elinde bu da yürüdü, gitti. Kırk yiğit, önden koşup ediyorlar gürültüyü, vuruyorlar haykırışı, vuruyorlar boş lafları asumana doğru vızır vızır. Ses yetecek mesafeye geldikten sonra attan inip, el bağlayarak selam verdiler. Gene atlanıp Göroğlu'yla sürüverdiler.

Haberi kimden al, Hemdem vezirden al, gelip Övez Can'ın önüne çıkmış, çekip apar topar geliyor.

Göroğlu yiğitlerine bakıp 'Övez Can geldi.' diye beş kelime söz söyler oldu:

Beyler arzu ettiğiniz,
Geldi, Övez oğlan geldi.

Uzaktan şirin sözünüz,
Geldi, Övez oğlan geldi.

Çifte tac vardır, başında.
Altın bıçak yan başında.
Övez on dört, on beşinde,
Geldi, Övez oğlan geldi.

Uzaktan arzusun çekip,
Gözünden kanlı yaş döküp,
Şahin gibi keskin bakıp
Geldi, Övez oğlan geldi.(...)"[182]

1100 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Göroğlu, Övez'i getirdiği zaman yiğitlerine bakarak bir türkü söyler. Bu türkünün dörtlüklerinde yukarıdaki türküden farklı taraflar vardır:

Beylerim, ömür arzumuz,
Geldi, Övez canım geldi,
Uzaktan şirin sözünüz,
Geldi, Övez Hanım geldi.

Uzaktan arzusun çeken,
Gözünden kanlı yaş döken,
Şahin gibi sert sert bakan,
Geldi, Övez oğlum geldi.

Yedi pirlerin duası,
Yaratan Hakk'tır senası,
Göroğlu Beyin hoşgâhi,

[182] Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 251.

Geldi, Övez canım geldi,
Geldi, Han Övezim geldi.

Sonra Ağayunus'un gelmesi anlatılmaktadır. O zaman Göroğlu Övez'i tarif eden bir şiir daha söyler.[183] *(bkz. "Köroğlu'nun Ayvaz'ı Övmesi")*

474 v numaralı el yazmada Göroğlu'nun Övez'i getirdiğini haber veren türküsünde esas metindekinden fazla olarak bu dörtlükler yer almaktadır:

"Aşkından gezdim piyade,
Yetiştim maksat, murada,
Ruhsârı gülden ziyade,
Geldi, Övez canın geldi.

Övez ile şarap içtim,
Gamlı olan gönlüm açtım,
Bir gece götürüp kaçtım,
Geldi, Övez oğlum geldi.

Övez'in gözünün yaşı,
Eritir dağları, taşı,
Koç yiğidin baş yoldaşı,
Geldi, Övez oğlum geldi."[184]

Göroğlu Övez oğlunu getirirken, Yıldız Dağı'nın üzerinden geliyor. O bu dağa bakıp türkü söylüyor:

Gitme, gitme, senden haber alayım,
Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?
Seni yaratana bende olayım,

[183] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 457.
[184] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 435.

Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?

Dumanlıca, çiskinlice kışın var,
At nalını döken sivri taşın var,
Ben bilemem ne sevdalı başın var,
Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?

Senin koynun mekan yapmış erenler,
Gözüm nuru Kırat oynadığı yer,
Kırk bin yiğit Övez canım av eder,
Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?

Yiğitler gitmiştir ondan basılıp,
At deminden âlem-cihan tutulup,
Üstüne binince cihan görünüp,
Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?

Dağlarının içinin dağlar Şah'ı sen,
Güzeller içinin melek Şah'ı sen,
Keroğlu meraklın seyrân-gâhı sen,
Neden Yıldız Dağı gitmez dumanın?[185]

Ağayunus Peri'nin Övez'i yakasından geçirerek evlât edinmesinden sonra Göroğlu'nun onu Çandıbil'e getirip düğün yapması anlatılmaktadır:

"Köroğlu Bey Övez Canı getirerek, toy yapıp, temaşa etti, kırk gece gündüz düğün yaptı. Gece ozan söyletip, gündüz at koşturdu, güreş tutturup, altın kabak attırdı, tellâl çektirdi: 'Hiç kimse kırk güne kadar evinde kazan kaynatmamalı, burada yemeğini yemeli.' dedi. Aca ekmek verip, çıplağa

[185] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 449-451.

elbise giydirdi, Övez Cana padişahlık libaslardan giydirip, onu kırk atlıya baş etti, kendi başına meyhane yapıp verdi."[186]

"Erhasan" Kolunda Göroğlu, Övez'i Çandıbil'e götürürken dağları gösterip şunları söyler:

"Çandıbil'den at oynatıp,
Gör sen yavrum, iller budur.
Yedi filden ok geçirip,
Kerametli dağlar budur.

Pınardan pınara göçüren,
Cümle âleme içiren,
Sinemi serden geçiren,
Kerametli dağlar budur.

Arap at kişnemesinden
Günde düşmanın sesinden,
Bu dağların sinesinden,
Size Erem dağlar budur.

Arap at hırlamasından,
Arslanla kaplan sesinden,
Kör pınarın rahmetinden,
Kerametli dağlar budur.

Göroğlu der, yerlerimiz,
Bu Çandıbil dağlarımız,
Görsen yavrum illerimiz,
Kerametli iller budur."[187]

---

[186] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 453.

Özbek rivayetinde Miskal Peri dürbünle baktığında Köroğlu'nun bir çocuk getirdiğini görür. On beş günlük ay gibi güzeldir. Miskal Peri Köroğlu'nun Avaz'la geldiğini haber verir. Çembil toplanır. Sahman, Haldar Pehlivanlar, Şadman Mergen Hasanhan, Ahmed Serdar, Temirhan sokaklara su dökülmesini ister. Ata binip giderler. Kadınlar, çocuklar, periler bedenliğe çıkarlar.

Çambil'in beğleri Köroğlu'nun yanına ulaşırlar. Selâm verirler. Avaz'ın güzelliği karşısında kırk yiğit mest olur. Miskal peri hazineden para, altın çıkarır. Avazhan ile Köroğlu Beyin başından saçar. Çembil civa gibi erir. Bu ihtişamla Avaz Çembil'e ulaşmıştır. Köroğlu Avazhan'ı tahta oturtur. Başına ciga takıp dört hakimlik emel verir. Üç gün düğün olmasını emreder.[188]

Köroğlu'nun Eşinin Ayvaz'a Anne Olması:

Köroğlu'nun eşi Ayvaz'ı büyük bir mutlulukla karşılar. Onu yakasından geçirip eteğinden çıkararak evlât edinir. Köroğlu Destanı'nın bütün rivayetlerinde yer alan bu motif Türklerin evlât edinme geleneklerini yansıtması bakımından önemlidir.

Maraş rivayetinde Yumurta dağındaki mağarada mahsur kalan Köroğlu ve Döne'nin yardımına ilk olarak Ayvaz gelir.

"Ayvaz'ı gören benli Döne'nin aklı başından gider. Kendi kendine acaba Köroğlu beni buna mı kaçırdı diye düşünür. Döne'yi gören, Ayvaz da aynı şeyi düşünür.

İkisinin de içinden geçen düşünceleri sezmiş bulunan Köroğlu:

-Döne, gömleğini çıkar...

---

[187] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 203.
[188] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 383-384, 1090.

Döne, gömleğini çıkararak Köroğlu'na verir... Köroğlu bu gömleği Ayvaz'ın üzerine atar.

-Yiğidin giyeceği don, anasının gömleğidir.

Köroğlu'nun böyle yapmasıyla Döne'nin, Ayvaz'ın anası olduğunu ve Ayvaz'ın da Döne'ye ananın evlâdı davranmasını bildirmiş olur.

Döne, hemen orada Ayvaz'ın gözlerinden öper. Ayvaz da, Döne'nin ellerinden öperek ana evlât olurlar."[189]

Azerbaycan rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı kaçırmaya gittiğinden beri Nigâr Hanımın gözü yollardadır: *"Nigâr Hanım uzun zamandır Köroğlu'nun yolunu gözlüyordu. Aradan çok zaman geçmesine rağmen henüz Köroğlu'dan bir haber çıkmamıştı. Bir gün yine Nigâr Hanımın içi sıkıldı. Kalkıp Telli Hanımı da yanına aldı. Yüksek bir tepenin başına çıkarak yollara bakmaya başladı. Birden yolda tozun dumana karıştığını gördü. Dikkatle bakınca Köroğlu'nun Kırat'ın üstünde, terkisinde de Ayvaz'la geldiğini gördüler. Aceleyle tepeden inerek yiğitlerin yanına geldiler. Nigâr Hanım adamlara dönerek dedi:*

At üstüne koç yiğitler,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...
Bir birinden hoş yiğitler,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Ayvaz'ım benzer şahine,
Sunalar hayran saçına,
Vermiyorum Çin'e, Maçin'e,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Giyin elbiseyi, takın silahı,
Atlılar gitsin sormaya,

---

[189] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 116.

Bırakmam gözümden uzağa,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin.

Köroğlu okunu hazırlayıp,
Beğenip seçip kartal vurur,
Kırat'ın terkinde durur,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Bütün canlılar toplansın,
Paylaşın, şekeri, nohutu,
Köroğlu'nun koç oğulu
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Koç yiğitler açın kanat,
Düzenleyin eğlence, şölen, ziyafet,
Götürün, elbise, kılıç, at,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Ordu basan kale yıkan,
Pençesinde kaplan sıkan,
Düşmanına karşı koyan,
Ayvaz' karşılamaya gidin!...

Hoş konuşan, tatlı gülen,
Şenlik dağıtmayı bilen,
Yiğitlere komutan gelen,
Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Atı hareket ettirir,
Ok atar alçak düşmana,
Nigâr da Ayvaz'a ana,

Ayvaz'ı karşılamaya gidin!...

Nigâr Hanımın sözleri bittiği gibi yedi bin yedi yüz yetmiş yiğit atlara bindi. Herkes bir hediye alarak Ayvaz'ı karşıladı.

Şenlik düzenlendi. Keyifler yerine geldi. Saki içki dağıttı. Herkesin içi açıldı, neşelendiler. Âşık Cunun sazının akordunu yaparak ortaya çıktı. Çaldılar, söylediler, güldüler, Nigâr Hanım Ayvaz'ın gözlerinden öptü, onu gömleğinin yakasından geçirerek evlâdı olarak kabul etti."[190]

Türkmen rivayetinin 474 v numaralı el yazmasında Göroğlu'nun eşi Ağayunus peri Övez'e bakıp türkü söyler:

"Köroğlu Övez'i alıp geldikten sonra, Ağayunus peri Övez Canı Kırat'ın sırtındayken kucaklayıp, altın saplı kamayı ak sinesinin üstüne bıraktı, Övez'e bakıp, beş kelime söz söyledi, hadi bak, ne dedi:

Kurbanın olayım, yalnız evlâdım,
Mülkümün sahibi oğlum geldin mi?
Senden başka yoktur benim evlâdım,
Başımın sahibi yavrum geldin mi?

Apanı, ablanı ihtibâr edip,
Kırk gün oldu didarına zar edip,
Ağlamaktan iki gözüm kör edip,
İzimin sahibi oğlum geldin mi?

Ağlamaktan ben yoluna bakarım,
Şirin canım hicr ateşe yakarım,
Ben daima gözde yaşım dökerim,
İzimin sahibi oğlum geldin mi?

---

[190] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 52-53. Sevim GÜL: a.g.e., 138-140.

Ağayunus söyler, işit sözümü,
Za'ferân teg sarartma sen yüzümü,
Tatliya eylerim senin izini,
Mülkümün sahibi yavrum, geldin mi?

Ama bu sözü söyledikten sonra, Övez canı Kırat'ın sırtından indirerek, meyhaneye alıp geldiler. Ağayunus yakasını yırtarak, Övez canı yakasından koyverip, üç defa eteğinden çıkardı: 'Kıyametlik oğlum ol!' diye."[191]

"Erhasan" Kolunda Göroğlu, Övez'i Ağayunus'tan kıskanır.[192]

Özbek rivayetinde Avazhan Çembil'e gelince ortada saki olur. Üç gün düğünle geçer. "Yunus Peri, Miskal Peri, Gülnar Peri Avaz'ı yakasından salıp eteğinden çıkarıp gamsız olup Avazcan'ı gece koynuna alıp yatar. Çembil mertebe bulur. Köroğlu'nun sesi yeri titretir."[193] *"Ağa Yunusning Alib Kaçilişi"* kolunda Yunus peri, perilerin en güçlüsüdür. Kafdağı'nda, periler padişahı iken Köroğlu on dört yaşında onu Çembil'e getirmiştir. Köroğlu'nun çocuğu olmaz. Avaz'ı Gürcistan'dan, Hasanhan'ı Bayangen'den getirir. Yunus Peri Avaz'ı, Miskal Peri Hasanhan'ı oğul edinirler.[194]

Köroğlu'nun Eşinin Ayvaz'a Sevgisi:

Köroğlu'nun eşi çocuk sahibi olamadığı için çok üzgündür. Ayvaz'ın gelmesi onun için büyük bir teselli olmuştur. Bunun için bütün sevgisini Ayvaz'a vermiştir. Ayvaz zor bir durumda kaldığında korkunç rüyalar görür. Onu göremediği zaman endişelenir. Ayvaz'a bir şey olduğu taktirde Köroğlu'ya hakkını helâl etmeyeceğini söyler. Nitekim Köroğlu da Ayvaz'ı

[191] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 449-453.
[192] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 281.
[193] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 1091.
[194] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 47.

gözünden sakınır, onun savaş meydanına girmesine izin vermez. Öz oğlu Hasan'ı bile onun kadar düşünmez.

"Ağca Guzu" kolunda Nigâr Hanım, seferden yalnız ve gamlı dönen Köroğlu'yu görünce heyecanla Eyvaz'ı sorar:

"Niye melulu-muşkulsen
Hanı Eyvaz, hanı Köroğlu
Göz yaşım ummana döndü
Bağrım oldu gani Köroğlu."[195]

Türkmen rivayetinin 962 numaralı el yazmasında *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Övez'in Hünkâr Şaha esir olması üzerine Ağayunus, Övez'i rüyasında görür ve bunu Göroğlu'ya haber verir:

"Yunus peri akşam yattı, kötü rüya gördü. Övez Canı dar altında gördü. Kırat'ın da bu sırada gelişi göründü. Onu görüp sabahla altın saplı gamzeyi alarak, Göroğlu Beyin yanına doğru gitti.

Yakınına gelince Göroğlu Bey söyledi:

-Eee Yunus Can peri, gelişin ne fena, olur olmazın eli mi değdi? Ya bir sapığın dili mi değdi?

-Eee, Göroğlu bundan önce olur olmazın eli, sapığın dili hiç değlmiş miydi, ben gece yatarken fena rüya gördüm. Sen yumruk kadar oğlanı düşmanın üzerine gönderip, ondan haber alayım demedin! diye sazını sinesine koyup, bir kelime söz söyler oldu:

Arzımı işit Göroğlu Bey,
Eğlendi Övez gelmedi,
Hicr oduna yandı canım,
Eğlendi yavrum gelmedi.

---

[195] Habib İDRİSİ : a.g.m., 131.

Bir yavuz iş olmuştur,
Belki Övez Can ölmüştür,
Kırkların esir olmuştur,
Eğlendi yavrum gelmedi.

Arzım işit sâhib-kırân,
Dünya yüzü oldu duman,
Ağayunus eyler figan,
Eğlendi kuzum gelmedi."[196]

"Hoşgeldi" kolunda Övez, yiğitlerle birlikte Kayser Pınarının yanında dinlenirken Şah Sepit tarafından kaçırılır. Ağayunus Peri rüyasında Övez'in zor durumda olduğunu görür ve Göroğlu'ya haber verir:

"Cereyan eden bu savaş, Övez'in, Kırat'ın düşmanın eline düşmesi Ağayunus'un rüyasına girdi. Ağayunus tanla bu ahvali görüp kalktıktan sonra eline altın sazını alıp bir söz dedi:

Sana derim sana Çandıbil Hanı,
Kalk, Göroğlum Kırat'ından ayrıldın.
Senin için kurban kılayım canı,
Kalk, Göroğlum Kırat'ından ayrıldın.

Övez'in gitmiştir düşman üstüne,
Eyer koydu Kırat'ının destine,
Kırk yiğidin girdi düşman kastına,
Kalk, Göroğlum Kırat'ından ayrıldın.

Övez'in düşmüştür düşman eline,

[196] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 473.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI MERKEZİ

Kırat'ın gitmiştir düşman iline,
Bad-ı hazan düştü ömrün gülüne,
Kalk, Göroğlum Kırat'ından ayrıldın.

Ağayunus sözün beyan eyledi,
Gördüğü düşünü ayan eyledi,
Köhne dünya kime peyan eyledi,
Kalk, Göroğlum Kırat'ından ayrıldın.

Göroğlu, Ağayunus'un türküsüne, sazına silkinip kalktı. Ağayunus, gördüğü rüyasını Göroğlu'ya çarçabuk anlattı. Ağayunus Peri, çok düşünür, akıllı, her türlü ilimden haberli kadındı. Ağayunus Peri 'Cadı Duası' nı okuyup elinin tırnağına bakarsa dünyada bundan kırk gün evvel olmuş işi ve kırk gün sonra olacak işi bilir idi. Ağayunus gene dua okuyup Göroğlu'ya anlattı."[197]

Göroğlu'nun yalnız geldiğini gören Ağayunus onun Övez'i Şah Sepit'in elinden kurtaramadan döndüğünü sanar ve kızar:

"Ağayunus: *Ben sana söylerim Çandıbil Hanı,*
Avrattan bî-gayret, yalnız mı geldin?
Giderkenki va'ad, vefalar hani,
Utanmaz, bî-gayret yalnız mı geldin?

Göroğlu: *Evvelinde Şaha kılıç çalmışım,*
Altmış bin düşmanın başın almışım,
Ben sana müjdeci olup gelmişim,
Attım, kestim, aldım, geldim Övezim.

Ağayunus: *Sen gideli gözden akan yaşımdır,*
Yaşım akıp bağırlarım taş eder,

[197] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 9-11.

Müjdelemek kel yetimin işidir,
Avrattan bî-gayret, yalnız mı geldin?

Göroğlu: *Atımı sürmüştüm, Veyennam baka,*
Göğsüm tuttum, doğru ecele, oka,
Yunusum inan sen, Pîrime, Hakk'a,
Attım, kestim, aldım, geldim Övezim.

Ağayunus: *Birisini bildin birin bilmedin,*
Koç yiğit, sen bizi yâda salmadın,
Övez'in uğrunda neden ölmedin,
Utanmaz, bî-gayret yalnız mı geldin?

Göroğlu: *Ömrüm, ömrüm belki ömrüm,*
Vah senin kurbanın benim,
Yıl da verilse kurbanlık,
Her günde devranın benim."[198]

"Arap'ın Bağlanması" kolunda Göroğlu'nun Arap Reyhan'ın eline düştüğünü öğrenen Ağayunus, Övez'den onu kurtarmasını aksi taktirde hakkını helâl etmeyeceğini söyler:

"-Övez Can, seni emzirmesem de el sütünü veren bendim. Ağanın ölü olduğunu, diri olduğunu bilmeden geldiysen , verdiğim tuzumdan razı değilim. Kırkların birisi dediğini yapıyor mu, ikisi dediğini yapıyor mu, hiç kimse dediğini yapmazsa tek kendin gidiyorsun.
-Pekâla, Ağayunus."[199]

"Tebli Bahatır" kolunda, Gülşirin rüyasında Göroğlu'nun zor durumda olduğunu görür ve bunu Ağayunus'a haber verir, fakat Ağayunus Göroğlu'na

[198] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 63-65.
[199] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 277.

yardım etmek için çok istekli değildir. Bunun üzerine Gülşirin *"Zavallı kahpe, senin söyleyeceğin bu muydu? Senden bir yavru olup ağamdan bir tırnak kalmadı. O ağamın ar-namusunu kim isteyecek?"* diye Ağayunus'a kızar:

Köydürdün canımı Arabın kızı,
Zavallı sen, senden evlât olmadı.
Utanmadan nasıl der sen bu sözü,
Zavallı sen, senden evlât olmadı.

Bahçede güllerim soldu sayesiz,
Çandıbil mekânı kaldı sahipsiz,
Bu yalan dünyadan göçtü tırnaksız,
Zavallı sen, senden evlât olmadı.

Kim sürecek Kırat ile Dorat'ı,
Kime kaldı ağam canın devleti,
Oğulsuz yalnızın olmaz doğrusu,
Kıymetsiz sen, senden evlât olmadı.

Oğuldur yiğidin devleti, varı,
Oğulsuzun olmaz dünyadan seri,
Gidip düşmanlardan almadı arı,
Kıymetsiz sen, senden evlât olmadı.

Gülşirin der, derdim oldu ziyade,
Kim kalır, ölmeden fani dünyada,
Kardeş olan sırrın verir mi yâda?
Zavallı sen, senden evlât olmadı."

Bu sözlere karşılık Ağayunus, Göroğlu'nun nâ-mert taraflarının da olduğunu söyler ve bunların içinde Övez'in kaçırılmasını da sayar:

Gülşirin Can senin ağan,
Bu dünyaya yeke gelen.
Her kişiye zorluk verip,
Dosta nâ-mert olup gelen.
(...)
Veyennam İli'ne varıp,
Öz koynun özüne verip,
Övez oğlun çekip alıp,
Kasap'ı ağlatıp gelen.[200]

"Belâgerdan" kolunda Ağayunus Peri, Göroğlu'na gücenerek gizlice Çandıbil'den ayrılmaya karar verir. İrem Bağına dönmeden önce sadece Övez ile vadalaşır:

"-Veyennam şehrinden evlâtlık alıp Göroğlu Övez'i getirdikten sonra ben onu 'Övez oğlum olsun.' diye yakamdan salıp eteğimden çıkarmıştım. Kendim doğurmasam bile ana sıcaklığını vermiştim. Ondan beri Övez benim için en aziz olan oğlumdur. Onu bir görmeden gidemem. Onun için geri döndüm, dedi.

O vakit Göroğlu kırk yiğitle Hasan Can, Övez Can oğulları ile meclis kurup, saz-sohbet edip oturdu. Birden Övez'in yüreği heyecanlanmaya başladı, dışarı çıktı. Ağayunus Peri onu görüp: 'Övez oğlum, ben şimdi buradan gider oldum.' diye beş kelime söz söyler oldu:

Ah çekince gözden akar yaş şimdi,
Esen olsa neler görür baş şimdi?
Bizler gider olduk İrem yurduna,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

---

[200] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 121-123.

Zer kâkülün, yakışıklı öreriz,
İrem Bağda taze güller dereriz,
Mahşer gününde kıyamette görürüz.
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

Seni görüp gözde yaşım dizildi,
Ciğer bağrım kan su olup ezildi,
Çandıbil'den bugün rızkım üzüldü,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

At çapsan gümbürder dağın deresi,
Cesuru inletir mızrak yarası,
Sensin yavrum Çandıbil'in töresi,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

Anana ağlama, gamlı olma sen,
İzleyerek İrem Bağa gelme sen,
Varsan öldürürler bahtsız olma sen,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

Savaş günü cesur erdin şirin can,
Elmas kılıcından damlar kızıl kan,
Gücünden titreyip Balh-ı Badahşan,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi.

Gelsen helak edersin sen özünü,
Oydururlar iki kara gözünü,
İşit şimdi Ağayunus sözünü,
Görenece Övez yavrum hoş şimdi."[201]

[201] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 159-161.

4. AYVAZ'IN KÜSMESİ

Köroğlu rivayetlerinde genç kahraman Ayvaz hakkındaki epizotlardan biri de Ayvaz'ın küsmesidir. Köroğlu Destanı'nın Batı rivayetlerinde Ayvaz'ın küsmesi epizodu ayrı bir kol olarak yer almaz, fakat farklı kollar içinde anlatılır. Buna karşılık Türkmen rivayetinde *"Övez'in Küsmesi"* (Övez Öykelen (Ayvaz'ın Öfkelenmesi), Kazak rivayetinde ise *"Avazhan Kıssası"* başlığını taşıyan kollarda Ayvaz'ın Köroğlu'ya veya beylere küserek Çamlıbel'den ayrılışı anlatılmaktadır. Bunun dışında Gerek Doğu gerekse Batı rivayetlerinin farklı kollarında Ayvaz'ın benzer sebeplerle Köroğlu'ya veya beylere küsmesi epizotları bulunmaktadır.

Ayvaz'ın Köroğlu'ya küsmesinin belli başlı nedeleri şunlardır:

1. Ayvaz'a sakilik yaptırılması
2. Köroğlu'nun veya diğer beylerin kendini Ayvaz'dan üstün görmesi
3. Köroğlu'nun veya eşlerinin kendisini gerçek evlâtları olarak görmemesi, zaman zaman öz evlât özlemlerini dile getirmeleri

Bahaeddin Ögel, Türk destanlarında görülen baba-oğul mücadelesinin, genellikle babanın töreye veya örfe uymamasından kaynaklandığını ifade etmektedir.[202] Özellikle Anadolu anlatmalarında görülen, Ayvaz'ın kendisine sakilik yaptırılmasına kızdığı için kaçması ve Köroğlu'yu öldürmek istemesi, bize, Köroğlu'nun töreye uymamasından kaynaklandığı intibaını vermektedir. Bu epizodun ayrı bir kol olarak anlatıldığı rivayetlerde bile Ayvaz pasif, ikinci derecede bir rol üstlenir. Diğer bütün kollarda olduğu gibi bu epizotta da merkezî kahraman Köroğlu'dur.

Antep rivayetinde Üsküdar'a Ayvaz'ı kaçırmaya giden Köroğlu, Kürdoğlu kılığına girer. Ayvaz'ın arkadaşlarının meclisine katılan Köroğlu

---

[202] Bahaeddin ÖGEL: Türk Mitolojisi, 1. Cilt, Ankara 1998,8.

burada istek üzerine saz çalmaya başlar. Bu sırada Ayvaz'a övgülerle dolu bir türkü söyler. Ayvaz, bu övgülerden hoşlanmaz ve küser:

"Seni Hak'tan dilemişem
Varım hey gasabın oğlu
Arş-ı âlâya yükseldi
Zarım hey gasabın oğlu.

Bizim dağlar olur güllü
Gül dalı sarı bülbüllü
Ak bilekli suna boylu
Beğim hey gasabın oğlu.

Kürdoğlu der nicem nice
Ne günüm gün ne de gece
Hem kalfamsın, hem de hoca
Ustam hey gasabın oğlu.

deyip kesdi.

-Eyvallah oğlum Ayvaz, demesiyle, Ayvaz mey sinisine bir depik vurdu ki, arakılar, mezeler, yimekler yere döküldü. Şamdan söndü, her yer karanlık içinde kaldı. Köroğlu, karanlıkta oturduğu yerden kalkıp, oda kapısının önüne oturdu. Ayvaz'ın arkadaşlarından birisi hemen şamadanı yakıp, gırılanı döküleni toplayıp dedi ki:

-Ayvaz Ağa, bize hakaret mi veriyorsun? Bu yaptığını beğendin mi?

Ayvaz bir köşeye çekilmiş, küskün, gözleri ayrılmış dedi ki:

-Ulan oğlum siz hepiniz sarhoş olmuşsunuz. Kürdoğlu neler söyledi anladınız mı?

-Neler söyledi?

-Kürdoğlu yakışıksız konuşuyor, bize söz vuruyor. Arkadaşı:

-Ayıp etdin Ayvaz Ağa. Biz dokuz, bir de sen tam on gişiyiz. Kürdoğlu'nun sana yakışıksız bir şey dediğini duymadık. Adam sadece seni övdü, dedi ve Kürdoğlu'na seslendi:

-Kürdoğlu.

-Ha gurban.

-Gel şöyle yanıma, neden oraya gaçdın?

-Ha gurban, Ayvaz Ağanın bana canı sıkıldı.

-Gel Kürdoğlu, sen gözel çalıyor, gözel de söylüyorsun.

-Pekiy lov, Ayvaz Ağa bana darılmazsa, deyip gendine yer gösteren adamın yanına oturdu.

-Haydi bakalım Ayvaz Ağa, Kürdoğlu'na bir mey doldur da ver.

Ayvaz cevap vermedi, küskün köşede oturuyordu. Ayvaz'ın cevap vermediğini gören arkadaşı:

-Gördün mü Kürdoğlu, Ayvaz Ağayı bize küstürdün. Meclisin dadını bozdun, deyince Köroğlu, Ayvaz ile barışmak için el atıp, sazı sinesine çekip, Ayvaz'a ne deyip ne söyleyecek?

Aldı Köroğlu:

Âlem güler Ayvaz gülmez
Bilmem serhoş mudur nedir?
Bu meclisin keyfi gelmez
Kara göz şaş mıdır nedir?

Han Ayvazım zalım bakar
Bıraksanız beni yakar
Gılıcından ganlar akar
Kesdiğin baş mıdır nedir?

Ali geldi ilinize
Havas oldu dilinize
İnsaf et bade ver bize

Yüreğin daş mıdır nedir?

deyip kesdi.

Ayvaz Kürdoğlu'nun çalıp söylediğini bir bir dinliyordu. Sazın, türkünün dokunaklı havası gendini de sardı. Ayağa kalkdı, bileklerini sığadı, mey çoturasını eline alıp, dört yüz dirhemli tası doldurdu."[203]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Küsmesi"* kolunda Göroğlu'nun bir savaşta ölecek derecede yaralanması üzerine, beyler onun malını aralarında paylaşmaya başlarlar. Bu paylaşma sırasında kimse Övez'i düşünmez. Övez bu duruma öfkelenip kendi yurdu Veyennam'a döner. Üç yıl sonra beylerden intikam almak için Çamlıbel'e döner, fakat hiçbir başarı elde edemez. Böylece Göroğlu'ndan özür dilemek zorunda kalır.

"Arap'ın Bağlanması" kolunda Arap Reyhan'ın eline düşmüş olan Göroğlu'nu Övez kurtarır. Övez'in nasıl ustaca dövüştüğünü gören Göroğlu onun üstadının kendisi olduğunu söyleyince Övez küser:

"Göroğlu 'Afferin Han Övezim.' diye Övez Can'a doğru bakıp bir söz söyler oldu:

Bu meydanda kovup yettin,
Helâl sana Han Övezim,
Bana bir oğulluk ettin,
Kurban sana Can Övezim.

Yanına yakın varayım,
Kıratım sana vereyim,
Kesme boğazın göreyim,
Helâl sana Han Övezim.

---

[203] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 51-53.

Yiğit gerek asıl zattan,
Hüner öğrense üstattan,
Arap'ı düşürdün attan,
Helâl sana Han Övezim.

Açılan güllerin zârı,
Yetmedi sabr-ı kararı,
Göroğlu Beyin hosdarı,
Helâl sana Han Övezim.

Bu sözü söyledikten sonra, bu sözün bir yerinde 'Yiğit gerek asıl zattan, hüner öğrense üstattan.' dedi. Bu Övez Can, Arap'ı düşürdüğü için 'Kendimden başka er yok.' diye kabarıp durur idi. 'Peh, herif eey. Benden asıl oldu ya, bu, gene benden kendisi üstat oldu ya, bu.'

'Sen bir asıl oluyorsan, sen bir üstat oluyorsan onun elinde bağlanıp ne iş yapıyorsun.' Övez Can, mızrağı çekip, küsüp gitti. (...)

Göroğlu söyledi:

-Vah, herif herif, burada birce ağız söze gönlü kırıldı. Şimdi olmadı, yeniden yalvarıp bir söz söylemesem olmaz.

Övez Can'a yalvarıp devenin böğründe elinde sazı olmasa da dilinde sözü:

Seni bana Mevlâm verdi,
Sen misin, Kasap'ın oğlu!
Arşa direk direk oldu,
Sen misin, Kasap'ın oğlu!

Emredilen işi bitirip,
Kafamı keser getirip,
Dağdan asacak götürüp,

Duygusuz Kasap'ın oğlu!

Kaçar bugün Hatam sen, sen,
Malı, mülkü, matem sen, sen,
Ağam sen, sen, atam sen, sen,
Ulumsun, Kasap'ın oğlu!

Gözüm gördü, Övez Can'ı,
Vurup düşürdü, Reyhan'ı,
Aldı, gitti, çift oğlanı,
Yet bugün, Kasap'ın oğlu!

Göroğlu der, canım, Acem,
Bir oldu, gündüzüm, gecem,
Hem üstadım, hem de hocam,
Pirimsin, Kasap'ın oğlu!

Bu sözü söyledikten sonra Övez Can, akıllandı: 'Allahım, Göroğlu gibi yiğitler, devenin böğründe bağlanıp dururken bize de yalvarırken bu gidişim kötü oluyor.' Övez Can, Kırat'ın dizginini geri çevirdi."[204]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde "Bir gün, mecliste kendisine sakîlik yaptırıldığı için kızan Ivaz kaçıyor. Mustafa Beyin veya Bolu Beyi'nin hizmetine girip Köroğlu'nun kalesini yıkmaya yemin ediyor. Arkasından giden Köroğlu'nun ricaları fayda vermiyor. Ivaz, o sırada Köroğlu'nun Tokat tahribatının intikamını almak üzere Çamlıbel yakınına çadır kuran Bolu Beyi'nin yanına varıyor; onunla, Köroğlu'nun aleyhine suikast tertip ediyorlar. Ivaz kırk elli adamla Çamlıbel'e yakın bir yere varıp Köroğlu'nu çağırtıyor; kahraman gelince Ivaz onu adamlarına tutturmak istiyor. Köroğlu bunların hepsini kırdıktan başka o sırada imdada gelen Bolu Beyi'nin askerlerini de

[204] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 295-297.

dağıtıyor; kaçmak için kendisine yol açıyor ve sarp bir kayaya atı sürüyor; kimse o kayaya çıkamıyor.

O sırada rüyasında Köroğlu'yu Kıratıyla kan deryasında yüzer gören Deli Mihter diğer Delilerle yetişiyor. Bolu Beyi münhezim oluyor ve bu sefer hileye başvuruyor: Sırf Ivaz'la Köroğlu'nu barıştırmak istediğini ve oraya bu maksatla geldiğini söylüyor, şefaat diliyor. Köroğlu bütün ricalara lakayttır; şimdi o sakin, soğuk, harbi seyreder; Ivaz'ın ihaneti onu çok kahırlandırmıştır. Nihayet Bolu Beyi ile, kalan askerler esir ediliyor. Köroğlu esirine, Ivaz'la aralarında geçen vakayı anlatıyor ve onu hakem yapıyor. Artık Bolu Beyinin de ısrarı üzerine Ivaz, Köroğlu'nun elini öpüyor, misafir Nazar Celâli'nin de şefaatiyle, Bolu Beyinin kızı Deli Mihter'e verilmek şartıyla esirler azat ediliyor."[205]

Kazak rivayetinin *"Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla İkinci Kez Savaşıp Yendiği, Ğavaz'ı Zindandan Kurtardığı"* ve *"Avazhan Kıssası"* adlı kollarında Avaz'ın Köroğlu'ya küsmesi ve bunun sonucunda başına gelenler anlatılır:

"Köroğlu hanımları Ağajünis Peri, Miskal Peri ve Gülnar Periye 'Ben ölürsem nasıl ağıt yakarsınız?' diye sorar. Onlar da 'Köroğlu'nun kahramanlıklarını, halkı için yaptığı fedakârlıkları söyler; öz evladının olmadığını anlatırdık.' dediler. Bu sözü işiten Avaz ile Hasan 'Başka ilde sultan olmaktansa kendi ilinde kul olmak daha iyiymiş.' deyip darılırlar.

Günlerden bir gün Avazhan ava çıkar ve avda bir altın ve bir gümüş eve rastlar. Bu ev, Türkmenin akıllı, bilgili adamı Ahmet Serdar'ın kızı Botaközayım'ın evidir. Avaz kendisinin Köroğlu'nun oğlu olduğunu söylediğinde 'Köroğlu'nun oğlu yoktur, belki kulusundur.' şeklindeki cevaba çok üzülür.(...)"[206]

---

[205] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 25-26.
[206] Bekir ŞİŞMAN: Kazakistan'da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı, Doktora tezi, Ankara 1998, 66.

Uygur rivayetinin altıncı bölümü de "Avazhan Kıssası" ile aynıdır.

Ayvaz'ın küsmesi ve Köroğlu'ya karşı savaşması diğer Türk destanlarında da görülen baba-oğul mücadelesini hatırlatmaktadır. Şehname'deki Rüstem ile Sührab'ın, Oğuznâme'deki Oğuz ile babası Karahan'ın, Dede Korkut Kitabı'ndaki Dirse Han ile oğlu Boğaç Hanın, Manas Destanı'ndaki Almambet ile babası Kara Hanın mücadeleleri buna örnek verilebilir.

5. AYVAZ'IN DÜŞMANLAR TARAFINDAN ESİR ALINIŞI

Köroğlu anlatmalarında genel olarak Ayvaz hakkında işlenen yaygın temalardan biri de Ayvaz'ın düşmanlar tarafından esir edilmesi, Köroğlu ya da yiğitler tarafından kurtarılmasıdır.

Ayvaz'ın düşmanlar tarafından esir alınışı Doğu ve Batı rivayetlerinde benzer sebeplerden kaynaklanır:

1. Ayvaz'ın Köroğlu'nun evlâtlığı ve en iyi koçağı olması. Köroğlu'nun Ayvaz'a çok değer verdiğini bilen düşmanlar her fırsatta Ayvaz'ı kaçırmaya çalışırlar.

2. Ayvaz'ın tek başına veya diğer yiğitlerle birlikte avlanmak, meyve toplamak, turna teli almak, dinlenmek gibi sebeplerle, bilerek veya bilmeyerek düşman toprağına girer. Çoğu zaman orada uyuyakalır veya sarhoş olur. Böylece düşmanlar tarafından kolayca yakalanır.

3. Kimi padişahlar Ayvaz'ın güzelliğini işitir ve ona âşık olur.

---

4. Ayvaz, Köroğlu'ya küsüp kendi yurduna döndüğünde dininden dönmüş olduğu için padişah tarafından zindana attırılır.

Antep rivayetinin *"Erzurum Seferi"* bölümünde Köroğlu, beylerini evlendirecektir. Beyler evlenmeden önce yanlarında Köroğlu olmaksızın Ayvaz'ı da alarak gümüş kümbetli pınarın başına eğlenmeye giderler. Beyler orada sabaha kadar içip sızarlar. O sırada Bolu Beyi gelerek onların elini kolunu bağlar ve hepsini zindana atar. Köroğlu, Kürt kılığına girerek onları kurtarır.[207]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayette bu kol şu şekildedir: Köroğlu, Ayvaz'ın ata binmede son derece mahir olduğunu öğrenir ve onu ava gönderir. Ayvaz, avcılıkta de hünerli olduğunu gösterir. Köroğlu, Ayvaz'a bir bölge dışında, her tarafa gidebileceğini söyler. Ayvaz, Kırat'a binip ava çıktığında, kendisine yasaklanmış ve cennet güzelliğinde bir yer olan o bölgeye gider. Burası Bolu Beyine ait olan arazidir. Ayvaz, orada uykuya dalar. Hergün öğleden sonra bahçesine gelen Bolu Beyi, o gün sur duvarının yıkılmış olduğunu görür. Askerler, Kırat'ı yakalamak isterlerse de Kırat kaçmayı başarır. Uyumakta olan Ayvaz'ı yakalayıp saraya getirirler. Ayvaz'ı, 40 gün sarayda alıkoymaya karar verirler. Köroğlu, Ayvaz'ın Bolu Beyinin elinde esir olduğunu anlar. Zengibarlı abdal kılığına girer; güvendiği 40 adamının her birini de bir sandığa koyup Ayvaz'ı asılmaktan kurtarmak için Bolu'ya gelir. Bolu Beyi, yanına gelen abdalın Köroğlu olduğunu anlamaz. Abdal, Ayvaz'ı kendisinin asmasını Bolu Beyinden rica eder. Bolu Beyi, ricasını geri çevirmez. Köroğlu, işaret verince, sandıklara gizlenmiş olan adamları birer birer dışarı çıkar. Bunu gören halk, can telaşına düşüp meydanı terk eder. Ayvaz'ı kurtaran Köroğlu, Çamlıbel'e döner.[208]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Hünkâr padişah Övez'in methini işitir ve ona âşık olur. Övez'i kaçırması için Gayrı Mustafa adlı adamını görevlendirir. Gayrı Mustafa, Övez'i kaçırıp Hünkâr padişaha getirir. Hünkâr padişah Övez'den kendisine hizmet etmesini ister, fakat Övez ona hizmet

---

[207] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 254-273.
[208] Doğan KAYA: a.g.m., 319.

etmez. Bunun üzerine padişah onu idam etmek ister. Göroğlu, Övez'i darağacının altından kaçırır.[209]

962 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Övez, kendisini asmak isteyen Hünkâr Şaha şunları söyler:

"Bir arzım var hünkâr sana
Yezit beni çekme dara.
Hazret-i Ali Pirim gelir.
Pir gelince çekme dara.

Başına bela dökülür,
Kalen başına yıkılır.
Hünkâr'ın dara çekilir.
Yezit beni çekme dara.

Bir ikiden gelen kadı.
Var mı kış gününün yazı?
Ben de birisinin yalnızı.
Yezit beni çekme dara.

Övez söyler sultan gelir.
Başına kavgalar salar.
Gürcistan yurdunu alır.
Yezit beni çekme dara."[210]

"Hoşgeldi" kolunda Övez kırk yiğidi ile sefere çıktığında Haldar Bahadır'ın tavsiyesini almadan Kayser Pınarı'nın başında inip sarhoş olur. Bu sebepten Veyennam Şahı Şah Sepit'in ordusunun eline düşer. Bu olay 627 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde biraz farklı anlatılır:

---

[209] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 258-315.
[210] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 499.

"Hülasa, uzak şehirlerin yolu Kayser adlı pınarın yanından geçer idi. Baç, haracın alıp gezen adamların hepsini bağlayıp Övez Han bağladığı baç alan adamların şeylerini öbür tarafına koyuverdi. Üç gece-gündüz bu tarihte Padişaha baç toplayanların şeylerini ellerinden alıp kırk katır zer topladı. Ondan sonra yiğitleriyle oturup mey içmeye başladı. Kırk yiğidine kırk piyale mey verip kendisi on piyale mey içti. Atı da meye alışmıştı, ona da yirmi piyale mey verdi. Sonra kellesi göçüp o bağlı duran, baç alıp gelen adamlardan Hesenali adamın kulak, burnunu kesip: 'Padişahına söyle, nerde savaşacaksa savaşsın, bana gençlikte çok cebir verdi, benim yapıp gelişim bu.' diye yıkılıp kaldı. Sonra Hesenali Padişahın bargahına varıp, 'Kasap oğlu Övez oğlan, kulağımı, burnumu aldı.' diye Şah Sepit Padişaha arzetti. Sonra Şah Sepit Padişah kahredip Reyhan Bahatır'ı, Sultan Tokmak'ı, Novdur Ejder'i, Ermeni Kürdü, Kaşgarlı Kürtleri toplayıp... 'Hemen bağlayın gelin.' diye hükmetti. Bu beş bahadır yanına altmış binlik ordu alıp, ellerinde mum yakıp o gece Övez'in üstüne döküldü. Yiğitleri takat edemeden kaçıp kendilerini kurtardı. Övez ile Kırat ise düşmanın eline geçti."[211]

"Erhasan" kolunda Övez, Fulu Beye esir olur. Bir gün Göroğlu'nun canı meyve ister, fakat kendi bağında hiç meyve olmadığı için Övez ile Kengan'ı Fulu Beyin bağına gönderir. Övez ve Kengan, bağdan meyve toplarken Fulu Beyin adamlarına yakalanır ve zindana atılırlar. Fulu Bey, Kırat'a karşılık Kengan'ı bırakacağını söylemesi için Övez'i tekrar Göroğlu'na gönderir. [212]

"Gencim Bey ve Hıdırali Zengin" kolunda Saray Yurdunun hanı Şahdarhan Göroğlu'ya elçi göndererek malını, mülkünü, Kırat'ı, kızlarını ve Övez'i göndermesini yoksa kaleye saldıracağını söyler. Göroğlu, Şahın isteğini kabul etmez ve savaşa hazırlanır:

"Şahlar şahı Şahdarhan'dan bu yemin,

---

[211] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 405.
[212] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 209.

Okuyarak tâbi selam gönder sen.
'Göroğlu bön şaha boyundur.' diyin,
Hatta yazıp bize kelam gönder sen.

Gelsin bize esir olsun Övez Han,
Gönder yüz deveyi şaha armağan,
Kırk bir güzel olsun mükemmel canan,
Lebi şeker, kaşı keman gönder sen. (...)"[213]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde Ivaz, Tokat paşası Hasan Paşa tarafından zindana atılır:

"Köroğlu'nun ziyafetlerinden birinde Gırizoğlu Mustafa Bey de hazırdır. Onun, Tokat Paşasının meclislerini, turna, ördek, kaz avlarını methetmesi üzerine Köroğlu Delilerine bu avlardan getirmelerini söyler. Lakin Ivaz'dan başka kimse buna cesaret edemez. Ivaz kalkar, yalnız başına gider. Onu yalnız bırakmak istemeyen Kiyimçioğlu, Demircioğlu ve Beli Ahmet de arkasından yetişirler, hep beraber Tokat'a, Hasan (başka bir yerde Mustafa) Paşanın bahçesine varırlar. Orada yerler, içerler, bahçeyi harap ederler. Bunun üzerine Paşanın adamları gelirler; iki taraf dövüşür; Tokat askeri üç kahramanı zorla tutamayınca kement atmak suretiyle bağlarlar; Paşa bunları zindana attırır. Bereket versin Hoca Yakup imdatlarına yetişir; onun vasıtasıyla esirler Köroğlu'na haber gönderirler. Köroğlu Delileriyle yetişir. Esirlerin asılacakları gün meydanda büyük 'ıyş ü işret meclisi kurulmuştur. Paşa da tahtına oturmuştur. Bu esnada âşık kıyafetiyle Köroğlu gelir; birçok şiirlerden sonra arkadaşlarıyla beraber meydana çıkarlar ve hepsi kendilerini bildirirler. Paşanın askerleriyle harp ve hepsini münhezim ederler; Köroğlu, Paşayı kaçarken vurur, kellesini keser; yerine eski veziri Paşa yaptıktan sonra ganimetlerle Çamlıbel'e döner."

Kazakistan rivayetinin *"Köroğlu'nun Kızılbaş Künhar Hanla İkinci Kez Savaşıp Yendiği, Gavaz'ı Zindandan Kurtardığı"* adlı kolunda Gavaz, Ahmet

---

[213] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 261-263.

Serdar'ın kızı Botaközayım'ı kendisine alamadıkları için Köroğlu'ya ve yiğitlere kızıp Kürjistan'a gider. Künhar Han, Gavaz'ın dininden döndüğünü öğrenince onu idam etmek ister. Köroğlu ve yiğitler bu haberi duyup Gavaz'ı kurtarırlar.[214]

Uygur rivayetinin altıncı bölümünde (Kazakistan rivayeti ile aynı) Havaz'ın, Hunhar Şaha esir oluşu anlatılır.[215]

6. AYVAZ'IN TURNA TELİNE (TEL ÇİÇEĞİNE) GİTMESİ

"Turna Teli" koluna Doğu versiyonlarında rastlamamaktayız. Buna karşılık Anadolu ve Azerî rivayetlerinin hemen hepsinde bu kol bulunmaktadır.

Turna teli, bazı rivayetlerde Bağdat'ta veya Hindistan'da bulunan bir kuşun tüyü, bazı rivayetlerde ise bir çiçek türüdür. Ayvaz veya Köroğlu'nun hanımları süslenmek, daha güzel görünmek amacıyla başlarına veya yakalarına turna teli takarlar. Abdülkadir İnan, Kırgız- Kazak baksıların Altay ve Yakut şamanları gibi özel cübbe ve elbise taşımadıklarını, bunları başkalarından ayırdeden alâmetin perçem ve külâhlarına taktıkları kuş tüyleri olduğunu söyler.[216] Köroğlu'nun meclisinde sakilik yapan bazen saz çalıp şarkı söyleyen Ayvaz'ın turna teli takması rivayetlerde sadece süslenmek amacını taşımaktadır. Kimi rivayetlerde ise turna teli saz teli olarak kullanılır. Sazının teli kırılan Köroğlu Ayvaz'ı turna teli bulmaya gönderir.

Ayvaz, Köroğlu'nun seçtiği birkaç yiğitle birlikte turna teli toplamak için bazı rivayetlerde Bağdat'a bazı rivayetlerde ise Bolu Beyi'nin bahçesine gider. Kimi rivayetlerde Köroğlu, Ayvaz'ın turna teline gitmesine izin vermez, çünkü çok sevdiği evlâtlığının başına bir şey gelmesinden korkar. Ayvaz

---

[214] Bekir ŞİŞMAN: a.g.e., 125.
[215] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 160-255.
[216] Abdülkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, 3. Bas. Ankara 1989, 85.(Mehmet YARDIMCI'dan naklen alınmıştır. bkz: Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri, Ankara 1998, 99.)

veya arkadaşları turna telini izinsiz topladıkları için yakalanır ve zindana atılırlar. Onları bu durumdan kurtaran yine Köroğlu'dur.

Bu kolda Köroğlu'nun asıl amacı, açık olarak belirtilmese de, turna teli toplamak değil; düşman olduğu kimselerle savaşmak için bir bahane aramaktır.

Antep rivayetinde *"Çin Maçin'e İkinci Sefer"* bölümünde yer alan turna teli kolu ayrı bir başlık taşımamaktadır. Çin seferinden zaferle dönen Köroğlu ve beyler düğün hazırlıklarına başlarlar. Gelinler o kadar güzel süslenmiştir ki görenler hayran kalmaktadır. Bu sırada Çamlıbel'den geçen bir bezirgân kafilesinin içinden bir ihtiyar kadın da gelinlere bakar ve onların çok güzel olduğunu ama başlarında durna teli olursa daha güzel olacaklarını söyler. Bunun üzerine Döne Hatın, Köroğlu'ndan durna teli ister. Bağdat'ın Şad Gölünde bulunan durna telini kim getirecek diye Köroğlu'nun sorması üzerine beylerden hiçbiri cevap vermez. Ayvaz bu işi yapmaya gönüllü olur, fakat Köroğlu ona izin vermez. Durna teli getirmeye Dellek Deli Hasan, Dağıstanlı Hasan ve Demircioğlu gitmek zorunda kalır. Bağdat'a giden beyler orada Bağdat padişahının askerleri tarafından yakalanırlar. Bu sırada Acem Şahının, Bağdat'a saldıracağı haberi gelir. Bağdat padişahı beylerin kendisine yardım etmesi koşuluyla onları serbest bırakacağını söyler. Beyler kabul ederler ve Köroğlu'yu da yardıma çağırırlar. Hep birlikte Acem ordusunu yenerler ve Çamlıbel'e dönerler.[217]

Behçet Mahir rivayetinin *"Bağdat Kolu"* nda bir derviş Köroğlu'nun fakirlere yardım ettiğini duyup Çamlıbel'e gelir. Köroğlu'nun meclisine girer. Köroğlu, dervişe üç yüz altmış altı koçağını övmesini ve başka kusuru varsa söylemesini ister. Derviş bütün koçakları över, ama Han Ayvaz'ın yakasında bir turna cığası olursa güzelliğinin daha da artacağını söyler. Derviş, cığanın telli turnada bulunduğunu, turnanın teleğinin altındaki bir çiçek olduğunu ve

[217] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 318-345.

bu turnaların da Bağdat'ta, Hindistan'da yaşadığını söyler. Ayvaz, altı yiğitle birlikte Bağdat'a gider, fakat Yakup Hana yakalanırlar. [218]

Nejat Birdoğan tarafından Iğdır'da derlenmiş olan *"Turna Teli"* Kolu ana hatlarıyla şu şekildedir:

"Ayvaz, birgün kendi delilerine eğitim yaptırırken başına avladığı bir turnanın teleğini takar. Bu, ona çok yakışmıştır. Eğitimi bir kaya üstünde seyreden Nigâr Hanıma Demircioğlu'nun yavuklusu Telli Hanım, bu teleklerin kim bilir kendilerine ne kadar yakışacağını söyler. Bunun üzerine Demircioğlu, Benli Ahmet ve Ayvaz atlarına binip Bağdat'a turna avına giderler. Bağdat'ta yakalanır, asılmak üzere zindana atılırlar. Köroğlu, dostu Hoca Aziz'den olanı biteni duyar. Delilerini toplayıp Bağdat'a gelir. Adamlarını meydanın etrafına serpiştirip kendi âşık kılığında ortaya çıkar.(...)"[219]Bu rivayette Köroğlu ve Ayvaz'ın yardımına Kiziroğlu Mustafa Bey gelir.

Kunoş rivayetinde bu kol şu şekildedir:[220]

"Günlerden bir gün hatırına geldi ki; varıp Bolu Beyi'nin bahçesinden tel çiçeği getire. Ayvaz ile Kenan'a ayıttı:

"Varıp Bolu Beylerinin bahçesinden tel çiçeği getirebilirseniz, size pes ederim." dedi.

Onlar dahi:

"Baş üstüne" deyip yola revan oldular. Varıp Bolu Beyi'nin bahçesinden tel çiçeyi sökerken, etbayiler görüp bend ile mahpus ettiler. Bunlar bunda biz gelelim Köroğlu'ya. Birkaç gün bekledi, ne gelen var ne giden. Bunların iftirakı canına kâr edip, bakalım ne söyledi:

Aldı Köroğlu:

---

[218] Mehmet KAPLAN, Muhan BALİ, Mehmet AKALIN: a.g.e., 278.
[219] Nejat BİRDOĞAN : a.g.m., 6498.
[220] İstanbul (2) rivayetiyle aynıdır. Bkz. Cemal ANADOL : a.g.e., 229.

"Ayvaz'ı yolladım tele,
Al yanağı döndü güle,
Timürlenk oğlu Kenan ile,
Koçum Ayvaz gelmedi ey.

Havalarda uçan turna,
Bıyıkları burma burma,
Hem davul çaldım hem zurna,
Koçum Ayvaz gelmedi ey.

Gökyüzünde olur yıldız,
Alıverem sana bir fez,
İster kızma, istersen kız,
Koçum Ayvaz gelmedi ey.

Giderken helallaştın mı?
Küsülüdüm barıştın mı?
Dönüp bana ilettin mi?
Koçum Ayvaz gelmedi ey.

Varın söylen o civana,
Tel çiçeyi kıydı cana,
Ya niçün gelmedin bana,
Koçum Ayvaz gelmedi ey."

Böyle söyleyip ağlarken, bir de gördü ki Ayvaz gelmiş. Hemen Ayvaz'ı kucaklayıp:

"Hani Kenan?" dedikte Ayvaz dahi:

"Ya ben kendi reyimle mi geldim?" dedi.

Ayvaz ayıttı:

"Ol vakit ki biz buradan çıkıp, doğru Bolu Beyi'nin konağına vararak, tamam çiçeği sökeceğimiz vakitlerde etbayiler bizi tutup hapsettiler. Şimdi beni salıverdi, 'Eğer bize atı verirse ona tel çiçeği verip sizi salıveririz.' dedi. Ben dahi söylemeye geldim." dedi.

Hemen Köroğlu ayıttı:

'Var, atı götür, çiçeği al gel.' dedi.

Ayvazdır hemen atın üzerine binip yola revan oldu. Bir gün gelip Bolu Beyi'nin konağına dahil oldu. Atı ahıra bağladı, çiçeği alıp ve Kenan'ı dahi salıverdi. Onlar dahi kuleye gelip zevk ü sefalarında oldular. Ama Köroğlu, atın acısıyla geceleri uyumaz oldu. (...)"[221]

İstanbul (1) rivayetinde *"Turna Teli"* kolu şu şekildedir:

"Bir gün Köroğlu'nun sazının teli kopar. Ayvaz'a emir verir. Abulabut ile Karkatlamaz'ı alarak Bolu Beyi'nin Turna Düzü'ne gidip, turna kırmaya giderler. Köroğlu, turna kirişinden (bağırsak) saza tel yapmak istemektedir (eskiden ibrişim yoktu). Ayvaz, Bolu Beyi'nin Turna Düzü'ne gelir. Çadır kurar. O kadar ki, hesabını bir Allah bilir. Halk bu vaziyeti görünce, Bolu Beyi'ne haber verirler. Bolu Beyi yirmi tabur asker gönderir. Köroğlu'nun buraya gelişine hayret eder. Sıcaktan ve yorgunluktan Ayvaz ve arkadaşları uyuyup kalmışlardır. Asker çadırı kuşatıp, uyuyan delikanlıları yakalar. "Bolu Beyi'ne düşman Köroğlu'nu tuttuk" diye haber gönderirler. Çünkü Ayvaz'ı Köroğlu sanmışlardır. Bolu Beyi dar ağaçlarının kurulmasını emreder. Gençleri dar ağaçlarına getirirler. Vezirler; "Diriyi öldürmek kolaydır, ölüyü diriltmek zor. Bunları istediğimiz zaman öldürebiliriz. Eğer bunları arayanlar olur da cevap veremezsek fena olur." deyip bir ay kadar bekletilmelerini münasip görürler. Bolu'da geçimini Köroğlu'ndan alan bir ihtiyar vardır. Halk Köroğlu'ndan korktuğu için ses çıkaramaz. Köroğlu'nun tutulduğunu duyunca ihtiyara kötü sözler söylerler. İhtiyar atına binip, Çamlıbel'e gider ve Köroğlu'yu görür. "Uşakları Turna Teli'ne göndermişsin. Asacaklar. Gel

[221] Wilhelm RADLOFF, İgnacz KUNOS : a.g.e., 38-39.

kurtar" der. Köroğlu, ihtiyara bir avuç altın lira verir ve "Sana birkaç türkü söyleyeyim git, Bolu Beyi'ne, söyle! Beni oraya getirmesin, uşakları bıraksın." der. Ve türküsünü çağırır;

Ayvaz'ı gönderdim kendu düzüne,
Sürmeler çekeyim ala gözüne,
Beyler çok bakmasın Ayvaz'ın yüzüne,
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi.

Reyhan Arap içeri girer. Kılıç çekip Köroğlu'ya saldırır. "Be adam oraya varana kadar uşakları asarlar. Haydi bin atına gidelim!" der. Köroğlu, yola çıkar. Bolu Beyi'nin Turna Düzüne gelir. Çadırı görür. Atını Bolu'ya çevirir.(...)"[222]

Maraş rivayetinde turna teli Bağdat padişahının bahçesinde yetiştirilen nadide bir çiçektir. Köroğlu Çin seferinden döndükten sonra Çamlıbel'de büyük bir düğün yapar. Bu düğünde bütün beylerini everecektir. Benli Döne öyle bir süslenir ki Köroğlu hayran olur ve oradakilere sorar: "Bu güzelin noksanı var mı?" diye. Kadının biri, onun noksanı "Başında turna teli yoktur." der. Köroğlu turna teli bulmak için Bağdat'a kim gidecek diye sorunca Ayvaz "Ben giderim." der. Dağıstanlı Hasan başkanlığında, emirberi Ayvaz ve 600 kişilik pehlivan kafilesi hazırlanır.

Aldı Köroğlu:

Üç güzel getirdim de beyler Han Ayvaz içün
Çalmasın düğün çalmasın ta siz gelende
Azez ile Şam elinin bütün beyleri
Dursunlar bu divanımda ta siz gelende.(...)[223]

---

[222] Cemal ANADOL : a.g.e., 216-219.
[223] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 256-257.

Bağdat'a turna teline giden Hasan ve Ayvaz yakalanıp zindana atılır. Bu sırada Çin, Bağdat'a saldırmak üzeredir ve Bağdat şahının yeterli gücü yoktur. Bu durumu öğrenen Hasan ve Ayvaz kendilerini serbest bırakması şartıyla Bağdat Şahına yardım edeceklerini söylerler. Hasan ve Ayvaz bu sırada Köroğlu'ya da haber yazarlar. Köroğlu haberi alınca söyler:

Yürü Zorbezirgânım günün doğdu,
İşte düğünümüz çift oldu şimdi,
Han Ayvaz Bağdat'tan haber saldı,
Gelsin yiğit beyler Bağdat'a diyor.

Bir sebebi var ki geldi bir haber,
Bağlayın siz bellere tiği teber,
Beyler gösterecek orada hüner,
Askerler de gelsin imdada diyor.

Ganimetler meydana saçılacak,
Er olanlar orada seçilecek,
Kelle veripte canlardan geçilecek,
Durman çabuk talana gelin diyor.

Koç Köroğlum da bilir hakkını,
Azarlayın cahilleri çapkını,
Çarpar yağmur gibi oklar(ın) sepkini,
Gelin hey arslanlar Bağdat'a diyor."[224]

"Köroğlu ve Selma" adlı kolda Ayvaz'ın tel çiçeğine gitme sebebi oldukça farklıdır: Bolu Beyi bir gün kâhyasını çağırarak :

[224] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 259-260.

"-Lala, Köroğlu'nun güle merakı olduğunu söylemiştin. 'Kulesinin önündeki bahçede büyük bir gül fidanı vardır. Bu fidanda daima gül bulunur...' demiştin. Şimdi senden üç tane gül isterim. Ne yaparsan yap, bana o fidandan üç tane gül getir..." der. Kâhya köylü kılığına girerek Çamlıbel'e gelir ve Ayvaz'ı bulur. Ona:

"-Çok sevdiğim bir kızım var. Hastadır. Benden gül istedi. Sizde gül olduğunu duydum. Allah rızası için bana üç tane gül veriniz..."der. Ayvaz üç tane gül koparark kâhyaya verir. Bu durumdan şüphelenen Kenan, kâhyanın peşine bir adam takarak onun Bolu Beyi'nin adamı olduğunu öğrenir. Kenan, "Acaba Bolu Beyi bu güllerle ne yapacak? Büyü mü, cadu mu edecek?" diye düşününmeğe başlar ve olanları Köroğlu'ya anlatır. Köroğlu bu duruma güler ve Bolu Beyi'nin elinden hilekârlıktan başka bir şey gelmediğini söyler. Kenan "-Öyleyse biz onun kahpeliğine mertlikle karşı koyalım. İznin olursa Ayvaz'la birlikte gider, Bolu Beyi'nin bahçesinden tel çiçeği getiririz..." der. Ayvaz'la Kenan atlanıp Bolu Beyi'nin bahçesine giderler. Tel çiçeği toplayıp dönecekleri sırada Bolu Beyi'nin askerlerine yakalanırlar. Köroğlu, Kenan'la Ayvaz'ın gelmediğini görünce sazı alır ve şunları söyler:

Ayvaz'ı gönderdim tele,
Timur oğlu Kenan ile,
İstedim ki çabuk gele,
Koçum Ayvaz gelmedi.

Havalarda uçan turna,
Turnaları bana sorma,
Hem davul çaldım, hem zurna,
Koçum Ayvaz gelmedi.

Gökyüzünde olur yıldız,
Sana alıyorum bir kız,

İster kızma, istersen kız,
Koçum Ayvaz gelmedi.

Giderken helâllaştın mı?
Küsülü idik, barıştın mı?
Orada sen alıştın mı?
Koçum Ayvaz gelmedi.

Varın deyin o civana,
Tel çiçeği kıydı cana,
Ya niçin gelmez bu yana?
Koçum Ayvaz gelmedi.

Köroğlu bunları söylerken Ayvaz'ın geldiğini görür. Bolu Beyi Kırat'ın karşılığında Kenan'ı ve tel çiçeğini göndereceğini söylemesi için Ayvaz'ı serbest bırakmıştır. Köroğlu atını Ayvaz'a vererek Kenan'la tel çiçeğini getirmesini söyler. Daha sonra Köroğlu fakir bir köylü kılığına girerek Bolu'ya gider. Bolu Beyi çok huysuz olan Kırat'a seyis aramaktadır. Köroğlu seyis olarak Kırat'a bakmaya başlar ve sonunda atını kaçırmayı başarır.[225]

Azerbaycan rivayetinin *"Ayvaz'ın Çamlıbel'e Getirilmesi"* kolunda Köroğlu, Ayvaz'ı Çamlıbel'e kaçırırken bir uçuruma gelir. Köroğlu bu uçurumu geçmek zorundadır. Kırat'ın bu uçurumdan atlayıp atlayamayacağını düşünen Köroğlu o sırada gökten geçen turnaları farkeder ve *"Çare bu uçurumdadır. Ben geçide inmeyeceğim. Gel, bir kere şansını dene. Eğer bu turna grubunun önderini vurabilirsem, o zaman Kırat uçurumdan atlayabilecek, yok eğer vuramazsam başka bir çare bulurum."* diye düşünür. Sonra okla yayı alarak turnaların önderine bir ok atar. Okun yaydan çıkmasıyla turnaya değmesi bir olur. Turna döne döne gelip

[225] Köroğlu ve Selma: 26-32.

Köroğlu'nun önüne düşer. Köroğlu'nun içi açılır, neşesi yerine gelir. Turnanın telinden birkaç tane koparark Ayvaz'ın kalpağına takar.[226]

Azerbaycan rivayetinin *"Turna Teli"* kolu, Iğdır'dan derlenmiş olan *"Turna Teli"* kolu ile büyük benzerlikler taşımaktadır:

"(...)Köroğlu'nun bir özelliği vardı. Boş zamanlarında daima yiğitleriyle eğitim yapardı. At binmek, gürz kullanmak, kılıç vurmak, kalkan tutmak, ok atmak onların akşam sabah yaptıkları işlerdendi.

Yine böyle günlerden birindeydi. Adamları gruplar halinde talim yapıyorlardı. Ayvaz da silahlanmış, bir bölük atlı ile vuruşma eğitimi yapıyordu.

Köroğlu, Demircioğllu'yla yüksek bir yerden çalışmaları seyrediyordu. Hanımlar da yanlarındaydı. Bir de baktılar ki, bir bölük atlı süratle geliyor, önlerinde de Ayvaz. Ama ne Ayvaz, ne Ayvaz... Arap atın üstünde, mısri kılıç elinde, tüysüz kartal vakarıyla, bin bir cana kasdetmiş, öyle geliyordu ki, yaydan fırlamış ok gibiydi. Başındaki turna teliyle, başına taç takmış prens gibiydi.

Nigâr Hanım kendi kendini tutamadı, Köroğlu'ya dedi:

-Köroğlu, şuraya bak kim geliyor?

Köroğlu da zaten ona bakıyordu. Nigâr da söyleyince sazını alıp dedi:

Nigâr Hanım sene deyim,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.
Eyninde polad geyim,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Eyvazım on beş yaşında
Gudret gelemi gaşında,
Durna teli var başında,

[226] Sevim GÜL: a.g.e., 131.

Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Meydanda igidler merdi,
Gabagda er oğlu erdi,
Dava günü gızmış nerdi,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Mısri gılıc destindedi,
Ereb atın üstündedi,
Şirin canın gestindedi,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Cemi delilerin hası,
Meydanda var merd davası,
Koroğlu'nun goc balası,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Telli Hanım da oradaydı. Demircioğlu iyileştiğinden beri onun da keyfi yerindeydi. Bakıp bakıp birden döndü:

-Nigâr Hanım, görüyor musun, turna teli Ayvaz'a nasıl yakışmış? Onlara öyle yakıştığına göre, bize kim bilir nasıl yakışır? Gel, gençleri gönderelim, gidip bize de turna teli getirsinler.

Telli Hanım bunları söylerken Ayvaz yanlarına geldi. Attan inip Nigâr Hanıma, Köroğlu'ya, Demircioğlu'ya, hanımlara selâm verdi, sonra Köroğlu'ya dedi:

-Duydun mu, hanımlar turna teli istiyorlar. İzin ver, gidip onlara turna teli getireyim.

Köroğlu önce izin vermek istemedi. Giderse başına bir iş gelir diye korktu. Sonra gitmesinin iyi olacağını düşündü. Yiğit kavgada gerekti. Zorlukları görmesi iyi olurdu. Nigâr Hanıma sordu:

-Ne diyorsun, gitsin mi, gitmesin mi?

Nigâr Ayvaz'a baktı. Ayvaz öyle bakıyordu ki, âdeta gözleriyle yalvarıyordu. Yüreği dayanamadı. Onu kırmak istemedi ve izin verdi.

Demircioğlu durumu görünce ilerleyip dedi:

-Köroğlu, izin ver, ben de gideyim.

Köse Sefer dedi:

-Sen daha yeni yataktan kalktın.

Demircioğlu, Köse Sefer'in sözünü bitirmesine izin vermeyerek dedi:

-Hayır Köse Cafer, gideceğim, başka çaresi yok!

Köroğlu dedi:

-Senin mutlaka gitmek istemenin sebebi nedir?

Demircioğlu dedi:

-Birinci neden, Ayvaz henüz çok gençtir. Yalnız gidemez. İkincisi de turna telini Telli Hanım istedi. Ben evde otururken, bu sefere başkasının gitmesi yakışık almaz.

Köroğlu ona da izin verdi. Bu sırada Belli Ahmet adamların arasından çıkarak dedi:

-Köroğlu, izin ver, ben de gideyim.

Köroğlu, Belli Ahmet'e de izin verdi. Yol uzak olduğu için Ayvaz Kırat'a bindi. Demircioğlu ile Belli Ahmet de birer seçme ata bindiler ve yola çıktılar. At sürdüler, dereleri geçtiler, nihayet Bağdat civarlarına geldiler."

Bir Azerî anlatmasında Hasan Paşa 30.000 çadırlık Hınıs aşiretinin başıdır. Yine aynı anlatmada İstanbul Padişahının veziri olarak da görülmektedir. Günün birinde Köroğlu'nun koçakları Tokat'a Hasan Paşa'nın bahçesine turna, ördek, kaz avlamaya gider. Bunlar Ayvaz, Kilimcioğlu, Demircioğlu ve Belli Ahmet'tir. Bunlar Hasan Paşa'nın bahçesinde askerlere yakalanır. Köroğlu yakalandıklarını haber alır. Asılacakları sıra beyleriyle birlikte yetişir. Paşa'nın askerleriyle savaşarak onları yener. Bu arada Köroğlu kaçarken Hasan Paşa'yı öldürür ve kellesini keser. Hasan Paşa'nın eşyalarını yağmalar ve Çamlıbel'e dönerler.

7. AYVAZ'IN EVLENİŞİ:

Köroğlu Destanı'nda en çok işlenen konulardan biri beylerin evlenmesidir. Hemen her kolda Köroğlu'nun beylerinden birisinin evlenişi anlatılır. Köroğlu, himayesine aldığı bekâr yiğitlerin evlenmelerinden de sorumludur.

"Köroğlu aşka dalıcı
Beylere gelin alıcı
On dört batmandır kılıcı
Düşman ile baş edelim"[227]

Türkmen rivayetinin *"Göroğlu Beyle Davut Serdar"* kolunda Göroğlu, Taymaz Beyle Aysultan'ın düğününde kimsesizleri evlendirmekten mutlu olduğunu açıklar:

"Siz cemaatin vekilleri toy yapmak için de bir bahane gerek. İşte bu gençlerin toyu bana bahane oldu. Onların ikisinin de ata-anası yok. Doğrusunu söylesem benden başka akrabası da yok denilecek kadar. Onun için ben onlara ata olup, ulu toy yapıp onları maksat, muratlarına erdireceğim."[228]

Kuyuluk rivayetinde Mahmut Bezirgân, Köroğlu'ya her sene bir beyini evlendirmesi gerektiğini, yoksa herkesin dağılacağını söyler:

"(...) Mahmut Köroğlu'nun odasına gitti. 17 bölükbaşı, 40 kabadayı, 12 boy beyi mükemmel otururlar. Selâm verip girdi. Selâmını aldılar. Sözüm tutulursa bir diyeceğim var, dedi. Bu adamların anası da, babası da sensin. Bunların senede birini evermek farzdır, dedi. Mahmut Bezirgân'a

---

[227] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 150.
[228] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 49.

Demircioğlu, hay ağzını severim, pek doğru söyledin. Köroğlu evereceksen ever, evermeyeceksen yarından dağılıp gideriz.(...)"

Bu bakımdan Köroğlu, gittiği seferlerde karşılaştığı veya Çamlıbel'e gelen dervişlerden haberini aldığı güzel kızları kaçırır ve onları koçaklarıyla evlendirir. Evlenmeler genel olarak belli bir şemaya uyar. Uzun yıllar gurbette kalmış bir derviş, Köroğlu'ya, uzak bir ülkede yaşayan güzelden söz eder ve bahçe duvarından gizlice çizdiği tasviri ona gösterir. Köroğlu, tasvire bakıp onun keleşlerinden kime lâyık olduğuna karar verir. Bu sırada resim, yasak odadaki dolapta saklanır. Uzun maceralardan sonra kız alınır ve Çamlıbel'e getirilir.

Ayvaz'ın evlenişi de destanın önemli kollarından biridir. Çocuk yaşta kaçırılarak Çamlıbel'e getirilen Ayvaz da artık evlenme çağına gelmiştir. Köroğlu bazı rivayatlerde Ayvaz'a münasip gördüğü kızı kaçırmakta muvaffak olamazken bazı rivayetlerde de Ayvaz onun kaçırdığı kızla evlenmek istemez.

Köroğlu kimi rivayetlerde Ayvaz'ın evlenmesini bir koşula bağlar. Petev Naili Boratav tarafından Bolu'nun Köroğlu Dağına yakın yaylalarında Köroğlu'ya dair toplanan rivayetlerde Köroğlu Ayvaz'a: "Eğer Bolu Beyinin avlusundaki tel çiçeğini getirebilirsen seni evlendireceğim" der.[229]

Antep rivayetinde Ayvaz'ın evlenişi üzerinde özel olarak durulmamıştır. Bu rivayetin *"Dellek Deli Hasan'ın Çamlıbel'e Gelişi"* bölümünde Köroğlu, Gürcistan'a giderek padişahın yedi güzelini kaçırır. Bu güzellerden Gülizar, Ayvaz'a gönül verir. Köroğlu bütün beylere bir kız bulur ve hepsi birden evlenirler.[230]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu Köroğlu kollarından *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Köroğlu Kırat'ı kaçırırken yolda Hasan Paşa'nın nişanlısı Menzil Hanımı da kaçırır. Hasan Paşa, Selivan Beyleri, vezir, Keloğlan tutsak olur ve Çamlıbel'e getirilir:

---

[229] Pertev Naili BORATAV : "Anadolu'da ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanı'nın İzlerine Dair Yeni Notlar", Türkiyat Mecmuası 5, (İstanbul 1935) , 83.
[230] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 147.

"Yeme içme bitti. Köroğlu, sazını istedi Ayvaz'dan. Perizat, çoktandır Köroğlu'nun sesini özlemişti, geldi dinlemeye. Baktı ki, Köroğlu'nun arkasında bir güzel. Dayanamadı:

-Köroğlu bu kız kimin içindir, dedi.

-Otur Perizat, otur dinle söyleyeceğim, kim içindir, dedi söyledi:

Dinle benim Han Ayvazım,
Sana bir şikâr getirdim.
Dolaştım ben Silistre'yi
İki başlı kâr getirdim.

Erittin yüreğim yağın
Kestin ömrümün budağın
Git döşe ayvanı otağın
Hepsini tomar getirdim.

Köroğlu geçtim suçundan
Korkmadım iki, üçünden
Seçtim güzeller içinden
Ayvazıma yâr getirdim.

Köroğlu böyle deyince Peri Hanım bir soluk aldı. Menzil Hanım da karardı pustu. Hasan Paşa da Selivan Beyleri de başlarını eğmişlerdi.

Ayvaz karşılık verdi:

-Ağam bu güzeli bana mı getirdin?

-Söyledim ya.

-Ağa, yiğit yiğidin şanını lekelemez. Bu kız Hasan Paşa'nındır. Buna el sürmek olmaz, Köroğlu töresi budur, dedi, uzandı Menzil Hanımın elini tuttu, Hasan Paşa'ya verdi.

Aslında Köroğlu, Menzil Hanım'ı Hasan Paşa için kaçırmıştı, Ayvaz'ı sınardı. Baktı ki, Ayvaz gene eski Ayvaz. Kalktı Ayvaz'ı kucakladı öptü. Hasan Paşa, Selivan Beyleri kalktılar Köroğlu'nun elini öptüler. Hepsi kucaklaştı, görüştü, barıştılar. Bir ulu düğün tutuldu Çamlıbel'de. Hasan Paşa murada erdi. Menzil Hanım'ın çeyizini Perizat Hanım eliyle yaptı, bir kervan hazırlandı, Selivan Beyleri, Hasan Paşa, Keloğlan, Tepesi Delik Vezir, Menzil Hanım büyük bir törenle uğurlandı.

O günden bu güne dostluklar, yakınlıklar doğdu. Köroğlu Çamlıbel'de, Hasan Paşa Silistre'de, Selivan Beyleri de kendi yerlerinde yaşayıp gittiler, birbirlerini unutmadılar..."[231]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey"* kolunda Köroğlu, Ayvaz için Tiflis hükümdarı Cihan Şah'ın kızı Zeycan'ı almak ister; fakat alamaz. Hüseyin, Çamlıbel'de gizlice 99. odaya girer. Orada bir kızın resmini görür ve ona âşık olur.

"(...)Köroğlu;

-Yavrum dinle beni, dedi, Tiflis hükümdarı Cihan Şah deyince bilesin ki kan içicidir. Kızın adı Zeycan'dır. Yirmi üç kardeşi vardır, her biri bin yiğide bedeldir. Ben o kızı Ayvaz Han için getirecektim. Gücüm yetmedi, caydım. Bu yolda çok uğraştım... Gel unut bu kızı, sen de cay! (...)" [232]

Kuyuluk rivayetinde[233], Ayvaz, Gürcistan padişahının kızı Gülyasemen ile evlenir. Mahmut Bezirgân, Köroğlu'ya her sene bir beyi evlendirmesi gerektiğini, aksi taktirde dağılacaklarını söyler. Köroğlu, kız bulma görevini Mahmut Bezirgân'a verir. Bezirgân, Gürcistan padişahının Gülbeyaz, Gülniyaz ve Gülyasemen adında üç kızının olduğunu; Gülyasemen'in güzelliğiyle Ayvaz'a lâyık olduğunu söyler. Köroğlu,

---

[231] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 109-110.
[232] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 128.
[233] Şükrü ELÇİN : "Köroğlu'nun Kuyuluk Rivâyeti", Türk Folklor Araştırmaları, s.: 166, 1963. Bu rivayet Kozan'ın Kuyuluk köyünde Ali KÜTÜKOĞLU'ndan Şükrü ELÇİN tarafından tespit edilmiştir.

Bezirgân'ın isteği üzerine beş yüz asker ve kırk katır yükü kutnu kumaş getirtir. Eşi Şirin Döne ile vedalaşıp yola düşer. Yolda askerleri sandıklara koyarlar. Sadece Köroğlu, Mahmut Bezirgân ve Ayvaz dışarıda kalır. Köroğlu, Bezirgân'ın plânlarına uyacağına dair söz verir. Beyoğlu adlı bir boy beyinin korusunda konaklarlar. Köroğlu'nun düşmanı olan Beyoğlu, bekçilerini göndererek onlardan baç ister. Köroğlu baç verme taraftarı olmadığı hâlde Bezirgân'ın sözüne uyar ve baç verilir. Altı ay bir güz yol alıp Gürcistan'a ulaşırlar. Bezirgân burada kumaşları satar. Köroğlu deli kılığına girip kızları aramaya başlar. Padişahın cuma günü camiye giderken kullandığı yolu öğrenir ve o yolun üzerindeki bir bedestene uyku verici bir koku döker. Kendisi de padişahın yoluna uzanır ve o geldiği zaman kalkmaz. Padişah onun deli olduğunu anlayınca tepki göstermez, ancak uyku verici kokuyu onun döktüğünü anlayınca yanına çağırtır. Köroğlu, padişaha, adının Deli Ali olduğunu ve güzel türkü söylediğini söyler. Padişah Deli Ali'nin türkülerini beğenir ve sarayda kalmasını ister. Deli Ali, kızların cuma günü Hasbahçe'ye çıkacağını öğrenir. O gün Hasbahçe'ye gidip kızlara türkü söyler. Kızlar onun türkülerini beğenirler ve akşam sarayda da kendilerine türkü söylemesini isterler. Köroğlu o akşam onlara türkü söyleyip hana gider. Ayvaz'a ertesi akşam atını, silahını ve elbisesini kızların sarayına getirmesini söyler. Ertesi akşam Köroğlu yine kızların sarayına gider. Onlara adının Deli Ali değil Emir Çelebi olduğunu ve bu şehre on sekiz yıl önce kaybettiği oğlunu aramaya geldiğini söyler. Tam bu sırada kapı çalınır ve Ayvaz içeri girer. Kızlar Ayvaz'ın güzelliğine hayran olur. Gece herkes yatarken kızlar birbirlerinden habersiz sırayla Köroğlu'nun odasına gelirler ve kendilerini Ayvaz'a alması için ona yalvarırlar. Köroğlu her birine bir kapıda beklemelerini söyler. Kızlar kapıda beklerken Köroğlu, Ayvaz'ın getirdiği elbisesini giyer, kılıcını kuşanır ve atına binerek kızlara gerçek kimliğini açıklar. Birbirinden yiğit üç oğlu olduğunu her birini birine alacağını söyler. Kızlar memnun olur. Hep birlikte Köroğlu ve beylerinin kaldığı hana giderler. Hanın kırk günlük borcunu ödemeden kaçarlar. Hancı gidip padişaha şikâyet eder. Padişah bu işleri yapan delinin Köroğlu olduğunu anlar. Kızlarının da

kaçırıldığını anlayıp Köroğlu'nun peşine düşer. Köroğlu ve beyler padişahın ordusuyla savaşır. Ordu yenilir. Dönüşte Beyoğlu'nun askerlerini de bozguna uğratırlar. Köroğlu kızların her birini bir keleşine verir. Gülyasemen'i de Ayvaz'a verir. Bayrak dikilip davullar çalınır. Kırk gün kırk gece düğün yapılır.

Trabzon rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı kaçırdıktan üç beş sene sonra, Kiziroğlu'nun önerisi üzerine, Bolu Beyi'nin nişanlısıyla evlendirmeye karar verir:

"(...) Neyse buna üç-beş sene bakdı böyütdü. Dedi ki 'gel bakalım Kiziroğlu' dedi. 'Bu Ayvaz'a' dedi 'ilayık' dedi 'yakışıklı kız nerden buluruk biz' dedi. Dedi ki 'bu Ayvaz'a' dedi 'yakuşur' dedi 'ilayık' dedi 'İstanbul'da' dedi 'Bolu Beyi'nin nişannısı var' dedi. 'Bolu Beyi'nin nişannısını alursan eğer' dedi 'bu buna yakışur' dedi. 'Bolu Beyi'nin nişannısından başka buna yakuşacak kız yok' dedi. Dedi ki 'yav sen sen beni' didi 'sarpa sarıyorsun' didi. 'Bolu Beyi zaten babamın' dedi 'gözlerini alıp da' dedi 'adımız Körolu bundan kaldı' didi. 'Babamın gözlerini almış' didi. Babam da ba didi ki' didi: 'Sen bu hayfımı Bolu Beyi'nden alacaksın' dedi'. 'Ee şindi' dedi 'sen beni buraya' dedi 'zor ile salıyorsun bunu alabilimiyık?' 'Alacaksın' dedi. (...)"[234]

Behçet Mahir rivayetinin *"Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması"* kolunda da Köroğlu'nun Hasan Paşa'nın nişanlısını Ayvaz için kaçırışı anlatılmaktadır.

"(...) Silistre denizinin ortasında bir ada var idi, ki Karaz çünkü, memketlerimizde de vardır. Tunalar içinde adalar vardır, ki kasabalar, şehirler bile var. Meğer, Hasan Paşa'nın nişanlısı, o ada içinde eğleşirdi, kırk kız ile beraber bahçe içinde eğleşirdiler. Köroğlu, adaya çıktı. Kırat ıslanmış, takım ıslanmış, kendi ıslanmış. Karaya çıkar çıkmaz, Kırat'tan aşağı indi Köroğlu. Üstünü soyundu. Kırat'ın takımını açtı, serdi güne. Dalını bir kayaya

[234] Abdurrahman GÜZEL : a.g.m., 81.

karşı verdi. Mervane külahdan çıkardı, tütün, lüle. Tütünü doldurdu lüle. Kav çakmağı çakıp; beyler, eski dedelerimiz, eski babalarımız, tebdil, bellerindeki serhatlıklar, eğer başlarındaki külahlar, tebdili idi. Neden? Olur, ki ateş bulunmadığı yerde, darda kalmayayım. Köroğlu külahdan çıkardı, doldurdu lüleye tütünü. Çakmak ile yakıp, dalını bir taşa karşı veridi. Başladı içmeye. Öyle bir dinledi, ki derinden bir tef sesi gelir. "Ula bu ne?". Köroğlu ayağa kalktı, ki aşağıda çukurluk. Çukurlukta, bir bahçe görünüyor. Meğer, yedi tane kız, bir de Hasan Paşa'nın sevdiği. Kızların elinde ufak dümbelek, tefler, eller kınalı, kızlar tef çalıyorlar. Bu güzel de, kızların içinde oynuyor. Nasıl Köroğlu, bu kızları görmesi ile, kızların içindeki bu dilberi gördüğü gibi, Köroğlu kendi kendine baktı, ki "Böyle bir güzel, Kırat'ı binsem, kırk tane ülke dolansam, acaba bu güzelin bir eşi bulunur mu? Ulan, Ayvaz, bana birkaç tane kem söz söyledi, beni çerçi etti, nalbant etti, torlak etti. Nihayet Ayvaz'ın her sözü bir batman bal ile yiyilmez. Ben de, bu güzeli, Ayvaz'ın o kem sözüne karşılık götüreyim, Ayvaz'a alayım! Toyunu düğününü tutayım, vereyim Ayvaz'a! Herkes dediği sözden utanır. Ayvaz'ın bana acı söylemesi, benim de, bu güzeli ona vermem. Ayvaz benim yüzüme baktığı vakit, dediği sözlerden utansın!"

Çünkü, bu da, neye, beyler, gelir dayanır? Hakikattir, iyiliğe iyilik etmek, o kim olsa yapar. Maksat kötülüğe karşı iyilik et, ki karşıki herif de, sana aferin desin, iyiliğe iyilik etmek adem kârıdır, kötülüğe iyilik etmek arif kârıdır. Her adam gördüğü kötülüğe karşılık, iyilik edemez.

Köroğlu ise, "Ayvaz'ın bu kötülüğüne karşılık ben bir iyilik edeyim" dedi. Gelip Kırat'ı bindi, takımı vurdu, üstünü giyindi. Sürdü Kırat'ı, sıçradı Kırat bahçeye.

Kızlar, nasıl zeballah devrişi gördü ise, "hey devriş baba, ne geziyorsun buralarda?". Dedi: "Kızım, ben de adamım. Adam, adamdan adam korkmaz. Kızım, sadakaya dolanıyorum. Beş on kuruş sadaka verin de, alayım gideyim!". Hasan Paşanın nişanlısı elini cebine soktu, bir çıkın çıkarttı. "Kızlar verin şu devrişe, ileri gelmesin!". Kızın biri seğirtti, dedi: "Devriş baba, senden korkuyoruz hepimiz. Aha bu çıkını al da, daha gelme

ileri!". Dedi: "Kızım, adamdan adam korkar mı? Eğlen kızım eğlen! Verdiğiniz sadakayı hak edeyim. Biraz çalayım çağırayım. Verdiğiniz parayı hak edeyim, ki öyle alayım! Ben hak etmemiş, senin de, verdiğin sadaka makbul olmaz hayıra geçmez.". Aldı Köroğlu sazı, Kırat'ın üstünden:

Görmedim sen gibi bir şah-ı meral
Evvel bahçesini bağını gör al
Altın mücevherden yapılmış kemer
Kıstırmıştır ince bele uygundur

Ayın hilalidir sanki kaşları
İnci ve mercana benzer dişleri
Altın sıra örük örük saçları
Salıvermiş daldan dala uygundur

Devriş Ali söyler gülün halini
Altın kolbağıya kısmış kolunu
Bülbül gibi ben dinledim dilini
Tebdile erkana yola uygundur

Sazına sözüne son verip, o zaman, cariyenin uzattığı çıkını Köroğlu eline almadı, Dedi: "Kızım, o parayı gönderen adama, o güzele söyle! Kendi elinden uzatsız, bana versin! Bir sadaka, bir adamın elinden, el be el fukara eline verilirse, sadaka da makbule geçer. Kızım, verdiğin sadakayı elin ile ver, ki sevaba nail olasın!". Kız ise, eline alıp çıkını, devrişin yanına vardı. "Kızım, uzat bakalım!". "Devriş baba, kolunu kısma, işte geldim, Uzan al!". "Kızım, ihtiyarım ihtiyar. Beni attan aşağı eğme, biraz da sen yanaş!". Meğer Köroğlu'nun fikri kızı kiplemek. O, ki kız, ki Kırat'a yakın kiplediği gibi, Köroğlu ise, "Ulan, zaten çıkın kızın elinde, çıkın da benim malım.". Nasıl, kızın bileğinden tutması ile, çekmesi ile, aldı Kırat'ın terkisine, dedi: "Kızım, muhkem arkadan dalıma sarıl! Kırat'tan aşağı düşersin de, para para

olursun kızım.". Kırat'a bir üzengi vurması ile, kız ise, can besi, korkusundan arkadan devrişe sarıldı. Kız ağlayarak, Köroğlu kızı bahçeden aldı, Allah'a ısmarladık.

Meğer, beyler, bu haber Hasan Paşa'ya kavuştu, ki "Ne duruyorsun? Bir devriş sevdiğini, nişanlını kaçırdı!" (...)

Meğer Köroğlu, kızı kaçırdığına bilmezdi, ki bu kız Hasan Paşa'nın sevgilisi. Eğer bilse, kaçırmayacak. Çünkü yiğidin en büyük kapısı nedir? Kimsenin namusuna hayın bakmaz. Yiğitlik, işte, en büyüğü burdadır. Köroğlu arkasına döndü, ki "dersen mahşer kopmuş, peşime geliyor. (...)Köroğlu ise Hasan Paşa'nın kılıcı önüne koyup, aldı sazı eline. Bakalım, ettiği kusuruna, kabahatına, affını Hasan Paşa'dan söz ile, saz ile ne istemiş:

Paşam çekticeğim lezzet tadımdır
Gün be gün gördüğüm gam feryadımdır
Senin yârin benim kız evlâdımdır
Affeyle kusur u kabahatımı

Paşam çekmekteyimderdin narını
Anlamadım el bağının barını
Bilmeden getirdim senin yârini
Senin yârin benim öz evlâdımdır

Köroğlu'yum durmam iktidarına
Aklımı terk eylemedi serime
Asla hayin bakmam elin yârine
Affeyle kusur u kabahatımı" (...)[235]

Behçet Mahir rivayetinin *"Kenan"* kolunda Ayvaz'ın Kenan sultanının kızı Mine Sultan'la evlenişi anlatılmaktadır (Bu kolun özeti için birinci bölüme

[235] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ : a.g.e., 211-221

bakınız.). Birçok kolda olduğu gibi Köroğlu ve Ayvaz, Mine Sultan'ın haberini yine bir dervişten alırlar. Ayvaz, bu kolda da pasif bir roldedir ve merkezî kahraman Köroğlu'dur. Dikkate değer diğer bir husus da âşık olan kişinin Ayvaz değil, Mine Sultan olmasıdır.

Köroğlu, Kenan sultanından kız isterken şu türküyü söyler:

"Hükümdarım geldim senin yanına
Akıbet işimi görsen ey olur
Hakkın emri ile Mine Sultan'ı
O oğlum Ayvaz'a versen ey olur

Gönül ayrılmadı bu iktidardan
Akıbet geçmezem bağdaki bardan
Mine'yi almadan gitmem bu yerden
Hakkın emri ile versen ey olur

Köroğlu der işin müşkil ederim
Doğruluk ile ver teklif ederim
Eğer vermez isen alır giderim
Hakkın emri ile versen ey olur

Köroğlu, saz ile, müşkilini, Mine Sultan'ın babası, Kenan Sultanı'na bildirdi. O zaman, Kenan Sultan'ı, böyle bir küçük, içerden kendi kendine düşünerek, "Ulan, hakikaten, demek, ki dünyada deliler çok imiş. Hele bak bu haydudun teklifatına, ki elli beş kişi ile gelmiş, benden kızın verirsen alırım, yoksa almadan gitmem, diyor. Bazan insanın vadesi tekmil olanda muhakkak zor ile ölür.". Kenan sultanı kendi kendine düşünerek, dedi ki "Bari, ben buna öyle bir fend edeyim, ki dünyanın sonuna kadar dillerde söylensin! Hele, ben bundan, en evvel bunun teklifatını kabul edeyim! Alacağımı alayım! Yüksekten tutarım, verirse, zaten alırım, vermezse gerisin

geri döner gider. Eğer, bunların kellesini almış olsam, olur, ki gerisi çoktur, ziyan olur vatanlarıma.".

Türlü maceralardan sonra Ayvaz ve Mine Sultan evlenir. Bu kolda Demircioğlu, Köroğlu'nun isteği üzerine, Kiziroğlu Mustafa Beyi Ayvaz'ın düğününe şöyle davet eder:

"Getirdik Mine Sultan'ı
Toya davet eder seni
Çünkü onun kardeşisin
Toya davet eder seni

Sözümü dinle dilimden
Düşündüm sağ u solumdan
Getirdik Kenan Eli'nden
Toya davet eder seni

Bak Kenan'ın bu payına
Sözüm var dilde rayına
İşte Han Ayvaz toyuna
Ağam davet eder seni"[236]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayetin *"Köroğlu'nun Gürcistan Seferi"* kolunda Ayvaz Gürcistan Padişahının kızı Güllüsemen ile evlenir. Bu kol yukarıda bahsettiğimiz Kuyuluk koluna benzemektedir: Güzel Ayvaz, Köse Kenan ve Demircioğlu, Güdümen vasıtasıyla Köroğlu'ya kendilerini üç bacı ile evlendirmesi için haber gönderirler. Bu arada Çamlıbel'e gelen Mahmudu Bezirgân isminde bir yiğidi, yanına getirmeleri için Ayvaz'ı, Köse Kenan'ı ve Demircioğlu'yu onun yanına gönderir. Ne var ki Mahmudu Bezirgân, Ayvaz'ı ve Köse Kenan'ı döver. Demircioğlu, Mahmudu

[236] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 273.

Bezirgân'ı Köroğlu'nun yanına getirir. Köroğlu, Mahmudu Bezirgân'a, üç bacı bulmasını aksi taktirde kendisini öldüreceğini söyler. Mahmudu Bezirgân, Gürcistan Padişahının üç kızının olduğunu söyler. Köroğlu, yerine Şirin Döne'yi vekil bırakır. Kendisini Deli Ali kimliğine sokar, güvendiği 40 adamı birer sandığa koyup ve 500 kişiyle birlikte Mahmudu Bezirgân'ı yanına alıp Çamlıbel'den Gürcistan'a hareket eder. Yolda Köroğlu (Deli Ali), bir karpuz tarlasına girip karpuzların yarısını yer. Mahmudu Bezirgân, karpuzların parasını öder. Mahmudu Bezirgân, bir şehrin beyi olan Veli'ye de on lira haraç verir. Bu hareket Köroğlu'ya zor gelir. Ayvaz'ı alıp Beyin yanına gider. Gece Bey Veli'nin kızıyla komşusunun kızını alıp kaçırırlar. Kervan Gürcistan'a gider. Mahmudu Bezirgân, Gürcistan Padişahından izin alıp sözde yükünü iki hana yerleştirir. Köroğlu, Deli Ali kimliğinde Gürcistan Padişahının üç kızının yanına âşık olarak gider. Onların yanında on beş gün kalır. Köroğlu'yu bu süre içinde göremeyen Ayvaz, sandığından çıkıp gizlice Köroğlu'nun bulunduğu yere gelir. Kızın üçü de Ayvaz'ı görünce, ona âşık olurlar. Köroğlu, gelenin oğlu olduğunu söyler. Kızlar ayrı ayrı Köroğlu'nun yanına gelip Ayvaz'la evlenmek istediğini söyler. Köroğlu da kendisinden haber beklemelerini söyleyip onları rahatlatır. Köroğlu, kızlarla ayrı ayrı konuşup gece yarısı farklı yerlerde kendisini beklemesini söyler. Bu arada Ayvaz'ın, Köse Kenan'ın ve Demircioğlu'nun yanına gidip onları tek tek kızların bulunduğu yere gönderir. Gürcistan Padişahının üç kızını alıp geriye dönen Köroğlu, yolda Bey Veli'nin askerleriyle karşılaşır. Hoylu'nun desteğiyle onları mağlup ederler. Köroğlu, Bey Veli'nin küçük kızını Hoylu'ya, büyük kızını Kabiresığmaz'a, komşu kızını da Güdümen'e nikâhlar. Köroğlu, Bey Veli'nin bütün malını alıp Çamlıbel'e döner. [237]

Genç kahraman Ayvaz'ın evlenmesi epizodu, Anadolu anlatmalarında değişik adlarla anılan bazı kollar içinde ve küçük epizotlar hâlinde anlatılırken Türkmen versiyonunda ayrı bir kol olarak anlatılmaktadır. Bu epizot, Türk destan geleneğindeki kahramanın evlenmesi epizotunun

[237] Doğan KAYA: a.g.m., 322.

başka bir ülkenin padişahının kızı, engellemeler, kızın kaçırılması, kızın kendi isteği ile evlenmesi vb. temel unsurlarını ihtiva etmekle beraber, epizotun kahramanı genç Ayvaz yine tâli bir kahraman, pasif bir tip durumundadır ve olaylar Göroğlu merkezli bir yapıda fantastik unsurlarla zenginleştirilerek gelişir. Ayvaz'ın olayların akışını etkileyen doğrudan bir aktivitesi söz konusu değildir.

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Evlenmesi"* kolunda on dört-on beş yaşlarına gelen Övez'in artık evlenmesi gerektiğini düşünen Ağayunus, Göroğlu'nun ona kız bulmasını ister. Kimse Göroğlu'nun oğulluğuna kız vermek istemeyince Ağayunus Peri Gürcistan'da Leke Padişahın Nigâr, Gülruh ve Cihan adında üç kızı olduğunu, bunlardan Gülruh'un Övez'e münasip olduğunu söyler. Bunun üzerine Göroğlu Taymaz Bey başkanlığında Köse, Bedrüstem, Hacı Sumsar, Beki Sansar, Deli Metel ve Seytek Gırma adlı yiğitleri Gürcistan'a bu kızı istemeye gönderir. Padişah Göroğlu gibi bir yağmacının oğulluğuna verilecek kızı olmadığını söyler ve kırkar kamçı vurdurarak onları gönderir. Bunun üzerine Göroğlu Şir Hüda Pirinden yardım ister.Şir Hüda Pir Göroğlu'na şunları söyler:

"Oğlum sen üzülüp yatma. Ezanla çıkıp gidersen gün mızrak boyu kaldığında önüne bir kent görünür. Bu kente varsan bir zengin adam toy tutmaya başlamıştır. Bu toya varsan, at koştursan at ödülünü alırsın. Ozan, sazende ödülünü alırsın. Pehlivanıyla güreşirsen dikkatli ol. Oradan da çıkıp gidiversen, Gülruh'un bağbanına Sansar Baba derler. Onun gönlünü alsan senin eline o çıkarıp verir." [238]

Göroğlu Pirinin söylediklerini aynen yapar ve Gülruh'un sarayına girmeyi başarır. Burada Gülruh'un cadı yengesi Hobnuşan'la dost olur ve onun yardımıyla Gülruh'u uykudayken bayıltıp kaçırır. Çandıbil'e gelince

---

[238] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 89.

cadının verdiği ilaçla Gülruh'u uyandırırlar. Ona Övez'le evlendirmek için kendisini kaçırdıklarını söylerler. Gülruh Övez adını beğenmez:

"-Gülruh Can, seni Övez Can diye yiğidim var, ona vermek için getirdim.

-Göroğlu Bey, Övez Can dediğin bir hoşluk içinde büyümüş, aynı oğlancı yiğidin adına benziyor. Ben onun gibi yiğidin yâri değilim. Tuttuğunu koparan koç yiğidin yâriyim."[239]

Onu Övez'le tanıştırırlar. Gülruh, Övez'in güzelliğine hayran olur ve onunla evlenmeyi kabul eder.

958 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Gülruh'un Övez'i beğenmesi üzerine Göroğlu'nun söylediği bir şiir kayıtlıdır. Bu şiir asıl metinde bulunmamaktadır:

"Mevlam bizi yola saldı,
Ali ile, veli ile,
Açlar doyup, susuz kandı,
Leblerinin balı ile.

Keten gömlek biçtirelim.
Yakasın gez açtıralım.
Getirin boylaştıralım.
Bizim Övez balı ile.

Avazım gezer illerde,
Kıratım gezer çöllerde,
Gezmiştim Çandıbeller'de,
On üç, on dört deli ile.

---

[239] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 115.

Kıratım dağlardan götür,
Ben ölsem tabutum götür,
Övez Canım keyfe yetir,
Bir piyale dolu ile.

Göroğlu söyler Ali'sini,
Doldurun piyalesini,
Külli Türkmen balasını,
Ben severim ili ile."[240]

On gece on gündüz düğün yapılır ve nikâhı Köse kıyar. Köse'nin nikâh kıyması şu şekilde olur:

"Toy bittikten sonra Göroğlu söyledi:
-Köse, bir tarafa atlansan olmuyor mu?
-Nereye atlanayım?
-Bunlara nikah kıymak için molla bulup nikah kıydır, hadi.
-Ey, Göroğlu, her vakit bunun gibi maskara olup, kendininkini... kendin açan açışın var senin.
- *O nasıl Köse?*
- *Ey, Göroğlu, halkın söylemez mi işte? 'Göroğlu'nun kırk yiğidi var, kırk yiğidinin içinde tahta başını tutup nikâh bileni yok imiş.' diye maskara etmezler mi?*
- *Köse, senin her vakit öyle akıl vermen var ya. Öyleyse hanginiz nikâh biliyorsunuz?*
- *Göroğlu, ben yedi yaşımdaydım, atam elimden tutup mollaya verdi. Yedi yıl mektepte okudum. Öğrendiğim, okuduğum nikâhtır.*
- *Dersin nereye kadar varmıştı Köse?*
- *Ebcetten geçip hövvezden çıkmıştım.*

---

[240] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 437-439.

- Sağ tarafımda bilinmeden dolaşan derin ahun senmişsin. Öyleyse nikâh kıy.

- Yürü, Övez Can, diye Övez'in elinden tutup hareme gitti. Varıp Gülruh Can ile ikisini el ele tutuşturdu.

- Gülruh Can, Övez Can'a kendini bahşettin mi?

- Ettim.

- Övez Can, sen de aldın mı?

- Aldım.

Her birisine üç defa söyletip 'Vezav geçti, tızav geçti, tızav geçti. Bismillah Allahu Ekber, nikâhın büyüğü budur.' diye dönüp bastı gitti Köse."[241]

Burada Göroğlu'nun söylediği bazı türküler şunlardır:

Göroğlu, kız istemeye giden yiğitlerine şu türküyü söyler:

"Ağabeyler gidin Leke Padişaha,
Arap at önüne salıp getirin.
Gözdesin, vezirin, beyi, hanını,
Birin koyman hepsin alıp getirin.

Taymaz Beyi hepinize baş edin.
Yıkıp kalesini şehrin taş edin.
Övez Can'ın gamlı gönlün hoş edin.
Toylar, temaşalar tutup getirin.

Dinlemeyin o gavurun sözünü.
Elliden altmıştan kırın yüzünü.
Ordusundan Gülruh adlı kızını,
Bizim Han Övez'e alıp getirin.

---

[241] Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 117-119.

Göroğlu Bey, yâd et Kadir Cebbar'ı.
Pirim medet versin Hazret-i Ali.
Alın kalesini, kırın küffarı.
Mal-ı dünyasını sürüp getirin."[242]

Leke Padişahın kırk kamçı vurdurarak yiğitleri göndermesi üzerine Göroğlu, kızı kaçırmak için yola düşerken Köse'ye "Ben gelene kadar toy hazırlığını yapın." der:

"Bir güzel alırsam Övez Canıma,
Toy tutumun tutun, ben gelenece.
Bir haber gönderin ağa, sultana,
Olsun hizmetimde, ben gelenece.

Bir haber gönderin Halep'e, Şam'a,
Bir toy tutun âlem kalsın hayrana.
Günde kırk kuzuyu çekip bir yana,
Yesin koç yiğitler, ben gelenece.

Sefer edip gördüm beş ile onu.
Mızrak vurup döksem kırmızı kanı.
Tümü eyer, altın kuşak, al donu.
Giysin Övez Canım, ben gelenece.

Peygamberin aslın sorsan Arap'tır.
Pir olmasa merdin işi haraptır.
Şişte kebap, piyalede şaraptır.
İçip mest olun siz, ben gelenece.

Göroğlu Bey, sığın Kadir Cebbar'a.

---

[242] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 79.

Kırat binip sefer etsen her yana.
Binden bir koyunu çekin bir yana.
Yesin Tekeli ilim, ben gelenece."[243]

Göroğlu Gülruh'un bağbanı Sansar Baba'nın yardımıyla dokuzuncu saraya girer. Burada uyumakta olan Gülruh'un güzelliğini görünce Göroğlu şunları söyler:

"Geldi ya mert oğlu, geldi.
Uyan ha padişah kızı.
Demir donlu haber aldı.
Uyan ya padişah kızı.

Mest havuz gibi salınıp,
Günde yüz bin hayallenip,
Övez Can sana aldanıp
Uyan ya padişah kızı.

Arzımı işit, ya Cabbar.
Bugün olduk sana rastlar,
Övez Can'a olsun dildâr,
Uyan ya padişahın kızı.

Dağ başından şirler geldi.
Katardaki nerler geldi.
Göroğlu teg erler geldi.
Uyan ha padişahın kızı."[244]

"Ayçemen" kolunda Övez, Çandıbil'de yaşayan Yakup Bezirgân'ın haber verdiği Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen ile evlenir.

---

[243] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 85-87.
[244] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 101.

(Bu kolun özeti 1. Bölüm'de verilmiştir.) Bu sırada Övez 20 yaşındadır. Bunu Övez'in kendisini zindandan çıkarmaya gelen Ayçemen'e söylediği türkünün son dörtlüğünden anlıyoruz:

Övez Han der sırdaşım,
Yirmiye çıktı yaşım,
Gel haber al sen yoldaşım,
Hibe meyvası yol gelir.[245]

Bu bölümdeki bazı şiirler şu şekildedir:
Yakup, Ayçemen'i Övez'e şöyle anlatır:

Türkistan, Tevriz'i gezdim koymadan,
Ayçemen teg naziğini görmedim.
Övez sen tutmuşsun dünya cihanı,
Ayçemen teg naziğini görmedim.(...)"[246]

Övez, bu haberi alınca kızı getirmek için Göroğlu'ndan izin ister:

Yakup dedi bize ıraktan haber,
Bu pinhan sırrımı beyan edeyim.
Serimi tutmuştur aşkın kederi,
Gönlümden geçeni ayan edeyim.

Nerde olabilir yârin evleri,
Hiç rahat bırakmaz gönül evleri,
Mecnun gibi akıtayım selleri,
Gece gündüz ah-ı zarım diyeyim.

Övez Can der, atam versene ruhsat,

[245] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 147.
[246] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 125.

O yârin hayali gitmez bir fırsat,
Ey bey oğlu nasıl olur maslahat,
Gece gündüz ah-ı zarım diyeyim.

Göroğlu Övez'den bunu işitip: 'Ey yavrum Övez Can, sen kal, ben kendim gidip getireyim.' dedi. Övez izin istiyor. Atası ile oğlu söyleşiyor." (Bkz.:Köroğlu'nun Ayvaz'ı Savaşa Göndermek İstememesi)

Övez, yola çıkar. Ayçemen'in bağına girer. Bağın bekçisi Babakul Övez'i bağdan çıkarmak isteyince Övez şunları söyler:

"Ben bülbülüm aşık idim bir güle.(Canım bir güle.)
İstesem o gülüm bağda görünmez.(Canım görünmez.)
Mecnun olup gezdim çölden çöllere.(Canım çöllere.)
Benim Leylim dağda taşta görünmez.(Canım görünmez.)

Bağ içinin dükkanı yok narı yok.(Canım narı yok.)
Aşıkların namusu yok arı yok.(Hanım arı yok.)
Her aşığın benim gibi zarı yok.(Hanım zarı yok.)
Görünmez o hiçbir yerde görünmez.(Hanım görünmez.)

Hacıazım Yurdu'nda gül yok deme sen.(Canım deme sen.)
Yüreğime yüz bin düğüm vurma sen.(Canım vurma sen.)
Söz dinlemeden kendin yâd görme sen.(Canım görme sen.)
Söyle çoban gülüm nerde görünmez.(Hanım görünmez.)

Övez Han der, geldim yâri görmeye.(Canım görmeye.)
Desteleyip demet gülün dermeye. (Hanım dermeye.)
Çoban sinirlendi bağdan kovmaya.(Hanım kovmaya.)
İsteğim Ayçemen bağda görünmez. (Canım görünmez.)"[247]

[247] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 135.

T.C. ... KURUL MERKEZİ

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Göroğlu Övez'i kurtarmaya giderken bir bağın içindeki havuzun kenarında oturan birçok hizmetçi kız görür. Bu kızlardan biri kara giyinip, kan püskürüp oturmaktadır. Gelen giden ona tekme atmaktadır ama bu kız hepsinden güzeldir. Göroğlu ona hâlini sorar ve ikisi arasında şu konuşma geçer:

Göroğlu: *Güzeller içinde sen sen bî-karar,*
Güzel perim niçin giydin karayı?
Yüzleri nurana, zülüfleri şamar.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Kız: *Hüda benim ikbal bahtım almıştır.*
Onun için ben giymişim karayı.
Övez gelip burda bende olmuştur.
Onun için ben giymişim karayı.

Göroğlu: *Övez için çok çıkmıştır feryadın.*
Kimin evladısın, kim olur adın?
Bana beyan eyle sen asıl zatın.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Kız: *Hüda benim şom ikbalim açmazsa,*
Göroğlu ağam bu yerlere gelmezse,
Gelip bu hünkârdan ârım almazsa,
Onun için ben giymişim karayı.

Göroğlu: *Asıl zatın bana ayan eyle sen.*
Gizli sırrın bana beyan eyle sen.
Beni kardeşliğe güman eyle sen.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Bugün hicran günü sefa olmuştur.
Gelip yezitlerin kanın almıştır.
Tanımasan Göroğlu ağan gelmiştir.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Kız: *Bezirgan kızı ben adımız Gülcan.*
Sabahla periler konar Övez Can.
Çandıbil'den gelen bir sahı nuran.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Göroğlu:

-Peh, senin aslın Çandıbilli olup buralarda ne yapıp yürüyorsun can sen? dedi.

-Ey Göroğlu ağa, seni tanımıyorum sanma. Ben evvel Mollaya derse gidiyordum, yol üstünde bir kızıl elma duruyordu, onu yerden aldım, kokladım, ben bu şehirde peydah oldum. Beni duanın gücü ile bu cadı ihtiyar kadın getirip bıraktı. Varacağım yer, batacağım göl yok. İnşallah işini de bitirirsen, Övez Can'ını da alırsın, beni de götür sen, diye boynuna sarıldı.

-İyi işimizi bitirirsek, Övez Canımızı alırsak, seni de götürürüz. Buradan hiç bir yere gitme, diye buluşacakları yeri anlaşıp 'Biz şimdi sokakta dolaşacağız.' dedi."[248]

Göroğlu, Övez'i Hünkâr Şahın elinden kurtardıktan sonra Çandıbil'e dönerken Gülcan'ı da alır ve Övez'le ikisine yedi gece yedi gündüz toy yapıp nikâh kıyar. Bu sırada Servi'yi de Sapar Köse'ye nikâhlar.[249]

"Servican" kolunda da aynı durumdan söz edilir, fakat bu bölümde Gülcan ile Övez evlenmez. Göroğlu, Övez'i Sultan Hünkâr'ın zindanından kurtarmak için Şah Kalender kılığında gizlice Sultan'ın bağına girer. Burada havuz başında kızlar eğlenmektedir. Çandıbil'den esir getirilen ve karalar

[248] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 493-495.
[249] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 509.

giymiş olan Gülcan bir köşede oturmaktadır. Göroğlu ile aralarında şu konuşma geçer:

Göroğlu: *Güzeller içinde sensin bî-karar,*
Güzel perim niçin giydin karayı?
Tenimde kalmadı külli ihtiyar,
Güzel perim niçin giydin karayı?

Kız: *Övez bende olup düştü buraya,*
Onun için ben de giydim karayı,
Bu çektiğim ahım yetsin Hüda'ya,
Onun için ben de giydim karayı.

Göroğlu: *Güzel perim, aslın ayan eyle sen.*
Başından geçeni tek tek söyle sen.
Benim gerçekliğim güman eyle sen.
Güzel perim niçin giydin karayı?

Kız: *Kendim naçar hiç iş gelmez elimden,*
Kan ağladım, Zeynep cadı dilinden,
Bende olup düştüm, Çandıbil'inden,
Onun için ben de giydim karayı.

Göroğlu: *Şah Kalender sözün doğrusun bilsin,*
El kaldırıp Hakk'a dualar kılsın,
Ne muradın varsa dileğin gelsin,
Doğru söyle niçin giydin karayı?

Kız: *Bezirgan kızıyım, adımız Gülcan,*
Diler azat olsun, bende Övez Can,
Çandıbil'den gelse Göroğlu Sultan,

Onun için ben de giydim karayı."[250]

"Servican" kolunda Övez, Sultan Hünkâr tarafından yakalanarak zindana atılır. Hünkâr, Övez'i konuşturup Göroğlu'ndan haber almak ister, fakat Övez'in dilinden anlamaz. Hünkâr'ın kızı Servican cadıdır ve bütün dillerden anlar. Hünkâr, kızını çağırır ve Övez'le onun yardımıyla anlaşır. Servican, Övez'e âşık olur: *"Servican, Övez'i görüp onun mertliğine, yakışıklılığına canı, teni ile âşık oldu. Lakin, bu sırrı gizli tuttu."* Göroğlu, Şah Kalender kılığına girerek Hünkâr'ın sarayına Övez'i kurtarmaya gelince Servican, kendini Övez'le evlendirmesi koşulu ile Göroğlu'ya yardım edeceğini söyler:

"-Söylesem Göroğlu, senin bir Övez oğlun var, onun adını, şöhretini işitip ven gıyabında ona aşık olmuştum, bir hafta oldu, ben onun kendini gördüm, şimdi onun yüzünü devamlı görmesem rahatım yok, Göroğlu, geniş cihan gözüme zindan olmuş, saz, sohbetle, zorla canımı koruyorum. Atam onu zindana atıp her çeşit eziyet çektiriyor, dara asmak istiyor. Her defa ben bir bahane bulup onu dara çekilmekten kurtarıyorum, onun peşinden senin geleceğini biliyordum, şimdi sen geldin, o Övez oğlunu kurtaralım, sen beni şimdi ona nikahlayıp ver de beni muradıma yetir, işte benim sana arzım bu Göroğlu." Servican, Göroğlu'ya söylediği bir türküde Övez'i ne kadar çok sevdiğini açıklar:

"Servican, kendinin Övez'den ölse bile dönmeyeceğine Göroğlu'nun önünde and içip bir nâme söyler oldu:

Can tenimde mihmandır,
İşreti diler gönlüm,
Yâre hasret yamandır,
Vuslatı diler gönlüm.

---

[250] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 203-205.

'La ilahe illallah.'
Dilimde 'Kulhuvallah'
And iç sen, içtim Vallah,
Muradım diler gönlüm.

Tutsun ince belimden,
Sorsun şeker dilimden,
Mey içsin ak elimden,
Övez'i diler gönlüm.

Servi bağın kızıl gülü,
Övez Can şeyda bülbülü,
Gerçek Göroğlu bir veli,
Hacetin diler gönlüm."[251]

Göroğlu, Servican'ın yardımıyla Övez'i kurtarır. Hep birlikte Çandıbil'e dönerler. Övez'in Gülruh'la evli olduğunu öğrenen Servican Göroğlu'nun yiğitlerinden Mirim'i beğenir ve onunla evlenir. Üç gün toy verilir, at koşturulur, altın kabak attırılıp ödüller verilir. Çandıbil'in fakir, fukaralarına hediyeler verilir.

"Bezirgân" kolunun 954 numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Övez'in, Akbeyoğlu Bezirgân'ın kız kardeşi Aysultan ile evlendiği kayıtlıdır.[252]

"Belâgerdan" kolunda Övez, Zangar Yurdundan Arzıgül'le evlenir.[253]

"Göroğlu'nun Ölümü" kolunun 417 f numaralı el yazmasından tespit edilen metinde Övez'in Gülşirin Peri ile evlendiği kayıtlıdır.[254]

---

[251] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 205, 209, 215.
[252] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 577.
[253] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 253.
[254] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 479.

Kazak rivayetinin *"Avazhan Kıssası"* kolunda Avaz, Ahmet Serdar'ın kızı Botaközayım ile evlenir.[255] *"Ğavazhan'ın Kıssası"* kolunda bir gün Ğavaz ava çıkar. Fırtınanın olduğu bir havada elindeki şahini kaybeder. Şahini ararken derya kenarında oturan yaşlı bir ustaya ve onun yanında çalışan kıza rastlar. Ğavaz bu kıza âşık olur. Kız, Kaf Dağı'ndaki Ahmet perinin kızıdır. Kız, Ğavaz'ı görünce kuğu kılığına girip uçuverir. Ğavaz bu kızı araken Reyhan Arap'ın oğlu Ernazerbek'in köyüne gelir. O köyden ayrılır. Kızılbaşların hanı Körihan'ın memleketine gelir. Han kızı Culdızayım'a eş seçimi için şölen tertip etmiş ve şölende at yarışı düzenlenmiştir. Ğavaz kendini tanıtmadan atını verir. Ernazerbek'in yardımıyla at birinciliği kazanır. Bunun üzerine Ğavaz Culdızayım'ı alır. Culdızayım'ın yardımıyla yaşlı ustanın yanında gördüğü Kunduzayım'ı alır. Körihan'ın oğlu onun Köroğlu'nun oğlu olduğunu anlayınca Ğavaz'la savaşır. Ğavaz bu savaşta yaralanır. Ernazerbek onun yardımına gelir ve onu memleketine getirir. Kızkardeşi Zeynepgül'ü verir. Böylece Ğavaz üç kızla (eşle) memleketine döner. [256] *"Köroğlu"* kolunda Ğavaz, Burkanşa adındaki Kalmuk hanının kızı Kundızayım'la evlenir.

Özbek rivayetinde "1978'de Melik Muradov ve Abdualim Ergesev'in "Gülihıraman Destanı Hakkında" adlı makalelerinde, Köroğlu grubu destanlarından olan Gülihıraman'da, Köroğlu'nun Avaz'ı Vayengen'den kaçırışı ve Avaz'a verilen terbiye vurgulandıktan sonra, Köroğlu'nun 40 hazinenin anahtarını Avaz'a verip son odaya girmemesini tembihlediği ve Avaz'ın oraya gidip Gülihıraman'ın resmini görerek âşık olduğundan bahsedilir. "[257]

Özbek rivayetinin *"Melike Ayyar"* kolunda Avaz, Köroğlu için Melike Ayyar'ı kaçırır, fakat Köroğlu, Melike Ayyar'la Avaz'ı evlendirir. Avaz'a âşık olan Gülkız ise Mahmudhan ile evlendirilir.[258] *"Meşrika"* kolunda da Köroğlu

---

[255] Bekir ŞİŞMAN: a.g.e., 65.
[256] Bekir ŞİŞMAN: a.g.e., 77.
[257] Abdualim Ergeşev Muradov: "Gülihıraman Destanı Hakkında", İslam Şair ve Onun Halk Poeziyasında Tuttuğu Yer, (Taşkent, 1978), 20-26. Filiz KIRBAŞOĞLU'ndan naklen.
[258] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 38.

rüyasında gördüğü Meşrika'ya âşık olur, fakat Meşrika'yı ancak Avaz'ın yardımıyla bulur. Bunun için Köroğlu Meşrika ile evlenmek istemez ve onu Avaz'a verir.[259]

"İntizar" kolunda Avaz, Havdak gölde avlanırken bir kıza âşık olur ve İsfahan' a gidip onu bulur. İsfahan şahının kızı İntizar da rüyasında Avaz'ı görüp ona âşık olmuştur. Birtakım mücadelelerden sonra evlenirler.[260]

Uygur rivayetinde Havaz, Çembil'e han olduktan sonra Karahan Padişahın kızı Zeynepşah ayım ile evlenir.[261]

Avaz, Arap rivayetlerinde Kazakistan'dan Ahmet Serdar'ın kızıyla evlenir.[262]

8. AYVAZ'IN OĞLU

Anadolu rivayetlerinde Ayvaz'ın oğlundan bahsolunmaz, ancak Türkmen rivayetlerinde, daha sonraki dönemlerde oluşturulduğu açıkça belli olan kollardan biri de, Köroğlu'nun torunu ve Ayvaz'ın oğlu olan genç kahraman Nurali etrafında oluşturulmuştur.

Tamamen nesir hâlde anlatılan ve destanın ilk neşirleri içinde bulunmayan Nurali'nin maceraları, çeşitli mahallî unsurları yansıtmanın yanında, Köroğlu anlatmalarının, âşık/bahşılar tarafından çevre ve şartlara göre değiştirilerek yeni anlatmalarla nasıl geliştirildiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Öte yandan, anlatıcı ve dinleyicilerin, yeni anlatmalarla çok sevdikleri kahramanların maceralarını ve soyunu devam ettirmek istemelerinden kaynaklanan bir durum da söz konusudur ki, bunu, Manas Destanı'nda Semetey ve Seytek'in maceralarıyla görmekteyiz.

"Anlatmalardaki genç kahraman Nurali tipi, daha sonraki dönemlerde oluşturulmuş olmakla birlikte, anlatmaların bütünü içinde taşıdığı fonksiyon bakımından yeniliği ve gelişmeyi temsil etmenin yanında tecrübesizliği de

[259] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 44.
[260] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 54-56.
[261] Yasin ZİLAL, Meryem MUHAMMED: a.g.e., 133.
[262] Fikret TÜRKMEN: a.g.e., 270.

örneklemektedir. Esasen bu temel fonksiyonlar, diğer genç kahraman tipler için de geçerlidir. Fakat, Nurali üçüncü kuşak bir tip olarak, merkezî kahramana düşünce ve davranış bakımından daha uzaktır ve onunla birebir ilişki içinde değildir. Nurali, Köroğlu ve Ağayunus Peri'nin 'yüreğidir, gözlerinin nurudur, körpe yavrularıdır' ve onun ' boynunun bükük olmasını' her ikisi de istemez. Ağayunus Peri'nin deyimiyle 'yeni yetişen gencin gönlü başka olur, onların gönlünü kırmamalıdır.

"Bu özellikleri göz önüne alarak genç kahraman Nurali veya benzer tiplerin ve onlar hakkındaki hikâyelerin, anlatıcılar tarafından, eski ve yeni nesil arasındaki bağı koparmamak, güçlendirmek maksadıyla oluşturulduğunu söylemek kanaatimizce mümkündür."[263]

Kazak rivayetinin *"Kasımhan Hakkında Hikâye"* adlı kolunda Türkmen ilindeki Köroğlu'nun evlâtlığı olan Hasanhan'ın oğlu Kasımhan'ın Kızılbaşlarla olan mücadelesi anlatılır.[264] Buna karşılık Gavazhan'ın oğlu yoktur.

Özbek rivayetinin *"Ağa Yunusning Alib Kaçilişi"* kolunda Avaz'ın Gülnar ve Nurhan isminde iki çocuğu vardır.[265] Nurali Kolunda Avaz'ın İntizar'dan Nurali adında bir oğlu olmuştur. Nurali de Aktaş memleketinden Mahmuthan'ın kızı Marguman ile evlenir ve Cihangir adında bir oğulları olur.[266]

Uygur rivayetinde Havaz, kırk bin askerli Karahan Padişahın kızı Zeynepşah ayım ile evlenir ve bir oğlu, bir kızı olur. Oğlunun adını Elihan, kızının adını Nurhan koyar.

"Avazhan'ın oğlu Nurali, üçüncü kol olarak hikâyeler zincirine *'Nurali'nin Güzelhan'ın kızı Gülpınar'la Evlenmesi'* adıyla katılır. Nurali Gülpınar'a âşık olur ve onu Çambul'a kaçırır. Onları yakalamak için Güzelhan peşlerine adamlarını gönderir. Güzelhan'ın ordusu, âşıkları tuzak kurup yakalarlar ve kızın babasına, teslim edilirler. Han, Nurali'nin öldürülmesini emreder, fakat Avazhan'ın karısı rüyasında oğlunun sıkıntıda

---

[263] Mustafa ARSLAN: a.g.m., 49.
[264] Bekir ŞİŞMAN: a.g.e., 101.
[265] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 51.
[266] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 59.

olduğunu görür. Avazhan, Güzelhan'dan kızını oğluna istemek üzere yola çıkar. Yolda Güzelhan'ın ordusuna rastlar. Tek başına orduyla çarpışır. Çarpışma yedi gün yedi gece sürer ve ordunun yarısını kırar, sağ kalanlar kaçarlar. Güzelhan, gelini Ammamo'yu yardıma çağırır. Ammamo ile Avazhan karşı karşıya gelirler. Avazhan yenilir. Onu ölümden Gülpınar kurtarır. Nurali'ye, babasına yardım etmesini teklif eder. Bunun üzerine kendisi kanatlı ata binip Ammamo'nun üzerine gider. Ammamo'yu yakalar ve saçlarından bağlayarak ovada dolaştırır. Gülpınar'ın cesareti sayesinde hem Nurali, hem de Avazhan kurtulur. Üçü birlikte beş gün beş gece yol alarak Çambul'a ulaşırlar. Bu kolun ne Özbek ne de Türkmen Goroğlu'su ile ilişkisi vardır, ancak Güney Tacikistan'da yaşayan Özbekler arasından 1954'te derlendiği bir varyantta, Özbek ve Tacik varyantları birleşmektedir."[267]

9. AYVAZ'IN ÖLÜMÜ VEYA SONU

Ayvaz kimi rivayetlerde Köroğlu'ndan önce ölür, kimi rivayetlerde ise onun vasiyeti üzerine Çamlıbel'e han olur ve Köroğlu'ndan yıllar sonra ölür. Birçok rivayette Ayvaz'ın sonu hakkında bilgi verilmez. O, Köroğlu'nun yaşlanması veya ölümü üzerine kendi memleketine döner.

Ayvaz, Maraş rivayetinde Köroğlu'ndan önce ölür. Ayvaz'ın ölümü şu şekilde olmuştur: *"(...) Köroğlu devrinin orta çağlarındaki Gürcistan seferinde Köroğlu'nun elinden Ayvazını aldığı şu Ustayı Frenk oğlu namındaki bezirgân... Yol yüke, çamur çöke, bu bezirgânın yolu İstanbul'a uğrar. Alışveriş edip mal alıp mal verme işleri arasında, Fatih devrinde icat edilmiş iki karış uzunluğunda ağzı çapsız, namlusunun içi yivsiz, setsiz horozunun altında meme yerinde bir çakmak taşından sıçrayan çingisi ile ateş eden ilk (karabina) adındaki tabancadan Ustayı Frenk, çok ağır bir baha ile bir dolum avcarı ile aldığı bu karabinadan bir tane Köroğlu'na armağan etmek üzere almış ve yolu Çamlıbel'den geçtiği için Çamlıbel Kal'esine Köroğlu'na vermek için gider...*

---

[267] Fikret TÜRKMEN: a.g.m., 272.

Kal'e kapısından giren bezirgân doğruca Ayvani Köşk'te beylerin keyfi üzerine düşer. Selâm verip selam aldıktan sonra çakmaklı karabinayı ileri sürer.

- İşte size bir silâh...

- Bu nasıl silahmış, diyen beylerin hepsi birer kerre ellerine alarak deliğinden içeri bakarlar, üst kısmına bakarlar, Ustayı Frenk avcarını göstererek doldurur ve ateş edilme şeklini de gösterir. Bu sefer attığı bir kurşunu da eline alan Demircioğlu, elinde iki parmağıyla ufalayıp keçi gübresi gibi toz halinde dağıtır ve bezirgana dönüp,

- Ulan bezirgân bu adama mı geçer, öteki beylerden hele bir tecrübe edelim de görelim...

Ayvaz karabinayı alıp Demircioğlu'nun döşüne sınamak ister...Demircioğlu oranın

yumuşak olduğu için belki geçeceğini bahane ederek alnının çatına sınamasını Ayvaz'a emreder...

Ayvaz karabinayı alıp Demircioğlunun alnının çatına dayar. Çat diye çakmak taşının üzerine düşme yayı bir pulat parçasından yapılan horozun bu düşmesinden çıkan çingiler, barutu alevlendirir ve korkunç bir ses güm...Demircioğlu'nun soluk almadan parçalanan kafası gövdesiyle yerde yuvarlanarak cansız cesedinin yattığı görülür...

Bu hâli gören ve Demircioğlu'nun da en yakın olan Zorbezirgân işe karışır ve haman orada kılıncı çekip bir vuruşta Ayvaz'ı yere serer. Kardeşi kadar sevdiği Ayvaz'ı bu hâlde gören Dağıstanlı Hasan da bir kılıçta Zorbezirgân'ı ikiye böler.(...)"

Antep rivayetinde de Ayvaz'ın ölümü Maraş rivayetinde olduğu gibi anlatılmaktadır, fakat bu rivayette Firenkoğlu silahı Köroğlu'ya hediye etmek amacında değildir. Burada Köroğlu, yıllar önce dağda karşılaştığı Firenk'in oğlunu çok beğenir ve beylerinden Hoylu'ya hizmetkâr olması için onu babasından alır. Firenk, oğlunu görmeyi bahane ederek Köroğlu'ndan öc almak niyetiyle Çamlıbel'e gelir. Kendi icat ettiği tabancayı beylerin en

küçüğü ve safı olduğunu bildiğini Ayvaz'a denettirerek birbirlerini yanlışlıkla öldürmelerini plânlamaktadır. Böylece Köroğlu'ndan intikamını alacaktır:

"Biz alalım haberi Firenkoğlu'nun babasından. Firenk Bezirgân, oğlunun gendisinden ayrılmasına bir türlü dayanamıyordu. Bunun intikamını almanın çarelerini düşünüyordu. Köroğlu'na gücü yetmiyor, oğlunu yanına alamıyordu. Düşüne düşüne çakmaklı dabancayı icat etti. Bunu bütün levazımatı ile birlikte Ayvaz'a hediye etmek istedi. Ayvaz'ı seçmekten maksadı, Ayvaz beylerin hepsinden gençti. Böyle bir silaha havas edeceğini tahmin ediyordu. Onun elinden çıkacak bir kazanın üstüne, Ayvaz'a yapılacak karşılık da Çamlıbel'i dağıtmaya yetecekti. Böylece intikamının alınabileceğini hesaplamıştı."[268]

Henüz düğünleri yapılmadan ölen beyleri için Köroğlu şunları söyler:

"Aksın gözyaşlarımız nâralar dindi
Alımız telimiz bunun içinmiş
Beylerin ölüsü mezara indi
Davullar düğünler bugün içinmiş.

Badeler içerdim Ayvaz elinden
Gözeller getirdim Gürcü'den, Çin'den
Mıraz alması için biribirinden
Düğünler kurdurdum bunun içinmiş.

Çamlıbel'e kara dumanlar çöktü
Çiçekleri soldu kuşlar sönüktü
Bize burdan göçüp getmek görüktü
Kalalar kurdumdu bunun içinmiş.

[268] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 338.

Kır Ata binince meydan inlerdi
Buyruğumu yerler gökler dinlerdi
Nâramızdan dağlar daşlar çınlardı
Sesimiz savumuz bunun içinmiş.

Köroğlu bıraktı sazı elinden
Ağıtlar duyuyor çevrelerinden
Kır Atım uzaklaş Çamlıbel'inden
Bütün emeklerim bunun içinmiş.[269]

Beylerinin ölümünden sonra Köroğlu Şam'a gitmeye karar verir:

"Demircioğlu, Zor Bezirgân
Öldü gül yüzlü Ayvaz Han
Halım yaman günüm yaman
Bin oğlum Şam'a gedelim."[270]

Pertev Naili Boratav'ın 1940-1941 kışında, Kars'ta Aşık Müdamî'den dinleyip yazdığı, beş yıl sonra da, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı yapıtında yayımladığı, "Celâli Bey ve Mehmet Bey" öyküsünde, Köroğlu'nun yok olması, arkadaşlarının Çamlıbel'den ayrılmaları şöyle özetlenir:

"Gelelim kıssamıza: Köroğlu büsbütün gözden kaybolup bir daha geri gelmediğinde, atalardan darb-ı misal: 'Baş gidince ayak payidar olmaz' mefhumunca, Köroğlu'nun adamları da birbirinin sözünü çekemeyip yavaş yavaş dağılmağa başladılar. Dünyanın avanak zamanı, anasından kaçan, babasından küsen Köroğlu'nun başına toplanmışlardı. Ayvaz'la Köse, İstanbul'dan gelmişlerdi, yine İstanbul'a gittiler. Demircioğlu Lelevür şehrinden gelmişti, o da yine Lelevür şehrine gitti. Kiziroğlu Mustafa Bey Göle'nin Kiziroğlu köyünden gelme idi ki, hâlâ o gün bu gün Kiziroğlu köyü

[269] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 342-343.
[270] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 341.

diye söylenir, o da oraya gitti. Koca Arap Muğan Çölü'nden gelme idi, oraya gitti. Bıyıklı Yusuf Mısır'dan... Koca Bey, Arif Bey, Mustafa Bey İran'dan gelme idiler, onlar da yine aynı memleketlerine gitti. İsa Balı Silistran'dan gelme idi, Silistran'a gitti. Celâli Bey ile oğlu Mehmet Bey Aydın'dan gelme idiler, bunlar da geldi Aydın'da oturdu."[271]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayetin *"Köroğlu'nun Kaybolması"* kolunda Köroğlu turna teli bulmak için gittiği Yemen'de bir döğüş sırasında Hoylu'yu kaybeder. Çamlıbel'e dönen Köroğlu ve yiğitleri 40 gün Hoylu'nun yasını tutarlar. Çamlıbel'e tüfek getiren bir kervancıbaşının tüfeğini Demircioğlu'nun üzerinde deneyen Köroğlu, onun ölümüne sebep olur. 40 gün de onun yasını çekerler. Hoylu ve Demircioğlu'nu kaybeden Köroğlu, sülalesini araştırmak için Çamlıbel'i Köse Kenan'a bırakarak henüz kendisiyle vuslata eremediği Şirin Döne'yi, Ayvaz'ı ve onun nişanlısı Güllüsemen'i alarak Şam'a hareket eder. İran'a giden Köroğlu, yolda daha önce soyduğu bir kervanla çarpışmak zorunda kalır. Ayvaz ve Güllüsemen düşmanı yener. Kafile yoluna devam eder ve Yemen'e ulaşır. Yemen Beyi, Köroğlu ve Ayvaz'ın karşısına dikilir. İki saat savaşırlar. Vakit akşam olur. Ayvaz ağır yaralı olarak döner. Ertesi gün, Allah'ın yardımıyla Ayvaz eski gücüne kavuşur. Yemen Beyi ile çarpışmaya devam ederler. Yemen Beyi yenilir. Köroğlu'nun kafilesi Şam'a yönelir. Yolda bir Arab'ın yanında üç gün misafir kalırlar. Şam'a ulaşan Köroğlu'nu Şam Beyi karşılar. Şam'daki bir sarayını Köroğlu'na düğün hediyesi olarak verir. Köroğlu, zifaf gecesi Şirin Döne'yi kucaklayınca karnını patlatır. Şirin Döne vefat eder. Köroğlu, üzerindekileri çıkarır ve Ayvaz'a haber vermeden Kırat'a binip Şam'dan ayrılır, kayıplara karışır. İstanbul'dan itibaren altı aydır Ayvaz'ı arayan bir kervanbaşı, sonunda onu Şam'da bulur. Birlikte İstanbul'a dönerler. Ayvaz, bey, paşa olur. [272]

---

[271] Pertev Naili BORATAV : Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, (Adam Yayınları, Ekim 1988), 212.

[272] Doğan KAYA: a.g.m., 323.

Erzurumlu Âşık Mıkdat anlatmasına göre de Ayvaz, Köroğlu'ndan önce ölür:

"...Ama gün geldi ki (Köroğlu) yaşlandı. Tüfek de icat olduktan sonra cenk hevesleri kırıldı. Ve:

Tüfek icat oldu, mertlik bozuldu,
Eğri kılıç kında paslanmalıdır.

dedi. Yanındaki koçak beylerden kimisi öldü. Hele Ayvaz'ın ölümü onu ciğerinden yaraladı. Vaktin birinde uyurken kır atı da kanat açıp göklere uçtu. Beli kırılan Köroğlu:

Kır atım yok benim gidem sazana,
Ayvaz öldü, döndüm artık hizana (yoksula).

diyerek kendi kendine kahr etti. Gün geldi ki her şeyden soğudu. 1999 deli de yavaş yavaş yanından kaçmaya, başka koçakların yanına, yahut memleketlerine dönmeğe başladı. Yanında Telli Nigâr'dan başka kimse kalmadı.

Ciğeri hun olan Köroğlu bir gün Telli Nigâr'a dedi ki:

-Nigâr! Ayvaz'ım öldü. Beylerimin kimisi öldü, kimisi de gitti. Kır atım ise ortadan yok oldu... Artık bu dünyada nemiz kaldı ki?...

Nigâr ona teselli vermeğe kalktı, ama faydası olmadı.

Köroğlu bir gün, cin seher vaktı, gün Küle-i Kaf'tan görünmeden kimseye duyurmadan Çamlıbel'deki konağından çıktı. Gidiş o gidiş... Nereye gittiğini bir Allah bilir. Bu dünya kimlere kaldı ki...

Kılıcı kaldı paslı,
Kaldık geride yaslı.

Bu ses geldikten bu yana Telli Nigâr'ın da ne olduğunu bilen yok..."[273]

Türkmen rivayetinde Övez'in sonu ile ilgili bir bilgi yoktur. *"Göroğlu'nun Ölümü"* kolunda, Övez'in ve kırk yiğidin Göroğlu'ndan önce öldüğü bildirilir:

"Göroğlu ihtiyarladığı vakitte, Övez, Erhasan oğullarından, kırk yiğidinden ayrılıp, sadece Ağayunus Peri ile Gülşirin beraber üçü kalmışlardı."[274]

Türkmen rivayetinin *"Kanoğlu"* adlı kolunda Övez'in ve kırk yiğidin mezarının Yulduz Dağı yolu üzerinde olduğu söylenir.[275]

Kazak rivayetinde *"Gavazhan Öleni"* adlı kol Koşanov'un *"Gavazhan"* destanının özetine benzer. Farklı olan tarafı şudur: Ozan belli konuları kendince söylemiş, bazı kelimeleri değiştirmiştir. Bazan da halk arasında söylenen jır parçalarını alıp, kendisinin söylediği destana eklemiştir. Eserin son kısmı kaybolduğu için Ğavaz'ın yaralanıp yağda yattığı yerde eser biter.[276]

---

[273] Murat URAZ : "Köroğlu'nun Türeyişi ve Kayboluşu", Türk Folklor Araştırmaları, 331, 1977, 7897.
[274] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:5, 409.
[275] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 473.
[276] Bekir ŞİŞMAN: Kazakistan'da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı, (Basılmamış doktora tezi), Ankara 1998, 99.

III.BÖLÜM

KÖROĞLU DESTANI'NDA AYVAZIN ROLÜ

KÖROĞLU DESTANI'NDA AYVAZ'IN ROLÜ

1. "AYVAZ" KELİMESİNİN ANLAMI

Köroğlu Destanı'nda Ayvaz'ın birden çok rolü vardır. O, Köroğlu'nun hem evlâtlığı ve vârisi , hem en yakın arkadaşı, hem de çok değer verdiği bir hizmetkârı ya da sakisidir. Bütün bu rolleri üstlenmiş olan Ayvaz, adının kelime anlamına da uygunluk gösterir.

Türkçe Sözlük'te[1] "ayvaz" sözcüğünün anlamı şu şekilde verilmiştir: "1. Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak. 2. Koca, erkek, eş. ayvaz kasap hep bir hesap: Ha öyle ha böyle, ikisi de bir. ayvazlık: Ayvaz'ın görevi" İslâm Ansiklopedisi'nden "ayvaz"ın Arapça 'ivaz (bedel) kelimesinin bozulmuş bir şekli olduğunu öğreniyoruz. Türkçe Sözlük'te "ivaz" kelimesinin karşılığı "ödün" ve "karşılık" şeklinde verilmiştir. [2]

İslâm Ansiklopedisi'nde[3] "ayvaz" maddesinde Sabri Esat Siyavuşgil şu açıklamaları yapmıştır: *"Lûgatlerde ekseriye 'ayvaz' yazılıdır. Eskiden kibar konaklarında tablakârlık (mutfaktan harem ve selâmlığa, başında yemek tablası taşımak) ve sokak işlerinde kullanılan Vanlı Ermenilere verilen isimdir. Nereden geldiğini kat'îyetle kestirmek mümkün değilse de, Arapça 'ivaz (bedel) kelimesinin bozulmuş bir şekli olduğu kabûl edilebilir.*

"Aralarında şark vilâyetleri ahalisinden olan Müslümanların da bulunduğu ayvazlar, ekseriya, üstlerine mor renkte salta, yelek ve şalvar, ayaklarına da mor veya muhtelif renkli ve çizgili yün çorapla siyah yemeni giyerlerdi. Bellerine sardıkları kuşağın üstüne geniş yollu bir futa takarlar ve boyunlarına da beyaz bir havlu dolarlardı. Bütün ayvazlar, Müslüman olsun olmasın, eskiden feslerine renkli bir sarık sararlardı.

"Ayvazların başlıca vazifeleri, eski konaklarda, ekseriya haremden ve selâmlıktan ayrı bir yerde inşa edilmiş olan mutfaktan yemek tablalarını selâmlığa ve haremin dönme dolabına götürmek, çarşı hamamına giden

---

[1] Türkçe Sözlük 1, (Ankara, Türk Dil Kurumu, 1998), 181
[2] Türkçe Sözlük 1, 1126.
[3] İslâm Ansilkopedisi : (İstanbul : Maarif Matbaası, 1944), c.: 2, 78-79.

hanımların bohçasını başına koyup taşımak, vekilharcın emri ile çarşı ve pazardan yiyecek satın almak, mangallara kömür koyup yakmak ve yerlerine tevzi etmek, lâmbaları doldurmak, temizlemek v.s.'den ibaretti. Bazen, sebze ayıklamak suretiyle, aşçılara yardım ettikleri de olurdu. Vekilharcı bulunmayan konaklarda emekdar Ermeni ayvazların "ayvaz kâhya" namı ile, vekilharçlık yaptıkları da görülürdü. Kibar konaklarında ne zamandan beri, ayvaz namı altında, Ermeni uşak istihdam edildiğini bilmiyoruz. Ancak 1164 tarihinde çavuş başıya yazılan bir hükümde (krş. Ahmed Refik, Hicrî On İkinci Asırda İstanbul Hayatı, İstanbul, 1930, s. 170 v.d.), kısa bir müddetten beri devlet ricâlinin konaklarına "ehl-i zimmet Ermeni taifesinden" bazı kimselerin, "hizmetkâr, serabdâr ve pazara giden" namı ile, kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Hükümde bu gayr-ı Müslim hizmetkârların Müslüman mahallelerinde içki içmek, hırsızlığa kalkışmak gibi hâllerinden başka, bir de, efendilerinin şefaati ile cizyeden kurtulmalarından bahsedilmekte ve bâdemâ bunların defedilerek, yerlerine Müslüman hizmetkârlar kullanılması emrolunmaktadır. Hakikaten Ayvazlıkla işe başlayıp, git-gide haylı para toplayarak, efendilerinden daha zengin olanlar görülmüştür. Nitekim halk arasındaki "ayvaz kasap hep bir hesap" darb-ı meseli, ayvazların esnafla anlaşıp, efendileri zararına, para kazandıklarına dâir umumî bir kanaate delâlet eder. Abdülhamid 2. devrinde son parlak devrini geçiren eski konak hayatı, 1908 inkılâbını müteakip, inhitata başlayınca, Ayvazlık da tamamen ortadan kalkmıştır. (...)"

Aydil Erol, "Adlarımız" adlı eserinde "ayvaz"ın bir büyük daire ve konakta adî işlerde ve bilhassa mutfak ve sofra ile ilgili bayağı işlerde kullanılan hizmetçi olduğunu, aynı zamanda "eş, koca, erkek" anlamına geldiğini bildirmekte ve Gevheri'nin şu dörtlüğüne yer vermektedir:

"Dilberler içinde gezdiğim belli
Dilberim Köroğlu Ayvaz'ı denli
Bir karış gerdanı püskürtme benli

Bir suna isterim ya Mevlâ senden" [4]

Ferruh Arsunar'ın derlemiş olduğu Maraş rivayetinde "ayvaz" kelimesinin sözlük anlamıyla da kullanıldığını görmekteyiz:

"Deli Hoylu'nun odası, beyler kışlasının tam baş tarafında ve merdivenin ilk basamağında idi. Akşam üzeri, Hoylu kalkmıştı kendine mahsus olan iki ayvaz, biri gül Ahmet, biri de Firenkoğlu adındaki çocuklara emretti.

-Bugün, beyleri benim odaya davet edeceğim, haydi ona göre hazırlığı tutun, sofralar hazır edin...der"[5]

Türkçe Sözlük'te "üvez" kelimesi "gülgillerden bir ağaç (Pirus sorbus) ve bu ağacın muşmulaya benzeyen yemişi" olarak tanımlanmaktadır ki Maraş ve Antep rivayetlerinde Köroğlu'nun bahçesinin ilk meyvesi olan iki renkli elma kadar güzel bir oğul aramasıyla bunun bir ilişkisi olması muhtemeldir.[6] Ümit Kaftancıoğlu'nun derlediği Köroğlu Destanı'nın *"Hüseyin Bey"* kolunda Hüseyin hak âşığı Zeycan'ı ararken onun arkadaşı Suna ile karşılaşır. Hüseyin Bey, Suna'ya söylediği türküde "ayvaz" kelimesini bahsi geçen meyve anlamında kullanmıştır:

"(...)*Aldı Kız:*

Kaymak mısın şeker misin?
Gizli sevda çeker misin?
Evli misin bekar mısın?
Buluşuna kurban olam.

Aldı Hüseyin:

Bahçelerde barım vardır
Ayva, turunç, narım vardır

---

[4] Aydil EROL: Şarkılarla Şiirlerle Türkülerle ve Tarihi Örneklerle Adlarımız, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, (Ankara 1992), 46.
[5] Ferruh ARSUNAR (Der.) : Köroğlu, Türkiye İş Bankası, (Ankara, 1963), 201.
[6] Türkçe Sözlük: 2.cilt, 2321.

Bu Tiflis'te yarim vardır
Yolum bekler cananım var."[7]

Divanü Lûgati't-Türk'te "ay" kelimesinin karşılığı *"beylerin hizmetçisi, kölesi; bunların adı yazılı defter"* ve *"buyruğu tanımamayı bildiren bir söz"*, "ay bitiği" nin karşılığı *"askerin adıyla azığının yazıldığı defter"*, "ayas veya ayaz"ın karşılığı ise *"kölelere verilen adlardan"* şeklinde verilmiştir. [8]

Azerbaycan rivayetlerinde Ayvaz'ın adı "Evez, Eyvez balı" şeklindedir. Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü'nde Arapça kökenli "Evez", "1.Karşılık, bir şeyin (şahsın) yerini tutabilen şey (şahıs). 2. Bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele. 3. Bir dildeki bir sözü başka dilde aynı anlamda karşılayan söz. 4. Bir şey alınırken karşı tarafa verilen başka şey, bedel."; "evez etmek (elemek)", "karşılayabilmek; ardınca gelmek; değiştirmek, geçici olarak yerini tutmak, onun görevini yapmak; bir şey veya kimseyi bulunduğu yerden başka bir yere almak;" ; "evez olmag", "eşit olmak, uygun olmak; başka bir biçim veya duruma girmek, yerine başka bir şey veya kimse gelmek" demektir.[9] Chodzko'nun Azerî rivayetinde ise Ayvaz'ın adı "Ivaz" şeklindedir.[10]

Tatarcada "ayvaz" kelimesinin iki anlamı vardır: 1. yugarı daireler cıyınında (sarayda-hem başkalar) ofitsiant yigit. 2. söyleü tili. Gaile başı bulgan yigit, yeş ir. (konuşma dilinde) Aile başı olan yiğit, genç erkek.[11]

Türkmen rivayetinde Övez olarak bilinen Göroğlu'nun oğlu, Tellihanım Destanı'nda Hövez olarak kaydedilmiş, Ayçemen Destanı gibi bazı yerlerde de, Övet olarak belirtilmiştir.[12] Türkmen rivayetinin 1100 numaralı el yazmasında *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Ozan Begcan Bayramdurdıyev Övez'in adını Övet olarak söyler.

---

[7] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 141.
[8] *Divanü Lûgati't-Türk* Dizini "Endeks", Çev. Besim ATALAY, 4. Baskı, c.: 4, (Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999), 53-54.
[9] Recep Albayrak HACALOĞLU: Azerî Türkçesi Dil Kılavuzu, Güney Azerî Sahası Derleme Deneme Sözlüğü, Ankara 1992, s. 94. Seyfettin ALTAYLI : Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994), c.: 1, 402.
[10] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 21-28.
[11] Türkçe-Tatarca Sözlük: (Kazan-Moskova: İnsan Yayınevi, 1998), 60.
[12] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., L-LI.

Uzaktan arzusun çeken,
Gözünden kanlı yaş döken,
Şahin gibi sert sert bakan,
Geldi, Övet oğlum geldi. [13]

Türkmenistan'da aileler ilk çocuklarının ölümünden sonra dünyaya gelen ikinci çocuklarına "karşılık" anlamına gelen ve ölen çocuğun yerini tutması düşüncesiyle "Övez" adını vermektedirler. Nitekim Köroğlu Destanı'nda da Övez, Köroğlu'nun evlâdının yerini tutmakta, yani evlâtlık rolünde bulunmaktadır.

2. AYVAZ'IN TARİHÎ KİŞİLİĞİ:

Köroğlu Destanı'nda, Köroğlu'nun evlâtlığı, arkadaşı ve sakisi konumunda olan Ayvaz'ın gerçekten tarihte yaşamış bir kişi olup olmadığını bugünün bilgileri ışığında kesin olarak söylemek güçtür. Nitekim Köroğlu'nun gerçek kimliği hakkında da yeterince bilgi sahibi değiliz.

"Köroğlu Destanı, diğer Türk destanlarına göre pek çok problemi içinde saklayan bir destandır. Destanın teşekkül devri, motifleri, teşekkül yeri, kahramanları, merkezî kahramanının mensubiyeti gibi hususlara araştırıcılar bazı makalelerinde değinmekle birlikte kabul edilebilir sonuçlara ulaştıklarını söylemek güçtür. Bu husus destanların, özellikle Köroğlu Destanı'nın tabiatından kaynaklanmaktadır. Köroğlu Destanı'nın Türkistan rivayetlerindeki merkezî kahramanın Teke-Yomut boyuna mensup bir ailede olağanüstü biçimde doğması ve destanın coğrafyası gibi hususlar dikkate alınırsa Oğuz-Türkmen dairesinin destanı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak bu abidevî eser, Türkmenistan, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar ile Karluk-Kıpçak Türklerinin bugünkü devamı olan Özbek, Karakalpak ve

[13] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 457.

Kazakistan sahasında pek çok olay ve kahraman ile birlikte zenginleşerek günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla destanın bir tek sahada geliştiğini söylemek doğru olmaz. Her bir kol, yüzyıllar içinde belli sahadaki tarihî olay ve kahramanları da içine alarak zenginleşmiştir. Ayrıca, diğer Türk destanları ile masal, halk hikâyesi, efsane gibi sözlü anlatım türlerinden pek çok motif, tip ve olay da destana karışmıştır."[14]

Pertev Naili Boratav, Mustafa Akdağ'ın tespit etmiş olduğu, Başbakanlık Arşivine ait "Mühimme Defterleri"ndeki "iki yüzden ziyade adam katledüp ve Müslümanların emred oğlanlarını çektiği" gibi kayıtlara dayanarak Köroğlu Destanı'nın XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında yaşamış Köroğlu adında bir eşkıya etrafında teşekkül ettiğini ifade etmektedir.[15]

Mehmet Kaplan'a göre Celâlîler Türk halkının içinde yaşayan bu eski "alp" arşetipinin hüviyetine bürünerek kendilerini idealize etmeğe çalışmışlardır.[16]

Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Dursun Yıldırım şunları ifade etmiştir:

"Bütün bu rivayetlerden anlaşılacağı üzere Köroğlu, destanın efsanevî kahramanı olarak, sıradan bir adam değil; atadan-babadan bir bey, bir han oğludur. Kendisi, halkını adaletle idare eden, düşmanlarına aman vermeyen dirayetli bir hükümdardır. Destanın Orta Asya'dan Anadolu yaylalarına doğru göçü sırasında hem çatısı, hem muhtevâsı ve hem de kahramanları, zamanın ve yeni coğrafyanın, yeni medeniyet sahasının tesirleriyle muayyen değişikliklere uğramıştır. Fakat bu değişiklikler, hiçbir zaman destanı bütün metinleriyle ele alıp incelediğimizde, efsanevî kahraman Köroğlu Hanı, bir "eşkıya" veya "Celâlî" reisi ile eşleştirmemize cevaz verecek durumda değildir. İleri sürülen delillerle, yani tarihî vesikalardaki şahıslarla destan kahramanı arasında paralellikler kurmak, yeni zamanlara ait hadiselerin

---

[14] İsa ÖZKAN: "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu İle İlgili Motiflerin Tahlili", Türk Dili Dergisi, S. 549, Eylül, Ankara, 1997, s. 225.
[15] Pertev Naili BORATAV: "Köroğlu Kimdir?", Folklor ve Edebiyat-2, s. 238.
[16] Mehmet KAPLAN: Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri, Dergâh Yayınları, 1996, 108.

destan anlatım geleneğinde yarattığı paralellikleri hakikatmiş gibi değerlendirmek, bir edebî tür olarak destanın mantığı ile bağdaşmaz."[17]

Köroğlu Destanı'nın öğelerine bakarak kökeninin çok daha eskilerde aranabileceğini düşünen Ziya Gökalp, XI. yüzyıl başlarına inerek Köroğlu'nda Gazneli Sultan Mahmut'un, Ayvaz'da ise bu hükümdarın arkadaşı Ayaz'ın izlerini görmeye çalışmıştır.

Veli Huluflu, kitabında "Rüstem Zal ve Koroğlu" başlığını taşıyan bölümde Koroğlu'nun Eyvaz'ı aramaya çıkmasını Rüstem'in Key Husrev'i aramaya çıkmasına benzetir:

"Koroğlunun Eyvazı aramaga çıkması, Rustemin Key Husrevu aramaga çıkmasının eynidir. Şahnamaya teelluku dolayısile Koroğlunu Mahmudi-Gezneviye benzederek Ayaz'dan Eyvaz kelmesinin çıkarılması da varidi-hatır ola biler. Eyvaz kelmesinden kessaba intikal etmek de tabiidur. (...)"[18]

Antep rivayetinde *"Suvaztobul Seferi"* bölümünde Köroğlu Osmanlı-Rus savaşlarına katılarak "Suvaztobul Kahramanı" adını alır. Köroğlu, Ayvaz'ı bu savaştan sonra kaçırmıştır.[19]

Antep rivayetinin *"Çin Maçin'e İkinci Sefer"* bölümünde Ayvaz'ı ve bütün beyleri evlendirmek için düğün hazırlıkları yaptırtan Köroğlu, beylerini Bağdat'a turna teli getirmeye gönderir. Bu sırada Acem Şahı, Bağdat'a saldırmak üzeredir. Bağdat Padişahı, Sultan Murat'tan yardım ister, fakat onun askerleri gelene kadar Köroğlu'nun kendilerine yardım etmelerini ister.[20] Bu rivayete göre Ayvaz'ın evlendiği dönemde Sultan Murat padişahtır.

---

[17] Dursun YILDIRIM: "Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri", Türk Bitiği, Ankara 1998, 176.
[18] Veli HULUFLU: a.g.e., 121. Bu makale "Millî Tetebbular Mecmuası" nın 1. cildinin 3. sayısında Ziya GÖKALP'in "Eski Turklerde İctimai Teşkilat ile Mentiki Tesnifler Arasında Tenazur" adlı makalesinden (s.447) Veli HULUFLU tarafından alınmıştır.
[19] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 33-73.
[20] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 326.

Destanda adı geçen kahramanların, arşivlerde bulunan belgelerle, gerçekten yaşamış kişiler oldukları saptansa da; olaylara, metinde belli bir tarih verilse de; anlatıya kesinlik, inandırıcılık getirmek isteyen ayrıntılar bulunsa da; öyküleri tarihin ışığında aydınlatmaya çalışmak verimli bir yol sayılmaz. Çünkü Köroğlu Destanı, kat kat tabakalardan oluşur. Kuşkusuz, ortamı, birçok yanı, Osmanlı tarihi ve kültürüyle açıklanır, belli bir dönemin yaşamını yansıtır. Bu dönem, çağdaş açıdan bakılarak değerlendirilmeye çalışılır. Ama, destanın kolları dikkatle incelenirse, çok daha eski çağların inanç ve törelerini sürdürdükleri, çok daha eski bir geleneğe bağlı oldukları kanısına varırız.

3. KÖROĞLU DESTANI'NDA AYVAZ'IN KİMLİĞİ

3.1. AYVAZ'IN ÖZELLİKLERİ

a. FİZİKÎ ÖZELLİKLERİ

Köroğlu Destanı'nın hemen bütün rivayetlerinde Ayvaz, fizikî yönden benzer şekillerde tasvir edilir. Bütün rivayetlerde etkileyici bir güzelliğe sahip olan Ayvaz, kızlardan daha güzel ve zariftir. Şiirlerde kadın güzelliğini anlatmak için kullanılan benzetmelerin birçoğunun Ayvaz için de kullanıldığını görmekteyiz. Bu inceliklerine rağmen, kimi rivayetlerde güçlü ve heybetlidir. Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırıp Çamlıbel'e getirmesinin temel sebeplerinden biri de onun sahip olduğu bu güzellik ve etkileyiciliktir.

Anadolu rivayetlerinde Ayvaz orta boyludur. Kara kaşları yay gibidir. Gözleri kara veya elâdır. Beyaz tenli, pembe yanaklıdır. Yüzü ay ve güneş gibi parlak, göz kamaştırıcıdır. Yüzünde benleri vardır. Saçları siyahtır, sümbüle benzer. Ensiz dolama, sırma püsküllü poşu, Lahurî şal, kırmızı puşi kuşak, sırma yakalı kaput giyer. Başında Tunus fesi, Bağdadî şal vardır. Yakasında veya başında turna teli takılıdır. Sarı çizme giyer. Bu hâliyle Ayvaz kızlardan daha güzel ve etkileyicidir. Yusuf-u Kenan kadar güzel olan

Ayvaz'ı Allah özene bezene yaratmıştır. Ayvaz'ı gören kızlar ona hayran kalır. Yüzüne bakan bütün dertlerini unutur.

Türkmen rivayetinde Ayvaz uzun boylu, ince bellidir. Şir pençeli, laçin gözlüdür. Altın yaldız su verilmiş gibi olan sekiz örümlü kâkülü hafif dalgalıdır. Yüzü güneşe, aya, güle benzer. Yüzünde benleri vardır. Gonca ağızlıdır. Yusuf'tan, padişah kızlarından daha güzeldir. Deri çizmesi, altın düğmeli gömleği, altın kuşağı, altın bıçağı, altın yakalı zırhı vardır. Doğu rivayetlerine göre Ayvaz'ın başında altın taç vardır.

Behçet Mahir rivayetinde Ayvaz'ı ilk gördüğünde Köroğlu şöyle düşünür:

"Ayvaz 40 tane kızdan daha kıymetli, daha güzel." "Ulan hakikat, ne kadar Hak buna güzellik vermiş. Hakikat, eğer bu benimle beraber olursa, bunun cemaline baktığım zaman, dünyanın kaygusunu unuturum; hepsi güzellikten ileri gelir.(...)"

Antep rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın güzelliğini şöyle anlatır:

"Köroğlu Ayvaz'ı başdan ayağa süzdü. Başında Tunus'un fesi, üstünde sırma püsküllü poşu, gara gaş, gara göz. Bakcacının verdiği almanın sanki beyazı Ayvaz'ın cemalı. Pembe gırmızı Ayvaz'ın yanağı, velhasıl bakan gözleri gamaştırıyor. Yusuf-u Kenan kadar gözeldi. Mevlâ özenmiş, bezenmiş yaratmıştı."[21]

Antep rivayetinde kızların Ayvaz'a olan hayranlığı şu şekilde anlatılmıştır:

"Ayvaz'ı gören kızlar onun başına toplandılar. Kızların damakları takırdadı, boğazları cuhuladı, yürekleri sır sır sızladı. Beşi de kalplerinden,

[21] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 46.

'Bu genç ya yarımız, ya erimiz olaydı. Gerisi nerde galırsa galaydı.' dediler. Hemen Ayvaz'ı çadıra soktular, altına bir döşek, arkasına bir yastık, bir yastık daha, bir yastık daha goydular. Beşi birden Ayvaz'ın başına toplandı. Ağızlarının suyu akarak onun gözelliğine hayran hayran bakıyorlardı."[22]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayette Ayvaz'ın güzelliği şöyle tasvir ediliyor: *"Sabah güneşi doğuyor. Şöyle bir baktı ki Eyvaz, sarayın salonuna çıkmış, güneşle Eyvaz'ın güzelliği birbirini okşuyor."*[23]

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Köroğlu Kırat'ı alıp Silistre'den çıkınca Tuna'yı geçerek Hasan Paşanın nişanlısı Menzil Hanımın düğün hazırlığı yaptığı Selivan'a gelir ve Menzil Hanımı kaçırır. Köroğlu, peşinden gelen Hasan Paşaya söylediği türkünün son dörtlüğünde Ayvaz'ın başında tellerin olduğunu söyler:

"(...)Köroğlu'm der aştım dağdan meşeden
Korkum yoktur benim Beyden Paşadan
Şimdi keleşlerim çıkar köşeden
Ayvaz'ın başında tellerim vardır."[24]

"Ayvaz'ın geydiği ensiz dolama
Ayvaz'a durun selâma
Bir nur doğmuş âleme
Ayvaz göğsünü açtı sandım

Köroğlu'nun dolusundan içen
Ak yüzünden kara seçen
Ayvaz imiş gelip geçen
Can bedenden uçtu sandım"[25]

---

[22] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 134.
[23] Doğan KAYA: a.g.m., 325.
[24] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 104.

Ignacz Kunoş rivayetinde Ayvaz, "Kaşları yaya, cemalı maha benzer, saçları sümbüle, benleri fülfüle benzer, bir kerre cemalini gören aşık-i hayrani olur." "Başında samur kalpak, üzerinde bir top Bağdadî şalı, ayın on dördü gibi, püskürme benler tane-i fülfül gibi, yüzünde ber vurup salınup gelir. " "Belinde Lahurî şal (al renkli puşi kuşak sarmış)." şeklinde tasvir edilir.

Cevat Alparslan Ayvaz'ın kaçırıldığı sırada sarı çizmeli olduğunu ve başında Bağdat şalının bulunduğunu, ayrıca yüzünde çifte ben olduğunu söylemektedir.

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı şu şekilde tasvir eder:

"Ayvaz'ım dükkânda gezer
Ala gözlerini süzer,
Gelip geçenin bağrını ezer
Ayvaz'ım, bir dânem, seni al- giderim."

***

"Kaput giyinmiş sırma yakalı
Atı al yeleli kulak küpeli
Başı telli Han Ayvazım ağlama
Başı telli Han Ayvazım ağlama"

***

"Vardım gördüm, kumru gibi oturur
Ak elini al kınalara batırır
Kır-at bizim ikimizi götürür
Başı turna telli Ayvaz ağlama." [26]

***

"Geç de gidelim harmana yukarı
Akar leblerinin balı, şekeri

---

[25] Cahit ÖZTELLİ: a.g.m., 2164.
[26] Cemal ANADOL: a.g.e., 305-307.

Çökerse, Ayvaz'ın kahrı çöker
Alnı top kâküllü, yeşil, ağlama."

***

"Siyah kâküllerin dökmüş
kızıl güllere güllere
Ala gözlerini dikmiş
ince yollara yollara"

Maraş rivayetinde Köroğlu bir mecliste iken Ayvaz'ın güzelliğini anlatan türküler söylemektedir. Bu sırada Köroğlu Ayvaz'dan göğsünü açmasını ister. Ayvaz düğmelerini çözer. Döşünden aşağı çözülen düğmeler, Ayvaz'ın memelerinin alt yanına kadar açılır. Bu hâli gören arkadaşları Ayvaz'ın sağ memesinin üzerine yakın bir yerde büyükçe bir ben olduğunu görerek onun seyrine dalarlar. Köroğlu, Ayvaz'ı kıskanır ve tekrar sazı eline alarak ondan gömleğini düğmelemesini ister.[27]

Türkmen rivayetinde Övez'i güneş altında uyurken gören Göroğlu, onun güzelliğine hayran olur ve onu nasıl uyandıracağını bilemez:

"Güneş çıktı, Övez Can'ı bıraktığı yere geldi. Baktı ki, Övez Can'ın o uyuyup yatışı, altın yaldız su verilen kâkülünün yarısı yüzünün altına döşek, yarısı da yüzünün üstüne örtü. Güneş de üzerine bol bol düşüyor. Güneşin altında altın yatar gibi. Güneş pırıl pırıl ışık veriyor. Göroğlu: 'Aman Allah'ım, bunun üzerine atım, silahımla dikilip 'Kalk' desem yüreği patlar ölür.' diye düşünür."[28]

Göroğlu, Yusuf Şahın askerleriyle savaştıktan sonra Övez'i bıraktığı yerde göremeyince üzüntüyle onu aramaya çıkar. Dağdaki bir gölü görünce şunları söyler:

"Yaykınırsın sanki suna,

---

[27] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 51.
[28] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 201.

Abad olsun göller Övez,
Ağlamaktan döndü kana,
Gözde yaşım seller Övez.

Hazanı kalkana tuttu
Gazap ile canın yaktı,
Balh'tan geçip Hindu çattı,
Yüzündeki hâller Övez.

Yüzün aydan alır baçı,
Vatandan ettin, hıracı,
Şeker acı, nabat acı,
Lebindeki baldan Övez.

Gitti, Övez oğlan gitti,
Varıp ordusuna yetti,
Göroğlu'na gazap etti,
Sana kurban canlar, Övez."[29]

Türkmen rivayetinde Övez'in Mustafa Beyin eline geçmesi üzerine Göroğlu bir türkü söyler. Göroğlu'ya göre Övez, Yusuf'tan daha güzeldir:

(...)Üstümüze doğmuş mübarek aydır,
Yiğidin muradı ok ile yaydır,
Yusuf'u söylerler hüsnüne baydır,
Gene görsem Övez Can'ın yüzünü.[30]

Göroğlu, Övez'in isteği üzerine ona bir türkü söyler:

"Yusuf'un malından, canım evinden

[29] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 221-22
[30] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 227.

Neye incinirsin kıldan Övez'im.
Başımdan gitmesin tac-ı devletin,
Saçak açılmasın belden Övez'im.

Bir görürsem, bir göremem yüzünü,
Her nâ-merde demem ben de sözümü,
Yusuf teg cemalin, ay teg yüzünü,
Gün gibi âleme dolsan Övez'im.

Yüzünü görenler, pes geçer halden,
Dudağının nehri dolmuştur baldan,
Sen bir libas giysen altından, aldan,
Ben bir libas giysem çuldan Övez'im.

Göroğlu der, durman, burdan çekilin,
Dalgıç gibi deryalara dökülün,
Kıvrık saçın, zerden çıkan kahkülün,
Yeğdir, ibrişimden, telden Övez'im."[31]

Göroğlu Övez'i Çandıbil'e götürürken Hıri Şehrinin sultanının (Bu sultan, Övez'i kaçırmaya çalışırken Göroğlu'ya yakalanır ve kendini ona affettirmek ister.) davetini kabul etmez ve Tebriz'e gitmeye karar verir:

Güzelim, Hıri güzelim,
Gel Övez, Tevriz gidelim.
Ayağı güzel çizmelim,
Kalk Övez, Tebriz gidelim.

Arap atlar koşum koşum,
Alalım ülkenin taşın,

[31] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 233.

Keselim zalimin başın,
Han Övez, Tebriz gidelim.

Arap atlar semiz olur,
Koç yiğitler temiz olur,
Hırılar neyimiz olur,
Gel Övez, Tebriz gidelim.

Göroğlu der, şirin sözlüm.
Gonca ağızlı, gül yüzlüm,
Şir pençeli, laçin gözlüm,
Kalk atlan, Tebriz gidelim."[32]

"Övez ve Kırat" kolunda Övez'in sekiz örümlü kâkülü vardır. Kâküllerini toplar ve börküne koyar.[33]

Göroğlu, Övez'i Çandıbil'e götürürken şahın askerlerinden kurtulduktan sonra onun giyinmesine yardım eder:

"Övez Can'a altın, gümüş, mücevher, cevahirden at koşumlarını hazırlayıp, ata bindirdi, kâküllerine kına vurup, yüz gözüne süs verdi, küçük çizme giydirip, pahalı kemeri bağladı, kunduz kalpak giydirip, Pereni mavut çekmen giydirdikten sonra, Övez Can'a bakıp beş kelime söyler oldu."[34]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Göroğlu'nun, Övez'i almaya gelen Şah Sepit'in adamlarını görünce söylediği türküde Övez'in başında tac olduğunu söylenir:

Göroğlu, koçların ata, ağası.
Koç yiğidin olmaz belli pahası.

---

[32] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c:1, 247.
[33] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 241.
[34] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 233.

Övez'in başında altından tacı.
Tüfek bulup yere değer kaç kaça.[35]

"Erhasan" kolunda, Erhasan'ın, babası Göroğlu'nun kendilerine yardıma gelip Edilhan'la savaşacağını söylediği türkünün bir dörtlüğünde de Övez'in taçlı olduğu söylenir:

Dilinde zikir senalı,
Altında altın eyerli,
Başında altından taçlı,
Yanında Övez oğlu gelir.[36]

Övez Çamlıbel'e gelince Ağayunus onun omzuna altın yakalı çuhadan yapılmış çekmen giydirip beline altın bıçak kıstırır.[37]

"Arap'ın Bağlanması" kolunda Arap Reyhan'ın eline düşen Göroğlu'yu kurtarmaya giderken Övez'in kılık kıyafeti şöyle anlatılır:

"Övez Can, Kırat'ın terini kaşağı ile sıvazlayıp, silip bir kıldan eyerlemeye başladı. Kadife ter örtüsü, nar renkli kolan, altın kayışlı eyer, altın saçaklı giysi, eyer üstüne yastık, çift aylı tegelti atıp, zümrütten olan ala kayışı Kırat'ın başına çekip, kendisi de bir kıldan süslenip giyiniverdi. Deri çizme, altın düğmeli gömlek, şahane giyimler, tamamı altın kuşak, altın bıçağı dört yanına kıstırıp, altın yakalı zırh, kolçak, tuğluga, çarayna muhkem hazır kılıp, çifte elmas suyu verilmiş mızrağı eline alıp atlandı."[38]

"Tellihanım" kolunda Göroğlu, Övez'i darağacından kurtarmak amacıyla kılık değiştirerek Esenhan'ın yanına gider. Ondan türkü söylemesinin istemeleri üzerine Göroğlu bir türkü söyler. Bu türkünün son dörtlüğünde Övez'in tacından bahseder:

---

[35] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 313.
[36] Annagulı NURMEMMET:a.g.e., c.:3, 235-236.
[37] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 461.
[38] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 279.

"Göroğlu kırkların ata, ağası,
Asla olmaz koç yiğidin pahası,
Övez'in başında altından tacı,
Rüzgâr ile yere değer kaça kaç."[39]

Bu bölümde Göroğlu, padişaha söylediği bir başka türküde de Övez'in padişahın kızından daha güzel olduğunu vurgular:

"Kadir Mevlam kerem kılmış,
Pirim Ali, Veli ile.
Açlar doyup, susuz kanmış,
Leblerinin balı ile.

Çemen biteydi çöllere,
Ördek uçaydı göllere,
Göçeydim Çandıbillere,
Ağayunus gülüm ile.

Keten gömlek biçtirelim,
Yakasını açtıralım,
Gel kızın denkleştirelim,
Yavrum Övez balım ile.

Göroğlu der, aman gelsin,
Bir kaşları keman gelsin,
Mehdi, Sahip, Zaman gelsin,
Pirim Ali, Veli ile."[40]

---

[39] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 173.
[40] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 173-175.

"Sapar Mehrem" kolunda Övez ve Sapar Mehrem, Gülşirin'i getirmek için yola düşmeden önce şu şekilde hazırlanırlar:

"Sapar Köse ile Övez Han atlarını eyerleyip, kürk elbiselerini giyip, dört kat don, iki kat çekmenini omzuna atıp, üstünden kendir kuşakla muhkem bağlayıp, ok yaylarını, ay baltalarını, kılıçlarını beline kıstırıp 'Neredesin Şehr-i Bostan?' diye yola düştüler."[41]

Göroğlu, Övez'i Çandıbil'e kaçırırken Övez gitmek istemez. Göroğlu da onu kemerinden mızrağıyla kaldırarak taşır:

"Övez Can evvelden de ince bir oğlan. Kaç günden beri acıkmış, kemeri gevşeyip baldırına düşmüş. 'Mızrak ile kemerinden götürmek olmaz mı ya?' diye mızrağı uzattı Övez Can'a doğru. Övez Can da korkup aşağıya eğildi. Kemerinin altından mızrağı sokup, yukarıya kaldırdı, mızrağı omzuna atıp, Çandıbil'e doğru bakarak atın dizginini denk tutuverdi."[42]

Göroğlu, Övez'i kaçırırken sahradan gitmek zorunda kalır, fakat Övez çok hassas ve narin olduğu için onu omzunda taşır:

"Övez Can el yıkanan yerden başka nemli yere basmadan gezen oğlan. Ayakları boncuk boncuk, hal hal oluverdi.

-Hey, ağa. Ben yoruldum ya.

-Yorulduysan ben seni sürükleyeyim. diye Övez'in elinden tuttu sürükleyen kişi olup her ayağını bir yere atıyor.

-Hey ağa. Şimdi ben sürüklemene de dayanamayacağım.

-Övez Can, öyle söyleme. Ay, bizler ihtiyar adam, sen yiğit oğlan. Sen de yorulur musun? diye Övez'i silkip önüne geçiriyor. 'İşte Övez bizi geçti, ha, Övez geçti.' diyor. 'Geçtiğim doğruymuş.' diye bir meydan keyifli koştu. Sonra gene olmadı. Uzanıp yatıverdi yolun üstüne.

---

[41] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 119.
[42] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 209.

-Ağa, Övez geçse de dayanamayacak. Helak oldum.

-Helak olduysan, sen bana bin hadi.

-Ağa, estağfurullah. Adam adama biner mi?

-Övez Can, bizim adette hep adam adama biner.

Göroğlu dışındaki elbiseyi çıkarıp, boynunun üstünde katladı, önüne geçip, diz çöktü:

-Heey, bin herif. dedi.

Övez Can korkusundan zıplayıp bindi.

-Övez Can dikkatli ol. Benim sabah sabah vakitleri paldır küldür hoplayıp, oyun yaparak adam yıkma huyum da var. Kulağımdan sıkı tut. dedi."[43]

Övez, Çandıbil'e gelince buranın havasına, suyuna alışamaz ve hastalanır:

"Göroğlu, Övez Can'ı Veyennam'dan alıp Çardağlı Çandıbil'e getirdi. Bir ay, kırk gün geçtikten sonra güçten düşüp hastalandı. Hastalığının sebebi; içtiği su başka, esen rüzgârı başka olan bu yere çok alışmayışı idi.

Bu, hastalandıktan sonra Göroğlu: 'Meyhanede, gelen gidenin yanında yatmasın.' diye hareme götürdü Ağayunus'un yanına:

-Ey, Ağayunus, o yanda gelen gidenin yanında yatmasın. Bak, besle, gözle."[44]

Türkmen rivayetine göre Ayvaz uzun boyludur:

Övez oğlan seri telli,
Uzun boylu, ince belli,
Soğuk sulu, kızıl güllü,
Bülbüllü, bostanlı dağlar.[45]

---

[43] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 193.
[44] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 259.
[45] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 219-221.

"*Hoşgeldî*" kolunda artık kendisini Göroğlu'nun işlerini üstlenecek kadar güçlü sanan Övez, Veyennam'ın şahı Şah Sepit'e esir olur. Haldar Bahatır Övez'e bu yanlış tavırları yüzünden şunları söyler:

"-Yahu Övez Can, er ere tabi olur, karı ere tabi olmazmış. Sen de erkek adamsın, bu kadar yiğit olup bunca yıldan beri biz Göroğlu'ya tabi oluyoruz. Sen de tabi olsan ne olur? Senin bindiğin at olsa da Kırat olamaz. Sen at binip silah takınmak ile Göroğlu olamazsın. Evvel de senin akılsızlığınla buralarda nasıl işler oldu, diye nice yerden timsal getirip bir söz dedi."[46]

Gürcistan'da bulunan, 19. asrın birinci yarısında kaleme alınmış bir Azerî rivâyetinin 5. meclisinde Ayvaz'ın güzelliği şu şekilde tasvir edilmiştir: *"Koroğlu özü sedr-i meclisde bir sendeli üstünde oturub. Amma elhagg bir cavandur ki, ruzgarın gözü bir bele cavan görmeyüb ki, buğları binaguşundan çekilüb ve golları deyesen bir çinar ağacıdır ve neçe sagi ayag üste durub piyale dolandurullar..."*[47]

b. KARAKTER ÖZELLİKLERİ:

1. Yiğitliği:

Ayvaz, fizikî bakımdan çok güzel ve zarif bir görünüme sahip olmasına rağmen yüz bin atlıyla tek başına dövüşecek kadar da güçlüdür. Diğer beyler tarafından genç, tecrübesiz ve emanet gözüyle bakılarak küçümsenen Ayvaz kavga sırasında yiğitliği ve kuvvetiyle herkesi şaşırtır. Savaş meydanında bütün canlı cinli Ayvaz'dan korkar. Köroğlu'nun diğer beylerinden daha güçlü ve cesurdur. Hiçbir beyin yenemediği bezirgânla

---

[46] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 59.
[47] Dilara ELİYEVA, "Köroğlu'nun Yeni El Yazma Nüshası", Türk Dünyası Araştırmaları, (Ekim 1990), 23.

veya Reyhan Arap'la Ayvaz tek başına dövüşür. Beyden, paşadan korkmaz; ferman dinlemez. Çok iyi gürz atar, kılıç kullanır. Bazı zamanlar çıplak ata biner. Ünü Hindistan'ı titretir. Köroğlu'nun can kardeşidir. Savaş meydanında, kükreyen bir aslana benzer ve çoğu zaman Köroğlu ile karıştırılır. Doğu rivayetlerinde dev, peri, canavar gibi olağanüstü güçlerle tek başına savaşır ve onları yener.

Köroğlu, Ayvaz'ın yiğitliğini öven birçok şiir söylemiştir. Genellikle savaş sırasında söylenen bu cesaret verici ve gururlandırıcı şiirler Ayvaz'a daha çok güç verir.

Antep rivayetinde Döne'yi kaçırırken Yumurta Dağında mahsur kalan Köroğlu, kendine yardıma gelen Ayvaz'ın yiğitliğini şöyle anlatır:

Yataktan gelmiş bir aslan
Gelir harlayı harlayı
Bulutdan çıkmış ay kimi
Gelir parlayı parlayı.

Döne bu gelen Ayvaz'dır
Hasret gideren mırazdır
Bindiği Kara Kaytaz'dır
Gelir harlayı harlayı.

Gördün mü Ayvaz'ı, Döne
Öncü gelir yele yele
Cılbak binmiş at üstüne
Gelir horlayı horlayı..

Dağdan dağa ok atılır
Yiğid yiğide katılır
Ay batar güneş dutulur
Gılıç parlayı parlayı.

Döne, Ayvaz bunun adı
Bizi yalınız goymadı
Köroğlu'nun öz evlâdı
Gelir zorlayı zorlayı."[48]

***

"Ergi gılıç ölüm saçar
Mert direnir, namert kaçar
Han Ayvazım divan açar
Eyvan gümbür gümbürlenir"[49]

Maraş rivayetinde Demircioğlu, Köroğlu'nun Yumurta Dağında mahsur kaldığını Ayvaz'a söyleyince, Ayvaz uyumak üzere olduğu hâlde hemen fırlar ve yarı çıplak hâlde kılıcını alıp Karakaytaz atına binip yola düşer ve öyle bir nara atar ki Demircioğlu hayret eder ve Köroğlu'ya hak verir. *"Keşke Köroğlu'nun Ayvaz'a yazdığı nameyi geri Köroğlu'ya verip, Ayvaz'ı küçümsemeseydim."* diye düşünür.[50]

Antep rivayetinde Ayvaz'ın güzelliğine hayran olan Köroğlu kuvvetini de görmek amacıyla onu sınar:

"Köroğlu, Ayvaz'ın bu güzelliğine karşı, 'Acaba guvveti gudreti yerinde mi?' deyip, Ayvaz'ı yoklamak istedi. Merdivenden yukarı çıkarken Köroğlu dedi ki:

-Oğlum Ayvaz, at belinde çok yol aldığım için belim ağrıyor, karşıma geç de elimi dut çek, bana yardım et. Ayvaz, Köroğlu'nun karşısına çıkıp, iki merdiven yukarıdan Köroğlu'nun elini tutup çekti. Köroğlu Ayvaz'ın kuvvetini yoklamak için dabanını yere dayadı. Ayvaz, Köroğlu'nun elinden dutup

---

[48] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 116.
[49] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 115.
[50] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 113-114.

çektiği kimi, Köroğlu'nun ayağını yerden kesip merdivenden yukarı çıkardı. Köroğlu bakdı ki Ayvaz çok guvvetli bir gençtir, buna da sevindi."[51]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlediği rivayetin *"Bolu Bey"* kolunda, Bolu Beyi, orduyla Köroğlu'ya baskıya hazırlanır. Köroğlu bunu yiğitlerine haber verir:

"Kalkın beyler hazırlanın
Üstümüze koşun gelir.
Bolu Bey'in buyruğunda
Üç tane de paşa gelir.

Çekin binsin arap atlı
Mal bölelim ganimatlı
İster olsun yüz bin atlı
Yalnız Ayvaz başa gelir."[52]

"Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey" kolunda Hüseyin Bey, Tiflis'te Cihan Şah'a yakalanır, asılmak üzeredir. Köroğlu'nun yüzüğü kararır, atı ağlar. Beylerini toplar, yardıma gider:

"Dinlen beni dinlen canım beylerim
Bir yiğidi bulmak için gidelim
Zarı zarı ağlar bakar yollara
Hep birlikte gülmek için gidelim.

Akşam değil, yol alalım sabahtan
Hüseyinim ağlar ah ile vahtan
Tiflis hükümdarı O Cihan Şah'tan
İntikamın almak için gidelim.

---

[51] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 47.
[52] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 27.

Gözüm beyler mertlik beklerim sizden
Bütün canlı cinli korksun Ayvaz'dan
Vardığımız ülke titresin bizden
Ünümüzü salmak için gidelim.

Geriye döneriz biz yüzü ağlı
Tiflis ülkesidir bahçeli bağlı
Desinler beylerle geldi Köroğlu
Fidanları yolmak için gidelim.[53]

"Kocabey" kolunda Kocabey , Hezeran Bülbülünü kaçırır. Çamlıbel'e dönerken acıkırlar ve o sırada kervan görürler. Onu soymaya karar verirler:

"Ayvaz ayağa kalktı, kervanı hemen tanıdı:

-Kocabey, dedi, bu kervan Padişahın en büyük bezirgânı Mamaş kervanıdır. Mamaş bezirgân yiğittir, ünlüdür. İstersen ben gideyim, dedi.

Kocabey alındı:

-Ayvaz, burada baş benim, benim dediğim olur. Ben dururken sizlerin gitmesi olmaz. Üstelik sen bana emanetsin, Köroğlu seni bana emanet etmiştir. Otur yerine, ben gidiyorum, dedi.(...) Kocabey artık sözü uzatmadı. Kılıcını çekti de Mamaş'ın üzerine saldırdı. Mamaş öyle bir karşı koydu, öyle bir karşı hamle yaptı ki, Kocabey anasından doğalı böyle kılıç darbesi, gürz darbesi görmemişti. Attan düştü, kendini zor kurtardı. Çadıra sığındı. Arif at bindi, meydana sürdü. Mamaş bezirgân Arif Beyi de ağır yaraladı, saf dışı etti. Mustafa Bey at bindi, sürdü, az sonra o da yaralı olarak çadıra döndü. Sıra Ayvaz'a geldi. Ayvaz gitmek istiyordu, ille Kocabey bırakmıyordu. 'Sen bana emanetsin.' diyordu. Ayvaz dinlemedi:

-Artık sen yaralı, yarım bir adamsın, Kocabeylik öldü gitti. Şimdi başkan benim, baş benim. Ben kendim giderim, dedi atını sürdü.

---

[53] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 154.

Mamaş baktı ki, genç, güzel, bıyığı yeni terlemekte olan bir çocuk geliyor meydana.

Seslendi Bezirgân:

-Bre çocuk, daha ağzın süt kokar, yazıktır, senin kanına girersem şanıma leke sürmüş olurum. Dön git, dedi.

Ayvaz yiğitliğini gösterdi:

-Mamaş Bezirgân seni bilmez değilim, bana Ayvaz derler! Uzun kısa söz etme, göster kendini, kolla kendini, kelleni kurtar! Yoksa Mamaş pehlivanlık burada bitecektir, dedi saldırdı.

Mamaş kendini kollamağa çalıştı, fakat atını koruyamadı, atı ikiye bölündü. Ayvaz fırsatı kaçırmadı, ikinci hamleyi yapınca Mamaş yere düştü, kana revana bulandı. Ayvaz, Mamaş'ı sürüterek çadıra, Kocabey'in önüne getirdi. Kocabey hem üzüldü, hem sevindi:

-Ayvaz, yiğidin hakkı yenmez, sen gerçekten nice Beylere, paşalara don giydirecek yiğitmişsin, dedi, kalktı, alnından öptü."[54]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde Ivaz, Reyhan Arap'la savaşacak kadar cesurdur:

"(...)O gece elmacının evine dönen Köroğlu, Reyhan Arap'ın baskınına uğrar. Kiliseye kaçar, çan kulesine çıkar. Kılıcıyla Kır atına eli yetmeyen Köroğlu acizdir. Bereket versin elmacı koşup arkadaşlarına haber verir. Deliler yetişirler, harp edilir; lâkin Reyhan Arap'a karşı dövüşmeye Ivaz'dan başka kimse cesaret edemez. Genç Ivaz, delilerinin korkaklığına kahırlanan Köroğlu'nun cesaret verici ve gururlandırıcı sözleriyle Reyhan Arap'a karşı çıkar ve onu mağlup eder." [55]

Azerbaycan rivayetinin *"Ayvaz'ın Çamlıbel'e Getirilmesi"* kolunda Âşık Cunun, Teke-Türkmen iline giderek Köroğlu'ya lâyık bir yiğit ararken bir mecliste Ayvaz'ı görür ve onun güzelliğine hayran olur. Onun güzelliğini

---

[54] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 290-293.
[55] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 25.

övdükten sonra "Şimdi bir de yiğitliğini deneyeyim." diyerek sazı eline alır ve şunları söyler:

"Çamlıbel başında esermiş bir yiğit,
Ayvaz, gelir alır Köroğlu seni.
Yıkar kayaları, devirir dağları,
Kemendine takar Köroğlu seni.

Bu söz Ayvaz'a dokundu. İlerleyerek meclisin tam ortasına geldi. Dedi:

-Âşık sen beni boşuboşuna Köroğlu ile korkutuyorsun.

Ayvaz dedi:
Yiğitlikte dolaşır çevrede adımız,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler,
Nereye gitsek önümüz kesilmez,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler.
Âşık Cunun dedi:
Söyleyip anlattığımız kavga gürültüdür,
Söndüren rüzgardır, yakan çıradır,
Dünyayı kaplayan sönmez alevdir,
Ateşlere yakar Köroğlu seni.
Ayvaz dedi:
Düşman gözünü oyum oyum oyarım,
Mensur gibi derisini soyarım,
Köroğlu'nu kızıl kana boyarım,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler.
Âşık Cunun dedi:
Kavgada kulaç kolu döndürmez,
Narasından gece yiğitler uyumaz,
Yerde olsan, gökte olsan unutmaz,

Deme gözden uzak tutar Köroğlu seni.

Ayvaz dedi:

Küheylana binip yola çıkmak istesem,
Kim tutabilir rikabımı, kolumu?
Köroğlu sağıma, Hasan soluma,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler.

Âşık Cunun dedi:

Dağların başında yel gibi eser,
Bir kılıçla yetmiş yedi baş keser,
Kartal salıp (Çenli'de küser),
Gelir, gürültüye boğar Köroğlu seni.

Ayvaz dedi:

Türkmenlerin ileri gelenlerini toplarım,
Bulut olur Çamlıbel'e yağarım,
Köroğlu'yu kendim tutar boğarım,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler.

Âşık Cunun dedi:

Cunun Köroğlu'nun sadık bir adamıdır,
Düşmanın üstüne gökten ateş döker,
Uzanıp Kırat'ın (terkine çeker),
Çok kıymetli yapar Köroğlu seni.

Ayvaz dedi:

Haykırıp meydanda açsam kol kanat,
Kalleş düşman önümde olur mağlup,
Ayvaz'ı korkutamaz Köroğlu, Kırat,
Âşık bize Teke Türkmenleri derler.

Âşık Cunun aradığını bulmuştu. Bunun için, ertesi gün ziyafetten sonra vakit kaybetmeden Çamlıbel'e doğru yola çıktı.(...)"[56]

---

[56] Hemit ELİZADE: Köroğlu, Bakû 1941, 40-43. Sevim GÜL: a.g.e., s: 112-115.

Türkmen rivayetinde Göroğlu, yiğitleriyle, hatta Övez oğluyla Ağayanus'u bulmaya gider. Ağayunus'un perileri ile yiğitler arasında kavga başlar. Bu sırada Övez Han, perilerin en kuvvetli pehlivanı olan Badam peri ile savaşır. Badam peri devden bile güçlü olduğu hâlde dokuz gün boyunca savaşırlar ama birbirlerini yenemezler. Peri, Övez'i Göroğlu sanmaktadır. Sonradan onun Övez olduğunu öğrenir ve bu küçük oğlanın gücüne hayret eder.[57]

"Perinin Küsmesi" kolunda Övez, Kaf Dağına giderken bir devle savaşır ve onu öldürür.[58]

Kırım Tatarı Cafer Bekirov'un derlediği rivayette Köroğlu, savaş sırasında Ayvaz'ı yardıma çağırır.

"Ayvaz aman kaleden tüşerek, kavga meydanına yetişe ve kılıçnı onga-solga silteştire. Karşılaganlarnın alaysını kırıp, alay kervanın malına saip olalar. Köroğlu kuvançından, Ayvazını kucaklap, onın kozlerinden ope ve sazını eline alarak:

Ayvaz keldi, ona iş endi,
Bazirgân kesildi, yerge töşelip,
Beline kılıç, eline çokmar kuşandı,
Aferin Ayvazga, kozümden yaş keldi.

Dögüşe aman dögüşe tüştim enişke,
Çokmarımnı batırdım altın-kumüşke,
Menden çok selâm olsun kuçük Memişke,
Silâsını takınsın, çıksın dögüşke."[59]

---

[57] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 373.
[58] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 287.
[59] Melek ŞOLPAN: a.g.e., 73.

2. Akıllılığı:

Saf ve tecrübesiz görünmesine rağmen Ayvaz, kimi durumlarda çok akıllıca davranır. Zaman zaman düşmanlarının oyununa gelen Köroğlu'ya akıl verir. Dürüstlüğünden şüphe ettiği kişilerle olan ilişkilerinde uyanık ve tedbirlidir.

Maraş rivayetinde Köroğlu bir mecliste Ayvaz'dan göğsünü açmasını sonra da kapamasını ister:

"Köroğlu'nun Ayvaz'a çözdürüp bağlatmasındaki maksadının saf bir kalbden doğduğunu ve arkadaşlarının Ayvaz için düşündüklerini ortaya koymak için yaptığını anlayan, burada arkadaşlarını iyi anlamış olur. Arkadaşları ise, bu işe birdürlü razı olmazlar. Mecliste bir dıravacılık yaparak kavga çıkarmak istediklerinde onlara artık bu günlük burada keyfimiz yeter sona ersin ağalar diyerek kusura kalmamalarını dileyerek gönüllerini de almak üzere hem de babasının gelmesinin yakın olduğunu söyleyerek onları uğurlamak ister. Arkadaşları, bu işe ister istemez razı olarak kalkıp veda ettiler ve gittiler."[60]

"Ağca Guzu" kolunda Köroğlu, henüz yeni tanıdığı Ağca Guzu'ya yardım etmek ister. Eyvaz da Köroğlu'yla birlikte gidecektir, fakat o, Ağca Guzu'nun dostluğundan şüphelidir. Bunun için Nigâr Hanımı uyarır:

"-Anayi mehriban, sen Köroğlu'nun ureyinin temizdiyine baxma. Ne gader olmasa, Ağca Guzu düşman oğludu. Onun gözden goyma, bizi aldadabiler."[61]

Türkmen rivayetinin *"Hoşgeldi"* kolunda Övez, artık büyüdüğünü söyleyerek Göroğlu'nun görevlerini üstlenmek ister. Göroğlu Övez'in çok akıllıca olan şu sözlerinden etkilenir:

---

[60] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 52.
[61] Habib İDRİSİ : a.g.m., 121.

"Bir oğul dünyaya gelse,
Süt emer, sefayı bilir.
Gençlikte oynayıp gülse,
Çark vurup gezmeyi bilir.

Dokuzda mollaya varsa,
Koyna kitap salıp dursa,
On dördünde kitap görse,
Hat okur, yazmayı bilir.

Adam yetse on beşine,
Çok hayal gelir başına,
Yetse on atlı yaşına,
At binip gezmeyi bilir.

Yiğit olupi taşıp dolsa,
Çok hayali başa salsa,
Yirmisinde ev, il olsa,
Bereket cezayı bilir.

Övez Han, diler imanı,
Ölür tümü, yok gümânı,
Ayrılırsa şirin canı,
Mezarda yatmayı bilir.

Gördü ki Göroğlu, Övez akıllanmış. Göroğlu:

-Ey Övez oğlum, ben sana Kıratımı, keskin kılıcımı, hem de kırk yiğidimin serdarlığını vereyim.(...)"[62]

---

[62] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 5-7.

3. Yetenekliliği:

Ayvaz her işi büyük bir titizlikle ve usulüne göre yapar. Gerek babasının dükkânında et kesişi, gerekse Köroğlu'nun meclisinde beylere hizmet edişi ustacadır. Savaş meydanında ata binişi, kılıç kullanışı, ok ve cirit atışı da onun yetenekliliğini gösterir.

Maraş rivayetinde Ayvaz, kasapta et keserken Kürtoğlu kılığındaki Köroğlu onu hayran hayran seyretmektedir:

"Dükkân kapısı önünde duran Kürtoğlu, Ayvaz'a hayran hayran bakarken o da gelene ve arzularına göre ayrı ayrı memnun eder bir hâlde gayet ustalıklı etleri kesip bir sanatkâr gibi piçak (bıçak) kullanışı müşterileri memnun ettiği hem de hayretler içinde Köroğlu'nun muhabbetini daha ziyade arttırdı.(...)Ayvaz, aslan pençesi gibi palasını aldı. Çangalda asılı duran bir gövde eti kütüğün üstüne yatırdı. Gayet ustalıklı olarak koca koyunu öyle bir parçaladı ki, bu hâli gören Kürtoğlu Ayvaz'ın bu hâline hayran oldu. İçinden, tam benim istediğim adam, diye düşündü."[63]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Kürt kılığında Kasapbaşı'nın evine misafir olur ve buradaki meclise katılır. Meclisin keyfi kaçar. Ayvaz'ın arkadaşları Kürdoğlu'ndan korkup giderler.

"Ayvaz ve Kürtoğlu yalnız kalmışlardı. Vakit gece yarısını çoktan geçmiş, tan yeri atmağa başlamıştı. Sabahın bu güzel saatinde bahçede bülbüller ötüşüyor, ikisi de sohbete dalmışlardı ki Kürtoğlu Ayvaz'a:

- *Senin hiçbir marifetin yok mu?*
- *Ne marifeti sorarsın Kürtoğlu?*
- *At üstünde, silâhşörlükte, kılınç sallamada, gürz atmada.*
- *İyi ata binerim, biraz da cirit atarım, ok atma, kılınç sallamayı da oldukça yaparım.*

---

[63] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 52-53.

- *Öyle ise seninle bir sınaşalım.*
- *Hay hay.*

Ayvaz, Civani seyisi çağırdı ve Karakaytaz'ı hazırlatıp getirtti. (...)"[64]

4. Vefalılığı:

Çamlıbel'de Köroğlu'ya karşı en vefalı kişi Ayvaz'dır. Beyler çoğu zaman savaş meydanında Köroğlu'yu yalnız bırakıp kaçarlar. Köroğlu'nun hastalandığı, yaşlandığı veya parasız kaldığı durumlarda beyler onu terkeder, ama Ayvaz hiçbir zaman onu yalnız bırakmaz.

Maraş rivayetinde Köroğlu, beylerinin kendisinin Zorbezirgân'ı öldüreceğini düşünmesi ve Köroğlu'yu öldürme plânı yaptıklarını öğrenince çok kızar. Bütün beyleri kovar ve *"Sizi gözüm görmesin!"* der. Beyler de Köroğlu'nu bırakıp giderler. *"Birkaç saat içinde Çamlıbel kalasında beyler ve askerler namına Ayvaz ve beşyüz atlısından gayrı kimse kalmamıştı.(...)"*[65]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Bolu Beyinin zindanında yatarken Demircioğlu bir yolunu bularak zindanın kapısına gelir. Köroğlu ona şöyle söyler:

"(...)Oğlum Ayvaz da yirmi beş yaşında
Kudret kalemi vardır kaşlarında
Beşyüz atlısı var onun başında
O da benim sadık bir adamımdı."[66]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Övez, Çamlıbel'e gelince Ağayunus'un ricasıyla, kendinin onlara saf yürekten oğul olduğunu vaadedip, şu şiiri söyler:

"Ben şahların devletini seven ben,

---

[64] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 56-57.
[65] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 168.
[66] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 184.

Şah ateşe atsa, dönmem yolumdan.
Tacı tahtı, varlığımı beğenen,
Şah ateşe atsa, dönmem yolumdan.

İbrahim teg odda yaksalar beni,
Mansur gibi dara çekseler beni,
Şah bin pare etse bu vücut teni,
Şah ateşe atsa dönmem yolumdan.

Övez der yürekten verdim sözümü,
Kıyametlik oğul saydım özümü,
Şimdi şahlar görsün meydan tozumu,
Şah ateşe atsa, dönmem yolumdan."[67]

Övez, Hünkâr padişah tarafından kaçırılır. Padişah, Övez'in kendisine hizmet etmesini ister, fakat Övez Köroğlu'ndan başka hiç kimseye hizmet edemeyeceğini söyler.[68]

"Servican" kolunda Övez, Sultan Hünkâr'ın eline düşer. Sultan Hünkâr, Göroğlu'ndan haber almak için Övez'e işkence eder ama Övez hiçbir şey söylemez. Sultan kızı Servican'ı Övez'e vereceğini söylese de Övez kararından dönmez:

"Bir haftadan beri Hünkâr'a Övez dert oldu. Hünkâr, Göroğlu'dan, onun yiğitlerinden, onun yurdundan haber almak istiyor, o da birşeyler mırıldanıyor, söylüyor, onu da Hünkâr anlamıyor, nihayet o kendi kızı Servican'ı tercüman yapıp konuştu.

-Eğer, sen Göroğlu'dan dönsen ben seni oğul yapayım, yalnız kızımı sana vereyim, dedi.

---

[67] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 459.
[68] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 271.

-Keserek pare pare etseniz de ben ahretlik atam Göroğlu'dan dönmem, dedi. Bundan sonra Hünkâr onu zindana atıp benzeri olmayan eziyetler çektirdi. Ama, Övez dönmedi."[69]

"Arap'ın Bağlanması" kolunda Göroğlu Arap Reyhan'ın eline düşer. Ağayunus yiğitlerden onu kurtarmasını ister, ama kimse bu işe gönüllü olmaz. Herkes Arap Reyhan'dan korkmaktadır. Yiğitler, Göroğlu'ndan umudu keserek eğlenmelerine devam ederler. Buna karşın Övez, tek başına da olsa Göroğlu'yu kurtarmaya kararlıdır. Ona sadece Köse ve onun sakileri Mirim ile Gammar yardım eder.[70]

"Kırk Binler" kolunda Hünkâr Şah, esir aldığı Övez'e, Göroğlu'ya elçi gidip karısını, kılıcını ve atını istemesini söyler. Övez, asılmayı göze alarak Hünkâr Şahın bu isteğini kabul etmez:

"-Göroğlu'nun Övez adlı mahremi sen misin?

-Evet, şahım, benim.

-Sen isen Han oğul iyi gelmişsin, ağana elçi, haberci yapıp göndersek gider misin?

-İzin verirsen giderim, şahım.

-Sana izin verip gönderelim. Ağandan çok fazla dileklerimiz var. O dileklerimizi yaparsa ağanla barışıp, dost olup döneceğiz. Dileklerimizi yapmazsa ağanı kalesinde çürütüp atacağız. Elli yıllık yolluk alınıp gelindi buraya.

-Dileğini söyle, işitelim.

-Dileğimi söylersem, ağan Şir Hüda'nın verdiği keskin kılıcını versin, Ağayunus adlı perisini versin, elli yıllık zekatını versin.

-Şahım, dileğin bu ise ben gidemem de, ağama varıp söyleyemem de.

-Eee, o niye?

---

[69] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 211.
[70] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 291.

-Göroğlu Ağam, sinirli birisidir, inatçı adamdır, varıp 'Atını ver, kılıcın ver, karını ver.' desem ağzımdan kesip öldürür, gelip seni de öldürür, şahım.

-Bu oğlanın nefesi şahmış, bağlayın ya.

Övez Can'ın elini, ayağını bağlayıp, çadırın direğine sarıp, bent ettiler."[71]

"Bezirgân" kolunda kırk yiğit Bezirgan'dan korkarak Göroğlu'yu yalnız bırakıp kaçar, fakat Övez kaçmaz ve Köse'yi Göroğlu'ya yardım etmek için zorlar. [72]

"Belâgerdan" kolunda, Ağayunus'un ve Kırat'ın gitmesi üzerine bütün gücünü kaybeden Göroğlu, bir mağarada inzivaya çekilir. Bu durumu gören yiğitler birer birer dağılıp yurtlarına dönerler. Bu sırada Övez de Tebriz yurduna gitmeyi düşünür; ama sonra Göroğlu'yu bu hâlde bırakmanın doğru olmadığına karar verir:

"Bu adamların istişaresini işitip Övez Han da 'Millet gidiyor. Bu karmakarışıklıkta ben de Tebriz Yurdu'na gidivereyim mi?' diye hayale dalıyor. Gene bir gönlü ona: 'Ey Övez Han, Göroğlu seni terbiye edip, koç yiğit edip yetiştirdi. Don giydirip ata bindirdi. Övez Han denilen adını âleme yaydı. Şimdi gel gel Göroğlu Bey böyle ağır hale düşünce sen de böylece onu bırakıp gitsen insanlık olur mu? Her ne olsa da Tövekgel Dağına varayım. Atamın halinden haber alayım. Eğer, o ruhsat verirse ne olursam olayım, fakat Kırat'ın peşinden varayım."[73]

Özbek rivayetinin *"Melike Ayyar"* kolunda Köroğlu'nun dayısı, yiğitleri ona karşı kışkırtmak ister. Avaz bunu duyar ve çilehanede yatan Köroğlu'ya, böyle yatarsa Çembil'in elinden gideceğini söyler.[74]

---

[71] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 333-335.
[72] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 197.
[73] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 165.
[74] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 30.

5. Saygılı, Gururlu ve İyiliksever Oluşu:

Ayvaz, gururlu, kendisinden büyüklere saygılı, zor durumda kalanlara karşı merhametlidir.

Türkmen rivayetinin *"Tellihanım"* kolunda Övez, kendi bileğinin gücüyle kaçırmadığı için Tellihanım'la evlenmek istemez, fakat Göroğlu'nun ona küsmesi üzerine evlenmeyi kabul eder.[75]

"Sapar Mehrem" kolunda Övez, Köse'nin de Berzengi'nin eline düşmesi üzerine çaresiz kalır. Göroğlu'ndan yardım istemeyi gururuna yediremez:

"Bu Köse'nin gidişi hayırlı değildi. Bunu gönlüm sezmişti ya. Şimdi o Berzengi'nin eline düşmüştür. Şimdi de Kırat'ın doğru Çandıbil'e tutturuvermediği iyi olmuş. Göroğlu ağamın önünde maskara olacak idik."[76]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Kürtoğlu kılığına girerek Kasapbaşı'nın evinde misafir olarak kalır. Ayvaz bu misafire karşı oldukça saygılıdır.:

"Ayvaz, kasapta et keserken gördü ki misafiri Kürtoğlu orada duruyor, hemen elinden bıçağı bıraktı, her delikanlıda bulunmayan ve büyüklere gösterilen bir saygı ile Kürtoğlu'nu karşılayarak elinden tutup dükkâna aldı ve terazinin arkasındaki iskemleye oturttu."[77]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Demircioğlu"* kolunda Köroğlu, derdini söylemediği için Âşık Canan'ın kellesini kestirmek ister. Bunu duyan Ayvaz hemen Köse Kenan'a durumu bildirir. Böylece Köse

---

[75] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 189.
[76] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 131.
[77] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 53.

Kenan, Köroğlu'na engel olur.[78] Yine aynı kolda Köse Kenan, Cafer Paşa'yı, Yaycı Azgın'ı, Kementçi Kara Pehlivan'ı sıkıştırdığı zaman Ayvaz "Bunları öldürmese, sağ sağ yakalasak iyi olur." diyerek bu kişilerin öldürülmesine engel olur. [79]

6. İnancı:

Ayvaz'ın babası hemen hemen bütün rivayetlerde gayrimüslimdir. Doğu rivayetlerinde Övez, Müslüman olmayan bir padişahın hizmetkârıdır. Gerek Doğu gerekse Batı rivayetlerinde Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırma sebeplerinden birisi onu Müslüman yapmak ve vatana hayırlı bir insan olarak yetiştirmektir. Pirlerden el almış olan Köroğlu, bu amacında başarılı olur. Nitekim Ayvaz, dininden dönmüş olduğu için eskiden hizmetkârı olduğu gayrimüslim padişah tarafından asılarak öldürülmek istenir, buna rağmen Ayvaz Müslümanlıktan vazgeçmez. Zor durumda kaldığı zaman Allah'tan, pirlerden, evliyalardan, erenlerden yardım ister. Pirler ve evliyalar ona yol gösterir.

Türkmen rivayetinin *"Ayçemen"* kolunda Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'i almak için yola düşer. İki dağın arasında Alisultan'ın askerleriyle karşılaşan Övez, Allah'tan yardım ister:

"Kudretli kadir Allahım,
Güç bir belaya uğradık.
Kılıç bile kesmez daim,
Öyle belaya uğradık.

Dönmez, kaymaz düştük merde,
Saldı bizi yüz bir derde,
Hepimizi yakıp oda,

[78] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 175-176.
[79] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 197.

Biz rud-ı paya uğradık.

Kadir Allah ver sen medet,
Kurtar bizi ya Muhammet,
Pirim Yesevi Hoca Ahmet,
Yetiş sen çoğa uğradık.

Ne belaya düştü serim,
Şah-ı Merdan medetkârım,
Çölde gezen Hızır Pirim,
Öyle figana uğradık.

Yetiş sen pirlerim barım,
Öyle belli medetkârım,
İşit sen Övez'in zarın,
Sinmez dumana uğradık."[80]

Övez, bu askerlerden kurtulunca yola devam eder, Ayçemen'in bağına girer ve bağın bekçisi Babakul'la karşılaşır. Ona niçin buraya geldiğini söyler. Babakul, Övez'in bu işi yapacak güce ve inanca sahip olmadığını düşünür: *"Ey yavrum, elinde hünerin yok, önünde koşup gezen malın yok, hatun almaya halin yok. Gene de bir sığındığın Pirin".* Övez, Babakul'un bu sözlerine karşılık *"Benim pirim de var, atım da var. Senin gibi bir nice kullarım da var."* der:

"Allah verse bize tac-ı taht olur.
Altın otağ yedi, sekiz kat olur.
Sen de kula davulhane bent olur.
Bizim iller bilmezsin ne hünerli.
(...)

[80] Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 133.

Övez Han der Şah-ı Medet pirlerim,
Her müşkül gelince medetkarlarım,
Bir şehri doldurur esir kullarım,
İşit bunu, hepsi burnu kemerli."[81]

Babakul, cariyelerin başı olan Novhalı'ya Övez'i haber verir. Övez ve Novhalı karşılıklı söyleşirler. Bu söyleşmenin sonunda Novhalı ona pirini sorar:

"Novhalı: *Novhalı'ya bildir sırrın,*
Kimdir arka veren Pirin,
Var mı ilin, bağlı yerin,
Soruşup dilden dillere.

Övez: *Övez Han Hakk'a yalvarıp,*
Çemen ile sohbet kurup,
Perdeli yüzü toz alıp,
Dönüşsek ilden illere."[82]

Ayçemen, yiğitliğini sınamak için Övez'i zindana attırır. Övez zindanda söylediği bir türkünün son iki dörtlüğünde Allah'tan ve pirden yardım ister:

"Yâr bizi bilmeden koydu bu yerde,
Feleğin cevrinden uğradım derde,
Çağırsam pirlerim, yalvarsam merde,
Medet verse bu zindanda kız olur.

Övez Han der kulak ver sen sözlere,
Günüm için geda oldum kızlara,

[81] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 137.
[82] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 143.

Pirim Ali medet versin bizlere,
Devlet bir dolansa çemen kız gelir."[83]

Övez, Ayçemen'le evlenebilmek için Alisultan'ın dağın ötesindeki sekiz yüz askerini kırmak zorundadır. Bu askerlerin kanı döküldükçe kandan yine asker türemektedir. Övez bu işin üstesinden gelemeyeceğini anlayınca Tebli Bahatır'ı Göroğlu'yu çağırmaya gönderir. Kendisi de bir kulübeye sığınır. Göroğlu'nun gecikmesi üzerine Övez Allah'tan yardım ister:

"Yeri, göğü halk eyleyen biri var,
Bey oğlundan bir işaret versene.
Bu yerlerde beni koyma intizar,
Bey oğlundan bir işaret versene.

Atama el vermiş pirler geliniz,
Bu benim halime yardım kılınız,
Bu zarlıktan bana medet veriniz,
Bey oğlundan bir işaret versene.

Tebli Bahatır da varıp gelmedi,
Göroğlu yüzünü görüp gelmedi,
Göroğlu hasta mı sürüp gelmedi,
O halinden bir işaret versene.

Övez kaldı bu çöllerde zarlanıp,
Göroğlu Bey atasına kahredip,
Beyler ile yetip gelse horlanıp,
O halinden bir işaret versene.

[83] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 145.

El kıssa, Övez, bunu söyleyip, uykuya daldı, düşünde Şah-ı Merdan Pirini gördü. Piri söyledi: 'Oğlum, burada üzülme, şimdi atanız Göroğlu gelir, senin ar-namusunu alır.' diye gözden kayboldu. Övez bunu işitip, uyuklayıp yattığı yerden apar topar kalktı. Elini, yüzünü yıkayıp, abdest aldı, Allah-ı Taala'ya şükredip, namazını kıldı, Yasin-i Şerif duasını okuyup, ölünün, dirinin ruhuna teslim edip, kaygılı gönlü şad oldu, atına binip, bir büyük dağın başına çıkıp, Çandıbil tarafına bakıp durdu. O vakit gözüne bir atlı göründü. O zaman Övez, Göroğlu olduğunu anlayıp, eline dutarını alıp gazel söyledi:

Şükür Hakk'ın dergahına,
Şadlık göründü başıma,
Bizi burda viran görüp,
Pirlerim geldi kaşıma.

Atam Pire gönül verip,
Kafirlerden azat kılıp,
Pirlerinden ruhsat alıp,
Göroğlu geldi kaşıma.

Şimdi arımı alayım,
Şadlık, gamı arayayım,
Her gördüğüm söyleyeyim,
Kaymetli akranlarıma.

Dünyaya yeni gelirsen,
Düşmandan arın alırsın.
Dediler yârin görürsen,
Rahmeyle sen göz yaşıma.

Övez der, yetişsin pirler,
'Şimdi atan gelir.' derler,

Allah'ın arslanı şirler,
El kattı benim işime.

El kıssa, Övez bunu söyledikten sonra o vakit Göroğlu yetip geldi. Övez'in yüzünü görünce, şükür kılıp, eline dutarını alıp bir gazel söylüyor:

Kudretli, kadir Allahım,
Övez göründü, göründü.
Pirler yardımcı kendime,
Övez göründü, göründü.

Saye olup büyük dağlar,
Uçarlar karga, sunalar,
Gökyüzünde kuşlar oynar,
Benim bu ah-ı zarıma.

Varıp yüzünü göreyim,
Bağdan gülünü dereyim,
Yârini alıp geleyim,
Pirler yardımcı işime.

Göroğlu Övez'i gördü,
Hüda'ya bir şükür kıldı,
Kırk Nebi kuvvetin verdi,
Benim bu yalnız özüme."[84]

"Servican" kolunda Övez, Sultan Hünkâr'ın kendisini asmaması için söylediği türkünün son dörtlüğünde Allah'ın yardımına güvendiğini vurgular:

Bu cihan gözüme dardır,

[84] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 173-175.

Göroğlu Bey ağam vardır,
Övez'e Allah'ım yârdır,
Düşman beni çekme dara.[85]

"Övez'in Küsmesi" kolunda Övez, ailesini görmek için Veyennam'a gitmeye karar verir. Göroğlu ona altı ay sonra dönmesi şartıyla izin verir. Övez, sözünü tutacağına dair Kuran'ın üzerine yemin eder, ama yeminini tutmaz. Üç yıl sonra döner.[86]

"Perinin Küsmesi" kolunda Övez, Kaf Dağına giderken bir devle karşılaşınca Allah'tan ve pirlerden yardım ister:

Hak Taala ver sen medet,
Bu azaptan kurtar beni.
Kaygı, gamlarım defet,
Bu gazaptan kurtar beni.

Bizden evvel geçen erler,
Kılıç tutan kaplan, şirler,
Üç yüz altmış evliya, pirler,
Bu azaptan kurtar beni.

Serimde toplanmış duman,
Devden kurtulurum güman,
Kolum tutan ilim aman,
Bu azaptan kurtar beni.

Bu ne horluk, bu ne azar,
Kısmetimde ne yazık var,
Halk eyleyen Hak Biribar,
Bu azaptan kurtar beni.

---

[85] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 213.
[86] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 371.

Sabah tanla, Han diyenler,
Övez'in halin bilenler,
Hüda'nın dostu erenler,
Bu gazaptan kurtar beni.[87]

"Sapar Mehrem" kolunda Övez, Şah Kalender'e hâlini beyan ederken yârinin Şir-i Derga olduğunu söyler:

"Göroğlu Bey serdarımız,
Şir-i Derga'dır yârimiz,
Çandıbil namus-arımız,
Dinle Kalender, Kalender."[88]

7. Saflığı ve Söz Dinlememesi:

Övez kimi zaman büyüklerinin sözünü dinlemez ve zor durumlarda kalır. Kendisine verilen öğütleri dinlemediği için birçok kez esir düşer. Onun bu tutumu saf ve çoçuk yaşta olmasından da kaynaklanır:

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Hasan Bey"* kolunda Ayvaz, Çamlıbel'e gelen nineyi görünce bu kış bize masal anlatacak kişi çıktı diye sevinir ve kırk gün boyunca nineye masal anlattırır. Yine bu kolda Ayvaz, diğer keleşlerle birlikte Bozkule'den etrafı gözlerken Çimliçayır'daki Hasan'ı ejderha sanıp korkar ve Köroğlu'na haber verir.[89]

Türkmen rivayetinin *"Merdivenli"* kolunda Övez, İsfihan'dan Huraman Peri'yi Çandıbil'e getirmek için yola çıkar. Bu sırada dellalar Huraman Perinin Kırat kadar güçlü bir at aradığını ilan etmektedir. Övez Kırat'la birlikte

[87] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 287.
[88] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 121.
[89] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 203, 215.

Huraman Perinin yanına gider. Huraman Peri atı satıp satmadığını sorar. Övez ise atı satmayacağını söyler. Bu olay destan anlatıcısı tarafından "Övez aptallık etti." şeklinde yorumlanır.[90]

"Hoşgeldi" kolunda Övez, kırk yiğit ile birlikte Göroğlu'nun yurdunu dolaşırken Kayser adlı pınarın yanına gelirler. Övez, burada konaklamak ister, fakat Haldar Bahatır buranın Şah Sepit'in kalesine yakın olduğu için tehlikeli olduğunu söyler.Övez, kendisinden büyük olan Haldar Bahatır'ın sözünü dinlemediği için Veyennam'ın son şahı Şah Sepit'in askerlerinin saldırısına uğrar ve esir alınır.[91]

"Ayçemen" kolunda Övez, Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'le evlenebilmek için hanın üç şartını yerine getirmek zorundadır. Birinci ve ikinci şartı Tebli Bahatır'ın yardımıyla aşan Övez, üçüncü şart olan sekiz yüz askeri de öldürebileceklerini düşünür, fakat Tebli Bahatır, bunu kendilerinin yapamayacağını Göroğlu'ndan yardım istemeleri gerektiğini söyler. Övez Tebli Bahatır'ın sözünü dinlemez ve hanın askerlerini yenemez. Bunun üzerine Tebli'nin sözünü dinlemediğine pişman olur:

"Tebli Övez'e bakıp: 'Ey Övez Can, iki ödülü aldık, üçüncü ödül bizim elimizden gelmez, bana göre, şimdi biz Göroğlu'na yetelim.' dedi. O vakit Övez söyledi: 'Çoğu elimizden gelmiş, kalan bir iş de elimizden gelir, Allah'a tevekkül , kendimiz savaşalım.'dedi. Tebli bahadırın söylediğini mantıklı bulmadı. Nihayet Övez otuz yoldaşını ve Tebli'yi alıp, sekiz yüz cadı askere doğru gitti. Birkaç gün yol yürüyüp, cadı askere yakın gelip baktılar ki, iki dağın arasında toz duman göründü. O vakit Övez yiğitlerine ve Tebli bahadıra bakıp, eline dutarını alıp, güç kuvvet vermek için bir şiir söylüyor.(...)El kıssa askere yakın gelip 'Allah.' diye kılıç kaldırıp, at saldılar. Birkaç gün savaş etseler de hiçbir şey yapamadılar. Kılıçtan damlayan kandan birkaç adam türüyor. O meydanda otuz yiğit de şehit oldu. Tebli ile Övez kaçıp kurtuldular. Bir dağın arasına varıp dinlendiler. Tebli söyledi: 'Yavrum Övez, evvel atam Göroğlu'nun nasihatini almalıydık. İkincisi benim

[90] AnnAgulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 313.
[91] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 7.

sözümü tutmadın ve dediğimi yapmadın, otuz yiğidin kanına kıydın.' Tebli bahadır: 'Şimdi ben Göroğlu'na gideyim, hoşça kal!' diye Övez'e bakıp, eline dutarını alıp, bir şiir söylüyor.(...) El kıssa, Övez Tebli bahadırdan bunu işitip: 'Şimdi Teblim, senin söylediğin hepisi doğru. Göroğlu atama selam söyle, nâ-merdin ve başka düşmanın sözüne razı olmasın. Benim izimi sürüp gelsin. Benden çok selam söyle sen, ova yaşlılarına da uzun ömür dile.' diye, Övez gözünde yaşı, bir gazel söylüyor:

Tebli han varsanız Tebriz yurduna,
Evvel ulu ile selam söyle sen.
O acısın ben garibin haline,
Mihriban atama selam söyle sen.

Evvel söylediği sözü etmedim,
Onun veren nasihatın tutmadım,
Pirin duasına uyup gitmedim,
Uluğ pirlerime selam söyle sen.

Şimdi burdan sağ selamet varsanız,
O mihriban akranlarım görseniz,
Olan işten doğru haber verseniz,
Bütün kardeşlere selam söyle sen.

Evvel o mekana yetseniz aman,
Göroğlu yitişsin, geçmesin zaman,
Umudum ondadır, olmasın gümân,
Duacı kart, gence selam söyle sen.

Övez kaldı zara, gafil olmasın,
Bahçelerde kızıl gülüm solmasın,
Sakın bir nâ-merdin sözün almasın,

Pirlerin tümüne selam söyle sen."[92]

"Servican" kolunda Göroğlu'nun ava gittiği bir sırada Sultan Hünkâr'ın ordusunun Çandıbil'i talan edip gitmesi üzerine Övez ve Köse düşmanların peşinden gitmek için atlanır. Ağayunus, Köse'ye Övez'in şarap içirmesine izin vermemesini söyler. Düşmanları yakalayarak dağıttıktan sonra Övez söz dinlemez ve çok şarap içer. Sarhoşluğun etkisiyle ellerinden kurtulan Şah Sepit ve on askerin peşine düşer. Köse buna razı olmaz, ama Övez'e söz dinletemez. Sonunda Övez Şah Sepit'in askerlerine esir düşer.[93]

"Kırk Binler" kolunda Leke Padişah ve Hünkâr Şahın orduları birleşerek Çandıbil'e saldırmak üzere yola çıkarlar. Bu sırada Göroğlu ve yiğitleri Çandıbil'deki meclislerinde şarap içmektedirler ve herkes sarhoştur. Gelen orduyu haber veren bekçilerle hâlde hiç kimse ilgilenmez. Övez de çok sarhoş olduğu hâlde bekçilerin uyarılarına rağmen tek başına orduyu görmeye gider. Düşman ordusu sarhoş hâldeki Övez'i ele geçirir:

"Övez Can'ın beyninde şarabın mestliği ile: 'Gel, şimdi ağama söylemeyeyim ya. Kendim bir haber alıp döneyim.' diye koşup tavlaya geldi. Göroğlu'nun Kırat'ını gördü, Göroğlu'nun Kırat'ına binip tek kendisi çıkıp gitti.

Deli Metel, Seytek Gıyırma, kızılbaşların aşağısını, yukarısını iyice öğrenip, kaleye karşı at kamçılayıp geliyordu. Baktı ki, Kırat'a binmiş Övez Can varıyor. Bağırdılar, kulak vermedi, kovdular, yetişemediler. (...)Övez Can, o koşup varışta ordunun bir yanından girdi. Bu ordunun içinde 'Kerem Sultan' diye biri vardı, lakabına 'Kerem Deli' derlerdi. Onunla Övez karşılaştı. Delice atlı sanıp hemen dizginledi.

-Hey, yahşi yiğit, sen kimsin?

-Ben Göroğlu'nun Övez adlı mahremiyim.

---

[92] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 163-165.
[93] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 195.

-Pehey, 'Övez' dediğin diline kurbanım. Bize çok gereken adammışsın sen. Hadi seni Hünkâr'ın huzuruna götüreyim."[94]

Özbek rivayetinin *"Avazhan"* kolunda Köroğlu'nun Avaz'ı kaçıracağını anlayan Gülayım oğlunu şımarık büyüttüğünü, ona iyi bakmasını söyler:

"Üç gün olmadan Bedbahtdağ'dan aşmayın,
Akıllısınız, aman aklı şaşırmayın!
Avazhan'ı şımarık büyüttüm.
Kızarak da olsa çok tembih etmeyin.

Konuşan damağında dil olsun,
Çembil şehri çok iyi bir el olsun.
Şımartarak büyüttüm çocuğumu,
Yunuscan'a gaipten oğul olsun!

Bozup gittin benim evimi,
Kardeşinim, diye yakıp gittin bedenimi.
Yüzünü görmeden Ay Yunus'a oğul olsun,
Miskal'e teslim ettim Avaz çocuğumu(...)"[95]

c. AYVAZ'IN HİZMETKÂRLIĞI:

Köroğlu'nun gözdesi ve varisi olmasına rağmen Ayvaz'ın Çamlıbel'deki görevlerinden birisi de Köroğlu'ya ve diğer beylere hizmet etmektir. Çamlıbel'de her beyin bir görevi vardır. Köroğlu, Ayvaz'ı tecrübesiz gördüğü için veya kaybetmek istemediği için savaşa göndermek istemez. Buna karşılık Ayvaz, savaşlarda yorulup, ganimetle dönen beylere hizmet eder.

---

[94] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 313, 333.
[95] Filiz KIRBAŞOĞLU: doktora tezi, 1066.

Behçet Mahir rivayetinde Ayvaz, Köroğlu'nun meclisindeki üç yüz altmış altı koçağa hizmet etmektedir: *"Üç yüz altmış altı koçak iki taraflı oturmuştu. Ocağın sağında, Kenanlı Köse Kenan, solunda Koç Köroğlu otururdu. Ortada, bu koçakların üç yüz altmış altısına hizmetçi Han Ayvaz. Ateş isteyene ateş, su isteyene su, kahve isteyene kahve dağıtırdı."*[96]

Ümit Kaftancıoğlu rivayetinin *"Bolu Bey"* kolunda Çamlıbel'e ünlü bir konuk gelir. Ayvaz dalgınlıkla Köse'den önce bu misafirin önüne sofra kurar. Köse çok sinirlenir.[97] Bu kolda Köroğlu yedi fermanı toplamaya giderken Ayvaz'a hazırlığını görmesini söyler:

"-Ayvaz, benim hazırlığımı gör, dedi.

Köroğlu'nun hangi kılıkla dolaşacağını Ayvaz bilirdi. Çarık, çorap, derviş hırkası, küçük bir yatağan... Ayvaz her şeyi ortaya getirdi."[98]

Antep rivayetinde Köroğlu, Yumurta Dağında mahsur kalınca Demircioğlu Çamlıbel'e gelerek Döne Hatın'dan Köroğlu'nun atını, kılıcını, sazını ve Ayvaz'ı almak ister. Döne Hatın Demircioğlu'nun bütün istediklerini verir, fakat Ayvaz'ı vermez. Çünkü Çamlıbel'e gelen misafirlere yemek götürecek başka adam yoktur.[99] Aynı rivayetin *"Turna Teli"* kolunda, Döne Hatın, Köroğlu'ndan turna teli ister. Beylerin hiçbiri Bağdat'tan turna teli getirmeye razı olmayınca Ayvaz kendisinin gidebileceğini söyler, fakat Köroğlu onun gitmesine izin vermez. Çünkü o sırada Çamlıbel'de düğün vardır ve Ayvaz'ın buradaki işlerini yapabilecek kimse yoktur.[100]

---

[96] Mehmet KAPLAN: a.g.e, 166.
[97] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 1.
[98] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 8.
[99] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 202.
[100] Hüseyin BAYAZ:a.g.e., 320-321.

ç. AYVAZ'IN SAKİLİĞİ:

Köroğlu'nun meclisindeki tertibi ve düzeni gören kimi misafirler bu mecliste tek eksiğin güzel bir saki olduğunu söylerler. Köroğlu'nun Ayvaz'ı kaçırıp Çamlıbel'e getirme sebeplerinden biri de Ayvaz'ın çok yakışıklı ve yetenekli bir saki olmasıdır.

Antep rivayetinde Köroğlu Ayvaz'ı Çamlıbel'e getirir getirmez onun sakilik yapmasını ister:

"Nihayet Çamlıbel gapısından içeri girip, her ikisi de Gır Atdan aşağı indiler. Köroğlu, Ayvaz'ı eyvan köşküne götürüp, Ayvaz'a bir oda verdi. O gün Köroğlu da, Ayvaz da rahat etdiler. Ertesi gün divanhaneye divan gurulup, Köroğlu Ayvaz'ı divanhaneye berabar getirdi. Divanhaneden içeri girdiler. Beyler hepsi ayağa kalkdı. Köroğlu, beylere selâm verdi, geçip postuna oturdu. Yanı başında Ayvaz'a bir yer gösterip, Ayvaz'ı da oturtdu. Beyler de yerlerine oturdular. Hepsi Ayvaz ile Köroğlu'na bakıyorlardı. Köroğlu seslendi:

-Getirin ulan mey sinisini.

Mezeler, çoturalar hepsi hemen hazır oldu. O zaman Köroğlu, Ayvaz'a sâkilik payesini verdi ve bunu yapmasını buyurdu. Bunun için el atıp, sazı sinesine çekip aldı, bakalım ne deyip, ne söyledi?

Aldı Köroğlu:

Ayvaz sığa bileklerin
Gabul olsun dileklerin
Dert görmesin yüreklerin
Oğlum mey doldur, mey doldur.

Ayvaz, Köroğlu'nun gendine mey doldur, mey doldur demesine heç aldırış etmedi; yerinden gımıldamadı. O zaman Köroğlu bir hane daha söyledi:

Aldı Köroğlu:

Ayvaz sevdim havasınan
Günlerim geçdi yasınan
Dört yüz dirhemli tasınan
Ayvaz, mey doldur, mey doldur.

Ayvaz gene aldırış etmedi. Köroğlu bir daha söyledi.

Aldı Köroğlu:

Mey içerler sazınan
Av avlarlar bazınan
Söz ederler nazınan
Ayvaz, mey doldur, mey doldur.

Ayvaz gene gaale almadı.

Aldı Köroğlu:

Köroğlu çıkdı köşküne
Hak yardım etsin düşgüne
Ayvaz yiğitler aşkına
Oğlum, mey doldur, mey doldur.

dedi kesdi. Bu sefer Ayvaz, Köroğlu'nun "yiğitler aşkına" sözünü duyunca, hemen sıçrayıp, bileklerini sığadı, altın yaldızlı, dört yüz dirhemli tası eline alıp çoturadan doldurarak, "Buyur beyim Köroğlu," deyip tası sundu. Köroğlu, Ayvaz'ın elinden tası alıp:

-Eyvallah Ayvaz oğlum, ellerine sağlık, deyip gafaya dikdi. Ondan sonra Ayvaz meclise birer gol verdi. Meclisde hiç ses yok. Birisi söylüyor, gırkı dinliyor. Hepisi maceraperest adamlar, hep başlarından geçen ölüm kalım, dövüş, harp ve gan dökmekden, yol kesmekden anlatıyorlardı. Ayvaz

bunları duydukca, heyecan ve merak içinde, hayran hayran dinliyordu. Köroğlu, her gün pehlivanları başına topluyor, divanhaneye meclis kuruyorlar, Ayvaz sâkilik ediyor, sazlar çalınıyor, arakılar içiliyor, biri söylüyor gırkı dinliyor, bütün beyler Ayvaz'a hörmet ve saygı gösteriyor, "Ayvaz Ağa" diye hitap ediyorlardı."[101]

Antep rivayetinde Ayvaz'ın beylere rakıyı nasıl ölçülü bir şekilde verdiğinden bahsedilir: *"Sazlar çalınıyor, arakılar içiliyor, biri söylüyor kırkı dinliyordu. Ayvaz sakılık yapıyor, az içene doldurup bir daha veriyor. Çok içenin çizgiyi aştığını görünce, ona da kadehi doldurmuş gibi yapıyor, içi boş kadehi sunuyor. Böylece meclisin bir ölçü üzerinde galmasını sağlıyordu."*[102]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'dan altın kasesini isteyince Ayvaz : *"Yok... olmaz biz öyle (sakiliğe) mahsus demirbaş eşyalarımızı satmayız. Bu tas, benim sakilik tasımdır hem de, şerefimdir. Bugün sazı, yarın da tası satan saki, günün birinde kendini de satmasından korkulur."* der. Köroğlu:

"Ayvaz ver bana bu tası
Sesin güzellerin hası
Bin koyun da tas bahası
Al Ayvaz'ım ver evladım.

Ayvaz sen bu tastan vazgeç
Dol(u) ile bizim ele geç
Bin koyun sekiz yüz öveç
Al Ayvaz'ım ver evladım

Ayvaz bu tas benim olsun
Bahçeni sünbül bürüsün
Çevir kürdün hep sürüsün

---

[101] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 70-71.
[102] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 124.

Al ayvazım ver evladım."

Köroğlu tasa karşılık, bir sürü vereceğini söyleyince Ayvaz'ın arkadaşları Ayvaz'ı zorlar. Ayvaz kabul eder ve tası senet karşılığında satar.[103]

Maraş rivayetinde Köroğlu, beyler meclisinde sakilik yapması için Ayvaz'a şöyle seslenir:

"Ayvaz sıva bileklerin
Kabul olsun dileklerin
Çatal olsun yüreklerin
Doldur oğlum Ayvaz mey doldur

At'a vururlar kaşağı
Dinlemem beyi paşayı
Billûr yaldızlı şişeyi
Doldur oğlum Ayvaz tez doldur.

Güzel sevmeli has ile
Gün geçmemeli yas ile
Altın yaldızlı tas ile
Doldur oğlum Ayvaz tez doldur

Meyi içerler saz inen
Avı avlarlar baz inen
Dürlü be dürlü naz inen
Doldur oğlum Ayvaz mey doldur.

Köroğlum çıkmış köşküne
Hak yardım eylesin düşküne

[103] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 49. Bkz.: Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 50.

Ben de Döne'nin aşkına
Doldur oğlum Ayvaz tez doldur." [104]

Maraş rivayetinde Köroğlu'nun Gürcistan seferine hazırlanırken söylediği şu sözler onun Ayvaz'ın elinden mey içmeyi sevdiğini gösterir:

"(...)Eğdiğiniz hurma dalı
İçtiğiniz oğul balı
Kılınç kabzasından kanı
Şerbet edip içen gelsin(...)"[105]

Antep ve Maraş rivayetlerinde Köroğlu'nun beylerinden Deli Hoylu'nun kendine mahsus iki sakisi vardır. Köroğlu Deli Hoylu'nun meclisine girdiği zaman bu sâkileri istemezdi çünkü Köroğlu, bulunduğu mecliste Ayvaz'dan başka sâki bulunmayacak diye bütün beylerine tenbih etmişti. Köroğlu Deli Hoylu'nun meclisine girergirmez Ayvaz kollarını sıvayarak keyfe yeniden bir tazelik verirdi. [106]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Bolu Bey"* kolunda Ayvaz, Köroğlu'ndan sonra mecliste ilk olarak Köse Kenan'a sonra misafirlere ve diğer beylere hizmet eder.

"Çardaklı'da herkes saygı görür, yer içerdi ya, herkesten önce gelen, önüne en ilkin sofra konan, içki verilen bir kişi vardı. Konuk kim olursa olsun, Köse emmi'den sonra gelirdi.

Günlerden bir gün Çardaklı'ya adı sanı bilinen, pek ünlü bir konuk geldi. Köroğlu çok ilgilendi. Ayvaz da dalgınlığa getirdi, ilk sofrayı bu konuğun önüne koydular. Hemen arkasından da Köse Kenan'ın sofrası

---

[104] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 80.
[105] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 124.
[106] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 202. Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 190.

kondu ya, neye yarar. Köse Kenan da yüz asık, burun havada, mırızı dökük... Köroğlu, durumu anladı. Köse Kenan'ın yanına geldi:

-Köse Emmi bizi bağışla, bilirsin ki, Çamlıbel'in orta direği sensin. Olur böyle dalgınlıklar...

Köse Kenan arkasını dinlemedi:

-Boşuna bana ağız dil dökme. Yeni yeni keleşlerin gelince beni eskimiş çarık gibi kaldırdın dama attın. Burası bir, ikincisi şarap yok! Ben şarap isterim.(...)"[107]

Köroğlu'nun Ayvaz'ın elinden veya onunla birlikte içki içmeyi sevmesi üzerine söylediği bazı deyişler:

"At oynatıp yöresinden geçtğim
Elden ele koç yiğit seçtiğim
Ayvaz ile dolu bâde içtiğim
Kardaşım, yoldaşım, sırdaşım dağlar."[108]

***

"Gele Han Ayvazım bade içelim
Koç yiğide kanlı kefen biçelim
Hoylu ölmüş bütün yıl dövüşelim
Koymayın Acem'i baş baş üstüne. "[109]

***

"...Kır ata vurdum haşayı
Denğime almam beyi, paşayı
Ayvaz doldur yaldızlı şişeyi
Ayvazım, bir danem, küçüğüm mey doldur"[110]

---

[107] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 1-2.
[108] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 238.
[109] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 335.
[110] Cahit ÖZTELLİ: a.g.m., 2164.

***

"Üsküdardan seni aldım
Serimi kavgaya saldım
Çamlıbele yakın geldim
Ayvaz mey doldur, mey doldur

Arap at gider eşkine
Eyle merhamet düşküne
Çamlıbellerin köşküne
Ayvaz mey doldur, mey doldur

Gideyim bundan yoluma
Sen saldın beni zuluma
Rahm eyle öksüz kuluna
Ayvaz mey doldur, mey doldur

Giderim benim yolumdur
Zahman'ım benim ilimdir[111]
Köroğlu senin kulundur
Ayvaz mey doldur, mey doldur"[112]

Gürcistan'da bulunan Azerice el yazmanın 5. meclisinde Köroğlu kaçırılmış olan Kırat'ı almak için kılık değiştirerek Van'daki Osman Paşanın sarayına misafir olur. Sarayda sakiler Köroğlu'ya şarap ikram ederler. Köroğlu, bu şarapları Eyvez'in (Ayvaz'ın) elinden içmek ister, fakat sesini çıkaramaz.[113]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i kaçırmadan önce kalender kılığına girmiş hâlde Övez Can'a övgüler yaparken onun sakiliğe yakıştığını söyler:

---

[111] zahman: yurt, sıla (17. yüzyıldan sonra kullanılmaz olmuştur)
[112] Cahit ÖZTELLİ: a.g.m., 2165.
[113] Dilara ELİYEVA: a.g.m., 32.

Bizim beyler arzu eder,
Goncadır güllerin Övez.
Siyah zülfün hub yakışır,
Ak yüzde halların Övez.

Bizim mecliste durmaya,
Mestan mestana varmaya,
El vurup kase vermeye,
Naziktir kolların Övez.

Şahin, turna bahrındadır,
Beyler esir kahrındadır,
Veyennam'ın şehrindedir,
İsfehan evlerin Övez.

Şimdi dolaşırsın dile,
İnşallah düşersin ele,
Göroğlu kırk yiğit ile,
Hizmetkâr kulların, Övez.[114]

Göroğlu ve Övez Çandıbil'e giderken yol üzerinde bulunan Hıri Yurdu padişahı Övez Sultan'ın sarayına misafir olurlar. Sultan Övez, Övez'in sakilikteki hünerini daha önce duyduğu için şarabı onun ikram etmesini ister:

"(...) Sultan Övez, Kalender'e dedi:
-Hey, Kalender, bir hizmet var, zahmet demezseniz.
-Eee, ne hizmet var?

[114] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 187.

-Hizmet bu. Bizim oğlanlarımız çok düzensiz, çok cahil. Göroğlu'nun bu oğlanı edeple bir şarap ikram etse ondan ders alıp bizim oğlanlar da şarap ikram etse nasıl olur.

Kalender dedi:

-Göroğlu bilir, Övez Can bilir ya.

O zaman Göroğlu bu yandan çıktı:

-Biz bilirsek Övez Can hemen şarap ikram et. diye Övez Can'a doğru bakıp beş kelime söz söyler oldu.

Görsün Hıri'nin beyleri,
Övez mey doldur, mey doldur.
Edep ile kase alıp,
Övez mey doldur, mey doldur.

Serinde altın tellerden,
Şekerden şirin dillerden,
Kase versen ak ellerden,
Övez mey doldur, mey doldur.

Seni diye Çandıbil'den,
Aşıp geldim uzak yoldan
Bazen sağdan, bazen soldan,
Övez mey doldur, mey doldur.

Koç yiğit din yolun açsın.
Düşmanının kanın saçsın.
Göroğlu mest olup içsin.
Övez mey doldur, mey doldur.

Bu sözü söyledikten sonra Övez Can, koşup yerinden kalktı, üstündeki pahalı elbisesini çıkarıp kazığa koydu, kunduz kalpağını da kazığa

koydu, küçük çizmesini de çıkarıp bıraktı, belini sağlam bağlayıp, altın yaldızlı takkesini enseye koydu, kahkülünü sallayıp bir sıra yiğide şarap verdi. Şarap verdikten sonra Övez Can gelip yerine oturdu."[115]

Övez, Çandıbil'e getirilince hemen meyhaneye gidilir ve ondan şarap ikram etmesi beklenir:

"Şimdi haberi Köse'den al. Vurdu Bozduman'a kamçıyı, herkesten öne geçti, gelip, meyhaneyi temizledi, döşekleri her tarafa yayıp, ağır halı kilimleri döşedi, çekmecelere aklı, kızıllı elmaları sıra sıra koyup, tavanlara kokulu güllerden kıstırıp, ateşi canlandırıp, tünçeyi duru sudan doldurarak, çaydanlıkları çalkaladı, nargilenin suyunu tazeleyip hepsini hazır kıldı.

Getirip Övez Can'ı meyhanenin ağzında koltuğundan tutup indirdiler. Övez Can içeriye atlayıp girdi. Yiğitlerin de hepsi girip yerli yerinde çember yaparak oturdular. Bir müddet oturduktan sonra Göroğlu, Övez Can'ı koyun, devenin mi yanından getirmişti onu. Yüz bin sınavdan geçen herif, zıplayıp kalktı yerinden. Küçük çizmeyi çıkarıp bıraktı, kunduz kalpağı çıkarıp bıraktı, pahalı elbisesini çıkarıp bıraktı, altın yaldız verilmiş kahkülünü enseye bırakıp, altın yaldızlı takkesini enseye koydu, yiğitlere bir sıra nargile ikramında bulunuverdi. Hep de kafası yerdeki yiğitler Övez Can'dan nargile çekiyor. Hep de aşık yiğitler Övez'in nargile ikramından haberi yok, iki gözü Övez'in yüzünde. Yiğitlerin hepsi Övez Can'ın elinden çay içip, nargile çektikten sonra Göroğlu sazını eline alıp: "Hey, yiğitler, Övez Can'ın elinden kaygısız şarap için." diye yiğitlerine doğru bakıp beş kelime söz söyler oldu:

Çenber kurun beyler şarap içelim
Beyler şarap için Övez elinden
Bugün mest olarak serden geçelim
Beyler şarap için Övez elinden

[115] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 241-243.

Şirin şerbetinden içip kandırın
Düşman görse yüreğini yandırın
Şah eyleyip altın tahta bindirin
Beyler şarap için Övez elinden

Çember kurup yerinizde oturun
Altından doldurun üstün şatırın
Övez cana arap atlar getirin
Beyler şarap için Övez elinden

Koç yiğitler ömrün olsun ziyade
El bağlayıp hizmet edin piyade
Göroğlu Bey yetti maksat murada
Beyler şarap için Övez elinden

Bu sözü söyledikten sonra yiğitlerin hepsi kalkıp 'Emrinizdeyiz.' dediler."[116]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Övez Çamlıbel'e gelir gelmez sakilik yapmaya başlar.

"Ağayunus Peri 'kıyamaz' olarak bilinen görünüşüne girip, Övez canın mübârek cemalini, boyunu posunu görüp:

'-Ey Övez oğlum, senin oturduğun yer kendi evindir! Geldiğin misafirhane kendi meyhanendir! Senin şimdi yaşlı ağalarına hizmet yapman gerektir! dedi.'

Sonra Övez yiğitlere çay veriyor. Göroğlu coşup, yine şiir söylüyor:

Dövre kurup, beyler, şarap içelim,
Beyler, şarap için Övez elinden.

---

[116] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 253.

Bu gün mest olarak serden geçelim,
Beyler, şarap için Övez elinden.

Şirin şerbetlerden verip kandırın,
Düşmanların yüreğini yandırın,
Şah eyleyip, altın tahta bindirin,
Beyler, şarap için Övez elinden.

Er yiğitler, ömür olsun ziyade,
El bağlayıp, hizmet edin piyade,
Göroğlu Bey erdi maksat murada,
Beyler, şarap için Övez elinden."[117]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Övez, Hünkâr padişahın adamı Gayrı Mustafa tarafından kaçırılır. Göroğlu, Övez'in Hünkâr padişaha hizmet etmeyeceğinden emindir:

"-Köse, onun bir tarafından gelmeyelim, peşinden de saldırmayalım, izini sürüp gidelim. Mustafa Bey, Övez Can'ı Hünkâr'a götürüp verir. Heves-i aşkıyla sevinip 'Övez Can, bana çay, nargile ver, hizmet et.' diye söyler. Benim bakıp beslediğim oğlanım ise Hünkâr'a hizmet yapmaz. Sonra, dediğini yapmayınca vurur, küfür eder, hiç dediğini yapmadıktan sonra öldürmek için dar ağacının altına alıp çıkarır, ona bir yetişebilsek. Dar ağacının altından almak olmaz mı? diye Göroğlu gözünü yumdu. Gözünden yaş çağlayıp aktı."[118]

"Göroğlu'nun Ölümü" kolunda Göroğlu, ölmeden önce Övez'in kase sunduğu evi görmek ister.[119]

---

[117] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 459.
[118] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 271.
[119] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 413-415-419.

d. AYVAZ'IN SAZI VE SESİ:

Destan kahramanlarının kendine has nitelikleri olup çok kere destanlara ismini verecek kadar önemlidir. Fizik olarak heybetli cüsseleriyle diğer insanlardan farklı yapıdadırlar. Bileği bükülmez, mağlup edilemez yiğitler olmakla beraber ölümlüdürler. Köroğlu olsun adamları (keleşleri/delileri) olsun hepsi de destan kahramanı özelliğindedir. Yiğitlikte, kendilerinden üstünü yoktur. Onların bir başka özellikleri de vardır ki, o da sanatçı kişiliğe sahip olmalarıdır.

Köroğlu Destanı'nın önemli niteliklerinden biri, kahramanların düşünce ve duygularını sazla (metinde şiirle) anlatmalarıdır. Destan düzyazı anlatı bölümlerinden ve araya giren şiirlerden oluşur. Şiir ve şarkıların daha etkili bir anlatım biçimi sayıldığı, Köroğlu ve koçaklarının bu yeteneklerini bir silah, bir üstün başarı aracı gibi kullandıkları söylenebilir.

Antep rivayetine göre beylerin içinde en iyi saz çalan ve güzel söyleyen Ayvaz'dır. Bunun için beyler eğlenmek için gidecekleri yerlere Ayvaz'ı da götürmek isterler.[120]

Adana'dan derlenmiş olan rivayete göre başta Köroğlu olmak üzere, Köse Kenan, Demircioğlu, Ayvaz, Şirin Döne, Deli Hoylu ve Güdümen gibi önde gelen kahramanlar saz çalıp irticalen şiir söyleyebilme yeteneğine sahip olan kişilerdir.[121]

Maraş rivayetinde Ayvaz, Köroğlu'na mecliste bir şeyler yapmasını söyler. Kürdoğlu yenin altında duran sazına dokunur. "Benim sazım Kördivani perdeye bağlıdır. Siz bu perdedeki sazdan bir şey anlamazsınız." der ve duvarda asılı olan Ayvaz'ın kirazdan yapılmış ve sedefli sazını ister:

"Aldı Köroğlu:

Ayvaz ver bana bu sazı
Üstüne koyam zorbazı

---

[120] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 253.
[121] Doğan KAYA: a.g.m., 323.

Bir koyunla beşyüz kuzu
Al Ayvaz'ım ver evladım"[122]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın sesini şöyle över:

"Ayvaz ver bana bu tası
Sesin güzellerin hası
Bin koyun da bahası
Al Ayvaz'ım ver evladım.(...)"[123]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Göroğlu ve yiğitler, Övez'in sesinden mest oldukları bir sırada Çandıbil'e saldırmak üzere olan Hünkâr Şahın askeri Gayrı Mustafa'nın ordusunu bile zor farkederler:

"-Hey, Köse, bir yerden top sesi geliyor. Bizim ile bir bozuk, zalim vuruşmaya, savaşmaya geldi, galiba.

Meyhanenin mestliği, çürük pilav; çay, tütün mestliği, Övez Can'ın hoş sesinin mestliği. Atlan ha, atlan oluverdiler.(...)"[124]

3. 2. AYVAZ'IN ATI

Köroğlu'nun en büyük yardımcısı olağanüstü hususiyetlere sahip olan Kırat'tır. Kırat'ın kardeşinin adı Dorat'tır ve her ikisi de deniz aygırından olmadır. Dorat'ın Kırat'tan daha güçsüz oluşunun sebebi rivayetlerde onların karanlık ahırda yetiştirildikleri sırada Dorat'ın üzerine iğne deliği gibi bir yerden ışık düşmesi ve bir kanadının kırılması olarak gösterilir. Kırat'tan

---

[122] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 48.
[123] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 49
[124] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 267.

sonra en iyi at olan Dorat, Köroğlu'nun en yakın arkadaşı olan Ayvaz'a aittir.

Ayvaz'ın atının adı Behçet Mahir rivayetinde "Doru Bedevî"[125], "Dor", "Dor at"; Maraş ve Antep rivayetlerinde "Karakaytaz"; Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemelerinde "Doru at" ve "Akçadoru" [126] şeklindedir. Ayvaz, zaman zaman Kırat'a da biner.

Behçet Mahir rivayetinde Köroğlu'nun koçak başlarının atları içinde en itibarlısı Dorat'tır:

"Köroğlu gelip tavlayı dolandı. Alapaça atın besisine bakıp, Alapaça'dan (Reyhan Arap'ın atı) yukarı Demircioğlu'nun atı, Demircioğlu'nun atından yukarı, Han Ayvaz'ın Dor, Dor'dan yukarı Kırat idi. Daha at yok idi."[127]

Türkmen varyantında Ayvaz'ın atının adı Hovalıkır'dır.[128] Hovalıkır, Ağayunus Peri'ye atasından kalmıştır. Göroğlu ile Çandıbil'e gelirken Ağayunus, bu ata binerek gelir.[129]

Getsem arasam Ayvaz'ı
Bulur muyum o şahbazı
Görünmez Gara Gaytazı
Döne, Ayvaz Han gelmedi.[130]

Adana'nın Kadirli ilçesinden derlenen rivayette Ayvaz'ın ata binişi şu şekilde tasvir ediliyor:

"Kırat'a biniyor Ayvaz, Çamlıbel'in ovasına iniyor, bir cirit oynuyor ki; o, at en hızıyla giderken hem iniyor, hem biniyor. Altından giriyor, öbür tarafından çıkıyor."[131]

---

[125] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 116.
[126] Ümit KAFTANCIOĞLU: Köroğlu Kol Destanları, (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979), 323.
[127] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 180.
[128] Annagulu NURMEMMET : a.g.e., c.: 2, 13, 371.
[129] Annagulu NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 87.
[130] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 258.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Türkmen rivayetinin *"Tebli Bahatır"* kolunda Göroğlu, Esenhan üzerine giderken Kırat'a, Övez ise Dorat'a biner. Savaşa gitmek üzereyken Göroğlu Kırat'a şunları söyler:

Ayım Kırat, günüm Kırat,
Yürüyüş düştü gönlüne.
Yanında yoldaşın Dorat,
Yürüyüş düştü gönlüne.
(...)
Kaçar düşman imdat ile,
Yola düşem Kırat ile,
Övez oğlum Dorat ile,
Yürüyüş düştü gönlüne.[132]
(...)

Behçet Mahir anlatmasında *"Köroğlu'nun Zuhuru"* kolunda Kır at ve Dor at'ın ortaya çıkışı şu şekilde anlatılmaktadır: Köroğlu'nun babası Ürüşan, Bolu Beylerinin yanında imrahor başıdır. Bolu Beyleri bir gün ondan dünyada eşi olmayan iki at bulmasını isterler. Ürüşan, Erzurum'un Tercan ilçesinde bir köye gelir. Burada tığlardan atlayarak oynamakta olan Kırat ile Dorat'ı görür. Deniz aygırından olma bu tayların değerini anlar ve sahibinden çok ucuza alır. [133]

"Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu" kolunda[134] Keloğlan'ın hasta bir atı iyileştirmesi üzerine Köroğlu onu çağırtır ve *"Artık Keloğlan gitmeyecek. Kır atın kardeşi olan doru ata bakacak. Bundan sonra doru atın seyisi Keloğlan'dır."der.*[135] Keloğlan 'ın Dorat'ı kaçırması üzerine Kırat çok üzülür: *"(...) Dor at yol almakta olsun, biz gelelim kır ata. Kır at baktı ki kardeşi doru*

---

[131] Doğan KAYA : a.g.m., 325.
[132] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 107-109.
[133] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ : a.g.e.,1-3
[134] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 59
[135] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 70

götürüldü, çekti yularını kopardı. Tavlanın içine daldı. Ne ki at var, kimini tepti, kimini kaptı... Okka vurup batman kaldırdı. Hangi ata vurduysa onu serdi. Kan gövdeyi götürdü tavlada.(...)"[136] Keloğlan bir hile ile Kırat'ı alıp Dorat'ı verir. Köroğlu, Dorat'ı Çamlıbel'e bırakır ve kılık değiştirerek Kırat'ın saklı tutulduğu yere gelir. Bu sırada Kırat için şu dörtlüğü söyler:

"Büyüktür gövdesi, küçüktür başı
Altıdan yediye giriyor yaşı
Çardaklı Çamlı'da küçük kardaşı
Elma gözlü, kız perçemli kır at gel."[137]

İstanbul rivayetinde *"Köroğlu'nun babası Acemistan'da baytardır. Baytarlıkla her memleketi dolaşır. Bir gün Rumeli'ne Silistre şehrine gider. Bu şehrin Hasan Paşa adında bir kumandanı, onun da binmek için bir kısrağı vardır. Maiyetindeki baytarlar paşaya: "Bu kısrağın üstüne kısrak gelmez" diye atı medhederler. Sonra Paşa'ya "Biz iyi diyoruz. Amma yabancı bir baytar geldi. Bir de ona gösterelim, bakalım ne diyecek"derler. Paşa emreder, baytar gelir. Paşa: "Bu kısrak iyi mi, kötü mü?" diye sorar. Baytar: "Efendim, ziyansız ama bu kısrakta eşek cinsi var" der. Paşa: "Atta eşek cinsi nasıl olur?" diye hayret eder. Baytar: cevap verir. Eşek cinsi olan at suya vardığı zaman ön ayakları suya dokunur dokunmaz işer" paşa bunun üzerine kısrağı suya çektirir; kısrak hakikaten işer. Paşa baytarın bu sözüne kızıp Sarayına çıkar ve "Baytarı getirin!" diye emreder. Baytar getirilir. Paşa: "Kısrağın ne cins olduğunu bildin; benim de ne cinsten olduğumu söyleyeceksin!" buyurur.*

"Baytar; "ne bileyim ben" diye cevap verir. Paşa ısrar eder. Baytar bakar ki, bu işten kurtuluş yok; "sende değirmenci cinsi var paşam" der. Paşa: Bütün ceddim paşalıklar geçti. Babam mı değirmencilik yaptı ki

[136] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 74
[137] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 94.

değirmenci silsilesi oluyoruz? diye sorar. Baytar Paşa'ya: Bir adam değirmencilik yapmakla değirmenci silsilesi olmaz. Sen ananın karnında iken anan sokakta çok gezmiştir. Bir değirmenci anana dikkatle bakmıştır. O değirmencinin sende bir nişanı, damarı vardır. İstersen git anana sor!" der. Paşa," pek âlâ" deyip anasına gider. Bir baytarın geldiğini, kısrağa ve kendisine söylediğini anlatır ve "seni sokakta hiç bir değirmenci gördü mü? diye sorar. Anası: Oğlum, ben sokakta çok gezerdim. İhtimal görmüştür. Elin fukarasını bırak gitsin!" der. Paşa; Adam tecrübeli bir baytar olduğundan ona Arabistan'dan bir çift tay getirmesi için 400 lira verir.

"Baytar Arabistan'a gider. Ovalarda yayılan taylar çoktur. Bir su başına oturur. Çobanlar hayvanları bu suda sulamaya getirirler. Baytar hayvanların hepsini gözden geçirir. Bunların birisi kır, diğeri doru'dur. Fakat gövdeleri yaradan, uyuzluktan dökülmektedir. Çobanlara, bu hayvanların kimin olduğunu, bir çift hayvan alacağını ve bu uyuzları istediğini söyler. Çobanlar, malların bir tüccara âit olduğunu ve tüccarı görmek istiyorsa, götürebileceklerini ve bu uyuzların, hayvanların ardı sıra gitmediklerini baytara söylerler. Bu taylar tüccarın binek beygirleridirler. Onu, deniz kenarında, bir bahçede bağlamaktadırlar. Denizden bir deniz aygırı çıkar ve kısrağı aşar. Bu taylar deniz aygırındandırlar. Yedi yaşına kadar biçimsiz ve yaralı olurlar. Fakat yedi yaşını bitirince, o yarayı silerler ve hayvana sıçan tüyü gibi yeni bir tüy gelir. Ondan sonra kuşa hükmederler. Çobanlar bu cinsten anlamaktadırlar. Baytarı tüccara götürürler. Baytar 600 kuruşa tayları alır ve yola çıkıp, Silistre şehrine gelir. (...)"[138]

Elâziz rivayetinde *"Köroğlu'nun babası, Bolu Beyi'nin adamlarındanmış. Bolu Beyi, yanındaki kâhyalara emretmiş: "Gidip gezerek nerde namlı, şöhret kazanmış hayvan bulursanız bana getiriniz" demiş ve hepsine para vermiş. Hepsi bir tarafa dağılmışlar. Köroğlu'nun babası da bir tarafa gitmiş. Esasen kendisi bir Türkmen aşiretindenmiş. Türkiye'nin en meşhur at yetiştiren Sultan-Hanı'na geli, orada bir çeşme başında beklediği*

[138] Cemal ANADOL, Köroğlu,(İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1997), 199-200.

sırada beygir hergeleleri gelip, oradan su içmişler. Köroğlu hiç birisini beğenmemiş. Arkadan bir zayıf kır tay gelmiş. Çeşmenin başına gelince, oluğun içindeki suyu kafasıyla bir o tarafa bir o tarafa çarpmış. Ondan sonra akara ağzını vererek du içmiş. Adam bunu görüp, hayvanı sahibinden para ile satın almış. Sonra Tuz Hisarı'na gelmiş. Orada hergelenin sahibini bulmuş. Ona; "Bu Tuz-Gölü'ne ben bu hayvanları süreceğim. İçerisinde telef olanların parasını vereceğim. Dışarıya çıkanlardan da beğendiğimi alacağım" diyerek pazarlık etmiş. Ve hayvanları Tuz-Gölü'ne sürmüş. Tuz-Gölü'nden bir hayvan çıkmış ve diğerleri ölmüşler. Adam parayı verip Bolu'ya dönmüş. (...)"[139]

"Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu" kolunda Keloğlan, Kırat'ı kaçırmak amacıyla Çamlıbel'e gelir ve burada seyis olur. Keloğlan, Köroğlu'nun tavlasında hasta bir atı iyileştirerek onun gözüne girer. Köroğlu ona Dor atın bakımını verir. Bir gece Keloğlan, diğer bütün seyisleri sarhoş eder ve herkes içkinin tesiriyle uyuyunca Kır atı kaçırmaya çalışır; fakat Kır atın zincirlerini çözmeyi beceremeyince dor atı kaçırır. Köroğlu Keloğlan'ın peşine düşer, fakat değirmenci kılığına giren Keloğlan, Köroğlu'yu kandırır ve Kır atı alıp Dor atı bırakır. Kır ata binen Keloğlan'ın arkasından yetişemeyeceğini anlayan Köroğlu, Dor ata binerek Çamlıbel'e gelir.

"(...) Köroğlu yaralıydı ya, söz edecek durumda değildi. Zorla konuştu:

-Ayvaz, dedi.

-Buyur ağam.

-Atı içeri çek.

-Dur ağam, göz değmesin iyi "al ver" etmişsin. At cambazı olduğunu bilmezdik. Üste aldın mı verdin mi, dedi Ayvaz, sonra sazını bastı bağrına, söyledi:

Sağ gittin sen, geldin hasta

---

[139] Cemal ANADOL : a.g.e., 235, 236.

Abdal olan çıkar posta
Kaç bin altın verdin üste
Bazarın mübarek ola.

"Köroğlu gücenik, sıkkın:
-Ayvaz sırası değil, gel atı çek, dedi.
-Yok ağam sözümü bitireceğim. Böyle kazançlı al veri övsem gerek, dedi söyledi:

Değirmenin taşı boru
Sordurma sen bana soru
Verdin kırı aldın doru
Bazarın mübarek ola.

"Köroğlu göz yaşlarını tutamadı, ağladı. Keleşlerinden sakladı gözlerini. Ayvaz gördü, aldırmadı, sazını, sesini yükseltti:

Alış veriş öğrenmişsin
Anka bezirgân olmuşsun
Yeni çerçiye dönmüşsün
Bazarın mübarek ola.

Niçin girdin değirmene
Atı verdin Keloğlan'a
Ayvaz kaldı yana yana
Bazarın mübarek ola...

"Köroğlu kızdı. Sırtındaki eyeri yere attı. Dizgini kolanı savurdu. Doru atı çektiler tavlaya. Keleşlerle Köroğlu girdi gam odasına. Kırk gün ağladı, yas tuttular. (...)"[140]

[140] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 83-84.

Behçet Mahir anlatmasında yer alan *"Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması"* adlı kolda da paşanın kız kardeşi Perizat Sultan'ı almak isteyen Keloğlan Silistre hükümdarı Hasan Paşa için Kırat'ı kaçırmak amacıyla Çamlıbel'de seyislik yapmaya başlar. Bu kolda da Keloğlan, Dorat'ı kaçırır; fakat, bunun sebebi Kırat'ın zincirlerini çözememesi değil, Köroğlu'ndan korkmasıdır:

"Keloğlan düşüne düşüne, korkusundan , Kırat'ın zincirini kırmaya eli varmadı. Korkusundan varmadı. Kendi kendine dedi ki "Ulan, olmasın Kırat, olsun Dorat, hoş Silistre'se Hasan Paşa, bu Kırat'a damga vurmamış ya, ne tanır, ne bilir. Dor atı götürürüm, derim, ki ahan Köroğlu'nun Kırat'ı bu. E, Kırat'ı tanıyıp bilen yok, gören yok; kimmiş Hasan Paşa'ya diyen, ki bu değil?" E, zaten bu Kırat bağlı idi, zincirli. Öbür küheylanlar bütün açık, Dor da açık. Her atın üstünde takım asılı idi. (...)"

Bu kolda da Ayvaz, Keloğlan'ın hilesine kanarak Dorat'ı alıp Kırat'ı veren Köroğlu'ya -biraz da Demircioğlu'nun kışkırtmasıyla- acı sözler söyler. Bu sözler yukarıda yer vermiş olduğumuz sözlerden biraz farklıdır:

"Köroğlu kapıya geldi. Han Ayvaz yukarı pencereden baktı. Demircioğlu'na "Ne diyeyim?" Demircioğlu dedi ki "Hele en evvel değirmene niye girdin, sor!" Aldı Han Ayvaz, saz ile, bakalım Köroğlu'na ne diyecek:

Niçin girdin değirmene
Atı verdin Keloğlan'a
Geri döndün yana yana
Pazarın mübarek olsun

Peşine kuş gibi uçtun
Akibet o yolda şaşdın
Dor ile Kır'ı değiştin

Pazarın mübarek olsun

Atı verdin oldun hasta
Ben seni sanardım posta
Kaç bin tümen verdin üste
Pazarın mübarek olsun

Avlayan avcı avan izler
Her yerden bir yardım gözler
Gelişin nalbanta benzer
Pazarın mübarek olsun

Ayvaz der avın izlersin
Gayrıdan himmet gözlersin
Şimdi çerçiye benzersin
Pazarın mübarek olsun

"Han Ayvaz saz ile söz ile, Köroğlu'na, acı acı söz söyleyip, pencere içinde meğer, Ayvaz'ın ağzından çıktığı kelâmlar, Köroğlu'nun ciğerini deler, geçerdi.(...)"

"Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması" kolunun Trabzon varyantında[141] da Köroğlu ile Ayvaz arasındaki deyişmelerde farklılık vardır:

"Galkdı şindi (Kel) Ayvaz. (Ayvaz'ın da) Körolu'nun tabiatı var. Ayvaz varma mı Körolu yatakdan galkmıyı. Ayvaz şindi bunun gavesini, tütününü alıyo gidiyo. Bunu yatakdan galdırıyo. Ayvaz şindi ne gave ne tütün var üstün de giyinmemiş. Vardı Körolu'nun garşısına dineldi. Körolu bakdı ki Ayvaz'ın anından bi bit düşse gırk parça oluyo. Aldı şindi bakalım Körolu ne diyecek Ayvaz'a:

[141] Abdurrahman GÜZEL: "Köroğlu Destanı –Trabzon'dan İki Kol-" , Türk Folklorundan Derlemeler 1987, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987), 92-95.

"Ayvaz galkar yatar mıyum ben
Ballar akar dudağından
Galler yanar gabağından
Mey doldur Ayvaz çok doldur."

yani gavemi tütünümü geti diyo. Aldı bi da bu:

"Ayvaz'ın gümüş saplu bıçağı
Yire dökülür saçağı
Ayvaz yitler goçağı
Mey doldur Ayvaz çok doldur."

Gine ses yok Ayvaz'da. Köroğlu şindi gızdı galkdı hemen şindi cezveyi sürdü ateşe. Gendi gendine gave büşürüyo. Aldı şindi Ayvaz buna:

"Körolum da gave büşürür
Görenler aklın şaşurur
Yetmiş başadan döşürür
Gülmüyor görüm şad olsun."

Köroğlu'nun Keloğlan'ın oyununa gelerek Kırat'ı verip Dorat'ı alması üzerine Ayvaz'ın ona söyledikleri Trabzon varyantında şu şekildedir: *"(...)Ayvaz bi de bakdı ki boş geldi. Aldı Ayvaz buna:*

"Çamlıbel'e yaslanmışsın
Alış-veriş örenmişsin
Gırı vermiş doralmışsın
Bazarın mübarek olsun."

"Ula bu demene girmiş." dedi. "Bunun üstünde başında un var bu demene girmese bu vermezdi."dedi:

"Niye girdin deimene
Başın vurdun yandan yana
Gırat'ı da verdin Kelolan'a
Sen galdın yayan Körolu.(...)"

Veli Huluflu'nun rivayetinde Eyvaz, Keloğlan'a Kırat'ı verip Dorat'la dönen Köroğlu'ya şunları söyler:

Teze sovdeger olubsan,
Sovdan da mubarek olsun,
Alış-veriş öyrenibsen
Bazarın mubarek olsun!

Niye girdin deyirmene?
Meni koydun yana-yana,
Atı verdin Kaloglan'a,
Sovdan da mubarek olsun!

Sen Eyvaz'ı kördun heste,
Kaloglan, Kırat'ı besle,
Kaç min guruş verdin uste,
Sovdan da mubarek olsun![142]

Koroglu üzüntüyle uykuya dalar. Uyandığında Eyvaz'ın ağlayarak başında beklediğini görür ve ona sorar:

Eyvaz menden ne istersen?

---

[142] Veli HULUFLU: a.g.e, 46.

Canla başdımı nedi?
Ahıdırsan ala közden,
Kandımı, yaşdımı, nedi?

Meclisde dolanmır sakın,
Sinem ustden getmez dagın,
Tökulubdur kaşkabagın,
Borandımı, kışdımı, nedi?

Dayan, koç Koroglu, dayan!
Sirrini eleme sen beyan,
Yatıbsan, gefletden oyan,
Kördüyün tüşdümü, nedi?[143]

Behçet Mahir anlatmasında Köroğlu atını her akşam Ayvaz'a, Demircioğlu'ya veya Hasan'a kontrol ettirir.[144]

Aşağıdaki dörtlükten Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kırat'tan daha çok sevdiğini öğreniyoruz:

Derelerde biter söğüt
Anasından almış öğüt
Billah Araplar olur yiğit
Al Kır atımı, alma Ayvazımı[145]

Türkmen rivayetinin *"Hoşgeldi"* kolunda Göroğlu, Övez ve Kırat'ın Şah Sepit'in askerlerinin eline düştüğü yere gelince söylediği türkünün ikinci dörtlüğü şu şekildedir:

---

[143] Veli HULUFLU: a.g.e., 48. Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 93-97.
[144] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 181.
[145] Cahit ÖZTELLİ: a.g.m., 2163.

At gerek sana yetmeye,
Kuş gerek seni tutmaya,
Senin temaşan etmeye,
Gülüm Övez Han olaydı.[146]

"Servican" kolunda Övez'in Sultan Hünkâr'ın askerleri tarafından ele geçirilmesi üzerine yaralı olan Köse, Kırat'la Göroğlu'ya haber gönderip yardım ister:

Canım Kırat tez yet Çandıbil'ine,
Göroğlu ağama hâlim söyle sen,
Övez gafil düştü düştü düşman eline,
Kana boyandığım malum söyle sen.

Kırat gider olsan Çandıbil'lere,
Sanki şeyda bülbül gülden güllere,
Tez yetir haberim ulus, illere,
Teker teker şom ikbalim söyle sen.

Kıratım kurbanım senin başına,
Tane tane gözden akan yaşına,
Kuvvetim yok kalkıp varsam kaşına,
Yavuz yerde ağır, hâlim söyle sen.

Bu dökülen kanı Göroğlu bilsin,
Çelik mızrağını gazapla alsın,
Alamadan kaldım Övez'e gelsin,
Elden gitti bu yurt oğlum, söyle sen.

Düşmanlar Övez'i gafil tuttular,

[146] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 413.

Kol bağlayıp burdan alıp gittiler,
Yürek, bağrım pare pare ettiler,
Kan boyanmış yönüm, yolum söyle sen.

Övez gençlik etti, benim şanıma,
Düşman oku sitem etti, canıma,
Arzım söyle Göroğlu Bey hanıma,
Can akrabam, aziz hısmım söyle sen.

Sapar Mehrem kurban altın nalına,
Gücüm yok, yapışsam ipek yelene,
Diri kalsam gül döşeyim yoluna,
Kıratım, can atım, malum, söyle sen.

Sapar Mehrem'in bu sözünü işiten Kırat gene bir kişnedi, şimşek gibi aktı, büyük dağlardan aşıp, çaylardan, nehirlerden zıplayıp, dörtnala koşup Çandibil'e gitti."[147]

Şükri Elçin'in derlemiş olduğu İstanbul rivayetinde Kırat'ın bukağılarının anahtarı Ayvaz'dadır. Yine bu rivâyette Kırat, su içmesi için götürüldüğü çeşmenin yalağının altında saklanmış olan Keloğlan'ı farkedince ürker ve su içmez. Bunun üzerine seyisler Ayvaz'ı çağırır. Ayvaz'ı gören Kırat sakinleşir.[148]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i bulmaya giderken Kırat'ı Buldur Kasap'ın eski çobanının kulübesine bırakır. Kırat'ın ağlaması üzerine Göroğlu ona Övez'le geleceğini söyleyerek teselli verir:

"-Sırdaşım, baş tacım, kötü günde yoldaşım Kırat. Ben Övez Can diye başımı eteğime sarıp varıyorum. Ben dönüp gelinceye kadar kendi çareni

[147] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 195-197.
[148] Şükrü ELÇİN: a.g.m., 277.

kendin gör, dediğinde Kırat'ın gözünden yaş boşanıverdi. Kırat'ına doğru bakıp, ahırın ağzında 'Ağlama Kırat, ağlama.' diye beş kelime söz söyler oldu:

Biz de geldik Veyennam'a,
Ağlama Kırat, ağlama.
Övez diye çektim nâle,
Ağlama Kırat, ağlama.

On dördü ayın suratı,
Lamelif gibi kameti,
Görür gözümün kuvveti,
Ağlama Kırat, ağlama.

Gelmişim meydan çölüne,
Keskin kılıcım eline,
Övez Can biner beline,
Ağlama Kırat, ağlama.

Akıtma gözünden yaşı,
Küffara vururum taşı,
Göroğlu'nun baş yoldaşı,
Ağlama Kırat, ağlama.

Bu sözü söyledikten sonra Kırat süzüle süzüle otunu suyunu yiyiverdi."[149]

Türkmen rivayetinin 474 v numaralı el yazmasında Göroğlu'nun Kırat'a söylediği türkü biraz farklıdır:

---

[149] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 165-167.

"Göroğlu Gul çobanın oğullarına koyunu eşit bölerek yedirtiyor. Sonra evin içinde adam boyu çukur kazıp onları gömüyor.Kırat buna üzülüyor. Sonra 'Ağlama Kırat, ağlama' türküsünü söylüyor. Bu türküye esas metinde bu adla rastlansa bile onun mısraları aynı değildir.

Ey yârenler müslümanlar,
Ağlama Kırat, ağlama,
Şirin can olsun kurbanın,
Ağlama, Kırat ağlama.

Kıratımsın, kardeşimsin,
Atlanınca yoldaşımsın,
Gözüm üstünde kaşımsın,
Ağlama, Kırat ağlama.

Geldim zalimin şehrine,
Kıratım düşer dilime,
Övez can biner beline,
Ağlama, Kırat ağlama.

Yaratan'ın penegâhı,
Yetti erlerin duası,
Keroğlu Beyin hoşgâhı,
Ağlama, Kırat ağlama."[150]

Göroğlu, Övez'i kaçırıp önceden ihtiyarın kulübesine bıraktığı Kırat'ın yanına gelir. Kırat, Göroğlu yokken çok huysuzluk ederek ihtiyarı perişan etmiştir. Göroğlu, atının bu huysuzluğunu Övez'i beklediği için yaptığını söyler ve Övez'in gelişini Kırat'a müjdeler:

---

[150] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 427.

"Vardı babanın kulübesine.

-Hee, baba. At var mı?

-Oğlum, atın da kurusun, kendin de.

-Eee, baba?

-Ot verirsem karnımdan dişliyor, su verirsem ensemden dişliyor. Parçalamadık, delmedik yerimi koymadı.

-Hadi biz de bir varalım, bakalım.

Seyishanenin ağzına vardığında Kırat ağzını açıp kulağını kıvırmış, yer eşeleyerek saldırıp duruyor.

-Hey, Kırat. Bizim yanımızda Övez Can yok diye yapıyorsun bunu. Övez Can'ı senin koltuğuna getirip koydum.diye Kırat'ına doğru bakıp beş kelime söz söyler oldu:

Gözün açıp gözle Kırat,
Geldi Övez oğlum geldi.
Dilin açıp söyle Kırat,
Geldi, Övez oğlum geldi.

Kırk beyin kovdum yanından,
Alıp çıktım mekanından,
Hüsn-ü Yusuf'un şanından,
Geldi, Övez oğlum geldi.

Kırat benim gönlüm götür,
Büyük büyük dağdan getir,
Çabuk Tekeli ile yetir,
Geldi, Övez oğlum geldi.

Yetti, pirlerin duası,
Yaradan Hak, penâ-gâhı,
Göroğlu'nun gönül-gâhı,

Geldi, Övez oğlum geldi.

Bu sözü söyledikten sonra Kırat, nazla otu yiyiverdi."[151] *"Göroğlu atlanıp, keçenin sırtını çekti, dışındaki elbiseyi çıkarıp, atın sırtına katladı, Övez Can'ın elinden tutup çekerek atın sırtına aldı. Kırat'ın yularını Çandıbil'e doğru çevirdi. Peh, Kırat'ın şahlanması Göroğlu'nun kırk misli. Övez Can'ın sırtına bindiğini anladı. Çandıbil'e döndüğünü anladı. Kırat'ın yirmi dört türlü koşuşu vardı. O gece seçip bir koşuş buldu. Tarifini söyleyip sonuna çıkmak olmaz. Arkasının üzerine bir kase süt koysan kaymağı bozulmaz."*[152]

962 numaralı el yazmada Övez Hünkâr Şaha esir olunca Kırat ağlayarak Göroğlu ve Ağayunus'un yanına gelir.[153]

"Kırk Binler" kolunda Övez, Hünkâr Şaha esir olmuştur. Göroğlu, Övez'i kurtarmak için Şahın isteklerini kabul etmiş ve onunla dost olmuş gibi davranır. Şah, Göroğlu'ndan Kırat'ın oyunlarını göstermesini ister. Göroğlu da Kırat'ın Övez'i görmeden oyun göstermeyeceğini söyleyerek Övez'i zindandan çıkarttırır:

"-Göroğlu Bey, dileğimizi bitirdiysen bu Kırat'ın çok temaşaları var gibi. O oyun, temaşalarını bir göstersen nasıl olur?

-Çok uygun olur, şahım. Ben o Veyennam'dan Övez Can'ı alıp, kaçıp geldim. Oğlum olmadığı için oğul, yavru edeyim diye. Kırat'ın neşebazlığı da bize nazaran kırk misli var imiş. O Övez Can gelse kendi kendine yürüyüş, hüner bulup başlar. Övez Can yanında olmazsa hiç oyun etmiyor, bu.

-Övez Can olduğunda oyun ediyor mu, Göroğlu Bey?

-Eee, elbet ediyor, şahım.

-Varın, Övez'i çözüp getirin, dedi."[154]

---

[151] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 199.
[152] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 205.
[153] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 473.

"Övez'in Getirilişi" kolunda Övez, Hovalıkır'ı Göroğlu'ndan satın almak ister:

"Övez Can , düşünüp, fikir ederek neticeye varıyor. 'Canım, Allah'ım. Yalancıda bunun gibi at da olurmuş ya. İlahımdan verilmiş Göroğlu Sunnî'de bir at var diye duyuyordum. Meğerse o buymuş.'

-Ey, ağa. Bu nasıl at, bu?

-Ey, Övez Can, bu da bir at ya.

-Bundan başka da atın var mı?

-Peh, Övez Can, o kadar atlar vardır, atları atlayıp geçer gider. Bu bir sürünün yanında binilip yürünen, kısa menzil için bir atcağızdır bu.

-Atcağız da olsa koşuşu han yanında, sipahi yanında binilecek atmış bu. Atını satar mısın, eee...?

-Satarım Övez Can.

-Söyle fiyatını.

-Ay, Övez Can, bunun gibi kara kuru atın fiyatını söyleyip ne yapayım. Sen kendin söyle, kendin al.

-Kendim söyleyip kendim alsam gidip alacak sürümden kırk kuzulu koyun vereyim. Onu az bulursan kırk kuzulu koyunun denginde hakiki kumaş vereyim.

-Peh, Övez Can, çok beğenmişsin ya. Pahasından da fazla verdin sen. O koyun kuzu dediğini biz satıp bitiremeyiz. Lakin, kumaş dediğin kulağıma hoş geldi. Bugünler kendisi biraz kıttır. Oğlana uşağa, kula, hizmetçiye elbise olurdu.

-Kumaş kulağına hoş geldiyse ver elini ağa, hayrını gör. diye söyledi.

-Övez Can hayrını gör. Binmek nasip olsun.

-Sen de aldığın kumaşın hayrını gör. Her zaman toya giy sen. Ağa, at bizim mi oldu?

-Evet, Övez Can, at senin oldu.

---

[154] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 347.

-At bizim olduysa sen in ağa.

-Eee, Övez Can?

-Ben yeni bir at almışım, atımın koşuşunu kendi başıma binip bir göreyim.

Göroğlu onun tuttuğu kuşu ütmüştü.

-Övez Can, bu bir huysuz atcağız, bu. Alışmadığı adamla oynayıp yıkma huyu var. Acele etme sen, kendi başına da binersin ya. diye kulak vermeden sürüverdi."[155]

"Perinin Küsmesi" kolunda Ağayunus, Göroğlu'ya küserek Kaf Dağına gider. Göroğlu, Ağayunus'u getirmesi için Övez'i Kaf Dağına gönderir. Kırat'a binerek yola düşen Övez, Kırat'a şunları söyler:

Bugün bindim ben beline,
Simurg gibi uç sen Kırat.
Yetir Kuh-i Kap iline,
Bulutlardan aş sen Kırat.

Ne günler geçmez bu baştan,
Adam başı katı, taştan,
Senin ile aynı yaştan,
Nehir olup taş sen Kırat.

Kaf Dağı'na düştü yolum,
Çöl ü sahra sağı solum,
Varlığında yoktur ölüm,
Ak köpükler saç sen Kırat.

Yollar uzak, büyük pestir,
Seninle gönlüm mesttir,

[155] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 205-207.

Şikar yiğide hevestir,
Şom kılıktan kaç sen Kırat.

Yolların, inci, efşan,
İrem Bağdan yoktur nişan,
Övez'in gönlü perişan,
Sen yolum aç sen Kırat."[156]

"Merdivenli" kolunda Övez, Kırat hakkında şunları söyler:

"Bu atımın tarifini diyeyim,
Tüm Arap atlardan zordur bu atım.
Tavus kuşu kuyruklu, altın yeleli,
Cenk, savaş yerinde vardır bu atım.

Gezince 'Süleyman tahtıdır.' dersin,
Koşunca 'Yiğidin bahtıdır.' dersin,
'Yüzü sanki Düldül sahtıdır.' dersin,
Mert tümüne yoldaş, yârdir bu atım.

Adam akıl vardır serinde,
Simorg kovup yetmez, bal ü perinde,
Eşi olmaz fili esrik nerinde,
Bütün hayvanlardan zordur bu atım."[157]

Bu kolda Kırat, Göroğlu'ya giderek Övez'in zor durumda olduğunu bildirir. Göroğlu da Kırat'a binerek Övez'in mahsur kaldığı dağa gelir ve onu kurtarır.

---

[156] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 285.
[157] Annguli NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 315.

"Sapar Mehrem" kolunda Kırat, Sapar Mehrem'in Berzengi'ye esir olduğunu haber vermek için Övez'in yanına gelir. [158]

3. 3. KÖROĞLU VE AYVAZ'IN İLİŞKİSİ

a. KÖROĞLU'NUN AYVAZ'A OLAN SEVGİSİ

Köroğlu Destanı'nda aşkın doğması bir an işi olmasına karşılık, süresi sonsuzdur. Sevginin azalması, unutmak gibi bir duruma rastlanmaz. Köroğlu'nun İstanbul'dan kaçırdığı Ayvaz da, bir anda Köroğlu'yu öz babasına tercih eder. Aralarındaki baba-oğul sevgisi de hiç değişmez. Çamlıbel'deki insanların duygularında bir bütünlük, tamlık vardır. Zaman, bu duyguyu hiç yıpratmaz.

Köroğlu, Ayvaz'ı hem evlâtlığı olarak hem de en yakın arkadaşı olarak çok sevmektedir. Ayvaz, Köroğlu'ya göre akıllı, yetenekli, güvenilir ve çok yakışıklı bir gençtir. Köroğlu, Ayvaz'ı yalnız bırakmamak için ölmeyi istemez. Bazı rivayetlerde Ayvaz'a hizmet etmek bile onun için bir zevktir.

"Giderim benim yolumdur
Zahman'ım benim ilimdir[159]
Köroğlu senin kulundur
Ayvaz mey doldur, mey doldur"[160]

Köroğlu, her zaman Ayvaz'a sahip olmakla övünür. Antep rivayetinde Köroğlu kimsenin Ayvaz gibi birisine sahip olmadığını söyler:

"-Heyy, benim ağalarım! Heeyy, benim beylerim, er gürbüz pehlivanlarım, goç yiğit aslanlarım, gılıçlarından gan damlayan ulu

---

[158] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 131.
[159] zahman: yurt, sıla (17. yüzyıldan sonra kullanılmaz olmuştur)
[160] Cahit ÖZTELLİ, a.g.m., s: 2165.

serbazlarım! Var mı şu dünyada benim kimi Gır At saabi, gılıç saabi, Çamlıbel saabi, gala saabi, bey erkan saabi, Ayvaz saabi, Döne saabi, ordu, nam, şan saabi? Söyleyin yiğitlerim, beylerim."[161]

Behçet Mahir rivayetinin *"Köroğlu'nun Ayvaz'ı Kaçırması"* kolunda, Köroğlu Ayvaz'ı kaçırıp Çamlıbel'e götürürken yol üzeride Köroğlu ve Ayvaz arasında bir olay Köroğlu'nun Ayvaz'a olan sevgisini açıklar mahiyettedir:

"Köroğlu Ayvaz'ı getirirken nefis galebe verdi. "Ey nefis, kırk kızdan güzel bu Ayvaz" deyip bu kafir nefis, nihayet iki dağ arası bir dere içerisine Ayvaz'ı indirdi. "Ulan derim, ki kaçtı gitti. Geriden kavuştum, tuttum öldürdüm, derim". Nefsi ile mahkeme olup, nefis Köroğlu'yu alt ederek, Köroğlu'nun şevgeti uyanıp, "Aç ulan şu uşgurun!" deyip Ayvaz ağlayıp baktı, çare yok.

İşte, herkesin bir sebebi olmalıdır. İrşat ne ile olunur? Zehiri panzehir ne eder? El eder, dil eder. Maksat zehiri panzehir etmek lazım, o el lazım, o zehiri panzehir ede de, içe bir şey olmaya. O dil lazım, ki acıyı tatlı ede.

Ayvaz ağlayarak, cebinden mendilini çıkartıp, yüzüne bağladı. "Ne yapıyorsun ulan?" deyip Köroğlu sordu Ayvaz'a. "Ey, -dedi- mendili yüzüme bağlayayım, senin yüzün suyu dökülsün, ama benim yüzümün suyu dökülmesin. Eğer yüz suyu yere düşerse, yer şehadetlik eder, ebedil ebet bu yer kabul etmez, toprak kabul etmez, yer şahitlik eder" deyince, Ayvaz'ın bu cevabı Köroğlu'yu durdurdu. "Öyle mi Ayvaz! Yer şahitlik eder mi?" "Evet, eğer yüz suyu, haya damarı kırılırsa yer de görür, gören de görür." Meğer Ayvaz'a ilham yetişmişti. "Ey oğlum, sen on dört yaşında, ben senin üç misli yaşında. Lâkin, beni irşat ettin. Mürşüdüm Ayvaz sen oldun. Şu mendili yüzünden aç! Yukarda, bu dünyayı, bu mülkü yaratan Allah hazır, nazırdır. Ey kâfir nefis, ne yaptırırsın bana, -deyip- oğlum sen benim evlâdımsın. Ben seni bu cevaban karşılık evlât ettim. Evlâdımdan daha sevgilisin, bundan sonra. Beni irşat ettin, şad ettin oğlum." (...) "Evet, şimdi, bu sebepten

[161] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 124.

Ayvaz'ın bu son cevabı, Köroğlu'yu işte, ilerletip, bütün dünyaya ses verdiren, Ayvaz'ın bir sözü olmuştur. Köroğlu da, bin dokuz yüz doksan dokuz koçaktan daha sevgili, Ayvaz'a hulûs bağlamıştır.. Neden? Ayvaz beni irşat etti, Ayvaz beni sahıliğe dönderdi, bilmediğimi Ayvaz bana bildirdi, ki bir söz bana nice bin sözler bildirdi, ileri getirdi beni Ayvaz, geri götürmedi. İşte bu sebepten koçaklar içerisinde Ayvaz'ı çok metheder, çok severdi. Neden? Kalbinde büyük bir sevgi bağlamıştı Köroğlu. Hakikat yoluna dökülmüştü, ki artı"[162]

Maraş rivayetinde Köroğlu (Kürt kılığındadır), Ayvaz ve arkadaşlarıyla bir mecliste otururken Ayvaz ona "Çal da dinleyelim." der. Köroğlu da Ayvaz'a olan sevgisini ve ona verdiği değeri ifade eden bir türkü söyler:

"Seni haktan dilemişim
Var mısın hey kasap oğlu
Arşu asumana çıkdı
Zarım da hey kasap oğlu

Seni bana veren Haktır
Kerimdir ihsanı çoktur
İnsan senden gayrı yoktur
Malım benim kasap oğlu

Kürd oğlum der acem acem
Elif dizer bedir hecem
Hem kalfamsın hem de hocam
Ustadım hey kasapoğlu"[163]

*

"Çez düğmelerin birini
Saç bana aşkın narini

[162] Mehmet KAPLAN, Mehmet AKALIN, Muhan BALİ: a.g.e., 54-56.
[163] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 50.

Seyredem merdin serini
Hele düğme düğmelerin

Çez düğmeyin ikisini
Göreyim Kırat terkisini
Seyret çakal tilkisini
Hele düğme düğmelerin

Çez düğmelerin bir kaçını
Seyredem koynunun içini
Bağışla sen kürdün suçunu
Hele düğmele düğmelerin"[164]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Bolu Beyi'nin zindanındayken Ayvaz'ı merak eder ve hasretle söyler:

"Kırat nerim nirim basar
Yerlerin damarını keser
Her seherde bir yol eser
Ayvaz kokuları gelir mi ola.

Bağlandığı sırma poşu
Hint Yemende yok eşi
Kendi güzelle keleşi
(Oğlum) Ayvaz acep yerinde mi ola.

Çevirdiler beni bir bölük atlı
Tuttu beni bir elinde beratlı
Kara kuş kanatlı arslan suratlı
Oğlum Ayvaz acep yerindemi ola."[165]

---

[164] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 51.

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ı diğer bütün beylerinden daha çok sevmektedir. Kürt kılığına giren Köroğlu, Bolu Beyi'nin eline düşen Ayvaz'ı kurtarmaya çalışırken şunları söyler:

"Zaten, diğer beylerin ölümü Kürde, bir pire ısırması kadar tesir etmiyordu ille, çocuğun ölümü aklına geldikçe can damarının kuruduğunu zannediyordu. Çünkü, çocuk öldüğü gün Köroğlu da kendisini ölmüş sayacağını anlamakta idi.(...)"[166]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Kocabey"* kolunda Kocabey, Köroğlu'nun koçakları arasına katılınca Köroğlu ona Ayvaz'ı şöyle tanıtır:

"Ayvaz'ımı bilesiniz
Gönül gamı silesiniz
Ömür boyu gülesiniz
Kocabeyler hoş geldiniz."[167]

Bu rivayetin *"Oltu"* kolunda Köroğlu, Kenan Sancaktar'ın karşısına yiğitlerini çıkarırken şunları söyler:

"Başına döndüğüm yavrum Han Ayvaz
Kavgacı yiğidim seyrana gelsin.
Derya atı binen aslan sıfatlım
Söyle Köse Emmim meydana gelsin."

"Köroğlu der söz uzatmak ne lazım
Yaradan Mevlaya budur niyazım
Sana kurban olam civan Ayvaz'ım

---

[165] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 186.
[166] Ferruh ARSUNAR: a.g.e., 214.
[167] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 282.

Yüz kırk sekiz yiğit seyrana gelsin...

Ayvaz buyurdu, yüz kırk sekiz yiğit at bindi. Sarıyargan boğazından yukarı tufan koptu. Göz açıp yumana, gelip çıktılar meydana, selam verdiler."[168]

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* kolunda Arap Reyhan tarafından öldüreleceği sırada Göroğlu, kendisini öldürmemesi için ona yalvarırken Övez'ini de yalnız bırakmak istemediğini söyler:

"Hak'tan şom nasip olmuştur.
Veya Övezim ölmüştür.
İmdat Ali'ye kalmıştır.
Reyhan kardeş aman, aman.

Havuzum sayesiz kaldı,
Övezim direksiz kaldı,
Çandıbil sahipsiz kaldı,
Arap kardeş aman, aman."[169]

"Perinin Küsmesi" kolunda Övez'in Ağayunus'u Kaf Dağından getirmesi üzerine Göroğlu ona şunu söyler:

"Aman olsun Çandıbil'im,
Övez'im var muhkem belim,
Yanımda kırk tane şirim,
Toydur bugün, toydur bugün."[170]

---

[168] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 332-333.
[169] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 271.
[170] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 301.

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i Çandıbil'e götürürken yolda ona hizmet eder. Yaşlı bir adamın kendisine hizmet etmesinden rahatsız olan Övez, Göroğlu'ya karşı çıkınca Göroğlu, ona hizmet etmekten hoşlandığını söyler:

"Göroğlu menzil menzil, durak durak yürüyor. Sıcak düştüğünde gelip bir yere iniyor. Dokuz kat döşeği serip, başucuna dokuz yastık, ayakucuna beş yastık bırakarak:

-Övez Can, sen burada otur. diyor. Ben sana hizmet edeceğim. diyor.

-Ağa, yaşlı hizmet etse ayıp olmaz mı?

-Hayır Övez Can, çöl yerde, meydan yerde benim hizmet ettiğimi kim görecek? Ben bu meydanda sana hizmet edip keyif alayım. Sen hizmeti edeceğin yerde etsen olur.

-Ey, ağa, onun gibi maksadın varsa hizmet ediver.

Övez Can, çaydan, nargileden, yemekten mest olmuş, kafasını yastığa verip uyuyor. Göroğlu, tünçe kasesini, eşya meşyasını alarak o meydana çıkıp oturuyor, rahatsız etmeyeyim diye. Övez Can, uykusunu alıp yerinden kalkıyor. Göroğlu da koşup, gelerek:

-Övez Can, kalktın mı? diyor.

-Kalktım ağa.

-Kalktıysan herşey hazırdır, gönlün ne istiyorsa söyle sen. Yeşil çay mı içersin, kara çay mı içersin, şeker mi ezip içersin, nebat mı ezip içersin?

Pilav, şöle, süzme, yahni, dokuz çeşit taam hazır kılıyor. Peh, herşey yerinde olduğu için, yemek yerinde olduğu için Övez Can çok canlanıverdi. Yüzü, gözü ışıl ışıl ediyor. Kanı 'Yere damlayayım.' diyor."[171]

Hemit Elizâde'nin derlediği Azerî rivayetinin *"Köroğlu'nun Tokat Seferi"* kolunda Köroğlu, âşık kılığında Mahmut Paşanın meclisine gelir ve kendisini överken Eyvaz'dan bahseder:

"Erk kötü kolunda

[171] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c: 1, 249.

Deliler sağı, solunda
Eyvaz tek igit yolunda
Canından kiçdiğin var mı?"[172]

a.1. Ayvaz'ın Başı İçin Yemin Etme veya Aman Dileme:

"Ayvaz'ın başı için" sözü, Çamlıbel'de bir ant veya yalvarma sözü hâline gelmiştir. Köroğlu, "Ayvaz'ın başı için bana kıyma." diyenleri affetmektedir. Antep rivayetinde, Köroğlu bunu doğrudan askerlerine ilân eder. Gasapbaşı ve Irahan Arap Çamlıbel'e gelerek Köroğlu'ndan Ayvaz'ı geri vermesini isterler. Bu durumda Köroğlu, Ayvaz'ın gitmekte ve kalmakta serbest olduğunu söyleyerek ona ne kadar değer verdiğini şu sözlerle vurgular:

"-Hay hay Gasapbaşı, aha oğlun aha sen. Bizi bırakıp gederse getme demem. Fakat bizi dilerse, bırakmam. Hem de Ayvaz benim yanımda çok kıymatlı. Ağalar, Ayvaz o kadar kıymatlı ki, eğer ben bir adama gadaba gelsem, adamı cellâda versem, o adam bana "Ayvaz başı için bana kıyma," dese, affederim. Çağırın ulan bana dellaları.

Dellallar gelip:

-Emrin beyim Köroğlu?

-Ulan şimdi askerin arasına girin, çağırarak deyin ki, Köroğlu her kimi cellâda verirse, cellâda verilen 'Köroğlu, Ayvaz başı için bana kıyma,' diye bağırır da medet dilerse, o adam için artık ölüm yok. Ben o adamın canını bağışlarım. Hem da beyler, bundan sonra andımız Ayvaz'ın başınadır. Ayvaz'ın başı için şu işi şöyle yapacağız, dediğimiz zaman o iş mutlak meydana gelmeli. Bu işde ölüm kalım olsa dahi, pervasız hepimiz yapacağız, anlaşıldı mı ağalar?

Köroğlu'nun huzurunda gırk kişi, hepsi birden el göğüste:

---

[172] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 102.

-Pekiy beyim, emrin fermandır, deyip ikrar verdiler. Köroğlu:
-Haydin dellallar, işinizin başına.
Dellallar askerin içine girip, çağırmaya başladılar."[173]

Maraş rivayetinde, Dellek Hasan, Bağdat'tan gelip Köroğlu'nun yiğitleri arasına katılmak istemişti. Köroğlu onun marifetini sorunca o 'kir üfelemek' der. Bu cevaba kızan Köroğlu, bunun başını kesin diye cellâtlara emir verir. Cellât, Dellek Hasan'ın çocuk gibi ağladığını duyunca ona acır ve şöyle der:

"*-Ulan, hay ineğin kıçı başında paralansın (Ayvaz başı için) diye bağır da canını kurtar. Köroğlu eğer senin böyle dimeni duyarsa kurtulursun."* Dellek Hasan, cellâdın dediğini yapar, Köroğlu da onu affeder.[174]

Maraş rivayetinde Mahmudu Bezirgan'ın kendi işlerine karışmasından hoşlanmayan Köroğlu, cellâda:

"-Ayvaz başı içün şu, Mahmudu Bezirgân denen teresin kellesini vur. Ne haddinle benim mevkiime girdiğinin farkında olmadığın gibi bir de bana entrikalar çeviriyorsun ha... işte senin son cezan budur..haydi vur..." der.[175]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Demircioğlu"* kolunda Köroğlu, Âşık Canan'a derdini sorar. Söylemezse onu öldürmekle tehdit eder. Âşık Canan, Köroğlu'ndan Ayvaz'ın başı için kendisini bağışlamasını ister:

"Gelmiş ulaşmışım elli yaşına
Bağışlayın Ayvaz beyin başına
Yirmisinde el dokundu dişine
Onun için ah çekerim Köroğlu."[176]

---

[173] Hüseyin BAYAZ: Köroğlu, Antep Rivâyeti, (Karacan Yayınları, Ocak 1981), 72.
[174] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 74.
[175] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 199.

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* kolunda Arap Reyhan'ın eline düşen Göroğlu'yu kurtarmaya kırk yiğitten kimse gönüllü olmaz. Övez ve Köse Göroğlu'yu kurtarıp Çandıbil'e döndüklerinde yiğitlerin zevkte sefada olduğunu görürler. Göroğlu bu duruma çok kızar. Köse, Göroğlu'yu sakinleştirmesi için Övez'e işaret verir. Bunun üzerine Övez, Göroğlu'ndan kendi hatırı için yiğitlerin canına kıymamasını ister:

"Övez Can, attan inip kapıyı açıverdi. Kapı açıldıktan sonra beklemek oluyor mu? Göroğlu da attan inip atlayıp içeri girdi. Anında gördüler ki, Göroğlu yüzlerine bakıp duruyor. 'Mahvolduk, en sonunda vakti hoşluğun üstüne gelir oldu.' Et doğrayıp oturan elini parçaladı. Kemik kemiren it ısırmış gibi oturuyor, yemek yiyip oturan avurdu şişmiş, ağzı açık oturuyor şaşkın.

O zamana kadar Köse de Arabın kafasını ortaya gümletip attı. Övez Can'a da işaret etti: 'Ağanın gazabını yatıştırma çaresini bul.'

Övez Can, koşup, yerinden kalkıp, cebinden pereni çakısını alıp Arabın kellesinin derisinden el gibi, el gibi kesip tabakların üstüne bir sıra koyuverdi.

-Hey, yiğitler, Göroğlu bu tarafa gideli beri pilavınızın eti azalmış. İşte semiz et. Alıp yiyin ya. Yer misiniz, yemez misiniz? diye sırtlarına ay balta ile vuruverdi. Bir saate yetirmeden yedirdi. Kalınlığı da dört parmak. Övez Can'ın bu yaptığına Göroğlu güldü. Güldüğünü görüp Övez Can, el bağlayıp durdu.

-Hey ağa, arzım var.

-Ne arzın var Övez Can?

-Şu yüzü karaların kanı da olsa, günahı da olsa bana bağışla ağa.

-Ey, Övez Can, kaşını çatma, sana bağışladım."[177]

---

[176] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 176.
[177] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 303-305.

a. 2. Köroğlu'nun Ayvaz ile Dertleşmesi:

Köroğlu sinirli veya üzgün olduğu zamanlarda ona derdini sormaya sadece Ayvaz cesaret edebilir. Köroğlu da üzüntüsünü veya sevincini genellikle Ayvaz ile paylaşır.

Cahit Öztelli tarafından tespit edilen bir şiirde Köroğlu, yaşlandığı için duyduğu üzüntüyü Ayvaz'a şöyle ifade etmektedir:

"Kocaldım belim büküldü
Gözümün nuru döküldü
Seyfimin bendi söküldü
Kocaldım Ayvaz, pir oldum

Feleğin nolduğun bildim
Kâhice kâhice güldüm
Ben her şeyden arzum aldım
Kocaldım Ayvaz, pir oldum

. . . . . bâde içirdim
Hasmı meydandan kaçırdım
Yedi naldan ok geçirdim
Kocaldım Ayvaz, pir oldum

Köroğlu der, yârim gelmez
Akan çeşmim yaşın silmez
Eski gençlik ele girmez
Kocaldım Ayvaz, pir oldum"[178]

[178] Cahit ÖZTELLİ : "Köroğlu Hakkında Yeni Notlar ve Şiirler", 2164.

Ümit Kaftancıoğlu rivayetinin *"Bolu Bey"* kolunda İstanbul'da esaretten kurtularak Bolu Beyi'nin nişanlısı Döne Sultan'ı da alıp gelen Köroğlu, Ayvaz'a izahatta bulunur:

"Gel benim koçak Ayvaz'ım
Çamlıbel'i yâd eyledim
Güzel bir şikar getirdim
Hepsini âbad eyledim.

İstanbul'dan aldım geldim
Bolu'nun adını sildim
Cenaze namazın kıldım
Halini berbad eyledim.

Köroğlu çekerim zarı
Gönül ister böyle kârı
İsabalı nazlı yarı
Düğün yapıp şâd eyledim."[179]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlediği *"Oltu"* kolu'nda Köse ve Hasan'ın Oltu'ya gitmesi üzerine Köroğlu içlenerek Ayvaz'a şunları söyler:

" Gel gel Ayvaz yavru sana söyleyim
Arap atlar kafa dikti de gitti
Yüz elli keleşle, Köse Kenan'ım
Ne yazık kaddimi büktü de gitti.

Ayvaz, Köroğlu'nun kuşkusunun boş olmadığını anladı:

[179] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 57.

-Baba, dedi, kır atı çekeyim altına, ben de doru kısrağı bineyim, arkalarından derviş giyimiyle, tebdili kıyafetle gidelim, felakete boyun eğmek olmaz, dedi.

Köroğlu, dinle yavrum dinle Han Ayvaz'ım, dedi, söyledi, bakalım ne söyledi:

Nişanesi olur bir kanlı taşın
Şöhreti büyüktür gerçek savaşın
Demirdon'a bindi Hasan Kardaşın
Sineme derdi gam ekti de gitti.

Ben de Köroğlu'yum sözlerim hece
Yiğide yardımcı yüceden yüce
Kavgadan hoşlanan Köse Emice
Yüz elli keleşle çekti de gitti."[180]

Gürcistan'da bulunan bir el yazma nüshasının (Azerice) 5. meclisinde Kırat'ın Van şehrinin hakimi Osman Paşanın serdarı tarafından kaçırılması üzerine çok üzülen Köroğlu'yla ancak Ayvaz konuşabilir:

"Pes Koroğlu ordan gayıdub, dahil oldu öz çadırına durdu ağlamağa, çün Deli Mehter bu ehvalı gördü geldi Eyvez balının menziline yuhudan oyadub dedi:

-Eyvez dur ayağa ki, Gırata düşmen aparub ve Koroğlu öz çadırında ağlır.

Pes Eyvez balı serasime ayağa durub özün yetirdi Koroğlu'nun yanına gördü ki, Koroğlu'nun rengi ve ehvalı perişan olub ve gözünün yaşın min yerden tökür. Eyvez balı erz eyledi:

-Gurbanın olum, dedi:

---

[180] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 309.

Goç Koroğlum sene gurban
Neden gözden yaş tökersen.
Meni goyma bele heyran,
Neden gözden yaş tökersen.

Çün Koroğlu Eyvez'den bu sözü eşitdi ağlamağın arturdı. Dedi:
-Eyvez, gûlag ve gör niye ağlıyıram.
Ferd:

Meni dindirme, han Eyvez,
Bu canımdan can ayrılıb.
Ağlamagdan budur gerez,
Bu canımdan can ayrılıb.

Eyvez gördü Koroğlu bele ağlıyır ki, dağ ve daş galub onile hemavaz olsun. Pes Koroğlu'nun başın goydu dizi üste, dedi:
Ferd:

Baş ve canımdan keçerem,
Ölüm şerbetin içerem,
Baş götürüb men gederem,
Neden gözden yaş tökersen.

Koroğlu çün Eyvez'den getmek adın eşidüb dedi:
-Eyvez gulag ver, deyim ki, men neçün ağlaram.
Ferd:

Alemi verme tufane,
Gurbanam sen tek cavane,
Gırat gedübdür talane,
Bu canımdan can ayrılub.

Eyvez çün Gıratın getmeğin Koroğlu'dan eşidüb dedi:

- *Gem eyleme ki, elhemdüllah, senün iyidlerin ölmeyüb eğer Gıratı Meşrige veya Meğribe aparsalar getürüller.*

Ferd:

Olum gözlerin gurbanı,
Yolunda goymuşam canı,
Sensen dünyanın sultanı,
Neden gözden yaş tökersen.

Koroğlu dedi:

- *Eyvez, yahşı deyirsen, amma bele sultanlığı neylerem ki, bugün düşmen mene heyif ursun ve menim töylemden atımı aparsun.*

Ferd:

Neylerim bele dünyanı,
Esası şovket ü şanı,
Gelüb Koroğlu'nun canı,
Bu canımdan can ayrılub.

Eyvez gördü Koroğlu bu sözlerilen teselli olmaz, belke ağlamağın artırur, erz eyledi:

-Gurbanın olum,

Ferd:

Görüm çerhün dövrü dönsün,
Düşmenün bağrı gan olsun.
Bu Eyvez'un cavan olsun,
Neden gözden yaş tökersün.

Ele bu sözü Eyvez'den eşidende golların saldı Eyvez'un boynuna, dedi:

Ferd:

Tökülür didemden yaşı,
Ağladuram dağı daşı,
Koroğlu'nun goç gardaşı,

Bu canımdan can ayrılub.

Çün Koroğlu sözün tamam eyledi, Eyvez, çadırdan dışarı gelüb adam gönderdi tamam iyidleri yuhudan oyadub cem oldular. Koroğlu'nun başına, gördüler Koroğlu mütegeyyir-i laehval olub gözlerinün yaşın tökür, tamam ü iyidler erz eylediler ki, ey Celali Koroğlu meğer bizler ölmüşük, sen heç gem eyleme ve yerinde aram olub eğleş, bugün zehre kimin bu sehraları bir dolanag belke inşallah bir asar zahir ola.(...)"[181]

"Ağca Guzu" kolunda Köroğlu, Hazret-i Ali ile karşılaşır ve ondan Ağca Guzu'nun kendi oğlu olduğunu öğrenir. Bu olay üzerine Köroğlu düşüncelere dalar. Bu hâli gören Eyvaz ona derdini sorar:

"Eyvaz yanına gelip dedi:

-Baba, söyle görem niye eleyirsen, belke derdini mana diyesen, burdan-bura sene ne uz verdi ki, biz bilmedik? Axı, beşimizde ağ gayaya çatana kimi kefi kök, damağı çağ geldik. Bizden ayrılannan sonra sene ne uz verdi ki, bugüne düşüpsen?"[182]

a. 3. Köroğlu'nun Ayvaz'a Öğüt Vermesi:

Köroğlu zaman zaman Ayvaz'a mertlik, dürüstlük, güzel ahlâk, dili doğru kullanmak, bir iş ile uğraşırken asıl amacını unutmamak, iyi arkadaş seçmek, uyanık olmak gibi konularda öğütler verir.

Türkmen rivayetinin *"Tellihanım"* kolunda Göroğlu, Övez'e şunları söyler:

"Bülbüle ah-ı nale kılmak,
Bağların gülünden gelir.
Riyat vurmak, güller salmak,
Hazanın yelinden gelir.

---

[181] Dilara ELİYAVA: a.g.m., 24-26.
[182] Habib İDRİSİ : a.g.e., 131.

Okun yayından gidermez,
İşin maksada yetirmez,
Söyler söyler iş bitirmez,
Nâ-merdin dilinden gelir.

Gençliğine murat etmek,
Yamandır niyet unutmak,
Bir müşkülü kolay etmek,
Bir merdin elinden gelir.

Göroğlu der, Hövez uyan,
Aşkın deryasına boyan,
Yiğidin başına ziyan,
Kız ile gelinden gelir."[183]

"Sapar Mehrem" kolunda Övez çeşitli durumlarda Göroğlu'nun kendisine verdiği öğütleri hatırlar ve ona göre davranır. Sapar Köse'nin Berzengi'nin eline düşmesi üzerine ne yapacağını bilemeyen Övez şunları söyler:

"Övez Han kendi kendine kısılıp sıkıldı. Ama, bu sıkılmasının faydasız olduğunu anlayıp, bu işin çaresini arayıp, Göroğlu'nun öğüt, nasihatlerini yâdına salıp bir gazel söyler oldu:

Zamansız gezsen sakın,
Bela gelir baş üstüne.
Ahir olur işin yıkkın,
Yük düşer kardeş üstüne.

Yoldaşın olsa bî-asıl,

[183] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 457.

Olmaz muradın hiç hâsil,
Kaygı yağar ki, her fasıl,
Gözün ile kaş üstüne.

Mert nâ-merdi yâr eylemez,
Dostunu hiç hor eylemez.
Bin yılda da kâr eylemez,
Yağmur yağsa taş üstüne.

Kelamda söylet dilini,
Vaktinde kopar gülünü,
Terkeden kuvvet belini,
Yaş katılsa yaş üstüne.

Bela gelir paldır küldür,
Övez Han olma sen gafil,
Saldırsan merdane saldır,
Leş katılsın leş üstüne."

Övez, Sapar Mehrem'i kurtarıp Berzengi ve adamlarını esir alır. Gülşirin'i de alıp Çamlıbel'e dönerlerken Köse bütün bu işleri tek başına kendi yapmış gibi böbürlenir. Bunun üzerine Övez Göroğlu'nun nasihatlerini söyleyerek Köse'yi insafa çağırır:

Dağlarda erimez karlar,
Mehrem Sapar, Mehrem Sapar.
İsfehan kılıcı parlar,
Mehrem Sapar, Mehrem Sapar.

Yiğitte olsa diyanet,
Dosta eylemez hıyanet,

Her işte iyi kanaat,
Mehrem Sapar, Mehrem Sapar.

Mert yiğit malın kaçırmaz,
Attığı oku düşürmez,
Yaptığı işi şişirmez,
Mehrem Sapar, Mehrem Sapar.

Saf olsa yiğidin dili,
Açık olur daim yolu,
Sensin Övez'in sağ kolu,
Mehrem Sapar, Mehrem Sapar."[184]

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* kolunda Göroğlu, Arap Reyhan'ın eline düşer. Övez, onu kurtarmak için arkalarından yetişir. Göroğlu, önceleri Övez'e savaş usulünü öğretmediğine pişman olur ve Övez'in zekasına güvenerek tam savaş sırasında ona öğüt verir:

"-Yazık, bu kırk yiğide verdiğim ekmeğime, yaptığım hizmetime. 'Sapar Mehrem yoldaş oldu, Bozdumanlım dağdan yetmez.' diye söylüyor. Gelecek Köse ise, bindiği Bozduman ise Allah bilir yarın mı yetiyor, öbür gün mü? Ona kadar Arap öldürmese bile iple hatap da sıkıştırıp öldürecek beni. Göroğlu gene fazla yaptığı bir işe pişman oldu. Övez Can'a kıskançlık edip savaş usullerini öğretmemiş idi. 'Savaş usulünü öğretmemem kendi ayağıma balta oldu ya. Ona savaş usulünü öğretmiş olsaydım düşman elinden kurtarır mıydı, ne yapardı?' Gene de söyledi: 'Öğrenmese savaş usullerini öğrenmemişti, başka usulleri öğrenmişti. Övez Can'a savaş usülünü öğretip bir söz söylesem muhkem zekası alır şimdi. Zekası keskin oğlandır, kalın oğlan değildir.' diye Övez Can'a bakıp beş kelime söz söyler oldu:

---

[184] Annguli NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 131-135-141.

Övez Canım bu meydana girince,
Evvel sipahilik etmen gerekir.
Gördün, sipahilik başa varmazsa
At başın döndürüp gitmen gerekir.

Ben bilir, ben bu savaşın girdabın,
Evvel başta öldürürler serdarın,
Ordu doğru gelse merdin pergarın,
Basıp, yıkıp, sünçüp geçmen gerekir.

Atlar binip meydan meste davrandım,
Düşmanımı ejder gibi avlandım,
Ben de bu savaşı itten öğrendim.
Bazen kaçıp, bazen kovman gerekir.

Kırk yiğidin dediğini etmezse,
Kardeşlik eyleyip yola gitmezse,
Oğlanlık eyleyip gücün yetmezse,
Kırat'ı serbestçe koyman gerekir.

Müşküle düşünce yâd eyle bizi,
Mert oğlu ne bilsin elliyi, yüzü,
Övez Göroğlu'ndan işit bu sözü,
Bize bir oğulluk etmen gerekir."[185]

a.4. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Övmesi:

Köroğlu, Ayvaz'a sadakatinden, güvenilirliğinden, yiğitliğinden, cesaretinden, yetenekliliğinden ve yakışıklılığından dolayı övgü dolu sözler söyler.

---

[185] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 291-293.

Behçet Mahir rivayetinin *"Bağdat"* kolunda İran Şahı, Köroğlu'ya turna cığasını ne yapacağını sorar. Köroğlu, Han Ayvaz'ın yakasına takacağını söyler. Şah, Ayvaz'ın cığaya lâyık olup olmadığını sorar. Köroğlu, Ayvaz'ı çağırtır.

"Han Ayvaz'ı bezedip koçaklar Şah katına getirdiler. Ayvaz'ı tek getirmediler, Köroğlu'nun oğlu Hasan Bey, Ayvaz ile beraber, Demircioğlu Kenan Ayvaz ile beraber. Bunların üçü de Şah katına vardı. Ayakta dururken Köroğlu ile, yanında, bunların ayakta durmasına adalette oturan Şeyh Oğlu Şah Abbas, baş vezir Yakup Han, eğer meclis, Han Ayvaz'ı Köroğlu gösterip, 'İşte şu ortadaki duran yiğittir.' Meclis de seyrediyor, Şah da seyrediyor, baş vezir Yakup Han da seyrediyor. Ayvaz'ın eğer güzelliği, eğer de yakışığı, eğer duruşu, gayet beğendi Şah meclisi. Şah Köroğlu'ya döndü. 'Ay Köroğlu!' 'Buyur-dedi- şahım!' 'Şu yiğidin delikanlının yiğitliğine, itiraz etmiyorum, lâkin cesareti var mı, yok mu, cesaretini soruyorum senden, yâni yiğit midir?' 'Başüstüne Şahım, emredersen, yiğitliğini anlatayım! Lâkin bizler sözümüzü saz ile söyleriz?' 'Söyle bakayım!' dedi. Emir verilir verilmez, ayakta duran Koç Köroğlu aldı sazı. Bakalım Han Ayvaz'ın yiğitliği ile güzelliğini ne methetmiş Şah katında, Ayvaz, eğer meclis ne dinlemiş:

Güzellikten eşin nadir
Han Ayvaz'ım Han Ayvaz'ım
Dişi mercan yüzü vezir
Han Ayvaz'ım Han Ayvaz'ım

Doğrulukta işi mutlaktır
Güzeller içinde şahtır
Sahilikte eşi yoktur
Han Ayvaz'ım Han Ayvaz'ım

Güzelin şemmesi sönmez
Dalına yad kuşlar konmaz

Köroğlu meydandan dönmez
Han Ayvaz'ım Han Ayvaz'ım"[186]

Maraş rivayetinde Köroğlu Yumurta Dağında mahsur kalır. Ayvaz Köroğlu'yu kurtarmaya gelmiştir. Döne mağaradan çıkınca bir parlaklık görür. Bu Ayvaz'ın ipekli çamaşırıdır. Bu parlaklık nedir, diye Döne sorunca Köroğlu, sazla cevap verir:

"Yataktan kalkmış bir arslan
Gelir horlayı horlayı
Buluttan çıkmış Ay gibi
Gelir şorlayı şorlayı

Gördün mü Döne Ayvaz'ı
Sim bilekli o zorbazı
Çıplatmış karakaytazı
Gelir şorlayı şorlayı

Hani onlar hani bunlar
Kafeste beslenen canlar
Aç gövdede kızıl kanlar
Akar şorlayı şorlayı

Dağdan dağa gürz atılır
Asker askere katılır
Ay batar, Güneş tutulur
Mızrak parlayı parlayı

Köroğlum bilir zatını
Eder yiğidin methini

[186] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 350.

Kötüler altından atı
Verir ağlayı ağlayı"[187]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvani köşkte beylerle otururken meclistekilere sorar:

"Sizlere sualim şu ki: Deniz aygırı gibi Kırat'a, benli Döne gibi güzele, Ayvaz gibi yiğit bir delikanlıya, Çamlıbel dağı gibi bir kalaya ve benim gibi bunların hepsine sahip bir Köroğlu daha varsa söyleyiniz...

Hepsi bir ağızdan:

-Eyvallah Köroğlu ağamız, sen Köroğlu'sun şanınla, şerefinle bin yaşa... sözlerinden başka bir cevap alamayınca Köroğlu'nun gururu bir kat daha arttı, fakat Köroğlu'nun istediği bundan gayrı daha vardı..."[188]

Maraş rivayetinde Zorbezirgân'a esir olan Köroğlu ve Ayvaz yolda giderken Köroğlu söyler:

"Han Ayvaz terlemiş gerdanın okşar
Gören yiğitlerin tebdili şaşar
Köroğlum da benem kendisi Avşar
Sandım bu dağların kurdu bezirgân"[189]

1100 numaralı el yazmada Göroğlu Övez'in gelişini haber vermek için Ağayunus'a bakarak Övez'i öven bir türkü söyler:

Tarifin diyeyim, oğlum Övet can,
Bu gün Çandıbil'de devran, Övezim.
Didarınız düştü Yırakistan'a[190]

---

[187] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 115-116.
[188] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 120.
[189] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 163.
[190] "Yırakistan, uzak bir yurt anlamında (Yayına hazırlayanın notu)" Annagulu N.'ten naklen alınmıştır.

Devranlar senindir, oğlum Övezim.

Bahar gelip, bütün umman coşunca,
Kırk yiğitler ile dağdan aşınca,
Pirler medet verip kılıçlaşınca,
Balkan etrafında elin, Övezim.

Bugün ben olayım boynuna bende,
Gönlümün şadı sen, hoşgâhı sende,
Sen teğ yiğit olmaz Rum, İsfihan'da,
Sensin kıyametlik oğlum, Övezim.

Elmas kılıcını bağla beline,
Hakk'ın senasını getir diline,
Ilgar et sen Sultan Hünkâr eline,
Sen, sen kıyametlik oğlum, Övezim."[191]

Aynı yazmada Övez'in onlara sadık kalacağına söz vermesi üzerine çok mutlu olan Göroğlu, onu öven bir türkü söyler:

"Elinde sazı, dilinde sözü, Övet canı gene mübârekleyip, gene de beş kelime söz söyler oldu:

Tarifin söyleyim, oğlum Övez can,
Bu gün Çandıbil'de devran senindir.
Üç yüz altmış evliya Pir'in Övez can,
Dizgininde bütün devran senindir.

Adamlar çevrene nazar dikerler,
Avcıların ceylan gibi bakarlar,

[191] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 457.

Ner mayalar dağ, düzüne bakarlar,
Duacılar, hep cadılar senindir.

Yüzün gören güzelleri şad eder,
Şule salsan, ayı günü mat eder,
Görmeyenler görsem diye yadeder,
Uzun boylar, ince beller senindir.

Kıymetin hiç olmaz izzetten geçsen,
Devlete zar etmen her yere göçsen,
Dal atlara binsen, hür kızlar kuçsan,
Uzun boylar, ince beller senindir.

Ağayunus Peri Hakk'ı yadede,
Seni görüp, gamlı gönlüm şadede,
Ölenece Övet canı yadede,
Duacılar, hep cadılar senindir."[192]

"Övez'in Evlenmesi" kolunda Göroğlu, Gürcistan'da Leke Padişahın kızı Gülruh'u Övez için kaçırmak üzere yola düşer. Yolda bir kente gelir. Burada toy vardır ve ozan söyletmektedirler. Göroğlu'dan da kendi memleketini anlatan bir türkü söylemesini isterler. Göroğlu türküsünün bir dörtlüğünde Övez'in eşsizliğini söyler:

"Yolum düştü Gürcistan'ın iline,
İlleri var, bizim ile benzemez.
Seyran etsem bahçesinin gülüne,
Gülleri var, bizim güle benzemez.

Siyah gömlek giyer omzu düğmeli,

[192] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 461. Naklen alınmıştır.

Güzelleri birbirinden övmeli,
Beyleri var, tarifini demeli,
Hanları var, Övez Can'a benzemez.(...)"[193]

"Tellihanım" kolunda Tellihanım'ı kaçırırken peşlerine takılan Reyhan'ı tutup öldürmek üzere olan Övez'i gören Göroğlu, hem Övez'in yiğitliğini övmek hem de Reyhan'ı serbest bıraktırmak için şu türküyü söyler:

"Şükredeyim Yaradan'a,
Can sana kurban Övezim.
Savaş kıldın döne döne,
Can sana kurban Övezim.

Bugün nerlerim savaştı,
Düşmanlar akıldan şaştı,
Meydan serinden geçti,
Can sana kurban Övezim.

Ala dağ aralayayım,
Düşmana talan salayım,
Kesme başın ben göreyim,
Can sana kurban Övezim.

Hem edepten, hem su attan,
Hüner öğrendin üstattan,
Reyhan'ı devirdin attan,
Can sana kurban Övezim.

İbrişim zülfünün tarı,
Temaşa eylerler bari,

[193] Annaguli NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 93.

Göroğlu'nun vefadarı,
Can sana kurban Övezim."[194]

Azerbaycan rivayetinin *"Bağdat Seferi"* kolunda başında durna teli ile karşıdan çok yakışıklı birinin geldiğini gören Nigâr Hanım, Koroglu'ya bu gelenin kim olduğunu sorar. Koroglu gelenin Eyvaz olduğunu şu türkü ile haber verir:

"Aldı Koroglu:

Nigâr Hanım, sene deyim,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen,
Dilini, dodagını, yeyim,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Eyvazım, on beş yaşında,
Kudret kelem kaşında,
Durna telleri var başında
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Kızıl alma destindedi,
Şirin canın kesdindedi,
Ereb atın ustundedi,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen.

Cemi delilerin başı,
Meydanda var ter savaşı,
Koroglunun koç kardaşı,
Bu gelen Eyvaz, bu gelen[195]
(Ter: koçak)

---

[194] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 189.
[195] Veli HULUFLU: a.g.e., 63.

Veli Huluflu, eserinin "İlave" bölümünde Koroglu'nun kendi kendine sorular sorarak yiğitliğini anlatmaya çalıştığı bir şiirine yer vermiştir. Bu şiirde Koroglu Övez'le de övünmektedir:

"Söyle kal oglu, Koroglu,
Ayvazdan kusduyun var mı?
Bir bele iyit yolunda,
Serinden keçdiyin var mı?

Merdane meydanda durub,
Çıhan duşmanları kırıb,
Kıratın boynunu burub,
Daglara kaçdıgın var mı?

Ayvaz iyirmi beş yaşında,
Eyib yohdur bu yoldaşımda,
Uca dagların başında,
Yel teg tund esdiyin var mı?

Kolum Ayvaz'ın boynunda,
Canım kurbandur yolunda,
Duşman çok, sen teg olanda,
Hirsinden coşdugun var mı? (...)"[196]

a. 5. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Savaşa Göndermek İstememesi:

Köroğlu birçok rivayette Ayvaz'ın savaşlara katılmasını, uzaklara gitmesini istemez. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Kimi zaman genç, tecrübesiz ve hassas gördüğü Ayvaz'ın başarılı olamayacağını düşünür.

[196] Veli HULUFLU: a.g.e., 76-77.

Kimi zaman da onun kendisine emanet edildiğini, başına kötü bir şey gelirse kendisini suçlu hissedeceğini düşünür. Ayvaz, Köroğlu'nun en sadık, en güvenilir adamıdır. Davranışları, kişiliği ve bedensel yapısıyla üstün biridir. Köroğlu onu öz evlâdından fazla sever. Ayrıca Ayvaz'ın Çamlıbel'de önemli görevleri vardır. Ayvaz savaşa gittiği zaman onun işlerini yapabilecek başka bir kişi yoktur.

Behçet Mahir rivayetinin *"Bağdat"* kolunda Ayvaz, yedinci şerbeti içip turna cığası bulmak için Bağdat'a gitmek ister; fakat Köroğlu onun şerbeti içmesine kızar:

"Köroğlu ise Ayvaz'ın içtiğini gördüğü gibi, hırsı çıkarak, 'Ulan Ayvaz!'. 'Buyur Ağa!'. 'Oğlum, o senin ağzının sakızı değil. Ben sana dedim mi, ki iç? Doldur tazeden getir koy yerine! sen şimdiye kadar kılıç kalkan oynattığın yoktur oğlum! Dünya kahrına, dünya gurbetine dayandığın yoktur! Çünkü, gurbette gezen adam, aç kalmak da var, darda kalmak da var, susuz kalmak da var, yorgunluk da var. Her bir garamet, o gurbeti gezen adamda olur. Tazeden doldur, yerine koy!' demesine karşılık, beriden Köse Kenan kızdı Ayvaz'a. 'Ulan git,-dedi- onların yanına otur! Köroğlu-dedi- yeter senin ettiğin! Ulan, kendi evlâdını kayırmıyorsun da elin evlâdını kıskanıyorsun! Oğlum, Hasan Bey, senin sülbünden inen bir bala, Hasan'ın içtiğine itiraz etmedin. Niçin elin oğluna itiraz ediyorsun?' 'Emi, kurban olayım emi, Ayvaz'ın yanı alçaktır.'.

Meğer Köroğlu'ndan bir hassa var idi, ki Ayvaz'ı öz evlâdından fazla severdi. Neyine? Ayvaz yetim olduğuna. Yani alçaktır, Ayvaz demesin, ki beni evlâdından ayırmıyor, beni evlâdından fazla seviyor, desin de, Ayvaz'ın kalbi gücenmesin. Bu sebepten, evlâdından üstün tutardı Köroğlu Ayvaz'ı. Çünkü Ayvaz'ı, yedi yaşındayken, İstanbul'un Üsküdar'dan, Ayvaz Kasapbaşı oğlu idi, Üsküdar'dan, Köroğlu, Kırat'ın terkisine Ayvaz'ı kaçırmıştı. Ayvaz, gözünü açıp Köroğlu'nun yiğitliğini, Köroğlu'nun mertliğini görerek, babayı anayı unutarak, Köroğlu'ya sakavet bağlamıştı. Çünkü, bir adam bir adamın elbette sevgisini bilir. Köroğlu anlardı, ki 'Eğer, başım dara

düşse, oğlum Hasan'dan fazla Ayvaz bana sehaveti var.' Bu sebepten, Köroğlu da Ayvaz'ı çok severdi. Lâkin, Köse'nin bu iddiası, Köroğlu her ne kadar, Köse'ye, 'Emi, Ayvaz yara görmemiştir, Ayvaz harp görmemiştir, Ayvaz gurbet gezmemiştir, Ayvaz garamete dayanamaz!' 'Yeter, yeter oğlum, yeter, bir gencin başına issi soğuk değecek, ki o adam yiğitliği gurbette öğrenir, alır. Bir adamın başına geçe geçe yatan aslandan ise, gezen tilki yahşidir oğlum.'"[197]

Antep rivayetinin *"Çin Maçin'e İkinci Sefer"* bölümünde yer alan turna teli kolunda Döne Hatın, Köroğlu'ndan turna teli ister. Beylerin hiçbiri Bağdat'tan turna teli getirmeye gönüllü olmayınca Ayvaz bu işi yapmaya razı olur, fakat Köroğlu, onun gitmesine izin vermez:

"O zaman Ayvaz dedi ki:

-Müsaade ederseniz beyim Köroğlu , doluyu ben içip ben gideyim.

Köroğlu:

-Yok oğlum ben seni buradan ayırmam. Bu kadar pehlivanlar, bahadırlar dururken senin getmen icap eder mi? Düğün sırasında senin buradaki işlerini kime bırakabilirim. Ver, doluyu ben içip ben gedeceğim."[198]

Antep rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın beylerle birlikte eğlenmek için pınar başına gitmesine razı değildir. Bunun için Ayvaz'ı gitmekten vazgeçirmeye çalışır:

"Gel Ayvaz atlanıp getme
Yaştır o dağın yolları
Keleşten aldım haberi
Şaştır o dağın yolları.

Çamırına atlar çöker

[197] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 284-285.
[198] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 320-321.

Seller yola çakıl döker
Atın nalın mıhın söker
Daştır o dağın yolları.

Her yön dere depe yokuş
Şenlikleri köyden göçmüş
Örenlerde öter baykuş
Boştur o dağın yolları.

Bir yanımız harman dalı
Bir yanımız Cerid Eli
Fırsat kollar Bolu Beyi
Beştir o dağın yolları.

Köroğlu içten kuşkulu
Beyler gözetmez usulu
Hep düşmandır sağı solu
Şaştır o dağın yolları."[199]

Ümit Kaftancıoğlu eserinin önsözünde Köroğlu'nun Ayvaz'ı savaşa göndermek istememesi hakkında şunları söyler:

"Ayvaz, Köroğlu'nun en yakını, candan sevdiği, yürekten güvendiği kimsedir. Hasan Bey adındaki oğlunu savaşa yollar, Ayvaz'ı yollamaz. Çünkü Ayvaz gerçekten davranış olarak, kişilik olarak, bedensel yapı olarak üstün biridir. 'Üstün kişi, öz oğlumuzdan daha saygıya değerdir.' yargısı Anadolu insanının ağzında yaygındır. Ayvaz, İstanbul'dan gelmiştir, Ermeni asıllıdır. Buna karşın, kişiliği, yararlılığı açısından büyük değer taşır."[200]

---

[199] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 254-255.
[200] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., xı.

"Kocabey" kolunda Köroğlu, Kocabey'in gidip Hezeran Bülbülü denen Acem kızını kaçırmasını ister; fakat Kocabey, yanında Ayvaz'ı da götürmek isteyince Köroğlu'nun canı sıkılır:

"Kocabey hazırlık görmeye başladı. Arif Bey adındaki kardeşiyle, Ayvaz yardımcı olarak Kocabey'in yanına katıldılar. Köroğlu, Ayvaz'ı yollamak istemiyordu. Köse Emmi, Ayvaz'ın gitmesini isteyince Köroğlu ses çıkarmadı. Sazını istedi, orada üç hane türkü söyledi. Bakalım Kocabey'e ne dedi Ayvaz için. İlle bu sırada Ayvaz ağlamıştı. Ayrılmak istemiyordu. Köroğlu daha bir içlendi, Ayvaz'a da tokluk vermeye çalıştı:

Yaş getirme ela göze
Canım Ayvaz'ım ağlama
Tanrı yardım eder size
Benim Ayvaz'ım ağlama

Yiğitler savaşa gider
Erkek olan etmez keder
Başa gelen takdir kader
Han'ım Ayvaz'ım ağlama

Köroğlu'nu salma gama
Kocabeyim bakar sana
Gözler dönmüş kızıl kana
Canım Ayvaz'ım ağlama.

Söz burada bitti. Kalktılar, görüştüler, Kocabey'i Ayvaz'ı, Arif ve Mustafa beyleri uğurladılar. Köroğlu üç beş dönüş söyledi:

-Ayvaz sana emanettir Kocabey, başınla bir tutasın, dedi.

Kocabey, Ayvaz üstünde bunca durulmasına çok sıkıldı. Ses etmedi gene de. Atları sürdüler...

Efendim sözü uzatmayalım, bunlar yol almaya başladılar. Dere tepe, şura, bura yolu yarıladılar. Yol yarılandı ya, Ayvaz için için ağlıyor. Kocabey artık dayanamadı. Aldı sazı eline, görelim, Ayvaz'a ne dedi:

Aldı Kocabey:

Endamın benzer karıya
Dön Ayvaz'ım dön geriye
Daha gelmedik yarıya
Dön Ayvaz'ım dön geriye.

Ayvaz, ağır sözlerden pek incindi. Kocabey iyi bir karşılık vermek için sazı eline, görelim ne söyledi:

Aldı Ayvaz:

Aldırmam kahra, amana
Fırsat verilmez zamana
Senin gibi kahramana
Giydirim don Kocabey.

Aldı Kocabey:

Kılıç atmaz sağa sola
Er değilsin adın köle
Gözlerin dönmüştür sele
Dön Ayvaz'ım dön geriye.

Aldı Ayvaz:

Bu yola koymuşum canı
Gör kimin akacak kanı
Bir gün tanırsın sen beni
Bir adım da Han, Kocabey.

Kocabey aldı sözü:

Kocabey bitirsin sözü
Hakkı emanettir özü

Kaybolmadan ayak izi
Dön Ayvaz'ım dön geriye.
Aldı Ayvaz:
Ayvaz Han yiğitler başı
Bulunmaz mezarım taşı
Meydanlarda kalsa naşı
Vereceğim can Kocabey...

Kocabey, Ayvaz'ın canlandığını, üzüntüyü bıraktığını anladı. Sözü uzatmadı:

-Ben seni sınadım, denedim Ayvaz Han, senin yiğit olduğunu bilmez miyim, dedi.(...)"[201]

"Oltu" kolunda Köroğlu, Köse Kenan'a Oltu'da Tamara adlı kadınla onun oğlu Kenan Sancaktar'ı öldürme görevi verir. Köroğlu da Köse Kenan'a yardımcı gitmek ister ama, Köse Kenan istemez. Köse Kenan, Ayvaz'ı götürmek ister:

"Köse Kenan bu sözleri söylerken bir ara Ayvaz'ın yüzüne baktı. Köroğlu bu bakıştan kuşkulandı:

-Emmi, dedi, Ayvaz'ın yüzüne bakma. Çünki Ayvaz'ı veremem. Ben gelmiyorum, öyle olsun. Ancak benden ne Ayvaz'ı iste, ne de Kırat'ı. İkisini de veremem. Yalnız sana oğlum Hasan'ı vereceğim."[202]

Türkmen rivayetinin *"Ayçemen"* kolunda Övez, Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'i getirmek için Göroğlu'ndan izin ister, fakat Göroğlu onun bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünerek izin vermek istemez:

"Göroğlu: Pervane teg düşüp kalma ateşe,

---

[201] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 285-287.
[202] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 307-308.

Kal Övezim, ben gideyim yollara.
Bundan evvel çok iş düştü bu başa,
Kal Övez'im, ben gideyim yollara.

Övez: *Nale teg öyle bir dağlardan aştım,*
Kal bey oğlu, ben gideyim yollara.
Ben neyleyim, bugün aklımdan şaştım,
Kal bey oğlu, ben gideyim yollara.

Göroğlu: *Olup olmayacak, Allah'ın işi,*
Gönderip elçiyi kurup savaşı,
Vermezse o kızı kesem çok başı,
Kızıl kan dökerim, selden sellere.

Övez: *Atam, ben bir ordu alıp varayım,*
O yâri görmezsem kalbe yarayım,
Ya alıp, ya ölüp viran kılayım,
Kal bey oğlu, ben gideyim yollara.

Göroğlu: *Boş vererek ilden ile gezme sen,*
Gezip Şetdat gibi yoldan azma sen,
Kal Övezim, benim aklım bozma sen,
Kal Övezim ben gideyim yollara.

Övez: *Altın çırağların perde nas tutar,*
Düşman gelir, malın evini satar,
Ağlayarak gariplerin yas tutar,
Kal bey oğlu, ben gideyim yollara.

Göroğlu: *Göroğlu der, nasıl söze aldırdın,*
Rahat bırakmadın, cana gam saldın,

İki gözüm kanlı yaşla doldurdun,
Kal Övezim ben gideyim yollara.

Övez: *Övez Can der, doğruyu derim sana,*
Seherde zikir kılıp ihlasım dile,
Allah'ı seversen ruhsat ver bize,
Kal bey oğlu, ben gideyim yollara."[203]

"Tellihanım" kolunda Övez evlenmek ister. İsfihan Yurdunda Esenhan Padişahın Tellihanım adında bir kızının olduğunu duyar ve onu almak ister. Yola çıkmak için Göroğlu'ndan izin ister, fakat Göroğlu, Övez'in uzak yola çıkıp zor şartlara dayanamayacağını düşünür.

"Göroğlu: 'Hayır yavrum, sen gidip o kızı alamazsın. Yolları çok ağır, cefalı.' diye Övez'e bakıp bir gazel söylüyor:

Bey oğlu nerde olursun?
Uzundur dağın yolları.
Bir niceden aldım haber,
Yamandır dağın yolları.

Ekinci oğul ekin eker,
Demirci oğul sana asker,
Atının mıh, nalın söker,
Uzundur dağın yolları.

Biri Özbek, biri Tatar,
Kumaşın pahalı satar,
Seherde yayılıp yatar,
Göçtür o dağın yolları.

---

[203] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 127-129.

Varmayınca, gelmeyince,
Gidip haber almayınca,
Ay boynuzlu burmayınca,
Koçtur o dağın yolları.

Oturursan muhkem otur,
Hüda'yı aklına getir,
Serilip, silkinip yatar,
Leştir o dağın yolları.

Göroğlu der, sözüm haktır,
Allah'ın kelamı çoktur,
Biz varsak hiç kimse yoktur,
Boştur o dağın yolları." [204]

Övez'in bu sözlere küsmesi üzerine Göroğlu sekiz yiğitle birlikte onun İsfihan'a gitmesine izin verir.

"Sapar Mehrem" kolunda Gülşirin'i Yazım Berzengi'den kurtarmak isteyen Köse, Göroğlu'ndan Övez'i kendine yardımcı vermesini ister. Göroğlu iki kişinin bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünerek izin vermek istemez, fakat Köse'nin ısrarına dayanamaz:

"-O kız. bahadırlıkta, sözde, sazda hiç kimseden geri kalmayan bir inatçı kız. Köse, sen bir haşhaş tiryakisisin, Övez ise genç, tecrübesiz. İkiniz gider de yaygaracı olup, yenilip 'Göroğlu'nun yiğitleri.' denilen adı yere sokup ulu ile dedikodu olursanız ben dayanamam."[205]

"Belâgerdan" kolunda, Göroğlu, İrem Bağına gidip Ağayunus'u ve Kırat'ı getirmek isteyen Övez'e ilk önce izin vermez:

---

[204] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 161-163.
[205] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 117.

Bir nice nâ-merde gönül verme sen,
Övez oğlum gitme İrem Bağı'na.
Bî-vefa döneğe boynun burma sen,
Övez oğlum gitme İrem Bağı'na.

Kadimki teg yoktur senin Kırat'ın,
Bu atlara binsen olmaz kuvvetin,
Yetmeden helak olursun evladım,
Övez oğlum gitme İrem Bağı'na.

Yolunda sataşır çok nice düşman,
Horluk çekip sonra olma sen pişman,
Nasihatim alsan eğer Övez Can,
Kırat diye gitme İrem Bağı'na.

Nice gün bey olup devranlar sürdüm,
Atımı, yârimi elimle verdim,
İrem yollarını çok geçip gördüm,
Övez oğlum gitme İrem Bağı'na.[206]

Övez'in gitmek için ısrar etmesi üzerine Göroğlu ona izin verir.

Azerbaycan rivayetinin *"Turna Teli"* kolunda Köroğlu, Ayvaz'ı turna teline göndermek istemez, ancak Ayvaz'ın çok istemesi üzerine razı olur:

"-Nigâr Hanım, görüyor musun, turna teli Ayvaz'a nasıl yakışmış? Onlara öyle yakıştığına göre, bize kim bilir nasıl yakışır? Gel, gençleri gönderelim, gidip bize de turna teli getirsinler.

[206] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 167-169.

Telli Hanım bunları söylerken Ayvaz yanlarına geldi. Attan inip Nigâr Hanıma, Köroğlu'ya, Demircioğlu'ya, hanımlara selam verdi, sonra Köroğlu'ya dedi:

-Duydun mu, hanımlar turna teli istiyorlar. İzin ver, gidip onlara turna teli getireyim.

Köroğlu önce izin vermek istemedi. Giderse başına bir iş gelir diye korktu. Sonra gitmesinin iyi olacağını düşündü. Yiğit kavgada gerekti. Zorlukları görmesi iyi olurdu. Nigâr Hanıma sordu:

-Ne diyorsun, gitsin mi, gitmesin mi?

Nigâr Ayvaz'a baktı. Ayvaz öyle bakıyordu ki, âdeta gözleriyle yalvarıyordu. Yüreği dayanamadı. Onu kırmak istemedi ve izin verdi.(...)"[207]

Azerbaycan rivayetinin *"Bağdad Seferi"* kolunda Eyvaz, Nigâr Hanıma durna teli getirmek için Bağdat'a gitmek ister. Demirçioğlu Deli Hesen Koroglu'ya, Eyvaz'ın çok genç olduğunu, henüz zorluklara katlanamayacağını söyleyip kendisinin gitmek istediğini söyler. Koroglu ikisinin de genç ve tecrübesiz olduğunu söyleyip izin vermez; fakat sonra onların ısrarına dayanamaz.[208]

Mehmet Gökalp'in babası Mevlüt Gökalp'ten derlediği *"Kiziroğlu Mustafa Bey"* kolunda Kiziroğlu Kars'ın Kizir köyündendir. Bir gün Kars'ta bir kahveye gider. Demli çay ister. Gelince, beğenmediğini söyleyip bardağı kaldırıp yere atar. İkinci ve üçüncü seferinde de aynı şeyi yapınca kahveci sabredemez. "Burada kime kabadayılık yapıyorsun? Yiğitsen Çamlıbel'e git de Köroğlu'nun karşısına çık, kozunu onunla paylaş." der. Bunun üzerine Kiziroğlu, atına binip Çamlıbel'e gider. Köroğlu'ya kendisi ile döğüşmek istediğini söyler. Tutuşurlar ama, yenişemezler. Köroğlu bir tuzak hazırlar. Kiziroğlu atı sayesinde o tuzaktan kurtulur. Bakarlar ki böyle olmuyor, Köroğlu Kiziroğlu'ndan Van Gölü içindeki Akdamar adasında bulunan ve insan gibi konuşan bir kuşu getirmesini ister. O da kabul eder ama, bir şartı

---

[207] Sevim Gül, a.g.e., s: 143.
[208] Veli HULUFLU: a.g.e., 64.

vardır: Ayvaz'la beraber gitmek. Bu şart uzun tartışmalardan sonra kabul edilir. İkisi birlikte yola koyulurlar. Haftalardan sonra Hazar Denizi sahilinde çadır kurarlar. Kuşu arayacakları yerde İran şahının mallarını taşıyan bir kervanı soyarlar. Şah her ikisini de yakalatıp zindana atar ve idamlarına karar verir. Köroğlu, bu olayı haber alınca, güvendiği arkadaşlarından birkaçını yanına alıp İran'a gider. Çeşitli hilelere başvurup sonunda ikisini de kurtarır.[209]

Özbek rivayetinin *"Melike Ayyar"* kolunda Avaz, Köroğlu'nun âşık olduğu Melike'yi getirmek için Tarkistan'a gitmek ister. Köroğlu, Avaz'ın altmış yılda gidip altmış yılda döneceğini, buna ömürlerinin yetmeyeceğini söyler. Avaz ise on altı ayda döneceğini söyleyip yola çıkar.[210]

a. 6. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Merak Etmesi veya Özlemesi:

Behçet Mahir rivayetinin *"Bağdat"* kolunda Köroğlu, altı koçağıyla birlikte Bağdat'a giden Ayvaz'ı merak eder ve şu türküyü söyler:

"Sözümü dinle emican
Koştum Ayvaz'ım gelmedi
Yaralarım oldu icran
Koştum Ayvaz'ım gelmedi

Ayvaz'ı yolladım çöle
Al yanağı döndü güle
Aslan Demircioğlu bile
Koştum Ayvaz'ım gelmedi

Köroğlu'yum çeşmim ağlar

---

[209] Mehmet GÖKALP: "Kiziroğlu ve Köroğlu", Türk Folklor Araştırmaları, s.: 279, (Ekim 1972), 6445.
[210] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi. 30.

Gönül gamlı kara bağlar
Sanki bana zindan dağlar
Gitti Ayvaz'ım gelmedi"[211]

Bu kolda Köroğlu Kırk haramilerin mekânına geldiğinde Kırat sihirli topraklara basınca ilerleyemez. Bunun üzerine Köroğlu ona şunları söyler:

Kırat ayakların tek tek kaldırma
Kaldırıp da gül dalına kondurma
Kırat beni nöklere döğdürme
Kırat beni Han Ayvaz'a ulaştır"[212]

"Kenan" kolunda Köroğlu bütün koçaklarının öldüğünü sanarak aklını kaybeder. Onun aklını başına getirmek için Köse'nin söylediği türkünün ilk dörtlüğü şu şekildedir:

"Bu anda aklını topla başına
Bütün koçakların sağdır Köroğlu
İstersen görürsün Ayvaz yanında
Bütün koçakların sağdır Köroğlu"[213]

Ümit Kaftancıoğlu rivayetinin *"Bolu Bey"* kolunda İstanbul'a giderken uykusunda Bolu Bey tarafından bağlanan ve zulüm gören Köroğlu şu türküyü söyler:

"Beni tutan Acaralı
Öldürür vermez mecalı
Üç direkli dört bacalı
Çardaklı sarayım kaldı.

---

[211] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 302.
[212] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 358.
[213] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 260.

Köroğlu der atılmışım
Toz dumana katılmışım
Uyur iken tutulmuşum
Ayvaz gibi beyim kaldı."[214]

Bu rivayette Köroğlu, Döne Sultan'ın zindanında yatarken Döne Sultan ona kendisini kurtarmaya gelen yiğiti tahmin etmesini söyler. Köroğlu şunu söyler:

"Köroğlu'm zindanda söyler edalı
Ayvaz'ı görmezsem olurum deli
Hezeran kılıçlı, desti cidalı
Güzel İsabalı'm yanımda gerek."[215]

Bu rivayette Köroğlu, Döne Sultanı da alıp İstanbul'dan kaçıp bir mağaraya gizlenir. Sonra peşinden gelen Bolu Beyinin karşısına çıkar ve şunu söyler:

Köroğlu'nun bekler Ayvaz balası
Yardım eder ona yüce mevlası
Aga keleşlerin kalkacak yası
Çekelim kervanı yol incinmesin."[216]

Bu rivayetin *"Silistereli Hasan Paşa"* kolunda Köroğlu Kırat'ı almak için Silistre'ye giderken yolda bir çiftçi ile karşılaşır. Bu çiftçi Hasan Paşanın yarışına katılmak için Kırat'ı ehilleştirecek bir türkü yakmaya çalışmaktadır. Köroğlu onun türküsünü beğenmez ve şu türküyü söyler:

"Hanı koç Köroğlu'm hanı

---

[214] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 34.
[215] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 49.
[216] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 55.

Dost ile düşmanı tanı
Kır at ile Ayvaz Han'ı
Bu gözlerim görür m'ola?"[217]

Antep rivayetinde beyler ve Ayvaz eğlenmek için pınar başına giderler. Onlar gideli on gün olunca Köroğlu, Ayvaz için endişelenir ve şunları söyler:

On gün bitti hanı nerde
Döne, Ayvaz Han gelmedi.
Kokusu yoktur yellerde
Döne, Ayvaz Han gelmedi.

Getsem arasam Ayvaz'ı
Bulur muyum o şahbazı
Görünmez Gara Gaytazı
Döne, Ayvaz Han gelmedi.

Yücelerden uçan durna
Rasladın mı Ayvaz Hana
Hasreti kâr etti cana
Döne, Ayvaz Han gelmedi.

Bir evlâdım sefil oldu
Demircioğlu kefil oldu
Gene Hoylu sebep oldu
Hanı, Ayvaz Han gelmedi.

Açılmıyor gonca güller
Ötüşmez oldu bülbüller

[217] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 88.

Köroğlu başına küller
Hanı, Ayvaz Han gelmedi. "[218]

Maraş rivayetinde Bolu Beyi, Köroğlu'nun yiğitlerini ve Ayvaz'ı kaçırır. Kırk gün boyunca bekleyen Köroğlu iyice endişelenmiştir:

"Çamlıbel'den hep giden koç yiğitler
Yandı yüreğim örd oldu örd oldu
Ayvaz'ın yolunu hep gözlemekten
Gözlerim hele dört oldu dört oldu."

Mahmudu Bezirgân gelip Ayvaz'ın Bolu Beyi'nin zindanında olduğunu Köroğlu'ya haber verir. Köroğlu ona söyler:

Aldı Köroğlu:
Karşıdan görünüp gelen piyade
Nice gördün orda Han Ayvazımı
Beylerimde gayrı ersin murada
Nice gördün orda Han Ayvazımı
Aldı Bezirgân:
Gördüğün piyade değil atlıydı
Oradan gelişim pek süratliydi
Beylerin hep orada firkatli idi
Ağlar gördüm yiğit Han Ayvazını
Aldı Köroğlu:
Doğru mu böyle gördüğün Han Ayvazı
Koç yiğit sim bilekli o zorbazı
Tavlada haykırır kara kaytazı
Nice gördün orda Han Ayvazı
Aldı bezirgân:

[218] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 258.

Erzincan pınarının o başından
Avlanmışlar ördek inen kuş inen
Bir tek yara yemiş idi döşünden
Bağlı gördüm yiğit Han Ayvazını

Aldı Köroğlu:

Köroğlum da der ki hele mestine
Şimdi topuzu çekerim destime
Sanki kormuyum daşı daş üstüne
Bu iş Ayvaz'ın da başına geldi

Aldı Bezirgân:

Koç Mahmudum buraya işte geldim
Kellemi bu yol uğruna bağladım
Yiğit Han Ayvazımı toklu gördüm
Zalim Bolu beyi zindanlarında

Köroğlu Bolu Beyi'ne vermesi için Mahmudu Bezirgân'a bir nâme yazdırır:

Benden selâm olsun Bolu beyine
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi
Muhabbeti düştü canan evine
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi.

Okusun namem kendine nasihat
Dost düşmana olmasın malamat
Az kaldı başına kopar kıyamet
Göndersin Ayvazım göresim geldi

Şimdi Kıratıma biner aşarım
Karadeniz gibi kaynar coşarım
Bolu'ya kirmani kılınç döşerim
Göndersin Ayvazım göresin geldi

Gürzün kösteğini kola takmadan
Koç Kıratı sağlı sollu yıkmadan
Bolu şehrin baltayla sökmeden
Göndersin Ayvazım göresim geldi

Şimdi Koç Kırata atlar binerim
Alayları bölük bölük bölerim
Bolu şehrin yerle yeksan eylerim
Göndersin Ayvazım göresim geldi

Koç Köroğlu bilir işin hilesin
Koç yiğitler arzu eyliyor sılasın
Hem yıkmadan Temurbanın kalasın
Göndersin Ayvazım göresim geldi.[219]

Bu şiir Antep rivayetinde şu şekildedir:

Benden selâm olsun Bolu Beyine
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi
Bolu şehri hepten ören olmadan
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi

Köroğlu kalası daştan meşeden
Köşkünde mey içer altın şişeden
Köroğlu korkar mı beyden paşadan
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi.

Koç körün oğluyum nâmem nasihat
Elâleme olma rüsvay, malamat

[219] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 206-207-208.

Burcunu kalanı etmeden harab
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi.[220]

Adana'nın Kadirli ilçesinden yapılmış olan bir derlemede bu şiirin biraz farklılaştığını görüyoruz. *"Ayvaz'ın Bolu Beyi'ne Esir Olması"* kolunda Köroğlu'nun Ayvaz'a olan sevgisi ve özlemi o kadar büyüktür ki ona kavuşmak uğruna Kırat'tan bile vazgeçer:

Benden selâm olsun Bolu Bey'ine,
Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi.
Kılıcı çekip de er meydanına,
Düşman üleşini seresim geldi.

Her yerde söylenir yiğidin merdi,
Kimseler diyemez Ayvaz'a deli
Göndersin Ayvaz'ı vereyim atı,
Binmeyip koç kırı veresim geldi.

Durmayın Demirci, ordu çekilsin,
Aslanlar da eğri kılıç takınsın,
Kelleler de tıpır tıpır dökülsün,
Çoru çocuğunu kırasım geldi.

Diyor Koç Köroğlu'm beriden öte,
Can dayanır mı hiç gama firkate,
Bindirin beni de büyük Kırat'a
Yerini yurdunu süresim geldi.[221]

Türkmen rivayetinde Hıri Yurdu padişahı Sultan Övez'in, Övez'i kaçırması üzerine Göroğlu şunları söyler:

---

[220] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 264.
[221] Doğan KAYA, "Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları", 315.

"Silkinip kalktım yerimden,
Beyler Övez Can'ım nerde?
Medet dilesem pirimden,
Küffar, Övez Can'ım nerde?

Atlanıp mestçe çıkalım.
Düşmana ters bakalım.
Bu kaleleri yıkalım.
Beyler Övez Can'ım nerde?

Atlanıp mestçe gezelim.
Düşmanı oka düzelim.
Bu kaleleri bozalım.
Beyler Övez Can'ım nerde?

Nerde bizim Çandıbiller?
Açılmıştır kızıl güller,
Göroğlu, başına küller,
Nerde Övez Can'ım nerde?"[222]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Övez, Hünkâr Şah tarafından kaçırılmıştır. Göroğlu "Hazerbaycanlı" bir âşık kılığına girerek Hünkâr Şahın sarayına gelir. Şahın isteği üzerine türkü söyleyen Göroğlu, o sırada üstlerinden geçen turna sürüsüne seslenerek bir taraftan da beylerine işaret vermek amacıyla Övez'in ne durumda olduğunu sorar:

Gökten uçan toplu, taclı turnalar,
Arzulum Dağında karı gördün mü?
Gafillikte sevda salan serime,

[222] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., c.: 1, 243-245.

Felek ayrı salan yârı gördün mü?

Savaşta Kıratım bakar dilime,
Kılıcım, mızrağım alsam elime,
Zerefşan kahkülü düşer beline,
Ak yüzünde zülf-ü tarı gördün mü?

Övez Canım Buldur Kasap oğludur.
Cennetin açılan taze gülüdür.
Kırkınıza ecel yeten günüdür,
Söyle, beyler, Övez Can'ı gördün mü?

Bad-ı saba yel teg olub eseli,
Gayret edin düşman başın keseli,
Çift avare bir beyini basalı,
Söyle, kullar, Övez Can'ı gördün mü?

Savaşa girenler al şarap içer.
Meydana girince boz köpük saçar.
Övez diye serden Göroğlu geçer.
Söyle, beyler, Övez Can'ı gördün mü?[223]

"Hoşgeldi" kolunda Göroğlu, Övez'in Şah Sepit'in askerleri tarafından kaçırıldığı yer olan Kayser Pınarına gelip Övez'in tacını, kalpağını ve kanını görünce üzüntüyle şu türküyü söyler.

Vadarıga ukte kaldı bu canda,
Aldırdım, Övez'in gönlün almadım.
Övez gibi oğul olmaz cihanda,
Aldırdım, Övez'in gönlün almadım.

[223] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 275-277.

Yer idi semiz kuzu kebabı,
İçer idi, kase dolu şarabı,
Bilmem, düşmanların nedir hayali,
Aldırdım, Övez'in gönlün almadım.

Övez Hanın maksadına yetmedim,
Dokuz gece gündüz toylar tutmadım,
'Kırat'ın ver.' dedi, kabul etmedim,
Aldırdım, Övez'in gönlün almadım.

Göroğlu der, gelmeseydim cihana,
Ne bende evlat var nam-ı nişana,
Şahın kalesini doldurup kana,
Vadarıg Övez'in gönlün almadım."[224]

"Kırk Binler" kolunda Hünkâr Şaha esir olan Övez'i kurtarmaya giden Göroğlu, onun hasretine dayanamayıp ağlar:

"Köse ile Göroğlu bir dağın üstünde üzengi yanaştırıp gidiyorlardı. Köse baktı ki, Göroğlu'nun gözünden yaş akıyor.

-Eey, Göroğlu, bu ne tutum, bu ne haldir? Sen ağlama, biz yol üstündeyiz.

-Köse, benim Kırat ayağımın altında olmazsa, Övez Can dizginimde olmazsa ben itten iyi miyim? diye besbeter ağlamaya başladı.

-Göroğlu, yaramazlık, muzurluk etme. Sen ağlasan bile Kızılbaşlar acımaz, sen üzülürsen yiğitler de üzülür. Öyle gelme de mest olup nâme söyleyip gel, Göroğlu.

-Hay hay, peki Köse, diye dağ üstüne varırken Övez Can'ı, Kırat'ını yâd edip beş kelime söz söyler oldu:

---

[224] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 17.

"Koca dağdan yollar aşıp,
Yaz olunca çaylar taşıp,
Övez Can'dan ayrı düşüp,
Baş bir yana, leş bir yana.
(...)
Göroğlu der, ne yapalım?
Baş alıp nere gidelim?
Övez'e yardım edelim.
Dört bir yana, beş bir yana.[225]

1229f ve 1166f numaralı el yazmalarda yukarıdaki dörtlüğün bir varyantı kayıtlıdır:

"Gözümden sel gibi akar,
Kan bir yana, yaş bir yana.
Övez candan ayrı düşüp,
Baş bir yana, leş bir yana."[226]

"Cadı Kadın" kolunda Göroğlu, Kırat'ı Nişabur padişahından kaçırıp Çandıbil'e dönerken üzerinden geçen turnalara Övez'i sorar:

"Havadan uçan beş turna,
Bizim iller yerinde mi?
Birisi bine baş turna,
Bizim iller yerinde mi?

Atlanınca bile varan,
Düşman görse kılıç vuran,
Edep ile kase veren,
Övez canım yerinde mi?"[227]

---

[225] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 331-333.
[226] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 563.

"Tellihanım" kolunda Övez'i Esenhan'ın elinden kurtarmaya giderken Göroğlu yolda şunları söyler:

"Kondurdum nehir yüzüne,
Yavrum eylendi gelmedi.
Bilmem ne oldu özüne,
Kuzum eylendi gelmedi.

Çıktım ben dağın başına,
Ayağım değdi taşına,
Ne geldi balam başına,
Övez eylendi gelmedi.

'Gelir ben.' diye vaadetti,
Ettiği vaadi bitti,
Yavrum yalnız yerde yattı,
Kuzum eylendi gelmedi.

İbrişim zülfünün tarı,
Düşmandan alırım arı,
Göroğlu'nun vefadarı,
Yavrum eylendi gelmedi."[228]

727 ed numaralı el yazmada bu şiirin varyantı kayıtlıdır:

Hey erenler, Müslümanlar,
Övez eylendi gelmedi.
Aşk oduna yandı canlar,
Kuzum eylendi gelmedi.

---

[227] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 105.
[228] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 167-169.

Çıktım ben dağın başına,
İnanmam denk yoldaşıma,
Ne geldi kuzum başına?
Yavrum eylendi, gelmedi.

Övez geldi güle güle,
Ünün benzettim bülbüle,
Şimdi dört, beş deli ile,
Övez eylendi gelmedi.

Yüreği şemgıdan arı,
Temaşa eyliyor barı,
Göroğlu'nun vefakârı,
Övez eylendi, gelmedi."[229]

"Sapar Mehrem" kolunda Gülşirin'i Yazım Berzengi'den kurtarıp getiren Övez'i görünce Göroğlu şunları söyler:

"Çöl ü sahralardan aşıp,
Geldi Övez Hanım, geldi.
Kervan olup, dolup, taşıp,
Geldi Sapar Mehrem, geldi.

Altında oynar tulfarı,
Kırk yiğit içinde neri,
Göroğlu Beyin şünkarı,
Geldi Övez Hanım, geldi.(...)"[230]

---

[229] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 451-453.
[230] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 141.

Veli Huluflu'nun rivayetinin *"Tokat Seferi"* kolunda Koroglu, Mahmut Paşanın istediği üzerine söylediği türküde Eyvaz'a özlemini dile getirir:

Hanı koç Koroglun, hanı,
Dostunu duşmanını tanı!
Kırat ile Eyvaz Hanı,
Bir de közüm körur mu ola![231]

Bu kolda Koroglu, Kırat'ı alıp Çenlibel'e dönerken durnalara şöyle seslenir:

"Korogluyam demem yalan,
Tokat'a salmışam talan,
Cumle deliler, bir Eyvaz Han,
Geyri kalan yerinde mi?"[232]

Veli Huluflu'nun Azerbaycanı Öyrenen Cemiyyet'e toplanan el yazmalarından bulduğu bir şiir :

"Ayvazı gönderdim Şam'a,
Kılıcından kanlar dama,
Ve'de vermişdi ahşama,
Gelmedi Ayvaz, gelmedi.

Mindi Kıratın tengine,
Bahdı suların rengine,
Duşdu Bolu serdar çengine,
Gelmedi Ayvaz, gelmedi.

Nigâr aglaya, oyana,
Duşmedin bogaz boyuna,

[231] Veli HULUFLU: a.g.e., 52. Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 101.
[232] Veli HULUFLU: a.g.e., 60. Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 113.

Gönderdin durna oyuna
Gelmedi Ayvaz, gelmedi."[233]

a. 7. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Emanet Etmesi

Köroğlu, herhangi bir nedenle Ayvaz'dan ayrılması gerektiğinde onu güvendiği insanlara ya da Allah'a emanet eder. Beyler, kendilerine emanet edilen Ayvaz'a bir şey olmaması için gerektiğinde canlarını bile vermeye razı olurlar.

Ümit Kaftancıoğlu rivayetinin *"Kocabey"* kolunda Köroğlu, Kocabey'i Hezeran Bülbülü'nü almaya gönderir. Köse'nin ısrarıyla Ayvaz da Kocabey'in yanında gider. Köroğlu Ayvaz'ın gitmesini istemez, fakat Köse'nin sözünden çıkamaz. Köroğlu Ayvaz'ı Kocabey'e emanet eder. Kocabey yolda Mamaş Bezirgân'la savaşıp yaralandığı hâlde emanet olduğu için Ayvaz'ı dövüşe göndermek istemez. Buna rağmen Ayvaz, Mamaş'la dövüşür ve onu yaralar.[234]

"Bolu Beyi" kolunda Köroğlu padişahın yedi fermanını toplamak için yola çıkarken Çardaklı Çamlıbel'i, keleşleri ve Ayvaz'ı Köse Kenan'a emanet eder.[235]

Antep rivayetinin *"Erzurum Seferi"* bölümünde beyler evlenmeden önce Ayvaz'ı da alarak Köroğlu yanlarında olmadan pınar başında eğlenmek isterler. Köroğlu Ayvaz'ı onlarla göndermek istemez, fakat beylerin çok ısrar etmesi üzerine Ayvaz'ı Demircioğlu'ya emanet eder. Beylerle birlikte Ayvaz'ın da pınar başında Bolu Beyi'nin askerleri tarafından götürülüp zindana atılması üzerine Köroğlu Kürt bir âşık kılığına girerek onları kurtarmaya gider. Köroğlu, Kürt kılığında, zindandaki beylerin yanına gitmek ve onları kendi eliyle asmak için Bolu Beyi'nden izin ister:

---

[233] Veli HULUFLU: a.g.e., 155.
[234] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 290-293.
[235] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 8.

"Köroğlu içeri girdi. En başta Demircioğlu'nun yanına gelip galbinden dedi ki: 'Hanı ya ulan Demircioğlu Allah'tan gelene karışmam, kulundan gelene karşı göğsümü kalkan ederim,' demiştin. Böyle mi edecektin, deyip Demircioğlu'nun suratına öyle bir sille vurdu ki Demircioğlu'nun gözünün ataşını çıkardı. Ondan sonra Hoylu'nun yanına geldi. Ona da galbinden: 'Benim zindana düşmeme de sen sebep olmuştun, evlenmeden önce keyf çatmak öyle mi,' deyip, bir sille de Hoylu'nun suratına çekip, onun da gözünün ataşını çıkardı. Ondan sonra Darı Deymez'e geldi: 'Sen de Hoylu'ya uyup geldin,' deyip, bir sille de ona çekti. Velhasıl hepsine birer sille çekti ki, bunları yiyenlerin gözünün ataşı çıkıyordu. Ayvaz'a varınca, ona vurmadı, eline eline çarptı."[236] Köroğlu, Ayvaz'ı Demircioğlu'na emanet ettiği için, Ayvaz'ın asılmaması için Bolu Beyine yalvarmaya başlar:

"Sana derim Bolu Beyi
Kıyma yazzık Ayvaz Hana
Daha körpe, güccük yaşı
Kıyma yazzık bu oğlana.

Hele yönün beri döndür
İçimden ataşı söndür
İki kelle beni öldür
Kıyma yazzık Ayvaz Hana."

(...)Ben Ayvaz için Köroğlu'ya kefil oldum. Ayvaz'ın yerine beni iki kelle as. Yazzık Ayvaz Hana, daha yaşı güccük. Bırak dünyadan ırızgını alsın. Senin de namın böyle söylensin. Ölüme mahkûm bir adamın son dileğini yerine getirmiş desinler...kimi daha nice diller döktü. Nihayet Bolu Beyi'ni merhamete getirdi."[237]

---

[236] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 265-266.
[237] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 267-268.

Mehmet Gökalp'in 1971'de Orhangazi'de babasından derlediği *"Kiziroğlu"* kolunda Köroğlu Kiziroğlu'yla bir meydan dövüşü yapar. Bu dövüşte Kiziroğlu'nun kendisinden, Alapaça'nın da Kırat'tan güçlü olduğunu gören Köroğlu, onu ortadan kaldırmak için Van'a göndermeye karar verir. Kiziroğlu, Van Gölü'ndeki Akdamar adasından dil bilen bir kuşu getirirse Köroğlu, onu baş keleşi yapacaktır. Kiziroğlu, Ayvaz'ın da kendisiyle gelmesi şartıyla bunu kabul eder. Kiziroğlu ve Ayvaz yolda İran şahının askerlerine yakalanırlar. Onlar asılacakları zaman Köroğlu cellât kılığına girip onları kurtarmaya çalışır. Kiziroğlu, cellâttan ilk önce Ayvaz'ı değil kendisini asmasını rica eder; çünkü kendisine emanet edilen Ayvaz'ın ölümünü görmek istememektedir. [238]

Mehmet Gökalp'in Yusufelili Mevlüt Gökalp'tan derlediği *"Koca Bey"* kolunda da bu hikâyenin benzeri anlatılmaktadır. Manisa taraflarındaki Koca Bey, Köroğlu'yla dövüşerek gücünü kanıtlamak ister. Koca Bey, gerçekten de Köroğlu'ndan güçlüdür :

"Koca Bey gibi kendisinden merhametli ve kuvvetli bir pehlivanın Çamlıbel'de kalması onu reislikten yoksun edebilirdi. Koca Beyi yanına çağırtan Köroğlu ona:

-Rodos adasında çok kıymetli bir gül varmış, gidip o gülden bana bir fidan getireceksin." diye emretti. Koca Bey de:

-Ayvaz da benimle beraber gelirse giderim, diye cevap verdi. Köroğlu düşündü, taşındı sonunda: 'Ayvaz'a kendi evlâdın gözüyle bakarsan al onu da beraber götür' dedi." Sonunda İran Şahına esir olan Ayvaz ve Koca Beyi, cellât kılığına giren Köroğlu kurtarır.[239]

Türkmen rivayetinin *"Ayçemen"* kolunda Övez, Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'i getirmek için hazırlanırken Göroğlu onu Allah'a emanet eder:

"Allah'a emanet ettim, ben seni,

---

[238] Mehmet GÖKALP, "Kiziroğlu ve Köroğlu", TFA, s.: 279, (Ekim 1972), 6446.
[239] Mehmet GÖKALP, "Köroğlu Kollarından Koca Bey", TFA, s.: 149, (Aralık 1961).

Git Övezim sağlık ile görelim.
Tükenmez hasrete koydun sen beni,
Git Övezim sağlık ile görelim.

Kovus, Kıyas rehber olsun yolunda,
Hızır İlyas olsun sağı solunda,
Bir Hakk'ın senası daim dilinde,
Git Övezim sağlık ile görelim.

On sekiz bin âlem şahı var imiş,
Ayrılık düşenin ahı var imiş,
Mu'minlerin Kıblegah'ı var imiş,
Git Övez'im sağlık ile görelim.

Hastalanıp bu can kalmasın tenden,
Ta ölünce kesmem umudu senden,
Eğer ki, ölürsem razı ol benden,
Git Övez'im sağlık ile görelim.

Göroğlu'nun ah-ı zarı sen oldun,
Sinesinde sönmez narı sen oldun,
Kurtulmaz namusu arı sen oldun,
Git Övezim sağlık ile görelim."

El kıssa, Göroğlu, Övez'in yanına yüz yiğit verip, Tebli Bahatır'ı baş edip, Hacıazım Yurdu'na Övez'i göndermek istedi. O vakit Göroğlu Övez'i önce Allah'a, sonra Peygamberlere emanet edip, eline dutarını alıp bir gazel söylüyor:

Evvel Adem Sefi Allah,

Övezim sana emanet
Gene Nuh-u Nebi Allah,
Yalnızım sana emanet.

Gene Musa Keremullah,
Gene İsa Rahimullah,
Ya İbrahim Halilullah,
Evlâdım size emanet.

Ya Muhammet, ya Mustafa,
Övezim çekmesin cefa,
Kıl şifasın, sürsün sefa,
Övezim size emanet.

Bahaeddin evliyalar,
Diri kayıp cenanlar,
Güzel mihr-i merdanlar,
Yalnızım size emanet.

Hak yarattı, velîleri,
Hakk'a ölü bize diri,
Şah-ı Merdan Hakk'ın Piri,
Yalnızım size emanet.

Göroğlu'nun erenleri,
Cennet içre girenleri,
Her birisi erin eri,
Övezim size emanet."[240]

[240] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 131-133.

"Cadı Kadın" kolunda Göroğlu, cadı kadın tarafından kaçırılan Kırat'ı bulmak üzere Çandıbil'den ayrılırken Övez'i, Ağayunus'u ve Gülşirin'i kırk yiğide emanet eder:

"Allah verse Kıratımı alır ben,
Dostum kimdir, düşman kimdir bilir ben.
Bir yıl geçip kırk beş günde gelir ben,
Vasiyetim, incitmeyin Övez'i."[241]

"Tellihanım" kolunda Göroğlu, Övez'i Demircioğlu'ya emanet eder:

"Aç, susuz koymayın yavrum Övez'i,
Meydana girince yâdedin bizi,
Demircioğlu budur Göroğlu sözü,
O Telli Hanım'ı bulmak gerek sen."[242]

"Erhasan" kolunda Göroğlu, Övez'i öz oğlu Erhasan'a emanet eder:

"Evvel bana karşı gelen,
Şad olup, oynayıp gülen,
Kasap başından bize gelen,
Övez'im sana emanet."[243]

a. 8. Köroğlu'nun Ayvaz'ı Başkalarından Kıskanması:

Köroğlu, Ayvaz'ın güzelliğini başkalarının görmesinden pek hoşlanmaz.

---

[241] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 17-19.
[242] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 449.
[243] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 239.

Maraş rivayetinde Köroğlu bir mecliste iken Ayvaz'ın güzelliğini anlatan türküler söylemektedir. Bu sırada Köroğlu Ayvaz'dan göğsünü açmasını ister. Ayvaz düğmelerini çözer. Döşünden aşağı çözülen düğmeler, Ayvaz'ın memelerinin alt yanına kadar açılır. Bu hâli gören arkadaşları Ayvaz'ın sağ memesinin üzerine yakın bir yerde büyükçe bir ben olduğunu görerek onun seyrine dalarlar. Köroğlu, Ayvaz'ı kıskanır ve tekrar sazı eline alarak ondan gömleğini düğmelemesini ister:

"Döşünde benler kaynaşır
Suda balıklar oynaşır
Gören gözleri kamaşır
Oğlum düğmele düğmele

Ak giyer sırma bürünür
Saçağı yere sürünür
Olmazlar buna yerinir
Oğlum düğmele düğmele

Kürt oğlum buna övünür
Yüreğe hançer döğünür
Yaramazlara görünür
Oğlum düğmele düğmele" [244]

Antep rivayetinde de aynı durumdan bahsedilmiştir fakat Köroğlu'nun bu sırada söylediği türküler farklıdır:

"Köroğlu mey içerken Ayvaz'ı başdan ayağı süzdü. Bakdı ki göğsündeki düğmeler çözülmüş, goynunun içi görünüyor. Beyaz teninin üstünde yeşil bir ben, gözleri kamaştırıyor. Köroğlu bu beni tam görmek için

[244] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 51-52.

aldı sazı sinesine, Ayvaz'ın göğsündeki düğmeleri çözdürmek için ne deyip ne söyleyecek?

Aldı Köroğlu:

Başında Tunus'un fesi
Belde Acem lahorisi
Çöz düğmenin beş altısı
Çöz Ayvazım, çöz evlâdım.

Yereni yanında gezer
Oturmuşlar bade süzer
Ak elleri düğme çözer
Çöz Ayvazım, çöz evlâdım.

Çöz düğmenin bir gaçını
Görelim goynun içini
Bağışla Kürdün suçunu
Çöz Ayvazım, çöz evlâdım.

deyip elinden sazı, dilinden sözü kesilip, 'Eyvallah oğlum Ayvaz,' dedi.

Ayvaz gülümsedi. Gendi gendine, 'Hele şu göğsümü çözeyim de, Kürdoğlu gözü doya baksın,' deyip, göğsündeki düğmeleri çözdü. Ayvaz göğsündeki düğmeleri çözer çözmez, sanki ortalığa yalpadak bir güneş doğdu. Ayvaz'ın dokuz arkadaşı, Ayvaz'ın beyaz teni üstündeki bene hayran hayran bakıyorlardı. Köroğlu bu hâli görünce, gendi gendine galbinden söylendi: 'Yarın sen Ayvaz'ı Çamlıbel'e götürüp, yakadan geçme evlat yapacaksın. Elin nâdan evlatlarını neden oğluyun göğsüne bakdırıyorsun?' deyip, el atıp sazı sinesine çekip Ayvaz'a göğsünü kapatması için söyleyecek, bakalım ne deyip ne söyleyecek.

Aldı Köroğlu:

Pişman oldum ben bu hala

Oğlum göksünü düğmele
Yüreğime su serpele
Hele düğmele düğmele.

Ayvaz değil bu bir gala
Kirmen gılıç bağlar bele
Hele göksünü düğmele
Düğmele oğlum düğmele.

Al geyer mora bürünür,
Saçaklar yerde sürünür
Ört göksünde ben görünür
Düğmele oğlum düğmele.

Kapa koynunun içini
Yüklerim burdan göçünü
Affeyle benim suçumu
Hele düğmele düğmele.

Kürdoğlu söyler ne dersin
Akıl başdan al gidersin
Bilmen kime zulmedersin
Düğmele oğlum düğmele.

deyip, elinden saz dilinden söz kesildi. 'Eyvallah oğlum Ayvaz,' dedi.
O zaman Ayvaz göğsünün düğmelerini ilikledi."[245]

Antep ve Maraş rivayetlerinde beyler, otuz gün için Ayvaz'ı da alıp Erzincan pınarında eğlenmek istediklerini söyleyince Köroğlu çok kızar. Beylerin bu isteğini Köroğlu'ya Hasan söyler:

[245] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 53-54.

"-Ne olursun ağam, beylerin hepsine vekalet ederek söyleyim ki, Erzincan pınarına gideceğiz. Senden, otuz gün müsaade isteriz bu teklifi duyan Köroğlu'nun fikri alt üst olmuştu çünkü buradaki mesele şu ki, kendinin bu keyfde bulunmaması ve bir de Ayvaz'ın istenmesi idi. Öyle bir şüpheye düştü ki, acaba Ayvaz'a mı göz koydular diye orada bir öfke ve hiddetle ayağa kalktı meydandaki geniş ve büyük mey sinisine bir tekme vurarak ortalığı darmadağın eden Köroğlu:

-Bu kararı veren, bana danışmadan gitmeye karar vermeli idi, dedi.

Kapıya doğru yürüdü. O sırada tam demircioğlunun önünden geçmekte idi. Bileğinden tutan Demircioğlu:

-Oturunuz, size anladacaklarım var. Bu hâle sebep veren Hasan'ın anlamamasıdır. Bizim, senin Ayvazında gözümüz yok. Maksadımız şu ki, senden hicab ettiğimiz için hırsımızı geçirmek istiyoruz...der ve oradan bir kâğıt alarak aşağıdaki şekilde yazıldı kâğıdı beylere imza ettirir ve Köroğlu'ya bu kâğıdı sunar.

Köroğlu, aldığı bu kâğıdı Ayvaz'a vererek:

-Ne imiş, şunu oku bakayım.

Kâğıdı alan Ayvaz, okumağa koyulur.

Köroğlu ağamız.

Ayvaz başına gelen kaza Allahtan ise hak eğer, bi kuldan gelirse Demircioğlu'nun kellesi beylik, malı yağma olmak üzere Ayvaz'ı teslim alıyoruz... Köroğlu kâğıdı alır koynuna koyar ve fazla oturmağa lüzum görmeden oradan kalkıp gider.(...)"[246]

b. SAVAŞLARDA AYVAZ'IN KÖROĞLU'NUN YANINDA OLMASI

"Ağca Guzu" kolunda Köroğlu, Ağca Guzu'ya Perzad Hanımı bulması için yardım etmeye karar verir ve yiğitlerine dönerek kendisiyle birlikte kimin geleceğini sorar. Bunun üzerine ilk önce Eyvaz ortaya çıkar:

---

[246] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 203. Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 253.

"Köroğlu götürdü görek delileri nece çağırdı:

De atdasın gocaxlarım,
Başı cannan geçen gelsin
Eyvaz xana canım gurban
Merd elinden içen gelsin.

Eyvaz xan badeyi başına çekip Köroğlu'nun arxasına addadı, dedi:

-Ağa, Köroğlu, nolup, men hemişe sennen var döyülem mi ele söz danışersen?(...) Xan Eyvaz, Belli Ahmed, Halaypozan, üçü de Köroğlu'nun arxasında dayandılar, dediler:

-Köroğlu, ne olar olsun, hara desen getmeye hazırıx deliler arxamca geler. (...)"[247]

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* kolunda Göroğlu, Arap Reyhan'ın eline düşer. Övez, Göroğlu'yu kurtarmaya gitmek için yiğitlere seslenir:

İşitin siz ah u zârım,
Atlanın Reyhan üstüne!
Kırkınıza kurban canım,
Atlanın Reyhan üstüne!

Merde meydanda düz gerek,
Düşmana yüze yüz gerek,
Tekrar gelince söz gerek,
Atlanın düşman üstüne!

Dağların maralı gitti.

---

[247] Habib İDRİSİ : "Köroğlu'nun Yeni Kolu: Ağca Guzu", Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993, (Ankara, 1995), 120-121.

Çöllerin ceylanı gitti.
Çandıbil'in hanı gitti.
Atlanın Reyhan üstüne!

Han Övez der, dünya fani.
Döküldü, mert, yiğit kanı.
Yâd edelim Murtazamı,
Atlanın düşman üstüne![248]

Bu, Övez'in ilk savaşı olacaktır. Göroğlu, Övez'in kendine yardıma geleceğinden emindir:

Kırat gitti Çandıbil'e,
Haber verir bizim ile,
Şimdi yeter Övez ile,
Arap sen bencillik etme!
(...)
Dövüşmedim senin ile,
Umudum var Övez gele,
Göroğlu'nu saldın ele,
Küffar sen bencillik etme![249]

"Tebli Bahatır" kolunda Göroğlu, Esenhan üzerine giderken yiğitlerini şehrin çevresine dağıtır. Övez ve Demircioğlu'yu bir tarafa göndererek "Nağramı duyarsanız gelin." diye öğütler.[250]

"Adımı sorarsan Erüşan Ali
Döğüş görmiyeli olmuşum deli
Sağ yanı Ayvazlı, solu Köroğlu

[248] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 277-279.
[249] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 285.
[250] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 111.

Küheylânı demir donlu Köroğlu."[251]

"Demircioğlu" kolunda Köroğlu, İran'a sefer hazırlığındayken yanında olacak yiğitlerin adını sayar. O sırada Ayvaz "Ağam, biz gelmeyelim mi?" diye sorunca Köroğlu şunu söyler:

"Köroğlu der Ayvaz yavru beninen
Hulusum tam olsun yaradanınan
Alam Şah mülkünü kızıl kanınan
Kana yatmak bu boynuma borç olsun."[252]

"Köroğlu ve Selma" kolunda Köroğlu'nun oğlu Hasan, Erzurum'da Kara Vezir'in kızı Benli Hanımı kaçırırken vezirin askerleri tarafından sıkıştırılır. Köroğlu Ayvaz ve Kenan'ı yanına alarak Hasan'ın yardımına gider. Burada Ayvaz, Köroğlu'na sol koldan yardım eder:

"Köroğlu mağaradan çıkınca askerinin başına geçti ve atlıları üçe ayırarak üç koldan yürümelerini emretti. Sağ kolda Kenan, sol kolda Ayvaz, ortada kendisi bulunuyordu. Köroğlu, Kenan ile Ayvaz'a: 'Ben hücum edinceye kadar bekleyiniz, ben hücum ettikten sonra siz de sağdan ve soldan düşmana saldırınız...' demişti." [253]

b.1. Köroğlu'nun Ayvaz'dan Yardım İstemesi:

Behçet Mahir rivayetinin *"Kenan"* kolunda Köroğlu Ayvaz ile Mine Sultan'ın düğününde şunu söyler:

---

[251] Hikmet Turhan DAĞLIOĞLU, "Bir Köroğlu Koşması", Halk Bilgisi Haberleri, c.: 10, s.: 115, (10 Mayıs 1941), 160.
[252] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 165.
[253] Köroğlu ve Selma: 46.

"Yetiş Ayvaz, yetiş gitti namımız
Kızıl ırmaklara indi kanımız
Bir Bezirgâna kurban oldu canımız
Di koçak Ayvaz'ım seni göreyim

Uyma Ayvaz Köroğlu'nun sözüne
Sözü uymaz kendi kendi özüne
Kırk katırı aldırmıştır gözüne
İster bu dağları bezelhane de"[254]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Döne ve Gül Ahmet'i kaçırırken askerler yetişir. Köroğlu, Yumurta Dağında bir mağarada mahsur kalır. Demircioğlu'yu Çamlıbel'deki Ayvaz'a durumu bildirmesi için gönderir:

Benden selâm olsun han oğlu hana
Şimdi oğlum Ayvaz yanımda gerek
Şirman kılınçları kana boyana
Şimdi oğlum Ayvaz yanımda gerek

Oğlum Ayvaz onüç ondört yaşında
Pürdesek tellisi durmaz başında
Yumurta dağının kara daşında
Şimdi oğlum Ayvaz yanımda gerek

Son selâmdır Ayvaz gel dadıma
Koç arslanım tez gelsin imdadıma
Köroğlum çağırır öz evlâdına
Şimdi oğlum Ayvaz yanımda gerek.[255]

---

[254] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 274.
[255] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 111-112.

Maraş rivayetinde Köroğlu, Gürcistan seferine giderken bütün beyleriyle birlikte Ayvaz'ı da sandığa koyar. Seferde, beylerin ahmaklığına kızan Köroğlu'nun ilk sözü orada "Ayvaz'ı çıkarınız." olur. Ayvaz'ın çıkmasıyla Köroğlu'yu belki teskin ederiz diyerek hemen koşup çıkardılar. Ayvaz'ı gören Köroğlu: *"-Bin Karakaytaz'ına, al beş yüz atlını arkana, Hasan Beyin köyünü taş taş üstünde koyma."* der. [256]

Köroğlu, Gürcistan seferinden Çamlıbel'e dönerken yolda Zorbezirgân'la karşılaşır. Ondan haraç ister, ama alamaz ve Zorbezirgân'ın eline düşer. Ayvaz'ın kendini kurtarmaya geldiğini gören Köroğlu ile bezirgân arasında şu diyalog geçer:

Aldı Köroğlu:

Ulaş oğlum ulaş gitti namımız
Çukur ovada (ovalarda) sel oldu kanımız
Bezirgâna kısmet gider canımız
Durmadan çabuk vur yüklen üstüne

Aldı Bezirgân:

Uyma çocuk o adamın sözüne
Osmanlıdır inanılmaz özüne
Sarı altunlar dökem Kıratın dizine
İlişme kervana gelgeç eroğlu

Aldı Ayvaz:

Biz kırk kişi birbirimiz biliriz
Zor düşmana haddini bildiririz
Talan eder kervanlar öldürürüz
Çık er meydanına sen eğer er isen

Aldı Bezirgân:

Ne cürmün var vuracaksın adamı
(Gel) boynuna alma vebalim kadamı
Girme meydana kızdırma kafamı

---

[256] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 137.

İlişme kervana gelgeç eroğlu"[257]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu *"Bolu Bey"* kolunda Anka Bezirgân'dan paç isteyen Köroğlu dayak yer ve Ayvaz'dan yardım ister.

Yetiş Ayvaz yetiş gitti namımız
Kızılırmaklara döndü kanımız
Bezirgâna bent olmuştur canımız
De seni göreyim koçak Ayvaz'ım...

Anka Bezirgân aldı sözü. Görelim o ne dedi:

Uyma Ayvaz sen Köroğlu sözüne,
Aslı hilebazdır özü özüne,
Koç kervanı aldırmıştır gözüne
İster Çamlıbel'i ede bezestan.

Aldı Köroğlu:

Yiğitler çekerler ah ile zarı
Verdi bana bunca gam intizarı
Öldür Ayvaz öldür iş bu muzarı
De seni göreyim koçak Ayvaz'ım...

Aldı Anka Bezirgân:

Dinle Ayvaz dinle neslimiz birdir
Eğer sorar isen aslımız birdir
Senden yardım için faslımız birdir
Çardaklı'ya yakışır mı bezestan?

Aldı Köroğlu:

---

[257] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 161-162.

Köroğlu babandır, anla halını
Koparınız kanıdını kolunu
Anka Bezirganın kesin yolunu
De seni göreyim koçak Ayvaz'ım.

Aldı Anka Bezirgân:

Anka Bezirgânım sözümü dinle
Baban İstanbul'da dediğim anla
Eşkiya doyar mı binle, yüz binle
Çamlıbel'e yakışır mı bezestan?

Ayvaz öyle ana ata düşünecek yiğit değildi. Osmanlı padişahının Ermenilerle ortaklık kurup yok yoksulu ezmesini istemeyen yiğitti. Bunun için de Çardaklı'ya gelmiş, kartal yuvasına konmuştu. Dinler mi Anka Bezirgân'ı? Köroğlu'yu baba bilmiş, dizinin dibinde büyümüş. Köroğlu'yu kanlar içinde görünce aklı başından gitmişti Ayvaz'ın. Hemen çekti kılıcını, Anka Bezirgânı göz açıp yumana kalmadı tepeledi, aldı altına.

Köroğlu hemen işe karıştı:

-Aman Ayvaz'ım, kesme sakın ha! Hiç böyle altın yumurtlayan tavuk kesilir mi? Bizim için kaynak. O getirsin, biz önüne keselim, alalım, yiyelim, içelim yoksullara dağıtalım...

Anka Bezirgân'ı bağışladılar. Kervanı yularladılar, çekip çıktılar Çardaklı'yı. (...)"[258]

"Ne durmusan Eyvez balım gılıc çek,
Sene gurban Koroğlu'nun bu canı.
Dahi durmag vegti deyül eyle ceng,
Sene gurban Koroğlu'nun bu canı"[259]

***

"Koroğlu'nun goç gardaşı han Eyvez,

[258] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 4-6.
[259] Dilara ELİYEVA : a.g.m., 34.

Sesün ver sesime derem han Eyvez,
Gılıc ur, meydanda eyle han Eyvez,
Goymun çıhsun bu meclisden Teymur'u."[260]

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* kolunda Göroğlu Arap Reyhan tarafından ele geçirilir. Göroğlu, Kırat'ı yardım istemesi için Çandıbil'e gönderir ve şunları söyler:

"Uzak kaldı benim menzil mekanım,
Oda düşer oldu bu şirin canım.
Arzımı işitse o Övez Canım.
Ağayunusuma selam söyle sen.

Şom rakipler benim yolum tuttular,
Kara bağrım hicr oduna attılar,
Yatar idim, gafillikte yettiler,
Bey oğlu evlatsız geçti, söyle sen.
(...)
Han Övez'im kaldı, bağın gülünde,
Güzel perim ağlar, gözü yolumda,
Silahsız, sağdaksız Reyhan elinde,
Göroğlu bî-ecel öldü, söyle sen.[261]

"Göroğlu'nun Ölümü" kolunda Ağayunus Peri, İran Vilayetinde Barsiya adlı bir pehlivanın Göroğlu'ndan güçlü olduğunu söyleyip gıcık verir. Göroğlu, İran'a gidip Barsiya'yı öldürmeye karar verir. Ağayunus'un "Dövüşten önce bir pınardan abdest alıp pirlerini yad etmezsen Barsiya'yı öldüremezsin." dediğini unutan Göroğlu sarhoş bir şekilde dövüşür. Barsiya onu öldüreceği zaman Göroğlu: *"Eğer, sen kulak vermeden, bu dediğimi yapmadan beni öldürürsen o duran Kırat gidip Övez Can'a haber verir, Övez*

[260] Dilara ELİYEVA : a.g.m., 35.
[261] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 275.

Can gelir." der. Barsiya onu dinlemez ve başını keser. Kırat gidip Ağayunus'a haber verir. Yiğitlerin hiçbiri Göroğlu'nun intikamını almaya cesaret edemez. Ancak Övez, Barsiya'dan intikam almaya karar verir:

"Hannan Bahatır: 'Ey Ağayunus Peri, Barsiya bu adamlardan güçlüdür, fakat bir adam gidecekse gene Övez Canı göndermek iyi.' diye tavsiye verip Övez Canı göndermişler.

Ağayunus Peri bu Övez Cana tavsiye verip, peşine düşüp, kaleden kırk gadak çıkmış. Övez Can, Kırat'ın üstünde sanki bir gün doğmuş gibi olup gidiyormuş. Barsiya henüz o yerden gitmemiş idi. Barsiya'nın Övez Can'a gözü düşüyor ve kendinden geçiyor. Övez Can'ın yüzüne bakıp durmuş. Övez Can da Barsiya'yı görüp, orada Allah'ını çağırıp, Piri Hazret-i Ali'den medet dileyip, Övez ağlayıp bir gazel söylemiş. O vakit Övez Can'ın gözüne piri görünüp: ' Korkma Övez Can.' demiş. Bu Övez Can, gidip Kırat'ın üstünden o Barsiya'ya bir mızrak vurmuş ki, o kule gibi yıkılmış. Övez Can görse ki, Göroğlu'nun kellesi yatıyormuş. Bu Övez varıp, ses edip, Göroğlu'nun kellesini kucaklayıp ağlamış ve Övez oğlan burada and içmiş. 'Barsiya'nın kavmi bana düşman.' demiş."[262]

Kırım Tatarı Cafer Bekirov'un derlediği rivayette Köroğlu, bezirgânın yolunu keser ve ondan baç ister. Bezirgân, baç vermeyi kabul etmeyince savaşırlar. Son anda yenilmeye başlayan Köroğlu, Ayvaz'ı yardıma çağırır:

"Etiş, Ayvaz, etiş,
Ketti namımız.
Çamlı belnin çöllerinde
Çıkar canımız,"[263]

---

[262] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 481-483.
[263] Melek ŞOLPAN : a.g.e., 73.

b. 2. Ayvaz'ın Köroğlu'ya Akıl Vermesi:

Köroğlu, sarhoş olduğu ya da güzel bir bayan gördüğü zaman yanlış işler yapmaya başlar. Çoğu zaman düşmanları Köroğlu'nun bu zayıf yönünü kullanırlar. Böyle durumlarda Ayvaz, Köroğlu'ya akıl verir.

Gürcistan'da bulunan Azerice bir rivayetin beşinci meclisinde Köroğlu'nun atı Van'da bulunan Osman Paşanın serdarı Teymurağa tarafından kaçırılır. Teymurağa, atı Osman Paşanın kızı Esmer Hanımla evlenebilmek için kaçırmıştır, fakat Esmer Hanımın gönlü Köroğlu'ndadır. Bu durumu öğrenen Köroğlu, Kırat'ını unutur ve sadece Esmer Hanımı düşünmeye başlar. Ayvaz, Köroğlu'nun bu hâline çok kızar ve onu uyarır:

"Çün Eyvez balı bu sözü Koroğlu'dan eşidüb gördü ki, Gırat Koroğlu'nun bilmere yadından çıhub, Esmer Hanımın tir-i eşgin yeyüb bi-ihtiyar ister Rum şeherine getsün ki, belke Esmer Hanımı ele getüre. Yüzün çevirdi Koroğlu'ya dedi:

-Ey Celali Koroğlu,

Ferd:

Senin kimin iyidlerün,
Kemanı, yay gabı olsun.
Meydanda cövlan etmeğe,
Gırat kimi atı olsun.

Düşmen mügabil duranda,
Oh kemana el uranda,
Teymur'u atdan salanda,
Gırat kimi atı olsun.

Eyvez deyer gör halımı,
Alıbsan ihtiyarımı,
Getirsün Esmer Hanımı,

Gırat kimi atın olsun.

Çün Koroğlu bu sözü Eyvez balıdan eşidüb gene Gırat'ın mehebbeti gelbine düşdü, durdu gözünün yaşın tökmeğe."[264]

Türkmen rivayetinin *"Arap'ın Bağlanması"* (Arap Reyhan)" kolunda Göroğlu, Leke Şahın intikamını almak için Arap Reyhan'ın geldiğini ve yılkıya zarar verdiğini haber alır. Onu yakalamak için yılkının yanında bekleyen Göroğlu burada çok içer ve kendini herkesten üstün gören sözler etmeye başlar. Kendinin Hazret-i Ali'den üstün olduğunu da söyleyince Övez onu uyarır ve artık içmemesi gerektiğini söyler.[265]

Antep rivayetinde Köroğlu'nun bilek gücüyle yenemediği Zor Ahmed Bezirgân'ı hileyle öldüreceğini zanneden koçaklar Köroğlu, Çamlıbel'e tek dönerse onu öldürmeye yemin ederler. Ayvaz bu durumu bildiği için Köroğlu'nun Çamlıbel'e gizlice girmesini ve Zor Ahmed Bezirgân gelene kadar beylere görünmemesini tavsiye eder. Köroğlu Ayvaz'ın bu fikrini beğenir. [266]

b. 3. Ayvaz'ın Kılık Değiştirmesi:

Köroğlu, zor durumlarda kaldığı zaman kılık değiştirir. Ayvaz'ı esaretten kurtarmaya çalışırken genellikle kalender kılığına girer. Ayvaz da Köroğlu'ya yardım etmek amacıyla sık sık kılık değiştirir.

Behçet Mahir rivayetinin *"Kenan"* kolunda Köse, Köroğlu'yu bulmak için Kırat'ı ve Ayvaz'ı boyayarak Arap kılığına sokar. Bu şekilde Kenan'da bir cami önüne gidip cindarlık yapar.[267]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlemiş olduğu "Oltu" kolunda Köroğlu, düşünde oğlu Hasan ve Köse Kenan'ın zor durumda olduğunu görür.

---

[264] Dilara ELİYEVA: a.g..m., 28.
[265] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 269.
[266] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 188.
[267] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 251.

Uyanır uyanmaz Ayvaz'ı çağırır. Ayvaz, ona sakin olmasını, kılık değiştirerek her şeyin üstesinden gelebileceklerini söyler.

"-Baba, yiğitlere, keleşlere gerek yok. Ben giyineyim beylik elbiselerimi, sen giyin derviş urbalarını, Lelevütlü de giyinsin cenk elbiselerini, gider her şeyi sonuca bağlar geliriz.

Köroğlu Ayvaz'ı kıramazdı.

-Peki yavrum, dedi."[268]

Antep rivayetinde Köroğlu Gürcistan'da Ahmet Şahın yedi güzelini kaçırmak için Dede Sultan kılığına girer. Köroğlu, huddemleri vasıtasıyla oğlunu getirteceğini söyleyerek kızları şaşırtmak ister. Bunun için Ayvaz'la anlaşırlar:

"-Bana bak oğlum Ayvaz, yarın ikindi vaktı, kule kapısının önüne gelirsin. 'Amin' sesi duyduğun zaman, hemen kapıyı açar içeri girersin, basamaklardan çıkar, benim olduğum odaya gelirsin. İçeri girince dersin ki: 'Aboo...benim yeddi yılın hasretlisi, devletli atam.' Arkasından tekrar, geriye adım adım geder, tekrar kapıyı açar, "aha gettim devletli atam, aha gettim devletli atam,' der, kapıyı çarpar, arkana bakmadan gedersin. Anladın mı?"[269]

"Hoşgeldi" kolunda Şah Sepit'e esir olan Övez'i kurtarmak için Göroğlu, Şir Hüda Pirinin öğüdü üzerine Hoşgeldi Kalender kılığına girer.

"Omzuna cübbe, başına külâh giyip bellerini kendirle kuşadılar, koltuğunda bedbaht kabağı, ellerine sopa almış oldular. Tam tosun gibi kalenderler. Gözleri ise puhu kuşunun gözü gibi içten parlıyor."[270]

---

[268] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 322-323.
[269] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 146.
[270] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 19, 23, 25.

"Serçemen" kolunda Sultan Hünkâr'a esir olan Övez'i kurtarmak için Göroğlu Şah Kalender kılığına girer. Kırk yiğit de kalender kılığına girer. Sultan'ın cadı kızı ve onun yardımcısı cadı Zeynep, Göroğlu'yu tanırlar.[271]

"Kırk Binler" kolunda Hünkâr Şaha esir olan Övez'i kurtarmak isteyen Göroğlu, Şaha kendisini Göroğlu'nun hizmetkârı olarak tanıtır. Bu kolun 1147 f. numaralı el yazmasında Göroğlu Esenhan'a kendi adının Merdanali olduğunu söyler.[272]

"Erhasan" kolunda Göroğlu Övez'le birlikte Müslümanlara zarar verdiği için Dürbey Padişahla savaşmaya giderler. Burada Övez dilenci kılığına girerek kalenin girişini öğrenmeye çalışır.[273] Bu kolda Eldirhan'ın eline düşen Övez'i kurtarmaya çalışan Göroğlu, belini büküp, yüzünden su akıtıp, gözünü akıntılı edip, dizini ovarak ihtiyar rolü yapar. Bu şekilde Eldirhan'ı, yaşlı bir Göroğlu'ndan zarar gelmeyeceğine inandırarak Övez'i serbest bırakmaya ikna etmeye çalışır.[274]

"Sapar Mehrem" kolunda Övez ve Sapar Mehrem, Gülşirin'i Berzengi'nin elinden kurtarmak için kılık değiştirerek kırk kalendere katılırlar.[275]

"Belâgerdan" kolunda Ağayunus'u ve Kırat'ı getirmek için İrem Bağına giden Övez kalender kılığına girer:

"Övez Han evvel bir yere gitmek istediğinde Kırat'a binip, elmas kılıcı takınıp şan-şöhretle giderdi. Bu defa bambaşka oldu. O kalender libasını giyip, yanına himmet kabağını alıp, eline de bir sopa alıp gerçek kalender kılığında Göroğlu'nun yanına varıp ondan ruhsat diledi."[276]

Bu kolda Övez, Ağayunus'un isteği üzerine Zangar Yurdunda Arzıgül'ün yanına gitmeden önce kılık değiştirir:

---

[271] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 203.
[272] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 317, 559.
[273] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 227.
[274] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 269.
[275] Annguli NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 125.
[276] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 171.

"Övez Han Kunduz ile Yıldız'ın peşinden giderken bir kalenderden kalan kalpak onun eline geçmişti. O kalpağın kılığı budur ki, kim onu başına giyse bir ihtiyar adama dönüşür. Etrafından bakıp görenler ona seksen beş, olmazsa doksan beş yaş verirler. Övez bu kalpağı başına giydi. Pazara gidip, alışveriş yapıp, her çeşit ipeklerden, iyi sakızlardan heybesini doldurup, bir eşeğe binip Arzıgül'ün köşküne doğru revan oldu. Gören adamlar 'Çok uzun yaşamış, yaşlıymış.' diye şaşırdılar."[277]

Özbek rivayetinin *"Ağa Yunusning Alib Kaçilişi"* kolunda Avaz, Ağa Yunus'u kurtarmaya giderken Tılsım şehrinde bir mağaradaki Kuyistanlı bir kızın elbiselerini giyip kız kılığına girer ve kadınların içine katılıp Yunus perinin bulunduğu İrembağ'a gider.[278]

Maraş rivayetinde Köroğlu Gürcistan seferine giderken âşık kılığına girerek Harmandalı köyüne uğrar. Yanında Ayvaz vardır. Köyün güzel kızları âşığa bu güzel oğlanın kim olduğunu sorarlar:

"-Âşık, bu senin nen olur?

-Oğlum.

-Yalan söyleyen, birinin kılıncına uğrasın mı?

-Uğrasın, daha bundan başka dört dane var. Onlar, kendilerini kurtardılar. Bu, en küçüğüdür. Onun için yanımdan eksik etmem, gözümden ayırmam... yani sizin anlayacağınız, onu yetiştiriyorum.

Köroğlu, kızların oğlana tutulduklarını anlamıştı. Kızların sayısı beş olduğu için, bundan başka dörd dane var diyordu.

Biraz duraklayan Köroğlu tekrar söyledi:

-Bu onların yanında güzellikte hiçbir şey değildir. Anasının koynunda altı ayda bir defa yatarak, selintiden sıyrıntıdan hasıl olan bu çocuk ötekilere göre biraz çirkince geliyor. Söylediğim, o dört daneyi gün görmez el

---

[277] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 233-235.
[278] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 50.

nazarından esirgediğim için her yere götürmem. Sözlerini savurdu. Zaten, belleri kırılmış ve uçkurları sır sır sızlayan kızların hali tükenmişti. (...)"[279]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Övez Hünkâr Şah tarafından kaçırılır. Göroğlu "Hazerbaycanlı" kılığına girerek Övez'i kurtarmak amacıyla Şahın kalesine gelir ve Övez can hakkında yalan söyler:

"-Şahım, ben sana haberimi vermek için geliyorum. Benim aslım Hazerbaycanlıdır. Ben bir büyük zengindim, tüccardım, Göroğlu'nun kalesine tüccarlık edip varırdım, herşeyi alıp Göroğlu'nun pahalı kolanına, altın kayışlı eyerine, altın yaldızlı elbisesine, yastığına, çifte aylı teğeltisine, eyer ipine, yan ipine, dizginine, kamçısına kadar ben getirip veriyordum. Sonra vu Övez Can'ı Veyennam diye yurttan alıp, kaçıp geldi Göroğlu. Sonra Övez Can ile bizim sohbetimiz alıştı, gitti. Daha sonra Göroğlu'dan bizi iyi görmeye başladı Övez Can. Bunu da günlerden bir gün Göroğlu anladı. 'Hey, Hazerbaycanlı tüccar, sen bu Övez ile vıdı vıdıyı çok yapıyorsun, er veya geç sen benden Övez Can'ı azdırıp alırsın.' diye bizi kalesinde bırakmadı, çıkarıp kovdu. Sonra içimiz yandığı için tüccarlığı da bıraktık. Bir at alıp silahı da süsleyip bu Övez için Göroğlu'yla vuruşmaya başladık. Şimdi günümüz bir ise savaşımız iki şahım. Sonra dün duydum, Mustafa'yı gönderip 'Övez Can'ı aldırmıştır.' diye, Övez'in cemalini görmediğimiz çok oldu, hem Övez'in cemalini görüp geleyim, hem şahım padişahımıza kutllu ola, mübarek ola, diye kalene geldim, her celladın enseme bir vuruyor, şahım. Ben buraya kendime vurdurmaya, ezdirmeye gelmemiştim, şahım. Size selama gelmiştim, buyruk sizindir."[280]

---

[279] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 138-139. Aynı bölüm Antep rivâyetinde de bulunmaktadır.Bkz.: Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 135.
[280] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 281.

b. 4. Köroğlu ve Ayvaz'ın Sıkıntılı Zamanlarda Birbirlerini Rüyalarında Görmeleri:

Şükrü Elçin'in derlemiş olduğu İstanbul rivayetinde Köroğlu, Kırat'ı Hasan Paşadan alarak Çamlıbel'e dönerken Okkaya'da mahsur kalır. Köroğlu'nun sıkıntıda oluşunu Ayvaz rüyasında görür ve hemen kalkarak Reyhan Arap'ı çağırır.[281]

Ümit Kaftancıoğlu'nun derlediği *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Köroğlu, Silistre'ye Kırat'ı kurtarmaya gideli kırk gün olur. Köroğlu'nun karısı onu merak eder ve keleşlere seslenir:

"-Siz Köroğlu'ndan hiç söz etmezsiniz. Demezsiniz ki, bu adam nerede kaldı? Hiç mi elinden ekmek yemediniz? Kırkıncı günde şerbet içecektiniz, düş görecektiniz...Ne oldu?

Keleşler söz edemediler. Hemen şerbet hazırlandı. O akşam içtiler, erenleri pirleri andılar, yattılar. Ayvaz düşünde gördü ki Köroğlu'nun başı dertte. Kızıl kan içinde, Tavşan Tepe'de sarılmış... Kalktı keleşlere anlattı. Hemen at bindiler. Sürüp bir gecenin ortasında Tavşan Tepe'ye vardılar. Gördüler ki, Hasan Paşa, Selivan beyleri yediden yetmişe Köroğlu'nun arkasında."[282]

Türkmen rivayetinin 1051 numaralı el yazmasında Hemdem vezir haber verinceye kadar, Göroğlu Övez'i ilk olarak, rüyasında görür, fakat onun hangi yurtta olduğunu bilemez.[283]

"Ayçemen" kolunda Hacıazım Yurdunun hanı Alisultan'ın kızı Ayçemen'i almaya giden Övez, hanın sekiz yüz cadı askerini yenemez ve otuz yiğidini şehit edip kendi canını zor kurtarır. Bu durum Çandıbil'deki Göroğlu'nun rüyasına girer:

---

[281] Şükrü ELÇİN: a.g.m., 326.
[282] Ümit KAFTANCIOĞLU : a.g.e., 106.
[283] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., c.: 1, 417.

"Beyler, kulak verin gören düşüme,
Övez'in serini cefalı gördüm.
Çok cefalar gelmiş kuzum başına,
Sakin ol sen, ağır cefalı gördüm.

Biz gideriz Övezime yetmeye,
Hazır olun Haciazım gitmeye,
Tebli gelir bu gün haber etmeye,
Neyleyim şom gözü kanlı yaş gördüm.

Hak Taala yetirmedi çağına,
Hiç kimse gelemez Övez dağına,
Bülbül uçup, hazan değmiş bağına,
Sakin ol sen, Övez'i cefalı gördüm.
(...)
Göroğlu der, işim zara dönmüştür,
Bağın hazan vurup, hara dönmüştür,
İçim dışım parça nara dönmüştür,
Övez'i burada cefalı gördüm."[284]

"Övez ve Kırat" kolunda Övez, Edil Şahın cadısı Gövdürgül'ün eline düşer. Gövdürgül Melun, Övez'e ve Kırat'a kırk gün boyunca çok işkence yapar. Övez'in bu hâli Göroğlu'nun rüyasına girer.[285]

"Övez'in Küsmesi" kolunda Övez, Yusuf Şahın ordusuyla Çandıbil'e saldırmak üzere hazırlanmaktadır. Bu durum hasta olarak yatmakta olan Göroğlu'nun rüyasına girer:

"Ey yârenler, Müslümanlar,
Övez eğlendi, gelmedi.
Bir nice sürdüm devranlar,

[284] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 165-167.
[285] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 227.

Övez eğlendi, gelmedi.

İzinde çektim hicranın,
Bulunmaz derde dermanın,
Vefası olmaz oğlanın,
Övez eğlendi, gelmedi.

Koç yiğit din yolun açar,
Düşmanımın kanın saçar,
Tuz yiyip aldatıp kaçar,
Övez eğlendi, gelmedi.

Şimdi bizim Çandıbiller,
Açılmıştır, kızıl güller,
Göroğlu başına küller,
Zalim eğlendi, gelmedi."[286]

"Tellihanım" kolunda Övez yanındaki sekiz yiğitle birlikte, kızı Tellhanım'ı almak istediği için İsfihan'da Esenhan Padişah tarafından zindana atılır. Göroğlu, rüyasında Övez'in sıkıntılı olduğunu görür.

"O gece Göroğlu, Övez'le ilgili olayı rüyasında görüp, ertesi gün Ağayunus hatununa gördüğü rüyasını anlatarak bir gazel söyledi:

Nazlı dilber sana diyem vasfımı,
Övez yavrum ağır cefada gördüm.
Ben beyan eyleyim, gördüğüm düşü,
Bir nicesin ağır cefada gördüm.

Yeke kuzum geldi yüreğim dağlı,
Birkaçı hazanlı, bağlıdır bağlı,

---

[286] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 377-379.

Yanında yoldaşı kolları bağlı,
Övez kuzum, katı cefada gördüm.

Felek benim ömrüm kıldı bî-takat,
Bu gece düşümde gördüm alamet,
Felek beni bırakmadı hiç rahat,
Övez'in serini dumanda gördüm.

Kılıç çalsam İsfikan'ın iline,
Şimdi binem Arap atın beline,
Himmet kılsam Şeriatın yoluna,
Bilemem kuzumu cefada gördüm.

Koç Göroğlu, her zaman Ali yâr olsa,
Yardım edip bana medetkâr olsa,
Bana bugün birin yolu açılsa,
Bir nicesin ağır cefada gördüm."[287]

Aynı kolun 1013 f, 3229 ed numaralı el yazmalarında Tellihanım'ı kaçırırken askerler arasında zor durumda kalan Göroğlu, Övez'in rüyasına girer. Övez uyanır uyanmaz Göroğlu'nun yardımına koşar.[288]

"Erhasan" kolunda Göroğlu, Övez'in Dürbey Padişahın askerlerine yakalandığını rüyasında görür ve uyanır uyanmaz onu kurtarmak için bezirgân kılığında saraya girmeye çalışır.

"Şimdi Göroğlu'ndan haber alalım. Övez'in gittiği gece bir rüya gördü. Rüyasında başında yeşil kavuklu bir hacı gelip: 'Kalk yavrum Göroğlu, Övez'e cefa düştü.' dedi. 'Sen burada yatma, gün batısı, Kıble'ye doğru yürü. Nihayet sefa olur.' diye kol kaldırıp, dua kıldı. 'Savaş edersen Kıble'ye

[287] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 165.
[288] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 461.

bakıp et, kuzey-doğuya doğru gitme. Büluğa ermemek pay vermez.' diye kayboldu."[289]

Bu kolda Eldirhan'la savaşırken Erhasan'ın hastalanması üzerine kırklar Övez'i ve Erhasan'ı yalnız bırakarak savaştan kaçarlar. Göroğlu, Övez'in ve Erhasan'ın zor durumda olduğunu rüyasında görür:

Ben söyleyim arz-ı halim,
Yavrumdan bir haber geldi.
Yanar oldu şirin canım,
Kuzumdan bir haber geldi.

Bir mükemmel olan düştür,
Övez'im gözünde yaştır,
Yaşlılıkta gelen düştür,
Kuzumdan bir haber geldi.

Yaşlılık yaman iş olup,
Görür gözüm görmez olup,
Erhasan'ım yalnız kalıp,
Kuzumdan bir haber geldi.

Bilmem zamanım dolmuştur,
Kızıl güllerim solmuştur,
Bilmem Erhasan ölmüştür,
Kuzumdan bir haber geldi.

Göroğlu'nun düşü bolmuş,
Gözyaşım etrafım olmuş,
Kırklarım bî-vefa olmuş,
Kuzumdan bir haber geldi."[290]

---

[289] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 227.

"Sapar Mehrem" kolunda Göroğlu, Övez'in ve Sapar Mehrem'in iş bitirip Çandıbil'e döndüklerini rüyasında görür:

"Çöl ü sahralardan aşıp,
Geldi Övez Hanım, geldi.
Kervan olup, dolup, taşıp,
Geldi Sapar Mehrem, geldi.

Altında oynar tulfarı,
Kırk yiğit içinde neri,
Göroğlu Beyin şünkarı,
Geldi Övez Hanım, geldi."[291]

Azerbaycan rivayetinin *"Bağdad Seferi"* kolunda Eyvaz, Demirçioğlu Deli Hesen ve Belli Ehmed durna teli toplarken Bağdat Paşasının eline düşerler. Göroğlu Eyvaz'ın zor durumda olduğunu rüyasında görür:

Heber verin cem dellerim oyansın!
Tutulubdu bir Eyvazım eldedi.
Cumle silahına kirsin, dayansın!
Tutulubdu bir Eyvazım, eldedi.

Yatmışdım aşkar kördüm tuşumu,
Ezelinden men bilirdim işimi,
Çekin yeherleyin, de çerlemişimi
Tutulubdu bir Eyvazım, eldedi.

Duşmanlarım tamaşaya dururlar,
Bir-birine mujde heber vererler,

---

[290] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 263.
[291] Annguli NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 141-143.

Koroglu getmese yekin kırarlar,
Haray kömek deyin, közü yoldadı."[292]

c. AYVAZ'IN KÖROĞLU'YA OLAN SEVGİSİ

Antep rivayetinde beylerin kendine güvenmediğini öğrenen Köroğlu Ayvaz'dan başka herkesi Çamlıbel'den kovar. Ayvaz, Köroğlu'ya çok sadıktır.[293]

Bu rivayette Bolu Beyi'ne esir olan Ayvaz, Çamlıbel'e ve babası Köroğlu'ya olan özlemini şöyle anlatır:

"Aldı Ayvaz Han:
Hanı benim memleketim
Elim hay meded, hay meded
Neler getirdi başıma
Dilim hay meded, hay meded.
(...)
Benim ile çeker yası
Gönlümde galdı havası
Köroğlu, Ayvaz babası
Zulum hay meded, hay meded."[294]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Kürtoğlu kılığına girer ve Kasapbaşı'nın evinde misafir olarak kalır. Ayvaz babasına yardım etmek için kasaba gittiğinde Köroğlu da oraya gider.

"Ayvaz yaptığı işin zorluğundan yakınırken Kürtoğlu ona kolay bir yoldan kazanmanın yoluna bakmasını tavsiye edince Ayvaz şöyle der: 'Bu

---

[292] Veli HULUFLU: a.g.e., 65-66.
[293] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 192.
[294] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 269.

dileğin yolun kolayını ancak Çamlıbel dağındaki Koç Köroğlu bulmuştur. Herkese nasip olmıyan bu yol da şöyle ki: Bezirgânları çevirip haraca kesmek, tücarları ondalığa bağlamak gibi yolları ancak işte o yapar. Sen bu Köroğlu'nu tanır mısın Kürtoğlu?

- *Bilmez olur muyum evlâdım. Geçende 80 bin öveci ona sattım.*
- *Bu nasıl adamdır acaba, görmeğe değer mi?*
- *Değer mi de söz mü hele, bir görsen ondan hiç ayrılmak istemen.*
- *Nasıl göreyim Kürtoğlu, hem Köroğlu, güzel ata, güzel babayiğide, güzel avrada, güzel silâha, elhasıl dünyada güzel olan her şeye meraklıdır, diyorlar. Onu görmeden kendine bir muhabbetim var sanki, benim babam olsaydı...*"[295]

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i görebilmek için Yusuf Şahın sarayına kılığını değiştirerek girer. Övez Can, ondan saz çalıp türkü söylemesini ister.Onun saz çalışı Övez'in kulağına hoş gelir. Bunun üzerine ondan ününü işittiği Göroğlu türkülerinden söylemesini ister.[296]

Göroğlu, Yusuf Şahın sarayında Övez'e türküler söyler. Daha sonra Övez kendisini Çandıbil'e götürmesini Göroğlu'ndan rica eder. Onun böyle söylemesine Padişah küser.[297]

Övez, kendisi için söylediği türkülerden dolayı Göroğlu'yu sevmektedir:

"*-Hey, ağa, senin kafanın kalınlığı eşeğin palanı gibi var sanıyorum. Ben senin neyine heves edeyim. İki parmak kızıl diline hevesliyim. Her dilde her saatte kendimi tarif ettirip nağme söylettireceğim. Hiç nağme söylediğin yok.*

-Peh, Övez Can, senin gereğin nağme mi, senin gereğin türkü mü? Nağme gerekiyorsa boyunla denk yaparım. diye Övez Can'a bakıp beş kelime söz söyler oldu (bkz.: Ayvaz'ın Güzelliği)"[298]

---

[295] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 53.
[296] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 183.
[297] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 431.

c. 1. AYVAZ'IN KÖROĞLU'NDAN YARDIM İSTEMESİ:

Maraş rivayetinde Bolu Beyi asmak için Ayvaz'ı darağacına çıkarır. Bu sırada Ayvaz Köroğlu'ya seslenir.

"Aldı Ayvaz:

Bak neler geldi başıma
Alem yanar ataşıma
Hayf oluyor genç yaşıma
Ölüm hey medet hey medet

Darağacı kuruluktur
Koç yiğitler vuruluktur
Bolu'nun beyi buyruktur
Zalim hey medet hey medet

Yokmu bir Çamlıbel dağlı
Yüreyi kalıp kalıp yağlı
Kolum karacadan bağlı
Elim hey medet hey medet

Yetiş hey beylerin hası
Silinsin gönlümün pası
Köroğlu Ayvaz babası
Ulaş hey medet het medet"[299]

Türkmen rivayetinin *"Erhasan"* kolunda Eldirhan'a tutsak olan Övez, kendini kurtarmaya gelen Göroğlu'ya şunları söyler:

---

[298] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 233.
[299] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 212-213.

Kudretli kadir Allah'ım,
Göroğlu Bey gelmiş idi.
Bize medet verdi şahım,
Şah Göroğlu gelmiş idi.

Garip güne hoşluk edip,
Dosta, düşmana baş edip,
Yüz yaşını öpüş edip,
Şah Göroğlu gelmiş idi.

Sopasın alıp eline,
Zikir senalı diline,
Sadık kalarak oğluna,
Müjdeler O gelmiş idi.

Bizi burda gama veren,
Can aşığı oda süren,
Erhasan ile denk gören,
Mert Göroğlu gelmiş idi.

Gelmiştir beni bulmaya,
Düşmana talan salmaya,
Girip Övez'i almaya,
Arkadağım gelmiş idi."[300]

"Belâgerdan" kolunda İrem Bağına giderken Belâ Dağında, Belâ adlı korkunç bir devle karşılaşan Övez, yakınlarından, pirlerinden ve Göroğlu'ndan yardım isteyen bir türkü söyler:

"Hiç kimse acımaz gözde yaşıma,

[300] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 273-275.

Kahpe felek ağu kattı aşıma,
Belâ Dağda şahin konar leşime,
Göroğlu Bey kolla, bura gel şimdi."[301]

c. 2. Köroğlu'nun Ayvaz'a Yardım Etmesi:

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Kocabey"* kolunda Ayvaz'ın, Kocabey'in, Arif'in ve Mustafa'nın zindanda olduğunu duyan Köroğlu keleşlerine şunu söyler:

"Hazırlanın beyler imdad edelim
Ben bilirim balam Ayvaz dardadır.
Geç kalmadan can hayına gidelim
Nazik vücutları ahu zardadır.

Köroğlu düşmeli Ayvaz peşine
Varalım yiğitler gam telaşına
Koymam o yerlerde taş taş üstüne
Ayvaz'ım, Hezeran, Arif ordadır?"

Köroğlu darağacının altında yiğitleri görünce padişahın emriyle bir türkü söyler:

"Sağ yanda Demircioğlu
Vur diyende vurmaz mısın?
Sol yanda Köse Kenan
Kır diyende kırmaz mısın?

Çardaklı'nın koca kurdu

[301] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 175.

Çevremizi sarmış ordu
Ayvaz'ım zındanda durdu
Sür diyende sürmez misin?

Kiziroğlu Mustafaynan
Celali Mehmet Hanınan
Köroğlu'm şimdi ününen
Yar diyende yarmaz mısın?"[302]

Antep rivayetinde beylerin ve Ayvaz'ın eğlenmek için gittikleri pınar başından on gündür gelmemesi üzerine Köroğlu başlarına bir şey geldiğinden şüphelenerek askerlerini toplar ve Ayvaz'a yardıma gider:

Yüksek dağların başında
Kar bir yana kış bir yana
Dolaşır ağzın içinde
Dil bir yana diş bir yana.

Bölük bölük bölünelim
Üç bir yana beş bir yana
Ayvaz'a imdat gedelim
On bir yana beş bir yana.

Yeryüzüne dökün kanı
Ayırın gözdeden canı
Köroğlu'nun aslanları
Baş bir yana leş bir yana."[303]

---

[302] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 297-299.
[303] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 258-259.

"Köroğlu'yum emir verdim sazımla
Yola koyulmalı herkes azimle
Buluşmamız gerek Han Ayvazımla
Düğün kuracağım bulduktan kelli."[304]

"Ağalar fırsat kaçmadan
Hoydur Ayvaz'ın üstüne
Ayvaz başı dara düştü
Hoydur Ayvaz'ın üstüne

At üstünde ok atanlar
Tozu dumana katanlar
Han Ayvaz'ı kurtaranlar
Bakşışınız baş üstüne.

Gürzün kösteğini takın
Aman deyeni bırakın
Döğüşen koymayın sakın
Atılsın leş leş üstüne.

Topuzu düşmana salın
Parlasın kılıçlar yalın
Kellelerini budayın
Yığılsın baş baş üstüne.

Köroğlu etti halesin
Düşmanı buldu belasın
Yıkalım burcun galasın
Kalmasın daş daş üstüne. "[305]

***

[304] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 260.
[305] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 270.

"Hey hey Demirci'm Ayvaz da size bakıyor
Yaralandı kuzum oy kanı akıyor
Gücü kalmadı da yavrum boynun büküyor
Durmayın Demirci'm Ayvaz üstüne."[306]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Göroğlu, Hünkâr padişaha esir olan Övez'i kurtarmak için yiğitlerine şu türküyü söyler:

"Karşınızdan düşman geldi,
Bize kement düştü bugün.
Övez Can, küffarın oldu,
Aklım, fikrim şaştı bugün.

Tökezledi, at yıkıldı,
Mızrak mızrağa kakıldı,
Gözümden yaşım döküldü,
Ceyhun nehri taştı bugün.

Kırklarım kapıya varın,
Siz kaleye bir bir girin,
Yetip Övez Can'ı görün,
Dar altına düştü bugün.

Darın altına varayım,
Nasibim nedir göreyim,
Göroğlu, kılıç vurayım,
Küffar haddin aştı bugün."[307]

---

[306] Doğan KAYA, "Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları", Türklük Bilimi Araştırmaları, s.: 5, (Sivas 1997), 314.
[307] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 271.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Aynı kolda, Göroğlu, asılmak üzere olan Övez'i kurtarmaları için yiğitlerine cesaret vermek amacıyla şu türküyü söyler:

"Hünkâr geldi, beyler gelin,
Sürün, Övez Can üstüne.
Ezidin elinden alın,
Sürün, Övez Can üstüne.

Bu kalenin bin burcu var,
Her burcunda bin gücü var,
Kızılbaşın ne gücü var,
Sürün, Övez Can üstüne.

Zurnayla nağra vuruldu,
Övez Can göze göründü,
Varınız, niye duruldu,
Sürün, Övez Can üstüne.

Kale altında yatanlar,
Taze toprağa batanlar,
Görün, Övez'i tutanlar,
Sürün, Övez Can üstüne.

Getirdiler, kol bağlayıp,
Benim ciğerim dağlayıp,
Han Övez otur ağlayıp,
Yaş döker, yüzün üstüne.

Göroğlu eyliyor zârı,
Yâd edelim Biribâr'ı,
Sizler kılıçlayın darı,

Ben kendim Hünkâr üstüne."[308]

Aynı kolda Göroğlu, zaman kazanmak için Hünkâr Şahın isteği üzerine söylediği başka bir türküde de yiğitlerine Övez'i kurtarmaları için seslenir:

"At salışıp feryat etsek,
Tutup yakasından itsek,
Övez'i almadan gitsek,
Karılar bize er olur.

Göroğlu, nedir bilmeyen,
Kader nefesi gelmeyen,
Her kim burada ölmeyen,
Yarasız gitmek ar olur."[309]

***

"Övet canım ele düştü,
Kırk yiğidin aklı şaştı,
Sapar Merem kılıçlaştı,
Ağa bu ne duman oldu?"[310]

***

Kale altında yatanlar,
Taze toprağa batanlar.
Bak Övez Can'ı tutanlar.
At salın yezit üstüne."[311]

"Hoşgeldi" kolunda Şah Sepit tarafından esir alınan Övez'i darağacından kurtarmak için Göroğlu yiğitlerine işaret verir:

---

[308] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 289-291.
[309] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 295.
[310] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 471.
[311] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 499-501.

"Ağzı kanlı aç kurtlarım,
Dönün Övez Han üstüne.
Cem' oluşun koçaklarım,
Dönün Övez Han üstüne.

Bu kalenin dört burcu var,
Her burcunun bir küncü var,
Kızılbaşın ne gücü var,
Dönün Övez Han üstüne.

Göroğlu'nun Ali Piri,
Sizi kollar Hakk'ın Şiri,
Sizler kılıçlayın darı,
Ben döneyim Şah üstüne."[312]

***

"Tebli can gidersen bizleri çekip,
Övezim nerede kaldı göreyim.
Sen kendin gelmişsin nerde bırakıp?
Övez nerde ben üstüne varayım.

Pirlerim çağırıp yola gideyim,
Her pire bin altın niyaz vereyim,
Varıp bağın taze gülün dereyim,
Övez nerde ben üstüne varayım.

Hacıazım Yurdu'na talan salayım,
Düşmanı çok ise viran kılayım,
Ayçemen'i elden çekip alayım,
Övezim nerede kaldı göreyim.

---

[312] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 51.

Beyler dağılmadan birlik varınız,
Hak emrini benim ile görünüz,
Övez'e katılıp devran sürünüz,
Övez nerde ben üstüne varayım.

Göroğlu der, Övez orda sağ olsa,
Şah-ı Merdan va'adinde var olsa,
Kovus, Kıyas, Hızır, İlyas yâr olsa,
Allah verse namus-arın alayım.[313]

***

"Övez oğlum on dört, on beşten geçti,
Şarap içip aklı başından uçtu,
Ya bilmem düşmanın koluna düştü,
Atlanın beylerim, düşman üstüne.[314]

***

"Ben sana ne dedim, kem saydın bizi.
Avlarım, çöl değil, seçip ben düzü.
Övez'e yetince kırar ben sizi.
Kerbela Deşti teg çöllerim vardır."[315]

***

"Balı Beyim sana sefalığım var,
Göndersene can Övez'im göreyim.
Bizim de dostumuz, düşmanımız var,
Göndersene can Övez'im göreyim.

Meğer ördek olsan gölde olursun,
Meğer ceylan olsan çölde olursun,
Kıran olsan kırılcağın bilesin,

---

[313] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 445-447.
[314] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 199-201.
[315] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 323.

Göndersene can Övez'im göreyim.

Balı Beyim sana diyeyim halimi,
Gönül isteğimi göster balımı,
Sana peşkeş kılam dünya malımı,
Göndersene can Övezim göreyim.

Balı Beyim sana arzım söyleyim,
Şom rakibin talanını neyleyim,
Çandıbil'i senin için paylayım,
Göndersene can Övezim göreyim.

Doldurursun cezayırın çalısın,
Çektiririm kırk yayın çilesin,
Bilmez misin Göroğlu'nun şulesin,
Göndersene can Övezim göreyim."[316]

Türkmen rivayetinin *"Tellihanım"* kolunda Övez'in İsfihan'da Esenhan Padişahın eline düştüğünü rüyasında gören Göroğlu uyandığında Övez'i kurtarmaları için yiğitlerine şöyle seslenir:

"Gider oldum İsfihan'a,
Bize yoldaş olan gelsin.
Kaza oku değdi cana,
Bugün candan geçen gelsin.

İşitin beylerim, hanlar,
Mey içip mest olan canlar,
Muhabbetli mihribanlar,
Din şarabın içen gelsin.

[316] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 147-149.

Kalkanın tutup yüzüne,
Bakmadan çoğu azına,
Kefen gömleğin özüne,
Eli ile biçen gelsin.

Mısır kılıç sahibinden,
Yiğit ayrılmaz eşinden,
Muhabbetin şarabından,
Kase koyup içen gelsin.

Savaş yiğide murattır,
Allah verdiği devlettir,
Keskin kılıç yanar oddur,
Canın oda salan gelsin.

Göroğlu der, deme demdir,
Yaşlılıkta çıkan gamdır,
Savaş yiğide bayramdır,
Bugün candan geçen gelsin."[317]

"Ucadağların başında,
Dört bir yana, beş bir yana.
Titreşir ağzın içinde,
Dil bir yana, diş bir yana.

Dağların karı söküldü,
Kartçaydım belim büküldü,
Aktı gözümden döküldü,
Kan bir yana, yaş bir yana.

---

[317] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 165.

Tellalar kol kola olsa,
Meydan dolup düşman gelse,
Eğer düşman güçlü olsa,
Dön bir yana, kaç bir yana.

Gelin beyler ne edelim,
Övez'e yardım edelim,
El verip, alıp gidelim,
Ay boynuzlu koç bir yana.

Uca Dağlardan uzatıp,
Taze civanlar can atıp,
Göroğlu Bey sen kuşatıp,
Zemistanlı kış bir yana."[318]

***

"Gele hanlar, gele beyler,
Bugün heybet Han üstüne,
Şimdi çekmeyin can beyler,
Ben gideyim Han üstüne.

Övez'i çekerler dara,
Hünkâr cellat bağrım yara,
Bir nice kılıçlar pare,
Siz de koşun dar üstüne.

Demircioğlu Övez ile,
Gizli bakarlar göz ile,
Zülfükâr keser yüz ile,
Ben süreyim Han üstüne.

---

[318] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 169.

Haber düşsün İsfihan'a,
Kara yer boyansın kana,
Sığınıp kadir Hüda'ma,
Ben süreyim Han üstüne.

Pehlivan beyler gelin,
Bu düşmana talan salın,
Göroğlu'ndan haber alın,
Siz de sürün dar üstüne."[319]

***

"Karşıdan gelen düşmanı,
Kesmeyen muhannes olsun.
Süpürüp düşman kanını,
İçmeyen muhannes olsun.

Atına kamçı vurucu,
Dönüp meydana girici,
Eline keskin kılıcı,
Kesmeyen muhannes olsun.

Haber verin uçtan uca,
Nâ-mert işi gider boşa,
Dayanıp keskin kılıca,
Kesmeyen muhannes olsun.

Nehirden akıtıp kanı,
Yâd edip kadir Hüda'nı,
Övez'e gelen belanı,
Almayan muhannes olsun.

---

[319] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 171.

Göroğlu söyler özüme,
Sünçün düşmanın gözüne,
Kanlı gömleği özüne,
Giymeyen muhannes olsun."[320]

***

Kaynayıp coşan Kızılbaş hanları,
Ne sebepten can Övez'im bağladın?
Keserim kelleni, dökerim kanı,
Ne sebepten can Övez'im bağladın?

On beşimde Çandıbil'in eri ben,
Batıl dinli Kızılbaş'ın piri ben,
Nerde yiğitlerin koymam diri ben,
Ne sebepten can Övez'im bağladın?

'Er ben.' diye meydan üzre geldin mi?
*Kad-i boylarını keman kıldın mı?**
'İş becermez, yaşlı.' diye sandın mı?
O sebepten can Övez'im bağladın?

İşitmem ben, söylediği sözlerin,
Cellat teg alayım oyup gözlerin,
Haykırsam ses tutar sahra, çöllerin,
Ne sebepten can Övez'im bağladın?

Ben Göroğlu, yalan yoktur sözümde,
Düşman görsem ateş yanar gözümde,
Kırk evliya kuvveti yalnız özümde,
Ne sebepten can Övez'im bağladın?"[321]

---

[320] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 181-183.

Köroğlu, Övez'i zindandan çıkarması için Eldirhan'a şunları söyler:

Güzel Şahım, haber alsan halimden,
Koyverseniz Han Övez'im göreyim.
Yaşlı oldum, hiç şey gelmez elimden,
Koyverseniz Han Övez'im göreyim.

Ben çıkmışım ozan ayın üçünde,
Altın taci han Övez'in saçında,
Bir sırrım var, bilemezsin içimde,
Koyverseniz Han Övez'im göreyim.

On beşimde Çandıbil'in eri ben,
Ayıp etme düşmanların piri ben,
Elimden iş gelmez ihtiyarı ben,
Koyverseniz Han Övez'im göreyim.

Koç kişi ne bilir elliyi, yüzü,
Meydana girince bilirsin bizi,
Göreyim yavrumu, getir Övez'i,
Koyverseniz Han Övez'i göreyim.

Ben Göroğlu, Ali Pirim yanımda,
Gece-gündüz zikir, sena dilimde,
Hiç korkum yok ecel gelse ölümde,
Koyverseniz Han Övez'im göreyim."[322]

Azerbaycan rivayetinin *"Bağdad Seferi"* kolunda Koroglu, Bağdat Paşasının eline düşen Eyvaz'ı kurtarmak için yiğitlerine şu türküyü söyler:

---

[321] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 265-267.
[322] Annguli NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 271-273.

"Uca-uca dag başında,
Yaz bir yana, kış bir yana.
Dehanım içre titreşir,
Dil bir yana, tiş bir yana.

Ne edelim, deller, ne edelim,
Yığılın tedbir edelim,
Eyvaza kömek kedelim,
Dört bir yana, beş bir yana!

Her ne oldu, Koroglu oldu,
Peyvanem kan ile doldu,
Kördun ki, duşman kur keldi,
Al Eyvazı, kaç bir yana!"[323]

Bağdad Paşası Aslan Paşa âşık kılığında yanına gelen Koroglu'ndan bir türkü söylemesini ister. Koroglu şu türküyü söyler:

Canım paşa, közüm paşa,
Paşa, koy gelsin Eyvazı!
Budur, sene sözüm paşa,
Paşa, koy gelsin Eyvazı!

Köyden ıldırım tökdurrem,
Yurdunda bostan ekdirrem,
Topragını İrana çekdirrem,
Lepe, koy gelsin Eyvazı!

Eyleşib paşalar, beyler,

[323] Veli HULUFLU: a.g.e., 67.

Sinemden baş verib meyler,
Koroglu iltimas eyler,
Paşa, koy gelsin Eyvazı!"[324]

Koroglu, Eyvaz'ı asılmaktan kurtarmaları için halkın içine gizlenmiş olan yiğitlerine işaret verir:

"Hovdur, delilerim, hovdur,
Yeriyin meydan ustune!
Havadakı şahin gibi,
Tökulun al kan ustune!

Hayhırın, bedöyler kişnesin!
Mısır kılıçlar işlesin,
Kimimiz tınab kılıçlasın!
Kimimiz Eyvaz ustune!

Koroglum çeker haşanı,
Beyler, edin tamaşan.ı
Men yalnız Aslan paşanı,
Hereniz bir han ustune!"[325]

Köroğlu, Ayvaz'ı zor durumlardan kurtarmaya çalışırken sık sık Şir Hüda Pir'den veya Hızır Aleyhisselâm'dan yardım ister.

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Övez'i kaçırırken onun Yusuf Şahın askeri Mustafa'nın tarafına geçmesi üzerine Göroğlu, ne yapacağını şaşırır. Üzüntüyle uykuya dalar ve rüyasında Şir Hüda Piri ona şunları söyler: "Oğlum sen üzülüp yatma. Ezan ile ona bir oyun göster. Müddeti yakın gelmiştir. Toz olur gider inşallah. Övez Can'ı da alırsın." Göroğlu uyanır. O

[324] Veli HULUFLU: a.g.e., 69.
[325] Veli HULUFLU: a.g.e., 71.

sırada Tebriz'e şah olmasında yardımcı olduğu Kalender, Göroğlu'ya yardıma gelir. Göroğlu ona olanları anlatır:

"Göroğlu Bey "Hu" der kalkar yerinden
Medet diler Hazret-i Ali pirinden,
Tövbe ettim, Övez Can 'ın elinden,
Bugün üç yüz altmış erenler geldi."[326]

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Övez, Hünkâr Şah tarafından kaçırtılır. Göroğlu, düşman askerleriyle savaşırken Övez'in nasıl kaçırıldığına şaşırır ve sonunda bunun nedeninin atlanıp çıkarken Şir Hüda Pirini anmaması olduğunu düşünür.[327]

Bu kolun 962 numaralı el yazmasında Göroğlu, Hünkâr Şaha esir olan Övez'i kurtarmaya giderken yolu kaybeder. Göroğlu üzgün hâldeyken Çandıbil'den Hızır Aleyh-is-selâm uçup onun yanına gelir. Göroğlu onu tanıyamaz:

Kurbanın olayım, Hazret-i İşan,
Hangi pir olduğun hiç bilemedim.
Seni duyup aklım oldu perişan,
Hangi pir olduğun hiç bilemedim.

Mert olduğum yezitlere bildirdim,
Kırk yiğidim, Övez canım aldırdım,
Seksen dört yezidi toptan öldürdüm,
Yolum hangi yana hiç bilemedim.

Alnınızda gördüm Hakk'ın kelamın,
Zikir yad eyleyin Allah nâmesin,
Sen umutsuz etme bütün kul canın,
Hangi pir olduğun hiç bilemedim.

---

[326] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 229-231.
[327] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 271.

Kırat ile bu meydana varmaya,
Koç yiğide dost olarak durmaya,
Göroğlu Hünkâr'dan arın almaya,
Yolum hangi yana hiç bilemedim.

Bundan sonra Hızır Aleyhisselâm Göroğlu'ya bakıp söyledi:

Oğul oyalanma burda,
O şirlerin görüp geldim.
Kırk yiğidin yavuz halde,
Yavrum, halin sorup geldim.

Namaz kılıp Çandıbil'de,
Farzın gelip uydum burda,
Kırkı cem' olmuş bir yerde,
Yavrum sular verip geldim.

Seni meydana salanlar,
Arkana pençe vuranlar,
Oğlum diye el verenler,
Ali Pirin görüp geldim.

İlyas söyler Pirin gelir,
Yarın kuşluk nazar salır,
Senin gözyaşını siler,
Yavrum selam verip geldim.

-Ey oğlum, üzülme. Övez Can'ın da sağ selamet, aç gözünü. Gözünü açtıysan işte bu tarafa bak. İşte bu kale Hünkâr Şahın kalesidir, işte bu da oğlundur. Elini kaldır.

-Ey Pirim, sen gidecek misin?

-El verip gideceğim.

Göroğlu tuttu, Pirinin yakasından:

-Eee Pirim, Hünkâr Şahın kalesine varmadan ve Övez Can'ı almadan ya da ben ölmeden seni hiç bırakmam, diye Pirini önüne koyup bazen yakasından çekip, sürükleyip aldı, gitti.

Göroğlu'nun bırakmayacağını kesin anladıktan sonra Pir de önüne geçip keklik gibi seke seke yürüdü. Peh, kanı kızmış Göroğlu, bu vakit o Piri kullardan iyi görmüyor.

Onlar topluca gidiverdiler."[328]

962 numaralı el yazmada Göroğlu, Hünkâr Şahın elinden Övez'i kurtarmak için Allah'tan yardım ister:

"Bunca mahluku yaratan,
Allahım senden medet.
Herkesten evvel giden,
Adem ata senden medet.

Zalimin başını kesen,
O ağaca silah çeken,
Başında zerre konulan,
Zekeriya senden medet.

Hiç kişi yok söylemeye,
Bülbülden figan çekmeye,
Düştü yüz kavgaya, gama,
Bu garip bî-çare can.

Öyle hicrin yüzünden,

[328] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 481-483.

Başıma düştü gam hicran,
Bunca mahluku yaratan,
Allahım senden medet.

Ya Resul Allah'ı , baran bindi, gelsen gerek,
Çünkü destirin gününde, sovsan olsan gerek.
Bu garip bendelere, Hak nazarı salsan gerek.
Bunca mahluku yaratan, bir Allah senden medet.

El-ayağımı bağlayıp getirdiler bu dara,
Neyleyim söyleyeceğim kişi yok, yalvarırım Cebbarıma.
Kılma umutsuz sen Övez'i, tez yetir didarına.
Bunca mahluku yaratan, bir Allah senden medet.

Övez Can bundan sonra keskin kılıçla peydah olup cellatların gözüne ateş olup görünüverdi. Cellatlar dört bir tarafa dağıldılar. Sonra toplanıp durdular."[329]

"Hoşgeldi" kolunda Göroğlu, Şah Sepit tarafından kaçırılan Övez'i nasıl kaçıracağını bilemeyince Şir Hüda Pirinden yardım diler:

"Atlanayım, Ali Pirim,
Halden haber gel al şimdi.
Gamlı günümde dest-gîrim,
Halden haber gel al şimdi.

Ayrıldım şanlı adımdan,
İmdat edin feryadımdan,
Övez Canım, Kıratımdan,
Mürüvveti gel, kıl şimdi.

---

[329] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 487-489.

Ağlayarak çıktım düze,
İtikadım dedim size,
Himmetin dokunsun bize,
Halden haber gel, al şimdi.

Göroğlu der oldum esir,
Senin kendin âlemde şir,
At silahım size nedir,
Halden haber gel, al şimdi.

diye sözünü bitirince:

-Hayt, hayt oğlum, şaşma, acele etme. Seferin sırasızdır. Hüdam bir bilirsen, acize düşmanlık etmezsen, kaçanı kovucu olmazsan, bizim verdiğimiz nasihatlerimizi tutarsan biz sana kemercin, dizgincin olarak hazırız, diye Şir Hüda Piri Göroğlu'nun yanına geldi. Piri: 'Oğlum, bu pınarın başından gittikten sonra senin adın Hoşgeldi Kalender olmalı. Veyennam'ın bu taraftaki kapısına Şirvan Kapı derler, sen o kapıdan gireceksin, kalan yiğitlerin ger birisi bir kapıdan girerler. İnşallah, Övez'i, Kırat'ını, kılıcını alırsın.' dedi ve Göroğlu'nun eline iki tane birisi ak, birisi kara kuş tüyünü verdi. 'Bu tüyü saçınıza sakalınıza vurursanız ak sakallı yiğitleriniz kara sakallı olur, kara sakallısı ak sakallı, ak saçlı olur. Böylece kılığınızı değiştirip kendiniz de kalender libasını giyip kalender olarak kaleye gireceksiniz.' diye Şir Hüda Piri 'Uğrunuz bu tarafa.' diye eliyle gösterdi. Göroğlu o tarafa bir bakıp bu yana döndüğünde Şir Hüda Piri anında kaybolup gitmişti."[330]

"Hoşgeldi" kolunda 627f numaralı el yazmada Göroğlu, Övez'in Şah Sepit'in askerleri tarafından kaçırıldığı yer olan Kayser Pınarına gelince üzülerek bir türkü söyler:

Kurban olam Ali Pirim,

---

[330] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 19.

Olanımı gördünüz mü?
Gamlı günde destigirim,
Halden haber aldınız mı?

Tutun dinin mahatını,
Verirsin gönül şadını,
Gariplerin muradını,
Bir mürüvvet kıldınız mı?

Bilirdim kadir kıymetin,
Tarif eyledim sıfatın,
Bana olsun kifayetin,
Halden haber aldınız mı?

Ağlay ağlay çıktım düze,
Hiç kifayet var mı bize?
Seherde sığındım size,
Üzüldüğüm bildiniz mi?

Evvel dinin yolun aştım,
Zülfikardan kanlar saçtım,
Yedi gelip yedi geçtim,
Bir mürevvet kıldınız mı?

Bey Göroğlu, oldum esir,
Senin özün âlemde şir,
Atım, özüm sana nezir,
Olanını gördünüz mü?[331]

[331] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 415.

Türkmen rivayetinin *"Tellihanım"* kolunda Övez'in İsfihan'da Esenhan Padişahın eline düşmesi üzerine Göroğlu şunları söyler:

"Ben sana ne dedim kem saydın bizi,
Gezerim çölleri, avlarım düzü,
Övez'e yetince kırarım sizi,
Kerbela meydanda çöllerim vardır.

Hakk'a doğru teslim ettim yüreğim,
El kuvvetim, yalnız Övez gereğim,
Savaş günü yardım eder silahım,
Çağırsam gelecek pirlerim vardı."[332]

c. 3. Köroğlu'nun Ayvaz'ın Üzgün Olmasına Tahammül Edememesi :

Antep rivayetinde Zor Ahmed Bezirgân'a yenilen Köroğlu, utancından kendini ona tanıtmaz. Zor Ahmed Bezirgân Köroğlu'yu, Ayvaz'ı ve diğer beyleri atlara bağlayarak sıcak altında kendi kalesine götürmektedir. Ayvaz'ın terlediğini gören Köroğlu, onun bu hâline dayanamaz ve kendini tanıtmaya razı olur:

"Vakıt bahar eyyamı, bir müddet gettikten sonra güneş şiddetle sıcaklığını vermeye başladı. Hepsi at belinde terleyerek gediyorlardı. Köroğlu baktı ki Ayvaz terlemiş, yüzünden akan ter damlaları çenesinden göğsüne damlıyor. Köroğlu, Ayvaz'ın çilesine dayanamayıp bezirgânı çağırdı.

-Bezirgân, bezirgân!(...)

-Söyle arkadaş.

---

[332] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 179.

-Şu ellerimi çöz, bana sazımı ver, sana kim olduğumu tel ile anlatayım, dedi."[333]

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Dorat'ın kaçırıldığını anlayan Ayvaz, Köroğlu'nun kahvesini verirken üzgün bir hâldedir. Köroğlu onu üzgün görünce nedenini sorar:

"Ayvaz'ın köyleri handır
Sana kurban şirin candır
Ak ellerin kızıl kandır
Kestiğin baş mıdır Ayvaz?

Ayvaz gelir otağından
Ballar akar dudağından
Karlar yağar kabağından
Boran mı kış mıdır Ayvaz?

Dayan Koç Köroğlu'm dayan
Gizli sırlar olsun beyan
Uyan bu uykudan uyan
Gördüğün düş müdür Ayvaz?"[334]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Hünkâr Şah, Övez'i kaçırır ve asmak için darağacına çıkarır. Övez bu sırada ağlayarak Göroğlu ve yiğitleri yardıma çağıran bir türkü söyler. Göroğlu bu sırada Hazerbaycanlı kılığında Hünkâr Şahın yanındadır ve yiğitlerine Övez'i kurtarmaları için işaret vermek üzeredir. Göroğlu orada Övez'in ağlamasına dayanamayarak şu türküyü söyler:

Fakir bülbül, yalnız bülbül,

[333] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 178-179.
[334] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 75.

Sen orda ağla, ben burda.
Fakirlikte yanan bülbül,
Sen orada ağla, ben burda.

Fakir bülbül olma nâşi,
Akıtma gözünden yaşı.
Fakir gönlümün sırdaşı.
Sen orda ağla, ben burda.

Fakir bülbül bahtı kara,
Ne düşersen ah u zara?
Seni astırmam ben dara,
Sen orda ağla, ben burda.

Gelmişem meydan mestimde,
Keskin kılıcım destimde,
Oyun olur dar altında,
Sen orda ağla, ben burda.

Göroğlu söyler, helâli,
Gül bitti, kıymet bileli,
Övez Can yoldaş olalı,
Sen orda ağla, ben burda."[335]

***

"Yiğit başına iş düşer,
Ağlama, Övez ağlama:
Serdarların aklı şaşar,
İkbal dönse Övez Can ım.

Sararsın ince belleri,

[335] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 287.

Sorarsan şirin dilleri,
Tutarsın nazik elleri,
Ağlama, Övez ağlama.

Güller açılmış bağlarda,
Bülbül ötüyor dallarda,
Bir koç yiğit yad ellerde,
Mert gerektir Övez Canım.

Yusuf Mısır'da Kengan'dır,
Ağlama, yârin amandır,
Önce adım Rövşen'dir,
Tanıdın mı, Övez Canım?"[336]

962 numaralı el yazmanın *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Göroğlu Övez'i Hünkâr Şahtan kurtarıp Çandıbil'e dönerken Övez'e "Seni yezitler nasıl ağırladı?" diye sorması üzerine Övez ağlayıp aşağıdaki şiiri söyler:

"Yezit tutup iki kolum bağladı.
Daim kolu bağlı, boynu bentli ben.
Hicran odu yürek, bağrım dağladı.
Daim kolu bağlı, boynu bentli ben.

Anlayamam yezitlerin dilini,
Bakamam o yezidin yüzüne,
Gözüm düştü ağaların gözüne,
Daim kolu bağlı, boynu bentli ben.

Düşmanımdan keder düştü başıma,
Hiç acımaz gözden akan yaşıma,

[336] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 487.

Şahı Merdan Pirim girdi düşüme,
Daim kolu bağlı, boynu bentli ben.

Övez söyler, kan ağladım, ölmedim.
Yezitler içinde gezdim, solmadım.
Göroğlu'ndan başka nâ-mert görmedim.
Daim kolu bağlı, boynu bentli ben.

Göroğlu da Övez'in ağlamasına üzüldü.

-Övez Can, şaka yapıyorum, dedi.

Övez Can'ın ömründe işitmediği şeye gene ağladı. Göroğlu yiğitlerine 'Övezimi rahatlatın.' diye çıkıp gitti."[337]

c. 4. Ayvaz'ın Köroğlu'nun Yerini Tutması:

Maraş rivayetinde Bolu Beyi Köroğlu'yu hapsetmiştir. Demircioğlu Köroğlu'yu kurtarmak için Döne'den dört şey ister:

"Köroğlu'nun atını, kılıncını, sazını ve Ayvaz'ı verirsen Allah da bana nusret verirse inşallah Köroğlu'yu sana getiririm. Demesi üzerine, Döne Demircioğlu'nun bu istediği şeylerden Ayvaz'dan başka üç nesneyi verdi ve Çamlıbel'de erkek olarak Köroğlu'nun da yerini tutacak bir Ayvaz'ın kalmasını söyledi."[338]

Türkmen rivayetinin *"Hoşgeldi"* kolunda Övez, büyüyüp yiğit olunca Göroğlu'nun sorumluluklarını üstlenmek ister:

"-Ey Göroğlu ata, kırk yiğidin, Kırat'ın, keskin kılıcın müsadesini bana versen. Artık sana sakalını serpildetip, savaş, cenk etmek yakışmıyor. Şimdi

---

[337] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 491-493.
[338] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 175.

el versen savaşı, cengi kırk yiğitle ben yapsam. Siz ise Ağayunus apamla haremde yeşil çayın keyfi ile yatsanız, dedi."(...) "Gördü ki Göroğlu, Övez akıllanmış. Göroğlu:

-Ey Övez oğlum, ben sana Kıratımı, keskin kılıcımı, hem de kırk yiğidimin serdarlığını vereyim, fakat bir şartla. Benim Haldar Bahatır adlı yiğidim çok akıllı ve bahadırdır. Benim de sağ tarafımı koruyan odur. Her işte onun sözünden çıkmamak şartı ile, dedi."[339]

"Servican" kolunda Göroğlu birkaç yiğidiyle birlikte ava giderken Övez ve Köse Çandıbil'de kalır. Bu sırada Sultan Hünkâr'ın ordusu yurdu talan edip kaçar. Köse, Göroğlu olmadan düşmanın peşine düşmek istemez, fakat Övez, Göroğlu'nun yurdu kendilerine emanet ettiğini söyleyerek savaşmak ister:

"-Sapar Mehrem ağa, Göroğlu ağam beni yurt oğlu olarak getirmiştir. Sen de can güvendiği gözdesisin diye yurdu bize inanıp gitmiştir. Biz bu iş için çıkmazsak başka kim çıksın."

Övez'in bu sözü üzerine Ağayunus'tan izin alarak düşmanın peşinden giderler ve onları dinlendikleri yerde yakalayarak dağıtırlar.[340]

"Belâgerdan" kolunda Övez, İrem Bağına giderken Belâ adlı bir devle karşılaşır. Bu devden korkmamak için kendine şu şekilde teselli eder: *"Göroğlu'nun oğlu, Çardağlı Çandıbil'e sultanlık yapacak Övez Han olanın nere, bu korkudan ağlamak isteyişin nere!"*[341]

"Göroğlu'nun Son Devri" bölümünde Göroğlu yüz yirmi yaşına geldiğinde Fikir kızla karşılaşır. Fikir kız Göroğlu'nun gırtlak kanından bir yudum içer ve hamile kalır. Göroğlu ise ölür. Fikir kız dokuz ay sonra bir oğul

---

[339] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 5-7.
[340] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 187-195.
[341] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:5, 175.

dünyaya getirir. Bu oğlanın adı Eroğlu Bey olur. (Kanoğlu kolunda bu oğlanın adı Kanoğlu'dur.[342]) Eroğlu Bey, Göroğlu'nun yerine geçer.[343]

Özbek rivayetinin *"Meşrika"* kolunda bir gece rüyasında Meşrika'ya âşık olan Köroğlu, onu bulmak için yola çıkarken Çembilbel'i Avazhan'a emanet eder.[344]

c. 5. Ayvaz'ın Köroğlu'ya İhanet Etmesi:

Türkmen rivayetinde Göroğlu, Yusuf Şahın adamı Mustafa Bey ve askerleriyle savaşırken Övez, Mustafa Beyin tarafına geçer ve onlara yardım eder. Bu durum Göroğlu ve Kırat'ı çok üzer:

Gökten yere bir od düştü.
Felek beni saçtı, sandım.
Övez oğlanın elinden,
Gül piyade içti, sandım.

Beraber sevdim bağından,
Dolaştım solu, sağından,
Gün doğdu maşrık dağından,
Övez yüzün açtı, sandım.

Kırat'a gönlümü verdim,
Varıp Övez Can'ı gördüm,
Bey Mustafa'ya kılıç vurdum,
Dağ yerinden koptu, sandım.

---

[342] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 471-479.
[343] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 487-493.
[344] Filiz KIRBAŞOĞLU: yüksek lisans tezi, 41.

Koç yiğit geçti serinden,
Dağlar hep inler zârından,
Medet dilesem pirimden,
Göroğlu Bey öldü sandım."[345]

"Övez'in Küsmesi" kolunda Göroğlu kırk gündür hastadır. Yiğitler artık Göroğlu'nun öleceğini düşünerek onun malını mülkünü aralarında paylaşırlar. Bu paylaşmada Övez'i hesaba katmazlar. Övez, Göroğlu'nun ölümünden sonra yiğitlerin kendini saymayacağını düşünerek yurduna dönmeye karar verir. Göroğlu'ndan altı ay sonra dönmek koşuluyla izin alır, ama üç yıl dönmez. Veyennam'da Yusuf Şah'ın yanına giden Övez, ondan eski ilgiyi göremez. Yusuf Şahın güvenini kazanmak için tekrar Çandıbil'e dönüp, Göroğlu'nun hazinesini ile Ağayunus'u getirmek için Yusuf Şah'tan izin ister. Yusuf Şah kabul eder ve Övez'e gerektiği kadar asker, silah verir. Övez, cadılardan, büyücülerden, haydutlardan oluşan bir orduyla Çandıbil'e saldırır. Sonuçta yenilir ve Göroğlu'ndan özür diler.[346]

"Göroğlu ve Balı Bey" kolunda Nisficihan'da han olan üç kardeş Çandıbil'de bekçilik yapan Övez'i sarhoş edip kendi dinlerine aldıktan sonra Göroğlu'ya saldırırlar. Bu sırada Övez de Göroğlu'ya karşı gelmiştir. Göroğlu'nun düşman askerlerinin hepsini öldürdüğünü görünce Övez kendini Araz Çayına atar, fakat Göroğlu, onu bağışlar ve çaydan çıkararak barışırlar.

"Akar çayların akışı,
Sinemi oda yakışı,
Övez'in gizle bakışı,
Dildi bağrım, açtı saydım."

***

"Şeker lebler nale çeker,
Figanda bülbüller, Övez.
Boncuklu gözyaşın döker,

[345] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 225.
[346] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 369-397.

Gözde reyhan seller, Övez.

Neçin susadın sen kanıma,
Felaket saldın canıma,
Benim keder figanıma,
Kan ağlayır iller, Övez.

Arap at bindin, başladın,
Menzilden ılgar taşladın,
Nice ağır yol başladın,
Hani sana yollar, Övez.

Düşmanıma sen baş oldun,
Nâ-mert ile yoldaş oldun,
Bugün Göroğlu'na duş oldun,
Hani sana yollar, Övez.

Elkıssa, bu gazeli söyledikten sonra, Övez uzaktan uzağa gidip, suyun içine batacağı zaman Övez'i çağırıp, gene Sultan Göroğu bir gazel söyledi:

Gel bura, tüccarın oğlu,
Senin bana kastın var mı?
Bir sürü deliler ile,
Kaleler bastığın var mı?

Gördün oynun Deli Beyin,
Kaçıp gitti Dolu Beyin,
Azad ettim Balı Beyin,
Ellerin çözdüğün var mı?

Binip Arap'ın üstüne,
'Hav' çekip düşman üstüne,
Atın alıp mert altına,
Koymadan savaşın var mı?

Alıp gövherin bütünün,
Apararak şirin canın,
İğrenmeden adam kanın,
Sömürüp içtiğin var mı?

Koç Göroğlu demiş lafı,
Kafire kılma insafı,
Çeşmer ile demir kapı,
Bozdurup açtığın var mı?

Elkıssa, bundan sonra Övez'i çekip alarak, yüzlerini gülüştürerek, o ordunun terli giysilerini, güzel atlarını toplayarak önlerine alıp, sürdü. Ganimetleriyle Övez ile Çandıbil'e gelip, beylerine sağ selamet kovuştular. Şad olup, memnun olup, zevk sefada kaldılar."[347]

Chodzko'nun Azerî rivayetinde "Bir gün, mecliste kendisine sakîlik yaptırıldığı için kızan Ivaz kaçıyor. Mustafa Beyin veya Bolu Beyinin hizmetine girip Köroğlu'nun kalesini yıkmaya yemin ediyor. Arkasından giden Köroğlu'nun ricaları fayda vermiyor. Ivaz, o sırada Köroğlu'nun Tokat tahribatının intikamını almak üzere Çamlıbel yakınına çadır kuran Bolu Beyinin yanına varıyor; onunla, Köroğlu'nun aleyhine suikast tertip ediyorlar. Ivaz kırk elli adamla Çamlıbel'e yakın bir yere varıp Köroğlu'yu çağırtıyor; kahraman gelince Ivaz onu adamlarına tutturmak istiyor. Köroğlu bunların hepsini kırdıktan başka o sırada imdada gelen Bolu Beyi'nin askerlerini de

[347] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 153-157.

dağıtıyor; kaçmak için kendisine yol açıyor ve sarp bir kayaya atı sürüyor; kimse o kayaya çıkamıyor.

O sırada rüyasında Köroğlu'yu Kır atıyla kan deryasında yüzer gören Deli Mihter diğer delilerle yetişiyor. Bolu Beyi münhezim oluyor ve bu sefer hileye başvuruyor: sırf Ivaz'la Köroğlu'yu barıştırmak istediğini ve oraya bu maksatla geldiğini söylüyor, şefaat diliyor. Köroğlu bütün ricalara lâkayttır; şimdi o sakin, soğuk, harbi seyreder; Ivaz'ın ihaneti onu çok kahırlandırmıştır. Nihayet Bolu Beyi ile, kalan askerler esir ediliyor. Köroğlu esirine, Ivaz'la aralarında geçen vakayı anlatıyor ve onu hakem yapıyor. Artık Bolu Beyi'nin de ısrarı üzerine Ivaz, Köroğlu'nun elini öpüyor, misafir Nazar Celâli'nin de şefaatiyle, Bolu Beyi'nin kızı Deli Mihter'e verilmek şartıyla esirler azat ediliyor." [348]

c. 6. Köroğlu'nun Ayvaz'a Küsmesi veya Kızması:

Behçet Mahir rivayetinin *"Keloğlan'ın Kırat'ı Kaçırması"* kolunda Köroğlu, Kırat'ı Keloğlan'a verince Ayvaz ona ağır sözler söyler. Köroğlu Ayvaz'a küserek derviş kılığına girip Silistre'ye gider. Kırat'ı alıp dönerken Tuna'daki adada bir güzele rastlar ve onu Ayvaz'a almayı düşünür:

"Böyle bir güzel, Kırat'ı binsem, kırk tane ülke dolansam, acaba bu güzelin bir eşi bulunur mu? Ulan, Ayvaz, bana birkaç tane kem söz söyledi, beni çerçi etti, nalbant etti, torlak etti. Nihayet Ayvaz'ın her sözü bir batman bal ile yiyilmez. Ben de, bu güzeli, Ayvaz'ın o kem sözüne karşılık götüreyim, Ayvaz'a alayım! Toyunu düğününü tutayım, vereyim Ayvaz'a! Herkes dediği sözden utanır. Ayvaz'ın bana acı söylemesi, benim de, bu güzeli ona vermem. Ayvaz benim yüzüme baktığı vakit, dediği sözlerden utansın!"[349]

---

[348] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 25-26.
[349] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 211.

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Silistreli Hasan Paşa"* kolunda Köroğlu kahvesini geç getiren Ayvaz'a kızar. Ayvaz da suçun kendisinde değil kahveyi ambardan geç getiren Tepesi Delik Vezir'de olduğunu söyler. Bunun üzerine Köroğlu, Tepesi Delik Vezir'i öldüresiye döver. Vezir gece kaçıp Silistre'de Hasan Paşaya sığınır.[350]

Bu kolda Keloğlan seyislere içki istemek için Köroğlu'nun odasına girer. Köroğlu'nun sırtı kapıya dönüktür:

"Geldi Köroğlu'na. Köroğlu'nun iki odası vardı. Biri dem odası, biri gam odasıydı. Dem odasında yenir içilirdi, eğlenilirdi. Gam odası, üzüntü, tasa, yas, yenilgi odasıydı. Hangisine girilse kırk gün kalınırdı orda. Keloğlan geldiğinde Köroğlu ile Ayvaz dem odasındaydılar. Köroğlu'nun arkası, Ayvaz'ın yüzü kapıya doğruydu. Dillerinde Keloğlan. Keloğlan'dan söz ediyorlardı. Keloğlan utanarak yanaştı kapıya. İçeri girmeye ikiciklendi. Bu arada eli birden kapıya değdi. Kapı açıldı. Ayvaz, Keloğlan'ı gördü. Keloğlan geri kaçacakken başı sıkıştı kapıya. Ayvaz güldü. Ayvaz'ın gülmesi Köroğlu'na dokundu, kızdı Köroğlu. Gözleri çakmak çakmak:

-Demek yaşlandım da bana gülüyorsun?

-Ağam yok, Seyisbaşı yaptığınız Keloğlan geldi, içeri bakarken başı sıkıştı. Ona güldüm.

-Gelsin içeri öyleyse."[351]

Bu kolda Keloğlan'a Kırat'ı verip Dorat ile dönen Köroğlu'na Ayvaz çok kızar:

"Köroğlu yaralıydı ya, söz edecek durumda değildi. Zorla konuştu:

-Ayvaz, dedi.

-Buyur ağam.

-Atı içeri çek.

---

[350] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 59.
[351] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 72.

-Dur ağam, göz değmesin iyi al ver etmişsin. At cambazı olduğunu bilmezdik. Üste aldın mı verdin mi, dedi Ayvaz, sonra sazını bastı bağrına, söyledi:

Sağ gittin sen, geldin hasta
Abdal olan çıkar posta
Kaç bin altın verdin üste
Bazarın mübarek ola.

Köroğlu gücenik, sıkkın:

-Ayvaz sırası değil, gel atı çek, dedi.

-Yok ağam sözümü bitireceğim. Böyle kazançlı al veri övsem gerek, dedi söyledi:

Değirmenin taşı boru
Sordurma sen bana soru
Verdin kırı aldın doru
Bazarın mübarek ola.

Köroğlu göz yaşlarını tutamadı, ağladı. Keleşlerinden sakladı gözlerini. Ayvaz gördü, aldırmadı, sazını, sesini yükseltti:

Alış veriş öğrenmişsin
Anka bezirgân olmuşsun
Yeni çerçiye dönmüşsün
Bazarın mübarek ola.

Niçin girdin değirmene
Atı verdin Keloğlan'a
Ayvaz kaldı yana yana
Bazarın mübarek ola...

Köroğlu kızdı. Sırtındaki eyeri yere attı. Dizgini kolanı savurdu. Doru atı çektiler tavlaya. Keleşlerle Köroğlu girdi gam odasına. Kırk gün ağladı, yas tuttular."[352]

Bu kolda Köroğlu, Kırat'a binip Silistre'den çıkarken peşine düşen askerlere bir türkü söyler. Bu türküde Ayvaz'ın Kırat'ın çalınması üzerine kendisine söylediği üzücü sözlere atıfta bulunur:

"Yiğit meydana girende
Sürüp bıyığın bürende
Saraflar değer vuranda
Bin tümen, bir söz olaydı.

Çardaklı Çamlıbel'imde
Kalmışım Ayvaz dilinde
Dizgin Köroğlu elinde
Bir gün önce, tez olaydı."[353]

Şükrü Elçin'in derlemiş olduğu İstanbul rivayetinde Köroğlu'nun Keloğlan'ın oyununa gelerek Kırat'ı ona vermesi üzerine Ayvaz, Köroğlu'ya acı sözler söyler. Bunun üzerine Köroğlu, Ayvaz'a küser. Keleşler, Kırat'ı Hasan Paşanın elinden alarak Çamlıbel'e dönen Köroğlu'nun elini öperler. Ayvaz da Köroğlu'nun elini öpmek ister fakat Köroğlu ona elini vermez.[354]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Küsmesi"* kolunda Övez, Yusuf Şahın ordusuyla Çandıbil'e saldırır, fakat yenilir. Kurtulamayacağını anlayan Övez, Göroğlu'ndan özür diler. Göroğlu, Övez'e darılmıştır, ama yine de gençliğine vererek onu bağışlar:

---

[352] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 83.
[353] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 97.
[354] Şükrü ELÇİN: a.g.m., 327.

"-Hey ağa, arzımı söylesem yılda bir gelecektim. 'Ova sırtı çok ağır.' dedikleri, üç yıl eğlendim. Bir, iki kızın kanını getireyim desem sen Ağayunus anamın üstüne evlenemiyorsun. At getireyim, armağan yapayım desem bu şeylere muhtaç değilsin. Sonra düşündüm: 'Ağam üç yıldan beri savaş, cenk etmemiş, benimle savaşan kişi olup elinin pası gider.' diye gönlüme geldi. ' Bu binlik ordunun üstüne ganimeti, atı, silahı ağama kalır.' diye gönlüme geldi. Bundan başka verecek hediye, armağan bulamadım. Yüzüm karadır ağa.

-Haa, sözünü buldun herif. Olmazsa ölecek sırandı bu sefer.

Köse söylüyor:

-Ölecek falan diyiverme. Övez Can, bizim gönlümüzdekin, biliyor işte, diye Övez Can'ın elinden tutup Göroğlu'nun yanına getirdi.

-Affet suçunu, affet. Görüş herif, görüş.

Köse rahat bırakmadan ikisini kucaklaştırıp görüştürdü. Övez Can'ın iş başaramamasına, Mustafa'nın kardeşlik etmesine, Övez Can'ın eline geçmesine Göroğlu'nun vakti hoş olup beş kelime söz söyler oldu:

Sen gideli üç yıl oldu,
Bu orduya baştır Övez.
Bu işler Allah'tan oldu,
Ayıp görmen gençtir Övez.

Bir gece düşümde gördüm,
Şah olup atlanıp sürdün,
Leke Şahın kızın verdim,
Benden gönlün hoştur Övez.

Tuğ diktiğin Mecnun Dağı,
Sefer etsem sağı, solu,
Ne sebepten oldun yağı?
Bizim ile koştur Övez.

Niçin yanıma gelmedin?
Selam verdim de almadın,
Öz kıymetini bilmedin,
Tuttuğun iş boştur Övez.

Göroğlu mestan oturdu,
Gicir oğlu iş bitirdi,
Seni nasibin getirdi,
Şimdi yurdun daştır Övez."[355]

"Tebli Bahatır" kolunda Övez, dost bildiği Tebli'ye Dorat'ı verir. Tebli'nin amacı ise Göroğlu'nun Esenhan'a yakalanmasıdır. Göroğlu, Dorat'ı Tebli'nin elinden alıp Övez'e kızar:

"Göroğlu Övez'e: 'Tebli gibi nâ-mertlik etmek mi istedin? Altındaki atı Tebli'ye verip senin bana yamanlığın mı var?' diye Övez'e bakıp bir gazel söylüyor:

Sen ezelî Kasap oğlu,
De bana haslığın var mı?
Bir nice deliler ile,
Kaleler bastığın var mı?

Binip sen atın üstüne,
Dönüp düşmanın kastına,
At salıp Hünkar üstüne,
Girip savaştığın var mı?

Merd-i meydanda olmadın,

[355] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 393-395.

Düşmandan arım almadın,
'Atam.' diyerek gelmedin,
Bozulan niyetin var mı?

Ben Göroğlu, derim lafı,
Kafire hiç vermem safı,
Gürz ile demirden kapı,
Bozarak girdiğin var mı?

El-kıssa, Göroğlu bu gazeli söyledikten sonra Övez de: 'Ne yapayım atam Göroğlu? Tebli atımı elimden çekip aldı. Genç olduğum için karşı gelemedim.' diye inandırdı. O vakit Göroğlu Övez'i yanına çağırıp alıp, Dorat'ı verdi."[356]

Veli Huluflu'nun Şemgirli Âşık Çoban'ın el yazılarının içinden bulduğu bir şiirde Koroglu bütün yiğitlerine ihtiyacı olduğunu ama Ayvaz'ın kendisini üzdüğünü söyler:

"Kedir Movlam, senden budur dileyim,
Bu gun Ereb Reyhan yanımda gerek,
Yadıma duşdu Ayvaz, uzdu ureyim,
Bu gun Belli Ehmed yanımda gerek."[357]

Âşık İbrahim Karacaoğlu'nun 1938'de söyleyip Helit Elizâde'nin derlediği *"Köroğlu'nun Erzurum Seferi"* kolunda Demircioğlu'yu ve Telli Hanımı Cafer Paşadan alıp Çenlibel'e dönerlerken Köroğlu, Eyvaz'a Demircioğlu'nun yaralarının ne durumda olduğunu sorar. Eyvaz, çok kan kaybeden Demircioğlu'nun ölmek üzere olduğunu görür ve Köroğlu'ya onu Çenlibel'e götürene kadar yolda atıp gitmelerini söyler. Köroğlu Eyvaz'ın bu sözüne çok kızar:

---

[356] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 131-133.
[357] Veli HULUFLU: a.g.e., 154.

"Binadan güzel olmayan
Telin kadrini ne bilir?
Çölde gezen boz serçeler
Gülün kadrini ne bilir?

Gül koşub küten ekmeyen
Nanın sofraya tökmeyen
Arının kahrını çekmeyen
Balın kadrini ne bilir?

Utan, Eyvaz Han, bir utan!
Dağların dumanın dutan,
Namertlikle başa çatan,
Elin kadrini ne bilir."

Köroğlu sazla didiği kimi söz ile de didi:

-Eyvaz, men delilerin heresini bir yirde atub gitsem, onda menim başımda adam kalmaz, hamusu çıhar gider, tek kalaram. Düşman üstüme ayak alar. Demircioğlu'nu Çenlibel'e aparacağam, hekim tapacağam. yarasına derman koyub bahsun; sağalsın bir yahşi toy eyleyüb Telli Hanımı da ona vireceğim; sağalmayub ölse onda Çenlibel'de basdıracağam."[358]

3. 4. KOÇAKLARLA AYVAZ'IN İLİŞKİSİ

Koçaklar, Köroğlu tarafından çok sevilen Ayvaz'ı çoğu zaman kıskanırlar. Çamlıbel'e sonradan gelmiş bir evlâtlığın bu kadar itibarlı olmasına tahammül edemezler. Köroğlu ile Ayvaz'ın ilişkilerini bozmaya

[358] Hemit ELİZÂDE: a.g.e.: 77-78.

çalışırlar. Buna karşılık Köroğlu'ndan bir şey isteyecekleri vakit Ayvaz'ı aracı yaparlar.

Ayvaz'ı seven, zor durumda kaldığında ona yardım eden koçaklar da vardır.

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Kocabey"* kolunda Kocabey Köroğlu'nun divanına gelip onun düzenini beğenir, ama belli etmez. Ayvaz'ın getirdiği kahveyi beğenmez ve kendi kardeşi Arif'ten kahve yapmasını ister. Köroğlu Kocabey'in keleşlere katılmak istemesi üzerine söylediği türküde ona Ayvaz'ı tanımasını söyler.[359]

Kocabey, Hezeran Bülbülü'nü alıp dönerken bir dere kenarında konaklarlar. Kocabey, Ayvaz'dan gidip turna vurup getirmesini ister:

"Ok atarsın gergin yayın
Belli değil sopun soyun
Kocabey de senin dayın
Vurda getir Han Ayvaz'ım..."[360]

Türkmen rivayetinin *"Sapar Mehrem"* kolunda Gülşirin'in peşinden gitmek isteyen Sapar Köse, Göroğlu'ndan Övez'i kendisine yardımcı vermesini ister.

"Çok yedim, verdiğin nanı,
Versin nur-u imanını,
Dilerim Övez Hanını,
Serdar Göroğlu rahmeyle."[361]

Sapar Mehrem Gülşirin'i alıp Çandıbil'e dönerken Övez'e "yoldaşım" diye hitap eder:

"Sapar Mehrem olur mestan,
Yoldaşımdır, mert Övez Han,

---

[359] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 280-282.
[360] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 294.
[361] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 115, 127.

Bostan ilde olup mestan,
Düşmanı giryan eyledim."[362]

"Övez'in Evlenmesi" kolunda Göroğlu Övez'e kız aramaktadır. Yiğitlerin hiçbiri Göroğlu'nun gerçek oğlu olmadığı için Övez'e kızını vermek istemez. Mecliste bulunan fakir bir ihtiyar yiğitlerin bu tavrına kızar:

"-Ey yiğitler, yiyorsunuz tatlı pilavı, içiyorsunuz kokulu çayı, çekiyorsunuz Karşı tütünü. Hepinizin yüzsüzlük edip oturmanız iyi mi oluyor? Yarınki gün Göroğlu görücülüğe adam salsa 'Benim cariyem küçük.' ten başka söz bulamazsınız. Dün, evvelki gün mızrak ucunda gelmiş herife hanginiz kız vereceksiniz. Onunla Göroğlu'nun oğlu mu oluyor? dedi."[363]

Göroğlu, Köse başkanlığında yedi yiğidini Gürcistan'da Leke Padişahın kızı Gülruh'u Övez'e istemeye gönderir. Yiğitlerin bu işi önemsiz bulduklarını farkeden padişah kızını vermez:

"-Duyduysanız 'Kusursuz bir şey olmaz.' dedikleri gibi oğlu yok. Veyennam denen yurttan Zengin Buldur Kasap'ın Övez diye oğlunu getirip, oğul, evlât edinip oturuyor. 'Sizlerde bir kız var.' diye bizi buraya gönderdi şahım.

'Bunların sözüne uygun cevap vereyim ya.' diye düşünen Padişah söyledi:

-Ey, yiğitler, o söylediğiniz satılık kız cariye bizde yok."[364]

"Tebli Bahatır" kolunda, Tebli Esenhan'a Göroğlu'yu överken onun Övez'i kaçırmasından da övgüyle bahseder:

---

[362] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:4, 139.
[363] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 77.
[364] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:2, 81.

"Yeke varıp Veyennam'ın ilinden,
Kasap'ı ayırdı kızıl gülünden,
Övez oğlun çekip, alıp elinden,
Döner Göroğlu'nu hiç gördüğün yok."[365]

"Belâgerdan" kolunda Kırat'ın seyisi Gecdimhan Övez'e "Yiğenim.", Övez ise ona "Dayım." diye hitap eder:

Tavap etsem basıp giden izini,
Yiğene benzettim avazın senin.
Periler oymuştur kara gözümü,
Övez'e benzettim avazın senin.(...)"[366]

Azerbaycan rivayetinin *"Bağdad Seferi"* kolunda Aslan Paşa durna teli toplamaya gelen Eyvaz'ı, Demirçioğlu Hesen'i ve Belli Ehmed'i asacaktır. Önce Eyvaz'ın değil kendinin asılmasını isteyen Demirçioğlu şunları söyler:

"(...)Dindir Demirçioğlu'nu dindir!
Suçunu boynuna mindir!
Biz iki koçagı öldür!
Paşam, kıyma Eyvaz Hana!"[367]

Hemit Elizâde'nin derlemiş olduğu *"Köroğlu'nun Rum Seferi"* kolunda Âşık Cunun, Mahbub Hanıma Çenlibel'i anlatırken Eyvaz'dan da bahseder:

"Sene diyem Çenlibel'dir
Mahbub Hanım bizim yerler!
Delileri durna telli,
Mahbub Hanım bizim yerler!

---

[365] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 103-105.
[366] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 189.
[367] Veli HULUFLU: a.g.e.: 68.

Eyvaz balı ordu basan,
Belli Ehmed bire busan
Demircioğlu Deli Hesen
Mehbub Hanım bizim yerler...."[368]

Rivayetlerin hemen hepsinde babasını ararken tesadüfen Çamlıbel'den geçen Hasan'ın ilk önce Ayvaz'la karşılaşması ilginçtir.

Ümit Kaftancıoğlu'nun *"Hüseyin Bey"* kolunda Köroğlu korktuğu için Ayvaz'ı Hüseyin'in yanına gönderir. Ayvaz önce sazla sözle onun atını ister, fakat Hüseyin kabul etmeyince dövüşürler. Hüseyin, Ayvaz'ı döver:

"(...)
Aldı Ayvaz:
Ayvaz Han'ım, değil bağlı
Her dövüşte yüzüm ağlı
İster atı Koç Köroğlu
Gönder bize Kamertayı.

Aldı Hüseyin Bey:
Hüseynim bir aslan olur
Kaplan oğlu kaplan olur
Çamlıbeller viran olur
Ben veremem Kamertayı."[369]

"Hasan Bey" kolunda da Köroğlu, Hasan'dan atını ister. Hasan ise Kamertay'ına karşılık ondan Ayvaz Beyi ister:

"(...)
Aldı Köroğlu:
Şimdi kargılar yağlanır
Ucu kalkanda dağlanır

---

[368] Hemit ELİZÂDE: a.g.e., 114-115.
[369] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 123-125.

Kellen terkime bağlanır
Yavru gönder kamer tayı

Aldı Hasan Bey:
Anamdan aldım örneği
Çamlıbel karga derneği
Sen de gönder Ayvaz beği
Vermem sana kamer tayı (...)"[370]

"Oltu" kolunda Tamara tarafından kazığa bağlanmış olan Hasan, babasının türküsünü duyunca ona karşılık şunu söyler:

"Gözlerimden aksa yaşım
Sinemde sönmez ateşim
Yanında Ayvaz kardeşim
Han babamın sesi geldi."[371]

Antep rivayetinde Hasan ilk önce babası Köroğlu ile karşılaşır ve onunla kavga eder.[372]

"Köroğlu ve Selma" kolunda Köroğlu, Dağıstan'da Ahmet Beyin kızı Selma ile evlenir ve Hasan adında bir oğlu olur. Hasan babasını bulmak için yollara düşer ve günlerden bir gün Çamlıbel'e gelir. Onun Çamlıbel'de ilk karşılaştığı kişi Ayvaz'dır. Ayvaz, bu yabancı çocuktan atını ister, fakat Hasan baç vermeyi kabul etmez. Onlar kavga ederken Köroğlu gelir ve oğlunu tanır. Bundan sonra Ayvaz ve Hasan dost olurlar. [373]

Türkmen rivayetinin *"Erhasan"* kolunda Göroğlu'nun Erem Padişahının kızı Gülsanem'den Hasan adında bir oğlu olur. Hasan on beş yaşına gelince babasını bulmak için Çandıbil'e gelir. İlk önce Övez ile

[370] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 217.
[371] Ümit KAFTANCIOĞLU: a.g.e., 326.
[372] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 289.
[373] Köroğlu ve Selma: 35-38.

karşılaşır. Övez'in niyeti Hasan'ın atına elkoymaktır. İkisi arasında geçen konuşmalardan Göroğlu oğlunu tanır.[374] Bu kolda Eldirhan'ın askerleriyle savaşırken Erhasan'ın hastalanması üzerine kırk yiğit meydanı bırakıp kaçarlar, fakat Övez, Erhasan'ı yalnız bırakmaz ve onun iyileşmesini bekler. Bu sırada Övez şu türküyü söyler:

"Ezeli yaratan kadir Allah'ım,
Rahmeyle sen, yalnızımdan ayırma.
Hakk'a imdat edip zar zar ağlarım,
Öz verdiğin kızıl gülden ayırma.

Başıma kuruldu ahir zamanı,
Onun için feda kılsam bu canı,
Bilmem nasıl olur yaşlının hali,
Rahmeyle sen, garibimden ayırma.

Felek böyle cefa saldı başıma,
Razı ben, ayrılığın işine,
Rahmeyle sen, gözden akan yaşıma,
Keskin kılıç zülfikârdan ayırma.

İslamın kuvveti vardır kolunda,
Şah-ı Merdan yardım eder yolunda,
Bir Hakk'ın senası vardır dilinde,
Bağ-ı bostan kızıl gülden ayırma.

Övez Han der, hiç yetmedim visale,
Sararıp çöl yerde oldum divane,
Elimden iş gelmez ben bir bî-çare,

[374] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 221.

Rahmeyle sen, yalnızımdan ayırma."[375]

Azerbaycan rivayetinin *"Koroglu'nun Derbent Seferi"* kolunda Eyvaz, yağı korugunda dinlenmekte olan Hesen Beyin yanına gelir:

"Eyvaz dedi:

-Siz yavaş-yavaş gelin, men seyirdim, körüm, bu deli kudurmuş kimdi ki, bu koruga duşubdu.

Eyvaz atı çaparaga kaldırıb, özunu Kurdoğlu'ya yetirdi. Kurdoglu başını kaldıranda kördü ki, uzu nikablı bir adam elinde suyurma kılıç ustunu kesdi. Çekib Eyvazı atdan yere saldı, kollarını baglıyıb yere uzandırdı.

Eyvaz bahıb gördü ki, bu çok zor canavardı."[376]

a. Ayvaz'ın Arkadaşları ve Koçaklar Tarafından Kıskanılması:

Maraş rivayetinde Köroğlu, Kürtoğlu kılığında Kasapbaşı'nın evine gelir ve burada Ayvaz'la arkadaşlarının meclisine katılır; ancak onun Ayvaz'a fazla itibar göstermesi meclistekilerin keyfini kaçırır. Hatta Ayvaz'ın arkadaşları Kürtoğlu'yu öldürmeyi plânlarlar.[377]

Antep rivayetinde benzer durum söz konusudur. Köroğlu, Ayvaz'ı arkadaşlarından kıskanır. Bunun üzerine Ayvaz'ın dokuz arkadaşı Köroğlu'yu öldürmeye karar verir ve Ayvaz'ı da buna razı ederler.[378]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Bolu Beyi'nden Şirin Döne'yi kaçırırken Yumurta dağındaki mağarada mahsur kalır ve Demircioğlu'yla Ayvaz'a haber göndermek ister. Demircioğlu bu işe çok kızar. Köroğlu'nun Ayvaz'a yazdığı pusulayı katlar ve "Köroğlu bunu sen yut." der. Köroğlu bunun sebebini sorunca, Demircioğlu şöyle cevap verir:

"Namenizde, zikrettiğiniz 13-14 yaşındaki çocuk gelüp bu cengi fethedecekse, benim onun ayağına kadar gitmeme ne lüzum var? O çocuk

---

[375] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:3, 259.
[376] Veli HULUFLU: a.g.e.: 114.
[377] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 54.
[378] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 55.

belki yaralanır belki bir şey olur. Halbuki, ben sizi hiç bir müşkilât çıkarmaksızın buradan savacak ve bu işi görebilir bir adam olduğumu düşünseydiniz beni, böyle küçük görmemiş olmaz mı idiniz. Bir kerre şunu size tekrar edeyim, bir teraziyi alınız, bir kefesine o çocuğu birine de beni koyunuz bakalım hangimiz ağır isek o ona hizmet etsin... Okumuş bir adam olan Demircioğlu'nun söylediği bu sözler Köroğlu'nu çol yıpratmıştı..."[379]

Antep rivayetinde de bu duruma yer verilmiştir. Köroğlu, Bey şehrinin beyi Ahmet Beyin kız kardeşi Döne'yi kaçırırken Yumurta Dağında mahsur kalır. Bu sırada Çamlıbel'de bulunan Ayvaz'a vermesi için Köroğlu, Demircioğlu'ya şu pusulayı yazdırır:

"Benden selam olsun Han oğlu Hana
Şimdi Han Ayvazım yanımda gerek
Dar gününde arka gerek insana
Şindi Han Ayvazım yanımda gerek.

Han Ayvazım on üç on dört yaşında
Mürdeşek telleri oynar başında
Yumurta Dağının kara taşında
Şindi Han Ayvazım yanımda gerek.

Benden selam olsun Ayvaz adına
Koç yiğitler çabuk gelsin dâdıma
Köroğlu çağırır öz evlâdına
Şindi Han Ayvazım yanımda gerek.

deyip kesdi.

-Eyvallah Demircioğlu aslanım!

Demircioğlu nâmeyi Köroğlu'nun önüne attı:

---

[379] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 112-113.

-Ben böyle nâme götürmem. Bana oğlan mı övüyorsun? Ben duydum ki senin yanında her biri el beyi, çöl beyi nice adı kulağına değmiş yiğitler varmış. Sen bana on üç, on dört yaşında Ayvaz'ı methediyorsun." Demircioğlu yine de Ayvaz'a haber verir. Ayvaz'ın Köroğlu'nun zorda olduğunu duyar duymaz yataktan kalktığı gibi at üstüne binmesi Demircioğlu'yu hayrete düşürür ve Köroğlu'ya hak verir.[380]

Antep rivayetinin *"Erzurum Seferi"* bölümünde Köroğlu, beylerini ve Ayvaz'ı darağacından kurtardıktan sonra Bolu Beyi'nin askerleriyle çatışmaya girdiği sırada Dellek Deli Hasan'ın Bolu Beyi'ni öldürdüğünü görür. Köroğlu, Bolu Beyi'ni öldürmemeye Ayvaz'ın başı için and içtiğinden dolayı Deli Hasan'a kızar. Deli Hasan ise kendi başının Ayvaz'ın başından üstün olduğunu söyler:

"-Ulan ben diyorum ki Bolu Beyi'ni niçin öldürdün? Ben Ayvaz'ın başı için ölümden affetmiştim. Sen niçin öldürdün?

-Ben de beyim benim başım için andetmiştim. Benim başım, yanımda Ayvaz'ın başından ileridir. Onun için ilk fırsatta yeminimi yerine getirdim."[381]

Maraş rivayetinde Köroğlu Bolu Beyi'nin zindanında yatarken Demircioğlu (adını İsabali diye değiştirir) onu kurtarmaya gelir. Bu sırada Köroğlu sazla yirmi beş yaşındaki Ayvaz'ı övünce Demircioğlu kızar:

Aldı Demircioğlu:

Bir yiğit yirmi beş yaşında
Beşyüz atlıya baş olmaz
Ne keramet var Ördek kuşunda
Suda gezer yaş olmaz

Eğdiğiniz hurma dalı
Yediğiniz oğul balı

[380] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 107-110.
[381] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 272.

Düşmeyi gör her Eroğlu
Düşen adama eş olmaz

İsabali geldi taman- İsabali geldim taman
Seni kurtarırım hemen
Elem çekme koç kahraman
Baştan geçmedik iş olmaz."[382]

Maraş rivayetinde Deli Hoylu, bir akşam beyleri odasına toplar. Bu mecliste sadece Köroğlu ve Ayvaz yoktur. Köroğlu bütün beylerini evlendirmek istemektedir, ama Deli Hoylu evlenmeden önce bir âlem sürmek ister ve meclistekilere:

"-İsteğim şu ki: Erzincan pınarının başında son bir defa olarak aramızda Köroğlu olmadan, yani Köroğlusuz bir keyfetmek, kana kana içmek Ayvaz'ın güzel sazını, çıktığı kadar da güzel sesini duymak üzere çaldırıp çığırtmak istiyorum. Ondan sonra da bizlere ne dilerse etsin... Bu pınar başına gidiş on gün, geliş on gün oradaki keyfetme on gün eder otuz gün. Köroğlu'ndan Ayvazını, sazını vermek ve kendi olmamak üzere isteyeceğim müsaadeye sizlerin de katılmanızı istemek içün bu akşam buraya toplandık. Ne dersiniz?"[383]

Chozko'nun Azerî rivayetinde "Ivaz'la bir kavga neticesinde kafası yarılan Demircioğlu, Köroğlu'nun buna lâkayt kalmasına hiddetlenerek kaçıyor, Ivaz gibi suikast emelleriyle Kürdistan Beyi Mustafa Beye (Gırizoğlu) iltica ediyor; onunla Köroğlu'yu öldürmeyi kararlaştırıyorlar. İkisi beraber geliyorlar; askerleri bırakıyorlar; Demircioğlu'nun, Nigâr Hanımın odasında Köroğlu'nun kafasını kesmek için ettiği yemini yerine getirmek üzere gizlice Köroğlu'nun yanına giriyorlar. O sırada Köroğlu sazını alıyor ve Nigâr Hanıma, Halep seferinde Perizat'ı kaçırırken kuyuya girdiğini, Mustafa Bey tarafından yardım gördüğünü ve kurtarıldığını hikâye eden şiiri okuyor.

---

[382] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 184-185.
[383] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 202.

Bunu duyan Mustafa Bey niyetine pişman oluyor ve alicenap Köroğlu'nu öldürmekten vazgeçmeye Demircioğlu'yu da ikna ediyor. İkisi de gizlendikleri yerden çıkıyorlar ve af diliyorlar; Köroğlu mutat alicenaplığıyla her şeyi unutuyor."[384]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Çandıbil'e gelen Övez'in buranın havasına, suyuna alışamayarak hastalanması üzerine Göroğlu onu meyhaneden alıp hareme götürür. Övez'in hizmetine alışan kırk yiğit bu durumdan hoşlanmaz:

Mevlam beni yola saldı.
Ali ile, Veli ile,
Aç doyup susuzlar kandı.
Leblerinin balı ile.

Gel, göğsüm üstünde otur,
Ölünce tabutum getir,
Övez Can'ım keyfe yetir,
Tam dolu piyale ile.

Keten gömlek biçtireyim,
Yakasın yan açtırayım,
Getirin boylaştırayım,
Bizim Övez Can'ı ile.

Göroğlu'nun Ali'sini,
Doldur sen piyalesini,
Türkmenlerin küllisini,
Ben severim ili ile."[385]

---

[384] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 26.
[385] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 1, 261-263.

962 numaralı el yazmada Övez, Hünkâr Şaha esir olunca Göroğlu yiğitlerini toplayarak yola düşer. Bu sırada yiğitler "Tek Övez Can için, doğru ölüme gidiyoruz." diyerek birbirleriyle alay ederler.[386]

"Hoşgeldi" kolunda Övez'i Şah Sepit'in elinden kurtaramadan gelen yiğitlere Göroğlu çok kızar, fakat onlar bunu pek umursamaz.[387]

"Cadı Kadın" kolunda Kırat, Moruk Kadın tarafından kaçırılır. Göroğlu, Kırat'ını bulmak için kalender kılığına girip Nişabur'a gider. Sonunda Kırat'ı bulan Göroğlu, Çandıbil'den ayrılalı bir yıl olmuştur. Göroğlu, Övez'e, "Bir yıla kadar gelemezsem, Ağayunus ananı ve kendini yiğitlerden korumak için odanın kapısını açma." diye nasihat etmiştir. Bunun için Övez, Ağayunus'un odasına girip kapıyı arkadan kilitlemiştir. Yiğitler, bir yıl geçtiği hâlde dönmeyen Göroğlu'ndan haber sormak için Ağayunus'un odasına girmek isterler, fakat Övez, kapıyı onlara açmaz. Yiğitler bu duruma çok sinirlenirler ve kapıyı taşlamaya başlarlar. Tam bu sırada Göroğlu gelir. Köse, Göroğlu'nun yiğitleri cezalandıracağından korkarak Övez ve Ağayunus'a iftira atar. Övez ve Ağayunus'un Göroğlu'yu aldattığını söylerler. Göroğlu, Köse'nin sözlerine inanır ve çok üzülür. Buna rağmen durumu bir de Övez ile Ağayunus'tan öğrenmek ister. Övez, olanları anlatınca Göroğlu rahatlar ve yalan söyleyen yiğitleri de affeder. Ağayunus, Övez ile aralarında anne-çocuk ilişkisinden başka bir şey olmadığını şu türküyle söyler:

"Serine kurbanım Çandıbil Han'ı,
Senin balan, benim balam değil mi?
Bir yıl oldu çektim dağı-hicranı,
Senin balan benim balam değil mi?

Bir yıl geçti gördüğüm gün hor oldu,
Ağlayarak iki gözüm kör oldu,
'Annem.'diye Övez medetkâr oldu,
Senin balan benim balam değil mi?

[386] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 477.
[387] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 11-13.

İnanma sözüne zalim nâ-merdin,
Hizmetin eyle sen, koç yiğit gördün,
Övez can olmasa yıpranır yurdun,
Senin balan benim balam değil mi?

Kırklarım az kalsın yurdundan etti,
'Atam.' diye Övez yurdunu tuttu,
Evlâtlık eyleyip borcun hak etti,
Senin balan benim balam değil mi?

İmdadım yetmedi güzel Cabbar'a,
Ağlamaktan bağrım oldu set pare,
Bunu söyler Ağayunus bi-çare,
Senin balan benim balam değil mi?[388]

"Perinin Küsmesi" kolunda Sapar Köse, Övez hakkında bir dedikodu çıkararak Ağayunus'un Göroğlu'yu terketmesine sebep olur. Sapar Köse'nin "Sultan Göroğlu, Nişafur'a gittiğinde Ağayunus Peri ile Övez Han arasında karı-kocalık ilişkileri olmuş." şeklinde dedikodu çıkarması onun Övez'e olan kıskançlığının bir göstergesidir.[389]

"Gencim Bey ve Hıdırali Zengin" kolunda Gencim Bey, Göroğlu'nun Övez'e ve diğer oğulluklarına kendinden fazla güvenmesini kıskanır. Göroğlu, Şahdarhan'ın peşine gönderdiği Gencim'in arkasından da Övez'i göndermiştir. Bu da yetmemiş, kaleyi ve kadınları Bedrüstem ve Seytek Gırma'ya emanet edip kendi de onların arkasından gitmiştir. Gencim Bey Övez'in arkasından gönderilmesine kızar ve onları küçümser:

"-Hadi Göroğlu kardeşim, bu yaptığın ne oldu? 'Çocuğa iş buyur, peşinden kendin koş.' demişler eskilerimiz. Biz ağzı sarı çocuk değildik.

[388] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 119-123.
[389] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 3, 281.

Böylece peşimizden gelinecek gibi. Kendin geldin geldin, atan yerinde oturan Gencim Beyi atlandırıp, gönderip, beni hiçbir şey beceremeyen kişi yapıp, ulu ile rezil edip, oğulluk saydığın kulların Övez'i, Hasan'ı, Sakı'yı niçin gönderdin peşimden. Şimdi gel gel Gencim Bey üç ağzı sarı yabancı kul gibi de iş beceremez mi sandın? Toprak senin başına, bey oluşunla herif. Etrafına kırk avareyi toplayıp, yiyeceğini içeceğini benden sorup da değil, hırsızlık yapıp aldığın yetim günün değil miydi senin herif? Bugün şimdi büyük han olup kendinden büyüğe de saygı göstermeyecek mi oluyorsun?"(...) "Bir yurttan getirilen kuldan 'Oğul buldum.' diye gezişinden bilmeliydim senin ahmaklığını. Oğul bulunacaksa kendi Türkmeninde kıt mı oğul doğuran kadın? Ey ahmak, başına ak girse de akıl girmeyen herif."

"Övez kul bey oldu, Hasan kul töre
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.
Göroğlu'ya oldu alçaklar yâren,
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.

Gönle batmaz Göroğlu'nun işleri,
Yurda sahip etti Kızılbaşları,
Kul olur mu beyin karındaşları?
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.

Kulun daim gözü aladır içi,
Döneklik, hiledir; yaptığı işi,
Bugün tam zamanı kurtulmak için,
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.

Göroğlu gerçekten uzağa gitti,
Şimdi onun sırrı kullara yetti,
Yabancılar izin tutar zannetti,
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.

Cahil beyler inanmazlar dostuna,
Saldır bugün Çandıbil'in üstüne,
Çıkıp kara, çirkin kulun kastına,
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim.

Kullar görsün Gencim Beyin işini,
Önce kesin Seytek Gırma başını,
Bedrüstem'in kakaın tek tek dişini,
Ya al şimdi, ya öl şimdi Türkmenim."

Bütün bu sözlerine rağmen Gencim Bey, Övez'den korkmaktadır. Zorla kaleye girmeye çalışan Gencim, Bedrüstem'in "Övez'in gelip yaptıklarının hesabını sorar." demesi üzerine tedirgin olur.[390]

"Ahmet Beyin Evlenişi" kolunda Veli Dönek ve Veli Hırtman Göroğlu'nun Övez'e ve diğer yiğitlere kendilerinden fazla güvenmesini kıskanır:

"Göroğlu'nun yanında Övez'i, Nurali'si, Yusuf Beyi, Handan Bahatır'ı, Taymaz Beyi, Ahmet Beyi olsa bize onun hizmeti yetmeyecek. Onların yanında bizim sayımız da yok, adımız da. Onların içinde bize güven yok. Gel onları teker teker Cehennem pazarına gönderelim. Ahmet Beyin bugün sırası geldi."[391]

Özbek rivayetinin *"Meşrika"* kolunda bir gece rüyasında Meşrika'ya âşık olan Köroğlu, onu bulmak için yola çıkarken Çembilbel'i Avazhan'a emanet eder. Yiğitleri, Avazhan'ı hepsinden üstün gördüğü için alınırlar.[392]

"Ağa Yunusning Alip Kaçilişi" kolunda Köroğlu Sultan, Havdak'a ava gitmek ister. Dayısı Ahmed, Avazhan'ı kırk yiğide komutan ettiği için Köroğlu'ya darılmıştır. Ancak ava giderken Çembil'i kendisine emanet

---

[390] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 271-273-281-327.
[391] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 387.
[392] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 41.

etmesi hoşuna gider ve kabul eder. Ağa Yunus'u Ahman Devden kurtarmaya giden Avazhan'ın gecikmesi üzerine Ahmet Serdar, Köroğlu'ya onun kendisine ihanet ettiğini söyler. Köroğlu kim ne derse ona inanır. Ahmed, Avaz'ın Çembil'e gelip kırk yiğide komutan olmasını çekememektedir. Köroğlu, Ahmet Serdara Avaz'ın oğlu olduğunu, ona güvendiğini söyler. Ahmet Serdar ise Köroğlu'nun bu tutumuna kızıp çıkıp gider. Köroğlu, Ahmet Serdarın Türkmen elinde saygın biri olduğunu, rahatsızlık çıkarabileceğini düşünür. Çembil'deki büyükleri çağırıp Avaz'ın kalesindeki Yüzümköz, Gülnar, Nurhan ve kırk kızı Belhuvan'a götürmelerini ister. Ağa Yunus geldiğinde Köroğlu'ya her şeyin doğrusunu anlatır ve onun Avazhan'dan özür dilemesi gerektiğini söyler.[393]

"İntizar" kolunda Avaz, Köroğlu'nun atını ve kılıcını alarak İntizar'ı bulmak için İsfahan'a gider. Ahmet Serdar, Köroğlu'ya gelerek Avaz'a atını vermesinin doğru olmadığını söyler. Avaz'ın aleyhinde konuşarak Köroğlu'nda şüphe uyandırır. Köroğlu Avaz'ın peşinden gider. Bir dağın yanında Avaz'ı görür, onu attan indirir. Avaz bu harekete şaşırır. Konuşurlar, Köroğlu Ahmet'in yalan söylediğini anlar, pişman olur.[394]

b. Ayvaz'ın Arkadaşları veya Koçaklar Tarafından Öğretilmesi (Kandırılması) :

Behçet Mahir rivayetinin *"Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kaçırması"* kolunda Ayvaz, diğer koçakların kışkırtmasıyla, Keloğlan'ın hilesine aldanarak Dorat'ı alıp Kırat'ı veren Köroğlu'ya acı sözler söyler:

"Demircioğlu Ayvaz'a dedi, ki 'Ayvaz!' –dedi-. 'Buyur ağa!' 'Ayvaz, bir adamın hırslı vaktinde, bir adamı eğer huylandırırsan, tadı orda çıkar. Keloğlan her halde değirmende öyle, Köroğlu'na bir fent etmiş, ki Keloğlan'ın bu ettiği fendi, dünyanın sonuna kadar, dillerde söylenecek. Köroğlu, Dor'u alayım derken, Kır'ı vermiş. Ulan, hırslı zamanda bir adamı huylatmak, çok

[393] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 47-51.
[394] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 54-55.

iyi olur. Gel kapıları kilitle Ayvaz! Köroğlu gelir kapıya yanaşır, kapıyı döğdüğü zaman, sen pencereden, aç, aşağı seslen, ki kimdir o? Ama, hırs ile seslen! Köroğlu başını kaldırır sana der: Ulan, gel aç pis itoğlu it! Tanımadın mı beni? O zaman, ben sana ne öğretirsem, Ayvaz onu söyle! Hele bu Köroğlu'na birkaç tane bet söz söyle! Niye değirmene girdi, ki Keloğlan da bu fendi buna etti, Kırat'ı elinden aldı da Dor'u verdi. Bu gitti Keloğlan'ı öldürmeye atı da verdi üstelik.'

Ayvaz'ın aklını çaldılar. Reyhan Arap ile Demircioğlu Ayvaz'ı kandırdılar, kapılar kilitlendi.(...) Köroğlu kapıya geldi. Han Ayvaz yukarı pencereden baktı. Demircioğlu'na "Ne diyeyim?" Demircioğlu dedi ki "Hele en evvel değirmene niye girdin, sor!" Aldı Han Ayvaz, saz ile, bakalım Köroğlu'ya ne diyecek:

Niçin girdin değirmene
Atı verdin Keloğlan'a
Geri döndün yana yana
Pazarın mübarek olsun

Peşine kuş gibi uçtun
Akibet o yolda şaşdın
Dor ile Kır'ı değiştin
Pazarın mübarek olsun

Atı verdin oldun hasta
Ben seni sanardım posta
Kaç bin tümen verdin üste
Pazarın mübarek olsun

Avlayan avcı avan izler
Her yerden bir yardım gözler
Gelişin nalbanta benzer

Pazarın mübarek olsun

Ayvaz der avın izlersin
Gayrıdan himmet gözlersin
Şimdi çerçiye benzersin
Pazarın mübarek olsun

"Han Ayvaz saz ile söz ile, Köroğlu'na, acı acı söz söyleyip, pencere içinde meğer, Ayvaz'ın ağzından çıktığı kelâmlar, Köroğlu'nun ciğerini deler, geçerdi.(...)"[395]

Bu rivayette Demircioğlu ve Ayvaz Köroğlu'yu küstürdüklerini Köse'ye haber verdikleri zaman Köse Ayvaz'ı dövmeye kalkar:

"Ulan, bu Çamlıbel'in demek, Köroğlu'su, Köse'si sen mi oldun? Pis itoğlu it!' Açıldı, ki Ayvaz'ın sufatına bir sille çala. Geriden, Demircioğlu ileri, en evvel attı kendini Köse'nin önüne, Ayvaz'ı geriye attılar. Demircioğlu dedi: 'Emi, o silleyi bana vur! O kusur bendedir, Ayvaz'da değil.' Reyhan Arap dedi: 'Emi, bana vur! O kusur bendedir, Demircioğlu'nda değildir.' Köse'nin eli yukarda kaldı. 'Ulan-dedi- siz öğrettiniz buna?'. 'Evet emi!'"[396]

Behçet Mahir rivayetinin *"Kenan"* kolunda Köroğlu'nun derife takımı Ayvaz'ı kandırıp koçak başlarının yerine geçerler ve Mine Sultanı kaçırmak için gizlice Kenan'a giderler.[397]

"Bağdat" kolunda koçaklar İsfehan'daki düğüne gitmeden önce para bulmaları gerektiğini söyleyip Ayvaz'ı Köroğlu'yu para bulmaya göndermesi için öğretirler:

"Erzurumlu koçak olan Demircioğlu, koçaklar başı, ikinci koçak Reyhan Arap, üçüncü koçak Niğdeli Geyik Ahmet, dördüncü koçak Bursalı

---

[395] Mehmet KAPLAN-Muhan BALİ- Mehmet AKALIN : a.g.e., 194-196.
[396] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 216.
[397] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 232.

Topal Dursun, beşinci koçak Tokatlı Debe Daşak, bunlar, Ayvaz'a gizli dediler ki 'Dört aydan beri Köroğlu pilava pençe vuruyor. Artık İsfahan'a düğüne gitmemize iki ay kaldı. Düğüne giden delikanlının kesesi altın dolu olmalı. Çünkü insanlar kazanır, kazandığı varlığını iki yerde sarfedebilir. Nerde? Bir Hak yoluna düşkünlere, bir de toylarda, düğünlerde ve meclislerde sarfeder. İnsanlar inat ile murat ile yaşar. Köroğlu'ya devrişan elbiselerini önüne koyarsan, senden sorar: Bu ne Ayvaz? Dersin, ki ağa, yiğitler toya gidecek, cebimize kızıl altın lâzım, ki İran'da bol bol harcıyalım, kara papak varlığımızı görsün, biz de kendimize göre Türkiye yiğitleriyiz, yoksul olduğumuzu bilmesinler, var görsünler bizi! Sen cevap verirsen Köroğlu gider, ne taraftan olsa Kırat ile getirir.'

Bu sebepten gizli, koçakların bu sözüne ertesi kuşluk vakti, sağında Köse oturuyordu, solunda Köroğlu, işaret verdi gizlice Demircioğlu Ayvaz'a, Han Ayvaz, duvarda Köroğlu'nun sazı her vakit indirip, devrişan elbiseleri de bohça ile bağlı idi, sazı duvardan indirip, devrişan elbiselerini bohça ile getirip Köroğlu'nun dizinin dibine koydu. Köroğlu görüp o hali, başını kaldırıp, Han Ayvaz'a dedi: 'Oğlum bu ne?' Dedi: 'Ağa, koçaklar düğüne, toya gidecek. Düğüne gidecek, toya giden delikanlının kesesi kızıl altın dolu olmalı. Ancak dört aydan beridir pilava pençe vurma, bir yandan bize düğün toy harçlığı getir!' Köroğlu Ayvaz'ın bu sözünü işittiği zaman Köse'nin yüzüne bakarak, Köse gayet Ayvaz'ın sözüne beğenerek, başını aşağı eğdi, başladı bıyık altı gülmeye. Köroğlu anladı, ki Köse'nin hoşuna gitti, gülüyor. Koçaklar da birer birer sükütcamasında bıyık altı gülmeye duruşuna aldı Köroğlu sazı. Bakalım ayakta bekliyen cevap Han Ayvaz'a ve koçaklara karşılık:

Gel Ayvaz gel senle hesap görelim
Ezel bahar dememize ne kaldı
Kızıl altın ile beyaz çeğreği
Taslar ile bölmemize ne kaldı.

Yâni bu kış günü nereye gideyim, ezel bahar hele gelmedi diyerek saz ile ne anlatmış Han Ayvaz'a:

Gel Ayvaz'ım senle hesap görelim
Ezel bahar dememize ne kaldı
Dediğim murada ermedi elim
Geçti ömrüm ölmemize ne kaldı

Yiğitlik severim ben heves ile
Ömrüm geçti bu âlem-i nas ile
Sarı altınları gümüş tas ile
Pay pay edip bölmemize ne kaldı

Köroğlu'yum Haktan beklerim irat
Bilmem kimden olsun düşküne imdat
Düşünme ki bir gün Hak eder irşat
Gel ağlama gülmemize ne kaldı

Köroğlu bu sözleri saz ile söyledi, ki yâni koçaklardan bir ikisi ayağa kalksın da Ayvaz'a hırslansın, ki 'Ulan, bu kış günü, bu adam nere gitsin, ne getirsin?' Baktı, ki hiçbir koçak benden taraf çıkmadı, hiçbirinin sesi çıkmadı. Köroğlu anladı, ki sükut ikrardan. Bu sözler de zaten Ayvaz'ın değil, muhakkak, ki bu koçaklardan birkaçı öğretmiş, bunlar gününden evvel müşavere kurmuş. Koçakların sükut durmasına, Ayvaz'a dedi, ki 'Ulan, var söyle imrahor başına, Kırat'ıma takım vursun, devrişan elbisemi Kırat'ın terkiye bağlasın, gel bana gaber ver!' Han Ayvaz güle güle tavla kapısına dayandı, imrahor başlarına haber verdi."[398]

[398] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 356.

"Bolu Beyi" kolunda da koçaklar Ayvaz'ı öğretir ve Köroğlu'nun kış gününde para getirmesi için dışarı çıkmasını sağlarlar.[399]

Bu kolda Köse, Köroğlu'nun kendi rızasını almadan Bolu Beyi'ne yardım etmek istemesi üzerine ona hiçbir koçağın eşlik etmeyeceğini söyler. Köse, Köroğlu'nun adının geçmesini bile yasaklar. Hasan ve Ayvaz da Köse'nin sözünü dinlemek zorunda kalır. [400]

Maraş rivayetinde Köroğlu, Ayvaz'ın gücünü sınamak için cirit oynamak ister. Arkadaşları tarafından öğretilen Ayvaz'ın niyeti ise Köroğlu'yu bu yolla öldürmektir. Köroğlu onun arkadaşları tarafından kandırıldığını anlar, ama onu evlât edinmekten vazgeçmez. [401]

Maraş rivayetinde Zorbezirgân, bağladığı kişilerin Köroğlu ve adamları olduğunu öğrenince onları serbest bırakır. Zorbezirgân'ın asıl amacı Çin'e gidip sevdiği kızı kaçırmaktır. Köroğlu da Zorbezirgân'la Çin'e gitmek ister. Beyler Çamlıbel'e gelince, Mahmud-u bezirgân, Köroğlu'nun asıl amacının Zorbezirgân'ı gafil bir şekilde öldürmek olduğunu söyler. Bu durumda beyler, Köroğlu böyle âdi bir davranışta bulunursa onu öldüreceklerini, yerine de Hoylu'yu Köroğlu yapacaklarını bildirip senet imzalarlar. Döne ve Ayvaz da bu senedi imzalarlar.[402]

Antep rivayetinde aynı durum yer almaktadır. Bu rivayette Ayvaz'la Köroğlu arasında şu diyalog geçer:

"Aldı Ayvaz:

Bilmezsin neler oluktur
Dostundan düşmanın çoktur
Sende asla insaf yoktur
Öldürdün mü bezirgânı?

Köroğlu baktı ki Ayvaz, 'Zor Ahmed Bezirgân'ı öldürdün mü?' deye soruyor. El atıp sazı sinesine çekti. Bakalım ne deyip, neler söyleyecek?

---

[399] Mehmet KAPLAN-Muhan BALİ- Mehmet AKALIN : a.g.e., 507-509.
[400] Mehmet KAPLAN: a.g.e., 525, 547.
[401] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 57.
[402] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 165.

Aldı Köroğlu:

İşte geldik yüz be yüze
Gulak verin sözümüze
Nâmesin getirdim size
Öldürmedim bezirgânı.

Aldı Ayvaz:

Goç yiğitler saf saf olsun
Kirmen gılıç üryan olsun
Ver kine nâmen okunsun
Öldürdün mü bezirgânı?

Aldı Köroğlu:

Eski Hinde etti göçün
Yoktur oğlum benim suçum
Ayvaz, senin başın için
Öldürmedim bezirgânı."[403]

Gürcistan'da bulunan Azerice bir el yazmanın beşinci meclisinde Köroğlu'nun atı Van paşasının (Osman Paşa) serdarı Teymurağa tarafından kaçırılır. Köroğlu'nun atına bakan Deli Mehter gece öyle derin uyumaktadır ki Kırat'ın kaçırıldığını bile hissetmez. Köroğlu, ona dayak attırmak isteyince Deli Mehter, Eyvez'in yanına gelir: "Çün Deli Mehter hökmü Koroğlu'dan eşidüb gaçdı girdi Eyvez balınun dalına dutdu eteğinden. Pes Eyvez balı Koroğlu'dan Deli Mehter'ün iltimasın eyledi. Koroğlu onu Eyvez'e bağışladı."[404]

"Bezirgân" kolunda Göroğlu'nun Bezirgân'ı öldürmesini isteyen Köse, Övez'e onu ikna etmesini öğütler:

---

[403] Hüseyin BAYAZ: a.g.e., 187-188.
[404] Dilara ELİYEVA : a.g.m., 43.

"-Bunun atası Sultan Adıbeğ'e de hizmet etmiştik. Bunun gibi ağzımız aşa yettiğinde onun da bir söz bulması olurdu, diye Övez Can'a sözünü onaylattı.

-Övez Can, bu senin dediğinden çıkmıyor. Bunu bir ikna et, bunlar gibi ganimet, bunlar gibi mal tüm ömründe ya bir rastlıyor, ya iki rastlıyor. Onu bir alma çaresini bulalım.

Övez Can gelip arzetti.

-Ağa, ona herşey de olsa atlanalım.

-Ey Övez Can, tersinden tutuyorsun. Atlanacaksak atlanırız, ama ele düşmez." [405]

"Tebli Bahatır" kolunda, Göroğlu'nun yiğitlerinden Tebli, savaş sırasında Esenhan tarafına geçer. Bundan habersiz olan Övez, Tebli'nin yalanına kanarak Dorat'ı ona verir.[406]

"Gencim Bey ve Hıdırali Zengin" kolunda Gencim Bey, Göroğlu'nun emriyle Şahdarhan üzerine gitmek için yola çıkar; fakat asıl amacı han olup çevresine yiğit toplamak olduğu için Göroğlu'nun verdiği görevi yapmaz. Övez'i de kandırıp kendi yanında alıkoyar:

"Bu an onun peşinden Övez Han kovup yetti. Övez'i aldatmak Gencim gibi kurnaz herif için nedir, asıl amacını söylemese de onu ikna etti kendi himayesinde yürüyüş etmeye."[407]

3. 5. AYVAZ'A ÂŞIK OLAN VEYA SAHİP OLMAK İSTEYEN DİĞER KİŞİLER

Ayvaz'a âşık olan ve onu Köroğlu'ndan almaya çalışan padişahlara daha çok Doğu rivayetlerinde rastlamaktayız. Buna karşılık bütün rivayetlerde Ayvaz'ın halk tarafından çok sevildiğini görmekteyiz.

---

[405] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 4, 191.
[406] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 115.
[407] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 5, 271.

Maraş rivayetinde Ayvaz, Bolu Beyi tarafından asılmak üzeredir. Ayvaz darağacında ağlamaktadır. Halk, çocuğa çok acımaktadır. Oradan, birkaç eli işe yakışan adam çıkar ve ortaya bir şal atarak meydana serdiği bu şalın ortasına ilk olarak birkaç altın atar ve "Veriniz, kan satın almak isteyenler veriniz..." diye bağırır. O sırada herkes avuç avuç altın yağdırmağa başlar, az zaman içinde altı ölçek kadar biriken paraları dört adam toplayarak heyet huzurunda götürüp Bolu Beyi'nin önüne koyarlar ve ondan Ayvaz'ı serbest bırakmasını isterler.[408]

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Dara Çekilmesi"* kolunda Övez'in Hünkâr Şah tarafından asılacağını öğrenen halk onun yüzünü görmek heyecanıyla darağacının kurulduğu meydana toplanırlar.[409]

"Övez'in Getirilişi" kolunda Veyennam şehrinin padişahı Yusuf Şah ve onun veziri Hemdem, Övez'e çok bağlanırlar. Yusuf Şah sokakta oynamakta olan Övez'i görünce cemaline hayran olur ve onu babasından isteyip kırk yiğide han yapar. Her gün onunla kuş avlamaya gider. Hemdem adlı bir tacir avdan dönen Övez'i görür ve ona hayran olur. Övez'e yakın olmak amacıyla malını mülkünü satıp saraya hizmetçi olarak girer. İyi hizmet ettiği için üç yıl sonra şahın veziri olur; fakat birgün Övez'i öpmek istemesi üzerine saraydan kovulur. Hemdem vezir şahtan intikam almak için Göroğlu'nun hizmetine girer ve onun Övez'i kaçırmasına yardımcı olur. [410]

Bu rivayette Övez Can, kalender kılığındaki Göroğlu ile tek başına eğlenmek isteyince Yusuf Şah, ona küser.[411]

"Hoşgeldi" kolunda Övez'in Şah Sepit tarafından yakalanmasına yiğitler içinde en çok Çamlıbel'e geldikten sonra Hasanali lâkabını alan Hemdem Vezir üzülür:

"Hasanali gözünde yaş, bağrında taş, çorak tümseğin üstünde oturup bir söz dedi:

Sana derim sana ağa Göroğlu,

---

[408] Ferruh ARSUNAR : a.g.e., 213.
[409] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 279.
[410] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., c.: 1, 135-139.
[411] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 189.

Han Övez'i gene görmek olur mu?
Övez'in uğrunda sineler dağlı,
Gül Övez'i gene görmek olur mu?

Yüzü güzel idi ab-ı hayattan,
Sözü güzel idi şeker, nabattan,
Övez gibi oğul doğmaz avrattan,
Han Övez'i gene görmek olur mu?

Hasanali der, Övez armanım,
Cesedimde canım, damarda kanım,
Meshebim hem ol dinim, imanım,
Gül Övez'i gene görmek olur mu?

O zaman Göroğlu:

-Ey Hasanali Baba, duacı ol. İnşallah Şir Hüda Pirim yâr olursa Övez'in borç olarak değil kesin geleceğini bil. Yarın bu vakitler Övez sağ selamet ise düşmanın elinden azat edip, alıp gelirim, dedi. 'İnşallah, öyle olsun.' diye Hasanali Baba, Göroğlu'ya dua okuyup, el verip karısının yanına döndü."[412]

Övez'e gıyaben hayran olup onu Göroğlu'ndan almaya çalışan kişilerden biri de Hıri Yurdu padişahı Sultan Övez'dir:

"Şimdi haberi kimden al. Bu Kalender'in yurdunun bir haftalık kuzey doğu tarafında bir yurt vardı. O yurda 'Hıri Yurdu' diye ad veriyorlardı. Padişahına 'Sultan Övez' derlerdi. Övez Can ile Göroğlu'nun burada olduğunu işitti: 'Kalender'in kalesine Göroğlu diye bir Türkmen, Övez diye bir oğlanı getirmiş, tarifini söyleye söyleye sonuna çıkmak mümkün değilmiş.'

[412] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.: 2, 17.

Sultan Övez: 'Bunu elinden almak olmaz mı?' diye hayale daldı. Kalender'in kalesine casus gönderdi. ' Onun dönme zamanını öğrenip gelin.' diye."

Sultan Övez, sonunda kaba kuvvetle kaçıramayacağını anladığı Övez'i hile ile kaçırır. Göroğlu, iz sürerek Sultan Övez'i bulur. Sultan Övez, Göroğlu'ndan özür diler ve Övez Can'ı geri verir.[413]

Buldur Kasap'ın çobanı Şah Mürze de Övez'e âşıktır. Göroğlu, Övez'i kaçırmaya giderken Şah Mürze ile karşılaşır. Şah Mürze, Göroğlu'nun görünüşünden onun kim olduğunu amacının ne olduğunu anlayıp şunları söyler:

"-Aman Allah'ım. Bunun atı, silahı; huyu, suratı iyi bir adam değil bu. Bu yanda Çardağlı Çandıbil'de Göroğlu diye bir herif türemiş diye duyuyordum. Meğerse bu odur. Bu at bulmadan, ekmek bulmadan, giyecek bulmadan gezip yürüyecek heriflerden değildir. Bu Övez Can'ın ünü, şöhreti o taraflara gelmiştir. O Övez Can'ın esiridir bu. O Övez'inden bir söz söylersem bana dokunmasa gerek, diye o Kürt dolaşıp geldi. Gelip çadırın eşiğinde dimdik durdu, eğri sopasını saz yapıp, Göroğlu'na doğru bakarak beş kelime söz söyler oldu:

Heybet ile geldin, benim yanıma,
Sözle ha, koç yiğit nerden gelirsin?
Ne kastın var, benim şirin canıma,
Sözle ha, koç yiğit nerden gelirsin?

Altında mükemmel, dal, güzel atın,
Yaratan Allah'ın, versin muradın,
Meğer, Göroğlu'na benzer suratın,
Sözle ha, koç yiğit nerden gelirsin?

---

[413] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., c.: 1, 237.

Çoban bî-çarenin aklın yok etme,
Ziyade derdimi, hepten çok etme,
Doğru danış, sırrın benden saklama,
Sözle ha, koç yiğit nerden gelirsin?

Aşıktan maşuğa nazar saldın mı?
Nice yıl sen öz yurdundan oldun mu?
Şah Mürze der, Övez Can'a geldin mi?
Sözle ha, bey oğlu nerden gelirsin?

Bu sözü söyledikten sonra bu herif ağzını asumana açıp, nâme söyleyen kişi olmuş bağırıyor. Göroğlu de bunu yakalamaya hazırlanıyor. Birdenbire nâmesine son verdi. Göroğlu koşup geldi, yakasından hemen tuttu.

-Hey arkadaş, sen Övez diyorsun. İkimiz çok dertteşe benziyoruz.(...)

-Ben sana başımdan geçenleri beyan edeyim.

-Beyan edersen et, hadi.

-Beyan etsem, ben bir zengin evlâdıyım. Arsa yığdım, altmış altını cebime salıp çıktım, ağamdan izin alıp. Ondan sonra bu Veyennam yurduna geldim. Orada Buldur Kasap diye bir zengin var idi. Onun Övez diye bir oğlu var idi. Onun hüsn-ü cemalini görüp eşiğinde esir oldum. Altmış altınım bitinceye kadar iç divan beyi olup gezdim, bana kakınç yapan olmadı. Tennenin sonuna çıktıktan sonra bizim sırtımıza tepip kovmak istediler. Biz de hiç gidemedik. Sonra bu sürünün üzerine getirip koydu. Zengin Buldur Kasap'ın sürüsü bu. Bin yedi yüz koyun bu. Kendimiz de on iki çoban. Hepsinin başı da benim. Dağıtan kendim, yok eden kendim. 'Bunu niye yapıyorsun?' diyecek adam yok. Her sene koyun döl verdiğinde Övez Can sürüye seyire geliyor. O zaman ben de keyfimden gözümü çağlatıp çağlatıp ağlıyorum, ağa."[414]

[414] Annagulı NURMEMMET: a.g.e., c.:1, 159.

"Övez'in Dara Çekilmesi" kolunda Hünkâr padişah, Övez'e gıyaben âşık olur ve onu kaçırmaya çalışır:

"(...)Bunun debdebesi, şöhreti dağdan aşıp Hünkâr padişah işitti bunu. 'Bunun gibi Göroğlu diye bozuk herif beş oğlan ile dünyanın işretini sürüp yatıyormuş. Beş oğlan içinde Övez diye bir oğlan varmış. Tarifini söyleyip sonuna çıkmak mümkün değil.' diye duydu.

Hünkâr ona gıyabında aşık oldu, hangi yurt ile savaşacaksa, hangi iş tutacaksa önceden gönderdiği casusu var. O da bir ihtiyar baba, yüz bin çarşambayı başından geçiren melun.

-Hey, melun, Göroğlu'nun kalesine git de gel. Büyüğünü, küçüğünü, halini, durumunu, nasıl olduğunu öğren de dön. Kendin de yolda oyalanacağın bir hafta, orada olacağın bir hafta, gelişin bir hafta; üç haftada git de gel." Melun, Çardağlı Çandıbil'e gidip gördüklerini Hünkâr padişaha anlatır: *"-Hey, şahım, atını da bilmem, eşeğini de. Ben Çandıbil denilen yurda vardım. Sonra Göroğlu'nun meyhanesine vardım. Göroğlu'nun meyhanesinde kırk kırk yiğidi var, beş oğlanı var, beş oğlanın içinde Övez diye bir oğlanı var. Allah Taala işsiz günü kendi nurundan yapıp dikine o meyhaneye sallamış. Sen de burada dünyanın işretini sürüyorum diye oturuyorsun. Senin gibi yiyip, içip şişmanlayıp oturan padişah çok bu yalancı dünyada. Ömrün bir günde geçse de onun yanında geçsin, yarım günde geçse de onun yanında geçsin, bir nefes alıp ölsen de onun yanında öl. Senin ile şimdi konuşup oturmayayım. O Övez'i getirmeye gücün yeterse iş tamam, yetmezse dediğimi yapacak ağam, kardeşim mi var, hiç kimse söylediğimi yapmazsa çocuklarımla göçüp gidiyorum o yurda. Sözün kısası bu, şahım.*

Peh, Hünkâr eskisinden de fazla aşık olup kalesine söyletiverdi tellalı:

-Kim Göroğlu'nun Övez'ini getirip verse şimdi beş yüz tümen altın veriyorum, döndüğünde bir ark boyuna müşrip yapıyorum, yirmi yaşında yetişip oturan kızım var, bunu da nikah kıyıp veriyorum."[415]

---

[415] Annagulı NURMEMMET : a.g.e., .c.: 1, 263-267.

Chodzko'nun Azerî rivayetinde Köroğlu Çamlıbel'de bir kale yapar; etrafına ahali toplanır, bir şehir meydana gelir. Burada tecrübeli, çok gezmiş bir adam vardır: Hoca Yakup. Bu, Köroğlu'na Urfa'da görüp âşık olduğu kasap oğlunun resmini hediye eder. Bu rivayette ayrıca Nazar Celâli de Ivaz'a âşıktır: "Artık Köroğlu'nun şöhreti her tarafa yayılmıştır. Türkiye'de Tercim ilinden Nazar Celâli isminde bir yiğit Ivaz'a âşık oluyor; Köroğlu ile boy ölçüşmek üzere on iki bin askeriyle Çamlıbel'e geliyor. Evvela Köroğlu'ndan askerlik talim etmek niyetinde görünüyor ve kötü maksatlarını gizliyor. Lakin Köroğlu'nun ve etrafındakilerin bahadırlıklarını görünce tasavvurundan tamamen vazgeçiyor. Köroğlu'nun misafiri oluyor. Köroğlu bu kalabalık misafirlerine izzet, ikram ediyor. Hatta erzakları bile bitiyor ve Köroğlu, o zamana kadar hiç haraç almadığı Bol-kıda kabilelerinden, sürülerini istemek mecburiyetinde kalıyor."[416]

Özbek rivayetinde Bedbaht dağında Bulduruk Kasap'ın on yedi bin koyununa bakan Kemik Çal adlı bir çoban vardır. Kemik Çal Avazhan'a âşıktır. Bulduruk Kasap, Kemik Çal'a her Kurban Bayramında iki tenge bayram harçlığı verir ve Avazhan'a koyunu seyrettirir. Kemik Çal iki tengeyi, çok sevdiği Avaz'ın kesesine atmaktadır. Kemik Çal yaşlı bir adamdır. Köroğlu'nun Avaz'dan bahsetmesine sinirlenir ve ona vurur. Köroğlu, onun bu hareketine kızar ve atından inerek Kemik Çal'ın elini, ayağını bağlayarak on yedi kere vurur. Kemik Çal, Köroğlu'nun Avaz'ı alıp Çembil'e kaçırması üzerine "epir tepir edip" ölür.[417]

Bu rivayette Hunhar şehrinin padişahı da Avaz'a âşıktır. Hunharşah, Avaz'ı babasından isteyerek yanına hizmetçi olarak alır. Avaz'ı bir an bile görmediği zaman Hunharşah'ın takatinin kalmadığı, şuurunun olmadığı söylenmektedir.[418]

---

[416] Pertev Naili BORATAV: Köroğlu Destanı, 25.
[417] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 355, 357, 377.
[418] Filiz KIRBAŞOĞLU: a.g.e., 363.

SONUÇ

Tezimizde Türk dünyasında ve Türklerle uzun asırlar birlikte yaşamış milletlerde tespit edilmiş olan Köroğlu Destanı'nın Ayvaz kolunu bütün yönleri ile incelemiş, bu kolun tarihî dokusunu, rivayetlerini araştırmış, motiflerini tespit etmiş bulunmaktayız.

Çalışmamızın birinci bölümünde genel olarak, Köroğlu Destanı hakkında bilgi verip Anadolu, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Uygur rivayetlerinin özetlerini sunduk. İkinci bölümde Ayvaz ile ilgili kolları, Anadolu ve Türkmenistan rivayetlerini esas alarak karşılaştırmalı bir biçimde inceledik. Ayvaz ile ilgili kollarda başlıca yedi epizot tespit ettik:

1. Ayvaz'ın Köroğlu tarafından kaçırılarak Çamlıbel'e getirilişi.
2. Ayvaz'ın küserek tekrar yurduna dönmesi.
3. Ayvaz'ın düşmanlar tarafından esir edilişi.
4. Ayvaz'ın turna teli getirmek veya Köroğlu'ya yardım etmek amacıyla sefere çıkması.
5. Ayvaz'ın evlenmesi.
6. Ayvaz'ın oğlu (Bu bölüm sadece Doğu versiyonunda bulunmaktadır.).
7. Ayvaz'ın ölümü veya Çamlıbel'i terketmesi.

Tezimizin üçüncü bölümünde Ayvaz kolunun tarihî yapısı ve motifleri değerlendirilmiştir.

"Ayvaz" kelmesinin başlıca üç anlamı vardır: 1. Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak. (Bu uşaklar genellikle Ermenidir.) 2. Koca, erkek, eş. 3. Ödün, bedel, karşılık, bir şahsın yerini tutan.

Köroğlu Destanı'nda yer alan Ayvaz, hem Çamlıbel'de beylerin meclisinde sakilik yapması, hem de Köroğlu'nun evlâdı veya arkadaşı konumunda olması dolayısıyla bu tanımlara uygunluk göstermektedir.

Köroğlu Destanı'nın Ayvaz kolu, Türklerdeki evlât edinme geleneğini yansıtması bakımından önemlidir. Evlât edinmenin temel şartlarından biri çocuğun yabancı bir aileden olmasıdır. Evlât edinilen çocuk İslâmî terbiyeye uygun, vatana hayırlı bir insan olarak yetiştirilir. Köroğlu'nun hem evlâtlığı, hem de en yakın arkadaşı konumundaki Ayvaz da bu özellikleri taşımaktadır.

Anadolu rivayetlerinde Ayvaz'ın babası İstanbul'da yaşayan bir Ermenidir. Azerî rivayetlerinde Ayvaz Teke Türkmenlerindendir. Türkmen rivayetlerinde Ayvaz, Veyennamlı veya İran'ın Tebriz şehrindendir. Bu rivayette Ayvaz'ın annesi Gürcistan'da yaşar ama, esasında Türkmendir. Uygur ve Kazak rivayetinde Ayvaz'ın babası Gürcistanlı, annesi Türkmen ve Müslümandır. Özbek rivayetine göre de Ayvaz Türkmen bir ailenin çocuğu olarak tavsif edilmiştir.

Ayvaz'ın Köroğlu tarafından kaçırılışı, birbirlerine olan aşırı sevgileri, mecliste ona sakilik yaptırılması, başka beylerin veya padişahların hatta çobanların Ayvaz'a hayranlığı kimi araştırmacılarca onların dejenere bir tip olması şeklinde yorumlanır. Böyle bir duruma diğer Türk destanlarında rastlamamaktayız. Mehmet Kaplan, Köroğlu'nun hem halis alp tipi, hem de içinde teşekkül ettiği yerleşik Müslüman toplumunun ahlâk ölçülerine göre, dejenere bir tip olduğunu ifade eder.[1] Bilindiği üzere Köroğlu Destanı çok geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Dolayısıyla Türk kültüründe bulunmayan kimi davranış şekillerinin bu destana komşu kültürlerden geçmiş unsurlar olarak yer almış olması muhtemeldir. Nitekim, destanın bütün rivayetlerinde Ayvaz'ın temel özelliklerinden biri dürüstlüğü ve yiğitliğidir. Ayvaz, Köroğlu'yu denetleyen onun yanlış işler yapmasını engelleyen bir güçtür.

---

[1] Mehmet KAPLAN: "Köroğlu", Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri, Dergâh Yayınları, 1996, s. 101.

Çalışmamız esnasında en fazla zorluk çektiğimiz hususlardan birisi rivayetlerin ne gibi tahriflere maruz kaldığını tayin etmenin mümkün olmamasıdır.

Ayvaz'ın fizikî ve karakter özellikleri; Köroğlu'nun ve Çamlıbel'deki diğer kişilerin Ayvaz'a olan yaklaşımı (Köroğlu'nun Ayvaz'ı çok sevmesi, onu savaşa göndermek istememesi, buna karşın Ayvaz'ın savaşlarda Köroğlu'nun yanında olması; koçakların Ayvaz'a saygı duymakla birlikte onu kıskanmaları; düşman padişahların ve tüm halkın da Ayvaz'a hayran olması...) her iki versiyonda ortaktır.

Ayvaz koluna bağlı epizotlarla motiflerin, Doğu ve Batı rivayetlerinde bazı farklılıklar taşımakla birlikte ortak olduğunu söyleyebiliriz. Bugün yayıldığı geniş coğrafî alan içinde Doğu ve Batı olmak üzere başlıca iki versiyon silsilesi oluşturan Köroğlu Destanı'nın Ayvaz kolunda rivayetlerin bu derece birbirine benzemesi Türkler arasındaki kültür bütünlüğünü göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Tespit etmiş olduğumuz bazı farklılıklar genel olarak şu şekildedir:

1. Köroğlu Destanı'nın Doğu versiyonlarında Ayvaz kolu, Batı versiyonlarına göre daha çok işlenmiştir. Batı versiyonunda Ayvaz ile ilgili müstakil kol sayısı Doğu versiyonlarına göre daha az sayıdadır. Doğu versiyonlarının birçok kolunda Ayvaz'ın, merkezî kahraman olan Köroğlu'nun yerini aldığını söyleyebiliriz.

2. Batı versiyonlarında Köroğlu Destanı'nın daireleşmesinden bahsetmek mümkün değilken Doğu versiyonlarında (Manas Destanı'nda olduğu gibi) Ayvaz ve onun oğlu Nurali ile torunu Cihangir'in Köroğlu'nun fikir ve ideallerinin muakkipleri olduğunu görmekteyiz.

Kahramanın soyunun devam ettirilmesi, anlatıcı ve dinleyicilerin kahramanın ölümünü kabullenmeyişinden kaynaklanmış olabileceği gibi, Türk-İslâm toplumlarında ve bu toplumlara ait destan ve halk hikâyelerinde görülen "mansıb alma", yani evlâdın, babanın görevini yürütmesi" esası ile de alâkalı olmalıdır.

3. Doğu versiyonunun Ayvaz ile ilgili kollarında mitoloji ve masal unsurları önemli bir yere sahipken Batı versiyonlarında bu unsurlar yok denecek kadar azdır.

Türkmen rivayetinin *"Övez'in Evlenmesi"* kolunda Övez, cadı yengesi Hobnuşan'ın yardımıyla Gülruh'u kaçırır. *"Servican"* kolunda, Servican köşkteki bütün askerleri büyüyle uyutarak Övez'i kurtarır. *"Övez ve Kırat"* kolunda Edil Şahın Gövdürgül adlı sahiri bir avuç toprağa cadı duası okuyarak gündüzü gece yapar ve ava çıkmış olan Övez'in yolunu kaybetmesine sebep olur. Yine bu rivayette Göroğlu'nun Sakı adlı büyücüsü kırlangıç kılığına girip Övez'e zindandan nasıl kurtulabileceğini haber verir. *"Peri'nin Küsmesi"* kolunda Övez, Ağayunus'u bulmak için Kaf Dağı'na giderken yolda bir devle mücadele eder. *"Belâgerdan"* kolunda Övez, yine Ağayunus'u bulmak için İrem Bağı'na giderken Belâ adlı bir devle ve insan yiyen bir cadıyla mücadele eder.

Uygur rivayetinin yedinci bölümünde Zengiler Şahı, Övez'i yakalamak için bir cadı görevlendirir. Cadı, Övez'i çeşitli hayvanlara çevirerek yakalamaya çalışır. Ağayunus Peri de kendisini çeşitli hayvanlara çevirerek Övez'i kurtarmaya çalışır. Ayvaz ile ilgili kollarda masal unsurlarına en çok Özbek rivâyetlerinde rastlamaktayız. (bkz. 1. Bölüm)

Köroğlu Destanı'nın rivayetlerinde Ayvaz'ın maceraları, bazı epizotlarda merkezî kahraman durumundaki Köroğlu veya onun yiğitleri etrafında yaşanan olaylar içinde verilirken, genç kahramanın merkezî durumda

bulunduğu müstakil kollar/epizotlar da mevcuttur. Bu durum bize Ayvaz'ın Köroğlu Destanı'nın aslî unsurlarından biri olduğunu, onunla ilgili epizotların sonradan oluşturulmadığı fikrini vermektedir. Ayvaz'ın etrafında teşekkül etmiş epizot veya kolların Doğu ve Batı rivayetlerinde bu derece benzerlikler taşıması onun Köroğlu Destanı'nın ilk oluştuğu dönemlere kadar götürmektedir.

Bir grup araştırıcıya göre; Köroğlu Destanı, XVI. yüzyılda Anadolu, Azerbaycan ve Kafkasya bölgesinde, Celâlî isyanları zamanında, bir Celâlî reisi etrafında teşekkül etmiş ve sözlü gelenek temsilcileri vasıtasıyla değişerek geniş bir sahaya yayılmıştır. Diğer bir gruba göre ise; Köroğlu Destanı, XVI. yüzyıldan çok önce, İran-Turan mücadeleleri zamanında Orta Asya'da teşekkül etmiş, sözlü gelenek temsilcileri ve göçler vasıtasıyla yayılarak yeni epizotlar, yeni kahramanlarla değişmiş ve zenginleşmiştir.

Oğuz-Türkmen dairesinin destanı olan bu abidevî eser, Türkmenistan, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar ile Karluk-Kıpçak Türklerinin bugünkü devamı olan Özbek, Karakalpak ve Kazakistan sahasında pek çok olay ve kahraman ile birlikte zenginleşerek günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla destanın bir tek sahada geliştiğini söylemek doğru olmaz. Her bir kol, yüzyıllar içinde belli sahadaki tarihî olay ve kahramanları da içine alarak zenginleşmiştir. Ayrıca, diğer Türk destanları ile masal, halk hikâyesi, efsane gibi sözlü anlatım türlerinden pek çok motif, tip ve olay da destana karışmıştır.[2]

Köroğlu Destanı, Orta ve Yeni Çağ'ın olay ve kahramanlarıyla zenginleşmekle beraber, teşekkülü bakımından İslâmiyetin Türklerce kitleler hâlinde kabul edildiği dönemlerden de önceye gitmektedir. Türkmen, Özbek, Kazak ve diğer Doğu versiyonlarında daha çok görülen mitolojik ve destanî unsurlar, Köroğlu rivayetlerinin çok eski zamanlarda Orta Asya'da meydana

[2] İsa ÖZKAN: "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu İle İlgili Motiflerin Tahlili", Türk Dili Dergisi, S. 549, Eylül, Ankara 1997, s. 225.

geldiği ve daha sonraki devirlerde yaşanan sosyal-siyasî değişmelerle muhtelif sahalarda değişip zenginleştiği görüşünü desteklemektedir.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

AGACÂNZÂDE, Pervin, "İran' da Yaşayan Türkmenlerin Halk Edebiyatı", (Akt.:Nuri Şimşekler), Türk Dünyası, S.: 5, 1998, s.190-203.

AHMETOV, S. – BAHADIROVA, S., "Karakalpak Türkleri Destanları ve Özetleri", (Akt.: Ali Abbas ÇINAR), Türk Dünyası, S.: 5, bahar 1998, s.140-171.

AKDAĞ, Mustafa, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celâlî İsyanları) (1550-1603), Ankara 1963

AKTAŞ, Yakup, Göroglı Türkmen Gahrımançılık Eposı (Köroğlu Destanı) (Kempir, Göroglı Hem Balı Beg 439-533), Transkripsiyon, tercüme, metnin grameri, sözlük, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Ü, Sakarya 1996

AKYOLOĞLU, İsmail Hakkı, "Köroğlu Ezgileri Üzerine Bir Çalışma". Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

AIPARSLAN, Cevat, 16.yy. Bolu'nun Kültürel Değerleri: Âşık Dertli, Aşık Figani ve Köroğlu, Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı, Ankara 1995

ALPTEKİN, Ali Berat, "Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmilel Motifleri", Türk Dünyası Araştırmaları, 22.sayı, 2 / 1983

ALTAYLI, Seyfettin, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, MEB Yayınları, 2 cilt, İstanbul 1994

ANADOL, Cemal, Köroğlu, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1997

ANIL, Mehmet, "Köroğlu" , Çele Dergisi, S.: 12, Şubat 1964, s.24-25

ANKAN, Metin, Köroğlu' nun Kazak Varyantları, 2 cilt, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Ü, İzmir 1999

ARSLAN, Mustafa, "Göroğlu' nun Türkmen Versiyonuna Ait Anlatmaların Tespiti ve Bazı Problemler", Millî Folklor, S.:38, Yaz 1998, s.69

ARSLAN, Mustafa, "Köroğlu Destanı' nın Türkmen Benzer Metninde Genç Kahramanlar Hakkında Hikâyeler", Millî Folklor, sayı: 51, Güz / 2001, s. 42-50

ARSLAN, Mustafa, Köroğlu Destanı'nın Türkmen Versiyonu Üzerinde Mukayeseli Bir İnceleme, Basılmamış doktora tezi, Ege Ü, İzmir 1997

ARSUNAR, Ferruh, Maraş Anlatması Köroğlu Hikâyesi, T. İş Bankası Yayınları, 1963

"Ayvaz", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt: 1, 1977, s.: 251

Azerbaycan Destanları, 5 cilt, Bakû 1965-1966-1967-1969-1972 (Yayına hazırlayanlar: Ehliman Ahundov,M.H.Tehmasib, H.Araslı ve Nureddin Seyidov) 4.cilt: Köroğlu Destanı, 17 kol

BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 2 cilt, MEB, İstanbul 1998

BAŞDAŞ, Cahit, Göroglı Türkmen Halk Eposı (metin-çeviri-dil özellikleri-sözlük), Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Ü, Malatya 1996

BAŞGÖZ, İlhan, Köroğlu, Emek Basım-Yayınevi, Ankara 1959

Batırlar Jırı, Kazak Halık Adebiyeti, 4. cilt – Köruğlı, 400 sayfa, Almatı "Jazuwşı", 1989

BAYAZ, Hüseyin, Köroğlu Antep Rivayeti, Karacan Yayınları, İstanbul 1982

BİRDOĞAN, Nejat, "Kiziroğlu Mustafa Bey ve Köroğlu Üzerine", T. Folklor A., c.14, sayı 281, Aralık 1972

BİRDOĞAN, Nejat, "Köroğlu Anlatmalarında Deyimler, Atasözleri, Tekerlemeler"; Türk Folklor Araştırmaları, cilt:12, S.249, Nisan 1970, s. 5600-5602.

BİRDOĞAN, Nejat, Köroğlu, Bir Toplumsal Direnişin Destanı,1996

BORATAV, Pertev Nail, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Adam Yayınları, İstanbul 1988

BORATAV, Pertev Naili – Fıratlı, Halil Vedat, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Maarif Matbaası, Ankara 1943

BORATAV, Pertev Naili, "Anadolu' da ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanı'nın İzlerine Dair Yeni Notlar", Türkiyat Mecmuası, S. 5, İstanbul 1935, s. 79.; Folklor ve Edebiyat, s. 129-141

BORATAV, Pertev Naili, Folklor ve Edebiyat-2 (1982), Adam Yayınları, İkinci Basım, İstanbul 1991

BORATAV, Pertev Naili, Köroğlu Destanı, Adam Yayıncılık, İstanbul 1984

BORATAV, Pertev Naili, "Köroğlu Hakkında", Oluş Mecmuası, sayı 16, Nisan 1939, Folklor-Edebiyat, s.189-194

BORATAV, Pertev Naili, "Köroğlu Kimdir?", Yurt ve Dünya, cilt: 3, sayı 20, Ekim 1942

BORATAV, Pertev Naili, "Köroğlu", İslâm Ansiklopedisi, cüz: 66, 1957, s. 908-914.

BORATAV, Pertev Naili, "Köroğlu' nun Şahsiyeti", Folklor Postası, sayı 18 ve 19, İstanbul 1946

BORATAV, Pertev Naili, "Köroğlu' nun Tarihî Şahsiyeti", 3.Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara 1948, s. 124-130

BURDURLU, İbrahim Zeki, Köroğlu Destanı, İzmir 1965

BURDURLU, İbrahim Zeki, Üç Destan (Oğuz Kağan, Karacaoğlan, Köroğlu), İzmir 1971

CHODZKO, Alexandre, Specimens of The Populer Poetry of Persian Kuroglou, London 1842, yeniden baskı: Burt Franklin, New York 1971

CUNBUR, Müjgân, "Köroğlu Destanı'nda Lirik ve Epik Unsurlar", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

ÇELİK, Ülkü, "Göroglı", Millî Folklor, S. 25, Bahar / 1995, s. 75-79.

ÇELİKBAY, Ayhan, Görogli' nin Tuğilişi Destanı – Özbek varyantı (inceleme - metin - çeviri - dizin - ek), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Ü, Ankara 2000

ÇETİN, İsmet, "Türk Destan Kahramanları ve Köroğlu", Millî Folklor, 39, Güz 1998, s.46-52.

ÇINAR, Ali Abbas, "Türkmenistan Halk Edebiyatı Türleri", Türk Dünyası, S. 2, güz 1996, s. 353-354

DAĞLIOĞLU, H. Turhan, "Bir Köroğlu Koşması", HBH.10, S. 115, Mayıs 1941, s. 160.

DOĞANCIOĞLU, Doğan, "Köroğlu", Çele, sayı: 38, 2 / 1968 , s.:15-16

EKİCİ, Metin, "Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler", Millî Folklor, S. 44, Kış / 1999, s. 10-17

EKİCİ, Metin, Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarının İsim ve Tasnif Meselesi, Ege Ü, İzmir 1997

EKİCİ, Metin, "Celali İsyanları ve Köroğlu Destanı (Celali Revolts and The Epic Story of Köroğlu)", Millî Folklor, S. 51, Güz / 2001, s. 15-27

EKİCİ, Metin, Köroğlu'nun Doğu ve Batı Versiyonları Üzerine Bir Araştırma, Basılmamış Doçentlik Tezi, İzmir 1998

EKİCİ, Metin, The Anatolian Cycle of Köroğlu Stories, University of Wisconsin, Basılmamış Doktora Tezi, Madison 1996

ELÇİN, Şükrü Murat, "Köroğlu Hakkında Notlar: Yeni İstanbul Rivayeti", Ülkü 10, S. 57, 58, 1937, s.271-280, 326-336

ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara 1993

ELÇİN, Şükrü, "Köroğlu' nun Kuyuluk (Kozan) Rivayeti", Türk Folklor Araştırmaları, S. 166, 1963

ELÇİN, Şükrü, "Saz Şairlerimizden Köroğlu Hakkında", Türk Kültürü, c.10, sayı 115, 1972, s.: 30-34

ELİYAVA, Dilara, "Köroğlu'nun Yeni El Yazma Nüshası", Aktaran: Halil AÇIKGÖZ, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, sayı: 68, Ekim 1990, s.: 19-43

ELİZÂDE, Hemit, Köroğlu, Bakû 1941.

EREN, Hasan, Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar 1, 1952

ERGUN, Metin, "Ural Batır, Akbuzat ve Köroğlu Destanları Arasındaki Benzerlikler", Millî Folklor, 49, Bahar 2001, s.13-16

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, "Kuroğlu", Çınaraltı, sayı: 8, 1941

EROL, Aydil, Şarkılarla, Şiirlerle, Türkülerle ve Tarihî Örneklerle Adlarımız, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992, s.: 46

ERSOY, Ruhi, Baraklı Âşık Mahgûl ve Repertuvarı, Hacettepe Ü, Doktora tezi, Ankara 2003.

ERTEKİN, Eşref, "Köroğlu Türküsü", Çorumlu Dergisi, sayı 39, Ağustos 1943

ESEN, Ahmet Şükrü (derleyen), Anadolu Destanları, (Yayına hazırlayan: Pertev Naili Boratav), Kültür Bakanlığı, Ankara 1991

FERHADOV, F., "Köroğlu Destanı'nın Zagafgaziya Versiyasına Dair", Azerbaycan Şifahi Xalk Edebiyatına Dair Tedqiqler, 3.kitap, Bakû 1968

Gagauz Türkçesinin Sözlüğü, Rusçadan Aktaranlar: Abdülmecit DOĞRU – İsmail KAYNAK, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991

Goroglı, Özbek Xalk Destanları, Nukus 1963

GOVŞUDOV, Ata, Göroglı, Türkmen Halk Eposı, Aşgabat 1941

GÖKALP, Mehmet, "Kiziroğlu ve Köroğlu Hikâye ve Türküsünün Doğuşu", Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 279, 1972, s.: 6445-6447

GÖKALP, Mehmet, "Köroğlu Kolları Halk Destanları (Ümit Kaftancıoğlu' nun kitabı üzerine tanıtma yazısı)", Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 306, 1975

GÖKALP, Mehmet, "Köroğlu Kollarından Kiziroğlu Mustafa Kolu", T. Folklor A., c.5, sayı: 103, Şubat 1958

GÖKALP, Mehmet, "Köroğlu Kollarından Koca Bey", Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 149, 1961

Göroglı, Türkmen Gahrımancılık Eposı, Aşgabat 1990

GUMAROVA, Melike, "Köroğlu Destanı", Türk Dünyası, sayı:3, Bahar / 1997, s.49-61

GUMAROVA, Melike, Köruğlı Eposı, Almatı 1976

Guruğli, Porça az eposı xalki toçik, Stalinabad 1942

GÜNAY, Umay, Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara 1999

GÜL, Sevim, Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan Varyantı, Lisans tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. Ali YAKICI, Ankara 1998.

GÜNENDİ (Doğan), Süreyya, Türk Folklorunda Köroğlu, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Ü, İstanbul 1996

HULUFLU, Veli, Köroğlu (Azerbaycan'ı öğrenen cemiyetin neşriyatından), Bakû 1927

İNAN, Abdülkadir, "Göçebe Türklerin Destanlarında Kahramanların Doğumları, Ad Almaları ve Başka Hususiyetleri", Makaleler ve İncelemeler - 2, TTK, Ankara 1998

İNAN, Abdülkadir, "Köroğlu' na Ait Kitabiyat", HBH , sayı: 2, 1929, s. 13-15

İNAN, Abdülkadir, "Köroğlu' na Ait Notlar", HBH, 1.yıl, sayı: 12, 1930, s.195.-199.

İSMAİLOV, Esmagambet, Akındar, Almatı 1956

KAFTANCIOĞLU, Ümit, Köroğlu Kol Destanları, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1979

KAPLAN, Mehmet – AKALIN, Mehmet – BALİ, Muhan, Köroğlu Destanı, Erzurum Üniversitesi, Ankara 1973

KAPLAN, Mehmet, "Köroğlu", Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri, sayfa:101-111, Dergâh Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1996

KARADAVUT, Zekeriya, Köroğlu'nun Zuhuru Kolu Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma (inceleme-metinler), Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Ü, Konya 1996

KARADAVUT, Zekeriya, "Türk Destan Geleneği İçinde Köroğlu' nun Doğuşu ve Çocukluğu", 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri 1, s.327-332, Ankara 1997

KARİBOĞLU (Nagıyev), Celil, "Köroğlu' nun Çin Kökenleri", Millî Folklor, Bahar 37, 1998, s.72-78

KARİMOV, B., Goroğlining Togulişi (Muxammadkul Conmurad Oğli Pulkan Anlatması), Taşkent 1941

KARRIEV, B.A., Epiçeskie Skazaniya o Keroglu u Tyurko Yazıçnı Narodov (Türk Halklarında Köroğlu İle İlgili Hikâyeler), Moskova 1968, s.101

KARRIEV, B.A., Göroglı, Türkmen Gahramançılık Eposı, Moskova 1983

Kâtip Molla Hasan Mir Baba, Hikâyet-i Köroğlu Sultan, Kazan Üniversitesi Matbaası, 1890

Kazak Türkçesi Sözlüğü, H. Oraltay - N. Yüce - S. Pınar, Türk Dünyası Araştırmaları yayını, İstanbul 1984

KEMAL, Yaşar, Üç Anadolu Efsanesi, 1967

KIRBAŞOĞLU, Filiz, Köroğlu Destanı'nın Özbek Rivayeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Ü, Erzurum 1993

KIRBAŞOĞLU, Filiz, Köroğlu Destanı'nın Özbek Varyantları Üzerine Bir Araştırma – Göroğlu'nun Doğuşu, Yunus Peri, Hasan Han, Miskal Peri, Avazhan, Göroğlu'nun Ölümü, 2 cilt, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Ü, Erzurum 2000

Kırgız Sözlüğü, yazan: K.K.Yudahin, Türkçeye çeviren: Abdullah Taymas, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2 cilt, Ankara 1998

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, "Kars ve Çevresinde Köroğlu'na Ait Anlatma ve İnanlar", Halk Bilgisi Haberleri, cilt:10, sayı 117,Temmuz 1941

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, "15.-16. yy.larda Köroğlu / Koroğlu Adlı İki Türkmen Oymağı", 1. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Başbakanlık Basımevi, 7+453 s., Ankara 1974

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, "Karseli Köroğlu Anlatmalarında Eski Düzen ve Törelerimiz", Çınaraltı, cilt: 2, sayı 27, Şubat 1942

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, Türk Destan Kahramanımız Köroğlu'nu Sovyet Rusya ve Halk Edebiyatçısı Prof. Pertev Naili Boratav Nasıl Anlatmaya Çalışıyorlar?, Orkun, 1. c., 5.sayı., Haziran 1962, s.2.-4.

KIRZIOĞLU, M.Fahrettin, "Avşarlu İle Dulkadirlu Türkmanlarının Köroğlu Oymakları", Türk Kültürü, yıl 6, sayı 355, Nisan 1968

KIRZIOĞLU, M.Fahrettin, "Köroğlu ile ilgili Makale", Orkun, sayı 11, Aralık 1962

KIRZIOĞLU, M.Fahrettin, "Köroğlu'nun Şahsiyeti", Folklor Postası, sayı 18 ve 19, İstanbul 1946

KONUKÇU, Enver, "Köroğlu'nun Yaşadığı Asırda Bolu'nun Siyasî Durumu (16.-18.yy.lar)", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

KORGUNAL, İbrahim Zeki, Meşhur Köroğlu Hikâyesi, Güneş Basımevi, İstanbul 1933, 55 s.

KÖKTÜRK, Muhsin, "Kiziroğlu Mustafa Bey Türküsünün Doğuşu", Türk Folklor Araştırmaları, sayı 278, 1972

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, Edebiyat Araştırmaları 1, İstanbul 1988, s.152

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, 16. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri, Türkiyat Enstitüsü, İstanbul 1930

"Köroğlu", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt: 5, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982 , s. 416-420

KÖSEYEV, Meti, Göroglu ,Türkmen Halk Eposı, Aşgabat 1980

KURT, İhsan, "Türk Edebiyatında (Destanlar ve Halk Hikâyelerinde) Ortak "Karakter" ve "Tip" lerin Psikolojik Tahlilleri (Oğuz Kağan, Dede Korkut, Manas ve Köroğlu Destanlarındaki "Tip" ve "Karakter" lerin Psikolojik Tahlilleri)", 2.Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı, Bildiriler, Ankara, Aralık 1994, s.332

MAKAL, Tahir Kutsi, Köroğlu, Yüksel Matbaası, ,132 +2 s., İstanbul 1975

MEMMETYAZOV, B., Göroglı, Türkmen Gahramançılık Eposı, Aşgabat 1980

Meşhur Köroğlu Hikâyesi, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1940

Meşhur Köroğlu Hikâyesi, Taşbasması, İstanbul 1330

Meşhur Köroğlu, Taşbasma, İstanbul, 1302 / 1884

MOLLOV, Rıza, "Köroğlu Destanı'nın Sosyal ve Tarihsel Temelinin İncelenmesine Katkı", Millî Folklor, S. 57, 2003, s. 136.

NUR, Rıza, "Köroğlu", Türk Bilik Revüsü,3, 1.İskenderiye 1937

NURMEMMET, Annagulı, Göroglı Türkmen Halk Destanı, 8 cilt, Bilig Yayınları, Ankara 1996

OĞUZ, M. Öcal, "Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları", Millî Folklor, 33,

OĞUZ, Öcal, "Folklorda Yeni Yöntemler ve Köroğlu", Millî Folklor, Kış 36, 1997, s.5

ÖNDER, Mehmet, Anadolu Fetih Destanları, Defne Yayınları, Ankara 1970

ÖZKAN, İsa, Abdurrahman Han Destânı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989

ÖZKAN, İsa, Yusuf Bey – Ahmet Bey "Bozoğlan" Destânı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989

ÖZKAN, İsa, "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu ile İlgili Motiflerin Tahlili", Türk Dili Dergisi, s. 549, 1997

ÖZKAYA, Yücel, "Köroğlu'nun Tarihî Şahsiyeti", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

ÖZKIRIMLI, Atilla, "Köroğlu,Hem Saz Şairi Hem de Adaleti Sağlayan Bir Destan Kahramanı mıdır?", Milliyet – Sanat Dergisi, sayı 163, 1975

ÖZTELLİ, Cahit, Evlerinin Önü, (Halk Türküleri), Köroğlu Türküleri, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972, s.669

ÖZTELLİ, Cahit, Folklor Enstitüsü İhtiyacı ve Kuroğlu, cilt: 2, sayı: 40, Kasım 1952

ÖZTELLİ, Cahit, "Halk Hikâyelerinde Kahramanların Tanımı", Türk Folklor Araştırmaları, sayı 16, Mayıs 1965, 190

ÖZTELLİ, Cahit, "Köroğlu Hakkında Yeni Notlar ve Şiirler", Türk Folklor Araştırmaları, sayı 131, 1960

ÖZTELLİ, Cahit, Köroğlu ve Dadaloğlu (Hayatı, Sanatı, Şiirleri), Türk Klâsikleri, Varlık Yayınevi, 1953, İstanbul, 2.bas.1971

ÖZTELLİ, Cahit, Üç Kahraman Şair: Köroğlu – Dadaloğlu – Kuloğlu, Özgür Yayınları, 3. Basım, İstanbul 1997

ÖZTELLİ, Cahit, "Yeni Bilgilerle Köroğlu", Türk Dili, cilt: 19, sayı: 209, 2 / 1969, s. 675-680

ÖZTÜRK, Ali, Çağları İçinde Türk Destanları, Alioğlu Yayınevi, İstanbul 2000

ÖZTÜRK, İsa, Köroğlu Destanı, Adam Yayınları, İstanbul 2003.

RADLOFF, W., "Köroğlu", Proben 4, (Tobol metinleri içinde), Petersburg 1872, Tercüme kısmı, s.323-328

RADLOFF, W., "Meşhur Köroğlu' nun Hikâyesi: metin kısmı", Proben 8, (Kunos'un Osmanlı metinleri içinde), s. 1-27, Petersburg 1899

REICHL, Karl, Türk Boylarının Destanları, Çev. Metin EKİCİ, TDK., Ankara 2002

SAĞDIÇ, Hayrettin, Köroğlu Destanı'nın Kazakça Jambıl Nüshası, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ü, İstanbul 1998

SAKAOĞLU, Saim Folklor Bibliyografyaları Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme, Konya 1991

SAKAOĞLU, Saim, "Köroğlu'nun Şiirindeki Benzetmeler", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

SEÇMEN, Hüseyin, Köroğlu, Yaşamı-Sanatı-Şiirleri, Deniz Kitaplar Yayınevi, 1983

SERTOĞLU, Murat, Köroğlu, Meşhur Halk Kahramanı, Bolayır Yayınevi, İstanbul 1971

SEYDA, Mehmet, Köroğlu, (Destan – Roman), Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1969

SEYHAN. Gülşen, Köroğlu Destanı (Azerbaycan varyantı), inceleme-metin , Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Ü, İstanbul 1990

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat, "Ayvaz", İslâm Ansiklopedisi, cilt: 1, sayfa: 78

SÜMER, Faruk, "Belgelerle Köroğlu'nun Tarihî Kişiliği", Milliyet – Sanat Dergisi, sayı 163, 19 Aralık 1975

SÜMER, Faruk, "Köroğlu, Kiziroğlu Mustafa ve Demircioğlu ile İlgili Vesikalar", Türk Dünyası Araştırmaları 46, Şubat 1987, s. 9-46

SÜMER, Faruk, "Köroğlu", Türk Dünyası, Tarih Dergisi 1,Şubat 1987, sayı 2, s. 2-7

SÜMER, Faruk, Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları, İstanbul 1997

ŞİŞMAN, Bekir, Kazakistan' da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı, Doktora tezi, Hacettepe Ü, Ankara 1998

ŞİŞMAN, Bekir, "Köroğlu Destanı' nın Kazak Varyantındaki Tarihî, Sosyokültürel Unsurlar", Millî Folklor, 45, s.52-60

Tahmasıp, M., "Köroğlu Eposu", Azerbaycan Edebiyyat Tarixi (Red.:H. Araslı), 1.cilt, Bakû 1960

Tam ve Tekmil Köroğlu, Maarif Kütüphanesi, 128 sayfa, İstanbul 1954

TANSEL, Fevziye Abdullah, "17. Asır Saz Şairlerinden Köroğlu", Ülkü, c.:16, sayı: 95, 1941, s. 441-444

TAŞKIRAN, H. ibrahim, Köroğlu,1999

TECER, Ahmet Kutsi, Koçyiğit Köroğlu, 1000 Temel Eser, Devlet Kitapları, İstanbul 1969

TECER, Ahmet Kutsi, "Köroğlu'na Dair", Halk Bilgisi Mecmuası, 1.cilt, Ankara 1928

TEZEL, Naki, Köroğlu Masalı, İstanbul 1939

TİLAV, Abdullah Murat, "Sudan Çıkan At", (Akt: Selâmi Fedâkâr), Millî Folklor, Yaz 34, s.60, 1997

TOGAN, Zeki Velidî, "Köroğlu Destanı'nın Bazı Eski Rivayetlerine Dair", Türk Yurdu, 5. cilt, 7. sayı, 1966

TOGAN, Zeki Velidî, "Türk Destanı'nın Tasnifi", Atsız Mecmua,S.:5, İstanbul 1931.

TOPAL, İzzet, Köroğlu Destanı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Ü, Sakarya 1996

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası 1, Hazırlayanlar: Âdil ÖZDER – Gürbüz ERGİNER – İsmail ÖZTÜRK – Zümrüt ERK, Millî Folklor Enstitüsü Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1971

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası 2 (1970 – 1973), Hazırlayanlar: Zümrüt ERK – Osman SINAYUÇ, Millî Folklor Enstitüsü, Ankara 1973

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası 3, Hazırlayanlar: Zümrüt ERK – Güner SERNİKLİ – İsmail ÖZTÜRK – Osman SINAYUÇ – Osman NAHYA, Millî Folklor Enstitüsü, Ankara 1974

Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası 4 (1974 – 1984), Hazırlayanlar: Abdurrahim ÖZMEN - M.Muhtar KUTLU – Gürbüz ERGİNER, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999

TÜRKMEN, Fikret, Köroğlu Hikâyelerinin Anadolu ve Türkmen Varyantları, Ege Ü, TDEAD, İzmir 1989

TÜRKMEN, Fikret, "Köroğlu Hikâyelerinin Yayılma Sahaları ve Menşe Meselesi", 5. Milletlerarası Türkoloji Kongresi-Tebliğler 2, Türk Edebiyatı C:2, İstanbul 1988 s.555-565

TÜRKMEN, Fikret, "Köroğlu'nun Özbek ve Ermeni Varyantları", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

Türkmence – Türkçe Sözlük, Simurg Yayınları, 1995

URAL, Orhan, Üç Destan (Oğuz Kağan, Ergenekon, Köroğlu), TDK yayınları, Ankara 1972

URAZ, Murat, "Köroğlu'nun Türeyiş ve Kayboluşu", Türk Folkor Araştırmaları, c.331, 1/1977, s. 7895-7897

UYSAL, Ahmet Edip, "İngilizlerin Robin Hood Destanı ile Köroğlu Destanı arasında Bazı Benzerlikler", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983

Üzbek Halk Dostonlari, 2 cilt (11 hikâye), Taşkent 1957

VAHAP, Tuncer, "Köroğlu Üzerine", Çele, 2.yıl, 16.sayı, s.:11-13, 1964

WOLFRAM, Eberhard, Güneydoğu Anadolu'dan Derlenmiş Âşık Hikâyeleri, çev.:Müfide KOCAOĞLAN VAN DER HOEVEN, TDK, Ankara 2002

YAĞCI, Öner, Köroğlu, Yaşamı ve Şiirleri, 2000

YALGIN, Ali Rıza, "Köroğlu'nun Gürcistan Seferi", Görüşler, sayı 21-22, 24-27, Adana 1939

YANBEY, Mahmut Kemal, "Köroğlu İstanbul'da", Türk Folklor Araştırmaları, sayı 48, Temmuz 1953

YARDIMCI, Mehmet, Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri, Ürün Yayınları, Ankara 1998

YILDIRIM, Dursun – Laahib, N., "Köroğlu Destanı'nın Afganistan'da İki Yeni Derlemesi", 2.Millî Türkoloji Kongresi, İstanbul 1979

YILDIRIM, Dursun, "Köroğlu Destanı", Journal of Turkish Studies, Cambridge, v.1, 1977; Türk Bitiği, s.: 278 – 282, Akçağ Yayınları, Ankara 1998

YILDIRIM, Dursun, "Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri", Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983; Türk Bitiği, s.: 169 – 179, Akçağ Yayınları, Ankara 1998

YILMAZ, İsmail, "Köroğlu Şenliği", Çele, 5.yıl, 52.sayı, 16. sayfa, 8 / 1967

YÖNETKEN, Halil Bedi, "Köroğlu Kırım'da", Türk Folklor Araştırmaları, c.11, sayı 223, Şubat 1968

YURDATAP, Selâmi Münir, Tam Köroğlu Hikâyesi, İstanbul 1966

ZENGİN, Eyüp, Köroğlu Türkmen Kahramanlık Destanı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Ü, Sakarya 1996

ZİLAL, Yasin-MUHAMMED, Meryem, Emir Köroğlu, Urumçi 1986.

ÖZET

Ayvaz, Köroğlu Destanı içinde yer alan genç kahramanlardan biridir. Çocuk yaşta Köroğlu tarafından kaçırılarak Çamlıbel'e getirilen Ayvaz, Köroğlu'nun evlâtlığı, en yakın arkadaşı, aynı zamanda vârisi olur. Bütün bunların yanı sıra Çamlıbel'de beylerin meclisinde sakilik ve Köroğlu'nun hizmetkârlığını da yapmaktadır.

Ayvaz'ın maceraları, bazı rivayetlerde Köroğlu veya kırk yiğidin etrafında yaşanan olaylar içinde verilirken, onun merkezî durumda bulunduğu müstakil kollar, epizotlar da mevcuttur. Köroğlu Destanı'nın Batı versiyonu kollar hâlinde sözlü gelenekte yaşamaktadır; fakat Doğu versiyonunda Köroğlu'nun babasından, en küçük torunu Cihangir'e kadar uzanan kolların yanı sıra müstakil dairelerin varlığı söz konusudur. Ayvaz, Köroğlu Destanı'nın aslî kollarından biridir. Onun etrafında teşekkül etmiş olan bazı anlatmalar, destanın ilk oluştuğu dönemlere kadar götürülebilir. Ayvaz'ın tarihî şahsiyeti hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır; ancak o, Türklerdeki evlât edinme geleneğini yansıtması bakımından önemlidir.

Tezimizin giriş bölümünde Köroğlu Destanı'nın teşekkül ettiği devir hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca destan metnini tespit ve yayın çalışmaları, destanın anlatım geleneği içindeki yeri ve Ayvaz ile ilgili kollar üzerinde durduk.

Birinci bölümde, Köroğlu Destanı'nın Doğu ve Batı versiyonlarına ait varyantlardan ulaşabildiklerimizin özetlerini sunduk.

İkinci bölümde Köroğlu Destanı'nın Ayvaz koluna ait Batı ve Doğu rivayetlerini karşılaştırarak inceledik. Bu sırada Köroğlu'nun Ayvaz ile ilgili olarak söylemiş olduğu şiirlere de yer verdik.

Üçüncü bölümde, "Ayvaz" kelimesinin anlamı, Ayvaz'ın tarihî kişiliği, Köroğlu Destanı'nda Ayvaz'ın kimliği üzerinde durduk.

Tezimizin sonunda Köroğlu Destanı'nın Ayvaz kolu hakkında genel bir değerlendirme yaptık ve kaynakça bölümüne yer verdik.

ABSTRACT

Ayvaz is one of the young heros which take place in the legend of Köroğlu. He was kidnapped by Köroğlu at a very young age and became his son-in law, his closest friend, and his heir. In the meantime he served the drinks at the meetings of the lords and became Köroğlu's servant.

While sometimes Köroğlu's adventures has been told in the events which turns around Köroğlu and forty brave men, there are also episodes which he is in the centre of.The west version of the legend of Köroğlu lives in oral tradition as different branches, however in the East version there are not only branches ranging from Köroğlu's father to the youngest grandson Cihangir but also independent circles. Ayvaz is one of the main branches of the legend of Köroğlu. Some of the stories wich take place around him can be traced back to the first days of the legend.There isn't enough information available about tyhe Ayvaz's historical personality,however reflecting the tradition of adopting a child, he is an important figure.

In the introduction part of our study we have given some brief information about the period which the legend took place.We have also pointed out the efforts of publishing and establishing the form of legend, the place of legends in the story telling tradition and the branches about Ayvaz.

In the first section we have stated the summaries of the variants belonging to the East and West versions of the legend of Köroğlu.

In the second part we, by comparing,examined the tales of the West and the East which belong to the Ayvaz branch of the legend. Meanwhile we have also given some examples of the poems said by Köroğlu for Ayvaz.

In the third part the meaning of the word "Ayvaz",the historical personality of Ayvaz and the identity of Ayvaz in the legend of Köroğlu have all been explained.

A general comment has been made about the Ayvaz branch of the legend of Köroğlu in the last part and unavoidably we placed the references part at the end.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ